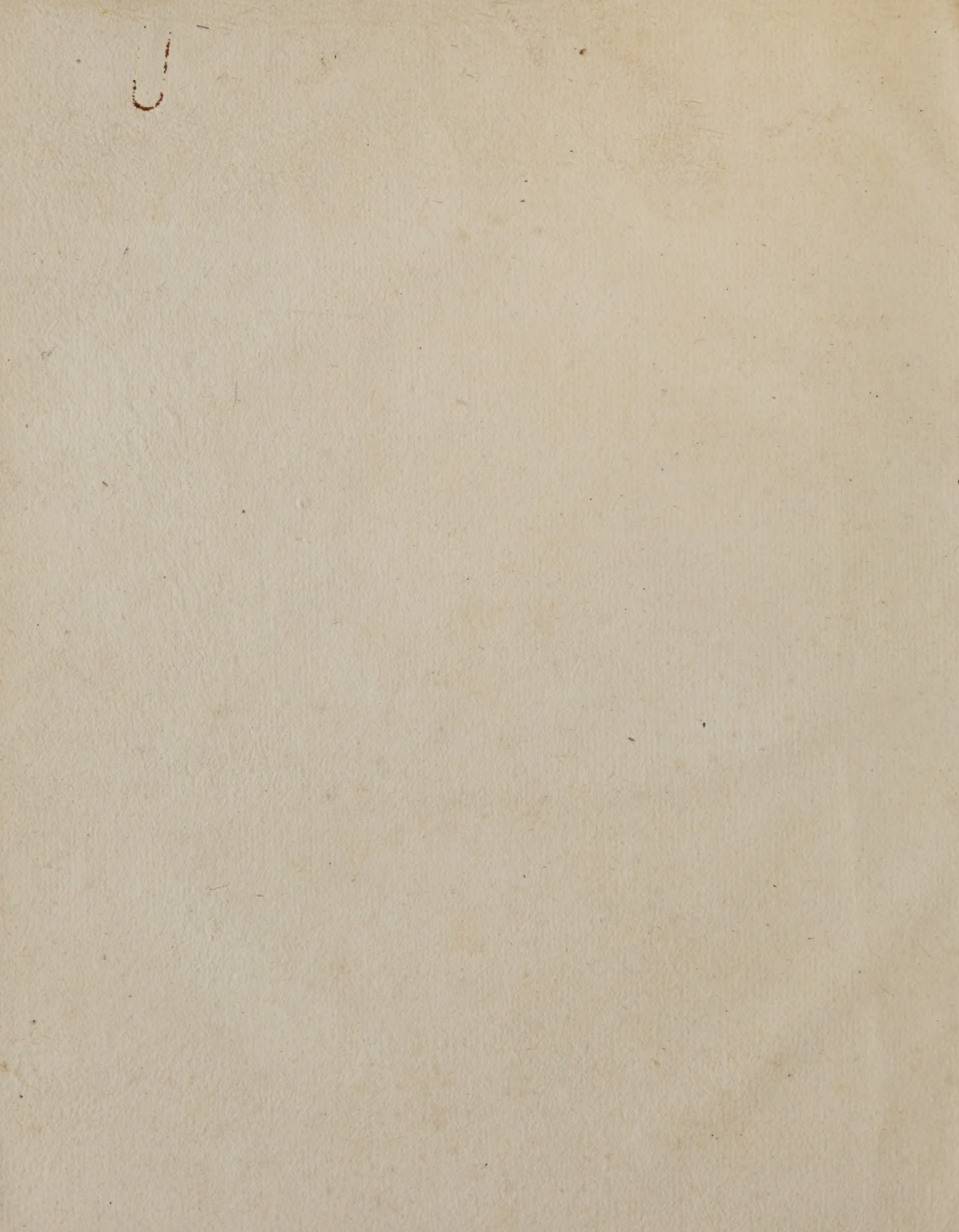
rare
cpl.

rare
Cpl.

BESCHRYVING
DER STAD
GOUDA,

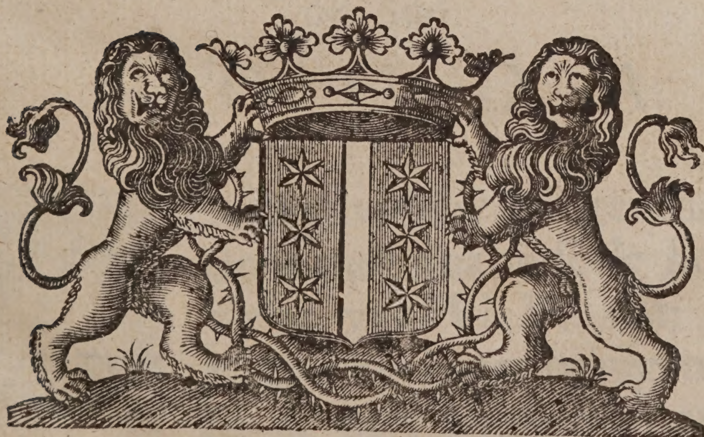
Bevattende een Verhaal van Stads

Grondlegginge, Waterstroomen, Vryheeren, Gelegendheid, Hooftneringe, Rechtsgebied, Handvesten, Regeeringe, Regeerders, Overdragten met andere Steden, Voornaame Gebouwen, Godshuyssen, Schoolen, Geleerde-Mannen, verwisselde Regeeringe, Kerken, Kloosteren, Kapellen en beruchte vrome Mannen.

DOOR

J. W.

Met schoone kopere Platen verciert.

TOT GOUDA,
Gedrukt by JOHANNES en ANDRIES ENDENBURG, Stads Drukkers.

En tot LEYDEN,
By CHRISTIAEN VERMEY, Drukker en Boekverkooper. MDCCXIV.

17 5/4 18. B.E.F.B. f. 3„14„0„

OPDRAGT,

AAN

De Edele Groot-Agtbare Heeren
Myn Heeren

den

BAILLIU,
BURGERMEESTEREN,
SCHEPENEN,
RADEN,

Ende de

SECRETARISSEN

der Stad

GOUDA.

DE aengebodene gelegentheit om door de Drukperſe de Beſchryvinge van U Ed: Gr: Agtb: Stad in het ligt te brengen, hebbe ik niet kunnen verwaerloſen; overmids myne yverige begeerten, om

den

den luyſter van U Ed: Gr: Agtb: Voorvaderen, en de voortreffelijkheyt uwer Inboorlingen, wereltkundig te maken, ende te vereeuwen: de pligt van dankbaerheyt voor de gonſten en weldaden, die U Ed: Gr: Agtb: aen die van onſen huyſen, van Vader tot Kleynſoon, by opvolging hebt gelieven te doen, pord my niet minder aen, om preuve van mijne erkenteniſſe te geven: tot dien eynde neme ik de vryheyt, terwyl den Schryver ſulks aen myne beſorginge heeft gelaten, U Ed: Gr: Agtb: dit Boek op te dragen, behelſende den Oorſpronk van deſe Stad (voor ſo veel deſelve uyt de duyſterheyt van de Oude Hiſtorien, tot nog toe, heeft kunnen werden nagevorſt) de maniere van derſelver Loffelyke Regering, ende de Privilegien en Voorregten by de Graven en Princen van den Lande aen de Burgerye gegeven; midsgaders het leven van veele Voortreffelyke en Doorlugtige Mannen, U Ed: Gr: Agtb: Voorvaderen,

wel-

welker voetstappen U Ed: Gr: Agtb: , als getrouwe Vaderen des Vaderlands, onvermoeijelyk opvolgt. Ik bidde God Almagtig, dat hy U Ed: Gr: Agtb: nog veele Jaren wil behouden, en derselver wyse Regeringe blyven bestieren, ten besten van Staet en Stad, ende desselfs goede Burgerye: op dat sy de vrugten van de Vrede, door de medehulp, van den tegenwoordigen Burgermeester en Raedpensionaris den Heer BRUNO vander DUSSEN, (volgende het Exempel van sijn Oom den Heer HIERONYMUS van BEVERNINGK, mede Burgermeester deser Stad in de Vredehandelingen van sijn tyd) met so veel yver en Lof onlangs gesloten, mogen genieten: de Neringen en Koopmanschap van dese Stad meer en meer sien bloeijen en toenemen; en daer door de Inwoonders in getal en rykdom sien aenwassen en vermeerderen. Voords versoeke ik, dat U Ed: Gr: Agtb: dit Werk met een gunstig oog gelieven in te sien, het

ſelve, den Maker en den Drukker in hare beſcherminge te nemen; en voor al, deſe myne vrymoedigheyt ten goede te duyden, beryd zynde met alle naerſtigheyt yder te agtervolgen de bevelen van

V Ed: Gr: Achtb.

Als een Onderdanige en Gehoorſame Dienaar

Gouda den
23 Octob. 1713.

J. ENDENBURG.

VOOR-REDEN.

Netelige Kerktwisten prangden den Schryver van dit Werk op te sporen, al wat Ter Goude, zedert Kerkwisselinge, voorviel: dit doende, ontmoetde hy, zo nu en dan, verscheyde Stads Gewyde en Ongewyde Puynbrokken, die hy, ten verzet zyner lastige bezigheden, inzamelde, en by tyds verloop soo aengegroeid zag, dat, alles op sijne plaetse geschikt zynde, het sijns dunkens, een redelijk Boekstuk zoude uytmaken, 't geen Stads en Lands Oudheid-lievenden, aengenaem zoude voorkomen; te meer, dewijl veele wel een ontwerp van Stads-beschrijvinge, maer niemand eene volslagene te boek gebragt had.

Guicciardin, *Romæus*, *Hadrianus*, *Junius*, 't Tooneel der Steden van Holland, *Boxbornius*, enz., hadden wel een verslag van Stads saaken gedaan, doch soo kort en ingedrongen, zommige so rauw en onvoltoyd, dat hun werk meer eene geboutseerde schetze, als een opgemaakt stuk geleek.

Everaard Puttershoek, wel eer Notaris ter Goude, gaf in sijnen tyd, een Lofdicht sijner Stede, in 't licht, door den Advocaat en Dichter, *Jacob de Swaan*, met het volgend' Latynsch gedicht opgesierd. Ontrend den Jaare 1640.

De-

Poëmata Manuscr: M. Jacobi de Swaan.

Describant alii diri Certamina Martis,
Oppidaque hostili, quæ periere manu.
Tu Patriæ veras memor Urbis dicere Laudes,
Munia securæ Pacis Obire studes.
Hæ tibi sunt artes, stant his illustria nobis
Mænia, stat medio, Curia sacra, foro.
Stat Patribus conscriptis Gloria; quorum est
Debita, stet linguæ, Zoile, pœna tuæ.
At decora hæc demens quid tantum stare triumpho?
Quin nulla stabunt interitura die.
Hoc grates, Everarde, tibi, pro munere Civi
Civis ego, Patriæ, nomine, gratus ago.

Een ander Goudsche Notaris, *Willem Tomberg* (klein-zoon van den beruchten Remonstrantschen Leeraar *Herboldus Tomberg*) stelde de Goudsche saken by een geschrift, 't geen hy (gelijk den Ridder *Sidney*, eene *Engelsche*, de Raadsheer *Heemskerk*, eene *Batavische*, andere, eene *Zaanlandsche Arcadia*) na de Griekſche wyse, de *Goudsche Arcadia*, titeld. Noit zag ik het eerste geschrift; maar 't laatste doorliep ik niet, of ik bevond, dat, (gelijk de *Griek sche Arcadia* met minneryen en verdigtselen doorspekt is) dese onse *Goudsche Arcadia* doornaayd, en by een geslentst was, met wyd en zyd by een geraapte gedagten, en vertellingen van Landbouw, Bloemen, Vrugten,

Glas-

Glasverwkunſte, ja verſchijnende dwaalſterren en Hemelligten.

Dus beklaagde ik my, na dit alles, met den Heere *Almeloveen*, wel eer onſen medeſtedeling, dat'er geen eene nette en volſlage Beſchryving (daer byna alle Hollandſche Steden de hare hebben) van ons der Goude te vinden waare; geene van der Goude, zeide ik, eene Stad, wegens haare twee rijke Waterſtroomen, vermaakelijke Landsdouwen ende Vryheeren en Regten, haare brave Inboorlingen, Zee- en Letterhelden, eerſte ſlaakers van 's Lands druk, en voorſtrijders der gemeene Vryheid, haare Beſchrijvinge meer dan veele andere waerdig! *Maximum Civitatis, aut Reipublicæ bonum in proventu bonorum virorum conſiſtere:* Stads en Lands geluk, zeide *Ariſtides* ter ſnee, is dat ſy brave luyden geven. Al was 't onſe St. Jans Kerk, het voorgemelde ter zyde geſteld, maer alleen (een werk, 't geen een Dianaas Tempel niet wijken moet) een werk dat ruym zoo veele en verre Uytlanders naer ons der Goude getrokken heeft, als wel eer eene Schildery, Konings *Agathocles* Ruyter-veld-ſlag verbeeldende, d'ouden naer *Syrakuſen* lokte; men had reede genoeg om zoo eene door haare Kerke, doorluchtige Stad, met een breed verhaal, wereldkundig te maaken.

Zie Pars. 2 Hoofdſtuk der Hollan[illegible]ſe Schryvers.

Ariſt. Orat. Platonic. ſecundus, pro quatuor viris.

Een Stad (dicht vander Does) *verzien met zulk een*
Kerk,
Dat Holland nauwlijks heeft een weerga van dat
werk.

En de beroemde *Scriverius,*

Possem Ædes sacras, molemque extollere Templi,
Hortosque, & Læti Jugera multa soli,
Possem mercatus, portoria, pristina Jura;
Sic ut mordrechto nulla fuisse putes.
Æmula Leidanis possem velamina telis,
Possem & Apellæâ stamina tecta manu.
Sed neque Textores, nec opes, neque Cætera curo,
Inclyta Doctorum nomina pluris erunt.

Plin. L. III. Ep. 21. Maar waarom, daar zoo schatrijke stoffe is, heeft tot noch toe niemand, dit beschrijven ondernomen? *om dat het*, zegd Hooggemelte *Almeloveen*, myns dunkens, *aan beloonders van zoo een werk ontbreekt. Al wie wel eer, zegd* Plinius, *Steden en brave Mannen, door zyne pen berucht maakte, kreeg Eer en Geld ter belooninge in overvloed.* Doch die mode is gedaan, nu men geene prysbaare daaden meer doet, acht men het prysen onnut. *Postquam desiimus facere Laudanda, laudari quoque ineptum putamus.*

Di-

VOOR-REDEN.

— — — Didicit jam dives avarus Juven: Saty: VII.
Tantum admirari, tantum laudare disertos,
Ut pueri Junonis avem.

Zegd de Hekeldigter *Juvenaal.*

Het kleine-kind'ren-jagt ziet Junoos vogels veeren
En klapt in d'hand, het roept; 't doet anders niet dan beeren
En 't zegt; wat is die vogel schoon, hoe flonkert zyn gepluimt!
Dats 't al. zo zit de Wrek en Gierigaard en luimd;
En pryst en looft het schrift ter hande hem gekomen
Van een doorkoorend breyn; maar raakt niet aan de zoomen
Van zyn gesloote tas.

d'Inzaamelaar deser *Goudsche Oudheden* is 't om geene vergeldinge, of loftuytinge te doen, maar meest om zyn eigen lust te genoegen (liever zyn geschrift overlaatende aan de Boekery sijner Nazaaten, als het door de Drukperse, in de handen van 't gemeen over te geeven) en zyne Opvolgers de dankbaarheid, als by Erffenisse na te laten, die hy door dit geschrift wild betuygen voor de hem verleende gunste der Stads Edele en Hooghachtbaare Regeerders.

Waarom hy meermaals tot het uytgeeven aengezocht, het t'elkens heeft afgeslagen; alleen beklaagd hy zich, dat, na veele en groote, in verscheide gewesten genome moeyte, tot nu toe

 d'ou-

d'oude vervremde Kerk-Boeken niet te vinden, en verscheide stichtingen en Handschriften, elders opgeslooten, hem niet geworden zyn.

Men vergeeve het dan, indien dit geschrift het doelwit, door den Schryver en Lezer beoogd, niet stiptelyk treft.

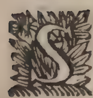
EPIGRAMMA
DE
GOUDA.

In meditullio Hollandiæ prope sita.

Forte, quod in mediis, jacet inclyta Gouda Batavis,
Cor valet illius, non Caput esse plagæ.

Guil: Hornius Epigr: L: 7.

Op de Beschryving van
G O U D A,
Door den Heere
IGNATIUS WALVIS,
Groot kenner der Outheden, en Liefhebber van Kunsten en Wetenschappen.

trantvaste, en zesde Stoel ter zitting van den Staat
Die Vorstendommen met ontzag voor 't voorhooft slaat
Ter Goude! niet gestigt, om onder 't puyn te smoren
Der vratige eewen, maar te ryzen met uw Toren,
Kapellen, Kloosteren, en Hooftkerk, ongeschend,
En schoone Have, die in roem geen weerga kend;
Gy meugd uw herkomst uit der Simbren aanleg halen!
Heer Walvis weet uw lof met schooner verf te malen
Daar hy uw kleyne Wieg en gryze Bakermat
Herschept in een gezonde, en welgelege Stad,
Door haar gebied befaamd, en Loffelyk regeeren.
De wisselzieke tyd mag 't rad der Staten keeren,
En wentlen op, en neer, na 't endeloos besluyt;
Gy zult opwassende in uw glori munten uit
En u verheffen zien ver boven andre Steden,
Zoo laag beneden uw gezag en mogentheden
Als 't lage lynenkruyd by 't ryzende geboomt
Van 't steyle mastenbos (dat storm nog onweer schroomd)
Daar kruipend aardveyl, hulst, nog scherpen helm by halen.
'k Zou in den ommekreyts van uw begrip verdwalen
Ter Goude! aloude Stad, en Yssels roem, en eer!
Boog myne veder niet voor uw Beschryver neer;
Wiens gadelooze vlyt, en arbeyd waard te loven,
De Zonnewielen volgt, door glans, nog ligt te dooven;
Gelyk zyn naam in 's Lands Kronyk te pronk mag staan

Als een die u behoed voor zinken, en vergaan.
Zyt ge aan uw eersten Heer * nog dankbaarheyt verschuldigt,
Om zynen muur, die tot een Stad u heeft gehuldigt?
Geen mindre erkent'nis houd aan WALVIS u verpligt,
Om uwe opheldring, hier de glori van myn digt;
Die de Oude Gouw, van 't puyn der tyden overrompelt,
En in de nagten van vergetelheyt gedompelt,
Uit zyn verstoven asse, en puyn verryzen doet,
U, slangbogtige Gouwe! en vrolyke Ysselvloed!
Het tweede leven geeft, en hoed voor het versterven.

Stond uwe koopvaard, hier gekweekt, dien zége te erven,
Niet dalend, maar eens slags getreden op den nek;
Men zag uw muren ligt haast buiten hun bestek,
Uw Stad, vergroot, in winst aannemen, en vermeeren,
En uwe Koopvloot Maaz, en Merweström braveeren;
Ja 't Y besnoejen: voor zoo ver uw groote gaat.
Want wie gelykt dien stroom, in zége zonder maat?
Maar Nyt, en wangunst, die de voorspoed staan op zyde,
En dat aanwassende geluk u lang benyde,
Leyde ylings toe, de koopvaard, dwang, nog prang gewoon,
Te stremmen, en rukte u die parel van uw kroon
ô welgelege Stad! altyt gezint te weeren
Wat zulx kon hindren, door uw loffelyk regeeren.
Een eyndelooze eer bekroond, hier voor, uw wyzen Raad
In 't Borgermeesterschap, dat na stads welvaart staat,
Ver van 's Lands inkomst, door dien zege te verminderen,
Of iets te dulden, dat elx eere kon verhinderen.

Van welken oord staat ons uw Lof te vangen aan
Roemrugte Stad alom met lauren overlaan?
Staat my, ô zuivelmarkt! uw vrugtbaarheyt te malen,
Uw boom aankwekingen, zoo mild, in top te halen
Uw welig aardgewas te ontvouwen, waar het bloeid,
Of wat in fruythof, hier om streex, of moestuyn groeit,

En

* De Ridder *Nikolaas Kats.* Zie de Beschryv: Eerste Deel, Pag: 3.

En deeld een friſſen geur, aan de omgelege weyden
Door weg, en ſloot van hof, en boomgaart afgeſcheyden?
Of houd de menigte my van uw hoven ſtaan,
Die, om de ringmuur van de Stad hare armen ſlaan?
Of lokt my 't ryk gezigt van uwe Lindedreven,
Die, voor den zonnebrand, gewenſte ſchaduw geven,
Den Yſſel dekken, en zyn groen bewaſſen zoom,
Daar elk zig ſpiegelt in 't kriſtal van zynen ſtroom?
Neen. ruimer ſtrêek wenkt my na de omgelege dalen,
Om langs het Goudſe rak een waterlugt te halen,
Den op- en afloop van het Yſſelnat te zien
En welk een frisheyt zy de Stad weet aan te bien
Door haar ververſſing, by geen rykdom te waardeeren.
Een ander klage van beſmetting, zwaar te weeren,
Die 't land onzuiver maakt, en kweekt bedorve vrugt:
Door 't zinlyk Gouda zweeft altyt een zoete lugt,
Der Artſen ſchade. maar waar word ik heen gedreven?
In Hollands Stedekroon † is dat, voor lang beſchreven.
De aloutheyt heeft, ô Stad, u hooger lof gemaalt.
Dat toond uw wapenſchild, waar op de ‡ Melkweg praalt
En uwe mogentheyt gelykt by 't hof der Goden;
Langs dezen weg, gewoon, op * Jupiters geboden
Van twee paar winden te vergaderen by een
Als hy de Hemelraad iets noodigs heeft te ontleen.
Gedagteniſſen van uw hoog verdienden adel
Door Oorlogsſtorm nog ramp te ligten uit den zadel:
Zoo lang dit ſtarrenheir op 't goudſe wapen blinkt
Leeft Goudaas glori in onſterfelyken inkt.

Maar 't hart der Stede houd den vremd'ling opgetogen:
Hier blinkt het ryk gebouw der Hooftkerk ons in de oogen

Voor

† *In onze Stedekroon, op de ſtemmende Steden van Holland, laat Gouda, als in zelfs ſprake, zig dus hooren. Zie hier van de volgende Bladzyde.*

‡ *Melkweg. Zie de Beſchryving. Pag. 62.*

* *Zie Ovid: Metamorf: Lib: 1.*

Voor een der grootſten van Europe, in vroeger tyd,
Gehouden, en Sint Jan den Dooper toegewyd
Ja grooter dan den Dom van Keulen, hoe geprezen;
Roem op uw Tempel van Diane, ô Oud Ephezen!
Al zoekt uw bouwpragt nog na hare wederga
Deez Kriſtentempel komt uw heerlyk werk zoo na
Dat ze u in ſchoonheyt, ſtant, en kunſt dreygt te evenaren.
Ik zwyg van vyf maal tien, of ligt nog meer Altaren,
Kapellen, Kooren, en 't paar Orgels kleyn, en groot;
Waar op deez Hooftkerk plag te pralen, in den ſchoot
Der Oude moeder, door 't hervormd geloof vergeten
En, door het weeren van den Beeldenpraal geſleten.

Wat

† G O U D A.

Wat hoef ik mynen lof met woorden uyt te breyden?
  Men weet, in Holland; hoe'k, van andren onbenyd,
Roem op myn friſſe lugt, en klaverryke weyden
  Rondom myn Veſten hier gelegen wyd, en zyd.
Ruſt moede Reyziger, ruſt aan myn groene boorden,
  Waar langs myn Yſſel kuſt het ſchaduwryk geboomt!
Zoo 't konſtbeminnaars oor oyt klokkenſpel bekoorde,
  Kunſtkenneren zien hier de onwetenheyd getoomt.
Wie zig verwondren wil, leene ons aandagtige ooren,
  Als HAN met voet, en hand, op aangenamen toon,
Door 't ruime Lugtgewelf zoo konſtig zig laat hooren,
  Dat hy in Neerland ſteekt alle andre na de kroon.
Myn Borgervaderen, en overige Raden
  Noit moe van waken voor den welſtant van 't gemeen,
Ontfronſſen 't voorhooft, hoe van zorgen overladen,
  En ſchynen luſtiger het Raadhuis op te treen;
Zoo dra myn ruyme Markt ontfangt die blyde toonen,
  En de Echo vrolyk bauwd dat ſnikgedingel na.
Maar vraagd men; welk een lof my verder kan bekroonen?
  Myn Schilderkunſt in glas praalt zonder wederga.
Dog, dat is 't minſte van den Lof die 'k heb verkoren,
  Om boven andre my te heffen elk ten toon:
De groote Beverning uit mynen ſchoot geboren,
  Is 't waardſte ſierſel aan de parel van myn kroon.

Wat Kerk, of Tempelbouw zet ons een luister by
Zoo schoon zoo heerlyk, als haar fenixschildery,
Zoo gloejend in het glas, daar 't ligt doorstraalt, gedreven
Dat yder beeld in zyn beweging schynt te leven?
En nergens mistal toond, in orde, schikking, maat
Of juiste teekening 't voornaamste kunstsieraad?
Geen schat, geen rykdom doet hier af de weerga vinden.
Al zogt men deze kunst op alle vier de winden.
Het is de Goudse Kerk dien zulk een glans bestraalt,
En boven Ephesus met dese glori praalt.
De geest van Diderik, en Wouter schynt herboren,
Zoo dik de vremdeling zyn lof besta te hooren,
Daar hy de * Uitlegger kykt de woorden uit den mond,
En looft het Broederpaar, en zynen schrandren vond,
Maar met een klagt; dat die, met yders dood gesleten,
Den naam slegs van CRABET alleen laat onvergeten,
Om zyn geroemd penseel, waard nimmer te vergaan,
Maar, om dit Kerksieraad in 's Lands Kronyk te staan.

Wat heerlyk klókmuzyk zou 't Martvelt nog doen hooren!
Had dat zyn regterhand niet in dat spel verloren;
Een snikgedingel zoo vermaard in Nederland
Als ergens 't lugtgewelf verheugd op voet, en hand.
Dat plag den wandelaar, en vremdeling te trekken
Den Borgervaderen den geest in zorg te wekken
Wanneer hun de yver, voor 's Lands welvaart nimmer moe,
Beluyd van dit muzyk, riep naar het Raadhuis toe,
't Gefronste voorhooft, styf van staatzorg blyde ontkreukte,
En zag, hoe 't kenners oor na deze toonen jeukte.
Dat is gedaan, en ons, als in een schets verbeelt,
Dat alle vrolyk spel hier eens heeft uitgespeelt.

ô zuivre GOUwe! in lof van ons niet na te draven,
Zal ik ophalen, op wat wyz gy zyt gegraven,

*** Toen

* Uitlegger. *Een man om een penninkje gewoon de Vremdelingen de Glazen uit te leggen.*

Toen uwe doortogt, voor de Scheepvaart, nog ontbrak
Wie de eerste spade in 't hart van moeder de Aarde stak?
Hoe oude Eenvoudigheyt elk toonde 't Goutse wezen
Waar in nog list, nog pragt, nog glori was te lezen;
Toen elk zyn doopnaam voerde, en 't nederig TER GOUW
Geen Juffers kende, min den eernaam van Mevrouw?
Welk eene menigte Zeehelden, en Matrozen,
Om lyf, en goet, voor 't Land te wagen, uitgekozen,
Natuur te teelen plag uit uwen schoot alleen?
Wie aan uw trotse Waag, hier ley den eersten steen?
Het heylig Raadhuis stigte, of eerst verheven Toren?
Wat schimpziek Nabuur, om uw glori te doen smoren
Den naam van Gaper † u na 't hooft wierp onbedagt?
Of hoe gy, traps gewyz, zyt tot dien stant gebragt,
Gelyk uw Luister nu vertoond waard te beschouwen?
Of 't nog voor waarheyt, of onwaarheyt diend gehouwen,
Dat in het Land van Steyn, de groote * Desideer
Het merg der wysheyt heeft gezogen t'uwer eer
Gelyk zig Rotterdam verheft op zyn geboorte?
't Is eers genoeg; zoo hy geteelt in uwe poorte
Daar af een blyk u heeft gelaten; ons getoond
Aan 't huis, nu door den Heer van Vryenes bewoond:
Want waarheyt (is het zoo) weet eyndloos stant te houwen.
Melde ik, hoe, op uw trouw Jakoba dorst vertrouwen,
Graaf Floris, om verdienste, u zynen Ridder gaf;
Dat ware, uw hooft, in plaats van gout, bestroyt met kaf,
En aan de veder die uw herkomst heeft beschreven
En uw vermaarden naam, in top van eer geheven
Onwaardiglyk getoond, dat eene slegte lyst
Geen Schildery sierd, die in kunst zig zelven pryst.
Wie Goudaas opkomst zoekt, en wat haar is weervaren,
Doorleez naukeurig het begrip van deze blaren,
Waar in de nutte vlyt van Vader WALVISCH leeft
Die, wat hem voor is, in zyn boek te boven streeft.

Een

† *Zie de Beschryving, Pag: 37.*
* *Erasmus.*

Een Outheyts kenner ryk van geeſt, en levende yver
Een die den naam verdient van Stads Hiſtoryſchryver,
Hoe van de Nyt, hier om, met afgunſt ligt begrimd,
Maar 't is de deugd, die dus het ſtarredak beklimd:
Daar hare glori weet de laſtermond te ſtoppen.
De Lauren groejen maar op Pindus hooge toppen,
Door aardbekruipers noit die ſteyltens afgerooft.
Dus krygt ge, ô GOUDA! hier de Stedekroon op 't hooft.
Dus moet uw glori noyt vermindren, maar vermeeren.
Op 't Loffelyk gezag van uwe Borgerheeren,
De Vrê, zoo lang gewenſt, uw oogmerk u doen zien,
Oproer, en Borgertwiſt uit uwe palen vlien,
Gezegende Eendragt uw gemoed'ren ſamen binden,
En 't ondier dooden dat 's Lands welvaart wil verſlinden.

J. v. H.

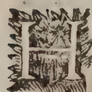
Op

Op de Beſchryving der Stad

G O U D A,

Door den Heere

IGNATIUS WALVIS.

et ware ligt uyt overoud bedryven
Heeft eeuwen lang geheuggenis doen blyven
Van dingen, die ten voorbeeld dienen, aan
Het na-geſlagt; om yder wel te raan,
Tot volging op het ſpoor van alle Vroomers;
d'Egiptenaars, Hebreeuwen, Grieken, Roomers,
(En al die roem behaalden in haar Taal)
Zyn waardig, om 't beknoptelyk verhaal
Van al het geen door zulks is aangeſchreven:
Dus ziet men in gedagtenis herleeven
Verſtanden, die voorheenen uytter tyd
Geſcheyden, ons opwekken, om haar vlyt-
Betooning, aan de zeekerheyd der zaken,
Ons voorgeſteld tot nutheyd en vermaken.

Ziet GOUDA hier dus ook, en wat'er in
Haar is gebeurd, tot nu, van aanbegin
In 't ligt gebragt: haar opkomſt, haar vermeeren
En wat de Stad verheffen kan in Eere;
't Zy door bedryf van Heerlyk Raads-beſluyt,
Of heldenmoed, verhoogd op faamgeluyd
Of wys beleyd in Oorlog en in Vreede;
In Konſten, en Geleerdheyd, Regt, en Reede;
't Is alles klaar na waarheyd aangetoond:
Waar door dit werk ook deſen Schryver kroond,
En zynen naam zal in gedagten houwen,
Zoo lang men ſpreekt van Yſſelſtroom en Gouwe.

CHR: PIERSON.

Op de Beſchryving der Stad
G O U D A,
Door den Heere
IGNATIUS WALVIS.

Verhef ô GOUDA! vry uw hoofd
Daar gy zoo ſierlyk zyt beſchreven;
Uw glory, door geen nyd verdoofd,
Word opgehelderd en verheven:
Hier doet ons de geleerde hand
Van WALVIS uw aloudheyd weten,
Hy wyſt ons aan, uw ouden ſtant,
En waar gy eerſtmaal waard gezeten:
Hy toond ons, hoe gy, uit een Vlek
In Bloemendaal, zyt voortgevaren
Tot zoo wydloopigen beſtek,
En wie uw eerſte Stigters waren:
Hoe dat ge, van een Heerlykheyd,
Hervormd zyt in een Stad in 't ende;
Wie uwe grondveſt heeft geleyd,
En u een riem trok om de lenden;
Niet om het buytenlands geweld
Te keeren, als 't de nood kwam dringen,
Neen: de Yſſel is in ſtaat geſteld
Om 't roofzieke geweld te dwingen.
Boog vry ô GOUDA! op dien vloed,
Veel ſterker als de ſterkſte muren,
Die (zoo 't gebeurde) 's Vyands moed
En Oorlogsliſten, zou verduren.
ô Zilvre ſtroom! ik zie myn digt
Met uwe golven voort gedreven:
Gy houd de heele Stad verpligt

Om 't friſſe lugje haar gegeven,
Dat, met de dropplen van uw vliet,
Den Gouwenaars doet adem halen
Als gy door hare Sluyzen ſchiet
Om hare havens door te dwalen.
Maar ach! hoe ryk voorzien van nat;
Nog koſt gy 't ongeval niet weeren,
Dat een verterend vuur de Stad
Tot tweemaal deed in aſſe keeren.
Ik zie, weer vry van dat verdriet,
De Stad haar voorregten vergrooten,
En de aanwas van haar regtsgebied
In weelde groeijen onverdroten:
'k Zie GOUDA met een ſchild verrykt,
Van Vrouw Jakoba haar geſchonken,
Dat in ſieraad geen wapens wykt;
En met zes ſtarren ſtaat te pronken:
Maar dit's 't ſieraad niet dezer Stad
Alleen; wie 't luſt haar Hoofdgebouwen
Te zien, Heer WALVIS baand een pad
Voor elk, om alles te beſchouwen.
Wat eyſt uw arbeyd niet al Lof
Oudheyds opdelver! groote Schryver!
Die GOUDA dus heft uit het ſtof,
En in den dag zet door uw yver:
Uw yver, die uw Lof, en naam
De wyde werreld om doed zweven
Op vleugels van de ſnelle faam,
Om by uw nageſlagt te leven.
De Gouwe heft verheugd haar hoofd
Op uw Beſchryving, uit de baren,
En groet uw huys (daar zy u loofd)
Met daar voorby te ſpelevaren,
En dat te ſpieglen in haar vloed;
Sy dankt u, welkers vlugge penne
Haar Lof alom vergrooten doed,

En

En elk haar ouden naam leerd kennen.
Hier sluyt myn arm, eenvoudig digt,
Heer WALVIS, laat het u bekoren
Die GOUDA hebt op nieuw gestigt,
Dat zig wel dankbaarlyk laat hooren,
Vraagd iemand, wie my teelde op aard?
Een WALVIS heeft my dus gebaard.

F. v. H. *Jani Filius.*

ENCOMIA
Urbis
GOUDAE.

GOUDA auro potior, referens & nomen ab auro,
Officiosa bonis, Studiorum sedula nutrix,
Urbs pietatis amans, docilis, pacisque, modique.

Hadr: Junius, ad Terentium Christianum Schonæi.

ALI-

A L I U D.

Isala si cedat Vahali, Rhenusque bicornis
Hæc quoque nata suis flumina jactet aquis:
Attamen hunc tectis, exornat Gouda superbis,
Læta situ, studiis æmula, clara Viris.
Hinc natura ferax, Illinc concordia Cives
Nec sinit aut inopes, aut nocuisse malos.
Templa parat spatiosa Deo; nec quilibet illic,
Horrendi culpam, criminis error habet.
Bella premant alias, hæc est securior, Urbes
Nec placidos turbant tympana rauca Lares.
Exulat Odrysius, Litui, Bellona, Triumphi:
Hæc mansueta piæ Gaudia Pacis amat.

Urb: Holl: Enc: C: Barleii,
Miscel: L: 2.

BE-

GOUDA

1. Het Klarißen klooster
2. Agnieten Kerk
3. Stadt-huys 4. 't Verlaat
5. S.t Joosten Cappell
6. Viß-mart 7. De Kraan
8. S.t Jans Parochie
9. Weeshuys 10. Tugthuys.

De Gouw

De Ysfel

BESCHRYVING
VAN
DER GOUDE,
OF
GOUDSCHE OUDHEEDEN.

EERSTE DEEL.

EERSTE HOOFD-STUK.

Der Goude, voor heen een Vlek. Door de Cymbren en Kelten aangelegd. Wierd door Nicolaas Cats, Ridder, ommuurd. Herkoomſte van Stads-benaaminge.

DEr *Goude*, in ſijn eerſten aanleg onbewald, was een Vlek, ontrent den *Yſel*, en de Gouw-ſtroomen gelegen, in dat gedeelte van den bloemendaalſchen polder, 't welk naaſt aan de ſtad paald, 't geen noch heden ten dage *d'Oude Goude* of *Gouw* genoemd word. Hier ontrent ſtond, voor ſtads opbouw haar Parochie of Karſpel-kerk, als ontwijfelbaar uit twee authentijke verklaringen in den jaare 1569. op den 21. van April, voor Schout en Schepenen van verſcheide ſtok-oude luiden gegeeven, te zien is. Getuigende dat ontrent een vierendeel-mijls van de ſtad, niet alleen eertijds de kerk ſoude geſtaan hebben,

Der Goude wel eer een vlek, ontrent een vierendeel-mijls benoorden de ſtad in Bloemendaal, &c.

maar de vestingen van verscheidene huizen noch daar by bevonden wierden.

De snedigste doorsnuffelaar onser Hollandsche Outheden, en een onzer grootste Rechtsgeleerden, meent dat de *Cymbren* en *Kelten* d'eerste stichters en bewooners van dit Der Goude zouden geweest zijn, de welke met hunne bij-hebbende troepen hier te lande gekoomen, hen in twee verdeelden. D'eerste hoop zettede zich in 't Batavische eiland, d'ander ontrent *Tungeren*, en in 't land van Luik ter neder, waar van deze den naam van *Turingeri* of *Tungri* aannamen. Zy, de Maase afzakkende, en hun verblijf-plaatse zoekende, bouden naar hunnen naame de stad *Dor-* of *Thur-drecht*, dat is, *overtocht der Turingers*, na dese andere plaatsen van het *Batavia*. Van daar quamen zy aan d'eene zijde door den Yssel in 't midden van 't eerste oud *Batavia*, en stichteden *Der Goude*.

Door de Cymbren en Kelten aangelegd, naar de meeninge van S. van Leeuwen. Bat.ill.1.D. 5 Hoofdst. pag. 174.

Indien de doorgelesen Schrijver in sijne meeninge niet mist, zo moet ons eerste Der Goude noodzaakelijk al vry oud zijn, en de Romeinsche tijden bereiken, want *Tacitus* verhaald; dat de *Tungeren*, naderhand *Germani* (Duytschen) genaamd, eerst de *Gallen* verdreven.

Tacit. L. de mor. German.

Dit staat by onze beste Schrijvers vast (wat'er *Boxhorn* in zijn *Theatrum Urbium Hollandiæ* ook tegen dwarsboomd) dat *Der Goude* voor 't jaar 1272, schoon geen stad, dog egter niet alleen een vlek, maar een heerlijkheid *Der Goude* was.

Dit Der Goude was een vrye heerlijkheid.

De groote ophelderaar onser Batavische oudheden, de reeds gepreezen *Simon van Leeuwen*, teld onder de oudste en edelste van Holland ontrent den tijd van Grave *Floris* IV., by Koning *Willems* tijde, en ten tijde van Grave *Floris* V., *Diederik vander Goude*. De laaste erfdochter was Vrouw *Sophia vander Goude*, in 't jaar 1294. gehuwd met *Hr. Jan van Renesse*, Balliu van Zuid-Holland, die door bestek zijner vyanden balling zijnde in 't jaar

Sim. van L. ibid. pag. 192. &c.

Haare Heeren.

Goudhov. Chron.

't jaar 1304. in de Lek verdronk. *Sophia* gestorven zijnde verviel Der Goude aen den Grave.

De Professor *Boxhorn* brengd, om te beweeren dat Der Goude in 't jaar 1200. noch niet bekend was, wel zeker handvest by van Grave *Floris*, donderdags na St. Jans onthoofdings-feest, in 't jaar 1223. aan de Abdije van Rhijnsburg verleend, waar by de zelvige quijt gescholden word van den Moordrechtsen Tol, en van Der Goude niet gerept, doch dit maakt geen gevolg met allen: Want dat de Graaffelijksheids tol op dien tijd te Moordrecht gegeven wierd, bewijst niet dat'er geen *Der Goude* (daar eerst naderhand den Tol geleid wierd) als doen bekend was. Boxh Th. Urb. Holl.

Alzoo ongegrond is 't, 't geen uit een ander handvest van den zelvigen Graave in 't jaar 1272. verleend, tegen het voorgemelte werd ingebracht: Want als de Goudsche inboorling en Burgermeester *Reinier Snoy* zegd: *Sub hoc Florentio anno proxime dicto (sc.* 1272.*) Gouda Hollandiæ urbs condita. Onder desen Grave Floris is op 't jaar* 1272. *de stad der Goude in Holland gebouwd*; zo moet men de bemuuring van des stads omring, en niet het eerste beginzel van de Kolonie en bywooninge verstaan. Dit brengd de gemelte handvest (aanstonds te leezen zelfs mede; want daar by word niet gezeid, dat de stad Der Goude doen eerst zoude gebouwd worden, maar dat als doen de palen en vrijheden wijder zijn uitgebreid. Rein. Snoyus L. 7. Rer. Bat.

't Was dan in 't jaar 1272. (en niet 1262. als zommige verkeerdelijk aantekenen) dat de Ridder *Nicolaas Cats* (Voogd van den minderjarigen Grave *Floris* V.) misschien tot vergeldinge zijner dapperheid tegens die van Utrecht getoond, van den Grave dit Handvest op dingsdag na S. Margriete dag geteekend, verkreeg. *Wy Jhan by der genaden Godts Bisschop t'Utrecht, maecken condt allen luyden die jegenwoordig sijn of toecomen sullen, dat wy hebbe gesien eene handtveste bezegelt met des Heere Grave Floris* Nikolaas Cats, Ridder, legd stads grondveste in den jaare 1272. Beverw. beschr. van Dordr. 1 Cap.

 zege-

Handvest hem des wegens door Grave Floris V. verleend. Stads Priv. Lade A.

zegele, daer Godt die ziele of hebben moet, gants en gavë, wel spreeckende, niet afgedaen of toegedan, ongequetst, niet geconcelleert, spreeckende van woorde te woorde, alsoo hier naar volcht beschreven. Wy Floris Grave van Hollant ende van Zeelant maecken condt alle den gene die dese hantveste sullen zien of hooren lesen, dat wy met onsen vryenwille, ende by Rade onser mannen gegeven hebben een Edelen man Heere Nicolaes van Catse, Ridder van sonderling getrouwen dienst, dien hy ons gedaen heeft ende noch doen mach dese vrijheyt Tot ter Goude van vierde half hondert gaerden langh van der halver Yssel opwaerts te Brouckwaert, en vierde half hondert gaerden breet. Alsoo dat alle die geene die binnen deser vryheyt woonaftich zijn, en poorters zijn tollen vry varen sullen voor alle onse tollen, door alle ons lant, mit allen hoeren eygen schepen en mit hoere eygene goeden. Voort soo hebben wy gegeven alle de eigene binnen deser vryheyt Ter Goude woonaftich zijn en poorters zijn, waert dat zy eenen man sloegen binnen hoire vryheyt, ende zy borg setten mochten voer tien pont Hollandts, of dat haer goedt tien pont Hollandtse waerdich waere, dat mense tot geenen rechte houden en mach, alsoo lange als den man den adem binnen heeft. Voort soo hebben wy hen gegeven dat mense buyten hoire vryheyt niet winnen en mach om eenigerhande borchtochte te doene van doodslage oft van leemte die geschiet buyten hoire vryheyt. Voort soo hebben wy onse voorsz. Poorters van Der Goude gegeven alle dat selve recht dat die Poorters van Leyden hebben. Ende daer by soo wanneer dat die Schepenen van Der Goude beladen zijn mit oirdelen en mit Vonnisse, dat zy hoir recht zullen halen en versoecken aen de Schepenen van Leyden; ende alzulck recht als hem die Schepenen van Leyden wysen, daer mede zullen zy volstaen. Voort soo sellen ons die Poorters van Der Goude dienen in onser rechter heervaert, mit vyf mannen op hoiren costen, om dat wy willen dat dese vryheyt den Poorters van Der Goude eeuwelyk vast en gestade blyve, en onverwroken van

N. Tot Ter Goude.

ons

ons en onsen nacomelingen, soo hebben wy hem dese opene handtveste hier op gegeven bezegelt by onsen zegele. Dit geschiede in 't jaar ons Heeren duysent twee hondert en twee ende seventigh, des dingsdaegs na S. Margrieten dage.

En op dat wy Jhan by der genaden Godts Bisschop t'Utrecht voornoemt, dese handtvesten gesien hebben, en wel hebben geexamineert alsoo voorsz. es, soo hebben wy onsen zegel gehangen aen dit uytschrift, om beder wille der goeder luyden van Der Goude, ende dat dit geschiede, dat was des donderdaeghs op St. Pieter ende St. Pouwelus dach, in 't jaer ons Heeren duysent drie hondert vyf en dartich.

d'Authentike handtveste door stads brand (volgens dat uit de bevesting-brief der zelvige by *Aelbrecht van Beyeren*, als Ruard van Holland, &c. in den jaare 1375. op den 24. van May gegeeven, blijkt) verteerd zijnde, waren stads wethouderen genoodzaakt een wettigen *Vidimus*, of zicht-brief elders te zoeken, dien zy dan van *Johan* Bisschop van Utrecht erlangden. By voorziene, ofte gevreesde veranderinge van Opperheeren, hebben stads Regeerders altoos met zonderlinge vlijt van dese hunne stads vrijdom en grondslag, bevestinge en bekrachtinge verzocht. Wanneer Graaf *Guy van Bloys*, Heer van Der Goude, zonder wettige nazaten, in den jaare 1397. op den 22. van December overleed, hadden zy van *Albrecht van Beyeren*, thans Graaf van Holland, op den 6. van Maart, des zelvigen jaars, reeds een nieuwe bevestinge van *Floris* handveste verworven.

In volgende tijden bekragtigt. Stads Priv. Lade A. S.

Lade. K. K.

Ten tijde der inlandsche beroerten, ontrent den jaare 1560. en de volgende, lieten zy de zelvige op nieuws in den jaare 1561. op den 18. van Februarius, en 1571. op d'eige dagtekeninge, by den President en Raade van Holland verzekeren.

Lade. F.

Ter geheugenisse dat de Ridder *Cats* Der Goude eerst ommuurde, is dit oud knuppel-dicht gemaakt:

Fundabat, Cattos Florente regente, notato
Posteritas, Goudæ mœnia, Cattus eques.
Doen Floris hoog vermaard de Catten bats regeerde,
De vesten van der Gou de Ridder Cats fondeerde.

Stads raads-penning.

En ter erkentenisse van hunnen grondvester heeft stads vroedschap raads-penningen; op eene zijde de stad, op d'andere haar wapen, met de wederzijdse borst-beelden van den gemelten Ridder *Cats*, en Vrouwe *Jacoba* verbeeldende, met dit onderschrift: *Fundatoribus istis. Onder desé stichters*, over weinige jaaren doen stempelen.

Afkoomste van Cats,

Van desen stadts-stichter is te berichten, dat d'Edelen van *Cats* hunnen naame en afkoomste hebben van een steedje, wel eer *Cats* genaamd, gelegen in Noord-Beverland, en nu door de zee overstolpt. Hr. *Nicolaas van Cats*, Ridder, was Voogd van den minderjarigen *Floris* V. Graave van Holland.

zijn levens-bedrijf.

Deze als'er in 't jaar 1271. onder de Burgers t'Utrecht een groote oproer was, sloeg stads poorten op, spande gewapender hand de Vierschaar in 't midden van de stad, bande 140 burgers, en bragt stads zaaken in rust. *Jan* Graaf van Holland, *Floris* zoon, maakte hem in den jaare 1299. in 't beleg van Dordrecht, t' Amblasserdam bevelhebber van zijn heyr. Hr. *Jan van Cats*, Ridder, en Kastelein van der Goude, was in den jaare 1481. met den Stadhouder in den strijd tegens die van Utrecht. Vervald in ongunst der Goudsche Hoeks-gezinden burgers, die hem het Kasteleinschap ontvringen.

Oorsprong van stads benaminge. Alm. Am. Theol. Ph. Adr. Schrick-mon. 2 Jud. 3. in verbo.

Wat stads benaaminge belangd, de Professor *Almeloveen* verwonderd zich niet zonder reden, dat d'Achtbare Heeren Burgermeesters, in een geschrift tot nadere beschrijvinge van hunne stad, uit aloude handschriften den drukker mede gedeeld, belijden d'oorsprong der zelvige niet te weten. Hy twijfeld geenzints of de stad voerd haaren naame *Gouw* van de watervlied, die haar doorstroomd, en *Gouw* genoemd word. Welk woord, volgens

gens *Simon van Leeuwen*, in de Chaldesche en Scytise taale, *een uitgestikte zoode*, een stuk of gedeelte uit het land, *gleba*, *cespes*, beduid. Andere, zegd hy, willen dat het een Deens woord zoude zijn, by welke *Gow*, eene *gracht*, of *wyk* wild zeggen. Een woord, zegd *Almeloveen*, 't geen onder de Noordhollanders heden in de voorschrevene betekeningen van *gracht*, *weg*, of *dyk* gebruikt word. Math. van derHouven Handvest Chron. cap. 36.

Hadrianus Junius belijd wel dat de stad van haaar waterstroomen benaamd is; maar (als blijkt, verkeerdelijk,) dat die stroom *Gouwe* zoude genoemd zijn, van *goud*, *schat*, en *rijkdom*, om dat aldaar de tol betaald wierd van alle in-en uitgaande koomanschappen en waaren; maar de geletterde man feylt; want lang voor dat hier sulks geschiede, voerde de plaatse den naame van *Goude*. Sijn gevoelen heeft waarschijnelijk die zwierigaars misleid, die ons *Der Goude*, *Chrysopolis*, en *Aurëlia*, dat is, *Goudstad* hebben vernoemd. Minder schijn heeft het 't geen echter oulinx als een praatje verteld wierd) dat de stad van eene haarer Oude grond-vrouwen, die *Gouke* zoude geheeten hebben; ofte van de *vergulde plaaten*, waar mede wel eer de naalde van de tooren, zo men verhaald, blonk, den naam van *Der Goude* zoude ontleend hebben. Hadr. Jun. Hist. Batav. C. 17.

Doch, dewijl zy niet slechts *Goude*, maar *Der*, of *Ter Goude* genoemd word, heeft onze naukeurige opspeurder *Simon van Leeuwen*, dit voorwoord *Ter* ook willen ontleden. Hy dan, verhaald hebbende, hoe de *Thuringers* te *Dor*-of *Thurdrecht* overtogen, en aan d'eene zijde door den Yssel in 't midden van 't eerste oud Batavia doorgekomen, *Ter Goude* stichteden, gaet voort, en zegd, dat zy het zo by verwisselinge van *Ter*, ofte *Thur*, in plaatse van *Thuringer-Goude* titelden. Gelijk zy aan d'andere zijde na Zeeland getrokken, verscheidene plaatsen hebbende beheerscht, en bebouwd, met gelijken uitslag, en benaaminge van *Ter*, ofte *Thur*, als *Ter Veer*, *Ter Tolen*. *Ter*

Goes,

Goes, &c. noemden. Welke gedagten den Heer *Almeloveen* niet vreemd te voor koomen.

II. HOOFD-STUK.

Boven- en Neder-Yssel-Stroom. De Neder-Yssel afgeleid van de Lek. Onwis wanneer, of door wien. Opgestopt. Verland. Gediept. Yssels lof. De Gouwe gegraaven. Wanneer. Sluysen op den Yssel en Gouwe. Haastrechtse Brug.

Beschryving van den Yssel-stroom.

DEwijl de zamenvloed van *Yssel* en *Gouwe*, d'eerste aanleidinge der bevolkinge en bij-wooninge aan Der Goude gegeven heeft, is 't redelijk dat wy zoo veel naspeurlijk is, eene beschrijvinge dezer stroomen, en wat haar belangd, doen. *Het moet noodzakelyk volgen*, zegd *Simon van Leeuwen*, *dat zoo wanneer de gracht, en het water de* Gouwe *is gegraven, en met een sluis beleid is, die plaats noodzakelijk is bewoont geweest, of aanstonds is bewoont geworden.*

Boven-Yssel.

Twee stroomen, voeren in ons Nederland den naem van *Yssel*, d'eene van *Boven* d'ander van *Neder-Yssel*. De Boven-Yssel uit Westphalen door Coesvelt, en zo voorts voor by Deventer na Kampen in de Zuider-Zee vloeyende, geeft den naem van *Over-Yssel* aen een der XVII Nederlandse Provinsien. Deze zijn niet in onze, maar Latijnsche taale, met haar naamen van den anderen onderschei-

Neder-Yssel afgeleid uit de Lek,

den; *Ysala*, van de *Saly* (waar van het *Zalland* hernoemd is) word de *boven*, de Neder-Yssel, *Ysela* genoemd. 't Is zeker dat onze Yssel wel eer uit de Lek, wat beneden Vreeswijk (nu de Vaart) op Ysselstein, zoo voort na Montfoort, Oudewater en der Goude, tot Ysselmonde in de Maas vloede. Dat dese Yssel door den Utrechtsen Vaart-

schen

ſchen Rhijn tot in de Vecht zoude gebracht zijn, en daar na tot in de Lek doorgegraaven, en daar van mede den naam van Yſſel zoude gekregen hebben, om dat de Vecht van ouds tuſſchen Kampen en Zwolle zijn oorſprong had, gelijk zommige meenen, heeft geen bedenkinge van waarheid, dewijl d'Utrechtſe Vaartſche Rhijn tot een bequame ſchipvaart in de Lek, eerſt in den jaare 1373. gegraven is. En niet de Vecht.

Het water-log van den *Yſſel*, onder door den Lekkendijk, d'oude kil, brokken en ſtukken van oude dijken des *Yſſels*, noch heden tuſſchen Yſſelſtein en de Lek te zien, zijn overtuigende bewijzen dat die ſtroom zijn begin in de Lek wel eer nam. Of de *Yſſel* geſchooten is, dan of zy zich ſelven eenen weg geboord heeft, wie en wanneer dien eerſt van de Lek, indien zy geſchoten wierd, afleide, daar van heeft men by onſe inlandſche, veel min by vremde Schrijvers niets zekers. Onwis door wien.

Simon van Leeuwen gevoeld, dat onſe *Yſſel*, na het voorbeeld van den *boven-Yſſel*, tot ontlaſtinge van den Rhijn doorgegraven is. Want de Rhijn van Schenkenſchans op Utrecht, zonder eenige zijdelſpranten eenen zeer ſnellen en ſterken ſtroom maakende, zijn'er verſcheide doorſnijdingen en afleidingen tot uitwateringe gemaakt. *Het zoude wel konnen zyn*, dus gaat de genoemde Schrijver voort, *dat ontrent den tijd dat de doorgeſtoke* Lek *voort doorgegraven is, of weinig tyds daar na, deze gracht, tot verlichtinge van den ſnellen vloet des ſelfs, deze graft voor eene tweede loozing uit den* Rhijn, *als een tweede en nieuwe erm uit de zelve* Lek *zoude vernoodzaakt zijn.* Bat. ill. 1 d. 2. H. pag. 112.

Goudhove giſt dat *d'Yſſel* eerſt in 't jaar 1235. of 1236. gegraven wierd, wanneer Graef *Floris* IV. ter begunſtinge van zijnen broeder *Otto*, in 't jaar 1233. Biſſchop van Utrecht geworden, een kloeken dijck van Amerongen tot Schoonhoven, andere verſtaan tot Yſſelmonde toe, deed leggen. Zommige willen dat deze ſtroom zelfs zo Goudh. Chron. bl. 304. Idem p. 369.

oud niet is, maar dat ze na den watervloed des jaars 1322. wanneer op 't verzoek van Graef *Willem*, 's Lands dijken verhoogd en verzwaard wierden, eerst zijn aanvang nam. Doch dit zijn niet als ongegronde opgeevingen door dien van den Yssel reeds in 't jaar 1070. gewaagd word.

Van den Yssel word in den jaare 1070. gewaagd.

Dat d'Yssel gedamd, en aan de Lek boven Ysselstein afgestopt is, houd yder voor zeker, maar niet wanneer, en om wat reden zulks geschied is. Doch, mijns oordeels buiten bewijs; want men heeft niet alleen het *Tonneelboek* der *Hollandsche steden* (gelijk *Almeloveen* voorgeeft) maar goede opene brieven in Stads geheim plaatse berustende, dewelke zeggen dat deze afstopping door *Jan van Nassau* 39sten Bisschop van Utrecht en *Graaf Floris* V. in 't jaar 1296. op Stads verzoek, toegestaan is.

Zy wierd in den jaare 1296. beneden vreeswijk op de Lek gestopt.

Deze benevens een ontwerp om drie sluisen by en ontrent Ysselstein te leggen tot afweeringe van den overlastigen, en inlaatinge van behoorlijken vloet. luid:

Wy Johan, *by der gratie Gods* Bisschop t'Utrecht *doen condt, ende weten, maken condig allen den geenen die onse brieven sullen sien, ofte hooren lesen, hoe dat wy opentlijk protesteren, dat om profytelyckheijdt ende beternisse van onse Landen en des Bisdoms, ende van de Graeffelijckheydt van Hollandt daer toe gebrocht, ende by Rade der Prelaten ende onse getrouwe Dienaeren, ende by den consenten van den Welgeboren Man Heere Floris Grave van Hollandt, hebben wy oorloff gegeven, den voorsz. luyden om te maken eenen Dijck over die Yssele, om te stoppen die loop van den Yssel, in onse Landen en alsulcke plaetsen die men noemdt Hoppenesse by 't Gheyn, en soo hebben wy hem ter goeder trouwe beloofd waert dat saecke, dat iemandt den voorsz. Dyck oft Dam impedieerden, beletten ofte verderven wilde, zoo zullen wy naar onse maght, ende mogen den voorsz. Dyck defenderen, ende beschermen, tegens een ygelijk, soo dickwils als van noden wesen sal, ende als wy van hem daer toe gerequireert sullen worden.*

Hoe die loop vander Lecke inder Yssele, boven Yssels eynde, ofte den nieuwen Dam gestopt word: Anno 1285.

Voorts

Voorts soo sullen sy luyden met haerder eygen cost, den voorsz. Dyck met ons gesamender handt beschermen, ende daer toe sullen hen luiden mogen bedwingen, op die verbeuringe van heure goeden, te weten die Luyden van onse Landen, ende en sullen wy, noch onse Successeurs, ofte naecomelingen niet gehouden wesen om te houden desen voorsz. Dyck hier naemaels, wy en sullen oock niet toelaeten dat hy verdurven ofte verdestrueert wordt, maer ons sal toebehooren nu en eeuwighlijck te defenderen trouwelijck ende te houden, maer allen den geenen die aen desen Dyck profijt hebben, die sullen tot ons seggen, en tot seggen van den Grave van Hollandt by staen ende houden den voorsz. Dyck, ende die Luyden van onse Landen woonende in die steden om te sustineren, ende in wesen te houden, hoe dickwils het is, is 't saecke dat wy sien dat het van nooden is, tot welcker conservatie van den Dyck, wy willen dat alle bedwongen sullen wesen, die geene die woonen aan de Noordzijde van den Yssele. In teken der waerheydt ende getuygenisse van desen, soo hebben wy desen tegenwoordige brieve doen scryven, ende besegelen met onse segele, ende met den zegele van Mijn Heere van Cuyck onze zwager. Gegeven in 't jaar 1285. des donderdaghs voor Marie Magdelen dagh.

Item, die maat, die Jan Beyguinck met die gedeputeerde man van Goeverwelle tot den nieuwen Dam toe beliep ontrent 5944. Roeden.

Item van die Nieuwen Dam tot de poorte van Ysselstein was 1100 Roeden Dycks.

Item Jan Beyguincks concept was dat men van den Nieuwen Dam tot Isselstein aen die Yssel opgraven soude, ende daer die twee Dycken mede maacken, en voor Ysselstein aen die poorte souden leggen dry sluisen; die middelste zo wijt, dat daar een coggeschip soude doorgaan, ende die ander twee sluysen minder, ende als die Lecke hoog waar, soude men die sluysen toedoen, ende toehouden, ende soo soude die scocp in die collick blyven, ter tydt toe dat men een sluys van die an-

dere dryen, die t'eynde die collick, oock geleydt waren, soude men een ofte twee laten loopen naer den eyſſche, ende op redelijck waeter, ſoude men daar ſoo veel oplaeten als van nooden waar, ende men ſoude d'Yſſel græven, van der Sluyſe tot Goeverwelle van der breette dat het dan eyſſchen ſoude, ende die dycken daar mede hoogen, dat die ſtroom bedwongen bleef; ende daer op een ſcarpe ſchouw en toeſigt houden.

Doch die voorſlag wierd afgekeurd, tot ſtadts by na onherſtelbaar nadeel, weshalven *Almeloveen* deze opſtoppinge *Exitialem pene Gaudanis civibus obſtructionem*, „ wel „ haaſt „*ſtads ondergang* zoude noemen.

Uit de zelvige brieven blijkt mede genoegzaam de rede waarom men tot het dammen en afſtoppen overhelde, namelijk om dat het hoog opperwaater, by winter tyden door ebbe en tegenſtorm, by en ontrent *Der Goude* geſtuit, vervaarlijke en menigvuldige dijkbreuken (waar van de noch overgeblevene waalen beneden en boven de Stad onvergeetelijke geheugeniſſe gelaaten hebben) veroorzaakte.

Rijmkronijk over de jaaren 1287. en 1288. Beka de Ep. Ultr. ſub Joan. i, Reigersb. kronijk van Zeeland.

De Rijm kronijk verhaald, dat'er twee zeer vervaarlijke watervloeden, een op den 17den (den 14den volgens *Beka*) van December des jaar 1287. een twede op den 6den van Februarius in 't volgende jaar een ongelooffelijke ſchade het geheele Land hadden toegebracht, zo dat veele menſchen en beeſten verdronken. *quod ſubmerſis hominibus & jumentis lachrymoſum fecit excidium.*

Reigersberg ſteldze op 't jaar 1288.

Heda, ſub Bal. 29. Ep. in not. Buch.

Deze hebben waarſchynelijk het afſtoppen des Yſſels verhaaſt. Om welke reden van overſtroominge al voor heen Keizer *Frederik* in 't jaar 1165. ontrent den Rhijnſtroom verſcheide beveelen gegeeven hadde.

Door d'Afſtoppinge verland de ſtroom.

Doch des Yſſels boven vloed geſtuit zijnde, verbande te met door d'opkoomende en nederzittende ſlibbe, de ruime ſtroom in dier voegen dat die heden pas boven der Goude eer eene gemeene watering als rivier gelijkt, zo ver dat

dat men haar *Horatius* gedicht te recht mag toepassen, Horat. A. P.
Daarz' eertijds placht te weezen.

Sterilis palus, aptaque remis,

„*Een schraale waterplas doorsneden van de kielen.*

Nu na de verlandinge.

Vicinas urbes alit, & grave sentit aratrum.

„*Door kerft de diepe ploeg, en voed het naaste volk.*

Dit ongemak deed reeds in 't jaar 1425. Stads-wethouders *Kerstant Hermensz*, *Dirk Houk* en *Aart Wernaertsz* afvaerdigen, om met die van Montfoort over het diepen van den Yssel te handelen, en *Dirk Houk* met *Aart Wernaertsz* na Ysselstein binnen 't zelvige jaar verreizen, om het diepen van dien te voorderen.

Word meermaals gediept.

Dit diepen wierd by de steden Der Goude, Oudewater, Schoonhoven, Montfoort en Ysselstein in 't jaar 1485. hervat, wanneer haar wegens der Goude eene maaltijd wierd geschonken.

Reken: der Threforiers berustende in de kist op 't Effen Comptoir Ter Goude.

In den jaare 1506. verzochten de Goudsche Regeerders van de Staten dezer Lande bysmeek-schrift op de beste wyze het verlanden van den Yssel voor te koome. 't Was toen ter tijde dat de Heer van Montfoort den Yssel met schotdeuren sloot, waar over Mr. *Jacob Mauritsz* met den Hofmeester van den Grave van Buuren in den Haage aan den Raad klachten deeden. In den jaare 1545. reisden die van der Goude na Utrecht om met de Staten over 't diepen van den Yssel zicht te neemen, en het te bezorgen. In de 20ste beun van stads secreete berusten verscheide stukken den Yssel aangaande.

Goudsche kronijk. Alm. Amesn. Th: Ph. p. 118. ibid. Inv. van stads secreet.

Onder andere een Octroy van 't jaar 1492. den 20ste van Februarius waar by belast word van *St. Marten* tot *St. Pieter* alle sluisen op den Yssel t'openen, en die revire niet nauwer te maaken. Een minute van een Request aan den Koning in 't fransch, om water in te laaten, alzo den Yssel te schuuren. Verscheide bedenkingen over het diepen van den Yssel enz.

Slikmolen. Het Goudsche rak gediept in 't jaar 1700.

Men heeft langen tijd door middel van een vaarende slikmolen den stroom van slibbe zoeken te ontlasten, doch met weinig nut. Ontrent den jaare 1700. wierd het goudsche rak opgebaggerd, en gediept.

Doch dat al dit diepen en herdiepen met zodanig voordeel, als men wenschte noit geschieden toond' uitslag en zake zelve zonder dat wy daar van iets breder behoeven te melden.

pag. 118.

Zo dat de Hr. *Almeloveen* den Ysselstroom niet quaalijk by een gevaar loopende zieken vergelijkt, die gestadig om hulp van eenen ervaren geneesmeester roept, hem wegens sijne diensten aan 't gemeen bewezen overschuldig.

Dienst van den Yssel stroom.

Door haaren overstroom behield men in 't jaar 1572. en 1573. niet alleen de stad, maar 't geele Land. Haar vloed bracht het benard en uitgehongerd Leiden ontzet, en levens middelen toe. De Spanjaart, om van haar te Rotterdam niet geplaadg te worden, stopte by Ysselmonde te vergeefs den mond. Zy verdiend derhalven den lof, die haar d'Edele Ridder en Dichter, de Heer *Huygens* van *Zuilichem*, aldus geeft.

Huyg. pag. 180.

Mijn' Gouwe voert meer Gouds, mijn' Yssel meer gewins
Dan Tagus gulde grond ter borse van sijn' Prins.
*'k Hebb meer van hun te bat' :doen mijn' gebuurstat branden,**
En baedden in haar bloed haar' moordenaren handen,
Ontswomm ik hun geweld, en duikte in mijn' Gouw,
En kroôp mijn' Ysseldiept' ten hals toe in de mouw.
Spijt Spagnen dan ik sta: ook sonder d' oude muuren
Van 't Casteleyns gebied. Wie zijt gy mijner buuren.
Die door den neus noch spreekt, en my 't gebrek verwijt?
Ik zegge t' mijnen roem', 'k ben bril en brillen quijt.

* Oudewater. Anno 1575.

Indien d'Yssel uit de Lek geschoten is heeft men ontwyfelijk dien stroom ten zelvigen tijden bedijkt; doch gelijk de tijd van het eerste, zo is ook die van het laatste onzeker. Onze *Snoy* is van gevoelen, dat Holland, tot dat Graaf *Floris* met sijnen broeder *Otto*, 36ste Bisschop

Rein. Snoy L. 7. Hist. Holl.

van

van Utrecht, den Rhijn van Amerongen tot aan Schoonhoven bedijkt, zonder dijken bloot en open zoude gelegen hebben, doch dit ongegrond zeggen haald *Janus Dousa* byster door den hekel, en beweerd met onwederleggelijke reden het tegendeel. J. Dousa L. 6. Ann.

d'Eerste dijken te zwak aangeleid, of by verzuim vervallen, wierden by tijd en noodzakelijkheid verhoodg en verzwaard. De Lekken-dijk in 't jaar 1522. ingebroken zijnde, deeden de Burgermeesters *Jacob Minne*, en *Witte Govertsz*, met *Dirk Henriksz* ter dagvaart in den Haag verslag van den inbreuk, en besloten den Ysseldijk te verhoogen, en te verbreeden. Goudsche Chron.

De raad droeg in 't jaar 1515. by aanschrijvens te voor om den Rhijn en Ysseldijk tot een te trekken, waar op die van der Goude den Raad bericht deeden. ibid.

De inbreuk van den Zeedijk ontrent Naarden in 't jaar 1570. deed die van der Goude de Heeren van Schieland beraamen hoe men by overstortinge van hoogen vloed de stad en dijken best zoude verzekeren. ibid.

Den Rhijnstroom, als verhaald is, door Lek en Yssel verleid zijnde, begon een bequame doortocht tusschen Holland en Zeeland t'gebreeken; des is'er, om te gemakkelijker met waaren en koopmanschappen in 't midden door Rhijnland na alle gewesten heen en wederom te vaaren, en handel te drijven, een binnen gracht geschoten van ontrent het midden van den Yssel en Der Goude af tot in den Rhijn, uitkoomende ontrent *Alphen*, (een vermaard dorp 't geen sijnen naam van *Alphenus Varus*, of wel, volgens andere, van *de Albimanus* legerplaetse voerd,) en voorts door d'oude loozinge van den Rhijn, (de *Heimans wetering* genaamd) tot in de Leydsche of Haarlemsche meyr. De Gouw wanneer gegraaven. Sim. van Leeuwen bat. ill. Almel. Amœn. Th. Phil. p. 132.

De naam *Gouwe*, aan deze binnenvaart gegeven, is in 'tvoorgaande Hoofdstuk verklaard..

Wanneer zy uit den Yssel in den Rhijn geschoten is,

word

word mede by geen Schrijvers van onzen tijd vermeld, daarom ontwijfelijk zo oud, en van ontrent dien tijd, als 't schieten van den Yssel zelfs, van welk gevoelen *Reyn Snoy L. 7. Hist. Holl.*, mede is.

Op den Yssel en de Gouwe ziet men aanzienelijke sluisen. D'eerste drie wierden binnen de stad, ontrent even afgelegen van elkanderen, gelijd. 't Was niet voor 't jaar 1535. dat men eene vierde, beoosten de stad onder het slot, ondernam te maaken om het water van de Gouwe in den Yssel te loozen.

Sluisen op den Yssel, en de Gouwe.

Goudſ. Chr. 1533.

In den jaare 1533 hadden die vander Goude te Haarlem van de Rhijnlandsche Heemraden reeds het maaken dier sluise verzocht.

De Kooning verleende op den 10sten van December in 't jaar 1541. sijnen vergunbrief, en gaf tot het maaken eens vierhonderd guldens. Mits dat de Visschery van de sluis, en wat'er toebehoord hem bleef. Het huis daar by staande word noch heden 's visschers huis genoemd.

Octroy verleend op den 15. Jan. 1535.

De stad moest t' haare Kosten ten eeuwigen dagen deze sluis onderhouden. De Landen van Rhijn-en Schieland, maalende in de Gouwe daar toe van yder mergen geeven drie sts. Geen Schepen tol-of sluis-geld verschuldigd, mochten door die sluis, maar moesten door de stad vaaren. Stads Burgermeesteren en Regeerders beloofden by gezegelden brieve in den jaare 1541. den 10. December, aan d'ingelanden van Rhijnland en van den Brouk, dat voors. sluis ook tot hun behoef leggen zoude, invoegen dat zy daar door bagger, slijk, modder, en andere stoffe ter verbeteringe hunner landen, als anders haalen mochten.

Noit mocht deze sluis gestopt of gedampt worden zo lang als drie molens maalen op de Gouwe. 't Schijnt echter uit een acte van den 12. November des jaars 1553. dat over d'openinge van deze sluis geschil ontstaan was, waar over met den Heere van Goudriaan gehandeld wierd.

Twee sloten hingen'er aan, waar van de Kastelein eenen sleu-

ſleutel, en de Burgermeeſters den anderen hadden, om by nacht, of in tijd van oorlog die geſloten te houden.

Deze ſluis, thans de *Haane proy* genoemd, is, zedert het maaken van *de groote ſluis* beweſten de ſtad op den Yſſel van weinig nut.

Tot het maaken van deze groote ſluis, gaf d'inlandſche oorlog d'eerſte gedachten, in 't jaar 1576. (wanneer de ſtad Amſterdam noch Konings was) om met ſtaande maſten in den Yſſel, 't geen door de ſtad niet geſchieden konde, te vaaren. De grond, met paalen vaſt geheyd, wierd met blauwe ſteenen bemanteld, op koſten der Staaten van Holland: Veele huizen, en een Kapel van St. *Odulphus*, ſtonden ter plaatſe voorheen. d'Eigenaars der afgebrokene huizen wierden gemachtigd om binnen de ſtad het een of 't ander ſtuk van een Klooſter gebouw tot hunne wooninge te kiezen. Van de Kapel is niets overig dan 't huisje waar in men de ſluis opwind. d'Opzicht van 't maaken der ſluiſe had *Jan Claaſz Cinq.* Burgermr. De groote Yſſel ſluis.

Eene der vermaarſte en 's Lands meeſt aangelegene ſluiſſen, is de *Goudſche ſluis* ontrent Alphen, daar die ſtroom haar in den Rhijn ontlaſt, gelegen. Deze was veele jaaren, wel licht eeuwen niet als met houte planken en balken beſchoeid, en zonder verlaat. Buiten twijfel wierd zy ter dier plaatze gelegd ten tijde dat de Gouwe uit den Yſſel in den Rhijn geſchooten wierd; doch dewijl deze tijd onbekend is, weet men ook dien eerſten aanleg dezer ſluize niet. In den jaare 1426. brak Vrouw *Jakoba* haar beleg voor *Haarlem* op, om dat Hertog *Philips van Burgundiën*, haar Neef, de *Goudſche ſluis* dreigde te ſtoppen. De Gouwſche ſluis.

De Spanjaards verdreven in den jaare 1574. van de Goudſche Sluiſe vijf Engelſche vaandels om des te veiliger Leiden om te leggen. Doch weinig minder als een eeuw na dezen ſtuitede der Staaten krijgsmacht

by deze hoog aangelegene ſluiſe het woedend heyr der Franſchen.

In den jaare 1508. op den 25ſten November wierden die van der Goude by den Hove van Holland gemachtigd om het verlaat by de Gouwſche ſluiſe te doen maaken, waar van de verſchotene gelden hen weder zouden worden goed gedaan.

In den jaare 1563. en 1564. wierde deze ſluiſe van ſteen gemaakt, en 1570. Dien vander Goude gemachtigd om ſluis' en verlaat te vermaaken.

Menigte waterleidingen en Bruggen binnen Der Goude.

Bruggen, overgangen over groote ſtroomen, en kleine waterleidingen zijn in der Goude zo telrijk, dat het getal my eens vertoond zijnde boven giſſinge opliep. Tuſſchen de ſluis brugge en den Yſſel waren wel eer drie, thans zijn maar twee, bruggen. De afgebrokene, wat zuidwaarts de meule werf wel eer gelegen, wierd de St. *Jans brugge* genoemd, om dat de kerke bedegangen, anders proceſſien, uit St. Jans kerke koomende over die brugge de haven overgingen, als nader blijkt uit eene ordonantſie den Schutters by die gelegendheid voorgeſchreven.

d' Uiterſte Brug wierd in den jaare 1709. tot der doorvaard van Zeeſcheepen vermaakt, en geruimd.

De Haastrechtſe Brug.

De voornaamſte onder andere ſtads bruggen is die over den Yſſelſtroom beooſten ontrent de ſtad, legd, *De Haaſtrechtſche* genoemd, om doorgaans onbekende rede. Voor den jaare 1466. was noch by, noch ontrent *Der Goude* geene brug; maar te *Haaſtrecht* een veer over den Yſſel, in leene de ſtad der Goude al van den jaare 1325. behoorende, te verheergewaarden met een paar witte handſchoenen, waar van verſcheide Leenbrieven in Stads geheim Kaſſe beruſten. Wanneer De Graaf *van Charloos*, by ſmeek-ſchrift van *Hertog Philips*, Grave van Holland, verzocht om in ſteede van een veer, eene brugge te Haaſtrecht over den Yſſel te maaken, ſtelden hen die

van

van der Goude daar tegen wegens de groote kosten en schade die zy daar by lijden zouden, wanneer zy die maakten en yder den vryen overgang over die hadde, doch eindelijk wierd in den jaare 1466. op den 24. Maert verdragen, dat die van de stad eene brugge over den Yssel boven de kerke van Haastrecht maaken zouden, inder voegen dat de schepen zonder vellen of nederleggen van masten daar door konden vaaren, mits behoudende het veergeld een penning van yder mensch, en de brugge van den Grave, als Heere van Arkel, te leen.

In den jaare 1471. geraakten die van der Goude over deze brugge in verschil met *Gerard van Blois*, 't geen door tusschen spreeken van De Raadsheeren *Jan van Halewyn*, en *Michiel de Wilde*, ter eenre, en den *Slotvoogd van der Goude* ten andere zijde op de volgende bedingen op den 27sten Augustus, beslist wierd.

Die van der Goude zouden op hunne kosten de brugge van Haastrecht nader aan de stad brengen, ter plaatze daar het meest oirbaar zoude bevonden worden. De stad zoude het voordeel en inkoomen der brugge veertien jaaren genieten, mits den voornoemden *Gerard* 's jaars honderd Leeuwen-daalders, tegen dertig sts het stuk, daar voor, t'Antwerpen op Pinxter-merkt, tellende. Dezen tijd geduurende moest de brugge op kosten van de stad worden onderhouden, en ten einde van dien in goeden staat aan *Gerard van Blois*, of sijne erfgenaamen, geleverd worden, die'er als dan al de baate van na hen mochten trekken.

Het veer, 't geen *Gerard* voornoemd had leggen voor de stad, zoude, met bewilliginge des Graafs, in een erfpacht van 125. en in andere byeenkomste den 19. October te Schoonhoven, 127. Leeuwen-daalders, 's jaars te betaalen als vooren, aan de stad blijven. Wierd de stad naderhand te raden deze erfpacht te quijten, en zoude zy zulks ten tweemaalen doen, 't elken maale afquijtende de helft, mits uitreikende voor elken penning twintig van den selven prijs.

 On-

Onderdes zoude *Gerard van Blois* des Graafs Leenman blijven zo van 't veer, als erfpachte, tot en alzo lange als die van der Goude d'afquijtinge der erfpacht deeden, wanneer zy op eenen *notabelen man* het voorſz. Leen ſouden moeten verheffen. de brief wierd van Hertog *Karel van Burgundien* in den jaare 1471. op den 8sten November te St. Thomas, nu St. Omer in Artois, bezegeld.

In den jaare 1632. was Mr. *Gerard Marcellus*, Raad, en Penſionaris, wegens de ſtad Leenman van 't geheele veer tot Haaſtrecht, ende viſſchery in den Yſſel tuſſchen der Goude en de Wieriks-ſloot.

DERDE HOOFD-STUK.

Vrye Heeren van 't Vlek Der Goude voor den jaare 1272. Vrye Heeren van de ſtad. Wie, wanneer geworden, wanneer de heerlykheid aan 't Graafſchap van Holland vervallen. Geſlacht-boom der Goudſche Vrye Heeren.

Vrye-heeren van der Goude voor, en na Stads opbouw.

DEr *Goude*, voor den jaare 1272. maar een vlek, was als verhaald is eene byzondere Heerlijheid, en had haare Eigene Heeren. Als, *Diderik van der Goude* onder Grave *Floris* IV., en andere, in den jaaren 1236. 1255. *S. v. Leeuwen Bat. Illuſt.* Vrouw *Sophia*, laaſte Erfdochter van der Goude, was in 't jaar 1294. gehuwd met *Jan van Reneſſe*, Balliu van Zuidholland, zy na hem overlijdende, zonder kinderen, verviel de Heerlljkheid aan de domeinen der Graven van Holland.

Jan d'eerſte, zoon van Grave *Floris* denvijfden, zonder kinderen in 't jaar, 1299. ſtervende, wierd, *Jan*, Graaf van Henegouw, wiens Moeder, *Alyt*, zuſter van Grave *Floris* V. en Dochter van Grave *Wilhem*, Roomſch Koning, was. *Jan* d' II. was d'eerſte uit den Huiſe van Henegouw, die over Holland en Zeeland Graaf wierd, en hadde *Philippine*,

pine, Dochter van den Grave van Lutzenburg, tot eene vrouwe, by wie hy tien kinderen, vijf Zoonen en vijf Dochteren, won. Onder de Zoonen was *Johan van Henegouw*, Heer van Beaumont, De Historie schrijver *Jean Froisard*, noemd hem *Messire Jean d'Haynout*.

Graaf *Wilhem de Goede*, sijn Broeder, beschonk hem, als Graaf van Holland, met de Heerlijkheden van *Schoonhooven*, *der Goude* in Holland, en *ter Tholen* in Zeeland enz, in den jaare 1306. *Jan van Henegouw*, Heer van der Goude enz. trok in den jaare 1345. met sijnen Broeders Zoone, *Wilhem* III. na Vriesland, alwaar de veldslag mislukkende van Graaf *Wilhem* veele Edelen, en volks, omquamen, en hy het ter nauwer nood met den vlucht ontquam. *Jan van Henegouw*, Stedehouder over Holland en Zeeland, in afweezen van den Souverein, verbleef meesten tijd in 's Gravenhage, en overleed in den jaare 1356. oud 74. Jaaren. Hy hadde tot huis-vrouwe gehad *Maria*, Erfdochter van *Hugo*, Grave van Soissons, en Heere van Chimay, die hem baarde eene eenige erfdochter, *Iohanna van Henegouw*, Gravinne van Soissons, vrouwe van Beaumont, Chimay, Schoonhoven, Der Goude, ter Tholen, en Guise in Picardien.

Jan van Henegouw.

Deze Erfdochter troude aan *Lodowyk van Chastillon*, Grave van Blois: *Lodowyk* I. een kloek en dapper held, bleef in 't jaar 1346. volgens *Moreri*, in de slag van Creci, nalaatende drie Zoonen. d'Oudste, *Lodowyk* II. Graaf van Blois, stierf ongehuwelijkt in den jaare 1372. en wierd te Blois begraven. *Ian van Chastillon* tweede Zoon van *Lodowyk* I. in bezit van sijns broeders heerlijkheden, en 't Graafschap Blois gekomen, troude, nu al bejaard, aan *Machteld* Hertoginne van Gelderland, en Gravinne van Zutphen. Doch hy verdrietig wegens d'inlandsche Oorlogen der Gelderschen, en 't verlies van Arnhem, na ongemeene gedaane geld-kosten, vertrok na Schoonhoven, alwaar hy in den jaare 1381. 1384. schrijft *Mo-*

Lodowijk I. van Chatillon, Graaf van Blois. Mor. Dict. Hist. Blois.
Lodowijk II. Jean Le Clerc. descript. du Pays Bais. Du Chesne Hist. de Chatillon.
Ian van Chatillon.

Pont. Chr. Geld. Slichtenhorst Hist. van Geld. Ghuy van Chatillon.

reri op 't flot sijn leeven sloot, sijn lijk wierd na Valenchijn vervoerd, en aldaar ter aarde besteld.

Guido van Chastillon, jongste der drie Broederen, verkogt de Graafschappen van Blois en Soissons, in den jaare 1391. aan *Lodowyk*, Hertog van Orleans, waar door zy wel haast vervielen aan de Fransche Kroone. Alle andedere aanbestorvene Heerlijkheden, onder andere die van *Schoonhoven en der Goude*, voor zich behoudende. Hy nam ten Wijve *Maria van Vlaanderen*, Dochter van den Grave van Namen: En is zonder wettige kinderen achter te laaten op 't stot van Avennes in Henegouw in den jaare 1397. gestorven, en by sijnen Broeder te Valenchijn begraven.

Met sijne dood vervielen de Steden *Der Goude*, *Schoonhooven*, en andere Heerlijkheden, wederom aan de Graaffelijkheid van Holland; waar aan zy zedert bleven.

Volgens dit verhaal moet men zeker *Gedenk-schrift*, de Stad Der Goude raakende, en onder de Magistraaten berustende, hier en daar vry wat veranderen.

UITTREKSEL

Uit een Gedenk-schrift rakende de Stad der Goude.

Oud Gedenkschrift.

„De Regeeringe dezer Stede heeft langen tijdt gestaen „by de Graven van Bolois, als Heeren van der Goude, „van de welcke de eerste is geweest Heer *Ian van Beaumont*, de welcke van sijn Wijfs wegen Grave van Bolois geworden zijnde van sijn Broeder den *Goede* Graef „*Willem*, als Grave van Hollandt beschonken is geworden met de Heerlijkheden van der Stede van der Goude „en Schoonhoven, met alle haere toebehooren, ende appendentien van dien, op den jaare onses Heere 1306. „De welcke met Consent van sijne Broeder Graef *Willem* „*de Goede*, aldaer eerst binnen der Goude opgerecht heeft

„de

„de Tollen, mitsgaders de Huysen ende sluysen, daer de „Heerlijcke rechten zouden ontfangen worden, oock „aldaer heeft vermeerdert of verbetert het Sloth of „Casteel der selve stede, het welcke lange jaeren daer nae, „gedestineert is geweest by de Staten van Hollandt (als „sijnde eene stercke en seeckere plaats) tot bewaering van „alle Handvesten en Privilegien, eertijds by den Prince „van den Lande gegeven, welck Casteel (uytgesondert „seeckeren tooren, daer de voors. Privilegien in berusten-„de waeren) gedemolieert is in den jaere 1577.

„Dat de voors. Heer van Beaumont, Grave van Bo-„lois, en Heere vander Goude gestorven is in den jaare „onses Heere 1356, achterlatende eenen Soone mede *Ian* „genoempt, de welcke met de Heeren van Pruyssen op „de ongelovige Heydenen, ten krijg ging, daer hy Ridder „geslagen zijnde deser wereld overleden is, naelaetende „twee Sonen, als namelijck *Ian* en *Guido van Castillon*, „Graven van Bolois en Soissons.

„Dat *Ian van Castillon*, Heere van der Goude, nae sijn „Vaeders doodt, overmits hy seer machtig was, en ge-„booren uyt de kroone van Vranckrijck en van de huyse „van Hollandt getroud heeft Vrouwe *Machtelt* Herto-„ginne van Gelre, en Gravinne van Zutphen, ten tijde „als de Bronckhorste tegens de Heeckeren in partyschap „stonden, de voors. Vrouwe uyt haer Vaderlijcke Er-„ve poochden te secludeeren, om welcke te keeren de „voors. Heer van Bolois in 't Landt van Gelre by sijn „Wijf gecomen zijnde, en met hem brengende veele „Heeren en Ridderschap, sommige steden aldaer bele-„gert, als Waghenengen, Groensvorde, en andere ge-„wonnen heeft, tot dat hy binnen Arnhem ontvangen, „en vander Vrouwe wegen gehult is geworden.

„Dat de voors. Heer *Ian* en *Machtelt* als Hertoge van „Gelre, de stede van der Goude gegeven hebben een „privilegie, dat sy tol-vry varen mogen met alle haere

„Goe-

,,Goederen over al in de lande van Gelre en Zutphen; ,,'t welck gegeven is in haere ſtadt van Arnhem, op den ,,17. dach in de maendt van Maert in 't jaer onſes Hee-,,ren 1372.

,,Dat de voorſ. Heer *Ian van Caſtillon* geſtorven is in ,,den jaere onſes Heere 1381. ſonder Kinderen, laetende ,,ſijn goederen aen *Guido van Bolois* ſijn Broeder, de welcke ,,mede, (na dat hy getrout hadt *Maria*, des Graven ,,Dochter van Namen, en by haar geteelt eene Soone ge-,,naempt *Lodowyck*, Grave van Dinant, die jong geſtor-,,ven is tot Beaumont, deſer werelt overleden is den 22. ,,December in den jaere 1397. na wiens aflijvigheidt, al-,,ſoo de rechte linie en afcomſt van Heer *Ioannes van* ,,*Beaumont* ceſſeerde, de Heerlijckheden van der Goude, ,,en Schoonhooven, met ten gevolgen van dien, ge-,,naempt het landt en Balliuagie van Bolois, wederom ,,geconſolideert ſijn aen de Graeffelijckheydt van Hol-,,landt, en dat ten tijde van Hertog *Albrecht van Beyren.*

,,Doch heeft de voorſ. Heer *Guido van Bolois* naegela-,,ten een Baſtaerdt Soone, genaempt Heer *Ian Bolois*, die ,,oock *Heere van Treslon* in Henegouwen geweeſt is, die ,,zes Soonen by ſijn huys-vrouwe gewonnen heeft, daer ,,af de *Chronijck van Hollandt* breeder Mentie maeckt. ,,De voorſ. Heer *Ian Baſtaert* legt begraeven in de Pa-,,rochie-Kercke binnen der Goude in de Capelle, die ,,men de Yſſere, noempt by hem geſondeert Ao. 1417.

Dat der Goude ten tijde dezer Heeren voor Schoonhoven in aanzien en macht week, ziet men uit de handveſten en voorrechten by hen vergund, in welke zy hen *Heeren van Schoonhoven en* dan *van der Goude* titelen.

Geſlacht-boom der Heeren van der Goude.

De vermaarde Biſſchop van Antwerpen *Albertus Miræus* doet in ſijn Boek *Notitia Eccleſiarum Belgii Cap.* 219, deze nette geſlacht-rekeninge van de Graven van Henegouw en Holland, en dus der Heeren van der Goude, uit het huis van *Aveſnes* geſproten. ,,*Buchard van Aveſnes*, zoon van

,,*Ia-*

„ *Jakob* Heer *van Avesnes* en *Ameline de Guiſe*, troude
„ *Margriete* Gravinne van Vlaanderen en Henegouw, die
„ hem twee Zoonen *Jan en Bauduin van Avesnes* baarde.

„ *Bauduin*, Heer van Beaumont, hadde by *Felicitas*
„ *de Coucy*, eenen Zoone *Johan* en eene Dochter, *Bea-*
„ *trix*, naderhand Moeder van Keizer *Henrik* VII. *Io-*
„ *hannes Bauduins* Zoon won by *Agnes van Valenchien*,
„ *Iohan*, en *Bauduin*, beide jong geſtorven.

„ *Iohan van Avesnes*, Zoon van *Buchard* en *Margriete*,
„ troude *Aleit*, *Wilhem* Grave van Holland en 's Keiſers
„ Zuſter, by welke hy teelde *Iohan* Grave van Henegouw,
„ *Buchard* Biſſchop van Mets, *Iohan* Biſſchop van Kame-
„ rijk, *Ghuy* Biſſchop van Utrecht, *Floris* Vorſt van Achaje
„ en Moree wegen ſijne Vrouwe *Iſabelle*, Dochter van
„ *Wilhem Vilharduin*, by wie hy eene Dochter hadde,
„ *Machtelt van Henegouw*, Vorſtin van Achaje en Moree,
„ getroud aan *Louis van Burgundien* Zoon van Hertog
„ *Robert* II. van Bourgundien, *en Agneet* van Vrankrijk.
„ *Iohan van* Avesnes, Graaf van Henegouw en Holland
„ had by ſijne Vrouwe *Philippine van* Luxemburg, Doch-
„ ter van Grave *Henrik van Luxemburg* en *Margriete* van
„ Barri, tot Zoonen *Iohan de Wreede* Graave van Ooſter- Ooſtro-
„ band geſtorven zonder nazaat, *Wilhem* Graave van He- vandia.
„ negouw en Holland, I*ohan* Heere van Beaumont, *Hen-*
„ *rik* Kanonik te Kamerijk, *Margriete* aan *Robert* II. Graa-
„ ve van Artois, *Iſabelle* aan *Raoul* van Clairmont, Hee-
„ re van Neſele, Konneſtabel van Vrankrijk, *Aleit* aan
„ *Wilhem* Graave van Pembrok in Engeland, en *Marie*
„ aan *Louis* I. Hertog van Borbon, getroud.

„ *Wilhem* I. Graaf van Henegouw en Holland, byge-
„ naamd *de Goede*, troude *Iohanna*, Zuſter van *Philip* Ko-
„ ning van Vrankrijk, die hem twee Zoonen *Iohan* en *Lo-*
„ *dowyk*, beide jong geſtorven, baarde.

„ *Wilhem* II. Graaf van Henegouw en Holland, van de
„ Vrieſen in den jaare 1345. omgebracht, liet geene Kin-

„deren na. *Margriet* troude *Lodowyk van Beyeren* onder „de ſcheuringe tot Keizer verkoren. *Iohanna* troude „den Graave van Gulik, *Philippine Eduard* III. Koning „van Engeland, *Eliſabeth* ſtierf ongehuwd. *Iohan van* „*Henegouw*, Broeder van Graave *Wilhem* I. van Holland, „Heer van Beaumont in Henegouwe, van Tholen in „Zeeland, van Schoonhoven en der Goude in Holland, „ſtichtede het Karmeliten Klooſter te Schoonhoven, „troude *Margriete van Soiſſons* Dochter van *Huig* Graave „van Soiſſons en Heere van Chimay. *Iohan van Hene-* „*gouw* overleed in den jaare 1338. en wierd te Valen- „chijn by de Franciscaner-Moniken ter aarde gebracht.

- Johan van Henegouw, Heer van Beaumont, der Goude, Tholen, Schoonhoven, rroude Marie Margriete, erfdochter van Huig Graave van Soiſſons ſtierf. 1338.
  - Johanna Erfdochter nam ten Man Lodowijk van Chatillon Graave van Blois en Heer van Avesnes.
    - Lodowijk Graaf ſtierf 1347.
    - Johan Graaf van Blois, Soiſſons, Heer van Avesnes, troude Margriete van Gelderland, ſterft 1381. zonder Kinderen, en werd begraven by ſijnen Grootvader.
      - Johan Baſtart van Blois Heer van Trelon troud Sophye van Arckel.
        - Johan Heer van Trelon Vader van Adriaan.
      - Ghuy baſtart van Blois begraven ter Tholen.
        - Verſcheide Kinderen.
    - Ghuy, Graaf als boven, troud Margriete van Namen, ſterft 1397.
      - Lodowijk, voor ſijnen Vader zonder kinderen geſtorven. 1391.

„Ghuy,

„ *Ghuy*, erfgenaam van ſijne Broeders *Lodowyck en Io-*
„ *han*, involgens Graaf van Soiſſons en Blois, Heer van
„ Avesnes Chimay, Beaumont, Landrecies, Dargies,
„ Nouuion, Schoonhoven en der Goude, troude *Mar-*
„ *griete Marie*, Dochter van *Wilhem* I. Graave van Namen,
„ en *Katharine* van Savoyen, by wien eenen Zoone won,
„ *Lodowyck*, zonder nazaat geſtorven 1391.

„ *Ghuy* kinderloos geworden verkogt het Graefſchap van
„ Blois en Dunen aan *Lodowyk* Hertog van Orleans, broe-
„ der van *Karel* Koning van Vrankrijk, hy ſtierf in den
„ jaare 1397. en wierd by ſijnen Grootvader te Valenchien
„ ter aarde beſteld in de Franciscaner Kerke. *Iohan Froiſſard*
„ vermaard Jaarboek-ſchryver, Kanonik te Ryſſel en Chi-
„ may, was Huisprieſter, Kappelaan van dezen *Ghuy*. Na
„ ſijne dood vervielen de Heerlijkheden van Beaumont,
„ Beaufort, Schoonhoven, Der Goude aan *Aalbrecht van*
„ *Beyeren*, Graave van Henegouwe en Holland. De Heer-
„ lijkheden van Avesnes, Landrecies in Henegouw, van
„ Nouujon in Tieraſſe aan *Iohan van Blois*, Zoone van
„ Karel van Chatillon, Hertog van Britagnie. *Chimay*
„ nam de Heer van Moreul in het geſlacht van *Soiſſons* na
„ zich, van wien het naderhand verkogt wierd aan *Io-*
„ *han van Croy*.

VIERDE HOOFD-STUK.

'Stads gelegendheid, ſterkte, geſtalte, Brand, ſtand der herbouwde ſtad, Hoofd-neering en Koopmanſchap. Inborſt der Goudſche inboorlingen. De bynaam Goudſche Gaapers*, en 't woord,* vanden*, uitgeduid.*

DEr Goude is als een ſtuitbeen, zegd *S. van Leeuwen*, in 't menſche Lighaam, zittende in 't midden van de Looſen van al 't geen haar uit Brabant en Zeeland, tot wederzijds gerief, en noodzaakelijheid, werd toegezonden. *Stads gelegendheid. S. van Leeuw. pag. 195.*

den. De groote en geſtadige door-tocht van Schepen maakt haar Volk-ſcheep-lijftogt en neering-rijk; waarom die by de ſtad als een voorrecht, en eene Zenue ter behoud van 't land (niet tegenſtaande den benijdende tegenſtand van anderen) uit hun langduurig bezit, en vergund voorrecht, ten uiterſten beweerd, en ſtaande gehouden is.

Zoete Lucht.

Hier is een zeer zoete en gezonde lucht, zo om dat de zelve vry is van alle opkoomende Zeedampen, als door de beweegingen en ververſingen van den op en af-loop van 't Yſſel-water, en ook om dat de ſtad met verſcheide water-gangen zodanig verdeeld is, dat'er geen vuil of ſtinkend water kan blyven, of het looſt en ververſcht zich door den uittocht in den Yſſel, en'er naulijks eene ſtraat gevonden word daar geene watergang voor-of achterlangs-of door-loopt. Hier door is 't dat zy, wanneer haare gebuurſteden door beſmettelijke ziekten hevig aanhielden, weinig en by na geen aanſtood leed. Men geloofd dat'er geen plaats in Holland is daar jonge boomen en plantingen beeter voortteelen als in en omtrent der Goude. Nergens vind men in Holland eene ſtad omlegd met zo meenigte hoven en tuinen als der Goude. Deze, door verſcheide kaden en wegen afgedeeld, maaken aangenaame wandelingen, en geeven in den bloey-tijd eenen lieffelijken reuk aan de omtuinde Stad.

Ververſchend water.

Vruchtbaare boomqueeking, en tuinen.

Is onwinbaar wegens haaren moeraſſigen grond en waterſtroom.

Der Goude heeft zes poorten benevens twee kleindere uitgangen, diepe en wijde ſtads-grachten, omwald met een enkelen muur, op weinige plaatzen met aarde geſtijft, derhalven volgens de hedendaagſchen veſting-bouw op 't oog onſterk, doch onwinbaar wegens haaren Moeraſſigen grond en waterſtroom, waar door zy ten allen tijden binnen vier en twintig uuren onder water gezet, en onnaakbaar gemaakt kan worden. Waar op de Ridder *Huygens* dichtede, 't geen ik met vermaak den Lezer hier vooren laat herhaale, pag. 14.

Wan-

Wanneer in den jaare 1569. de hollandsche steden onderling brieven-wisselinge onder vermomde naamen hielden, had der Goude den Naame van *Mars*. Wie niet geheel onkundig is van de grond-legginge en geschiedenissen der herstelde 's Lands vryheid, weet hoe moedig de Goudsche Burgers, op haare stads gelegendheid d'eerste onder de groote steden het Spaansch-juk afwierpen, en altoos voorstanders en wraakers van 't gemeen welvaaren waren. *Almeloveen* wild der Goude *Domicilium Sociorum navalium* „ Eene woonstede van Zeehelden en Matroozen „ genaamd hebben.

Bor. Ned. Hist.

De stad is in haar omtrek by na, doch niet volkoomen, rond, en vertoond de gedaante van eene stop-beurse, zich met haar smalste deel langs den Yssel-stroom strekkende. Zy heeft fraye straaten en huizen, inzonderheid aan beide de zijden van de Gouwe-Haven, en 't Marktveld.

Haare gedaante is by na rond.

Der Goude, hoewel in 't water als geduikt, leed door het vyer haar grootste ongeval. Dit smoorde haar by na in haaren wieg: Het juiste jaar van daar staat by de Schrijvers niet vast. De Goudsche *Petrus Bockenberg* meend met *Guicciardin*, dat het in den jaare 1438. was. *Boxhorn* rekend het jaar 1375. Doch uit zeker Handveste van Hertog *Aelbrecht van Beyeren*, Grave van Holland, in den jaare 1375. den vierentwinstigsten van Maert, andere *May*, gegeeven, blijkt dat al voor *Boxhorns* tijdrekeninge de stad door den brand verdelgd was.

Der Goude verbrand voor d'eerste maal. Voor den jaare 1375.

De Handvest luid. *Aelbrecht* . . . . . "doen condt allen "luyden, want ons die goede luyden ter stede van der "Goude gethoont hebben, dat sy haer handt-vesten, met "ongevallen van brande, dat hen onvoorzienelijck en "en haestelijck opquam, verlooren hebben, daer sy noch- "tans metter hulpe en Gracie van Gode, een uytschrift en "een *Vidimus* van gehouden hebben, wel bezegeldt met "ons Vaders eersaams zegel, en goede Bisschop tans tot

 "Utrecht

" Utrecht... zo hebben wy... aengesien den kennelijcken
" ongevallen voorgenoemdt...

Lijst der Stads huisen, en Hofstede geld, in den jaare 1382.

Na den eersten Stads brand, de stad weder opgebouwd zijnde, waren de straaten en huizen de volgende, die door den Stads Heere *Ghuy van Chatillon* met verdubbelde *sijnsse*, anders *Hofstede* geld, belast wierden, volgens een Register daar van gemaakt in den jaare 1382. Aldus beginnende:

Een Denier.

Dit is mijns Heeren Sijnsse vanden Husen ter Goude op Ste Bave dach. Een grote voir VI. denier ende dat plecht men te gaderen Sonnedag na Remigij.

Die weststide van de Haven ter Goude.

Volgen de naamen van d'eigenaaren ten getal van drie en zestig, yder met sijne Sijnsse, bedraagende vj. ℔. xvi. ß.

Die voorhofstede. zeven, te zaamen draagende iiiiß. vi. denier.

Die ooststide van de Haven. zeven en vijftig, te zaamen viii. ℔. xviii. ß. ij. denier.

De Peper-strate.

De Oude Vismerkt mede.

De Peperstraten zeven en dertig. Oude vismerkt zeventien te zaamen VII. ℔. IX. ß. X. denier.

De Keyser-strate. een en veertig. te zamen iiij. ℔. iiij. ß. xi. denier.

De Weststide van de Keys[r] *-strate.* vier en twintig. te zamen ij. ℔. xiiij. ß. vi. denier.

Op die Goude bi goede ghelde. zes en vijftig. te zamen viii. ℔. vi. denier.

De Coninc-strate. vier en vijftig. te zamen. viij. ℔. xviij. ß. ix. denier.

De Noortside van Groenedael. vijf en twintig. te zamen iij. ℔. xix. ß. vi. denier.

Die Weststide van Groenedael. drie en twintig. te zamen iij. ℔. ij ß. iij. denier.

Tevencoep. zes en twintig. te zamen. iij. ℔. xix. ß.

Hons-

Honscoep. zes en dertig. te zamen viij. ℔. VIII ß.

Die Zwtzide van de Niew Have. negen en dertig. vi. ℔. vi. ß. iij denier.

Die Oeſtſide van de Niew Have. Twintig. te zamen iiij. ℔. xiiij.

Die Viſchmarct. Zeven en zeventig. te zamen viij. ℔. iiij. ß. iiij. denier.

Die Weſtſide van de Cleywech. Twintig. te zamen. ij. ℔. xiij. ß. i. denier.

Die Oeſtſide van de Cleywech. zes en twintig. te zamen iij. ℔. xvij. ß.

Die Zogheſtrate. veertien. te ſamen. ij. ℔. vi ß.

Den Regenboghe. Twee en twintig. te ſamen iiij. ℔. iij. ß. iij denier.

Den Teyndewech. Tien. te zamen ij. ℔. vi. ß.

De Vogelenzanc. Negen en twintig. te zamen v. ℔. vij. ß.

Aſter de Kercke die zwt ſide. Negen. te zamen xiiij. ß.

Die Oudelle. Twee en dertig. te zamen iij. ℔. ix. ß. x. denier.

Die Spirineſtrate. Acht en dertig te zamen vi. ℔. xix. ß. ij. denier.

behoort de Minnebreus De zuitzijde van den thienden wech

In Roſendael. vijftien. te zamen iiij. ℔. xiiij. ß.

Den zack. Zeſtien. te zamen. xxv ß.

Ghysber Daniels hus en erve buyten Portters porte. item die ſtede vander Goude *van den* RAETHUSE. xl. ß. Achtien te zamen. VI ℔. 6. ß. ii. denier.

De Molenwerf. die verſchijnt tot alreheilige Miſſe. vijftien by roeden erfs. te zamen xxxi. ℔. xvii. ß. xi. denier.

De Hofſteden aengecomen mine Hr. van Iacob Heinſz Anno xc. tot heilich miſſe te betalen bi goede gelde ende te ponde. Twintig. te zamen vij. ℔. iij. ß.

Some van alle deſe erfs ſijns clxvi. ℔. vii. ß. iiij. denier. tot xl. groot 't pont.

Ian Ianſz. Rentmr. in den jaare 1514. kogt van *Ysbrant*

van

van Coulster uit dit Hofstede geld eene somme jaarlijks van XXXVI. gl[s]. twee st. negen penn. van wien het verviel op Mr. *Amel Janszoon van Rosendael.* En word by transport. ende overgifte van d'Erfgenamen van Vrouwe *Cools* van dato 17. April 1698. nu getrokken by d'Erfgenamen van *Lambertus van Coevenhoven.*

Stads brand voor de tweede maal in den jaare 1438.

Ontrent twee jaaren na Vrouw *Jakobaas* dood, in den jaare 1438., op St. *Ludovicus* feestdag, den 25. Augustus, verteerde voor de tweedemaal *eene schrikkelijke en deerlijke brand* (zo bewoorden Stads-regeerders dien in hunn' oude gedenk-schriften) de geheele stad op vijf huizen na, waar onder men de Brouwerije, De *Zwaan* teld. *Reynier Snoy* beschrijft het ongeval aldus: „Een deerlijke brand leide „de geheele stad, weinige huizen ontrent de haven en Min„nebroeders alleen uitgenomen, in-kolen en assche. De brand ontstak ontrent de tiendewegs poort onder een fellen wind, die de huizen, meest van hout, en met stroye daken, eer daar hulp toeschoot om te blusschen, verslond. Het oude luiden praatje is, dat dit ongeval door voorgaande tekenen voorspeld was, dat'er op de Kerke vyerballen, en vyervogelen, Toveressen en Duivelgeesten zeggenze) gevallen zijn.

Snoy L. 10. Rer. Bat.

Het jaar tal van dezen ramp heeft men in dit oud rijmvers nagelaaten.

fLetIbVs Id dIdICI qVIa GoVda
CreMat LVdoViCI.

Stand der herbouwde stad.

De Stad rees uit haare assche en puimhoop in beteren stand op, doch verre na niet tot dien zy thans heeft. De markt onbestraat bewies het gras; daarom het *markt-veld* genoemd. De *Groenendal*, strekkende van het marktveld tot de Gouwe, was een zeer wijde weg, zonder huizen, wederzijds met twee watervlieten, thans noch de Zijlen, beplant met boomen. 't Huis in 't wijdstraat, daar de Kronijk uithangd, het vijfde ten zuidwesten van de

kor-

korte Groenendal, was volgens ſijne Brieven, getekend in den jaare 1436. belend ten zuiden *Wilhem Dapper*, ten noorden de gemeene Groenendal. Op den Noordooſten hoek ſtond het huis de *Roode Leeuw*, thans drie huizen daar af gelegen. De *Raam* was, inzonderheid aan de weſtzijde verre na zo dicht niet als nu betimmerd. Op de noordzijde van de *Nieuwe Haven* ſtonden geene huizen, maar diende den aſſchraapers en baggerluiden tot het leggen van hunne ſtaalen. Op 't Weſteinde der zelvige lag het *Galge-veld*. De *Vogelzang*, dus genoemd om dat het veld en boom-gewas het gevogelte vrye neſtelen en zingen toeliet, was onbewoond. De *Groeneweg* onbeſtraat, en inzonderheid aan 't zuid einde onbetimmerd, was een groen bewaſſche pad, wiens water-kaden als noch onbeſchoeid leggen. Oude luiden getuigen, zegd *Tomberg*, dat de ſtraaten weinig betreden meeſt groen bewaſſen waren.

De *Tiendeweg*, of ſtraat, *Via Decumana* noemdze *Snoyus*, wierd, waarſchijnelijk om datze onder d' aanzienelijkſte voor de *tiende* geteld wierd, dus geheeten. De Ooſtzijde van de Stad was voorts meeſt met Kerken, Klooſters, en Godshuiſen beſlagen. De Kerken waren met ſchaalien of Leyen, de Klooſters en Brouwerijen met Tigchel-Daken gedekt. De Burger-huizen, eenige op de Haven en Gouwe uitgezonderd, hadden meeſt al houte voorgevels en riet daken. Zelfs in 't Wijdſtraat zag men een hooyberg, gelijk by zekeren opdracht-brief, en 't verhaal van den Kerk-brand, nader blijkt.

Men verhaald (hoewel 't ongelooffelijk ſchijnt) dat men voor eene in baarens-nood zijnde Vrouwen, van buiten de ſtad, zelfs tot de *Vuilebras*, een halfvierendeel uurs van de ſtad gelegen, toe, hulp-vrouwen ging haalen.

Men weet echter uit een verſlag in den jaare 1515. over de haerſteden van Holland gemaakt, dat'er bevonden wierden.

Orlers beſchr. van Leiden. pag. 53.

Leiden	3017.	Naerden . . .	500.
Deft en Delfshaven . .	2733.	Schiedam . . .	470.
Haerlem . . .	2714.	Schoonhoven . . .	460.
Amſterdam . . .	2531.	Oudewater . . .	335.
Gouda	1694.	Gertruidenberg . . .	280.
Dordrecht . . .	1500.	Woerden . . .	267.
Rotterdam . . .	1137.	Heusden . . .	247.
's Gravenhage . .	1118.	Weſop	205.
Gornichem . . .	700.	Muyden . . .	100.

De ſtaat van der Goude ontrent het getal der huizen wierd binnen korte jaaren zo verbeterd, dat in 't jaar 1633. op 't algemeen 's Lands redres Ter Goude 2452. huizen, doende in eene verpondinge 18301. guldens ſtonden.

Stads hoofd-handel.

Stads groote handel beſtond wel eer voornamelijk in 't brouwen, en verzenden van Bieren die men *Goudſche Kuyt* noemde na Zeeland, Brabant, Vlaanderen, en andere plaatzen. Men zegd dat'er eertijds meer dan drie honderd en vijftig Brouwerijen waren.

Jan Reynierſz de Swaen, Burgermeeſter van der Goude, geboren in den jaare 1549. en geſtorven 1588. tekende in ſijnen tijd 126. Brouwerijen aan.

Getal der Brouwerijen in den jaare 1588.

Op de Ooſthaven	46.
Op de Weſthaven	33.
Op de Gouwe	23.
Op het Marktveld	1.
In de Peperſtraat	18.
In de Spieringſtraat . . .	3.
By St. Antonis	1.
Op den Raam	1.
In alles.	126.

Voorrechten den Goudſche Brouwers vergund. Lade PP.

Hertog *Philip van Burgondien* vergunde in den jaare 1455. op den eerſten Maert, ten voordeele der Goudſche Brouwers, dat de hop Excijns op een broudzel van negentien ſakken mouts niet hooger als acht grooten vlaams zou-

zoude zijn, meer dan negentien ſakken in elk broud doende, zoude d'Excijns na maate verhoogd worden.

Keyzer *Maximiliaan*, en *Karel* Hertog van Ooſtenrijk, verleenden den Goudſche Brouwers, in den jaare 1508. op den achtienden Maert, dat zy hunne bieren in Brabant, Vlaanderen, Hollant, Zeeland en Vrieslant, tot hunne believen en goedvinden zouden mogen voeren en verkoopen, zonder dat de Wethouders of ingezetenen der zelve Landen, onder dekſel van eenige octroyen, of anderzinds, de Goudſche bieren zullen mogen bezwaaren met overlaſte van Excijnſen by keuren breeder, hooger, noch vorder dan hunne dubbele ingebrouwene bieren, en niet daarbooven. Dat men de voorſs. Bieren by de kleine maate niet zal mogen ſtellen op eenen kleinen onredelijken prijs, waar door kromsweegs die bieren zouden buiten geſloten worden.

Karel Koning geworden van Kaſtilien, den voorgaande vergunbrief ſtaavende, voegde by forme van uitbreidinge daar by, op den negentienden Januarius des jaars 1518. dat men de Goudſche bieren niet hoger zal mogen belaſten dan de middel ingebrouwene bieren van de plaatzen daar zy geſleeten worden. Wanneer die van Amſterdam, in den jaare 1520. hen hier tegen ſtelden, wierden zy door den Hoogen Raad afgevonniſt. In den jaare 1517. gebood de voorgemelte Koning, dat geene gezeten op den Yſſel, of woonende wederzijds op een half mijle van den zelven Yſſel, beginnende van Oudewater, en ſtrekkende zo verre die duurd, daar men van oude tijdengewoon is geweeſt te brouwen, zullen mogen brouwen, ook om te tappen, en te verkoopen op de verbeurte yder reize van honderd goude Philippus gulden, toe te voegen twee deelen voor den Koning, het derde ten voordeel van der Goude. Volgens eenen Daag-brief met boetdwang, *mandement penaal*, in den jaare 1518. op den achtienden Auguſtus door Koning *Karel* gegeeven, moeſten

alle jaaren, na de vernieuwinge van de wet, by den Bailiu, en Wethouderen zes *notable mannen*, eertijds, maar dan geen Brouwers, gekooren worden tot Dekens, Hoodfmannen en Keurmeesters, die, benevens den Bailiu en Wethouders, keuren en ordonantsien op 't stuk der Brouwery zouden mogen maaken mits de boete niet verminderende. Dit wierd in den jaare 1536. verklaard, dat d'Officier met drie van de wet, en zes of acht wel eer gebrouwen hebbende, vermochten, zonder Deekens, Hoofdmannen en Keurmeesters, op de Brouwery ordonantsien te maaken.

In den jaare 1512. verbood de Keyser en d'Aartshertog, dat niemand in Zeeland op de verbeurte van drie ponden de Goudsche bieren mocht mengen met ander bier. Dat de leege Goudsche biertonnen niet verkogt of anderzinds mochten vervremd worden. Volgens een Bescheid, [*Acte*] van de Koninginne Regente in den jaare 1540. mocht d'Officier geen Dienstboden uit hunne huur gescheiden, of daar willende uitscheiden, tot belastinge der Brouwers hooren: Noch Schepenen geen acht neemen op de betuigingen van zulke persoonen tegens de Brouwers.

Men oordeele uit het berichte wat voorrechten, aanzien, en vermogen de Goudsche Brouwers wel eer hadden. Thans is door tijds wisselvalligheid het getal en aanzien der Brouwers aldaar klein. In den jaare 1547. zond de Raad van Holland sijn bescheid om het verval der Brouwerye te heelen. De Goudsche Saijen, Grijnen, Saij-fustijnen, en Lakenen brachten ook wel eer groot welvaaren deze stede toe. In den jaare 1563. gaf stads Regeering hunne Poorters neeringe van de Vollery doende vrydom om in andere steden zo te doen als haare zelfs Poorters. In den jaare 1472. wierd de Verwerije dezer stede met byzondere voorrechten begunstigd. Doch deze neeringen alle verminderd, en byna verdwenen zijnde, zijn'er andere aangequeekt.

Say-en Laken-handel.

Lade. H.

12. Beun.

On-

Onder deze ſteekt de *Pijp-maakery* en *handel* dier invoegen uit, dat men thans in den jaare 1713. over de 300 Pijp-maakers Baazen telde. Ook word hier veel *Vlas* gehandeld, gezuiverd, en opgemaakt: touw en garenwerk geſponnen. Pijpmaakery. Vlas-en touw-handel.

Doch booven al houd de *Kaes-Koopmanſchap* hier haare groote handelplaatze. Des wild de Heer *Almeloveen* met recht dat men der Goude Τυροπώλιον, *Kaasſtad*, noeme. Het Mesmaaken wierd hier voor dezen ſterker als elders in Holland gedaan. Kaes Koopmanſchap.

Men telde dertig Baazen van dat handwerk, en elf Slijpmolens.

Haare Inwooners waren in voorige tijden in haare huishoudinge, handel, ommegang, zelfs in haare kleedinge, en ſpraak, ſlecht, eenvoudig, en oprecht; waarom zy by d'omleggende ſtedelingen, (onder wien d'ydele verwaandheid en verdoemelijke hoogmoed eerder dan onder de Goudſche Landwon) voor half mal wierden verſleten. *Tomberg* verhaald dat de naam van *Juffrou*, thans Ter Goude zo gebruiklijk als yvers, daar voor dezen, gelijk men hem getuigd hadde, by na onbekend was; dat niemand als de Huisvrouwen van de Heeren *Stempels* en *Cools* dien voerde. Inborſt der Goudſche Inboorlingen.

Onder andere bynaamen, die ſnapperige Nabuuren den Goudſche nageeven is wel de meeſt bekende, die van *Goudſche Gapers*. De Weetgeerige *Almeloveen* verledigt en verluſtigd zich, in ſijn geſchrift, *Amænitates Theologicæ Philologicæ*, d'oorſprong van dit ſcheldwoord op te ſpeuren, en de waare reden t'ondekken. De meeſten verbeelden hen, dat dit zegwoord van het gaapen der moſſelen, die als zy beginnen te gaapen gaar gekookt zijn, van herkoomt, wel licht om dat die van der Goude veel van moſſelen houden. Doch zy raaden het, zegd de hooggemelde Schrijvers, niet wel. Indien het gaapen by de Goudſchen meer als anderen gemeen is, 't geen noch ſtaat Alm. Amæn. Theol. Phil. pag. 123: Schimpnaam der Nabuuren; *Goudſche Gaapers* uitgeduid.

te bewaarheden, koomt het waarschijnelijk van een'andere oorzaake hervoorts, Vrouw en Mans-persoonen, zelfs jonge kinderen winnen in zeer grooten getalle alhier met vlas, en kennip hekelen, spinnen, lijndrayen, potbakken, enz. hunne kost, en onderhoud, dit stuivend werk volt de lucht met fijne stoffe, die hunne klederen, keel, en borst bezet; waarom men Ter Goude, zegd de wel eer Goudsche Arts, *Almeloveen*, meer menschen als elders aan kortborstigheid en den kug onderhevig vind; om onder het dik vliegend stoff niet te stikken, worden zy gepraamd neus en mond open te sparren, op dat de lucht hun een vrye ademtocht geeve. Zal menze *Gaapers* noemen, die met opene monden, als'er iets vremds, en onverwachts voorkoomt, staan toe en kijken, zo hebben Koningen zelfs al van ouds dien bynaame verdiend. Want
3. Esdr. 4. 19. zo getuigd de tweede Jongeling by *Esdras*, de macht der Vrouwen verheffende: *Alle Kostelijkheden zetten Koningen ter zijde om eene Vrouwe, die zy met opene monden staen en bezien.* En vers 31. *De Koning keek haar met opgespalkte monde aan.* De groote doorsnuffelaar onzer Hollandsche Oudheden *Junius* zegd dat de bynaam van *Gaapers* aan
Jun. Bat. Cap. 17. pag. 293. die van Oudewater wel eer wierd aangewreven: *Cives salso dicterio incessuntur à vicinis, & audiunt sommikulosi, quod natum intelligo ex anteriore cura, ac (si fas dictu est) præpostera quadam diligentia circa rem familiarem, quam ipsi parsimoniam & frugalitatem nominant, quasi ejus studio in medios dies cum Horatianis pueris somnum extrahant: sed immeritò suo verberari eos scommate arbitror à vicinis, quorum solet invidus esse oculus, juxta paræmiam Alciphronis.* Hier van koomt het spreukje: *Cives de Oudewatria stertunt in medium diem parsimoniæ gratiâ.* „Die van Oudewater slaa„pen en ronken uit zuinigheid tot den middag toe. Ge-
Buling. de Lud. Graec. c. 1. lijk men verhaald dat *Palamedes* wel eer de knikkers en dobbelsteenen verzon om den honger te bedriegen.

De Naukeurige *Almeloveen* wild zelfs de spraak der

Goud-

Goudschen, zo wel als hun gedrag, verweeren. *Vanden*, *gaan vanden*, hoord men nergens als van hen spellen, zelfs leest men thans dat werkwoord niet by nederduitsche Schrijvers. Ik sleet zelve eenige jaaren by hen eer ik wiste wat zy daar mede wilden zeggen. Eindelijk de betekeninge en oorsprong daar van vraagende verstond ik, dat *vanden* te zeggen is eene Kraamvrouwe eenige dagen na haar kinderbed gaan bezoeken. Waarom dit *vanden* genoemd word weeten zy zelfs niet. De gemelte weetgeer zegd, dat hy vruchteloos veele woorden-boeken doorbladerd hebbende ten laatsten den *Thesaurus Linguæ Teutonicæ* door *Christoffel Plantin* voor dezen uitgegeeven, in handen kreeg, en 't woord *vanden*, *bezoeken* in 't Fransch, *visiter*, in 't Latijn, *visitare*, *invisire*. De kranken *vanden*. Fr: *visiter les malades*, Lat: *visitare infirmos*, vond. Echter denkt hy dat het woord *vanden*, wel van 't Latijnsch *vanno*, *vanmio*, of *vannio*, 't geen zo veel als *wannen* beduide van welk werk-woord het (zelfstandige woord van *zeef*, *wieg*, by de Grieken worden afgeleid) wel licht voorspruit om dat d'ouden, gelijk *Casparus Bartholinus* aantoond, hunne kleine kinderen in eene *wanne* leiden, en daar in schommelden, en wiegden, zo dat zeer lichtelijk *vannen*, *wannen*, in *vanden*, al of men zeid, *wiegen* gelijk zy het thans hier neemen, vernaamd is.

Het werkwoord, *van den*, Ter Goude Gebruikelijk verklaard.

Alm. Amæn. th. Ph. p. 113.

C. Barth. de puerp. vet. pag. 103.

VYF-

VYFDE HOOFD-STUK.

Stads Rechts gebied, vergroot, Heerlijke buiten Goederen, Vryehouf, Kalverbrouk, Bloemendaal, Gouderak, 't Land van Steyn, Korte Haarlem, Willens, Brouk, Thuyl en 't weegje, Broukhuisen, Nieuwerkerk, Kapelle. Stads heerlijke, en andere binnen Goederen. Inkoop van Brouk, enz. Beschrijving en inkoop van 't Land van Steyn,. Lasten by de buiten heerlijkheden gedraagen in den jaare 1633.

Stads eerste Rechts-gebied.

HEt Rechtsgebied van der Goude was in den eersten alleen binnen den omring van haare Poorten, Vesten, Muuren, en een weinig daar buiten. Over 't geheel drie hondert en vijftig Gaerden lang van den halven Yssel afopwaarts en broekwaarts in ook zo breed.

Naderhand vergroot.

Maximiliaan en *Philip*, Hertogen van Oostenrijk, vergrootden in den jaare 1484. stads gebied een vierde deel van eene mijl rontom de Stad, zo wel over geene als deeze zijde des Yssels, waar voor de stad betaalde op den 14. Jul. 1448. zes hondert ponden 't stuk 40. grt. Stads heerlijke goederen buiten zijn, volgens eene daar van zijnde lijste,

Vrijehouf en *Kalverbrouk* groot 102. morgentaalen, en 500 roeden.

Lade. CC. Heerlijke goederen buiten.

Bloemendaal, 1361. Morgentaalen, 500 roeden.

Gouderak, 840. Morgentaalen, 537 roeden.

't Land van Steyn, 574. Morgentaale, 150 roeden.

Korte Haarlem en Willens, 422. Morgentaalen, 150 roeden.

Brouk, *Thuyl*, *en 't Weegjen*, 265. Morgentaalen, 91 roeden.

Broukhuysen, 72. Morgentaalen.

Nieuwerkerk, 1110. Morgentaalen, 45 roeden.

Ka-

Kapelle, 1213. Morgentaalen, 528. roeden.

De heerlijke en andere goederen binnen de ſtad zijn.

Binnen-goederen.

Het *Bailliuſchap* en *Schoutampt*.

Tol van de Graaffelijkheid.

Tol van Waſſenaar, nu de Graaffelijkheid.

Waag, de Graaffelijkheid toebehoorende.

Makelaardy, de Graaffelijkheyt toe behoorende.

Tiende onderhet Bailliuſchap, de Graaffelijkheid toebehoorende.

De Biertol, dezelve toekoomende.

De groote Sluis, of doorvaart, dezelve toekomende.

Het naauw Verlaat, $\frac{1}{3}$ dezelve toekoomende.

De Buitenſchuttinge land, dezelve toekomende.

Brouk, *Thuyl* en 't *Weegjen*, verkogt *Jan van Chatillon*, Graaf van Blois, Heer van der Goude, in den jaare 1377. in der wijze als volgd.

Brouk-Thuyl en 't Weegje gekogt in den jaare 1377.

Stads Secr. Letter A.

,, *Jan van Chatillon*, Grave van Blois Heer van Aves-,, nes, van Schoonhoven en van der Goude, doen condt ,, allen luyden, dat wy mitten gemeene overdragen ſijn, ,, die ons landt gecoght hebben ende aangenomen op een ,, eeuwelicken pacht, daer onſe Boſch te ſtaen placht by ,, onſer ſtede van der Goude: dats te weten mit *Dirck van* ,, *der Goude*, onſen knape, mit *Dirck den Poorter*, mit ,, *Dirck Boterman*, mit *Out Gerrit Gysbertſs.* mit *Willem*, ,, *Clais Bakkers* Soon, mit *Voppe Pieterſs.*, mit *Jan Tyde-* ,, *mans* Soone, mit *Jan Roeſen* Soone, ende mit *Willem* ,, *Louwriſs* Soone, alſoo dat wy, ende onſe nacomelingen ,, van hun ende hare naeomelingen hebben zellen alle jaer ,, erffelijcken ende eeuwelijcken, die zy onſen Rentmr. ,, van der Goude, in dien tijden weſende, betalen zullen ,, op St. Bavendach, of binnen veertiendagen daer naeſt-,, volgende van elcken Morgen Lant eenen ouden Vranck-,, rijckxe ſchilt, of payement, dat alſoo goet weſen ſal in ,, dien tijt der betalinge, dat te panden aen hoir goet, ende ,, waer zijt hebben, binnen off buyten onſer ſtede van der

„Goude, alſo men onſe Schout plach te panden, ende
„daerom zullen zijt hebben dijck vry. Voort zijnt voor-
„waerden datter voorſs. landt, eenen wech behouden zal
„op Waddinxveenze weteringe twee roeden breet, ende
„dattet uytwateren ſal met dien van Waddinckveen in
„in hore waterſchappe, ende wiel hun daerinne hinder of
„ſtoot, dat zullen wy hem reeden buyten hoiren coſte.
„Voirt zijnt voorwaerden dat onſe Schout van der Goude
„'t Schout ambacht van den voorſs. lande bedriven ſall,
„ende dat niemant uit ten eygendom van de voorſs. lande
„comen en mach als zijt vercoopen, dan by onſen Rentmr.
„ende by onſen Schout van der Goude, ende by drien
„off by hem tween Geburen off Poorters die daer inge-
„lant zijn, des onſe Rentmr. hebben ſel van elcken eygen-
„dom twee ſchellingen, die Schout ende die Bueren twee
„ſchellingen daeromme zullen zy over den eygendom
„ſtaen, alſoo verre als 't lant niet gebarnt en is, ende
„waert gebernt ſoo en ſullen ſijt niemandt vercoopen dan
„daer wy ons pachts wel aen verſeeckert zijn, by onſen
„Rentmr. ende Schout voorſs. ende alle te verſtaen ſon-
„der argeliſt, ende om dat dit waer is, ende wy de voorſs.
„voorwaerden ende gelofte volcomentlijck gehouden wil-
„len hebben voor ons ende onſe Nacomelingen ſoo heb-
„ben wy daer op deſen brief gegeven beſegelt mit onſen
„ſegele tot eenre oirconde, ende in kenniſſe der waerheyt,
„ende om die meerre ſeeckerheit ſoo hebben wy gebeden
„onſen geminden Brueder den Heere Beaumont deſe
„voorſs. punĉten, ende voorwaerden mit ons te loven,
„ende te conformeren. Ende wy *Guye van Blois*, Heere
„van Beaumont, ende van Chimay, om bede wille ons
„liefs Heeren ende Broeders, des Graven van Blois voorſs.
„loven mit hun voor ons, ende voor onſe naecomelingen
„alle punĉten ende voorwaerden voorſs, ende hebben des
„ten eenen oirconde deſen brieff mede beſegelt mit onſen
„zegule. Gegeven te Schoonhoven des Sonnendaechs nae
Ste

„ Ste Catrijnen dach in 't jaer ons Heeren Duysent drie „ hondert seven en seventich.

Het Land van Stein wierd in den jaare elf honderd en dertig door *Andreas van Kuyk*, Zoone des Grave van dien naame, Bisschop van Utrecht, en Heer van 't voorss. Land, aan de kerke van Oudemunster t'Urecht, met 's Paus bevestinge, geschonken. Van deze kerke ontfing Heer *Jan van Henegouw*, Broeder van Wilhem de goede, Grave van Holland, dit land ten leengoed. Hy vergunde in 't jaar 1350 den bewoonders veele voorrechten. De Heerlijkgeid quam by uitersten wille van *Guy van Blois*, 1397. gestorven, aan Heer *Jan* sijnen *Bastaart* Ridder en en Heere van Treslong, 1417. gestorven, dieze sijnen Zoone Heere *Jan van Treslong*, Kanonik t' Oudemunster binnen Utrecht overgaf.

Beschrijving van 't Land van Steyn.

Oud afschrift wel eer in 't Steynsche Klooster bewaard.

't Was deze die met bewilliginge van de Kanoniken t'Oudemunster de Heerlijkheid van Stein met alle sijne rechten, hooge en laage Tienden, veerlaan, swaandreven, en Renten spreekende op d'inwoonende Regulieren aan de stede van der Goude in Erfpacht op den 15. April des jaars 1438. verkogt voor 2800 rijnsche guldens, werdende de koop door sijne drie broeders *Guido* en *Johan* en *Lodowyk van Treslong* met hunne zegelen bekrachtigd.

Verkogt in den jaare 1438. in. erfpacht aan de stad.

Stads Burgermeesters en Regeerders verleidden in den jaare 1441. den 2den Januarius een open Latijnschen brief vertaald en ingelast in den volgenden. *Jan Woutersz* welgebooren Man van de geslachte van der Goude was van stads wegen Heer van Steyn. Der Goude de voorwaarden gebroken hebbende, den thijns verkort, enz. verviel de Heerlijkheid weder aan 't Kapittel, waar door de stad genoodzaakt wierd de Heerlijkheyd weder in te koopen voor 1000 Rijnsche guldens 1480. of 1481. den 19. Jan. waar van deze brief wederzijds gemaakt wierd.

De Heerlijkheid vervald.

„ Wy Vice Deken ende Capittel der Kercke van Oude- „ munster t'Utrecht doen condt ende kennen allen luyden,

„dat wy den Eersaemen ende bescheydenen Burgermes-
„teren, Schepenen, en gemeen Vroetschap der goeder
„stede van der Goude binnen die Graeffelijckheit van
„Hollandt gelegen in eenen eeuwelijck-en erflijcken erf-
„pacht gegeven en verleent hebben, geven ende verlee-
„nen mits dese onse brieve dat gerechte hooge en lage
„Thiens ende Thienden genoemt die Brouk-thienden
„mit alle rechten ende toebehooren des Lants van Steyn
„ons en onse Kercke voorss. toebehoorende mit eggen en
„eynde hier naer beschreven alsoo dat lant van Heecken-
„dorp aen die oostzijde, die Yssele, aen die zuytzijde,
„de vryht. van de Stede Gouda aen die westzijde, ende
„een gemeenwegh gehieten die Reewegh aen die noort-
„zijde in alre manieren ende voorwaerden als die Brief
„inhout, die zy ons daer opgegeven hebben, spreecken-
„de van woorde te woorde aldus.

Word weder ingekogt in den jare 1480.

„Wy Burgermeesteren, Schepenen en Raeden ende de
„gemeen Vroetschap der stede van der Goude des Graef-
„schaps van Hollandt ende Bisdoms van Utrecht lijen en
„kennen en doen condt, allen Luyden, dat wy voor ons,
„onse Naercomelingen ende stede voorss. van d'Eerbare
„Heeren Vice-deeken ende Capittele der Kercke van Ou-
„demunster t'Utrecht in eenen eeuwelijcken Erfpacht o-
„verseynden ontfangen hebben dat gerechte hooge en laage
„Thijns ende Thienden genomt de Brouk-thienden mit
„allen rechten ende toebehooren des Lants van Steyn, der
„voorss. Kercke van Oudemunster toebehoorende alsoo
„als die gelegen sijn mit egge ende eynden hier naer be-
„schreven, als dat Lant van Heeckendorp aen die oostzijde,
„die Ysele aen die zuytzijde, de vrijht. der stede van der
„Goude aen die westzijde, ende een gemeenwech, ge-
„naempt die Reewegh aen die noortzijde te houden van
„voorss. Heeren ende hore Kercke omme een seecker jaer-
„lijcx pertitie, als om vier goede ende gouden Vranck-
„rijcxe schilden, off die waerde daer vooren inder tijt
„der

„der betalinge de voorgenoemde Heeren ende Capittel, of „hooren Camerare in den tijt alle jaer op St. Victorisdach, „off binnen de naesten ses weken voor oft naer den voorss. „St. Victorisdach t'Utrecht binnen hoore Kercke commerloos en vrijs gelts op onsen cost anxt ende arbeyt jaerlijcx te betaalen, ende dat alle de voorss. goede altijts geheel en ongescheyden aen een sullen blijven, soo dat wie „die het sy al heel oft een deel daer van niet en zullen vercoopen noch vervremden ten sy by oirbaer ende kennelijck consent der Heeren voorss.

„Ende dat wy ende onse Naercomelingen van wegen der „voorss. stede, oock van elcke jaren op St. Victorsdach, oft „binnen de laetste ses weecken voor oft nae den voorss. „Ste Victorisdach, in teicken ende kennisse dat de voorss. „goederen der Kercke van Oudemunster toebehooren ende niemant anders, betalende den voorss. Heere ende Capittele twee Amen goets rijns wijns der stadt mate van „Utrecht binnen der vryheyt der voorss. Kercke van Oudemunster, ende die brieven die ons van den voorss. „goeden verleent sijn van den voorsr. Heeren van „den Capittele sullen toonen oft doen thoonen „nen op onse cost, anxte of arbeyt, ende waert dat wy „oft onse Naercomelingen totter tijt alle de voorss punten „of eenige van dien niet volcomelijk en hielden als voorss. „soo bekennen wy deselve voorss. goeden terstont geheel „ofte al versuimpt ende verbeurt te wesen, ende wy oock „als dan van allen actien, Conditien, Recht ende toeseggen dat wy onse Naercomelingen of de Stede voorss. daer „aen by de voorss. verlijdinge hadden of hebben mochten „in eenigerwijs, of ons daer aen vernieten, ende dat zy „los ende ledich weder aen die Kercke van Oudemunster „gecomen sijn in alre manieren of ons die niet verlijt en „waren, soo dat die voorss. Heeren ende Capittele daer „mede sullen mogen doen dat hem belieft, ende als sy „doen mit andere hoere kercken-goeden sonder dat wy „oit ons daar tegens sullen setten, of dat in eeniger ma-

„ nieren te beletten door ons ſelven oft door ymant anders.
„ Voorts ſoo loven ende bekennen wy, dattet recht hoo-
„ ge ende lage Tijns van dat Lant van Steyn van nu voor-
„ taen tot alre tijt bedient ende bewaert ſal worden van
„ goeden bequamen perſoonen, die daer toe dienen om
„ te weſen Bailliu oft Schout ende dat 't ſelve repreſenteert
„ ſullen worden van de ſtede van der Goude den Capittele
„ van Oudemunſter voorſ. om daer van heur bevel ende
„ Commiſſie te nemen den voorſ. dienſten van den voorſ.
„ Kerckenweg en te bedienen, ende der ſelver Kercke ee-
„ nen behoorlijcken eedt doen, hooren dienſt trouwelijck
„ ende wel bedienen in alre manieren als die eedt uitwij-
„ ſen ſal ende naer ouder gewoonte ende rechten des Landts
„ van Steyn ſonder ymandt iets nieuws oft onbehoorlijck
„ opte leggen of laſtich te weſen, ende die Vierſchare te
„ ſpannen van der Kercke wegen van Oudemunſter, ende
„ by alſoo ſy hem tot eeniger tijt anders hadden dan dat
„ behoorde ende dat den Capittele te vooren quame ſoo
„ ſal dat Capittel dan hem van hooren dienſt mogen ſet-
„ ten, ende daer van verlaten, ende eenen anderen goe-
„ den bequamen Perſoon ter preſentie van de voorſ. ſtede
„ van der Goude weder ſetten in de ſtede van hem, waert
„ oock dat ſy hem anders hadden in den voorſ. dienſt van
„ der Stede van der Goude behagelijck waer, ſoo ſal dat
„ Capittel ter preſentie der ſelver ſtede eenen anderen goe-
„ den Man daer toe ſetten in manieren als voorſ. ſtaet.
„ Oock ſoo bekennen wy, dattet Voorwaerden zijn, ende
„ wy gelooft hebben dat de voorſ. Perſoonen die deſen
„ dienſt voeren ſullen, dat recht in 't Lant van Steyn hou-
„ ſullen ende nergens anders, ende dat men niemant ſtocken
„ nochte rechte noch geerehande Jurisdictie hooge noch
„ lage exerceren en ſal dan in 't Lant van Steyn, ende dat
„ hem die Schout van der Goude der Jurisdictien in 't
„ Lant van Steyn niet onderwinden en ſal, noch niemant an-
„ ders allen die commiſſie ende bevel heeft vander Kercke
„ van

,, van Oudemunster voorss. Item dat wy den Thijns noch
,, Tienden van den Lande van Steyn, noch yets dat aen die
,, Heerlijckheyt des Lants van Steyn behoort vervreemden
,, of ymandt verdragen oft quijtscholden en sullen, maer
,, een ygelijck hy sy weerlijck oft geestelijck Poorter van
,, der Goude of niet alle jare ofnemen ende doen betalen
,, sonder argelist, ende allen jare den Capittel voorss. over-
,, seynden in geschriften den geene, die den Tijns schuldich
,, sijn by namen, ende die hooren Tijns betaelt hebben,
,, ende die niet betaelt en hebben, en offer yet vervreemt
,, ware vander Heerlijckht. des Lants van Steyn tot desen
,, dach toe daer die selve Heerlijckht. oft Kercke van Ou-
,, demunster mede vercort waren, dat sullen wy weder in-
,, werven op onse cost. Item dat wy oft onse Naercome-
,, lingen voorss. tot geenen tijde eenige geboode oft Or-
,, donnantie maecken en sullen op oft tegens die ingesetenen
,, des Lants van Steyn oft henluyden yets nieuws opteleg-
,, gen of ergent lastich in wesen sonder argelist buyten
,, wille ende consent der Heeren, Capittele voorss. Item
,, soo sijnt oock voorwaerden, ende hebben wy gelooft
,, voor ons ende onse Naercomelingen van wegen der Ste-
,, de vander Goude, dat die Inwoonders des Lants van
,, Steyn tot eeuwighen sullen vry wesen van alle Excijn-
,, sen, ende die een van den anderen bier mogen halen op
,, kerffstocken oft mit gereden gelde betalen ende dat al-
,, leen voor hem, ende hoir huysgesinne of hoire vrien-
,, den die hem luyden over quamen sonder ymant vreem-
,, ders te setten om van den bier, dat zy selfs inleyden oft
,, van eenen anderen haelden te late drincken, ende by al-
,, soo dat ymandt van de voorss. Inwoonders des Lants van
,, Steyn dat tot eeniger tijt misbruycken alsoo dat zy eeni-
,, ghe dronckers settede, oft ymande vreemders bier ver-
,, coften, ende dat van ons oft van onse Nacomelingen
,, geclaget en te kennen gegeven werde den Capittel van
,, Oudemunster voorss. sal dat selve Capittel binnen achte
,, da-

,, dagen den geenen daer men over claecht voor hemluy-
,, den ontbieden, ende daer op hooren, ende by alsoo dat
,, die schuldich en breuckich gevonden wort, dat daer nae
,, binnen eenre maent alsoo corrigeren, ende alsulcke boe-
,, te ende beteringe, totter stede van der Goude behouff
,, over Steyn condemneren, dat die selve en alle andere mo-
,, gelijck hem wel sullen wachten van diergelijck yet meer
,, te doene, maer alle die geene die van dier vrijht. der
,, voorss. Stede van der Goude totten Clooster in Lande
,, van Steyn gelegen toe, tappen, kannen uythangen, oft
,, wisschen uytsteecken oft dronckers setten om bier te
,, vercoopen, sullen daer van excijns geven ende betalen
,, der Stede van der Goude geseten sijn sonder arglist, en-
,, de waert saecke, dat wy oft onse Nacomelingen tot eni-
,, ger tijt alle of eenige vande voorss. punten in desen brie-
,, ve begrepen vande punten beginnende. Voort soo loven
,, ende bekennen wy dattet gerecht, hoge en lage ende
,, voort ten eynde toe vande brieve verbraecken ende niet
,, wel volcomelijck en onderhielden, dat Godt verhoeden
,, moet, ende dat wy oft onse Nacomelingen daer op ver-
,, maent ende toegesproocken worden ende breuckachtich
,, gevonden, ende daer na dan binnen eenre maent niet en
,, beterden en deden nae uytwijsinge des brieffs in gelijck
,, die begrepen heeft soo kennen wy en lijden, dat alle dat
,, ons ende der stede vander Goude voorss. van voorss. Ca-
,, pittel verlijt is terstondt geheel ende all versuympt ende
,, berbeurt sal wesen, ende aen die Kercke van Oudemun-
,, ster voorss. wedergecomen in alle manieren oft wy die
,, jaerlijxe pertitie op hooren terminen niet betaelt ende
,, hadden of in eeniger van den anderen punten boven in
,, desen brieve benoemt ende geseten gebreckelijk waren,
,, ende geloven voor ons en onse Nacomelingen van
,, weghen der stede van der Goude dan van 't geene
,, dat ons van den voorss. Capittel verleent is ons niet te
,, on-

„onderwinden, met dat wy den selven Capittele sullen daer „mede laten doen alst hem belieft, ende als sy doen mit „andere goeden Kercken van Oudemunster toebehooren-„de sonder dat in eeniger wijs te beletten door ons selven „of ymandt anders gelijck boven van den eersten punten „in desen selve brieve gespecificeert volcomelijck ende „claerlijck geschreven staet sonder arglist. In oirconde „der waerheit alle dese punten en voorwaerden voorss. „ende om die vast ende onverbreeckelijck 't onderhouden „tot eenigen tijden, soo hebben wy Burgermeesteren Sche-„penen ende Raeden ende gemeen Vroetschap der voorss. „Stede van der Goude Zegele wettelijcken en wel beraden „aen desen brieff doen hangen in 't jaer ons Heeren, na „den stijl ende gewoonte des Gestichts van Utrecht „M.C.C.C.C. ende tachtig, het Steynsche oud afschrift „steld 1481. op den negentiensten dach van der maent „gehieten Januari. In kennisse ende oirconde der waer-„heyt van desen soo hebben wy Vicedeecken ende Capit-„tele voorgenoemt onse Kercken-segele hier onder aen „doen hangen. Gegeven in 't jaer ons Heeren en opten „selven dach.

Het *Land van Steyn* na deezen een Leen van Holland geworden word benevens *Kalverbrouk*, *Broukhuisen*, enz. by de Stad van der Goude op een hunner Regeerders verheft als uit den inhoud dezer Leen-brief blijkt.

„De Staten van Hollandt ende West-Vrieslandt doen „condt allen Luyden, dat wy behoudens een ygelijcx „recht verlijdt en verleendt hebben, verlijen en verleenen „by deze onze Brieven de Heer *Floris de Lange*, oudt 26. „jaren, Raedt ende Vroetschap der Stadt Gouda, in de „name en ten behouve van deselfde Stadt, de naervolgen-„de vier parceelen van Leenen te houden by de voorss. „*Floris de Lange* in sijn voors. qualiteyt tot sulcken recht „en leenen als hier na by yder parceel verclaert staet:

„Als eerst de *Heerlijckheyt van de Lande van Steyn* tot

„een Erfleen, en te verheer-gewaede met een roode Sparwer, welcke voortaen gedeſigneert ſal worden met „No. 385.

„Noch eene Campelandts geheeten *Calverbrouk* gelegen „buyten de Stede van der Goude by 't Landt van Steyn, „mede tot een Erfleene, dewelcke voortaen gedeſigneert „ſal worden met No. 386. en dat mits het overlijden van „den Hr. en Mr. *Gerrit Cinq*, Raedt en Secretaris der „voorſs. ſtadt, op de welcke dienthalve ten behouve van „deſelve Stad brieven van inveſtiture zijn gepaſſeert den 3. „January 1650. ſtaende geregriſteert *Lib. Libertus*. Cap. „Noordt-Hollandt, *fol.* 28. ende den 4. Juny Ao. 1624. geregriſteert *Lib. Hoock G. cap. ult. fol.* 8. Noch een Theynde *van 5. Hoeven Landts* gelegen in den Lande van Steyn, „daer aen de Ooſtſijde naeſt gelandt placht te weſen Roboucker-weteringe, en aen de weſtſijde Hr. *Bor van Amerongen*, ſtreckende uyt'er Yſſel tot aen de Reewech. Item „de Thiende *van Brouckhuyſen*, boven ſtreckende aen Waddinxveender wateringe, en beneden placht naeſt gelegen „te ſijn *Claes Heer Jacobſz.* met erve en eyge.

„En noch de Thiende van 25. *Mergens Landts* op „*die Oude Gouwe*, daer aen de Ooſtſijde naeſt gelandt „placht te weſen *Jan van Leeuwen*, en aen die weſtſijde „de ſcheiding van Bloemendael.

„Item noch die Heerlijckheyt van die *Vryehouf* houdende 58. Mergen Landts met die Thiende, die daer toe „behoordt, gelegen in den Lande van Steyn, daer aen de „weſtſijde aengelandt ſijn die 11. hoeven, aen de ooſtſijde „de Calverbrouck, ſtreckende uyt'er Yſſele, naeſt gelandt „tot een Erfleen binnen achter Suſters Landt met te verſterven, dewelcke voortaen gedeſigneert ſullen worden met „No. 387. en dat mits het overlijden van *Jan Adriaanſz* „*de Jonge*, in ſijn leven Schepen der voorſs. Stadt Goude, „op den welcken dienthalven Brieven van Inveſtiture ſijn „gepaſſeert den 15. Novemb. 1618. ſtaende geregriſtreert

„Lib.

„Lib. Tresv. B. Cap. Noordt-Hollandt, Fol. 59. Ende „noch het geheele *Véer tot Haestrech*, en de *Vischerye* al„daer *in den Yssel tusschen Ter Goude* en *Wierichxsloot* met „*heuren opganch aen de Noortsijde* der selver Yssel toe, tot „een onversterfelijcke Erfleen, ende te verheergewaden „met een paer witte handtschoenen al naer in houden der „oude brieven, en onse Leenrechten daer van wesende, „'t welck voorss. dier voortaen gedesigneert sal werden „met No. 388. ende hier van heeft ons de voorss. *Floris* „*de Lange* in sijn voorss. qualiteyt hulde, eed, ende man„schap gedaen, als behoorde volgens resolutie van H[ren] „Burgermeesteren der voorss. stadt Gouda in dato 3. deser „lopende maendt Oct., blijckende by Copie authentiecq, „dewelcke beneffens dese in onse Leen-regifter is geregri„streert, en dat is in hande van onsen Lieven en Getrou„wen Raedt Pensionaris, en bewaerder van onse groote „Zegelen *Johan de Wit* als Stadthouder en Regifter„meester van onse Leenen behoudelijck en welverstaen„de, dat om te behouden ons recht van verval, mits„gaders onse Heere gewaden, en alle andere rechten „de voorss. Leenen sullen sijn en blijven, even en in „sulcke voegen al of deselve aen de voorss. *Floris de* „*Lange*, als in eene particuliere handt gebleven waren, „ende speciael dat de voorss. Leenen binnen behoor„lijcken tijdt naer 't overlijden van de voorss. F. de „Lange verheven sullen werden, by alsulcke andere „persoon of persoonen, als by de Vroetschap der voorss. „stad Goude daer toe geauthoriseert sal of sullen wer„den, daer by aen en over waren als onse Leenman„nen Mr. *Evert Brandt*, onse Griffier *van de Leenen*, „Mr. *Gerrid van den Bosch*, Commis vande voornoem„de Leenen, ten Comptoire van den gemelte onsen R. „Pens. Ter oirconde deses onse Brieven bezegelt met dat „zegele van onse Leenhove hier onder aengehangen. „Gedaen in den Hage den 7. Jul. 1664.

Verpondingen gedraagen by de buiten Heerlijkheden in den jaare 1633.

De voornoemde Heerlijkheden laſten in de Verpondinge volgens 's Lands gemeenen opſtel, van den jaare 1633.

Vrijehouf en Kalverbrouk - - -	139	16	12.
Bloemendaal - - - - - - - - -	4480	13	12.
Gouderak - - - - - - - - -	2039	9	6.
't Land van Steyn - - - - - - - -	1846	16	15.
Korte-Haerlem en Willens - - -	1171	12	7.
Brouk, Thuyl, en 't Weegjen - -	1289	16	10.
Broukhuiſen - - - - - - - -	.	.	.
Nieuwerkerk - - - - - - - - -	2584	14	8.
Kapelle - - - - - - - - - -	3580	13	12.

SESDE HOOFD-STUK.

Handveſten der ſtad. Vryheid van vierdehalfhonderd roeyen in 't vierkant van den halven Yſſel broukwaarts. Van tollen door Holland. Wegens manſlag. Buiten borgtocht voor een doodſlag of leemte. Het recht van Leiden. Vijf mannen tot 's Graven Krijgstocht. Baſtaarts erven. Vryheid van tollen door Gelderland en Zutphen. Lijf en 't halve goed voor een doodſlag, daar kinderen zijn, alleen verbeurd. Tolvry te Heusden en Wornichem. Voorrecht der Brouwers. Rechtsgebied een vierendeel mijls vergroot. Landpoorters. Uitgewekene Burgers. Vrye paerdemarkten. Uitvoer van Turf. Vierſchaar van Bloemendaal binnen de ſtad. Geen Schepen door verbode binnenvaarten.

Vierdehalfhonderd Gaerden voor Stads vryheid.

IN den jaare 1272., dijnsdag na Ste. Margriete, verleende Graaf *Floris* V. Dien van der Goude de vrijheyd van vierdehalfhonderd gaerden van derhalver Yſſel opwaerts te Broukwaert, en vierdehalfhonderd gaerden in de breedte ter vrijheyd van haare ſtad.

Hy

Hy vrijde hen, door sijn Land vaarende met hunne eygene schepen en goederen, van alle tollen. Vrydom van Tollen door Holland en Zeeland.

Zy een manslag doende binnen hunne vrijheyd, en borg stellende voor tien ponden Hollands, of hun goed tien ponden waerdig zijnde, mogten voor geen recht betrokken worden; zo lang'er adem in den gequetsten is. Zy mogten buiten hunne vrijheyd niet gedwongen worden tot borgtocht voor een doodslag of leemte buiten hunne vrijheyd gedaan. Manslag

De Poorters van der Goude hebben 't zelve recht als die van Leyden. Het recht van Leiden.

De Schepenen van der Goude beladen met eenig vonnisse mogen hun recht haalen by die van Leyden, en daar mede volstaan.

In des Graven Heerevaart of Krijgstocht moesten zy hem op hunne kosten dienen met vijf mannen. De eerste handvest door den eersten Stands-brand verteerd zijnde, gaf *Johan* Bisschop van Utrecht in den jaare 1335. op Ste. Pieter en Paulus-dag eene verklaaringe van 't zicht *Vidimus*, van 't selvige. In den jaare 1375. den 25. May bevestigde Albrecht, Hertog van Beyeren, Ruard van Holland, enz. deze handvest van den Grave. Gelijk ook in den jaare 1397. den 6. van Maert, deede *Albrecht*, Paltsgraaf op den Rhijn en Graaf van Holland. *Jan van Henegouw*, Heer van der Goude verleende in den jaare 1354., Zondags na St Jakobs, aan die van der Goude, dat alle, daar woonende Bastaarts erven, en hunne goederen laten mogen op hunne naaste magen, al of zy uit echte bedde waren. Dit voorrecht bevestigde *Albrecht* Palsgraaf, en Graaf van Holland, mits dat de Bastaarden drie jaaren Poorters van der Goude waren, in den jaare 1398. den 3. van October. Vijf mannen tot des Graafs Krijgstocht. Bastaards gerechtigd tot erffenisse.

Jan van Blois, Hartog van Gelre en Zutphen, Heer van der Goude, enz. gaf die van der Goude vaarende met hunne waaren vrijheyd van tollen door Gelderland en Zutphen, in den jaare 1372. op den 16. van Maert. Vrydom van tollen door Gelderland en Zutphen.

Wy Johan van Bloys, door Godes ghenade, Hertoghe van Gelderlandt, Grave van Zutphen, ende Machtelt Hertoginne van Gelderlandt, ende Gravinne van Zutphen, willen met dese Brieven dat een yegelijck wete, dat wy de gunste ende onse goede gheneghentheyt, die wy draeghen tot onse Lieve ende getrouwe Burghers van Gonda, om de besondere dienften, die sy ons bewesen hebben, ende noch bewijsen sullen, ghegheven ende verleent hebben aen de selve, dat sy eeuwelijck sullen vry wesen van Tol ende Schattinghe door alle onse Landen van Gelderlandt ende Zutphen-landt, sonder eenigh teghenspreken, oft van ons, oft van onse naecomelinghen. Daerom bevelen wy aen alle onse Tollenaeren, dat sy de voorseyde Burghers van Gouda souden vry ende vrancus laeten gaen, sonder den Tol te betaelen. t' Welck, aenghesien wy voorghenomen hebben vast ende te houden, wy hebben doen hangen aen dese Brieven onsen seghel tot Arnhem, in 't jaer 1372. den 16. Maert.

Lijf, en 't halve goed voor een doodslag alleen verbeurd.

In 't volgende jaar 1373. op Ste. Pontiaansdag verleende dezelve *Jan van Blois* aan die van der Goude in verbeteringe van hun recht, Dat niemand eenen Poorter wegens doodslagen, of leempte tot borgtocht verwinnen kan. Dat niemand van hen die kinderen heeft meer verbeuren mag als sijn lijf en de helft van sijn goed. Dat geen van hen maag-geld zal gehouden zijn te geeven, dan alleen vijf schellingen van achter zusters kinderen.

Vry doodslaan van eenen Utrechtenaar.

In den jaare 1390. op den 1. van Julius gaf Graaf *Guy van Chatillon*, enz. den Poorters en Inwoonders van der Goude macht om in sijne Heerlijkheden, zonder eenige verbeurte eenen Utrechtsman te dooden, totter tijd toe dat die van Utrecht achterlieten ymand sijner Onderdanen het leeven te beneemen.

Vrydom van tollen te Heusden en Woricom.

In den jaare 1407. op den 1. van May, stond *Wilhem* VI. Graaf van Holland dien van der Goude vrijdom der tollen te Heusden en Woricom: Macht aan den Schout en Vroedschap om, wanneer het hen goeddunkt, Excijnsen optestel-

testellen en te lichten; het geld daar van koomende ten voordeel der stede te besteden, mits jaarlijks hem daar voor betaalende twee entachtig fransche kroonen. Alle ter markt koomende goederen indienze verkogt werden spreekt hy vry van tollen, anders niet, de paerden uitgezonderd.

Wilhelm Paltsgrave vanden Rhijn, Hertog van Beyeren, Grave van Hinnegouwe, Hollandt ende Zeelandt, gheven een yegelijck te kennen, dat wy ghegheven hebben aen onse lieve ende ghetrouwe Burghers van Gouda, dat sy sullen eeuwelijck vry ende vranck wesen van alle Marc-Tollen van Heusden, ende Woricum; dat den Schout ende Raedtsheeren deser Stede sullen vermoghen opsetten ende lichten haer excisen, wanneer het hun goedt sal duncken, ende het geldt dat daer uyt comen sal, sullen sy mogen besteden ten gebruycke der Stadt, nochtans op sulcke conditie, dat sy ons voor sulck een beneficie sullen jaerlijcx op brengen twee en tachtig Fransche-Kroonen. Ende om dat sy liberalijck quijt gèscholden hebben de schult, d'welck mijn Vader, saligher memorie, haer schuldich was, ick gheve daer-en-boven, dat alle de goederen die ghedragen worden aen de Marckt, sullen vry wesen van alle Tollen, maer ist dat die niet vercocht en worden, ende wederom uyt de Markt ghedragen worden, sy sullen ghehouden wesen den schuldighen Tol te betaelen, behoudens nochtans het recht, d'welck ons toecomt aen de Paerden, van welcke sy alle jaeren pleghen twee solemnele Marckten te houden. Gegheven, den 1. dach Mey, in 't jaer 1407.

In den jaare 1455. op den 1. van Maert, stelde *Philip van Burgundien*, enz. Graaf van Holland op 't verzoek der Brouwers van der Goude op yder brouwzel bier van negentien sakken mouts acht grooten vl. waar mede hy hen ontsloeg van den hop excijns. In den jaare 1484. op den 28. van Junius vergrootden *Maximiliaan* en *Philip*, Aartshertogen van Oostenrijk, het Rechtsgebied van der Goude, een vierde van een mijl rontom de stad, zo aan d'Yssele zijde als andere, om alle quaaddoenders en lichte

Voorrechten der Brouwers.

per-

persoonen aldaar zo wel als binnen stads muuren te mogen vangen, en te doen straffen, ende aldaar te mogen heffen excijnsen en andere onderstanden als binnen de stede, ook schuldenaars achtervolgen.

In den jaare 1505. op den 10. Julius gaf de Koning van Kastilien den Regeerders van der Goude macht om Land-

Landpoorters.

poorters te mogen maaken van de Landluiden woonende in de Dorpen van Moordrecht, Nieuwer-Kerke, Kapelle, Zevenhuisen, Waddinxveen, Boskoop, Middelburg, Sluipik, Reewijk, Swammerdam, Bodegraven, Haestrecht, Stolwijk, Berge ende Bergambacht, uitgezeid die van Oukoop die tot Sluipik ter Kerke hooren, dewelke allen vrydom van andere Poorters genieten, mits zy 's jaars tot des Souvereins behoef twee, en tot die der stede een Beyersche gulden betaalen.

Vrye doorvaart zonder tolbaare goederen.

De Poorters mogen, geen tolbaare goederen geladen hebbende, vry voorby alle tollen vaaren, mits driemaal roepende *Oorlof*, en drie klinken van 't zijl te laaten vallen.

Vrye wederkoomst der uitgewekenen.

De uitgewekene Poorters mogen ten allen tijden vry wederkoomen, mits de hen opgelegde zaaken aan Schepen vonnisse verblijvende.

In den jaare 1502. op den 2. van Februarius vergunde *Philip*, Aartshertog van Oostenrijk, der Goude een

Vrye Paerdemerkten.

tweede vrye paerdemerkt, beginnende donderdaags den dertienden dag voor den eersten dag in de vasten, geduurende drie dagen. De Koopluiden en hunne Facteurs, mogen vry koomen drie dagen voor, en blijven drie dagen na de paerdemerkt. Deze paerdemerkt wierd vergunt om gelijke, wel eer deze stede gegund by Hertog *Wilhem van Beyeren*, te houden ontrent Vastenavond, die om verscheide Oorlogen was achtergelaaten. In den jaare 1505. op den 13. van November verleende *Philip*, Koning van Kastilien, een derde driedaagsche Paerdemerkt boven de twee, te houden op donderdag na half vasten.

In den jaare 1558. op den 21. Februarius gebood hy

ten

ten voordeel dezer ſtede geen Turf gedolven, of geſlagen in Rijnland, Delfland of Schieland te dragen over den Dijk in ſchepen in den Yſſel leggende; maar die alleen uitvoeren door der Goude of vrydom van die, op verbeurte van de ſchepen, turf, en vrykeurige breuken. Breder in de plakkaaten van de ſlacht-turven in de jaaren 1518. en 1550, verklaard. In den jaare 1561. op den 19. van September vergund Koning Philip van Spaengien, dat de Vierſchaar van Bloemendaal binnen der Goude zal gehouden werden.

Doortocht van den Turf.

Vierſchaar van Bloemendaal.

In den jaare 1568. op den 8. van May, verbied dezelve Koning dat eenige Schepen vaaren door eenige verbode binnenvaarten, voornamelijk van Goe-janverwellen ſluis.

Binnenvaarten verboden binnen de Stad.

De Handveſten en Voorrechten dezer ſtede zijn van tijd tot tijd gezien en bekrachtighd door 's Lands Overheden. Als door *Hertog Aalbrecht* in den jaare 1389. op Ste. Agnietedag. Door *Hertog Ian van Brabant*, enz. en Vrouwe *Iacoba*, in den jaare 1418. op den 23. van Januarius. Door Hertog *Philip van Burgondien* in den den jaare 1428. op den 3. van Auguſtus. Door *Karel van Burgondien* in den jaare 1462. op den 4. van September. Noch door hem in den jaare 1468. op den 21. van Julius. Door *Maximiliaan*, *Aartshertog van Ooſtenrijk* in den jaare 1478. op den 28. Maert. Door *Karel*, Koning van Kaſtilien, in den jaare 1518. op den 19. van Januarius.

Handveſten bekrachtigd.

SEVENDE HOOFD-STUK.

Stads oude Regeering. Raad van de Veertigen, gekoren by ſtads Regeerders, benoemde achtien, voor twee Burgermeeſters en Schepenen, ter keure van den Graave. Het recht der Veertigen geſlaakt. Herſteld. Vierentwintig benoemden tot verkiezinge van vier Burgermeeſteren en zeven Schepenen. Opſtand tegens d'oude Keur-rechten. Gedempt. Door de nieuwe, in ſtede van veertig, achtentwintig Raaden. Het verkiezen van Treſoriers en ſleutel-bewaarders van ſtads Secreet of geheim kaſſe. Dag der benoeminge der Wethouderen. Het Gericht aan de Graafſelijkheid. Eed der Burgermeeſteren. Schouts boete vervald de helft op de Stad. Stads tegenwoordige Regeering. Zitplaats op 's Lands vergaderinge. Het Goudſch wapenſchild en zegel.

Raad van de Veertigen. Gekoren by Stads Regeerders. Achtien benoemd door de Veertigen om den Graaf uit die volgens d' Verg. Brief van Grave Wilhem, in den jaare 1414. twee Burgermeeſteren en zeven Schepenen te doen kiezen.

STadts Regeering was van ouds ten bewind van veertig Raaden, alle d'aanzienelijkſte, rijkſte, eerbaarlijkſte, ruſt en vredelievenſte der ſtede, zonder onderſcheid van ſtaat, of beroepinge. Deze wierden van den Bailiu, Gerechte en Vroedſchap gekoren na openbare gedaane Eeden. De veertig waren gehouden vier dagen voor den dag van de gewoonelijke recht vernieuwinge by gelijken eede achtien perſoonen van derijkſte, aanzienelijkſte, waerdigſte, ende ſtede nutſte uit de Burgeren te kiezen en te noemen, en aan den Grave, ofte den daar toegemachtigden over te geveen, om daar uit te neemen, en aan te ſtellen twee Burgermeeſteren en zeven Schepenen. Een van de twee afgaande Burgermeeſteren wierd gemachtigd de nieuwe Burgermeeſters en Schepenen te eeden. Stierf ymand van de veertig Raaden, ofte vervreemde hy anderſints, zo ſtond het aan de Overige eenen anderen in ſijne plaatze te ſtellen.

Doch

Doch wanneer dit voorrecht de Stede, door Hertog *Karel van Burgondien*, ontzeid wierd, ſtond'er over 't aanſtellen der Regeeringe groote tweedracht op binnen de ſtad; waarom Hertoginne *Maria van Burgondien*, met den Aarts Hertog *Maximiliaan*, alles ontrent deze aanſtellinge, volgens oude herkoomen, in den jaare 1476 herſtelde en vernieude. Willende daarenboven dat voortaan in ſtee van achtien, twee entwintig perſoonen, alle Inboorlingen dezer Lande, door de veertig Raaden jaarlijks genoemd wierden, en haar, ofte haaren Stadhouder, en Raade van Holland, acht overgeleverd, elk oud weezende veertig jaaren om daar uit in ſtee van twee, vier Burgermeeſteren te neemen. Uit de achtien, overige van de twee entwintige voorzeid, wierden door den Souverein, ofte ſijnen Stedehouder, en Raade van Holland, gekooren zeven Schepenen elk oud weezende acht entwintig jaaren, of daar boven. Tot alle ſtads zaaken, waar over de Vroedſchap gewoonelijk vergaderd, moeſten na dezen de voorzeide veertig gekend, en geroepen worden.

Opſchudding over het ſlaaken van 't voorrecht der Veertigen.

Vergun Brief van Max. en Maria.

Dit weder herſteld.

Benoeming van twee en twintigen in ſteede van achtien.

Vier Burgermeeſteren.

Wanneer *Godevaert Clay*, *Carſtant Hermanſz*, *Wouter Maes*, en andere hunne medeſtanders, tegen de in de wet zittende toonders van dezen 'sHertoginne verleen-brief, de gemeente hadden doen opreizen, zodanig dat zy uit vreeze van hunne lijven, en anderzints, gedwongen waren te wijken, en de ſtad, achterlaatende den gemelten brief, dien by de voornoemde *Govert Clay*, *Carſtant Hermanſz*, *Wouter Maes*, en hunne medeplegeren doorſneden en geſcheurd was, te ruimen: waar op dezelve *Govert Clay* met de ſijnen verkregen van de Hertoginne, de voorſs. toonderen niet gehoord zijnde, zekeren anderen vergun-brief van veertig perſoonen, uit krachte van welken zy in de regeeringe der ſtede geraakten, tot ter tijd toe dat zy naderhand gebannen zijn uit den lande, en hunne goederen verbeurd verklaard, wanneer de eerſtgemelde toonderen wederom in de ſtad, en tot hunne voorige

Opſtand tegens d'Oude voorrechten.

Geſlaakt en Die weder beveſtigd.

rige bedieninge quamen, zo is de voorige vergunbrief op nieuws van de Hertoginne in den jaare 1481. op den 10. van November bevestigd, en den door *Godevaert*, met de sijnen, verkregenen brief te niet gedaan. Gelijk ook *Hertog Philip*, op sijne huldinge te Gertruidenberge, dezelve voorrechten wederom bekrachtigde, in den jaare 1494. op den 12. van December. Het Privilegie *van Maximiliaan* en Hertoginne *Maria* word noch heden altijd op de verkiezinge van de wet geleezen.

De Veertige tot acht en twintig Raden gebracht.

Op het verzoek der Magistraat is in den jaare . . . het getal der veertig Raaden, waar van eenige aflijvig waren, door de Staaten van Holland tot op 28. gesteld.

't Verkiezen van Tresoriers en Sleutelbewaarders van 't Secreet.

Het verkiezen van vier Tresoriers, thans van eenen, en twee sleutelbewaarders van 't binnenste Secreet, geschied, volgens Vroedschaps besluit, eerst genomen in den jaare 1431. vernieuwd, en in zommige punten veranderd 1565. op den 14 Augustus, in dezer voegen. Alle jaaren worden, als 't nieuw Gerecht verkoren is, in 't Raadhuis ontboden alle die in den gerechte geweest zijn, die elk een wittenboon in eene mutse werpen, van yder eersts daar uitgetrokken, alle deze boonen worden met dertig zwarte in eenen zak gesteken, waar op dan elk eenen boon trekt, zo zy in de bank zitten, die de dertig zwarte hebben vertrekken hen na Burgermeesters kamer, en kiezen aldaar de Tresoriers en Sleutelbewaarders eer zy scheyden. Waar 't dat zy onverrichter keure scheydden, zo moet d'oorzaak der scheydinge honderd Vrankrijksche-Kroonen tot 24. st. het stuk verbeuren, tot behoef half den Heere, half der Kerke. D'afgaande Burgermeesteren moeten binnen 6. weeken hunne rekeninge van der stede goederen voor den Bailiu en Schout in 't openbaar doen volgens besluit van den jaare 1410.

Dag der benoeminge der Wethouderen.

De benoeming der nieuwe Wethouders een tijd van jaaren op den 16. van May gedaan wierd wederom in den jaare 1566. op den 16. van November op den ouden ge-

gewoonelijken dag, te weeten nieuw jaars dag gebracht.

Hertog *Wilhem van Beyeren*, verleende de Stede van der Goude in den jaare 1414. het Gerecht noit ymand in hande te zetten, maar altijd te houden aan de Graaffelijkheid. Dat d'oude Burgermeester den nieuwen Burgermeesters en Schepenen eeden zal, dat zy daarom geen geld, noch heusheid gedaan, of geleend hebben, en na hem zalze de Bailiu eeden.

Het gerecht behoud de Graffelijkheid.

Eed der Burgermeesteren.

Als *Hertog Philip van Burgondien* in den jaare 1418. tegens Stads privilegie, het Recht hadde doen verzetten, gaf hy naderen brief waar mede hy leed zulks zonder krenkinge van die geschied te zijn, want dat hy wilde dat de Stad blijven zoude by het volkomen gebruik van haar privilegie. De helft van de boeten van 't Schout-ampt toebehooren dezer Stede volgens bekentenisse van *Ian van* . . . . Ridder, en Kastelein van 't Slot Ter Goude in den jaare 1440. op den 29. van Januarius, en van *Maximiliaan* Roomsch Koning, en *Philip* sijnen Zoone. Wanneer de Procureur Generaal hier over die van der Goude in een rechtgeding voor den Hove van Holland trok, wierd het hem af, ende stede van der Goude in den jaare 1469. toegewezen, en den Procureur een eeuwig stilswijgen opgelegd.

De halve Schouts boete behooren deze steede.

Stads Regeering is tegenwoordig byna gelijkformig aan die der andere steden van Holland. Een Hoofd Schout doet met de Schepenen recht, hy als Eysscher, zy als oordelaars. Het Burgerlijk bestier staat by vier Burgermeesters en voordere Raaden.

Stads tegenwoordige Regeering.

De Stad heeft haar Zit-beurte om de negen jaaren in de algemeene Staten, om de eenentwintig jaaren in den Raad van Staten, om de dertig jaaren in de Generaliteits Rekenkamer, om de vijftien jaaren in de Rekenkamer van Holland, eene gestadige beurt in de Gecommitteerde Raden van Staten van Holland en West-Vriesland, gelijk ook

Der Goude heeft de zesde zitplaatze op de Staatsvergaderinge.

in de Gecommitteerde Raden ter Admiraliteit t'Amsterdam.

Eertijds als de zes groote Steden van Holland alleen ter vergaderinge der Staten van Holland quamen, was der Goude de zesde, en de laatste, de zesde gebleven zijnde, heeft zy thans op de Staats vergaderinge haar zitplaatze na Amsterdam, en voor Rotterdam.

Het Goudsch wapenschild, en zegel.

Het Wapenschild, en Zegel dezer stede is, in 't midden *de melk weg*, gelijk de Sterrekundige, den *witten hemelkring*, noemen, en wederzijds *drie goude sterren* op een rood veld, omringd met eenen *doornen krans*, waar op de zinspreuk, *per ardua ad astra*, ,, door doornen tot de ster- ,, ren, ,, door ongemak tot den Hemel, speelt. Men zegd dat Vrouw *Jakoba*, in haare grootste zwarigheid, Ter Goude zijnde, den *Doorne Krans* by het wapen zoude gevoegd hebben, doch ik ben van gedachte, dat zy het geheele wapen uitgevonden, en haare trouwe stad gegeven heeft. Wapenkundigen hebben, niet zonder rede, opgemerkt dat onse aan waterstroomen gelegene steden een baar of balk in hunne wapenschilden voeren; zo konde wel licht, de middelbaare, die wy in ons Goudsche wapen tusschen de sterren voor den witten hemelkring aanzien, een vertoog van den voorby vlietenden Yssélstroom zijn.

Wanneer na tijd en wijlen in Stads wapen maar twee sterren alleen gesteld waren, liet de Regeering in den jaare 1615. op den 7. van Julius het wederom op d'eerste wijze herstellen, als by dit uittrekzel uit Stads Register blijkt:

,,Op den eersten September in 't jaar 1616. heeft men ,,beginnen te gebruiken des stadts nieuwe Zegels, die, ,,volgende de resolutie van de Vroetschap daer van sijn- ,,de van dato den 7. July 1615. gemaekt sijn, met ses ster- ,,ren, in plaets dat de voorgaende Zegels maer twee ster- ,,ren hebben gehadt, het welk niet en was conform 't ,,wapen van de Stadt, en sijn de patronen of afdruksels ,,van deselve in rood was gedaen, enz.

Naa-

Naamen van de Castelijnen, Bailjuwen, Schouten, Burgermeesteren, Schepenen, Thresoriers, Fabrijkmeesters soo nae als ik aeselve soo uyt de Stads Boeken, als oock mede uyt eenige oude bezegelde Brieven hebbe connen vinden, die Door Gysbert Donker en andere verzamelt zijn.

1316. O.M
Josuum Valke
Tappen
Witte Hendr[illegible]
Jan zoon

Anno 1319 *Schepenen*

Arnoldus dictus albus, ofte Aert de witte.
Theodorus filius avelius ofte Dirk avelienſoon.

1333 *Schepenen*

Aernont pamel,
Diderick witte Neve,
Johan ly len.

1334 *Schepenen*

William de witte,
Diderik de witte Neve,
Jacob maes,
Jonge didde.

1336 *Schepenen*

Aernold de witte,
Kerſtiaan brunnicx,
Jan de laekeman,
Didden witte Neve.

1343 *Schepenen*

Paulus van ruynen,
Diderik de witte Neve,
Willem aellertſoon.

1345 *Schepenen*

Jonge Jan klerk,
Jacob maes,
Helmaer.

1348 *Schepenen*

Willem de witte,
Jan de klerk;
Geraerd meliſoon.

1350 *Schepenen*

Jacob maes,
Gerrid didenſe,
Dirck idenſoon.

1355 *Schepenen*

Jonge Dirk willemſe,
Thedeman janſe,
Jacob mourenſe.

1356 *Schepenen*

Witte witteſe,
Dirck buyter jacobſe,
Gerrit hagenſe.

1357 *Schepenen*

Claes van der Tille,
Gerrit meliſe,
Frederik ſymonſe.

1358 *Schepenen*

Gerrit janſe,
Gysbert de duyvel,
Gysbert de molenaar.

1360 *Schepenen*

Willem aelberſe,
Dirk floriſe,
Claes kerſtanſe.

1361 *Schepenen*

Rybront gijsberſe,
Gerrit janſe,
Jan claeſe,
Henderick janſe.

1362 *Schepenen*

Claes geel,
Thedemans janſoon,
Dirk kerſtanſe,
Nanne claes,
Pieter jan laekemans.

1363 *Schepenen*

Willem heymans,
Gysbert de duyvel,
Jan claeſe,
Kenderik janſe,
Claes floriſe,
Bruyn claeſe.

1364 *Schepenen*

Jan ſtove,
Nanne claes,
Jan mouwenſe.

1365 *Schepenen*

Herman corſtiaenſe,
Jan dirckſe,
Matthys ſchatterſe.

1366 *Schepenen*

Jan ſtove,
Claes floriſe,
Frederik dyvel.

1367 *Schepenen*

Gysbert van dobbel,
Reynout henderikſe,
Dirck de poorter,
Jacob claeſe,
Dirck gerritſe.

1368 *Schepenen*

Henderik janſe,
Bruyn claeſen,
Jan mouwenſe.
Ormbout mattheyſe,
Harmen kerſtants,
Claes floriſſen.

1370 *Schepenen*

Reynout hendriks,

Fre-

Frederik duyvel,
Jan ſtove,
Matijs ſchoterſe,
Jan allertſe,
Bruyn claeſe,
Jannes Geertruyden ſoon.

1371 *Schepenen*

Willem allertſe,
Nanne claeſe,
Ian claeſe,
Ian ockerſe,
Claes de brede,
Ian arienſe,
Muge roeloffe.

1372 *Schepenen*

Henrik van der Goude,
Willem heyneſe,
Reynout henrikſe,
Dirk de poorter.

1373 *Schepenen*

Willem claeſe,
Ysbrant floriſe,
Wolram willemſe.

1374 *Schepenen*

Reynout henderikſe,
Gerrit janſe,
Dirk kersſtans,
Drik gerritſe,
Harmen harmenſe.

1375 *Schepenen*

Jan dirkſe,
Mathijs ſchoterſe,
Mathijs claeſſe,
Kerſtant geyenſe.

1376 *Schepenen*

Gysbert van dobben,
Jan allertſe,
Gerrit wouterſe,
Jan claes heninx.

1378 *Schepenen*

Barthout van der goude,
Ian claeſe,
Gerrit wouterſe.

1379 *Schepenen*

Dirck kerſtantſe,
Nanne claeſe,
Allaert pieterſe,
Pieter harmans.

1380 *Schepenen*

Ormbout mathijſe,
Jan dirkſe,
Jan jacobſe.

1383 *Shepenen*

Dirk kerſtans,
Bruyn claeſe,
Jan dirkſe,
Jan claeſe,
Jacob janſe.

1384 *Schepenen*

Mathijs claeſe,
Joannes janſe.
Dirk lijclaeſe,
Willem vander geeſt,
Engelbrecht gerritſe.

1388 *Schepenen*

Coſtijn gilleſſoon,
Dirk boudewijn volkwijns,
Jacob vrederiks,
Wouter gerrits,
Aelbert ſplinters,
Iacob minne floriſs.

1390 *Burgermeeſteren*

Reynout,
Mattheys claeſe.

Schepenen

Dirrick de poorter,
Jacob jans,
Mathijs claeſen,
Jacob frederikſe,
Jan gerritſe.

1391 *Burgermeeſteren*

Matthys claeſe,
Huge harmanſe.

Schepenen

Jacob janſe,
Dirk kerſtanſe,
Dirk comen dirkſe,
Claes bruynſe,
Dirk janſe,

1392 *Burgermeeſteren*

Willem van der goude,
Iacob janſe.

Schepenen

Jan gerritſe,
Floris houteman,
Joris ſwijmerſe,
Joannes jacobſe,
Jakob frederikſe,
Mouwe reynoutſe.

1393 *Burgermeeſteren*

Dirck kerſtens,
Iohannes jacobſe.

Schepenen

Pieter harmanſe,
Dirk boudewijnſe,
Jan gijsberſe,
Rynout henrickſe,
Iacob minne floris,
Aelbert gysbertſe.

1394 *Burgermeeſteren*

Pieter harmenſe,
Dirck janſe.

1395 *Burgermeeſteren*

Ian hoedenſe,
Cerſtant gysbertſe.

Schepenen

Dirck boudewynſe,
Ian gysbertſe,
Ian coeneſe.

1397 *Burgermeeſteren*

Cerſtant gysbertſe,
Iacob gerritſe.

Sche-

Schepenen

Dirck roeloffse,
Ian coenen,
Gysbert janse,
Goris splinter pieterse,
Coman gerrit cornelise,
Lauris claese.

1398 *Burgermeesteren*

Costijn...
Floris janse.

Schepenen

Aelbert splinters,
Kerstant gysbertse,
Frederick dircxse.

1399 *Burgermeesteren*

Louwen claese,
Herebrandt.

Schepenen

Iacob gerritse,
Aelbert jacobse,
Ian geerlosse.

1400 *Burgermeesteren*

Costijn,
Floris janse.

Schepenen

Aelbert splinterse,
Willem dapper,
Ian de bruyn,
Kerstant gysbertse,
Hugo jacobse.

1401 *Burgermeesteren*

Corstijn,
Iannes.

1402 *Burgermeesteren*

Iacob van der goude,
Dirck de poorter.

Schepenen

Willem dapper,
Ian de bruyn.

1403 *Burgermeesteren*

Simon feysense,
Iacob patterse.

Schepenen

Willem dapper,
Ian de bruyn.

1404 *Burgermeesteren*

Iacob gerritse.
Willem gerritse.

Schepenen

Iacob minne florise,
Aelbert splinterse,
Gysbert jan willemse.

1405 *Burgermeesteren*

Oelfier...
Iacob minne.

1406 *Burgermeesteren*

Iacob van der goude,
Coman dirckse.

Schepenen

Jacob frederikse,
Jan van Hoorn,
Wouter claese.

1407 *Burgermeesteren*

Dirck janse dapper.

Schepenen

Pieter foppense,
Huygh nicolaese,
Iacob daemse.

1408 *Burgermeesteren*

Gerrit de vrye,
Gysbert kerstense.

Schepenen

Jacob van der Goude,
Pieter janse,
Dirrik willemse,
Jan de Bruyn,
Jan dirkse,
Gerrit reynoutse.

1409 *Burgermeesteren*

Oelfier gillise,
Iacob van der goude.

1410 *Burgermeesteren*

Schepenen

Jan de bruyn,
Jan van hoorn,
Jan dirkse,
Claes hagen.
Gerrit rijnout.

1411 *Burgermeesteren*

Schepenen

Gerrebrant Ysbranse,
Huygh Lijclaese,
Claes kerstanse.

1412 *Burgermeesteren*

Oelfier gillise,
Iacob van der goude.

Schepenen

Godevaert lijclaese,
Claes Haegen,
Gerrit jacobse.

1413 *Schout*

Costijn gillise.

Burgermeesteren

Ian bruynen,
Pieter foppense.

1414 *Burgermeesteren*

Gerrit jacobse,
Claes hagense.

Schepenen

Pieter foppense,
Hugo claese.

1415 *Schepenen*

Ian de bruyn,
Herebrant Isbrantse,

Jacob daemse,
Huygo dappers.

1416 *Burgermeesteren*

Ian bruynen,
Frederick gerritse.

Baillin

Ian van halen.

Schout

Costyn gillise.

Schepenen

Floris dirckse,
Pieter foppese,
Hugo lycklaese,
Gerrit rynout,
Godebaert dirckse,
Crafeys heyese,
Dirck van elten.

1417 *Burgermeesteren*

Getsier gillise,
Pieter foppese.

Schepenen

Dirk boomen dirksoon,
Jacob daemse,
Huyg dappers.

1418 *Schepenen*

Pieter voppese,
Gerrit reynouse,
Martijn claese.

1419 *Schepenen*

Jacob frederikse,
Dirk willem rutgerse,
Dirk arentse.
Harman jacobse.

1422 *Schepenen*

Harmen martijnse,
Dirk arentse,
Willem huygense,
Jan stoeft,
Jan janse.

1423 *Schepenen*

Dirk van Elten,
Rommer jacobse,
Pieter floris.

1424 *Schepenen*

Harmen dammise,
Gerrit gysbertse,
Ian gerritse.

1426 *Schepenen*

Huyg Lijclaese,
Pieter willemse.
Dirck pieterse.

1429 *Schepenen*

Harmen jacobse,
Dirk stael,
Coonen pieter gerritse,
Floris dirkse.

1430 *Schepenen*

Hugo roeloffe,
Floris minne,
Willem huygens,
Rommer harmense,
Kerstant claese,
Jacob henrikse,
Jan Ockertse.

1431 *Schepenen*

Ian willemse,
Pieter florise,
Ionge floris minne.

1432 *Schepenen*

Pieter floris,
Willem janse,
Gerrit wouterse,
Dirk van Elten,
Pieter floris,
Dirk jacobse.

1433 *Schepenen*

Dirk van elten,
Harmen jacobse,
Jacob robberse.

1434 *Schepenen*

Jan ockerse,
Jan stoeff,
Jacob henderikse,
Ian willemse,
Dirck van elten.

1435 *Schout*

Gerrit van rynevelt.

Schepenen

Hugo dappers,
Harman jacobse,
Gerrit wouterse,
Jacob van dobben.

1436 *Schepenen*

Pieter willemse,
Kerstant claesen,
Jacob roberse,
Jan wouterse,
Jan ariense.

1437 *Schepenen*

Rommert harmense,
Dirck jacobse,
Claes willemse,
Pieter schilt,
Willem lambrechtse,
Dammis dirckse,
Ian willemse.

1438 *Schepenen*

Dirck van der Goude,
Jan Ockerse,
Jan willemse,
Floris minne,
Dammas dirkse,
Pieter schilt,
Jan ariense,
Hage roeloffe,
Pieter willemse.

1439 *Schepenen*

Frederik gerritse,
Dammas dirkse,
Dirk pieterse,
Gerrit gerritse den veen,
Martyn sonder dank,
Pieter klerck.

1440 *Casteleyn*

Hr. Jan van uitkercken Ridder.

Schepenen

Janwillemse moel,

Dirck

Dirck jacobſe,
Wouter gerritſe,
Arent gijsbertſe,
Andries jacobs vander heyden,
Geen allertſe.

1441 *Schepenen*

Jan gerritſe,
Gerrit heye,
Arent ſimonſe,
Pieter willemſe,
Willem aelbrechtſe.

1442 *Schepenen*

Jan willemſe moel,
Martijn ſonderdanck,
Willem aelbrechtſe,
Jan van zijl jacobſe,
Jacob nys,
Gerrit janſen.

1443 *Schepenen*

Harman jacobſe,
Maerten ſonder danck,
Gerrit heye feyſe.

1444 *Schepenen*

Dirk ſonderdank pieterſe,
Dirck pieterſe,
Willem aelbrechtſe.

1445 *Schepenen*

Arent gysbertſe,
Willem aelbrechtſe,
Dirk jacobſe,
Dirk pieterſe,
Kerſtant allertſe.

1446 *Schout*

Iacob remmers.

Burgermeeſteren

Wouter gerritſe,
Harmen dammiſe.

Schepenen

Jan willemſe,
Harman dammaſe,
Floris minne,
Jan van zijl jacobſe,
Dirck jacobſe,
Martyn ſonderdanck.

1447 *Bailliu en Schout*

Floris bouchout.

Burgermeeſteren

Heyn aelbertſe.

Schepenen

Jan arienſe,
Jan ockerſe,
Dirck govert hoenſe,
Adriaan jacobſe,
Floris claeſe gaergoets,
Floris minneſe,
Gysbert dirck hagenſe.

1448 *Bailliu*

Floris bonckham.

Schout

Iacob remmers,
Pieter van delft.

Burgermeeſteren

Carſtant claeſe,
Heyn allerſe.

Schepenen

Kerſtant allerſe,
Jan wouterſe,
Dirck govertſe thoenſe,
Sander gerritſe,
Gysbert dirck hagenſe,
Witte witteſe,
Dirk cutert jacobſe.

1449 *Bailliu*

Adriaan van lis.

Schout

Pieter van deltt.

Burgermeeſteren

Wouter gerritſe,
Witte witteſe.

Schepenen

Kerſtant claeſe,
Gerrit pauwenſe,
Jan van leuwen,
Frederik harmanſe,
Claes janſe,
Jacob rommerſe,
Jan jacobſe.

1450 *Bailliu*

Adriaan gerrit van lis.

Schout

Jacob claes van ſevenhuyſen.

Burgermeeſteren

Geen allerſe,
Kerſtant allerſe.

Schepenen

Harman dammaſſe,
Jacob henrickſe,
Dirck jacobſe,
Dirk govert hoenſe,
Jacob roemerſe,
Henrik meliſſe,
Gysbert jan ſijmonſe.

1451

Stedehouder van den Bailliu

Gerrit dirckſe.

Schout de, 1451, 52 *ende* 1454

Jan van noortich.

Burgermeeſteren

Willem aelbrechtſe,
Jacob rommerſe.

Schepenen

Henrcik aelbrechtſe,
Dirk govert hoenſe.
Floris gaergoet,
Gysbert dirk hagenſe,
Dirk cutert,

Dirck claese,
Claes jan ockerse.

1452 *Baillin en Rentmeester deser Stede.*

Lodewijk van Beloys, Raedt van den Hartoge van Bourgoinge, Grave van Holland &c.

Burgermeesteren

Jan willemse,
Henderik aelberse.

Schepenen

Harman jacobse,
Willem aelberechtse,
Jan van leuwen,
Floris claese gaergoet,
Gysbert dirck hagens,
Jacob rommerse,
Adriaan henrickse.

1453 *Burgermeesteren*

Jan wouterse,
Gerrit claese.

Schepenen

Jan willemse,
Harman jacobse,
Gijsbert dirk hagens,
Dirk cutert jacobse,
Willem claese,
Arien gerritse,
Volpart pieterse.

1454

Jacob dirckse stede, houder van den Bailliu.

Burgermeesters

Willem aerlbrechtse,
Dirck geritse,
Iacob rommertse.

Schepenen

Gerrit heye fyse,
Floris claese gaergoet,
Gerrit hagens,
Willem claese,
Henrick aelbrechtse,
Michiel sijmons van spernewoude.

1455 *Baillin*

Gerrit dirckse.

Burgermeesteren

Willem aelbrechtse,
Dirck gerritse.

Schepenen

Floris claese gaergoet,
Sander gerritse,
Jacob gerritse,
Cornelis jan ockerse,
Adriaan gerrit wouterse,
Witte wittesoon.

1456 *Burgermeesteren*

Gysbert dirck huygense,
Gerrit claese.

Schepenen

Jan floris minnese,
Jan van leeuwen,
Dirk cutert jacobse,
Witte wittese,
Gerrit hagese,
Claes jan ockerse.

1457 *Schout idem*

Burgermeesteren

Hendrick aelbrechtse,
Iacob rommerse.

Schepenen

Gerrit claese,
Dirk gerritse,
Jacob cutert dirkse,
Willem janse moel,
Jan pieter barentse,
Floris jansen.

1458 *Schout*

Willem janse, in absentie van Iacob harmense.

Burgermeesteren

Floris claese gaergoet,
Claes jan ockerse.

Schepenen

Jan floris minnese,
Dirk cutert jacobse,
Adriaen gerrit eeuwoutse,
Gerrit henrikse,
Gerrit hagense,
Andries jacobse van heyde.

1459 *Baillin*

Ian de bastaert, pelgrom, stedehouder &c.

Baillin

Willem jan'schout.

Burgermeesteren

Hendrick aelbrechtse,
Gerrit claese.

Schepenen

Harman jacobse,
Jan van leeuwen,
Witte wittese,
Wouter janse,
Jacob rommerse,
Adriaan aellerse.

1460 *Schout*

Iacob hàrmen.

Burgermeesteren

Willem claese schat,
Dirck gerritse.

Schepenen

Willem aelbrechtse,
Floris claese gaergoet,
Gysbert dirk hagense,
Dirk cutert dirckse,
Gerrit dirkse,
Jan floris minnese.

1461 *Baillin Schout de annis* 61, 62, 63, 64, 65, ende 67.

Gerrit dirckse, Bailliu
Ian harmanse, Schout.

Burgermeesteren

Ian van leuwen,
Iacob rommerse.

Schepenen

Harman jacobse,
Jan jacob gysberse,
Gysbert jan sijmonse,
Claes jan ockerse,
Adriaan gerrit wouterse,
Gerrit hagense,
Wouter janse.

1462 *Burgermeesteren*

Willem aelbrechtse,
Henrick aelbrechtse.

Schepenen

Dirk dirkse,
Claes jan dammase,
Gerrit claese,
Floris janse,
Jacob cutert dirkse,
Gerrit henrikse,
Dirk henrikse.

1463 *Burgermeesteren*

Jacob rommerse,
Adriaan gerrit wouterse,

Schepenen

Harman jacobse,
Geen aellertse,
Jan van leuwen,
Floris claes gaergoet,
Dirk cutert jacobse,
Willem jan willemse,
Mathys pieterse.

1464 *Burgermeesteren*

Gerrit hagen,
Dirk gerrit wouterse.

Schepenen

Gerrit heye feyse,
Henrick aelbertse,
Gerrit claese,
Gerrit dirkse,
Dirrik jacobse,
Dammas claese,
Jonge claes jan ockerse,

1465 *Burgermeesteren*

Jacob rommerse,
Wouter jansen.

Schepenen

Harman jacobse,
Floris claese gaergoet,
Jan floris minnense,
Claes jan ockerse,
Adriaan gerrit wouterse,
Reyer gerrit cornelise,
Adriaan Vreederickse.

1466 *Baillin*

Ian van lozanen, ende Rentmeester van der Goude.

Burgermeesteren

Henrik aelberse,
Gerrit hagense.

Schepenen

Jacob rommerse,
Gerrit claese,
Jacob cutert dirkse,
Gerrit dirk jacobse,
Gerrit jan stempelse,
Gerrit jan willemse,
Jacob floris gaergoet,

1467 *Burgermeesteren*

Ian van leuwen,
Ian floris minnese.

Schepenen

Dirk cutert jacobse,
Claes jan ockerse,
Gerrit henderickse,
Wouter janse,
Dammas claese,
Ian pieter lam,
Iacob lamberse.

1468 *Schout*

Dirk pieter martynse.

Burgermeesteren

Henrik aelbrechtse,
Adriaan gerrit wouterse,

Schepenen

Floris claes gaergoet
Iacob rommerse,
Gerrit claese,
Gerrit dirk jacobse,
Adriaen frederikse,
Gerrit jan willemse,
Dirk jan lambrechtse,

1469 *Schout*

Ian van leuwen.

Burgermeesteren

Iacob cutert dirkse,
Willem Ianse halling.

Schepenen

Ian jacob gysberse,
Ian dirk outsiers,
Rommert jacobse,
Iacob gaergoet florise,
Ian van leuwen,
Putger willem janse.

1470 *Schepenen*

Floris claese gaergoet,
Ian pieter lam,
Gerrit claese,
Dirk henrikse,
Dirk jacob henrikse.

1471 *Castelyn*

Cornelis van suytere.

Burgermeesteren

Dirk pieter maertense.

Schepenen

Dammas claese,
Reyer gerritse de coen,
Dirk bouwens.

1472 *Baillu*

Claes jan ockerse.

Burgermeesteren

Geen aelbertse.

Schepenen

Gerrit claese,
Iacob rommerse,
Iacob cutert dirkse,
Gerrit hagense,
Ionge claes jan ockerse,
Dirck cuterse,
Gerrit dirrickse.

1474 *Schepenen*

Dirk Pieter martynse,
Ian florise,
Ian janse moel.

1475 *Schout*

Gerrit dirckse.

Burgermeesteren

Govert claese,
Adriaen gerrit lourise.

Schepenen

Dirck hanck jacobse,
Heyndrick pieterse,
Kerstant lievense,
Arent warnaertse,
Lambert gerritse.

1476 *Schepenen*

Gerrit jan lambrechtse,
Ian jacob jacobse.

1477 *Schepenen*

Ian pieter lamse,
Ioost janse,
Dirck dirck jacobse.

1480 *Schepenen*

Ian janse moel,
Ian van hede adriaense,
Huych gysberse.

1481 *Schepenen*

Pieter jacobse,
Willem wouterse,
Luyt gerritse,
Feys gerrit heyese,
Lourits gerritse,
Goosen dirckse.

1482 *Schepenen*

Dirck jan lambrechtse,
Rommer jacobse,
Huych foppese,
Aelbrecht dirckse.

1483 *Capiteyn*

Ian van cats, binnen der Goude.

Willem buys, Schout.

Schepenen

Willem arentsoon,
Evert foppese,
Ian pieter lamberse.

1484, & 1485 *Schout*

Iacob van cats.

Schepenen

Gerrit jan willemse,
Aelbrecht dirckse,
Iacob foppese.

1485 *Schepenen*

Willem arentse,
Rommer jacobse,
Iacob mathyse,
Barent henrickse.

Capiteyn

Heer jacob cats, binnen der Goude.

Schout

Iacob van cats.

1486 *Burgermeesteren*

Wouter janse,
Gerrit dirck jacobse,
Iacob gaergoet florise,
Mr. Iacob hobbe.

Schepenen

Gerrit jan willemse,
Dirck joris lambrechtse,
Remmer jacobse,
Ian jacob jacobse,
Henrick arentse broukhuysen,
Ian dirck hoense,
Geerloff janse.

1487 *Burgermeesteren*

Wouter janse,
Dammas claese,
Dirck jacob henrickse,
Gerrit jan lambrechtse.

Schepenen

Ioost janse,
Willem arentse,
Mr. Christoffel florise,
Henrick simonse,
Willem jan iacobse,
Willem buys janse,
Adriaen jan goosense.

1488 *Schout*

Pieter staert.

Burgermeesteren

Dammas claese,
Iacob gaergoet florise,
Roelof gerritse,
Govert dirckse.

Schepenen

Ian jacob jacobse,
Aelbrecht maertense,
Henrick aertse brouchuysen.

Wil-

willem arentſe,
Iacob mathyſe,
Barent henriekſe,
Frederick aryenſe.

1489 *Schout d'annis 89, 90, 91.*

Iacob van cralingen.

Burgermeeſteren

Rommer jacobſe,
Gerrit jan lambrechtſe,
Ian jacobſe,
Mr. Iacob hobbe.

Schepenen

wouter janſe,
Ian verhe adriaenſe,
Mr. Chriſtoffel,
Iacob foppeſe,
Gysbert janſe moel,
Jonge dirck dirckſe,
Adriaen gerritſe vleſen.

1490 *Burgermeeſteren*

Rommer jacobſe,
Govert dirckſe,
Mr. Criſtoffel floriſe,
Jacob foppeſe.

Schepenen

wouter janſe,
Dirck jacob henrickſe,
Jan de jonge claes,
Willem jan jacobſoon,
Frederick adriaenſe,
Jan janſe,
Jan dirckſe.

1491 *Burgermeeſteren*

Adriaen gerrit wouterſe,
Dammas claeſe,
Aelbert maertenſe,
Jan jacob jacobſe.

Schepenen

Gerrit jan willemſe,
Jacob mathyſe,
Geerlof janſe,
Mr. Claes janſe de vet,
Barent henrickſe,
Jacob claeſe,
Mr. Jan gerritſe,

1492 *Schout*

Rommer jacobſe, den ſelven is oock geweeſt Capiteyn ende Caſtaleyn van der Graeffelykheyts Huys ende ſlot alhier.

Burgermeeſteren

Gerrit dirck jacobſe,
Gerrit jan lamberſe,
Mr. Chriſtoffel floriſe,
Jacob foppeſe.

Schepenen

Adriaen gerrit wouterſe,
Govert dirckſe,
Jan vander hee,
Barent henrickſe,
Adriaen gerritſe,
Jan janſe,
Volpart henrickſe.

1493 *Schout de annis 93.* tot 1505. toe.

Jacob leeuw jacobſe.

Burgermeeſteren

wouter janſe,
Dammas claeſe,
Dirck jacob henrickſe,
Gerrit lambertſe.

Schepenen

Mr. Chriſtoffel floriſe,
willem janſe,
Frederick adriaenſe,
Jan janſe,
Claes dirckſe backuyt,
Jan claeſe neck,
Diderick muixſe,
Claes de jonge jans.

1494

Heer Jacob van borſelen is tot Caſtaleyn vercoſen, den viij. April.

Burgermeeſteren

Gerrit dirckſe,
Dirck claeſe van crimpen,
Mr. Chriſtoffel floriſe,
Jan henrickſe.

Schepenen

wouter janſe,
Aelbrecht maertenſe,
Henrick aelbregtſe brouchuyſen.
Mr. Claes janſe de veth,
Jan janſe,
Claes dirckſe.
Huych jacobſe.

1495 *Burgermeeſteren*

Dirck jacob henrickſe,
Mr. Chriſtoffel floriſe,
Barent henrickſe,
Jan henrickſe.

Schepenen

wouter janſe,
Nout dirckſe ſonnevelt,
Frederick arentſe,
Dirck dirckſe,
Pieter volparſe,
Gerrit hey gerritſe,
Henrick govertſe.

1496 *Burgermeeſteren*

Gerrit dirc jacobſe,
Dirck claes van crimpen,
Jan arentſe,
Mr. Jacob hobbe.

Schepenen

Mr. Claes janſe de vet,
Henrick janſe,
Barent henrickſe,
Henrick ſimonſe,
Dirck dirckſe,
Pieter volparſe,
Adriaen gerritſe,
Gerrit willemſe.

1497 *Burgermeesteren*

Dirck jacob henrickse,
Govert dirckse,
Dirck claes van crimpen,
Mr. Christoffel florise.

Schepenen

Frederick ariense,
Dirck mucxse,
Heye gerritse,
Gerrit de vrye roelofse,
Jacob minne janse,
Jan rommerse,
Claes janse de jonge.

1498 *Burgermeesteren*

Mr. Christoffel florise,
Barent henrickse,
Dirck dirckse,
Dirck mucxse.

Schepenen

Dirck jan lamberse,
Govert dirckse,
Henrick aertse brouchuysen.
Floris janse,
Mr. Claes janse de vet,
Mr. Jcaob hobbe,
Gillis willemse.

1499 *Burgermeesteren*

Dirck jacob henrickse,
Floris janse,
Mr. Claes janse de vet,
Barent henrickse.

Schepenen

Dirck jan lambrechtse,
Govert dirckse,
Dirk dirck jacobse,
Huych gysbertse,
Henrick arentse brouchuysen.
Gerrit hey gerritse.
Claes dirckse van crimpen.

1500 *Burgermeesteren*

Willem arentse,
Mr. Christoffel florise,
Dirck dirckse,
Dirck mucxse.

Schepenen

Dirck jacob henrickse,
Adriaen gerritse borstelen,
Gerrit hey gerritse,
Henrick govertse,
Jacob minne janse,
Claes janse de jonge,
Claes dirckse.

1501 *Burgermeesteren*

Willem arentse,
Mr. Iacob hobbese,
Dirck dirckse,
Ian henrickse.

Schepenen

Dirck mucxse,
Pieter volpartse,
Gillis willemse,
Iacob minne janse,
Mr. Cornelis jacobse,
Thomas jacobse,
Dirck jacob florise.

1502 *Burgermeesteren*

Mr. Christoffel florise,
Iacob voppese,
Barent henrickse,
Gerrit hey gerritse.

Schepenen

Mr. Feys gerritse,
Adriaen gerritse,
Henrick govertse,
Gillis willemse,
Claes janse de jonge,
Claes dirckse van crimpen,
Claes gerrit claese.

1503 *Schepenen*

Mr. Feys gerritse,
Huych jacobse,
Mr. Cornelis floris janse,
Willem jan gerrit heye,
Jan jacobse rommerse.

1504 *Burgermeesteren*

Willem aarse,
Mr. Christoffel florise,
Iacob voppense,
Dirck dirckse de jonge.

Schepenen

Claes janse de jonge,
Mr. Cornelis jacobse,
Dirck jacob florise,
Claes gerritse,
Willem jan willemse,
Dirck janse de jonge,
Maerten alberse.

1505 *Schout de annis* 1505, 1506 *ende* 1508

Iacob foppense.

Burgermeesteren

Willem aertse,
Barent henrickse,
Dirck dirckse,
Henrick goverse.

Schepenen

Mr. Gerrit boogaert,
Gillis willemse,
Claes janse de jonge,
Claes dirckse van crimpen.
Claes gerritse,
Willem jan willemse,
Aelbert minne jacobse.

1506 *Bailliu*

Pieter leeuw.

Burgermeesteren

Willem aelberse,
Barent henrickse,
Ian janse rentmr.
Pieter volperse.

Sche-

Schepenen

Iacob rommer jacobſe,
Mr. Cornelis jacobſe,
Dirck jacob floriſe,
Willem jan willemſe,
Gysbert gerritſe,
Frans willemſe,
Mr. Henrick janſe.

1507 *Caſteleyn*

Jacob van borſele.

Schout

Jacob foppeſe.

Burgermeeſteren

Mr. Chriſtoffel floriſe,
Frederick adriaenſe,
Adriaen gerritſe,
Henrick goverſe.

Schepenen

Iacob minne janſe,
Ian jacob rommerſe,
Claes janſe de jonge,
Claes gerrit claeſe,
Frans willemſe,
Ian jacobſe van cortgeen,
Gerrit geerloffſe.

1508 *Schout*

Gerrit hey gerritſe.

Burgermeeſteren

Willem arentſe,
Barent henrickſe,
Dirck dirckſe,
Ian janſe rentemr.

Schepenen

Adriaen gerritſe,
Dirck jacob floriſe,
Claes gerrit claeſe,
Willem jan willemſe,
Mr. Henrick janſe,
Ian janſe de loos,
Dirck govertſe.

1509 *Schout anno* 1509, 10, 11, 12, 13 *ende* 1514

Pieter leeuw jacobſe.

Burgermeeſteren

Willem arienſe,
Ian janſe,
Henrick govertſe,
Iacob minne janſe

Schepenen

Huych gysberſe,
Frederick arienſe,
Dirck dirckſe,
Pieter volpartſe,
Ian jacob rommerſe,
Claes janſe de jonge,
Frans willemſe.

1510 *Burgermeeſteren*

Mr. Chriſtoffel,
Gerrit hey gerritſe,
Henrick govertſe,
Iacob minne janſe.

Schepenen

Willem janſe,
Mr. Hendrick janſe,
Yſnout claeſe,
Mr. Reynier aerſe,
Dirck ſtempelſe,
Frederick pau,
Floris dammaſe.

1511 *Burgermeeſteren*

Willem aertſe,
Barent henrickſe,
Dirck dirckſe,
Adriaan gerritſe.

Schepenen

Gillis Willemſe,
Claes janſe de jonge,
Dirck jacob floriſe,
Dirck janſe de lange,
Jan jacobſe van cortgeen,
Dirck govertſe,
Clement jooſten.

1512 *Burgermeeſteren*

Mr. Chriſtoffel floriſe
Ian janſe,
Henrick govertſe,
Willem jan willemſe.

Schepenen

Gillis willemſe,
Claes janſe de jonge,
Mr. Reynier aertſe,
Dirck ſtempelſe,
Claes dammaſe,
Cornelis janſe bos,
Dirck jan hoenſe.

1513 *Burgermeeſteren*

Willem aartſe,
Mr. Chriſtoffel floriſe,
Gerrit heye gerritſe,
Iacob minne.

Schepenen

Huych gysberſe,
Gillis willemſe,
Mr. henrick janſe,
Dirck janſe de lange,
Claes dammaſe,
Cornelis janſe bos,
Cornelis dirck bouwenſe.

1514 *Burgermeeſteren*

Willem aertſe,
Dirck dirckſe,
Frederick arienſe,
Ian janſe.

Schepenen

Claes gerritſe,
Mr. henrick janſe,
Ian jacobſe van cortgeen,
Dirck ſtempelſe,
Dirck jan hoenſe,
Cornelis raeſen,
Iooſt aelbertſe.

1515 *Schout anno 1515 en 1516*

Bartholomees van egmont.

Burgermeesteren

Frederick ariense,
Gerrit hey gerritse,
Iacob minne janse,
Pieter leuw.

Schepenen

Dirck janse de lange,
Dirck govertse,
Dirck stempelse,
Dirck dirck jacobse,
Cornelis janse bos,
Cornelis raesen,
Iacob pieter volpartse.

1516 *Burgermeesteren*

Mr. Christoffel florise,
Dirck dirckse,
Iacob minne janse,
Willem jan willemse.

Schepenen

Dirck janse de lang,
Gysbert gerrit claese,
Dirck goverse,
Ysnout claese,
Dirck jan hoense,
Cornelis dirck bouwense,
Iacob pieter volpartse.

1517 *Schout 1517, 18, 19, 20, ende 1521.*

Jan van berendrecht.

Burgermeesteren

Barent henderickse,
Ian janse,
Henderick govertse,
Iacob minne janse.

Schepenen

Claes gerrit claese,
Ian jacobs van cortgeen,
Dirck gerrit stempelse,
Cornelis klaessen,
Ian goossense,
Arien dirckse van krimpen,
Cornelis janse bogart.

1518 *Pensionaris*

Mr. Arent aelbertse,
Dirck heynrickse.

Casteleyn

Jacob van borssele.

Burgermeesteren

Dirck dirckse,
Ian janse,
Iacob minne janse,
Willem jan willemse.

Schepenen

Mr. Reyer aertse,
Dirck jan hoense,
Jacob pieter volpartse,
Jan goossense,
Adriaen dirckse crimpen,
Cornelis janse bogart.
Jan claese de vet.

1519 *Burgermeesteren*

Mr. Christoffel florise,
Gerrit hey gerritse,
Willem jan willemse,
Dirck jan hoense.

Schepenen

Gysbert gerrit claese,
Ian jacobse van cortgeen,
Cornelis dirck bouwense,
Cornelis claese,
Adriaen dirckse van crimpen,
Cornelis janse bogart,
Jan cornelis.

1520 *Burgermeesteren*

Mr. Christoflel florise,
Dirck dirckse,
Jacob minne,
Witte goverse.

Schepenen

Claes gerrit claese,
Claes dammase,
Adriaen dirckse van crimpen.
Cornelis jan ockerse,
Jan cornelise,
Cornelis janse de jonge,
Jacob janse moel.

1521 *Burgermeesteren*

Jan janse,
Jacob minne janse,
Dirck jan hoense.
Witte goverse.

Schepenen

Dirck goverse,
Claes dammase,
Cornelis dirck bouwense,
Dirck dirck bouwense,
Jacob pieter volpartse,
Jan cornelisse,
Jan dirckse.

Schout 1522 tot 24

Adriaen dirckse van crimpen.

Burgermeesteren

Gerrit hey Gerritse,
Jacob minne janse,
Willem jan willemse,
Cornelis janse bos.

Schepenen

Claes gerrit claese,
Dirck govertse,
Dirck gerrit stempelse,
Claes dammase,
Cornelis jan ockerse,
Jan dirckse,
Henrick wouterse.

1523 *Burgermeesteren*

Jan janse,

Ja-

Jacob minne janse,
Witte goverse,
Pieter roeloffse.

Schepenen

Claes gerrit claese,
Dirck jacob dirckse,
Jacob pieter volparse,
Jan cornelise,
Cornelis janse de jonge,
Jan dirckse,
Reynier henrickse pau.

1524 Op drie Coningen-avont sijn de oude Gerechte gecontinueert door 't schryven vanden Hove van Hollt.

Die vanden Gerechte sijn vernieut den 16. January, anno voorsz.

Schout

Adriaen dirckse van crimpen.

Burgermeesteren

Jacob minne janse,
Willem jan willemse,
Cornelis dirck bouwense,
Pieter roeloffse.

Schepenen

Cornelis jan ockerse,
Ian cornelise, *Obyt* den 25. Meye, *gesurrogeert.*
Cornelis janse de jonge,
Iacob janse moel,
Ian dirckse,
Reynier paeu,
Andries janse.

1525 *Bailliu ende Castaleyn, van* 1525 *tot* 1555 *toe.*

Floris van assendelft.
Schout 1525. 26. 27. en 28.
Adriaen dirckse van crimpen.

Burgermeesteren

Dirck janse de lange,
Dirck jan hoense,
Jacob pieter volpartse,
Witte goverse.

Schepenen

Ghysbert gerrit claese,
Ghysbert jan ockerse,
Cornelis janse de jonge,
Ian dirckse,
Andries janse,
Ian janse bos,
Clement jacobse.

1526 *Burgermeesteren*

Claes gerrit claese,
Willem jan willemse,
Cornelis janse bos,
Pieter roeloffse.

Schepenen

Ian jacobse van cortgeen,
Dirck dirck jacobse,
Ian goossense,
Iacob janse moel,
Andries barthoutse,
Ian dirckse de bruyn,
Frans Adriaense.

1527 *Burgermeesteren*

Iacob minne janse,
Claes gerrit claese,
Willem jan willemse,
Dirck gerrit stempelse.

Schepenen

Jan jacobse van cortgeen,
Jan goossense,
Cornelis jan ockerse,
Andries barthoutse,
Jan dirckse de bruyn,
Frans adriaense,
Adriaen janse bos.

1528 *Burgermeesteren*

Willem jan willemse,
Cornelis janse bos,
Dirck jan hoense,
Jan dirckse de bruyn.

Schepenen

Gysbert gerrit claese,
Jan jacobse van cortgeen,
Cornelis jan ockerse,
Jacob janse moel,
Henrick wouterse,
Andries barthoutse,
Frans adriaense.

1529 *Burgermeesteren*

Jacob minne janse,
Dirck jan hoense,
Cornelis jan ockerse,
Jan dirckse de bruyn.

Schepenen

Gysbert gerrit claese,
Jan jacobs van cortgeen,
Henrick wouterse,
Andries janse vander hee,
Frans adriaense,
Adriaen janse bos,
Dirck janse de vrye.

1530 *Burgermeesteren*

Willem jan willemse,
Cornelis janse bos,
Jan dirckse de bruyn,
Frans adriaense.

Schepenen

Jan jacob rommerse,
Obyt Claes gerrit claese,
Dirck gerrit stempelse,
Henrick wouterse,
Andries janse vander hee,
Obyt Dirck henrickse pau,
Simon henrickse, *gesurrogeert.*
Gerrit jacobse van loo,
Jan goossense.

1531

Op Jaersdach 1531. is de xl. geinterdiceert heur electie by de Konincklyke Maj. door Mr. Jooft Sasboutfe, ende Mr. Reynier brunt, daer van comiffie hebbende, ende fijn d'oude Gerechte gecontinueert totten eerften dach April, daer aen volgende.

By brieven van de Konincklyke Maj. fijn d'oude Gerechte noch gecontinueert vanden 1 April, totten 1 Meye, 1531. voorfz.

Vanden 1 dito, tot den achften der felver, heeft defe ftadt geftaen fonder Burgermeeftr. ende Schepenen, ende is by den Hove van Hollant by provifie de oude Gerechte weder gecontinueert, ter tyt toe dat by den Koninck of 't voorfz. Hof anders waer geordonneert; blykende by acte, in dato den vij. Meye voorfz.

Burgermeefteren

Jacob minne janfe,
Jan jacobfe van cortgeen,
Henrick wouterfe,
Frans adriaenfe.

Schepenen

Jan jacob rommerfe,
Andries janfe vander hee,
Andries barthoutfe,
Simon henrickfe,
Gerrit jacobfe loo,
Dirck henrickfe,
Jan willemfe moel.

1532 *Burgermeefteren*

Willem jan willemfe,
Jan jacobfe van cortgeen,
Jan dirckfe de bruyn,
Frans adriaenfe.

Schepenen

Jan jacob rommerfe,
Andries barthoutfe,
Adriaen janfe bos,
Simon henrickfe,
Gerrit jacobfe loo,
Jan willemfe moel,
Jan Gysberfe moel.

1533 *Schout anno* 33. 34. 35. en 36.

Adriaen dirckfe van crimpen.

Burgermeefteren

Kornelis dirck bouwenfe,
Henrick wouterfe,
Jan dirkfe de bruyn,
Frans adriaenfe.

Schepenen

Jan jacob rommerfe,
Andries janfe vander heede,
Andries barthoutfe,
Adriaen janfe bos.
Simon henrickfe,
Jan willemfe moel,
Kornelis coenefe.

1534 *Burgermeefteren*

Jan jacobfe van cortgeen,
Henrick wouterfe,
Jan janfe bos,
Gerrit jacobfe loo.

Schepenen

Jan jacob rommerfe,
Andries janfe vander hee,
Simon henrickfe,
Jan willemfe moel,
Jan gysbertfe moel,
Kornelis coenefe,
Gerrit daemfe.

1535 *Burgermeefteren*

Jan jacobfe van cortgeen,
Jan janfe bos,
Gerrit jacobfe loo,
Gerrit hey daemfe.

Schepenen

Adriaen janfe vander heede,
Andries barthoutfe,
Jan Willemfe moel,
Kornelis coenefe,
Gysbert hugenfe,
Gysbert thymenfe verharft,
Kornelis jan miffen.

1536 *Burgermeefteren*

Willem jan willemfe,
Jan jacobfe van cortgeen,
Jan dirckfe de bruyn,
Gerrit hey daemfe.

Schepenen

Jan rommerfe,
Andries janfe vander hee,
Andries barthoutfe,
Simon henrickfe,
Jan willemfe moel,
Gysbrecht huygenfe,
Mr. Frans gerritfe.

1537 *Burgermeefteren*

Jacob janfe moel,
Jan dirckfe de bruyn,
Gerrit jacobfe loo,
Gerrit hey daemfe.

Schepenen

Jan rommerfe,
Andries barthoutfe,
Gerrit hugenfe,
Mr. Frans gerritfe,
Kornelis gerritfe,
Mr. Dirck willemfe,
Jan dirck hoenfe.

1538 *Schout*

Kornelis janse bogart,

Burgermeesteren

Willem jan willemse,
Kornelis janse bos,
Henrick woutersе,
Jan dirckse de bruyn.

Schepenen

Jan jacob rommerse,
Andries janse vander heede,
Jan willemse moel,
Gysbrecht huygens,
Mr. Frans gerritse,
Kornelis gerritse,
Mr. Dirck willemse.

1539 *Substituit Casteleyn, tot* 1543 *toe.*

Gerrit bouwense,

Burgermeesteren

Henrick wouterse,
Gerrit loo,
Gerrit daemse.
Cornelis dirkse bouwens,

Schepenen

Andries janse verhee,
Jan willemse moel,
Gysbrecht hugense,
Kornelis gerritse,
Mr. Dirck willemse,
Jan claese van haerlem,
Cornelis in den hooren.

1540 *Burgermeesteren*

Cornelis dirck bouwense,
Reynier pau,
Gerrit iacobse loo,
Gerrit hey daemse.

Schepenen

Andries janse vander hee,
Simon henrickse,
Gysbrecht huygense,
Jan claese van haerlem,
Dirck cornelise,
Mr. Henrick florise,
Henrick cornelis van oudewater.

1541 *Burgermeesteren*

Dirck jan hoense,
Kornelis janse bos den ouden,
Gerrit jacobse loo,
Gerrit hey daemse.

Schepenen

Andries janse vander hee,
Simon henrickse,
Jan willemse moel,
Kornelis gerritse,
Jan claese van haerlem,
Mr. Henrick florise,
Huych hopkooper.

1542 *Burgermeesteren*

Kornelis dirck bouwense,
Gerritse jacobse loo,
Gerrit hey diremse,
Huych hopkooper.

Schepenen

Andries janse vander hee,
Jan willemse moel,
Gysbert huygense,
Kornelis gerritse,
Jan claese van haerlem,
Henrick Amelse,
Gysbert janse kaes.

1544 *Substituit Casteleyn* tot 48. toe.

Jakob franse.

Burgermeesteren

Kornelis dirck bouwense,
Jan willemse moel,
Huych gerritse hopkooper,
Witte aertse van houff.

Schepenen

Andries janse vander hee,
Gysbert huygense,
Kornelis gerritse,
Jan claese van haerlem,
Gysbert jan maertense,
Gerrit bouwense,
Willem franse.

1545 *Burgermeesteren*

Jan willemse moel,
Gysbert thimense verharst,
Huych gerritse hopkooper,
Willem aerts van houf.

Schepenen

Kornelis gerritse,
Ian claese diert,
Gysbert jan maertense,
Gerrit bouwense,
Willem franse,
Gerrit dirckse de bruyn,
Klaes maertense.

1546 *Burgermeesteren*

Kornelis dirck bouwense,
Ian willemse moel,
Huych gerrids hopkooper,
Witte aertse van houf.

Schepenen

Andries janse vander heede,
Ian claese diert,
Gerrit bouwense,
Gerrit dirckse de bruyn,
Klaes maertense,
Adriaen gerritse,
Ian loos cornelise.

1547 *Burgermeesteren*

Kornelis janse de jonge,
Gysbert thimense verharst,
Ian dirckse thoen,
Dirck harmense.

Schepenen

Andries janse vander hee,
Simon henrickse,
Gysbert jan maertense,

Klaes maertense,
Ian cornelis loos,
Dirck dirckse,
Gysbert huygense.

1548 *Schout anno* 48 49 50 51 52.

Ian gerrit hey daemse,

Burgermeesteren

Ian Willemse moel,
Dirck cornelise van oudewater,
Gysbert Thimense verharst,
Ian dirck hoense.

Schepenen

Andries janse vander hee,
Obyt Kornelis gerritse,
Gesurrogeert, Adriaen gerritse,
Ian claese diert,
Gerrit dirckse de bruyn,
Gysbert jan maertense,
Ian cornelis loos,
Gysbert janse moel.

1549 *Burgermeesteren*

Dirck harmanse,
Ian willem moel,
Ian dirck hoense,
Dirck cornelisse van oudewater.

Schepenen

Jan claese diert,
Dirck cornelise, Rentmr.
Gysbert jan maertense,
Klaes maertense,
Gerrit dirckse de bruyn,
Ian loos kornelise,
Gysbert janse moel.

1550 *Burgermeesteren*

Ian willemse moel,
Huych gerritse hopkooper,
Adriaen gerritse van ouwater,
Gysbert jan maertense.

Schepenen

Dirck cornelise rentmr.
Gerrit dirckse de bruyn,
Ian cornelise loos,
Gysbert janse moel,
Pieter gerritse de gruyter,
Gerrit gerritse,
Mr. jan jacobse.

1551 *Burgermeesteren*

Ian dirck hoense,
Huych gerritse hopkooper,
Gysbert jan maertense,
Adriaen gerritse van oudewater.

Schepenen

Dirck cornelise rentmr.
Pieter gerritse de gruyter,
Gerrit gerritse,
Mr. Ian jacobse,
Gerrit cornelise,
Ian jacobse moel,
Iacob franse.

1552 *Burgermeesteren*

Ian willemse moel,
Ian dirck hoense,
Gysbert jan maertense,
Dirck cornelise van oudeWater.

Schepenen

Ian loos cornelise,
Pieter gerritse de gruyter,
Gerrit gerritse,
Mr. Ian jacobse,
Iob franse,
Ian pyn janse,
Ian gerrit stempelse.

1553 *Schout anno* 53 54 55 *en* 56.

Iacob franse.

Burgermeesteren

Ian dirck hoense,
Gysbert jan maertense,
Adriaen gerritse van oudewater,
Ian gerrit hey daemse.

Schepenen

Henrick cornelise,
Ian loos cornelise,
Pieter gerritse de gruyter,
Mr. Ian jacobse,
Ian janse de lange,
Kornelis wouterse,
Gerrit huygense.

1554 *Burgermeesteren*

Ian claes diert,
Adriaen gerritse,
Gysbert janse moel,
Ian gerrit hey daemse.

Schepenen

Ian cornelise,
Ian loos cornelise,
Gerrit gerritse,
Mr. Ian jacobse,
Iob franse brouchuysen,
Gerrit huygen hopkooper,
Iacob dirck hoense.

1555 *Castleleyn ende Baillu*

Oth van assendelft.

Burgermeesteren

Ian willemse moel,
Ian dirck hoense,
Witte aertse vande houf,
Simon gerrtis. van schoonhoven.

Schepenen

Mr. Ian jacobse,
Gerrit cornelise,
Iob franse brouckhuysen,
Ian gerrit stempelse,
Gerrit huygen hopkooper,
Frans cornelise,
Pieter gerritse vroesen.

1556

1556 Burgermeesteren

Ian willemse moel,
Adriaen gerritse,
Gysbert janse moel,
Simon gerrits. van schoonhoven.

Schepenen

Iob franse van brouchuysen.
Ian gerrit stempelse,
Gerrit huygen hopkooper,
Iacob dirck hoense,
Frans cornelise,
Pieter gerritse vroesen,
Govert wittese.

1557 Schout ende 1558

Mr. Pieter van assendelft,

Burgermeesteren

Ian dirck hoense,
Gysbert jan maertense,
Gysbert janse moel,
Simon gerrits. van schoonhoven.

Schepenen

Mr. Ian jacobse,
Iob franse brouckhuysen,
Kornelis wouterse,
Pieter gerritse vroesen,
Govert wittese,
Dirck pieter aertse,
Simon genen.

1558 Burgermeesteren

Jan dirck hoense,
Jan claese diert,
Adriaen gerritse,
Gerrit cornelise.

Schepenen

Job franse brouckhuysen,
Gerrit huygen hopkooper,
Gover wittese,
Dirck pieter aertse,
Simon geenen,
Dirck ottse van slingerlant,
Jan reynierse.

1559 Burgermeesteren

Mr. dirck willemse,
Jan dirck hoense,
Jan claese diert,
Witte aertse van houf.

Schepenen

Mr. Jan jacobse,
Job franse brouckhuysen,
Jan gerrit stempelse,
Gerrit huygen hopkooper,
Govert wittese,
Dirck ottese van slingerlant,
Gerrit gerrit bouwense.

1560 Burgermeesteren

Jan dirck hoense,
Jan claese diert,
Adriaen gerritse,
Simon gerrits. van schoonhoven.

Schepenen

Mr. Jan jacobse,
Job franse,
Dirck ottese van slingerlant,
Gerrit gerrit bouwense,
Wouter thomase,
Pieter hillebrantse,
Dirck andriese.

1561 Burgermeesteren

Mr. Dirck willemse,
Gysbert jan maertense,
Adriaen gerritse,
Simon gerritse.

Schepenen

Gerrit gerritse,
Mr. Jan jacobse,
Dirck ottese,
Gerrit gerrit bouwense.
Pieter hillebrantse,
Dirck dirck hoense,
Mr. Henrick jacobse.

1562 Burgermeesteren

Mr. Dirck willemse,
Gysbert jan maertense,
Adriaen gerritse,
Gerrit gerritse de lange.

Schepenen

Mr. Jan jacobse,
Jan gerrit stempelsoon,
Simon genese,
Gerrit huygen hopkooper,
Dirck ottese,
Henrick jacobse,
Dirck dirck hoense.

1563 Burgermeesteren

Jan dirck hoense,
Gysbert jan maertense,
Adriaen gerritse,
Gerrit gerritse.

Schepenen

Job franse,
Jan gerrit stempelse,
Gerrit huygense,
Govert wittese,
Simon genese,
Dirck ottese,
Dirck andriese.

1564 Casteleyn ende Baillin

Jonckhr. Johan van dorp.

Burgermeesteren

Jan dirck hoense,
Jan claese diert,
Gysbert jan maertense,
Mr. Pieter dirck van asperen.

Schepenen

Job franse brouckhuysen,
Cornelis wouterse,

Ger-

Gerrit huygense hopkooper,
Govert witte goverse,
Simon geense,
Lirck ottese van slingerlant,
Dirck Andriese.

1565 *Burgermeesteren*

Mr. dirck willemse,
Jan dirck hoense,
Gerrit gerritse,
Mr. Pieter van asperen.

Schepenen

Job franse brouckhuysen,
Gerrit huygen hopkooper,
Govert wittese,
Dirck ottese van slingerlant,
Jan reynierse,
Jacob clementse,
Dirck janse lonck.

1566 *Burgermeesteren*

Adriaen gerritse,
Gerrit gerritse,
Jan gerrit stempelse,
Ian hey gerritse.

Schepenen

Gerrit huygen hopkooper,
Cornelis wouterse,
Ian reynierse,
Mr. henrick jacobse,
Iacob clementse,
Dirck janse lonck,
Cornelis cornelise de lange.

1567 *Burgermeesteren*

Ian dirck hoense van Souburch,
Dirck cornelis van oudewater,
Cornelis wouterse,
Gerrit huygense hopkooper.

Schepenen

Govert witte goverse,
Ian reynierse,
Dirck andriese,
Mr. Henrick jacobse,
Iacob clementse,
Floris gysberse verharst,
Mr. Cornelis henrickse.

1568 *Burgermeesteren*

Gysbert jan maertense,
Adriaen gerritse,
Gerrit gerritse,
Ian hey gerritse.

Schepenen

Claes maertense,
Ian reynierse,
Mr. Gerrit gerrit bouwense,
Dirck andriese,
Mr. Henrick jacobse,
Mr. Cornelis henrickse,
Dirck clementse van neck.

1569 *Burgermeesteren*

Dirck dirck willemse,
Gysbert maertense,
Mr. Ian jacobse,
Gerrit huygen.

Schepenen

Claes maertense,
Govert wittese,
Dirck andriese,
Dirck janse lonck,
Floris gysberse verharst,
Mr. Cornelis henrickse,
Cornelis dirck pieterse.

1570 *Burgermeesteren*

Gysbert jan maertense,
Mr. Ian jacobse van rosendael,
Ian gerrit stempelse,
Gerrit huygense hopkooper.

Schepenen

Gerrit gerrit bouwense,
Pieter hillebrantse,
Dirck andriese,
Mr. Henrick jacobse,
Dirck janse lonck,
Floris gysbertse verharst,
Mr. Cornelis henrickse.

1571 *Baillu*

Ionchr. Cornelis vander mylen.

Schout

Iohan pieterse.

Burgermeesteren

Mr. Dirck willemse.
Mr. Ian jacobse van rosendael,
Ian gerrit stempelse,
Gerrit huygense hopkooper.

Schepenen

Govert witte goverse,
Dirck ottese van slingerlant,
Gerrit gerrit bouwense,
Dirck andriese,
Dirck janse lonck,
Mr. Cornelis henrickse,
Dirk clementse van neck.

1572 *Gouverneur ende Baillu*

Heer Adriaen van swieten, ende heeft de voorsz. diensten aengevaert in 't selve jaer, op den xxi. Iuny, ten welcken tijde by eenige Burgers deser Stede, als ook van Oudewater, onder 't beleyt vanden voorn. Heere van swieten, de Stat van der Goude wierd innegenomen; op den naem van den Prince van Orangien.

Bur-

Burgermeesteren

Mr. Jan jacobse rosendael,
Jan gerrit stempelse,
Gerrit huygense hopkooper,
Jan reynierse de swaen.

Schepenen

Jan reynierse,
Dirck ottese,
Mr. Henrick jacobse,
Dirck janse lonck,
Mr. Cornelis henrickse,
Dirck clementse van neck,
Jan geen simonse.

1573 *Gouverneur ende Bailliu, tot* 1576.

Jacob heer van wingaerden.

Burgermeesteren

Mr. Jan jacobse,
Cornelis wouterse,
Gerrit huygense hopkooper,
Mr. Pieter van asperen,
Jan claese diert, Bugermr. gemaeckt, in de plaetse van Mr. Jan jacobse, overmits hy Raet by sijne Excellentie is.

Schepenen

Govert wittese,
Obyt Pr. hillebrantse, *gesurrogeert*,
Willem jacobse tromper
Dirck jacobse lonck,
Crijn van raemburch dirkse,
Willem hendrickse vos,
Gerrit franse kegelingh,
Gysbrecht aelbrechtse.

Den XXVI. July, anno 1573. is de voorgaende wet gedestitueert, breeder blykende hier vooren by de Vroetschap. 1573. voorsz. ende weder gestelt de naergenomineerde.

Burgermeesteren

Cornelis wouterse,
Dirck janse lonck,
Adriaen dirckse van asperen,
Ian gerritse loo.

Schepenen

Quiryn dirckse van raemburch,
Gerrit frans keling,
Gysbrecht aelberse,
Adriaen harmanse hopkooper,
Gerrit lourise,
Ian gerrit vroesen,
Cornelit janse bos. de jonge.

1574 *Burgermeesteren*

Cornelis wouterse,
Gerrit huygen hopkooper,
Govert wittese, gesurrogeert,
Mr. Pieter van asperen,
Dirck janse lonck.

Schepenen

Floris gysberse verharst,
Quiryn dirckse van Raemburgh,
Gysbert aelberse,
Adriaen harmanse hopkooper,
Ian gerritse vroesen,
Cornelis janse bos,
Arent jacobse.

1575 *Burgermeesteren*

Cornelis wouterse,
Gerrit huygense hopkooper,
Dirck dirck hoense,
Ian cincq claese.

Schepenen

Floris gysberse verharst,
Gysbrecht aelberse,
Cornelis janse bos,
Arent jacob aertse,
Adriaen Marcelisz.
Dirck jacobse lonck,
Henrick janse van wourden.

1576 *tot* 78 *Gouverneur en* Bailliu

Ionkheer Adriaen van Swieten.

Schout

Gerrit gerritse.

Burgermeesteren

Mr. Ian jacobse van rosendael,
Cornelis wouterse,
Iacob clementse,
Dirck gerritse hopkooper.

Schepenen

Willem henrickse de vos,
Gysbert aelberse,
Gerrit franse kegeling,
Cornelis janse bos,
Adriaen marcelisz.
Gerrit pieterse vroesen,
Dirck pieter feyssen.

1577 *Burgermeesteren*

Mr. Iacob van rosendael,
Cornelis wouterse,
Iacob clementse,
Cornelis cornelise de lange,

Schepenen

Gerrit franse kegelingh,
Aert jacobse,
Dirck jacobse lonck,
Adriaen marcelisz.

Harmen dirck harmenſe,
Willem dirckſe,
Cornelis veen adriaenſe.

1578 *Burgermeeſteren*

Gerrit huygenſe hopkooper,
Dirck dirck hoenſe,
Jacob clementſe,
Floris gysberſe verharſt.

Schepenen

Aert jacobſe,
Henrick janſe van wourden,
Dirck pieter feyſſe,
Harmen dirckſe,
Willem dirckſe,
Cornelis adriaenſe veen,
Henrick gysberſe.

1579 *Burgermeeſteren*

Gerrit huygenſe hopkooper,
Floris gysberſe verharſt,
Dirck jacobſe lonck,
Dirck gerritſe hopkooper.

Schepenen

Arent jacobſe,
Henrick janſe van wourden,
Willem dirckſe,
Cornelis veen adriaenſe,
Henrick gysberſe,
Maerten janſe moel,
Gerrit cornelisſe de lange.

1580 *Burgermeeſteren*

Gerrit huygen hopkooper,
Cornelis cornelisſe de lange,
Jacob clementſe,
Dirck gerritſe hopkooper.

Schepenen

Gerrit franſe kegelingh,
Arent jacobſe.
Harmen dirckſe,
Cornelis veen adriaenſe,
Henrick gysberſe,
Gerrit cornelisſe de lange,
Willem pieterſe vroeſen.

1581 *Schout*

Jan verheggen.

Burgermeeſteren

Mr. Jan jacobſe roſendael,
Dirck dirck hoenſe,
Dirck janſe lonck,
Dirck gerritſe hopkoper.

Schepenen

Gerrit franſe kegelingh,
Dirck pieter feyſe,
Harmen dirck harmenſe,
Cornelis veen adriaenſe,
Maerten janſe moel,
Gerrit cornelisſe de lange,
Bruyn wouterſe.

1582 *Bailliu ende Schout tot* 1591.

Gysbrecht aelbertſe.

Burgermeeſteren

Dirck dirck hoenſe,
Dirck janſe lonck, is in Auguſto van ſijnen dienſt verlaten, om dat hy in den raedt is.
Cornelis cornelisſe de lange,
Gerrit franſe kegelingh,
Dirck jacobſe lonck, *geſurrogeert*, in plaets van Dirck janſe lonck.

Schepenen

Arent jacobſe,
Dirck pieterſe,
Cornelis veen adriaenſe,
Maerten janſe moel,
Bruyn wouterſe,
Pieter pieterſe,
Adriaen janſe.

1583 *Burgermeeſteren*

Gerrit huygen hopkooper,
Gerrit franſe kegelingh,
Arent jacobſe,
Dirck jacobſe lonck.

Schepenen

Cornelis janſe bos,
Dirck pieterſe,
Harman pieterſe,
Henrick gysbertſe,
Maerten janſe moel,
Bruyn wouterſe,
Floris claeſe cincq.

1584 *Burgermeeſteren*

Gerrit huygen hopkooper,
Iacob clementſe,
Aert jacobſe,
Dirck jacobſe lonck.

Schepenen

Cornelis janſe bos,
Dirck pieterſe,
Harmen dirckſe,
Pieter pieterſe,
Floris claeſe cincq,
Henrick willemſe verbrugge,
Willem dirckſe.

1585 *en* 1586 *Burgermeeſteren*

Gerrit huygen hopkooper,
Iacob clementſe,
Cornelis janſe bos,
Maerten janſe moel.

Schepenen

Dirck pieterſe,
Harmen dirckſe,
Willem pieterſe vroeſen,
Pieter pieterſe,
Henrick willemſe verbrugge,

Pie-

Pieter pieterse trist,
Gerrit goverse souburch.

1587 *Burgermeesteren*

Gerrit huygense hopkooper,
Jacob clementse,
Cornelis janse bos,
Maerten janse moel.

Schepenen

Dirck pieterse,
Harmen dirckse,
Willem pieterse vroesen,
Bruyn wouterse verdoes,
Pieter pieterse van hoorn,
Henrick willemse verbrugge,
Jan bruyn dirckse.

1588 *Burgermeesteren*

Gerrit huygen hopkooper,
Cornelis janse bos,
Henrick janse van wourden,
Willem dirckse.

Schepenen

Dirck pieterse,
Bruyn wouterse verdoes,
Pieter pieterse van hoorn,
Adriaen janse,
Floris claese cincq,
Henrick willemse verbrugge,
Dirck aertse bos.

1589 *Burgermeesteren*

Gerrit huygen hopkooper,
Arent jacobse,
Henrick janse van wourden,
Willem dirckse.

Schepenen

Dirck pieterse,
Harmen dirckse,
Villem pieterse vroesen,
Pieter pieterse,
Adriaen janse,
Henrick willemse verbrugge,
Pieter pieterse Trist.

1590 *Burgermeesteren*

Dirck hoense van souburch,
Arent jacobse,
Henrick janse van wourden,
Maerten janse moel.

Schepenen

Harmen dirckse,
Willem pieterse vroesen,
Bruyn wouterse verdoes,
Adriaen janse,
Floris claese cincq,
Henrick willemse verbrugge,
Dirck aertse bos,
Mr. Amel. janse, *gesurrogeert*, in plaets van Henrick willemse verbrugge, overmits, dat hy Raet inde Admiraliteyt, is gemaekt.

1591 *Balliu ende Schout*, *tot* 1610.

Dirck pieter feyse.

Burgermeesteren

Gysbrecht aelbrechtse,
Aert jacobse,
Henrick janse van wourden,
Maerten janse moel.

Schepenen

Harman dirckse,
Bruyn wouterse verdoes,
Adriaen janse,
Pieter trist,
Obyt, Dirck aertse bos,
Willem pieterse vroesen,
Gesurrogeert.
Mr. Amelius van rosendael,
Dirck cornelisse schaep.

1592 *Burgermeesteren*

Gerrit huygense hopkooper,
Gysbrecht aelbrechtse,
Gerrit franse kegeling,
Willem dirckse.

Schepenen

Willem pieterse, vroesen,
Pieter pieterse van hoorn,
Floris claese cincq,
Pieter pieterse trist,
Mr. Amelius van rosendael,
Adriaen veen adriaense.

1593 *Burgermeesteren*

Gerrit huygense hopkooper,
Dirch janse lonck,
Gerrit franse kegeling,
Arent jacobse.

Schepenen

Harmen dirckse,
Gerrit cornelise de lange,
Willem pieterse vroesen,
Gerrit pieterse van hoorn.
Adriaen janse,
Pieter pieterse trist,
Gerrit cornelis. van wourden.

1594 *Burgermeesteren*

Dirck janse lonck,
Aert jacobse,
Henrick janse van wourden,
Gerrit cornelise de lange.

Schepenen

Harmen dirckse,
Pieter pieterse van hoorn,
Adriaen janse,
Floris claese cincq,
Mr. Amelius van rosendael,
Gerrit cornelis. van wourden,
Willem dirckse donker.

1595 *Burgermeesteren*

Gerrit franse kegelingh, is gestelt, in 't Collegie vande Gecommitteerde Raden van Staten, den xxx. Mey.
Dirck jacobse lonck, *Gesurrogeert.*
Henrick janse t'hart,
Willem dirckse,
Gerrit cornelise de lange.

Schepenen

Harmen dirckse,
Bruyn wouterse verdoes,
Pieter pieterse trist,
Mr. Amelius van rosendael,
Willem dirckse donker,
Cornelis janse, lantman,
Gerrit willlemse tromper.

1596 *Burgermeesteren*

Dirck jacobse lonck,
Willem dirckse,
Maerten janse moel,
Henrick willemse ver brugge.

Schepenen

Bruyn wouterse verdoes,
Pieter pieterse van hoorn,
Floris claese cincq,
Pieter pieterse Trist,
Mr. Amelius van rosendael,
Dirck cornelise schaep,
Gerrit cornelise van wourden.

1597 *Burgermeesteren*

Dirck jacobse lonck, is gestelt in 't Collegie van de Gecommitteerde Raden.
Cornelis janse bos, *gesurrogeert.*
Maerten janse moel,
Gerrit cornelise de lange,
Henrick willemse verbrugge.

Schepenen

Bruyn wouterse verdoes,
Pieter pieterse van hoorn,
Floris claese cincq,
Pieter pieterse.van Trist,
Gerrit cornelise van wourden,
Adriaen claese goutswaert.
Mr. Franchoys kegelingh.

1598 *Burgermeesteren*

Gerrit franse kegelingh,
Cornelis janse bos,
Henrick janse t'hart,
Gerrit cornelise de lange.

Schepenen

Pieter pieterse van hoorn,
Adriaen janse,
Floris claese cincq,
Gerrit cornelise van wourden,
Adriaen adriaense veen,
Cornelis janse lantman,
Dirck dirckse de lange.

1599 *Burgermeesteren*

Gerrit franse kegeling,
Aert jacobse, is gestelt in de Admiraliteyt tot Amsterdam.
Dirck jacobse lonck, *gesurrogeert.*
Henrick janse t'hart,
Henrick willemse verbrugge.

Schepenen

Bruyn wouterse verdoes,
Adriaen janse,
Pieter pieterse trist,
Adriaen veen adriaense,
Gerrit willemse tromper,
Dirck dirckse de lange,
Cornelis gerritse de lange.

Tresoriers, Ontfangers.

Maerten janse moel,
Jan dirckse de bruyn.

Fabrykmeesters

Pieter pieterse van hoorn,
Gerrit cornelise van wourden.

1600 *Burgermeesteren*

Dirck janse lonk,
Dirck jacobse lonck,
Maerten janse moel,
Henrick willemse verbrugge.

Schepenen

Bruyn wouterse verdoes,
Adriaen janse,
Pieter pieterse Trist,
Adriaen veen adriaense,
Adriaen claese goutswaert,
Dirck dirckse de lange,
Cornelis gerritse de lange.

Tresoriers

Pieter pieterse van hoorn,
Gerrit cornelise van wourden.

Fabrykmeesters

Gerrit franse kegelingh,
Dirck cornelise schaep.

1601 *Baillin ende Schout*

Dirck pieterse, den selven heeft het Bailliuschap ende Schout ampt verlaten, ende is in sijn plaets gecomen.

Dirck cornelise schaep, op den 25. Meye, anno 1601. ende heeft de voorsz. ampten bedient, tot 't Iaer 1620. den 23. July, ten welcker tijde den voorn. Schaep, by de Heeren Staten van Hollant is verlaten.

Burgermeesteren

Dirck janse lonck,
Henrick janse t' hart,
Maerten janse moel,
Gerrit cornelise de lange,
Gysbert aelbertse, *gesurrogeert*, in de plaetse van Gerrit de lange, de welcke gestelt is, in 't Collegie van de Gecommitteerde Raden.

Schepenen

Bruyn wouterse verdoes,
Pieter pieterse Trist,
Gerrit cornelise van wourden,
Cornelis janse lantman,
Adriaen claese goutswaert,
Cornelis gerritse de lange,
Pieter harmense cincq.

Tresoriers

Gerrit franse kegelingh,
Dirck cornelise schaep.

Fabrykmeesters

Obyt Floris claese cincq,
Adriaen veen adriaense,
Andries dirckse, *gesurrogerrt.*

1602 *Burgermeesteren*

Gerrit franse kegeling, is Gecommitteerde Raet gemaeckt, van de Heren Staten.

Aert Jacobse is Raet gemaekt, van de Admiraliteit, tot Amsterdam.

Maerten janse moel,
Henrick willemse,
Dirck jacobse lonk, ende pieter pieterse van hoorn, *gesurrogeert*, ende geeedt, den xxviiij. Mey, 1603.

Schepenen

Bruyn wouterse verdoes,
Pieter pieterse trist,
Jan dirckse de bruyn,
Dirck Dirckse de lange,
Pieter harmense cincq,
Jan cornelise vlack,
Jan henrickse 't hart.

Tresoriers

Thomas Everse puttershouck,
Reynier janse de swaen.

Fabrykmeesters

Dirck jacobse lonk, is geeligeert tot Burgermeester in sijn plaets *gesurrogeert.*

Dirck jacobse schoonhohoven,
Gysbrecht aelbrechtse.

1604 *Burgermeesteren*

Dirck jacobse lonk,
Henrick janse t' hart,
Maerten janse moel,
Gerrit cornelise de lange.

Schepenen

Adriaen janse,
Pieter pieterse trist is gecommitteert tot des gemeenlants reekeninge.
Adriaen veen adriaense, *gesurrogeert.*
Adriaen claese goutswaert,
Dirck dirckse de lange,
Jan cornelise vlack,
Jan henrickse t' hart,
Gerrit janse vroesen.

Tresoriers

Gysbert aelbertse,
Dirck jacobse schoonhoven.

Fabrykmeesters

Bruyn wouterse verdoes,
Pieter harmanse cincq.

1605 *Burgermeesteren*

Gysbrecht aelbrechtse,
Henrick janse van wourden,
Gerrit cornelise de lange, geeligeert tot G. Raet.
Jan dirckse de bruyn, *gesurrogeert*, den 1. July.
Adriaen claese goutswaert.

Schepenen

Mr. Franchoys kegelingh,
Jan henrickse t' hart,
Gerrit janse vroesen,
Jan alewynse palesteyn,
Andries dirckse Bockenburgh,
Dirck jacobse schoonhoven geeligeert tot Raet in de Admiraliteyt.
Cornelis gerritse de lange, *gesurrogeert.*
Maerten pieterse.

Tresoriers

Bruyn wouterse verdoes,
Hillebrant pieterse herenbras, *gesurrogeert*
Pieter harmense cincq.

Fabrykmeesters

Andries janse,
Dirck dirckse de lange.

1606 *Burgermeesteren*

Gysbert aelbertse,
Gerrit franse kegelingh,
Jan dirckse de bruyn,
Adriaen claese goutswaert.

Schepenen

Gerrit cornelise van wourden,
Pieter harmense cincq,
Jan cornelise vlack,
Gerrit janse vroesen,
Andries dirckse bockenburgh,
Maerten pieterse verwerf,
Pieter wouterse crabeth.

Tresoriers

Adriaen janse,
Dirck dirckse de lange.

Fabrykmeesters

Arent jacobse vlammenburgh,
Jan henrickse t' hart.

1607 *Burgermeesteren*

Adriaen janse,
Pieter pieterse trist,
Obyt Dirck dirckse de lange,
Adriaen veen, *gesurrogeert.*
Maerten pieterse verwerf.

Schepenen

Pieter harmense cincq,
Jan cornelise vlack,
Pieter wouterse crabet,
Aelbert adriaense minne,
Jan willemse den halven,
Dirck jacob sterre,
Jacob dirckse lonk.

Tresoriers

Aert jacobse, Admiraliteyt,
Adriaen claese goutswaert, *gesurrogeert.*
Jan henrickse t' hart.

Fabrykmeesters

Obyt Jan dirckse de bruyn *gesurrogeert.*
Gerrit cornelise van wourden, mede *gesurrogeert.*
Kornelis gerritse hopkooper,
Gerrit janse vroesen.

1608 *Burgermeesteren*

Gerrit cornelise de lange,
Adriaen janse,
Pieter pieterse trist, is Auditeur van de rekeninge,
Adriaen veen adriaense, *gesurrogeert.*
Adriaen claesse goutswaert.

Schepenen

Pieter harmense cincq,
Jan cornelise vlack,
Jan henrickse t'hart,
Pieter wouterse crabeth,
Aelbert adriaense minne,
Dirck jacobse sterre,
Jacob dirckse lonck.

Tresoriers

Gerrit jansen vroesen.
Kornelis gerritse hopkooper.

Fabrykmeesters

Maerten pieterse verwerf,
Andries dirckse bockenburgh.

1609 *Burgermeesteren*

Gysbert aelbertse,
Henrick janse van wourden,
Gerrit cornelise de lange,
Adriaen claese goutswaert.

Schepenen

Jan henrickse t' hart, geeligeert tot Raet in de Admiraliteyt tot Amsterdam.
Jan dirckse de lange *gesurrogeert.*
Gerard janse vroesen,
Aelbert adriaense minne,
Jan willemse de halven,
Jacob dirck lonck,
Adriaen aertse bos,
Jan adriaense de vrye.

Tresoriers

Andries dirckse bockenburgh,
Maerten pieterse verwerf.

Fabrykmeesters

Adriaen veen adriaense,
Pieter wouterse crabeth.

1610 *Burgermeesteren*

Gysbert aelbertse,
Henrick janse van wourden,
Pieter pieterse trist,
Maerten pieterse verwerf.

Schepenen

Jan cornelise vlack,
Jan willemse den halve,
Dirck jacobse starre,

Adriaen aertſe bos,
Jan adriaenſe de vrye,
Kornelis gerritſe hopkooper,
Mr. Adriaen cool.

Treſoriers

Adriaen veen adriaenſe,
Pieter wouterſe crabeth.

Fabrykmeeſters

Gerrit korneliſe de lange,
Jacob dirckſe lonck.

1611 *Burgermeeſteren*

Adriaen janſe,
Pieter pieterſe triſt,
Adriaen claeſe goutſwaert,
Dirck jacobſe ſchoonhoven.

Schepenen

Jan corneliſe vlack,
Jan willemſe den halven,
Dirck jacobſe ſtarre,
Adriaen aertſe bos,
Jan adriaenſe de vrye,
Jan dirckſe de lange,
Mr. adriaen cool.

Treſoriers

Gerrit corneliſe de lange, is gecommitteerde Raet gemaekt.
Jacob dirckſe lonck,
Hillebrant pieterſe herenbras, *geſurrogeert.*

Fabrykmeeſters

Gysbert aelbertſe,
Gysbert aertſe ſloos.

1612 *Burgermeeſteren*

Adriaen janſe,
Adriaen claeſe goutſwaert,
Dirck jacobſe ſchoonhoven, is vercoſen tot Raet, in de Admiraliteyt, tot Amſterdam.
Pieter harmenſe cincq, *geſurrogeert.*
Maerten pieterſe verwerf.

Schepenen

Kornelis gerritſe de lange,
Jan corneliſe vlack,
Jan henrickſe t'hart,
Gerard janſe vroeſen,
Aelbert adriaenſe minne,
Jacob dirckſe lonck,
Mr. Adriaen cool.

Treſoriers

Gysbert aelbertſe,
Gysbert aertſe ſloos.

Fabrykmeeſters

Pieter pieterſe triſt,
Jan dirckſe de lange.

1613 *Burgermeeſteren*

Gysbert aelbertſe,
Pieter harmenſe cincq,
Gerrit janſe vroeſen,
Maerten pieterſe verwerf.

Schepenen

Kornelis gerritſe de lange,
Aelbert adriaenſe minne,
Jan willemſe den halven,
Dirck jacobſe ſtarre,
Adriaen aertſe bos,
Jan adriaenſe de vrye,
Gerrit adriaenſe cool.

Treſoriers

Pieter pieterſe triſt,
Jan dirckſe de lange.

Fabrykmeeſters

Arent jacobſe vlammenburgh,
Adriaen claeſe goutſwaert.

1614 *Burgermeeſteren*

Gysbrecht aelbertſe,
Gerrit corneliſe de lange, is geeligeert tot Raet van State.
Pieter pieterſe triſt,
Jacob dirckſe lonck,
Jan dirckſe de lange, *geſurrogeert.*

Schepenen

Johan vlack d'oude,
Aelbert adriaenſe minne,
Dirck jacobſe ſtarre,
Adriaen aertſe bos,
Jan adriaenſe de vrye,
Gerrit adriaenſe cool,
Gysbert aertſe ſloos.

Treſoriers

Adriaen claeſe goutſwaert,
Pieter harmenſe cincq.

Fabrykmeeſters

Thomas evertſe puttershoeck,
Gerard janſe vroeſen.

1615 *Burgermeeſteren*

Pieter pieterſe triſt,
Dirck jacobſe ſchoonhoven,
Jacob dirckſe lonck,
Jan dirckſe de lange.

Schepenen

Johan vlack d'oude,
Dirck jacobſe ſtarre,
Adriaen aertſe bos,
Jan adriaenſe de vrye,
Gerrit adriaenſe cool,
Gysbert aertſe ſloos,
Dirck janſe ſteenwyck.

Treſoriers

Thomas everſe puttershoeck,
Maerten pieterſe verwerf.

Fa-

Fabrykmeesters

Andries dirckse bocken-burgh,
Gysbert henrickse antwerpen.

1616 *Burgermeesteren*

Gysbrecht aelberse,
Adriaen claese goutswaert,
Pieter harmense cincq,
Dirck jacobse schoonhoven.

Schepenen

Johan vlack d'oude,
Pieter wouterse crabeth,
Gysbert aertse floos,
Dirck janse steenwyck,
Jan henrickse wantslager,
Jacob adriaense bos,
Volpart pieterse hoornbye.

Tresoriers

Andries dirckse bockenburg,
Gysbrecht henrickse antwerpen.

Fabrykmeesters

Adriaen aertse bos,
Dirck jacobse starre.

1617 *Burgermeesteren*

Gysbert aelbertse,
Gerrit cornelise de lange,
Adriaen claese goutswaert,
Pieter harmense cincq.

Schepenen

Pieter wouterse crabeth,
Jan adriaense de vrye,
Mr. Adriaen cool,
Dirck janse steenwyck,
Jan henrickse wantslager,
Jacob adriaense vosch,
Volckert pieterse hoornbye.

Tresoriers

Adriaen aertse bos,
Dirck jacobse sterre.

Fabrykmeesters

Jan vlack d'oude,
Gerrit adriaense cool.

1618 *Burgermeestereu*

Gerrit cornelise de lange,
Pieter trist,
Gerrit janse vroesen,
Jacob dirckse lonck.

Schepenen

Jan den halven,
Dirck starre,
Adriaen aertse bos,
Jan adriaense de vrye,
Jan henrickse wantslager,
Jacob bos,
Jan adriaense de jonge.

Tresoriers

Johan vlack d'oude,
Gerard adriaense cool.

Fabrykmeesters

Gysbert aertse floos,
Mr. Adriaen cool.

Op den 1. November, 1618. sijn de voorgaende Magistraten by sijn Princelyke Excellentie afgedanckt, ende van haaren eedt ontslagen, selfs komende alhier op het Raadhuys, in de vergadering van de Vroetschap, en de 40 Raaden en Vroetschappen, als ook de Magistraat, en heeft tot Vroetschappen genomineert en geedt de navolgende.

Gysbert aelbertse,
Cornelis janse bos,
Jan aelwynse palesteyn,
Gysbert janse sas,
Dirck cornelis schaep,
Thomas everse puttershoeck,
Adriaan veen adriaense,
Cornelis gerritse de lange,
Adriaen aertse bos,
Andries dirckse boeckenburg,
Johan vlack d'oude,
Pieter harmense cincq,
Jan adriaense de vrye,
Maerten pieterse verwerf.
Gerrit jansen vroesen,
Jan henderickse t'hart,
Hillebrand pieterse herenbras,
Jan willemse den halven,
Pieter wouterse crabet,
Jan hendrickse wantslager,
Dirck jacobse sterre,
Dirck harmense de vrye,
Gysbert hendrickse antwerpen,
Jacob adriaense bos,
Gerrit adriaense cool,
Dirck janse steenwyck,
Jan adriaense de jonge,
Volpert pieterse hoornbye,
Cornelis adriaense vereyck,
Pieter doens van groendyck,
Pieter franse douw,
Hendrick dirck vossenburgh,
Meyndert floris cant,
Cor. reyniertse schoonhofman,

Andries laurise swaens-
wyk,
Cornelis adriaense hout-
man,
Daen aelbertse minne,
Adriaen leenderts jonc-
kint,
Hendrick gerritse ryne-
velt,
Jan jacobse de vrye.

Burgermeesteren

Gysbrecht aelbrechtse,
Johan vlack d'oude,
Gerrit adriaense cool,
Dirck janse steenwyck.

Schepenen

Jan willemse denhalven,
Dirck jacobse sterre,
Adriaen aertse bos,
Jan adriaense de vrye,
Jan henrickse wantslager,
Jacob adriaense bos,
Jan adriaense de jonge.

Tresoriers

Gysbert aertse floos,
Mr. Adriaen cool.

Fabrykmeesters

Hillebrant pieterse heren-
bras,
Dirck harmense de vrye.

1619

Den 27. December, is sijn Genade, de Heere Johan Ernest Casmier, Grave van Nassou, &c. Veltmaartschalck mitsgaders Heeren ende Meesters Nicolaes Cromhout, ende Pieter Couwenburg van Bloys, Raden ordinaris in den Hove van Holland gecompareert in de Vroetschap alhier te Goude, op 't Raethuys, vergadert zijnde, ende hebben aldaer vertoont acte van Credentie, daar by sijne Genade, als ook de voornoemde Raden gecomiteert werden, omme in de naeme ende van wegen sijn Princelyke Excellentie, als daer toe by de Heeren Staeten geautoriseert zijnde, te doen veranderinge in de Magistraet en Vroetschap, tot welken eynde de Heeren Gecommitteerde de selve Vroetschappen, ende Magistraten elck apart in de Herreberg van 't Gasthuis, by haer ontboden, ende hun ontslaginge aengeseyt hebbe, so is by mijn alhier weder gestelt, de 40. Raeden, ende Vroetschappen, zo wel de geene die gecontinueert zijn als de nieuwe, ten tyde voorsz. verkosen, ende geët, ende zijn deze navolgende.

Gysbrecht aelbrechts,
Cornelis janse bos,
Jan aelwynse palestyn,
Gysbert janse sas,
Dirck cornelis schaep,
Adriaen veen adriaense,
Cornelis gerritse de lange,
Andries dirckse bouckenburg,
Johan vlak d'oude,
Pieter harmense cincq,
Maerten pieterse verwerf,
Jan hendrickse t'hart,
Hillebrant pieterse herenbras,
Pieter wouterse crabet,
Gysbert hendrickse antwerpen,
Gerrit adriaense cool,
Dirck janse steenwyck,
Volkert pieterse horenbye,
Cornelis adriaense vereyk,
Pieter franse douw,
Cornel. reynierse schoonhoofsman,
Andries lauritse swaanswyck,
Cornelis adriaense houtman,
Daem albertse minne,
Adriaen leendertse jonckint,
Hendrick gerritse rynevelt,
Jacob janse de vrye,
Willem barthouse abbesteeg,
Jan reynierse valkenaar,
Cornelis adriaense dongen,
Willem janse de vrye,
Anthonius claes vinck,
Steven doense van groenendyck,
Dr. Martinus blonck,
Gerrit Traudenius, Rektor,
Gerrit baltense van rogh,
Jacob van Teglinge,
Michiel daemse vermeul,
Adriaen huygen van schie,
Govert aerts hogenburg.

Deze ondergenomineerden hebben gedient tot het jaar 1621.

Burgermeesteren

Gerrit adriaense cool,
Dirick janse steenwyck,
Cornelis adriaense houtman,
Gysbr. hendrickse t'hart.

Schepenen

Volp. pieterse horenbye,
Gysbert hendrickse antwerpen,
Jacob jacobse de vrye,
Cornelis cornelise vlack,
Aert hoogenburgh,
Johan gysbertse fas,
Maert. reynierse schoonhoofsman.

Tresoriers

Hillebrant pieters herenbras,
Andries laurise swaanswyck.

Fabrykmeesters

Pieter harmense cincq,
Cornelis adriaense vereyk.

1620 *Overleden*

Cornelis janse bos,
Jan aelwyns paelesteyn,
Gysbert janse fas,
Cornelis gerritse de lange,

Gesurrogeert

Jan gysberts fas,
Anthonis cloots,
Dirck maertense westerhout,
Joost janse ophemert.

1621 *Bailliu en Schout*

Anthony clootse.

Burgermeesteren

Cornelis adriaense houman,
Gysbert henderikse t'hart,
Gysbert hendrickse antwerpen,
Aert gysberts hoogenburgh.

Schepenen

Volpert pieter hoorenbye *Obyt*, Willem barthoutse abbesteegh, *gesurrogeert*
Cornelis cornelise vlack,
Maert. reynierse schoonhofsman,
Jan gysbertse fas,
Daem albertse minne,
Jan reynierse valkenaer,
Dirck maertense westerhout.

Tresoriers

Pieter harmense cincq,
Cornelis adriaense vereyck.

Fabrykmeesters

Dirck janse steenwyck,
Pieter wouterse crabeth.

Overleeden

Volkert pieterse hoorenbye,
Adriaen veen adriaense vertrocken, *gesurrogeert*.
Jacob de vos,
Mr. Gerard cincq.

1622 *Burgermeesteren*

Johan vlack d'oude,
Gerrit adriaense cool,
Gysbert henrickse antwerpen,
Aert gysbert hoogenberg.

Schepenen

Jan gysbertse fas,
Daem aelbertse minne,
Dirck maertense westerhout,
Willem barthoutse abbesteegh,
Cornelis adriaense vereyk,
Steven doens groenendyk,
Michiel daemse vermeul.

Tresoriers

Dirck jans steenwyck,
Pieter wouterse crabet.

Fabrykmeesters

Gysbert henrickse t'hart,
Jan reynierse valkenaer.

1623 *Burgermeesteren*

Johan vlack d'oude,
Gerrit adriaense cool,
Dirck janse steenwyk,
Willem barthoutse abbesteegh.

Schepenen

Daen aelbertse minne,
Dirck maertense westerhout,
Cornelis adriaense vereyk,
Michiel daemse vermeul,
Gerrit baltense van Goch,
Adriaen huygen van schie,
Govert aertse hoogenberg.

Tresoriers

Gysbert hendrikse t'hart,
Andries dirckse boekenburg.

Fabrykmeesters

Gysbert hendrickse antwerpen,
Jan gysberse fas.

1624 *Burgermeesteren*

Dirck janse steenwyk,
Dirck maertens westerhout,
Willem barthoutse abbesteegh,
Andries laurise swaenswyck.

Schepenen

Cornelis adriaense vereyk,
Michiel daemse vermeul,
Gerrit baltense van goch,
Adriaen huygen van schie,
Gerrit aertse hogenburgh.

Tre-

Tresoriers

Gysbrecht hendrickse antwerpen,
Johan gysbert sas.

Fabrykmeesters

Maerten pieterse verwerf,
Daem alberse minne.

Overleden

Cornelis adriaanse houtman,
Cornelis bouwense vander toght,
Gerrit pieterse van beest.

1625 *Burgermeesteren*

Gysbert hendrikse t'hart,
Aert gysbert hogenbergh,
Cornelis adriaense vereyk,
Andries laurentse swaanswyk.

Schepenen

Gerrit baltense van goch,
Adriaen huygen van schie,
Govert aertse hogenberg,
Jacob van Tylingen,
Mr. Gerrit cincq,
Gerrit traudenius, geëligeert, tot Secretaris van Schepenen,
Dr. Martinusb lonck,

Gesurrogeert

Jacob vos.

Tresoriers

Maerten pieterse verwerf,
Daem aelberse minne.

Fabrykmeesters

Dirck maertens westerhout,
Michiel daemse vermeul.

Overleden

Johan vlack d'oude,
Jan hendrikse t'hart,
Jan reynierse schoonhofsman, *gesurrogeert*,
Cornelis cornelis vlack,
Daem aelbertse minne,
Steven doense van groenendyk,
Jacob van teylinge,
Mr. Gerard cincq,
Jacob vos,
Dr. Martinus blonck.

Tresoriers

Dirck maertense westerhout,
Michiel daemse vermeul.

Fabrykmeesters

Govert aerts hoogenbergh,
Hendrick gerrirse reynevelt.

Overleden

Gysbert aelbertse,

Gesurrogeert

Frans hendrickse henberts.

1627 *Burgermeesteren*

Fieter harmense cincq,
Pieter wouterse crabet,
Gerrit adriaense cool,
Dirck janse steenwyk.

Schepenen

Jacob de vrye,
Cornelis cornelise vlack,
Daem alberts minne,
Adriaen Huygen van schie,
Jacob de vos,
Joost janse van ophemert,
Aelbert maertense houtman.

Tresoriers

Steven doense van groenendyck,
Govert aertse hoogenbergh,

Fabrykmeesters

Cornelis adriaense vereyk,
Jacob van teylingen.

Overleden

Adriaen leenders jonkint.

Gesurrogeert

Maerten hendrikse lonck.

1628 *Burgermeesteren*

Pieter wouterse crabet,
Gerrit adriaense cool,
Dirck janse steenwyk,
Gysbert hendrickse, antwerpen.

Schepenen

Iacob de vrye,
Maerten reinierse schoonhofsman,
Daem aelbertse minne,
Adriaen huygen van schie,
Mr. Gerard cincq,
Aelbert maertense houtman,
Frans hendrickse herbertse.

Tresoriers

Cornelis adriaense vereyk,
Iacob van teylinge.

Fabrykmeesters

Pieter harmense cincq,
Gerrit baltens van goch.

1629 *Burgermeesteren*

Gysbrecht hendrickse antwerpen,
Dirck maertense westerhout,
Cornelis adriaense vereyk,
Pieter franse douw.

Schepenen

Iacob de vrye,
Maerten reinierse schoonhofsman,

Govert aerts hogenbergh,
Mr. Gerard cincq,
Aelbert maertenſe houtman,
Frans hendrickſe herberts,
Hendrick gerritſe rynevelt,

Treſoriers

Pieter harmenſe cincq,
Gerrit baltenſe van goch.

Fabrykmeeſters

Pieter wouterſe crabet,
Dirck janſe ſteenwyk.

1630 *Burgermeeſteren*

Gerrit adriaenſe cool,
Dirck maertenſe weſterhout,
Kornelis adriaenſe veryk
Obyt, Pieter franſe Douw,
Willem barthoutſe abbeſteegh, *geſurrogeert*, den 28. Juny 1630.

Schepenen

Maerten reinierſe ſchoonhofsman,
Daem aelberſe minne,
Govert aert hogenburgh,
Mr. Gerard cincq, geëligeert tot Secretaris van Burgermr.
Frans hendrickſe herbertſe,
Hendrick gerritſe rynevelt,
Kornelis bouwenſe vander tocht,
Jacob bruyns de vos, *geſurrogeert*, in plaets van cincq.

Treſoriers

Pieter wouterſe crabeth,
Jacob de vrye.

Fabrykmeeſters

Andries louriſe ſwaanswyk,
Aelbert maertenſe houtman,

Overleden

Mr. Gerrit traudenius,
Corn. adriaenſe vereyk.
Jacob jacobſe de vrye,

Geſurrogeert

Kornelis corneliſe vlack,
Gerrit hendrickſe t'hart,
Jan reynierſe ſchoonhofsman.

1631 *Burgermeeſteren*

Gerrit adriaenſe cool,
Gysbert hendrickſe t'hart,
Gysbert hendrickſe antwerpen,
Willem barthouts abbeſteeg.

Schepenen

Daem aelbertſe minne,
Govert aertſe hogenburg,
Jacob bruynſe de vos,
Doctor martinus blonck,
Hendrick gerritſe reynevelt,
Kor. bouwenſe vander tocht,
Maerten lonck.

Treſoriers

Andries lauriſe ſwaenswyk,
Aelbert maertenſe houtman.

Fabrykmeeſters

Andries dirckſe bockenburgh,
Pieter franſe douw, heeft hem geexcuſeert om ſijn ouderdom, als van alle qualiteyten en is derhalven in ſijn plaets genomineert.
Willem janſe de vrye.

Overleden

Pieter franſe douw,

Geſurrogeert

Mr. Anthonius voſſenburgh.

1632 *Burgermeeſteren*

Gysbert hendrickſe t'hart, gecommitteert de novo ende G. Rade, en in ſijn plaets *geſurrogeert*.
Dirck maertenſe weſterhout,
Gysbrecht hendrickſe antwerpen,
Johan ſas gysbertſe,
Kornelis bouwenſe vander tocht.

Schepenen

Daem aelberſe minne,
Jacob bruyns de vos,
Dr. Martinus blonck,
Frans hendrickſe herberſt,
Maerten lonck,
Mr. Antoni voſſenburgh,
Kornelis corneliſe de lange,

Treſoriers

Maerten reinierſe ſchoonhofsman,
Arien huygen van ſchie.

Fabrykmeeſters

Gerrit adriaenſe cool,
Antoni vinck.

Overleden

Dirck corneliſe ſchaep,
Adriaen huygen van ſchie.

Geſurrogeert

Pieter corneliſe mul,
Jan wouterſe immerzeel.

1633 *Bailliu ende Schout*

Anthoni cloots, dewelke goedwilliglyk ſijn officie heeft gequiteert, ende is in des ſelfs plaets geëligeert.
Mr. Anthoni vander Wolf.

Burgermeeſteren

Jan gysbertſe ſas,
Dirck maertenſe weſterhout,
Andries lauriſe ſwaanswyk,
Kornelis bouwenſe vander tocht.

Schepenen

Dr. Martinus blonck,
Jooſt janſe van ophemert,
Frans hendrickſe herbertſe, geëligeert tot State Generael,
Henrick gerritſe van reynevelt,
Maerten hendrick lonck,
Mr. Antoni voſſenburgh,
Kornelis cornelife de lange.

Treſoriers

Gerrit adriaenſe cool,
Anthoni claes vinck.

Fabrykmeeſters

Gysbert hendrickſe antwerpen,
Daem albertſe minne.

Overleden

Dirck janſe ſteenwyk,
Geſurrogeert
Jan dirckſe ſteenwyk.

1643 *Burgermeeſteren*

Gerrit adriaenſe cool,
Andries lauriſe ſwaenswyk,
Jacob bruyn de vos,
Maerten lonck.

Schepenen

Maerten reinierſe ſchoonhofsman,
Michiel daemſe vermeul,
Jooſt jan ophemert,
Hendrick gerritſe rynevelt,
Mr. Antoni voſſenburgh,
Jacob jacobſe verboom,
Johan dirckſe ſteenwyk.

Treſoriers

Gysbert henrikſe antwerpen,
Daem aelbertſe minne, geëligeert tot Auditeur in de particuliere rekeninge van Holland ende *geſurrogeert.*
Steve doenſe groenendyk.

Fabrykmeeſters

Dirck maertenſe weſterhout,
Kornelis cornelife de lange.

Overleden

Pieter cornelife mul,
Geſurrogeert
Kornelis de lange.

1635 *By Continuatie*

Burgermeeſteren

Gerrit adriaenſe cool,
Andr. lauriſe van ſwaanswyk, geeligeert tot Raed van Staeten,
Geſurrogeert.
Anthony cloots,
Iacob bruyn de vos,
Maerten lonck.

Schepenen

Maerten reinierſe ſchoonhofsman,
Michiel daemſe vermeul,
Jooſt janſe van ophemert,
Hendrick reynevelt,
Mr. Anthony voſſenburg,
Jacob jacobſe verboom,
Jan dirckſe ſteenwyck.

Treſoriers

Dirck maertenſe weſterhout,
Kornelis cornelife de lange.

Fabrykmeeſters

Jacob van teylingen,
Jan wouterſe immerſeel.

Overleden

Gysbert hendrickſe antwerpen, *geſurrogeert.*
Mr. Adriaen de lange.

1636 *Burgermeeſteren*

Gysbert hendrickſe t'hart,
Dirck maertenſe weſterhout,
Michiel daemſe vermeul,
Kornelis bouwenſe vander toght.

Schepenen

Maerten reinierſe ſchoonhofsman,
Aelbert maertenſe houtman,
Jacob jacobſe verboom,
Jan dirckſe ſteenwyck,
Mr. Harmen cincq,
Johan crabet,
Mr. Nicolaas van den graaf.

Treſoriers

Jacob van teylingen,
Jan wouterſe immerſeel.

Fabrykmeeſteren

Hendrick gerritſe reynevelt,
Pieter huiberſe middelant.

Overleden

Joost janse ophemert,
Mr. Adriaen de lange,

Gesurrogeert

Kornelis jacobse van stein,
Mr. Nicolaes vander graef.

1637 *Burgermeesteren*

Pieter wouterse crabeth,
Gysbert hendrikse t'hart,
Michiel daemse vermeul,
Kornelis bouwense vander tocht.

Schepenen

Aelbert maertense houtman,
Frans hendrickse herberts.
Kornelis cornelise de lange,
Mr, Harmen cincq,
Jan crabeth,
Mr. Nicolaes vander graef,
Daem willemse abbesteeg.

Tresoriers

Pieter harmanse cincq,
Willem barthoutse abbesteegh.

Fabrykmeesters

Pieter huyberse middelant,
Hendrick gerritse reynevelt.

Overleden

Gysbert hendrickse t'hart,
Jacob bruyn de vos,

Gesurrogeert

Dirck fredérickse beuk,
Mr. Floris cant.

1638 *Burgermeesteren*

Pieter wouterse crabet,
Steven doense van groenendyck,
Hendrick gerritse reynevelt,
Kornelis jacobse van steyn.

Schepenen

Aelbert maertense houtman,
Frans hendrick herbertse,
Mr. Anthoni vossenburg,
Kornelis cornelise de lange,
Jan crabet,
Daem willemse abbesteeg,
Willem maertense verwerf.

Tresoriers

Daem aelberse minne,
Dirck frederickse beukel.

Fabrykmeesters

Mr. Harmen cincq,
Obyt Mr. Nicolaes vander graef.

Overleden

Maerte pieterse verwerf,
Willem barthoutse abbesteeg,
Pieter wouterse crabet,
Dirck maertense westerhout,
Gerard maertense van goch, *gesurrogeert*,
Willem maertense verwerf,
Daem willemse abbesteeg,
Johan pieterse crabet,
Dirck sas thoense,
Gerard hopkooper.

1639 *Burgermeesteren*

Steven doense van groenendyck,
Hendrick gerritse reynevelt,
Kornelis bouwense vander tocht, geëligeert tot G. Raedt, in de Admiraliteyt.
Kornelis jacobse van steyn.

Schepenen

Frans hendrickse herbertse,
Mr. Antoni vossenburg, geëligeert tot G. Raedt.
Kornelis cornelise de lange,
Jacob jacobse verboom,
Daem willemse abbesteeg,
Willem maertense verwerf,
Pieter huybregts middelant.

Tresoriers

Daem aelbrechtse minne,
Dirk frederikse beuckel.

Fabrykmeesters

Maerten hendrik lonck,
Govert aertse hogenburg.

1640 *Burgermeesteren*

Daem aelbertse minne,
Aelbr. maertense houtman,
Frans hendrick herbertse,
Johan crabet.

Schepenen

Jacob jacobse verboom,
Mr. Nicolaes vander graef,
Jan wouterse immerseel,
Pieter huybrechtse middelant,
Dirck frederickse beuchel,
Mr. Floris cant,
Dirck zas t'hoense.

Tre-

Tresoriers

Maerten hendrickse lonck
Obyt, gesurrogeert
Dr. Martinus blonck,
Govert aerts hogenbergh.

Fabrykmeesters

Daem willemse abbesteegh,
Willem martense verwerf.

Overleden

Maerten hendrikse lonck,
Johan zas,
Jacob van teylinge.

1641 *Bailliu en Schout*

Mr. Antoni vander wolf.

Burgermeesteren

Aelbert maertense houtman,
Frans herberts,
Cornelis cornelise de lange,
Johan crabet.

Schepenen

Johan dirckse steenwyk,
Mr. Nicolaes vander graef,
Jan wouterse van immerseel,
Dirck frederickse beukel,
Mr. Floris cant,
Dirck sas hoense,
Mr. Gerard marcellus.

Tresoriers

Daem abbesteegh,
Willem maertense verwerf,

Fabrykmeesters

Michiel vermeul,
Cornelis van stege.

1642 *Bailliu en Schout*

Mr. Anthoni vander wolf.

Burgermeesteren

Andries laurise swaanswyck,
Dr. Martinus lonck,
Cornelis cornelise de lange,
Daem abbesteegh.

Schepenen

Mr. Anthoni vossenburg,
Jacob jacobse verboom,
Jan dirckse steenwyck,
Mr. Nicolaes vander graef,
Mr. Floris cant,
Dirck sas hoensen,
Gerrit van beest.

Tresoriers

Michiel vermeul,
Corn. jacobse van steyn.

Fabrykmeesters

Jan crabet,
Jan wouterse van immerseel.

1643 *Bailliu en Schout*

Hr. Anthoni vander wolf.

Burgermeesteren

Andries laurise swaenswyck,
Dr. Martinus blonck,
Cornelis bouwense van der toght,
Daem willem abbesteegh.

Schepenen

Mr. Anthoni vossenburg,
Jacob jacobse verboom,
Johan steenwyck,
Pieter huybertse van middelant,
Dirck frederickse beukel,
Gerard van beest,
Hermanni herbertse.

Tresoriers

Mr. Floris cant,
Isack van den bergh.

Fabrykmeesters

Mr. Nicolaes vander graef,
Johan vroesen.

1645 *Bailliu en Schout*

Mr. Anthoni vander wolf.

Burgermeesteren

Michiel daemse vermeul,
Mr. Anthoni vossenburg,
Johan crabeth,
Cornelis jacobse van stein.

Schepenen

Govert hogenburgh,
Jan dirckse steenwyck,
Jan wouterse immerseel,
Mr. Floris cant,
Hermannis herberts,
Isack van den bergh,
Hans fellebier.

Tresoriers

Mr. Nicolaes vander graaf,
Johan vroesen.

Fabrykmeesters

Pieter huybertse middelant,
Johan janse smit.

1646 *Bailliu en Schout*

Mr. Anthoni vander wolf.

Burgermeesteren

Aelbert maertense houtman,
Mr. Anthoni vossenburg,
Daem abbesteegh,
Mr. Gerard marcellus.

Sche-

Schepenen

Govert aertse hoogen-bergh,
Jan dirckse steenwyck, genoodeert tot Capitein van een Compagnie Waert-gelders, en Jacob jacobse verboom,
Gesurrogeert
Mr. Nicolaes vander graef,
Mr. Floris cant,
Isack van den bergh,
Hans fellebier,
Mr. Hieronimus beverningh.

Tresoriers

Pieter huyberse middelant,
Jan janse smit.

Fabrykmeesters

Iacob jacobse verboom, *gesurrogeert*, tot Schepe, en Cornelis bouwense vander Togt, in sijn plaets geëligeert.
Obyt Herberts, en geëligeert in sijn plaets, Dirk frederick beuckel.

1647 *Balliu en Schout*

Mr. Anthoni vander wolf.

Burgermeesteren

Dr. Martinus blonck,
Hellebert maertense houtman,
Daem abbesteegh,
Mr. Gerard marcellus.

Schepenen

Iacob jacobse verboom,
Mr. Nicolaes vander graef,
Pieter huyberse van middelant,
Mr. Floris cant,
Isack van den bergh,
Mr. Hieronymus beverningh,
Iohan vroesen.

Tresoriers

Dirck frederickse beukel,
Cornelis bouwense vander tocht,

Fabrykmeesters

Cornelis cornelise de lange,
Harmen cincq wantslaeger.

1648 *Balliu en Schout*

Mr. Anthoni vander wolf.

Burgermeesteren

Dr. Martinus blonck,
Frans herbertse,
Mr. Anthoni vossenburg,
Mr. Nicolaes vander graef.

Schepenen

Iacob jacobse verboom,
Pieter huybertse van middelant,
Dirck frederickse beukel,
Mr. Hieronymus beverningh,
Iohan vroesen,
AEmilius cool,
Iohan swaanswyck.

Tresoriers

Cornelis cornelise de lange,
Harmen cincq wantslager.

Fabrykmeesters

Adriaen cornelise vereyk,
Aelbertus sas.

1649 *Balliu en Schout*

Mr. Anthoni vander wolf.

Burgermeesteren

Frans herbertse,
Mr. Anthoni vossenburg,
Iohan crabeth,
Mr. Nicolaes vander graef.

Schepenen

Govert hogenburgh,
Pieter van middelant,
Ian wouterse immerseel,
Dirck frederickse beukel,
Isack van den bergh,
Hans fellebier,
Emilius cool.

Tresoriers

Adriaen cornelise vereik,
Albertus sas.

Fabrykmeesters

Iacob jacobse verboom,
Gerard pieterse van beest.

1650 *Balliu en Schout*

Mr. Anthoni vander wolf.

Burgermeesteren

Aelbert maertense houtman,
Iohan crabeth,
Pieter van middelant,
Adriaen vereyck.

Schepenen

Govert hoogenburgh,
Iohan van immerseel,
Isack van den bergh,
Hans fellebier,
Mr. Hieronymus beverningh,
Adriaen swaenswyck,
Dr. Iohan de vrye.

Tresoriers

Iacob verboom,
Gerrit van beest.

Fa-

Fabrykmeesters

Frans herbertse,
Gerrit cornelise cincq,

Alsoo de Heeren Staeten van Hollant en West-Vriesland, de Heeren Burgermeesteren, en Vroetschappen, der Stede van der Goude, op haer versoeck, geoctroyeert hebben, dat de 40. Raeden der selver Stede soude uitsterven, tot het getal van 28. persoonen; mitsgaders dat de voornoemde Raeden, van nu voortaen haer selfs Magistraeten absolutelyk sullen mogen eligeren, kiesen, en sitten by openbaere stemme en enckel getal; breeder vervolgens 't voorsz. octroy, in dato, den 21. Decemb. 1650. Soo sijn daer by de Heeren van de Vroetschap tot Magistraets-persoonen geëligeert, voor deze jaere, 1651.

Bailliu en Schout

Mr. Anthoni vander wolf.

Burgermeesteren

Aelbert maertense houtman,
Mr. Anthoni vossenburg,
Cornelis cornelise de lange,
Adriaen vereyck.

Schepenen

Govert hoogenbergh,
Johan van immerseel,
Isack van den bergh,
Hans fellebier,
Mr. Hieronymus beverningh,
Adriaen swaenswyk,
Dr. Johan de vrye.

Tresoriers

Frans herberts,
Gerard cornelise cincq.

Fabrykmeesters

Gerrit dirckse starre,
Govert suyst.

1652 *Bailliu en Schout*

Mr. Anthoni vander wolf.

Burgermeesteren

Mr. Anthoni vossenburg,
Cornelis cornelis de lange,
Jacob jacobse verboom,
Mr. Nicolaes vander graef.

Schepenen

Gerrit van beest,
Æmilius cools,
Adriaen van swaenswyk,
Dr. Johan de vrye,
Albertus sas,
Lucas de veth,
Herbert vander mey.

Tresoriers

Gerrit sterre,
Govert suyst.

Fabbrykmeesters

Jan wouters van immerseel,
Donatus van groenendyk.

1653 *Bailliu en Schout*

Mr. Anthoni vander wolf.

Burgermeesteren

Aelbert maertense houtman,
Jacob jacobse verboom,
Mr. Nicolaes vander graef,
Daem van abbesteegh.

Schepenen

Dirck frederikse beukel,
Gerrit van beest,
Hans fellebier,
Albert sas,
Lucas de veth,
Gerrit sterre,
Govert suyst.

Tresoriers

Jan wouterse van immerseel,
Donatus van groenendyk.

Fabrykmeesters

Mr. Anthoni vossenburg,
Herbert vander mye.

1654 *Bailliu en Schout*

Mr. Anthoni vander wolf.

Burgermeesteren

Aelbert maertense houtman,
Daem van abbesteegh,
Dirck beukel,
Adriaen vereyk.

Schepenen

Govert hoogenbergh,
Jan wouterse van immerseel,
Isack van den berg,
Hans fellebier,
Dr. Johan de vrye,
Gerrit starre,
Gerrit cornelise cincq.

Tresoriers

Mr. Anthoni vossenburgh,
Herbert vander meye.

Fabrykmeesters

Adriaen van swaenswyk,
Lucas de veth

1655 *Bailliu en Schout*

Mr. Anthoni vander wolf.

Burgermeesteren

Jacob jacobse verboom,
Dirck frederickse beukel,
Mr. Floris cant,
Adriaen van eyck.

Schepenen

Govert hoogenbergh,
Jan wouterse van immerseel,
Isack van den bergh,
Aelbert sas,
Herbert vander mey,
Govert suyst,
Donatus van groenendyk.

Tresoriers

Adriaen van swaenswyk,
Lucas de vet.

Fabrykmeesters

Harman cincq wantslaeger,
Hans fellebier.

1656 *Bailliu en Schout*

Mr. Anthoni vander wolf.

Burgermeesteren

Frans herberts,
Mr. Anthoni vossenbeurg,
Mr. Nicolaes vander graef,
Jan wouterse van immerseel.

Schepenen

Æmilius cools,
Adriaen van swaenswyk,
Aelbert sas,
Herbert vander mey,
Gerrit starre,
Govert suyst,
Gerrit cornelise cincq.

Tresoriers

Harmen cincq wantslaeger,
Hans fellebier.

Fabrykmeesters

Adriaen van eyck,
Isack van den bergh.

1657 *Bailliu en Schout*

Mr. Anthoni vander wolf.

Burgermeesteren

Albert houtman,
Frans herbertse,
Mr. Anthoni vossenbergh,
Dirk beukel.

Schepenen

Hans fellebier,
Æmilius cools,
Adriaen van swaenswyk,
Lucas de vet,
Gerrit sterre,
Gerrit cornelise cincq,
Donatius van groenendyk.

Tresoriers

Adriaen vereyck,
Isack van den bergh.

Fabrykmeesters

Aelbert sas,
Gerrit pieterse cincq.

1658 *Bailliu en Schout*

Mr. Anthoni vander wolf.

Burgermeesteren

Aelbert houtman,
Daem van abbesteegh,
Dirck beukel,
Adriaen verreyck.

Schepenen

Isack van den bergh,
Hans fellebier,
Albert sas,
Lucas de vet,
Herbert vander mey,
Govert suyst,
Donatus van groenendyk.

Tresoriers

Adriaen van swaenswyk.

Fabrykmeesteren

Gerrit pieterse cincq,
Æmilius cools.

1659 *Bailliu en Schout*

Mr. Anthoni vander wolf.

Burgermeesteren

Mr. Anthoni vossenburgh,
Daem van abbesteegh,
Mr. Floris cant,
Adriaen vereyck.

Schepenen

Isack van den bergh,
Aelbert sas,
Herbert vander mey,
Gerard sterre,
Govert suyst,
Gerrit cincq cornelis,
Gerrit cincq pieterse.

Tresoriers

Adriaen van swaanswyk.

Fabrybmeesters

Harmen cincq wantslaeger,
Æmilius cool.

1660 *Bailliu en Schout*

Mr. Anthoni vander wolf.

Burgermeesteren

Mr. Anthoni vossenbeurg,
Mr. Nicolaes vander graef,
Jan wouters van immerseel,
Mr. Floris cant.

Schepenen

Hans fellebier,
Æmilius cools,
Lucas de vet,

Gerrit de ſtarre,
Gerrit cincq cornelis,
Gerrit cincq pieterſe,
Dr. Cornelis de lange.

Treſoriers

Adriaen van ſwaenswyk.

Fabrykmeeſters

Iſack van den berg *Obyt*,
Geſurrogeert
Daem van abbeſteegh,
Harmen cincq wantſlaeger.

1661 *Bailliu en Schout*

Mr. Anthoni vander wolf.

Burgermeeſteren

Mr. Nicolaes vander graef,
Jan wouterſe immerſeel,
Dirck beukel,
Æmilius cools geavanceert, tot Gecommitteerde Raed, en is in des ſelfs plaets *geſurrogeert*
Jacob verboom.

Schepenen

Hans fellebier,
Adriaen van ſwaenswyk,
Aelbert ſas,
Lucas de vet,
Herbert vander mey,
Govert ſuyſt,
Dr. Cornelis de lange.

Treſoriers

Harmen cincq wantſlaeger.

Fabrykmeeſters

Daem van abbeſteegh,
Gerard ſtarre.

1662 *Bailliu en Schout*

Mr. Anthoni vander wolf.

Burgermeeſteren

Aelbert maertenſe houtman,
Jacob verboom,
Daem van abbeſteegh,
Dirck beukel.

Schepenen

Adriaen van ſwaenswyk,
Dr Johan de vrye, geëligeert ſijnde tot Secretaris, is in des ſelfs plaets gekoomen.
Dammas van ſwaenswyk,
Aelbert ſas,
Herbert vander meye,
Gerard ſterre,
Donatus van groenendyk,
Mr. Jacob bonſer.

Treſoriers

Harmen cincq.

Fabrykmeeſters

Adriaen vereyk,
Govert ſuyſt.

1663 *Bailliu ende Schout*

Herbert vander mey.

Burgermeeſteren

Mr. Nicolaes vander graef,
Daem van abbeſteegh,
Jan wouterſe van immerſeel,
Adriaen vereyck.

Schepenen

Hans fellebier,
Gerard ſtarre,
Govert ſuyſt,
Donatus van groenendyk,
Dr. Cornelis de lange,
Mr Jacob bonſer,
Dammas van ſwaenswyk.

Treſoriers

Jacob verboom.

Fabrykmeeſters

Lucas de vet,
Mr. Lambert buys.

1664 *Bailliu en Schout*

Herbert vander mey,

Burgermeeſteren

Mr. Gerard cincq,
Mr. Nicolaes vander Graef,
Jan wouterſe van immerſeel,
Æmilius cool.

Schepenen

Hans fellebier,
Albert ſas *Obyt*,
en in ſijn plaets *geſurrogeert*
Jacob vander duſſen,
Govert ſuyſt,
Dr. Cornelis de lange,
Mr. Lambert buys,
Coenraet de wilde,
Reynier crabet.

Treſoriers

Jacob verboom.

Fabrykmeeſters

Lucas de vet,
Frederick ſteenwyck.

1665 *Bailliu en Schout*

Herbert vander mey.

Burgermeeſteren

Æmilius cool,
Adriaen ver eyk,
Gerrit ſtarre,
Donatus van groenendyk.

Schepenen

Lucas de vet,
Gerard cincq,
Dammas van ſwaenswyk,
Mr. Lambert buys,
Coenraet de wilde,
Reynier crabet,
Jacob vander duſſen.

Tresoriers

Jacob verboom.

Fabrykmeesters

Dirck beuckel,
Frederick steenwyck.

1666 *Bailliu en Schout*

Herbert vander mey.

Burgermeesteren

Jacob verboom,
Jan wouterse van immerseel,
Adriaen vereyck,
Gerard sterre.

Schepenen

Hans fellebier,
Lucas de vet,
Govertse suyst,
Gerard cincq,
Dr. Cornelis de lange,
Dammas van swaenswyk,
Floris de lange.

Tresoriers

Jacob vander dussen.

Fabrykmeesteren

Dirck beuckel,
Mr. Willem van abbesteegh.

1667 *Bailliu en Schout*

Herbert vander mey.

Burgermeesteren

Jacob verboom,
Jan wouterse van immerseel,
Mr. Floris cant,
Donatus van groenendyck.

Schepenen

Gerrit suyst,
Dr. Cornelis de lange,
Mr. Lambert buys *Obyt*,
en Mr. Willem van abbesteegh, *gesurrogeert*
Coenraet de wilde,
Reynier crabet,
Floris de lange,
Mr. Floris cincq.

Tresoriers

Jacob vander dussen.

Fabrykmeesters

Frederick steenwyk *gerenuntieert*,
Mr. Arent vossenburgh,

Gesurrogeert

Mr. Willem van abbesteegh, *geavanceert* tot Schepen.
Lucas de vet,

Gesurrogeert

1668 *Bailliu en Schout*

Herbert vander mey.

Burgermeesteren

Mr. Floris cant,
Mr. Hieronymus van beverningh, afstand gedaen hebbende, is Gerard sterre,

Gesurrogeert

Donatus van groenendyk,
Mr. Jacob bonser.

Schepenen

Lucas de vet *Obyt*,
Gesurrogeert
Mr. Arent vossenburgh,
Gerard cincq,
Dammas van swaenswyk,
Coenraet de wilde,
Reynier crabet,
Mr. Willem van abbesteegh,
Mr. Jacob everwyn.

Tresoriers

Jacob vander dussen.

Fabrykmeesters

Mr. Arent vossenburgh,
Floris de lange.

1669 *Bailliu en Schout*

Herbert vander mey.

Burgermeesteren

Jacob verboom,
Gerard sterre,
Gerard cincq,
Mr. Jacob bonser.

Schepenen

Govert suyst,
Dammis van swaenswyk,
Jacob vander dussen,
Mr. Floris cincq,
Mr. Jacob everwyn,
Mr. Arent vossenburgh,
Mr. Jacob vander graef.

Tresoriers

Floris de lange.

Fabrykmeesters

Coenraet de wilde,
Reynier crabet.

1670 *Bailliu en Schout*

Herbert vander mey.

Burgermeesteren

Jacob verboom,
Æmilius cool,
Gerard cincq,
Donatus van gronendyk.

Schepenen

Govert suyst,
Reynier crabet,
Jacob vander dussen,
Mr. Floris cincq,
Mr. Willem van abbesteeg,

Dirck de vry,
Cornelis houtman.

Tresoriers

Floris de langen.

Fabrykmeesters

Adriaen van eyck,
Coenraet de wilde.

1671 *Bailliu en Schout*

Herbert vander mey.

Burgermeesteren

Æmilius cool,
Adriaen ver yck,
Govert suyst *Obyt*,
Gesurrogeert
Dr. Cornelis de lange,
Donatus van groenendyk.

Schepenen

Dr. Cornelis de lange, geavanceert tot Burgermeester in sijn plaets

Gesurrogeert

Mr. Jacob everwyn,
Dammas van swaenswyk,
Coenraed de wilde *Obyt*,
Gesurrogeert
Dr. Arent vossenburgh,
Reynier crabet,
Mr. Willem van abbesteegh,
Dirck de vry,
Cornelis houtman.

Tresoriers

Floris de lange.

Fabrykmeesters

Mr. Floris cincq,
Mr. Jacob vander graef.

1672 *Bailliu en Schout*

Herbert vander mey.

Burgermeesteren

Adriaen ver eyck,
Gerard cincq,
Dr. Cornelis de lange,
Mr. Gloris cincq.

Schepenen

Dammas van swaanswyk,
Floris de lange,
Mr. Jacob everwyn,
Mr. Arent vossenburgh,
Michiel fellebier,
Hendrick van heuven,
Gerard steenwyk *Obyt*,
Gesurrogeert
Mr. Adriaen hudekooper.

Tresoriers

Cornelis houtman.

Fabrykmeesters

Reynier crabet,
Mr. Willem van abbesteegh.

Den 25 September 1672. by sijn hoogheyt de Heere Prince van Oranje de Regeeringe deser Stad vacant sijnde, ten aensien van de Heeren van de Vroetschap, is geextendeert; en wierd onder anderen uyt de voorsz. vier Burgermeesteren de Heer Gerard cincqgeexcuseert, en uyt de Schepenen Michiel Fellebier; mitsgaders uyt de Thresories, Fabrykmeesters. Mr. Willem van abbesteegh, en alsoo de Heer Mr. Floris Cincq, was verkoosen tot Gecommitt. Raede in plaets van Mr. Jacob Bonser, die mede geexcuseert was. Zo is op den 1. Octob. 1672. geprocedeert tot nominatie van een dubbel getal van twee Burgermeesteren, en van eenen Schepen, ende op den 2. Octob. by sijne Hoogheyt uyt de voorsz. nominatie tot Burgermeesteren geëligeert, de Heeren.
Dr. Johan de vrye,
Mr. Jacob vander tocht,
tot *Scheepen*,
Albert vander burgh.

1673 *Bailliu en Schout*

Herbert vander mey.

Burgermeesteren

Dr. Johan de vrye,
Donatus van groenendyk,
Dirck de vrye,
Mr. Jacob vander toght.

Schepenen

Floris de lange,
Mr. Jacob vander graef,
Hendrick van heuven,
Mr. Adriaen huydekooper,
Albert van den burgh,
Joost verschuur,
Mr. Cornelis moeringh.

Tresoriers

Kornelis houtman O. S.

Fabrykmeesters

Reynier crabet, O. S.
Jacob de wilde.

1674 *Bailliu en Schout*

Herbert vander mey.

Burgermeesteren

Dr. Johan de vrye,
Donatus van groenendyk,
Dirck de vrye,
Mr. Jacob vander toght.

Schepenen

Floris de lange,

Mr. Jacob vander graef,
Mr. Adriaen huydekooper,
Albert vander burgh,
Jooſt verſchuur,
Mr. Cornelis moeringh,
Jacobus de wilde.

Treſoriers

Cornelis houtman, O. S.

Fabrykmeeſters

Mr. Arent voſſenburgh,
Dr. Hugo vander werſve.

1675 *Burgermeeſteren*

Adriaen vereyck,
Donatus van groenendyk,
Dr. Cornelis de lange,
Dirck de vrye.

Schepenen

Reynier crabet,
Mr. Jacob everwyn,
Mr. Jacob vander graef,
Jooſt verſchuur,
Jacob de wilde,
Dr. Hugo vander werſve,
Dr. Gysbert cincq.

Treſoriers

Johan van dam.

Fabrykmeeſters

Dammas van ſwaanswyk,
Mr. Arent voſſenburgh.

1676 *Baillin en Schout*

Johan van rietvelt.

Burgermeeſteren

Donatus van groenendyk,
Jacob vander duſſen,
Mr. Floris cincq,
Albrecht vander burgh.

Schepenen

Dammas van ſwaenswyk,
Floris de lange,
Mr. Arent voſſenburgh,
Cornelis houtman,
Mr. Adriaen huydekooper,
Jacob de wilde,
Adriaen louff.

Treſoriers

Johan van Dam.

Fabrykmeeſters

Dirck de vrye,
Mr. Jacob everwyn.

1677 *Baillin en Schout*

Johan van rietvelt.

Burgermeeſteren

Donatus van groenendyk,
Jacob vander duſſen,
Mr. Flores cincq.
Aelbert vander burgh.

Schepenen

Dammas van ſwaanswyk,
Floris de lange,
Mr. Arent voſſenburgh.
Cornelis houtman,
Mr. Adriaen huydekooper,
Jacob de wilde,
Adriaen louff.

Treſoriers

Johan van dam.

Fabrykmeeſters

Dirck de vrye,
Mr. Jacob everwyn.

1677 *Baillin en Schout*

Iohan van rietveld.

Burgermeeſteren

Donatus van groenendyk,
Iacob vander duſſen,
Mr. Floris cincq,
Albert vander burgh.

Schepenen

Dammas van ſwaenswyk,
Floris de lange,
Mr. Arent voſſenburgh,
Cornelis houtman,
Mr. Adriaen huydekooper,
Iacob de wilde,
Adriaen louff.

Treſoriers

Iohan van dam.

Fabrykmeeſters

Dirck de vrye,
Mr. Iacob everweyn.

1678 *Baillin en Schout*

Iohan van rietvelt.

Burgermeeſteren

Donatus van groenendyk,
Mr. Iacob vander graef,
Dirck de vrye,
Aelbert vander burgh.

Schepenen

Dammas van ſwaenswyk,
Iacob de wilde,
Adriaen louff,
Willem de vet,
Iohan van dam,
Iohan van immerſeel,
Mr. Hugo van ſtryen.

Treſoriers

Dr. Hugo vander werſve.

Fabrykmeeſters

Mr. Iacob everwyn,
Mr. Arent voſſenburgh.

1679 *Baillin en Schout*

Iohan van rietvelt.

Burgermeeſteren

Adriaen ver eyck,
Floris de lange,
Mr. Iacob vander graef,
Dirk de vrye.

Sche-

Schepenen

Mr. Iacob everwyn,
Iooſt verſchuur,
Dr. Gysbert cincq,
Iohan van dam,
Iohan van immerſeel,
Mr. Hugo van ſtrye,
Hendrick daesdonk.

Treſoriers

Dr. Hugo vander werſve.

Fabrykmeeſters

Mr. Iacob everwyn,
Mr. Arent voſſenburgh.

1679 *Bailliu en Schout*

Iohan van rietvelt.

Burgermeeſteren

Adriaen ver eyk,
Floris de lange,
Mr. Iacob vander graef,
Dirck de vrye.

Schepenen

Mr. Iacob everwyn,
Iooſt verſchuur,
Dr. Gysbert cincq,
Iohan van Dam,
Iohan van immerſeel,
Mr. Hugo van ſtryen,
Hendrick daasdonck.

Treſoriers

Dr. Hugo vander werſve.

Fabrykmeeſters

Mr. Arent voſſenburgh,
Iacob de wilde.

1680 *Bailliu en Schout*

Iohan van rietvelt.

Burgermeeſteren

Adriaen vereyk,
Donatus van groenendyk,
Dr. Cornelis de lange,
Iacob de wilde.

Schepenen

Mr. Iacob everwyn,
Mr. Arent voſſenburg,
Iooſt verſchuur,
Dr. Gysbert cincq,
Hendrick daesdonck,
Iuſtus vander mey,
Matthys de grande.

Treſoriers

Dr. Hugo vander werſve.

Fabrykmeeſters

Willem de vet,
Iohan van dam.

1681 *Bailliu en Schout*

Iohan van rietvelt.

Burgermeeſteren

Donatus van groenendyk,
Dr. Cornelis de lange,
Dirck de vrye,
Iooſt verſchuur.

Schepenen

Dr. Hugo vander werſve,
Willem de vet,
Iohan van immerſeel,
Mr. Hugo van ſtreyen,
Iuſtus vander mey,
Philippe ſaniſſon,
Iohan ſantvoort,

Treſoriers

Matthys de grande.

Fabrykmeeſters

Mr. Iacob everweyn,
Iohan van dam.

1682 *Bailliu en Schout*

Iohan van rietvelt.

Burgermeeſteren

Mr. Arent voſſenburgh,
Jooſt verſchuur;
Mr. Cornelis moeringh,
Jacob de wilde.

Schepenen

Dr. Hugo vander werſve,
Willem de vet,
Johan van immerſeel,
Mr. Hugo van ſtryen,
Hendrick daesdonck,
Martinus vander ſaen,
Jan ſuyſt.

Treſoriers

Matthys de grande.

Fabrykmeeſters

Mr. Jacob everwyn,
Dr. Gysbert cincq.

1683 *Bailliu en Schout*

Burgermeeſteren

Donatus van groenendyk,
Mr. Jacob everwyn,
Jacob de wilde,
Dr. Hugo vander werſve.

Schepenen

Johan van dam,
Hendrick daesdonck,
Philippe ſaniſſon,
Johan ſantvoort,
Martinus vander ſaen,
Johan ſuyſt,
Hendrick ridder.

Treſoriers

Matthys de grande.

Fabrykmeeſters

Dr. Gysbert cincq,
Juſtus vander mey.

1684 *Bailliu en Schout*

Mr. Melchior ſnels.

Bur-

Burgermeesteren

Donatus van groenendyk,
Mr. Jacob everwyn,
Mr. Arent vossenburgh,
Mr. Gysbert cincq.

Schepenen

Willem de vet,
Johan van dam,
Matthys de grande,
Philippe sanisson,
Hendrick ridder,
Johan de lange,
Mr. Willem kaekmes.

Tresoriers

Hendrick daesdonck.

Fabrykmeesters

Justus vander mey,
Martinus vander laen.

1685 *Bailliu en Schout*

Mr. Melchior snels.

Burgermeesteren

Mr. Arent vossenburgh,
Joost verschuur,
Dr. Hugo vander werfve,
Willem de vet.

Schepenen

Mr. Hugo van streyen,
Matthys de grande,
Johan santvoort,
Johan sluys,
Joris de lange,
Mr. Melchior G. van rietvelt,
Mr. Cornelis de lange.

Tresoriers

Hendrick daesdonck.

Fabrykmeesters

Jaeob de wilde,
Martinus vander saen.

16 6 *Bailliu en Schout*

Mr. Melchior snels.

Burgermeesteren

Joost verschuur,
Mr. Cornelis moeringh,
Jacob de wilde,
Dr. Hugo vander werfve.

Schepenen

Johan van dam,
Mr. Hugo van stryen,
Johan santvoort,
Johan suyst,
Hendrick ridder,
Willem van den kerkhove,
Mr. Cornelis de lange.

Tresoriers

Hendrick daesdonck.

Fabrykmeesters

Johan van immerseel,
Joris de lange.

1687 *Bailliu en Schout*

Mr. Melchior snels.

Burgermeesteren

Jacob vander dussen,
Mr. Cornelis moeringh,
Jacob de wilde,
Philippe sanisson.

Schepenen

Johan van Dam,
Hendrick daesdonck,
Joris de lange,
Mr. Willem kaekmes,
Boudewyn jonckint,
Willem kerkhoove,
Cornelis de lange.

Tresoriers

Mr. Melchior G. van rietvelt.

Fabrykmeesters

Johan van immerseel,
Justus vander mey.

1688 *Bailliu en Schout*

Mr. Melchior snels.

Burgermeesteren

Iacob vander dussen,
Mr. Arent vossenburgh,
Dr. Hugo vander werfve,
Philippe sanisson.

Schepenen

Mr. Hugo van stryen,
Hendrick daesdonck,
Iohan santvoort,
Ioris de lange,
Boudewyn jonckindt,
Mr. Cornelis de lange,
Mr. Cornelis van groenendyck.

Tresoriers

Mr. Melchior G. van rietveld.

Fabrykmeesters

Iustus vander mey,
Matthys de grande.

1689 *Bailliu en Schout*

Mr. Melchior snels.

Burgermeesteren

Mr. Arent vossenburgh,
Ioost verschuur,
Mr. Cornelis moeringh,
Dr. Hugo vander werfve.

Schepenen

Iohan vam dam,
Mr. Hugo van stryen,
Iustus vander mey,
Iohan santvoort,
Mr. Willem kaekmes,
Mr. Cornelis de lange,
Mr. Iohan ten ham.

Tresoriers

Mr Melchior. G. van rietvelt.

Fa-

Fabrykmeesters

mr. Jacob everwyn,
Matthys de grande.

1690 *Bailliu en Schout*

mr. Melchior ſnels.

Burgermeesteren

Jacob vander duſſen, præſ.
Jooſt verſchuere,
mr. Cornelis moeringh,
mr. Hugo van ſtryen.

Schepenen

Johan van dam, præſ.
Hendrick daesdonck,
Juſtus vander mey,
mr. Willem kaekmes,
mr. Melchior gerard van rietveld,
mr. Johan ten ham,
mr. Daniel leſtevenon.

Treſoriers

mr. Cornelis de lange.

Fabrykmeesters

mr. Jacob everwyn,
Joris de lange.

1691 *Bailliu en Schout*

mr. Melchior ſnels.

Burgermeesteren

Jacob vander duſſen, præſ.
mr. Hugo van ſtreyen,
Philippe ſaniſſon,
mr. Johan vander does.

Schepenen

Hendrik daesdonck, præſ.
Mattheys de grande,
Johan ſantvoort,
Johan zuys,
mr. Melchior gerard van rietveld,
mr. Daniel leſtevenon,
Pieter van ſomeren van vryenes.

Treſoriers

mr. Cornelis de lange.

Fabrykmeesters

Joris de lange,
mr. Cornelis van groenendyk.

1692 *Bailliu en Schout*

mr. Melchior ſnels.

Burgermeesteren

mr. Arent voſſenb. præſ
Dr. Hugo vander werve,
Philippe ſaniſſon,
mr. Jan vander does.

Schepenen

Matthys de grande, præſ.
Johan ſantvoort,
Johan zuys,
Joris de lange,
mr. Willem kaekmes,
Boudewyn jongkint,
Pieter van ſomeren van vryenes.

Treſoriers

mr. Cornelis de lange,

Fabrykmeesters

Johan van immerſeel,
mr. Cornelis van groenendyk.

1693 *Bailliu en Schout*

mr. Melchior ſnels.

Burgermeesteren

mr. Arent voſſenb. præſ.
Iooſt verſchuer,
Dr. Hugo vander werve,
Iohan van immerſeel.

Schepenen

Hendrik daesdonck, præſ.
Juſtus vander mey,
Ioris de lange,
mr. Willem kaekmes,
Boudewyn jongkint,
mr. Cornelis van groenendyk,
mr. Iohan ten ham.

Treſoriers

Iohan ſantvoort.

Fabrykmeesters

Willem vanden kerkhove,
mr. Cornelis de lange

1694 *Bailliu en Schout*

mr. Melchior ſnels.

Burgermeesteren

Iooſt verſchuere, præſ.
mr. Cornelis moeringh,
Ian van immerſeel,
Ioris de lange.

Schepenen

Hendrik daesdonck, præſ.
Iuſtus vander mey,
Iohan zuys,
mr. Cornelis de lange,
mr. Cornelis van groenendyck,
mr. Iohan ten ham,
Dr. Petrus ens.

Treſoriers

Iohan ſantvoort.

Fabrykmeesters

mr. Willem kaekmes,
Willem van den kerkhoven.

1695 *Bailliu en Schout*

mr. Melchior ſnels.

Burgermeesteren

Iacob vander duſſen, præſ.
mr. Cornelis moeringh,
Philip ſaniſſon,
Ioris de lange.

Schepenen

Iohan zuys, præſ.
mr. Melchior gerard van rietveld,
Boudewyn jongkint,

mr. Cornelis de lange,
mr. Daniel leftevenon,
Dr. Petrus ens,
Ian de mey, *Heer van Lekkerland.*

Treforiers

Iohan fantvoort.

Fabrykmeefters

mr. Willem kaeckmes,
mr. Reyer vander burch.

1696 *Bailliu en Schout*

mr. Melchior fnels.

Burgermeefteren

Donatus van groenendyk, præf.
Iacob vander duffen,
Philippe faniffon,
mr. Melchior gerard van rietveld.

Schepenen

Hendrik daesdonck, præf.
Iohan fantvoort,
Boudewyn jongkint,
mr. Daniel leftevenon,
Ian de mey, *Heer van Lekkerland.*
mr. Reyer vander burgh,
mr. Dirck de lange.

Treforiers

mr. Cornelis van groenendyck.

Fabrykmeefters

Iuftus vander mey,
Iohan zuys.

1697 *Bailliu en Schout*

mr. Melchior fnels.

Burgermeefteren

Donatus van groenendyk, præf.
Dr. Hugo vander werve,
mr. Melchior gerard van rietveld,
Pieter van fomeren van vryenes.

Schepenen

Hendrik daesdonck, præf.
Matthys de grande,
Iohan fandtvoort,
Iohan zuys,
Dr. Petrus ens,
mr. Reyer vander burgh,
mr. Dirck de lange.

Treforiers

mr. Cornelis van groenendyck.

Fabrykmeefters

Ioris de lange,
Iuftus vander mey.

1698 *Bailliu en Schout*

mr. Melchior fnels.

Burgermeefteren

Iacob vander duffen, præf.
Iooft verfchuure,
Dr. Hugo vander werve,
Pieter van fomeren van vryenes.

Schepenen

Iuftus vander mey, præf.
Matthys de grande,
Iohan zuys,
mr. Willem kaekmes,
Dr. Petrus ens,
Ian de mey, *Heer van Lekkerland.*
Paulus louf.

Treforiers

mr. Cornelis van groenendyck.

Fabrykmeefters

Ioris de lange,
Hendrick daesdonck.

1699 *Bailliu en Schout*

mr. Melchior fnels.

Burgermeefteren

Iacob vander duffen, præf.
Iooft verfchuure,
mr. Hugo van ftryen,
Ioris de lange.

Schepenen

Iuftus vander mey, præf.
Iohan fandvoort,
mr. Willem kaeckmes,
Boudewyn jongkind.
Ian de mey, *Heer van Lekkerland.*
Paulus louf,
mr. Dirck de lange.

Treforiers

Dr. Petrus ens.

Fabrykmeefters

Hendrick daesdonck,
mr. Cornelis van groenendyck.

1700 *Bailliu en Schout*

mr. Melchior fnels.

Burgermeefteren

mr. Hugo van ftryen, præf.
Matthys de grande,
Ioris de lange,
mr. Melchior gerard van rietveld.

Schepenen

Iohan fandvoort, præf.
Boudewyn jongkind,
mr. Cornelis van groenendyck,
mr. Reyer vander burgh,
mr. France de vrye,
mr. Dirck de lange,
mr. Ifack drollenvaux.

Treforiers

Dr. Petrus ens.

Fabrykmeefters

Ian de mey, *Heer van Lekkerland.*
Paulus louf.

1701 *Bailliu en Schout*

mr. Melchior snels.

Burgermeesteren

Iacob vander dussen, præs.
Matthys de grande,
Boudewyn jongkind,
mr. Daniel lestevenon.

Schepenen

Henrick daesdonck, præs.
Iustus vander mey,
Iohan zuys,
mr. Reyer vander burch,
mr. Franco de vrye,
mr. Isack drollenvaux,
Dr. Georgius boudens.

Tresoriers

mr. Cornelis van groenendyck.

Fabrykmeesters

Paulus louf,
mr. Frederick luyt.

1702 *Bailliu en Schout*

mr. Melchior snels.

Burgermeesteren

Ioost verschuere, præs.
Iustus vander mey,
mr. Cornelis de lange,
mr. Daniel lestevenon.

Schepenen

Hendrik daesdonck, præs.
Iohan zuys,
Dr. Georgius boudens,
mr. Bruno vander dussen,
mr. Dirck de lange,
mr. Herman zyen,
mr. Iacob de vrye.

Tresoriers

mr Franco de vrye.

Fabrykmeesters

mr. Cornelis van groenendyck,
Ian de mey, *Heer van Lekkerland.*

1703 *Bailliu en Schout*

mr. Melchior snels.

Burgermeesteren

Ioost verschuere, præs.
Matthys de grande,
Pieter van someren van vryenes,
mr. Bruno vander dussen.

Schepenen

Iohan sandvoort, præs.
Ian de mey, *Heer van Lekkerland.*
Paulus louf,
mr. Dirck de lange,
Dirck houtman,
Adriaen crabeth,
mr. Roelof van heuven.

Tresoriers

mr. Franco de vrye.

Fabrykmeesters

Iohan zuys,
Dr. Georgius boudens.

1704 *Bailliu en Schout*

mr. Melchior snels.

Burgermeesteren

Matthys de grande, præs.
Iohan sandvoort,
mr. Daniel lestevenon,
Pieter van someren van vryenes.

Schepenen

Hendrick daesdonk. præs.
mr. Cornelis van groenendyck,
Dr. Georgius boudens,
Dirck houtman,
Adriaen crabeth,
mr. Roelof van heuven,
mr. Theodorus van abbesteech.

Tresoriers

mr. Franco de vrye.

Fabrykmeesters

Iohan zuys,
mr. Dirck de lange.

1705 *Bailliu en Schout*

mr. Melchior snels.

Burgermeesteren

Ioost verschuure, præs.
Iohan sandvoort,
mr. Daniel lestevenon,
mr. Bruno vander dussen,

Schepenen

Hendrik daesdonck, præs.
Iohan zuys,
Paulus louf,
mr. Isack drollenvaux,
Dr. Georgius boudens,
mr. Theodorus van abbesteech,
mr. Arent vander burch.

Tresoriers

mr. Roelof van heuven.

Fabrykmeesters

Ian de mey, *Heer van Lekkerland.*
mr. Dirck de lange.

1706 *Bailliu en Schout*

mr. Melchior snels.

Burgermeesteren

Ioost verschuure, præs.
Hendrick daesdonck,
Boudewyn jongkind,
mr. Bruno vander dussen.

Schepenen

Iohan zuys, præs.
mr. Willem kaeckmes,

Paulus louf,
Mr. Franco de vrye,
Mr. Arent vander burgh,
Dr. Justus van den boogaert,
Huybert van eyck.

Tresoriers

mr. Roelof van heuven.

Fabrykmeesters

Jan de mey, *Heer van Lekkerland.*
mr. Theodorus van abbesteech.

1707 *Bailliu en Schout*

mr. Melchior snels.

Burgermeesteren

Hendrik daesdonck, præs.
Johan zuys,
mr. Willem kaeckmes,
Boudewyn jongkint.

Schepenen

Jan de meye, *Heer van Lekkerland*, præs.
wr. Dirck de lange,
Dirck houtman,
Dr. Justus van den boogaert,
Huybert van eyck,
mr. Gerrid van brandwyk, *Heer van Bleskensgraef.*
mr. Anthoni moeringh.

Tresoriers

mr. Roelof van heuven.

Fabrykmeesters

mr. Theodorus van abbesteech,
mr. Arent vander burch.

1708 *Bailliu en Schout*

mr. Melchior snels.

Burgermeesteren

Johan suys, præs.
mr. Willem kaeckmes,
Paulus louf,
mr. Dirck de lange.

Schepenen

Jan de mey, *Heer van Lekkerland*, præs.
mr. Isack drollenvaux,
Dr. Georgius boudens,
Dirck houtman,
Adriaen crabeth,
mr. Arent vander burch,
mr. Damianus van abbesteech.

Tresoriers

Huybert van eyck.

Fabrykmeesters

Joost verschuere,
mr. Anthoni moeringh.

1709 *Bailliu en Schout*

mr. Melchior snels.

Burgermeesteren

mr. Daniel lestevenon, præs.
Pieter van someren van vryenes,
Paulus louf,
mr. Dirck de lange.

Schepenen

mr. Isack drollenvaux, præs.
Dr. Georgius boudens,
Dr. Justus van den boogaert,
mr. Gerard van brandwyk, *Heer van Bleskensgraef.*
mr. Anthoni moeringh,
mr. Pieter verschuere.

Tresoriers

Huybert van eyck.

Fabrykmeesters

Ioost verschuure,
Johan suys.

1710 *Bailliu en Schout*

mr. Melchior snels.

Burgermeesteren

Hendrik daesdonck, præs.
Johan zuys,
mr. Daniel lestevenon,
Pieter van someren van vryenes.

Schepenen

Jan de mey, *Heer van Lekkerland*, præs.
mr. Franco de vrye,
Dr. Iustus van den boogaert,
mr. Gerard van brandwyk, *Heer van Bleskensgraef.*
mr. Antoni moeringh,
mr. Damianus van abbesteech,
mr. Daniel willem van lestevenon.

Tresoriers

Huybert van eyck.

Fabrykmeesters

mr. Isack drollenvaux,
Dr. Georgius boudens.

1711 *Bailliu en Schout*

mr. Melchior snels.

Burgermeesteren

Joost verschuure, præs.
Hendrick daesdonck,
Iohan suys,
mr. Damianns van abbesteech.

Schepenen

Ian de mey, *Heer van Lekkerland*, præs.
mr. Franco de vrye,
mr. Isack drollenvaux,
Dr. Georgius boudens,
Huy-

Huybert van eyck,
Govert cincq,
mr. Daniel willem leste-venon,

Tresoriers

Pieter van someren van vryenes.

Fabrykmeesters

Adriaen vander does.

1712 *Balliu en Schout*

mr. Melchior snels.

Burgermeesteren

Ioost verschuere, præs.
Matthys de grande,
Pieter van someren van vryenes,
mr. Damianus van abbe-steech.

Schepenen

mr. Isack drollenvaux, præs.
Dr. Georgius boudens,
mr. Arent vander burgh,
Huybert van eyck,
mr. Willem van den kerk-hoven,
mr. Pieter verschuere,
Theodore jongkint.

Tresoriers

mr. Franco de vrye.

Fabrykmeesters

Reynier crabeth.

1713 *Balliu en Schout*

mr. Melchior snels.

Burgermeesteren

Matthys de grande, præs.
Boudewyn jongkint,
Pieter van someren van vryenes,
mr. Dirck de lange.

Schepenen

mr. Arent vander burch, præs.
mr. Daniel willem leste-venon,
mr. Willem van den kerk-hoven,
mr. Jacob vander tocht,
mr. Willem pieter de wit-te,
mr. Pieter verschuere,
Theodore jongkint.

Tresoriers

Reynier crabeth,

Fabrykmeesters

Huybert van eyck.
Govert cincq.

Naemen van de Raden, ende Vroetschappen der Stede van der Goude, staende geregistreert in 't Vroetschap-boeck, beginnende Ao. XIIIIC. LXVIII. *Fol.* XXIII.

Albert maertenzoon,
Gerrit jan willemzoon,
Iacob matthyszoon,
mr. Claes de veth,
Barent hendrickse,
Roelof gerritse,
Iacob claese,
Dirck jacob hendrickse,
Albert dirckse,
Willem aertse,
Gerrit dirck hoense,
Hendrick jansen,
Huyg foppense,
Hendrick aertse broek-huysen,
Dirck jan lambert zoon,
Willem jan jacobse,
mr. Teys gerritse,
Gerrit gysbertzoon,
Goosen dirckzoon,
Roelof andryezoon,
Wouter jansen,
Evert foppense,
Iacob foppenzoon,
Govert dirckse,
Gerrit dirck jacobse,
Dirck houck jacobse,
Ioost olyvierzoon,
Willem wouterzoon,
Ian janse moel,
Huyg gysbertse,
Albert gerritse,
Claes jacob berwoutse,
Dirck dirck jacobzoon.
mr. Christoffel floriszoon.
Frederick adriaense,
Floris janse,
Ian arentse,
Dirck dirckse,
mr. Iacob hobbe,
Hendrick symonse,
Adriaen janse,
Gerrit heye gerritse,
Volphert hendrikse,
Adriaen gerritse borselen,
Gysbert janse moel,
Cornelis jacobzoon,
Dirck claesen van crim-pen,
Ian jansen,
Jan dirkzoon,
Claes janse de jonge,
Arent snooy,
Cornelis maertense,

Jan hendrikxse,
Jan claesen,
Claes brikuyt,
Dirck ningenzoon,
Huyge jacobzoon,
Nout dirckxse sonnevelt,
Pieter volphertse,
Jacob leeuw jacobse,
Hendrick govertse,
Hendrick rommertse,
Arent de vrye roelosse,
Rommer cornelise,
Jacob minne jacobse,
Jan rommertse,
Gillis willemse,
Gysbert jacobse,
Isnout claese,
Claes dirkse van crimpen,
Claes dammase,
Pieter roelosse,
Dirck jacob florise,
mr. Cornelis jansen,
Thomas jacobse,
Volphert dirckse,
Dirck govertse,
Willem janse,
Claes gerrit claese,
mr. Jacob mourise,
Frederick pauw,
Frans willemzoon,
Maerten albrechtse,
Dirck janse de lange,
mr. Gerrit boogaert,
mr. Hendrick jansen,
Dirck stempelzoon,
Floris dammaszoon,
Albert minne jansen,
Gysbert gerrit claesen,
Jan jacobse foppense,
Jan jacobse van cortgeen,
Gerrit geerlosse,
Jan jacobse loon,
Pieter leeuw jacobse,
Albert barentse,
mr. Reyer aertse,
Jonge jan willemse,
Cornelis janse bos,
Cornelis dirck bouwense,
Clement joostenzoon,
Dirck jan hoense,
Dirck dirck jacobse,
Jacob pieter volphertse,
Kornelis raese,
Joost albrechtse,
Adr. dirkse van crimpen,
Wouter gillise,
Reyer paeuw,
Ian goosenzoon,
Ian de veth,
Witte govertzoon.

Vroetschappen

Staan. ut S. fol. 24.

Gerrit Dirckse,
Govert dirckse,
Ionge claes jan ockerzte,
Gerrit heye,
Wouter janse,
Albrecht maertense,
Dirck jan Lambrechtze,
Roelof gerritse,
Hendrick aertse broekhuysen,
Huyg foppense,
Willem jan jacobse,
Iacob thyse,
Dirck jacob hendrickse,
Willem arentzoon,
mr. Christoffel florisen,
Frederick adriaensen,
Dirck dirck jacobse,
Kornelis jacobse,
Ionge dirck dirckze,
Gerrit heye gerritze,
Volphert hendrikxzoon,
Barent hendrikxzoon,
Iacob foppense,
Adriaen janse,
Claes janse de jonge,
Ian arentse,
Adriaen gerritze,
Ian hendrikxzoon,
Cornelis maetse,
Ian janse,
Frans willemse,
Pieter volphertze,
mr. Iacob hobbe,
Iacob leeuw iacobes,
Ian dirckse cu,
Outgaert dirckze,
Dirck claese van crimpen,
Floris jansen,
Hendrick simonse,
Gysbert jacob florise,
Isnout claese,
Dirck mincxse,
Hendrick govertse,
Pieter roelosse,
Ian rommertse,
Claes dammazoon,
Rommer corneliszoon,
Gerrit de vrye roelosse,
Iacob minne,
Dirck jacob florise,
Gillis willemse,
Volphert dirckse,
Dirck govertse,
Willem janse,
mr. Iacob mourisson,
Claes gerrit claeszoon,
Frederick paeuw,
Erans willemse,
Maerten albertze,
mr. Gerard boogaerd,
mr. Henrick jansen,
Floris damasen,
Dirck stempelse,

Vroetschappen

Staan. ut S. fol. 25.

Albrecht maartenszoon,
Hendrick aertse broekhuysen,
Iacob tyszoon,
Willem aertse,
mr. Christoffel floriszoon,
Frederick adriaense,
Dirck dirckxse,
Gerrit heye gerritse,

Ba-

Barent hendrickxse,
Jacob foppense,
Adriaen janse,
Claes janse de jonge,
Jan aertse,
Adriaen gerritse,
Jan jansen,
Pieter volphertse,
Hendrick rommertse,
Hendrick simonse,
Isnout claese,
Hendrick govertse,
Pieter roeloffse,
Jan rommertse,
Claes dammase,
Gerrit de vrye roeloffse,
Jacob minne jansen,
Dirck jacob florise,
Gillis willemse,
Volphert dirckxse,
Dirck govertse,
Willem jansen,
mr. Jacob mauwerisson,
Claes gerrit claesen,
Frederick paeuw,
Frans willemse,
mr. Hendrick janse,
Maerten albertsen,
Floris dammasen,
Dirck stempelse,
Gysbert gerrit claese,
Jan jacob voppense,
Pieter leeuw jacobse,
Albert barentse,
Jonge jan willemse,
mr. Reynier doctoor,
Doct. Janse de lange,
Kornelis janse bos,
Kornelis dirck bouwense,
Gerrit geerloffse,
Huyg gysbertse,
Dirck jacobse,
Dirck jan hoense,
Adriaen dirckse van crimpen,
Wouter willemse,
Witte govertse,
Jan goosense,
Jan de veth,
Reyer paauw,
Kornelis janse de jonge,
Kornelis boogaert,
Andries janse,

Vroetschappen

Staan. ut S. fol. 25. & 30.

Barent hendrickxzoon,
Jan claesen,
Albert dirckxse,
Willem aertse,
Jacob foppense,
Huyg gysbertse,
Frederick adriaense,
Jan aertse,
Dirck dirckse,
Gerrit heye,
Gysbert janse moel,
Klaes janse de jonge,
Jan janszoon,
Aert snooy,
Hendrick govertse,
Jacob minne janse,
Jan rommertse,
Isnout claeszoon,
Klaes adamse,
Pieter roeloffse,
Volphert dirckse,
Dirck govertse,
Willem janse,
Klaes gerrit claese,
mr. Hendrick jansen,
Maerten albertzen,
Dirck janse de lange,
Dirck stempelse,
Gysbert gerrit claese,
Jan jacob voppense,
Ian jacobse van cortgeen,
Gerrit geerloffse,
Pieter leeuw jacobse,
Albert barentse,
mr. Reyer aertse,
Ionge jan willemse,
Kornelis janse bosch,
Kornelis dirck bouwense,
Clement joosten,
Dirck jan hoense,
Dirck dirck jacobse,
Iacob pieter volphertse,
Kornelis raese,
Ioost albertse,
Adriaen dirckse van crimpen,
Wouter gillise,
Reyer paeuw,
Dirck janse de lange,
Ian de veth,
Witte govertse,
Ian goosense,
Kornelis janse de jonge,
Kornelis boogaart,
mr. Dirck hendrickxse,
Ian cornelise,
Andries janszoon,
Iacob janse moel,
Ian lambrechtse,
mr. Reyer brandt,
Hendrick wouterzoon.

Vroetschappen

Staande in 't Vroetschap-boek, beginnende, 1522.

Barent hendrickzoon,
Frederick ariense,
Ian aertse,
Dirck dirckxse,
Gerrit heye,
Gysbert janse moel,
Ian janse,
Iacob minne,
Ian rommertse,
Isnout claese,
Klaes daemse,
Pieter roeloffse,
Volphert dirckxse,
Dirck govertse,
Willem jansen,

Claes

Claes gerrit claese,
Maerten albertse,
Dirck janse de lange,
Dirck stempelse,
Gysbert gerrit claese,
Jan jacob voppense,
Jan jacobse van cortgeen,
Gerrit geerlosse.
Albert barentse,
mr. Reyer aertse,
Jonge jan willemzoon,
Cornelis janse bos,
Cornelis dirck bouwense,
Dirck jan hoense,
Dirck dirck jacobse,
Jacob pieter volphertse,
Cornelis raese,
Adriaen dirckse van crimpen,
Wouter gillisse,
Reynier paeuw,
Jan de veth,
Witte govertse,
Jan goosenzoon,
Cornelis janzoon de jonge,
Cornelis boogaert,
mr. Dirck hendrickse,
Jan cornelise,
Andries janse,
Jacob janse moel,
Jan dirckse,
mr. Reyer brandt,
Hendrick wouterse,
Jan dirckse de bruyn,
mr. Jan aertse,
Dirck pauwe,
Witte aertse van houf,
Jan bossen,
Clement jacobse,
Andries brantse,
Frans adriaense,
Gerrit bogaert,
Adriaen janse bos,
Dirck janse de vrye,
Simon hendrickse,
mr. Dirck willemse,
Gerrit jacobse loo,
Dirck harmense,
Jan willemse moel,
Jan gysbertse moel,
Cornelis coenesse,
Gerrit daem heyse,
Dirck dirckse,
Dirck cornelise van oudewater.

Vroetschappen

Staan. ut S.

Frederick ariense,
Jacob janse minne,
Jan rommertse,
Isnout claese,
Willem jan willemse,
Maerten albertse,
Dirck stempelse,
Gysbert claese,
Jan jacob voppense,
Jan jacobse van cortgeen,
Gerrit Geerlosse,
Albert barentse,
mr. Reyer aertse,
Kornelis janse bos,
Kornelis dirck bouwense,
Dirck jan hoense,
Kornelis raesen,
Adriaen dirckse van crimpen,
Wouter gillise,
Reynier hendrikse paeuw,
Jan claese de veth,
Jan goosense,
Kornelis janse de jonge,
Kornelis janse boogaert,
mr. Dirck hendrickse,
Andries janse,
Jacob janse moel,
Jan dirckse,
Hendrick wouterse,
Jan dirckse de bruyn,
mr. Jan aertse,
Witte aertse van houf,
Jan janse bos,
Andries barentse,
Frans Ariense,
Dirck janse de vrye,
Simon hendrickse,
mr. Dirck willemse,
Gerrit jacobse loo,
Dirck harmense,
Jan willemse moel,
Kornelis coenesse,
Dirck dirckse,
Dirck cornelise van oudewaeter,
Thomas frans cornelise,
Gysbert huygense,
Gysbert thymanse,
Kornelis jan meese,
mr. Frans gerritse,
Kornelis gerritse,
Jan dirck hoense,
mr Klaes cincq,
Jan claesen van haerlem,
Gerrit bouwense,
Dirck cornelise,
mr. Hendrick florise,
Hendrick cornelise,
Huyg hopkooper,
Adriaen janse veen,
Gysbert jan maertense,
Klaes maertense,
Sim. gerritse van schoonhooven,
Laurens gerritse,
Jacob franse,
Willem franse,
Gysbert janse moel,
Gerrit dirckse de bruyn,
mr. Pieter van asperen,
Frederick janse,
mr. Kornelis van hoogelande,
Adriaen gerritse van ouwater,
Jan cornelis loos.

Vroet-

Vroetſchappen

Staan ut S.

Jan rommertſe,
Dirck ſtempelſe,
Gysbert gerrit claeſe,
Jan jacob foppenſe,
Jan jacobſe van cortgeen,
Gerrit geerloffe,
Aelbert barentſe,
Mr. Reyer aertſe,
Cornelis janſe bos,
Cornelis dirck bouwenſe,
Dirck jan hoenſe,
Adriaen dirxſe van crimpen,
Wouter gilliſſe,
Reynier henrixſe pauw,
Jan claeſe de veth,
Cornelis janſe de jonge,
Cornelis janſe boogaert,
Mr. Dirck henrixſe,
Andries janſe van Edee,
Jacob janſe moel,
Jan dirxſe,
Hendrick wouterſe,
Jan dirxſe de bruyn,
Mr. Jan aertſe,
Witte aertſe van houf,
Andries barthoutſe,
Frans adriaenzoon,
Dirck janzoon de vrye,
Simon hendrixſe,
Mr. Dirck willemſe,
Gerrit jacobſe loo,
Jan willemſe moel,
Dirck dirxſe,
Dirck cornelife van ouwater,
Cornelis coeneſſe,
Gerrit heye daemſe,
Frans cornelife,
Gysbert huygenſe,
Dirck harmenſe,
Cornelis gerritſe,
Mr. Frans gerritſe,
Jan gysbertſe moel,
Gysbert thymanſe,
Mr. Claes cincq,
Jan claeſe van haerlem,
Gerrit bouwenſe,
Sim. gerritſe van ſchoonhove,
Lauris gerritſe,
Jacob franſe,
Willem franſe,
Gysbert janſe moel,
Gerrit dirxſe de bruyn,
Mr. Fieter van aſperen,
Frederick janſen,
Mr. Cornelis van hoogelande.
Jan dirck hoenſe,
Adriaen gerritſe,
Dirck pieter aertſe,
Jan heye daemſe,
Pieter gerritſe de gruter.

Vroetſchappen

Staan ut S.

Jan rommertzoon,
Dirck ſtempelze,
Gerrit geerloffe,
Aelbert barentſe,
Cornelis janſe bos,
Cornelis dirck bouwenſe,
Adriaen dirxſe van crimpen,
Reynier hend. paeuw,
Cornelis janſe de jonge,
And. janſe vander hede,
Witte aertſe van houf,
Jan janſe bos,
Andries barthoutſe,
Simon hendrixſe,
Dirck harmenſen,
Jan willemſe moel,
Dirck dirxſe,
Dirck cornelife van ouwater,
Frans cornelife,
Gysbert huygenſe,
Gysbert thymanſe,
Cornelis gerritſe,
Jan dirck hoenſe,
Mr. Claes cincq,
Jan claeſe diert,
Gerrit bouwenſe,
Dirck cornelife,
Mr. Hendrick floriſe,
Hendrick cornelife,
Huyg gerritſe hopkooper,
Adriaen janſe veen,
Gysbert jan maertenſe,
Claes maertenſe,
Simon gerritſe ſchoonhove,
Laurens gerritſe,
Jacob franſen,
Willem franſen,
Gysbert janſe moel,
Gerrit dirxſe de bruyn,
Mr. Pieter dirxſe van aſperen,
Frederick janſen,
Adriaen gerritſe van ouwater,
Jan cornelife loos,
Dirck pieter arentſe,
Jan heye daemſe,
Pieter gerritſe de gruter,
Jan moel jacobſe,
Govert witteze,
Gerrit corneliszoon,
Jan gerrit ſtempelſe,
Mr. Jan jacobſe,
Gerrit gerritſe,
Job franszoon.

Vroetſchappen

Staan ut S.

Adriaen dirxſe van crimpen,
Cornelis janſe de jonge,
Andries janſe van den hede,
Witte aertſe van houf,
Simon hendrixſe,
Dirck harmenſe,
Mr. Dirck willemſe,

Frans cornelise,
Jan willemse moel,
Dirck dirxse,
Dirck cornelise van oudewater,
Frans cornelise,
Gysbert huygense,
Gysbert thymense,
Jan dirck hoense,
Mr. Claes cincq,
Jan claese diert,
Dirck cornelise,
Huyg gerritse hopkooper,
Gysbert jan maertense,
Claes maertense,
Sim. gerritse van schoonhoven,
Lourens gerritse,
Jacob franse,
Willem franse,
Gysbert janse moel,
Mr. Pieter dirxse van asperen,
Frederick janse,
Adriaen gerritse van ouwater,
Jan cornelise loos,
Dirck pieter aertse,
Jan heye daemse,
Pieter gerritse d'gruter,
Jan moel jacobse,
Govert wittese,
Gerrit cornelise,
Jan gerrit stempelse,
Mr. Jan jacobse,
Gerrit gerritse,
Job franse brouckhuysen,
Ian janse de lange,
Cornelis wouterse,
Simon gerritse,
Hendrick corneliszoon,
Claes janse de veth,
Gerrit dirxse de vrye,
Gerrit huygense hopkooper,
Ian aertse moel,
Pieter gerritse vroesen,
Gerrit franszoon,
Ian gerritse loo,
Ian barentse van houf,
Ian regnierse,
Dirck otte van flingeland,
Dirck clementse van neck,
Aert adriaense bos,
Pieter hillebrantse,
Wouter thomasse,
Gerrit gerrit bouwense,
Dirck andriese,

Vroetschappen

Staan ut S.

Adriaen dirxse van crimpen,
Andries dirxse van hede,
Witte aertse van houf,
Simon hendrixse,
Dirck harmense,
Ian willemse moel,
Dirck dirxse,
Frans cornelisse,
Gysbert huygense,
Ian dirck hoense,
Ian claese diert,
Dirck cornelisse rentmeester,
Gysbert jan maertense,
Claes maertense,
Iacob franse,
Willem franse,
Gysbert janse moel,
Mr. Pieter van asperen,
Adriaen gerritse van ouwater,
Dirck pieter aertse,
Ian gerrit heye daemse,
Govert witteze,
Gerrit cornelisse,
Ian gerrit stempelse,
Mr. Ian jacobse,
Gerrit gerritze,
Iob franse broekhuysen,
Simon geenesse,
Cornelis wouterzoon,
Gerrit dirxse de vrye,
Klaes janse de veth,
Gerrit huygen hopkooper,
Mr. Dirck willemse,
Ian aertse moel,
Pieter gerritse vroesen,
Gerrit fransen,
Ian barentse verhouf,
Ian reynierse,
Ian gerritse loo.

Vroetschappen

Staan in 't Vroetschap-boek beginnende, XVC. LIX.

Mr. Dirck willemzoon,
Dirck cornelisse van ouwater,
Francoys cornelissen,
Ian dirck hoense,
Ian claese diert,
Dirck cornelise rentmeester,
Gysbert jan maertense,
Klaes maertense,
Sim. gerritse van schoonhoven,
Willem franse,
Mr. Pieter van asperen,
Adriaen gerritse van ouwater,
Dirck pieter aertse,
Ian heye gerritse,
Govert witte govertse,
Gerrit cornelisse,
Ian gerrit stempelse,
Gerrit gerritse,
Mr. Ian jacobse,
Iob franse broekhuysen,
Kornelis wouterse,
Simon genesse,
Gerrit huygense hopkooper,
Ian Aertse moel,
Ian gerritse loo,
Ian barentse,
Ian reynierse,

Dirck

Drick ottese van slingeland,
Dirck clementse van nek,
Aert reynierse snooy,
Pieter hillebrantse,
Wouter thomasse,
Gerrrit bouwense,
Dirck andriese.
Hendrick jacobse,
Floris claese minne,
Willem janse de veth,
Willem jacobse tromper,
Dirck dirck hoense,
Jan cincq claese,
Mr. Cornelis hendrixse,
Dirck gerritse hopkooper,
Jacob clementse,
Dirck janse loncq,
Floris gysbertse verharst,
Cornelis cornelise de lange,
Jan gerritse de vrye.
Johan pietersen,
Cornelis dirxse,
Jan huygen de veth,
Hendrick dirxse,
Mattheus dirxse,
Jan geen simonse.

Den xxv. July 1573.

Is de Vroetschap, mitsgaders de magistraet, by Jonker Jacob van wyngaerden, Gouverneur deser Stede, uyt krachte van sekere commissie van sijn Excell. den Prince van Orange, gedestitueert, van haren Staten, ende verlaten van heuren Eedt, ende in plaetse van deselve sijn ten voorsz. dage genomineert, en geëdt de naervolgende Vroetschappen.

Pieter gerritse d'gruyter,
Govert witteze,
Mr. Jan jacobse,
Cornelis wouterse,
Jan gerritse loo,
Willem janse de veth,
Jan cincq claese,
Jacob clementse,
Dirck janse loncq,
Floris gysbertse verharst,
Cornelis cornelise de lange,
Jan gerritse vroesen,
Dirck jacobse loncq,
Gerrit pieterse vroesen,
Quiryn van raemburch,
Aert jacobse,
Gerrit franse kegeling,
Gysbert aelbertse,
Adriaen dirxse van asperen,
Dirck cornelisse schaep,
Job daemse,
Adriaen harmense hopkooper,
Gysbert franse,
Wouter leendertse koekebakker,
Pieter jan coppense,
Gerrit lauriszoon,
Cornelis janse bos,
Harmen dirxse,
Pieter cornelisse houtman,
Adriaen marcelisse,
Willem cornelisse oosterlingh,
Pieter pieterse in de vilt,
Pieter adriaense de licht,
Dirck pieterse schout,
Adriaen janse laekekoper,
Jan veen adriaense,
Hendrick janse van wourden,
Harmen pieterse cincq,
Jan alowynszoon,
Dirck aertse snooy.

Naemen van de

xl. Raden, en Vroetschappen der voorschreve stede voor 't Jaer 1588.

Gerrit huygese hopkooper,
Jan gerritse loo,
Gerrit bouwense,
Dirck dirck hoense,
Dirck janse loncq,
Dirck jacobse loncq,
Gerrit pieterse vroesen,
Willem dirxse,
Aert jacobse,
Cornelis aertse bos,
Harmen dirxse,
Pieter pietersen,
Dirck pieterzoon,
Adriaen janse,
Hendrick janse van wourden,
Jan alowynse,
Dirck aertse bos,
Maerten janse moel,
Jacob clementse,
Willem de vos,
Gerrit franse kegeling,
Adriaen cornelisse,
Gysbert aelbertse,
Gerrit cornel. van wourden,
Bruyn wouterse verdoes,
Gysbert zas janse,
Hendrick willemse verbrugge,
Dirck cornelisse schaep,
Thomas evertse puttershouck,
Floris claese cincq,
Willem dirxse donker,
Mr. Cornelis hendrixse hensbeek,
Cornelis janse lantman,
Reynier jacobse de swaen,

Cornelis veen adriaenſe,
Pieter pieterſe triſt,
Jan de bruyn dirxſe,
Cornelis jobſe Secretaris,
Gerrit corneliſſe de lange,
Gerrit govertſe ſouburch.

Hier na volgen de

Namen van de XL. Raden, en Vroetſchappen, in 't korte van jaer tot jaer, van die geene die overleden, en t'elkens wederom in de plaetſe ſijn *geſurrogeert.*

1588 *Voorſchreve, ſijn van de* XL. *overleden.*

Gerrit pieterſe vroeſen,
Kornelis veen adriaenſe,

Geſurrogeert

Adriaen veen adriaenſe,
Willem pieterſe vroeſen.

1591 *Obyt*

Dirck aertſe bos.

Geſurrogeert

Mr. Amel. janſe van roſendael.

1592 *Obyt*

Dirck dirck hoenſe.

Geſurrogeert

Adriaen claeſe goutſwaert.

1593 *Obyt*

Jan gerritſe loo,
Jacob clementſe.

Geſurrogeert

Kornelis gerritſe de lange,
Gerrit willemſe tromper.

1596 *Obyt*

Willem pieterſe vroeſen
Gerrit goverſe ſouburch.

Geſurrogerrt

Adriaen aertſe bos,
Dirck dirxſe de lange.

1597 *Obyt*

Harmen dirxſe.

Geſurrogeert

Andries dirxſe boekenburch.

1598 *Obyt*

Willem dirxſe donker.

Geſurrogeert

Johan corneliſſe vlack.

1599 *Obyt*

Gerrit huygeſe hopkooper,
Adriaen corneliſſe vereyk.

Geſurrogeert

Dirck jacobſe ſchoonhoven,
Pieter harmenſe cincq.

1600 *Obyt*

Gerrit willemſe tromper.

Geſurrogeert

Jan arienſe de vrye.

1601 *Obyt*

Floris claeſe cincq.

Geſurrogeert

Kornelis gerritſe hopkooper.

1602 *Obyt*

Kornelis janſe lantman,
Mr. Amel. janſe van roſendael, *is vertrokken.*

Geſurrogeert

Maerten pieterſe verwerf,
Gerrit janſen vroeſen.

1603 *Obyt*

Gerrit cornelis bouwenſe,
Cornelis jobſe Secretaris,

Geſurrogeert

Hillebrand pieterſen,
Aelbert minne adriaenſe.

1604 *Obyt*

Willem dirxſe,
Maerten janſe moel,
Hendrick willemſe verbrugge.

Geſurrogeert

Jan dirxſe thymeren,
Jan willemſen den halfver,
Pieter wouterſe crabeth.

1605 *Obyt*

Pieter pieterſe,
Jan dirxſe thymeren,
Dirck jacobſe loncq,
Bruyn wouterſe verdoes, *vertrokken.*

Geſurrogeert

Mr. Kornelis van beeſt,
Jan dirxſe wantſlaeger,
Dirck jacobſe ſterre,
Willem janſe thymeren.

1606 *Obyt*

Mr. Kornelis van beeſt.

Geſurrogeert

Gysbert aertſe ſloos.

1607 *Obyt*

Jan dirxſe de bruyn,
Gerrit cornel. van wourden,

Dirck

Dirck dirxſe de lange.

Geſurrogeert

Mr. Reynier corneliſſe doctor,
Dirck harmenſe olyſlager,
Jan dirxſe de lange.

1609 *Obyt*

Willem hendrixſe vos,
Gerard kegeling, *vertrokken.*

Geſurrogeert

Mr. Adriaen cool,
Gysbert henrixſe Antwerpen.

1610 *Obyt*

Reynier janſe de ſwaen.

Geſurrogeert

Iacob arienſe ſeylmaker.

1611 *Obyt*

Hendrick janſe van wourden,
Mr. Adriaen corneliſſe doctor.

Geſurrogeert.

Ian hendrixſe 't hart,
Gerard adriaenſe cool.

1612 *Obyt*

Dirck pieterſe,
Adriaen janſe.

Geſurrogeert

Dirck janſe ſteenwyk,
Ian adriaenſe de jonge.

1614 *Obyt*

Aert jacobſe vlammenburch,
Willem janſe thymeren

Geſurrogeert

Ian jacobſe yſerman,
Volkert pieterſe hoornbye.

1615 *Obyt*

Dirck jacobſe loncq,
Kornelis gerritſe hopkooper,
Aelbert minne adriaenſe.

Geſurrogeert

Kornelis adriaenſe vereyck,
Iacob dirxſe loncq,
Hendrick willemſe vos.

1616 *Obyt*

Mr. Kornelis hendrixſe hensbeek.

Geſurrogeert

Pieter doenſer groenendyck.

1618

Den 1. November, heeft zijn Princelyke Excell. (alhier op 't Raedhuys in de vergaderinge van de Vroetſchap gekomen zijnde) de XL. Raeden, en Vroetſchappen, als ook de Magiſtraet afgedankt, en van haere Eedt ontſlagen; en heeft de Novo tot Vroetſchappen genomineert, ende geëdt de naervolgende.

Gysbert aelbertſe,
Kornelis janſe bos,
Ian alowynſe paleſteyn,
Gysbert janſe zas,
Dirck corneliſſe ſchaep,
Thomas evertſe puttershouck,
Adriaen veen adriaenſe,
Kornelis gerritſe de lange,
Adriaen aertſe bos,
Andries dirxſe bockenburch,
Iohan vlack d'oude,
Pieter harmenſe cincq,
Ian adriaenſe de vrye,
Maerten pieterſen verwerf,
Gerrit janſen vroeſen,
Ian hendrixſe 't hart,
Hillebrant pieterſe heerenbras,
Ian willemſe den halven,
Pieter wouterſe crabeth,
Ian hendrixſe wantſlager,
Dirck jacobſe ſterre,
Dirck harmenſe de vrye,
Gysbert hendrixſe antwerpen,
Iacob arienſe bos,
Gerard adriaenſe cool,
Dirck janſe ſteenwyck,
Ian adriaenſe de jonge,
Volphert pieterſe hoornbye,
Kornelis adriaenſe vereyck,
Pieter doenſe van groenendyck,
Pieter franſe douw,
Hendrick dirxſe voſſenburch,
Meyndert floriſſe cant,
Kornelis reinierſe ſchoonhofsman,
Andries lauriſſe ſwaenswyck,
Kornelis adriaenſe houtman,
Daem aelbertſe minne,
Adriaen leendertſe jongkindt,
Hendrick gerritſe ryneveldt,
Iacob jacobſe de vrye.

1619

Den XVII. December, is zijn Genade, de Heer Iohan, Ernst Casimier, Grave van Nassau, Veltmaerschalck &c. mitsgaders, Heeren en Meesters Nicolaes cromhout, ende Pieter Couwenburch, van Bloys, Raeden Ordinaris in den Hove van Holland, gecompareert in de Vroetschap (alhier op 't Raedhuys vergaderd zijnde) ende hebben aldaer vertoont Acte van Credentie, daer by zijn Genade, als ook de voornoemde Raeden, gecommitteeerd wierden, omme in den name, en van wegen zijne Princelyke Excellentie (als daer toe by de Heeren Staten geauthoriseert zijnde) te doen veranderinge in de Magistraet en de Vroetschap. Tot welke einde de Heere Gecommitterde dezelve Vroetschappen, en en Magistraten elck apart in de Herberge van 't Harthuys by haer ontboden, en heure ontslaginge aengeseid hebben.

Soo is by my weder alhier gesteld de XL. Raeden, en Vroetschappen, zoo wel die geene die gecontinueert zijn, als de nieuwe, ten tyde voorschreven verkosen, ende geëdt, en zijn dese naervolgende.

Gysbert aelbertze,
Kornelis janse bos,
Ian alowynse palesteyn,
Gysbert janse zas,
Dirck cornelisse schaep,
Adriaen veen adriaense,
Kornelis gerritse de lange,
Andries dirxse bockenburch,
Iohan vlacq d'oude,
Pieter harmense cincq,
Maerten pieterse verwerf,
Iohan dirxse 't hart,
Hillebrand pieterse herenbras,
Pieter wouterse crabeth,
Gysbert hendrixse antwerpen,
Gerard adriaense cool,
Dirck janse steenwyck,
Volckert pieterse hoornbye,
Kornelis adriaense vereyck,
Pieter franse douw,
Kornelis reinierse schoonhofsman,
Andries laurisse swaenswyck,
Kornelis adriaense houtman,
Daem albertse minne,
Adriaen leendertse jongkindt,
Hendrick gerritse ryneveld,
Iacob jacobse de vrye,
Willem barthoutse abbesteegh,
Ian reynierse valkenaer,
Kornelis adriaense dongen,
Willem janse de vrye,
Anthonius claese vinck,
Steven doense van groenendyck,
Doct. Martynus bloncq,
Gerard traudenius recktor,
Gerard barthense van goch,
Iacob van thylingen,
Michiel daemse vermuel,
Adriaen huyge van schye,
Govert aertse hogenberch.

1620 *Obyt*

Kornelis janse bos,
Ian alowynse palesteyn,
Gysbert janse zas,
Kornelis gerritse de lange,

Gesurrogeert

Ian gysbertse zas,
Anthonius cloots Bailliu.
Dirck maertense westerhout,
Ioost janse van ophemert.

1621 *Obyt*

Volkert pieterse hoornbye,
Adriaen veen adriaense *vertrokken.*

Gesurrogeert

Iacob de vos,
Mr. Gerard cincq.

1624 *Obyt*

Kornelis adriaense houtman,
Hillebrand pieterse herenbras,
Ian reynierse valkenaer *vertrokken.*

Gesurrogeert

Aelbert maertense houtman,
Kornelis bouwense vander tocht,
Gerrit pieterse van beest.

1625 *Obyt*

Johan vlacq d'oude,
Jan hendrixſe 't hart,
Cornel. reynierſe ſchoonhofsman.

Geſurrogeert

Cornelis corneliſſe vlacq,
Gysbert hendrixſe 't hart,
Maerte reynierſe ſchoonhofsman.

1626 *Obyt*

Gysbert aelbertſe.

Geſurrogeert

Frans henrixſe herberts.

1627 *Obyt*

Adriaen leendertſe jongkindt.

Geſurrogeert

Maerten hendrixſe loncq.

1630 *Obyt*

Mr. Gerard traudenius,
Cornelis adriaenſe vereyck,
Jacob jacobſe de vrye.

Geſurrogeert

Pieter huybertſe middelandt,
Jacob jacobſe verboom,
Mr. Gerard marcellus.

1631 *Obyt*

Frans pieterſe douw.

Geſurrogeert

Mr. Anthoni voſſenburch.

1632 *Obyt*

Dirck corneliſſe ſchaep,
Adriaen huyge van ſchye.

Geſurrogreet

Pieter corneliſſe mull,
Jan wouterſe van immerſeel.

1633 *Obyt*

Dirck janſe ſteenwyck.

Geſurrogeert

Jan dirxſe ſteenwyck.

1634 *Obyt*

Pieter corneliſſe mull.

Geſurrogeert

Cornelis corneliſſe de lange.

1635 *Obyt*

Gysbert hendrixſe antwerpen.

Geſurrogeert

Mr. Adriaen de lange.

1636 *Obyt*

Jooſt janſe ophemert,
Mr. Adriaen de lange.

Geſurrogeert

Cornelis jacobſe ſteyn,
Mr. Nicol. vander graef.

1637 *Obyt*

Gysbert dirxſe 't hart,
Jacob bruynſe de vos.

Geſurrogeert

Dirck frederixſe beuckel,
Mr. Floris cant.

1638 *Obyt*

Maerten pieterſe verwerf,
Willem barthoutſe abbeſteegh,
Pieter wouterſe crabeth,
Dirck maertenſe weſterhoudt,
Gerard Balth. van goch.

Geſurrogeert

Johan crabeth,
Daem willemſe abbeſteeg,
Willem maertenſe verwerf,
Dirck zas 't hoenſe,
Gerard hopkooper.

1640 *Obyt*

Maerten hendrixſe loncq,
Johan zas,
Iacob van theylingen.

Geſurrogeert

Iſack van den berg,
Hans fellebier,
Harmen cincq wantſlager.

1641 *Obyt*

Gerard adriaenſe cool,
Hendrick gerritſe reyneveld.

Geſurrogeert

Mr. Anthonis vander wolf,
Johan gerritſe vroeſen.

1643 *Obyt*

Andries dirxſe bockenburgh,
Andries lauriſſe ſwaenswyck,
Daem aelbertſe minne,
Anthony cloots.

Geſurrogeert

Jooſt van den bogaert,
Jan janſe ſmit,
Adriaen corneliſſe vereyck,
Æmilius cool.

1644 *Obyt*

Maerten reinierſe ſchoonhofsman.

Geſurrogeert

Mr. Hyeronimus van beverninck.

1646 *Obyt*

Michiel daemse vermeul,
Willem janse de vrye,
Cornelis jacobse van steyn.

Gesurrogeert

Johan swaenswyk,
Gerrit cornelisse cincq,
Aelbert zas.

1647 *Obyt*

Willem maertense verwerf.

Gesurrogeert

Pieter daemse vermeul.

1648 *Obyt*

Johan swaenswyk,
Johan vroesen,
Cornelis bouwense vander tocht,
Anthony claese vincq.

Gesurrogeert

Gerrit dirxse sterre,
Arien van swaenswyk,
Govert abelse suys,
Doctor Johan de vrye.

1649 *Obyt*

Mr. Gerard marcellus,
Steven doense van groenendyk,
Dirck zas 't hoense.

Gesurrogeert

Donatus van groenendyk,
Herbert vander mey,
Lucas de veth.

1650 *Obyt*

Pieter van middelandt,
Jan janse smit.

Alzoo de Heeren Staten van Holland, ende West-vriesland, de Heeren Burgermeesteren ende Vroetschappen der Stede van der Goude, op haer versoek geoctroyeert hebben, dat de XL. Raeden der selver steede soude uytsterven tot het getal van 28 persoonen; breder volgens 't voorsz. Octroy; in dato den 21. Decemb. 1650.

1651 *Obyt*

Cornelis ariense dongen,
Joost van den boogaert,
Pieter daemse vermeul.

1652 *Obyt*

Johan crabet,

1653 *Obyt*

Pieter harmense cincq,
Cornelis cornelisse de lange,
Gerard hopkooper.

1654 *Obyt*

Gerrit pieterse van beest.

1655 *Obyt*

Govert maertse hoogenberch.

1656 *Obyt*

Jan dirxse steenwyk, heeft van zijn Vroetschap-Ampt geruncieert en is geëligeert tot Haven-meester.
Cornelis cornelisse vlacq *Obyt*.

Gesurrogeert

Gerrit pieterse cincq.

1959, *Obyt*

Doctor Martinus bloncq.

Gesurrogeert

Doctor Cornelis cornelisse de lange.

1660 *Obyt*

Isack van den berch,
Gerrit pieterse cincq.

Gesurrogeert

Mr. Jacob bonzer,
Dammas van swaenswyk.

1661 *Obyt*

Frans hendrixse herberts,
Mr. Anthony vossenburch.

Gesurrogeert

Mr. Lambert buys,
Florens de lange.

1662 *Obyt*

Aelbert maertense houtman,
Harmen cincq wantslaeger,
Mr. Anthony vander wolf.

Gesurrogeert

Frederick steenwyck,
Coenraed de wilde,
Reynier crabeth.

1663 *Obyt*

Adriaen van swaenswyk,
Daem van abbesteegh,

Gesurrogeert

Jacob vander dussen,
Mr. Willem van abbesteeg.

1664 *Obyt*

Aelbert zas,
Mr. Gerard cincq.

Gesurrogeert

Mr. Florens cincq,
Mr. Jacob everswyn.

1666 *Obyt*

Hans fellebier.

Ge-

Gesurrogeert

Mr. Arent vossenburch.

1667 *Obyt*

Mr. Lambert buys.
Frederick steenwyck, *gerenuncieert*.

Gesurrogeert

Mr. Jacob vander tocht,
Mr. Jacob vander graef.

1698 *Obyt*

Mr. Nicolaes vander graef,
Lucas de veth.

Gesurrogeert

Dirck de vrye,
Cornelis houtman.

1671 *Obyt*

Jacob verboom,
Dirck beuckel,
Gerard sterre,
Govert suys,
Coenraed de wilde.

Gesurrogeert

Michiel fellebier,
Hendrick van heuven,
Gerard steenwyck,
Mr. Adriaen huydekooper,
Mr. Meyndert cant.

1672 *Obyt*

Gerard steenwyck.

Den 27. Augusti 1672. is zijn Hoogheyt den Heere Prince van Orangien, als Stadhouder van de Provintie van Hollant ende West-Vriesl. geauthoriseert in yder Stadt van Hollandt, zoodanige order te stellen in 't veranderen van de Regeeringe, als hy vermeynen zoude voor den dienst van 't landt, ende Steden in 't particulier te behooren. Daer op is by de Heeren van de Vroetschap den 20. September, daer aen volgende; by eenpaerigheyt van stemme, geresolveert haer te dispenseeren, van der selver respective ampten; ende aen sijn Hoogheyt toe te zenden een lyste van alle de Vroedschappen, met verzoek dat Hooggemelde zijn Hoogheyt op nieuws zoodanige verkiezinge wilde doen, als hy voor de ruste, en dienst van 't land in 't gemeen, en van de Stad in 't particulier zoude oordeelen te behooren.

Op het boven verhaelde heeft zijn Hoogheit op den 25. September voorsz. gerescribeert, dat hy tot dienste, en vrede van de boven gemelde Stad goedgevonden hadt te excuseeren van haere voorschreve Vroetschaps-ampten, en van alle andere die de zelve uyt dien hoofde waren becledende; als

Mr. Floris cant, gecommitt. in de Staten Generael.
Mr. Jacob bonser, als doen mede gecommitteerde Raedt.
Gerard cincq, Regerend Burgerm.
Mr. Willem abbesteegh,
Michiel fellebier,
Mr. Meyndert cant.

En zijn by zijn Hoogheid de Novo *geëligeert*.
Aelbrecht vander burgh,
Adriaen van schye,
Joost verschuer,
Jacob de wilde,
Mr. Cornelis moeringhs,
Doct. Hugo vander werve,

Johan van dam.

Den 15. Novemb. daer aen volgende maekten de Heeren Burgermeesteren ter Vroetschap bekend, dat den Heer Bailliu haer hadde verklaert, dat zijn Hoogheyt op den IV. October hadde gewild, dat den

Heer Æmilius cool,

mede van de Vroedschaps-Ampt was geexcuseert, ende hem gelast hadde, dat ook ter Executie leggen; ende wierd daer op verstaen den selfden Heer mede voor geexcuseert te houden; zonder dat by gemelde Hoogheid tot supplement van die plaetzen door 't overlijden van de Heer Gerrit steenwyck, vacant gevallen word geprocedeert: maer de dispositie van dien gelaten aen de Heeren van de Vroetschap.

Na de veranderinge bleven continueeren deze naervolgende.
Ian wouterse van immerseel,
Adriaen vereyck.
Mr. Hieronimus van beverningh,
Doctor Johan de vrye,

Herbert vander mey, Bailliu.
Donatus van groenendyk,
Doctor Cornelis de lange,
Dammas van ſwaenswyk,
Florens de lange,
Reynier crabet,
Jacob vander duſſen,
Mr. Floris cincq,
Mr. Jacob everswyn,
Mr. Arent voſſenburch,
Mr. Jacob vander tocht,
Mr. Jacob vander graef,
Dirck de vrye,
Cornelis houtman,
Hendrick van heuven,
Mr. Adriaen huydekooper,
Adriaen van ſchye,
Jacob de wilde,
Jooſt verſchuer,
Aelbert vander burch.
Mr. Cornelis moeringhs,
Doctor Hugo vander werve,
Johan van Dam.

Den 1. January 1673.

Geſurrogeert

Doctor Gysbert cincq, in plaets van Gerard ſteenwyck.

1673 *Obyt*

Hendrick van heuven,
Adriaen van ſchye.

Geſurrogeert

Adriaen louf,
Willem de veth.

1674 *Obyt*

Jan wouterſe van immerſeel.

Geſurrogeert

Johan janſe van immerſeel.

1676 *Obyt*

Herbert vander mey Bailliu,
Doctor Johan de vrye,
Reynier crabeth.

Geſurrogeert

Hendrick daasdonck,
Juſtus vander mey,
Matthys de grande.

1677 *Obyt*

Mr. Adriaen huydekooper.

Geſurrogeert

Mr. Hugo van ſtreyen.

1578 *Obyt*

Dammas van ſwaenswyk,
Cornelis houtman.

Geſurrogeert

Philippe ſaniſſon,
Johan ſantvoort.

1697 *Obyt*

Adriaen louf,
Florens de lange.

Geſurrogeert

Martinus vander zaan,
Johan ſuys.

1580 *Obyt*

Mr. Florens cincq,
Mr. Jacob vander tocht.

Geſurrogeert

Hendrick ridder,
Mr. Melchior gerard van rietveld.

1681 *Obyt*

Dirck de vrye,
Aelbrecht vander burch.

Geſurrogeert

Joris de lange,
Mr. Melchior ſnels.

1682 *Obyt*

Adriaen vereyck,
Doctor Cornelis de lange.

Geſurrogerrt

Mr. Willem kaeckmes,
Boudewyn jongkindt.

1684 *Obyt*

Mr. Jacob vander graef.
Doctor gysbert cincq.

Geſurrogeert

Willem van den kerkhoven,
Mr. Cornelis van groenendyk.

1685 *Obyt*

Martynus vander zaan.

Geſurrogeert

Mr. Cornelis de lange.

1686 *Obyt*

Hendrick ridder.

Geſurrogeert

Mr. Johan ten ham.

1687

Willem de veth, heeft gerenuncieert.

Geſurrogeert

Mr. Daniel leſtevenon.

1689 *Obyt*

Jacob de wilde,

Geſurrogeert

Mr. Johan vander does.

1690 Obiit
Mr. Hieronimus van beverningh.
Gesurrogeert
Pieter van Someren van vryenes.
1691 Obiit
Jan van dam.
Gesurrogeert
Mr. Reyer vander burgh.
1692 Obiit
Mr. Jacob everswyn.
Gesurrogeert
Doctor Petrus ens.
1693 Obiit
Mr. Arent vossenburgh.
Gesurrogeert
Jan de mey, *Heer van Lekkerland.*
1696 Obiit
Mr. Cornelis moeringh.
Gesurrogeert
Paulus louff.
1698 Obiit
Donatus van groenendyk.
Gesurrogeert
Mr. Franco de vrye.
1699 Obiit
Dr. Hugo vander werve.
Gesurrogeert
Mr. Frederik luyt.
1700 Obiit
Mr. Melchior gerard van rietveld,
Dr. Petrus ens.
Gesurrogeert
Mr. Isaak Drolenvaux,
Dr. Georgius boudens.
1701 Obiit
Jacob vander dussen,
Joris de lange,
Mr. Cornelis van groenendyk,
Mr. Reyer vander burch.
Gesurrogeert
Mr. Bruno vander dussen,
Mr. Dirck de lange,
Mr. Herman syen,
Mr. Jacob de vrye.
1702 Obiit
Mr. Herman syen,
Mr. Jacob de vrye,
Jan immerseel,
Justus vander mey,
Johan sanisson.
Gesurrogeert
Dirck houtman,
Adriaen crabeth,
Mr. Roelof van heuven,
M. Theodorus van abbesteech,
Mr. Arent vander burch.
1704 Obiit
Mr. Cornelis groenendyk,
Mr. Johan vander does,
Gesurrogeert
Dr. Justus van den boogaart,
Huybert van eyck.
1706 Obiit
Johan sandvoort,
Mr. Johan ten ham, *heeft zig by requeste geexcuseert*
Gesurrogeert
Mr. Gerard van brandwyk, *Heere van Bleskinsgraye.*
Mr. Antony moeringh.
1707 Obiit
Mr. Theodorus van abbesteech.
Gesurrogeert
Mr. Damianus van abbesteech.
1708 Obiit
Adriaen crabeth.
Gesurrogeert
Govert cincq.
1709 Obiit.
Mr. Willem kaekmes,
Dirck houtman.
Gesurrogeert
Mr. Daniel willem lestevenon,
Adriaen vander does.
1710 Obiit
Mr. Hugo van stryen,
Mr. Antoni moeringh.
Gesurrogeert
Mr. Jacob vander tocht,
Reynier crabeth.
1711
Willem van den kerkhoven afstand gedaen hebbende, is in dessels plaets
Gesurrogeert 1712 sijn Soon Mr. Willem van den kerkhoven.
1712 Obiit
Mr. Cornelis de lange,
Mr. Franco de vrye,
Dr. Just. van den boogaert.
Gesurrogeert
Mr. Will. pieter de witte,
Mr. Adriaen Moeringh,
Mr. Willem van stryen.

AGTSTE HOOFD-STUK.

Overdragten tusschen Der Goude en Dordrecht, Haarlem, Delft, Leiden, Rotterdam, Middelburg, Armuiden, Hoorn, Hage, Zierikzee, Ter Goes. Vergunbrief van Bisschop Rudolf van Diepholt aan de Steden en Onderzaten van Holland, enz.

Verdrag met Dordrecht over het stapelregt. Lade N.

IN den jaare 1477. op den 8sten May zyn der Goude en Dordrecht overdragen met elkanderen op 't stuk van Stapel-recht, dat het verdrag in den jaare 1453. op den 22sten April tusschen de Stad Dordrecht en de gemeene Steden van Holland tien jaaren zal bestaan. Des mochten die van der Goude de goederen hen toebehoorende, doch geen andere, den Yssel op ofte neder voeren in hunne schepen sonder stapelen. Indien zy zelfs geen schepen hadden, zouden die van Dordrecht het voorbot hebben. Mits moesten die van der Goude hunne Rhijnsche-wijnen te Dordrecht haalen, en nergens elders. d'Overtreder verbeurde zestig goude Rijders, een derdedeel voor den Graave, een voor de stede van Dordrecht, en een voor den aanbrenger, te betaalen binnen acht dagen: had de breukeling zo veel gelds niet, zo wierd hy ontpoorterd tot den tijd der betaalinge toe: wierd het niet gedaan; zo mochten die van Dordrecht de Goudsche Poorters, goederen en schepen houden.

Wanneer die van Dordrecht na dezen den vrydom van den Yssel poogden te beneemen, wierd daar over in den jaare 1565. den 5den November een uitleg gedaan. In den jaare 1568. klaagden die van Utrecht des wegens aan de Staaten van Holland, verzoekende by request hen by te staan om den vrijdom van den Yssel aan d'onder-

danen van ſijne K. Majeſteit te laaten. Ook ſchreven zy dezen aangaande aan die vanden Goude.

Der Goude verdroeg in den jaare 1471. den 20ſten Februarius met die van Haarlem, dat de poorters van der Goude binnen Haarlem zullen mogen opbeuren, en ontfangen alle erffeniſſe zonder eenig pond geld daar af te geeven: ook dat zy met'er woon te Haarlem koomende vry van daar mogen ſcheiden: behoudelijk dat de poorters van Haarlem gelijke vryheid Ter Goude hebben. Verdrag met die van Haarlem. Lade L.

In den jaare 1473. den 20ſten October overquamen die van der Goude en Delft dat d'eene ſtad niet meer keuren noch zettinge maaken zal op haare poorteren, noch op haar bier, koorn, ofte andere goederen, dan elk op ſijn zelfs poorteren en goeden. Verdrag met die van Delft. Lade L.

Dat d'een des anders poorters ofte goederen niet en zal mogen arreſteren, maar mogen afſchryven. Dat elk in des anders ſtede zo vry koopmanſchap doen mag, als d'inwoonders en poorters doen mogen. Dat elk in des anders ſtede mag in en wederom uittrekken zonder eenig pond geld te betaalen: ook niet van erffeniſſe en beſterffeniſſe. Alle kenniſſen en vonniſſen die ymand op hem heeft zullen in d'eene ſtede zo veel machts hebben als in d'andere.

Die van der Goude verklaaren by certificaatie in den jaare 1485. den laatſten Maert, dat de ſtede van Leyden van oude tijden altoos haare poorters, Ter Goude om eenige penniklijke ſchulden gearreſteerd, afgeſchreven heeft, en wederom als dan by die van der Goude geremitteerd aan die van Leyden: van gelijken dat die van der Goude altoos haare poorteren tot Leiden om eenige penniklijke ſchulden gearreſteerd, afgeſchreven hebben, en worden by die van Leyden als dan geremitteerd by die van der Goude. Certificaatſie van een oud verdrag tusſchen die van der Goude en Leyden. Lade L.

In den jaare 1566 den laatſten Maert verdroegen die van der Goude met de ſtede Leyden voor tien jaaren, en tot voordere ontzegginge toe, dat de burgeren van Leyden Ter Goude koomende metter woon, en oock die van der Verdrag over het pond-geld met die van Leyden.

Goude te Leyden koomende van hunne goederen geen exugeld, pondgeld, ofte eenigerhande ongelden betaalen zullen.

Diesgelijk zullen de Burgeren van beide steden vrywezen van alle die goederen hen aangekomen by besterffenisse, huwelijken, of anders, en 't zelve goed vry na hen mogen neemen, en vervoeren daar het hen geliefd. behoudelijk dat de persoon die de voorsz. vryheid zal willen gebruiken gehouden zal wezen borgh te stellen van zes jaaren achter een in eene van beide stede metter woon te blyven, op verbeurte van anderzints van deze vrydom versteeken te zullen wezen, ten ware zy binnen den voorsz. tijd dezer wereld overleden, ofte in andere plaatzen trokken metter woon daar de stad daar zy uitgetrokken waren van de voorsz. exu vry en exempt ware.

Rotterdam. Met die van Rotterdam maakte Der Goude in den jaare 1507. den 18den December een verdrag van wederzijdsche vryheid van exu of pond geld, op de wijze als vooren.

Middelburgh en Armuiden. Hoorn. Met die van Middelburg en Armuiden in den jaare 1566. den laatsten maert. Met die van Hoorn in den jaare 1525. den 7den augustus:

Hage. Met die van den Hage in den jaare 1537. den 12. Julius.

De Schippers van der Goude mogen te Zierikzee allerhande goeden laaden. Schippers boek. Fol. 11. Lade L. In den jaare 1601. den 22sten . . . deeden die van der Goude certificaatsie, dat de schippers, poorters dezer stede, van der Goude te Zierikzee mogen inneemen en laaden allerhande goeden, niet jegenstaande waar de zelve t'huis behoooren.

Middelburgh en Armuideu Zodanig verdrag was'er mede van te laaden te Middelburg en Armuiden.

Ter Goes en door geheel Zeeland mogen de poorters van der Goude koorn voor hun provisie koopen zonder ter vryemerkt te koomen: in dato den 5. Febr. 1538.

Die van der Goude door de Heemraden van Schieland

in

in den jaare 1693. uit hun Collegie gesloten gaven een bevel waar by zy Stads-poorte voor den Dijkgraave en Hoog-heemraden koomende om te schouwen zoude toehouden: aldus luidende,

„ De Schout, Burgermeesteren, en Schepenen in deliberatie genomen hebbende, nademaal die van der Goude „ geseclu deert sijn uyt het Collegie van de Hoog-heymraeden van Schielandt, niet tegenstaende hare intercessie, ende goede pretensie, ende dat men verstaet, dat „ den Dijckgraef, en Hoog-heymraden morgen sullen „ comen schouwen, is over sulcks met goede deliberatie „ geresolveert, en verstaen, dat men deselve schouwe niet „ sal admitteren, nog gedogen, dat sy luyden met heurluyder wagens, of te voet binnen der stadt sullen mogen comen, om redenen en consideratien, die mijn „ Heeren ter geleender tijt meenen te verantwoorden, en „ is den Secretaris gelast hem op morgen goets tijts aen „ de dijckspoort te laten vinden, ende op de aencomste „ van den voorsz. Dijckgraef en Heymraden de poort te „ doen sluyten, ende haerlieden de resolutie voorsz. aentesеggen, maer ingevalle sy versogten binnen te mogen comen teeren, dat hy henluyden als dan sal seggen, indien „ sy de Potters-poort begeeren in te comen niet als Heymraden, maer in haer privè namen, dat mijn Heeren „ sulcks wel lijden mogen, maer zo de Dijckgrave versoecke, dat hy de regte mogte incomen, dat men 't selve sal toelaten. Actum ter Camere XVI. Jun. 1593. „ Present de Schout, *Gerrit Huygense Hopkoper*, *Dirck* „ *Janse Lonck*, *Gerrit Franse Kegeling*, Burgermeesteren „ *Harmen Dirckse*, *Gerrit de Lange*, *Pieter Pietrse Trist*, „ en *Adriaan Janse*, Schepenen.

Verdrag tusschen Heemraden van Schieland en die van der Goude.

De zaak in de Staatsvergaderinge gebracht zijnde, wierd'er goedgevonden, dezelve by der hand te neemen, en te bevorderen dat zodanige inbreuk in voorregten geweerd werde, en hersteld; ofte dat anderzinds ter begeerte

geerte der Regeerders van der Goude, ten hunnen genoegen, voor deze male, doch zonder eenige rechtsbeneeminge ofte gevolge, ordre zoude gesteld worden, dat een bequaam en gequalificeerd persoon, uit de voorsz. stad, als boventallig Hoog-heymraad aangesteld en gemachtigd werden.

Geregr. fol. 104.

Priv. boek.

Voorts moesten de reekeningen van Schieland, en van de ommeslagen gedaan worden, ten overstaan van twee uit *der Goude*, en vier uit *Rotterdam*, *en Schiedam*.

Ingevolgen stelde Prins Maurits in den jaare 1600. op den rol der benoemde tot dat Heemraadschap den Hr. *Æmilius van Rosendael*, waar op het geschil geslicht wierd: de Burgermeesters van der Goude, *Moel*, en *De Lange* na dezen de Heemraadschap binnen *Rotterdam* spreekende, wierd het voorgaande ter vergeetendheid overgeboekt, en hield d'aloude gewoonte van 't verwelkommen en onthaalen der Heemraden Ter Goude stand, en bleef eene Heemraads plaatze altoos voor die van der Goude, wordende thans door sijne Excell. *Bruno vander Dussen*, Afgesant wegens den Staat van Holland op de Vredehandelinge t'Utrecht bekleed.

Philips, *Hertog van Burgondien*, en Graaf van Holland overdroeg met *Rudolf van Diepholt*, Bisschop 't Utrecht en sijne kerken, wegens sijne steden en onderzaten van Holland, Zeeland en Vriesland, involgens ook wegens de stad der Goude, (in welkers Raadhuis kasse de overdracht berust) in wijze als volgd:

Vergunning van Bisschop Rudolf van Diepholt aan de steden en Onderdanen van Holland.

„*Roedolf van Diepholt*, by de genade Gods, Bisschop
„'t Utrecht, doen cont alle Luyden, dat onse geminde
„Heere en *Hertoge van Burgondien*, Grave van Hollant,
„ons heeft doen thoonen, en te kennen geven, dat zijne
„Ondersaten van Hollant, Zeelant, ende Vrieslant, da-
„gelijx seer beswaert ende belast worden mit onser geeste-
„lijke jurisdictie, en sonderlinge van de Provisoiren ende
„Deeckenen in de voorsz. Landen wesende, 't welck wy

„im-

„immer niet gehengen en willen, maer daar inne doen „versien, soo dat onse liefs Heeren ondersaten immer van „ons en onsen dienaren niet beclagen en sullen, ende „sijn daeromme overmits die groote liefde die wy dragen, „en hebben, tot onsen lieven ende Genadigen Heere, „ende *Hertoge van Burgondien*, Grave van Hollant, en „tot sijnen landen, ende ondersaten van Holland, Zee- „land, ende Vriesland minlicken overdragen ende ge- „sloten goeden rypen rade, ende by goeddunncken van „onsen beyder raden, sulcke punten als hier na beschreven „staen, om onse geestelicke jurisdictie onser kercke van „Utrecht voortaen daer op te regieren, ende doen regie- „ren op zijnen ondersaten van Holland, Zeeland ende „Vriesland.

„Item in den eersten soo sal men die Deeckenen en Pro- „visoren over al in voorsz. landen regieren alleen met eenen „notabelen man in elcke Provisoire ende Deeckenie, die „hem des geestelijcx rechts verstaen, ende die daer nut „toe sijn.

Land-dekenen met eenen geestelijk rechtgeleerden.

„Item soo en sal geen man die vryheyt van der clerck- „schap genieten, die geene cruyne, noch clerckelijke „habyt en drage, als 't behoorlijck is: die niet en leeft „als een clerck schuldig is van doene. En waer dat ee- „nig paep of clerck eenich overdaet bedreef, binnen de „Graeffelijckeyt van Holland, Zeeland, en Vriesland 't „waer vredebraecke, ofte in vechten, in dronkenschap „oft in eenigen ondaadelijcken saacken die geen redelijc- „ken clercken toe en behooren, die sal onse lieve Hee- „re die *Hertoge van Burgondien*, Grave van Holland, Zee- „land en Vriesland, mogen doen vangen, by sijnen Bail- „liu, of sijne Rechteren, en die leveren onsen Deecken, „of Provisoor, daer die saecke geschiet waere, als 't ken- „nelijck waer, dat zy clercken waren, ende die misda- „dige paep of clerck en sullen wy, noch Provisoor, noch „Deecken, niet uytlaeten eer zy onsen lieven Heere den

Kerkelijke vryheid, voor wien alleen.

d' Uitsporige geestelijken mogen door 't wereldlijk regt gevangen, en den Deken overgeleverd worden, en moeten den Grave breuken betaalen.

„ *Hertoge van Borgondien*, Grave van Holland, van breuc-
„ ken, die zy binnen ſijne Landen misdaen hadden, ge-
„ betert hebben.

Geen Hollanders mogen, zo zy niet willen, t' Utrecht voor 't geestelijk recht gedaagd worden.

„ Item ſoo en ſullen zy die onderſaten van Holland, „ Zeeland, en Vriesland, niet dagen t'Utrecht om rechte „ te komen, om eeniger ſaecken wille, al ſoo verre, als „ die men dagen wil te recht ſtaen willen voor den gee- „ ſtelijcken of waerlijcken Rechter dat zy onderſaten, of „ ondergeſeten is, ende die ſaecke alſoo is dat die geeſte- „ lijcke Rechter daer van kennen ende rechten mach, en „ oock dat die Rechteren mit vreden haer rechten vorde- „ ren ſullen mogen.

De daging door bannen moet ter kenniſſe gekoomen zijn van den gedaagden.

„ Item ſoo en ſullen niemant mit monitien moeyen, mit „ bannen, ten zy dat zy eerſt gedachtich zijn, en dat „ men bewijſen mach preoffelick dat die dagingen tot (der) „ geenre kenniſſe gecomen zijn die men monieren of ban- „ nen zoude, ende de Deecken of Proviſoor en ſullen om „ geen misdaden wille, die eenich perſoon gedaan hadde, „ by ſententie van der Jurisdictie * *ſal. mineren.*

* Heeft mijn voorſchrift.

Verklaring over de vryheid der kerken en kerkhoven.

„ Item of imant om eeniger misdaden wil, die hy mis- „ daen hadde in de kercke, ofte op den kerck-hove gin- „ ge, dien die vryheid van der kercken niet en ſouden „ mogen beſchudden volcomelijcken nae beſchreve rech- „ ten, die misdadige ſal onſe geliefde Heere, die *Hertoge* „ *van Borgondien*, Grave van Hollant mogen doen nemen „ van de kerck-hoven, of uyten kercken, ſonder die kerc- „ ken ofte kerckhoven daeromme te violeren, ofte inter- „ dict te weſen. Oock mede ſoo en ſullen die vryheden „ van der kercke niet te bate comen den geenen die met „ ingeſetter lagen imant dootſloege, dat kennelijck op „ hem geproeft waer, noch oock den geenen, die van on- „ ſen lieven Heere den *Hertoge* voorſz. of van den ge- „ rechten in den lande heerlickheyt gebannen zijn om „ dadelijcke feyten als misdaen te hebben tegen den Prince

„ van

„van den landen, oft tegens ſijnen hande dat men hie-
„ten mach, *Crimen læſæ Majeſtatis*, oft andere dierge-
„lijcke, maer onſe lieve Heere den *Hertoge van Burgon-
„dien* voorſz. ſal die mogen doen nemen uytter kercke,
„of van den kerck-hove, ſonder die kercke oft kerck-ho-
„ve daer mede te beſlagen te weſen, oft interdict te mo-
„gen comen.

„Item ſoo en ſullen die Deecken oft Proviſoiren nie-
„mant moeyen, overmits dat zy op H. dagen gewrocht
„hebben eenich werk dat hem nootdruftich waer, daer zy
„die Vier-dagen medegebroocken hadde, dat is te ver-
„ſtaen, van noots of gebodts wegen op ten dijck
„of waterſchap oft in den ougſt, dat coorne ſijn oirbaer
„te doene, ofte anderen gemeenen noot oirbaer, ſoo dat
„gebeuren ſal.

Vrydom om by nood te werken op Vier-dagen.

„Item van den geenen die in overſpel ſitten, oft in for-
„nicatien, ende diesgelijcke andere dingen, daer oft
„ſal men houden die maniere ende gewoonte als ſy tot
„daer toe gehouden zijn. Behoudelijcken dat men wij-
„ven die gemannet zijn niet beſchamen en ſal, noch daer
„aft moeyen, ten zy dat zy ſitten in openbaer overſpel,
„oft dat zy daer af in Sinodo beſchuldigd zijn.

Ordenantſie belangende overſpeelders, enz.

„Item ſoo en ſullen die Deeckenen oft Proviſoren die
„onderſaten van Holland, Zeeland en van Vrieſland niet
„vorder beruſten in gelden te nemen van citatien, van
„ſententien, ende andere ſaecken in den recht dienende,
„maer zy zullen hen daer in gelijcken en conformeeren
„den Hove van Utrecht; maer want men in Zeeland dat
„recht wel pleecht, ſoo en ſullen die Deeckenen, noch
„Proviſoren aldaer van den onderſaten van dach-brieven
„te ſchrijven, ende te ſegelen niet meer nemen dan een
„Engelſche, ſulcx payement als men nu munt in Vlaen-
„deren, ende gelijck in Hollant, ende alſoo voort van
„Maen-brieven, ende andere brieven van Banne-brieven
„na den beloop alſoo daer toebehoort. Ende waer dat

Citaatſie gelden; enz. niet te verzwaaren.

", ymant storve, ende in den banne waer voor schulden oft ", andere saecken, dat men kennelijck ende openbaer proe- ", ven mochte, dat hy dat wel gebetert soude mogen heb- ", ben, ende dat hy dat gelaten hadde in de versmadenis- " se der Heyliger Kercke mit ten wille, dien sal die Deec- " ken oft Provisoir ommegaen redelijck ende bescheyde- " lijck nae ouder gewoonten: maer arme luyden die ster- ", ven ende andere te banne wesende van schulden oft an- ", ders dies niet beteren conden, daer oft sullen die Deec- ", kenen ende Provisoren nemen van heure Erfgenamen " dubbelde contumatie gelt, dat is te verstaen twee wer- " ven soo veel gelts, als sy levendich souden gegeven heb- " ben van der contumatien en correctien eermen hen ab- " solveert soude hebben gelijck van outs gewoonlijck placht ", te wesen, ende datatien useren in elcken lande ende ", Provisoren nae ouder gewoonte.

Ordonnantsie wegens de geboden der huwelijkende,

", Item wat veele Luyden in Holland, in Zeeland ende ", in Vriesland hylicken ende trouwen malkanderen eer zy " haer geboden hebben in der kercken, soo en sullen " die Deecken oft Provisoren niet meer nemen van der " absolutien van eenen man ende wijf, die alsoo mal- " kanderen trouwen sullen by haren vrienden ende magen, ", oft mit hare moetwille, die tot haeren mondigen jaren ", gecomen sijn ten hoochsten dan eenen engelschen no- ", bele, ende daer beneden voort bescheydelijck na den " state van den persoonen, die sullen trouwen in der ma- " nieren voorsz. maer met deser Ordonnantie en sullen " niet beswaert wesen die ondersaten van Holland, Zee- " land, ende Vriesland, die seeckere Ordonnantien ende ", Costuymen hebben, dat zy mijn hier af te geven plegen, ", die sullen heur oude gewoonten ende haircomen ge- ", bruycken.

ontrent de vervoerde,

" Item en sullen die Deeckenen ende Provisoren geen ", absolutie geven die vrouwen of maechden ontvoeren ", buyten haren wille, ten zy dattet hare naeste mage te

", wille

„wille ſy, noch geen papen en zullen die trouwen ten „ware dat zy beyde met haren vryen wille des begeerden „ſonder bedwongen weſende, ende hier op ſullen wy gebodt doen aen allen Proviſoren, Deeckenen ende papen: ende waer eenich Proviſoir, Deecken of pape die „hier en boven deede dien Deecken of pape of Proviſoir „ſullen wy, of onſe Officiael daer oft alſoo openbaere „corrigeren ende punieren, dat zy andere exemplen weſen ſullen tot alre tijt als wy oft onſe Officiale des vermaendt weſen ſullen.

„Item ſoo en ſullen wy noch onſe Dienaren van den „onderſaten van Holland, Zeeland, ende Vriesland niet „meer nemen van inſtitutien, proclamatien, abſentien, „noch permutatien dan van outs gewoonlijck plach te „weſen over xx. of over xxv. jaren. over inſtitutie-geld, enz.

„Item wanneer men onſe Suffragaen ergents behouven „ſal in Holland, Zeeland, ende Vriesland omme kercken, „kerckhoven, of outaren te weyene ende anders, ſoo ſullen onſe Suffragaen daer comen opter geenre coſt redelijck die hy behouven ſal; ende hy ſal hen lieden voor „zijn dienſt en arbeyt mit een redelicke heusſcheyt, die „hem gegeven ſal worden by den geenen die des behouven nae gelegentheyt der ſaecken. wijden van kerken, enz.

„Item ſoo en ſullen die Deeckenen ende Proviſoren die „onderſaten van Holland, Zeeland, en Vriesland niet moeyen om dat ymant ſijn kinderen by ongevalle, of verſuymeniſſe van water, van vier, oft anders verloren „hadde. verdrenken van kinderen enz:

„Ende wantter noch veele andere ſaecken ſijn onſer „geeſtelijcker jurisdictie aengaende daer die onderſaten „van Holland, Zeeland, ende Vriesland mede beſwaert „ſijn of beſwaert mochten worden, die men nimmer wel „en weet te noemen, ſoo zijn wy overdragen mit onſen „lieven geminden Heere den *Hertoge van Bourgondien*, „Grave van Holland, waer dat in de voorſz. punten, of

„in eenigerhande punten onſer geeſtelijcker Jurisdictie
„aengaende eenich geſchil of ſtoot viel, ſoo ſal onſe lie-
„ve Heere den *Hertoge van Borgondien*, Grave van Hol-
„lant daer toe nemen en ſetten twee van onſe Raden, en-
„de twee van ſijne Raden, onſe voorſz. Jurisdictie te mo-
„dereren, ende of die vier niet eens en conden worden
„ſoo ſullen zy kieſen ons lieven Heere des *Hertoge van*
„*Borgondien*, ſijn Cancelier van Bourgondien in der tijt
„weſende, tot eenen over-man, ende waert dat hy af-
„lyvich geworden waere, ſoo ſullen die vier dan kieſen
„eenen ygelijcken over-man die ordonneren en modere-
„ren ſullen in onſer voorſz. Jurisdictie, dat ſullen onſe lie-
„ven Heere de *Hertoge* voorſz. ende wy van waerden
„houden. Ende mits deſen overdracht en ſullen niet ver-
„niellet weſen die oude ſoenen gemaeckt tuſſchen de
„Graefflijckheyt van Hollant ende onſen Crisdom van U-
„trecht, maer ſullen in haren volcomen machten blyven,
„gelijck zy voortyts bedanckt ende bebrieft ſijn.

Verbiijf in-geval van verſchil.

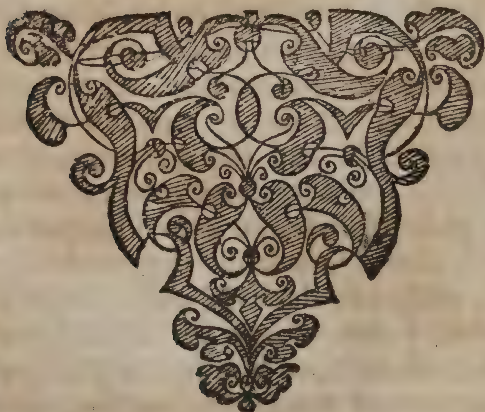
„Ende om dat wy deſe voorſz. overdrachten in alle
„punten gelijck voorſz. ſtaet gelooft hebben onſen lieven
„ende geminden Heere den *Hertoge van Borgondien*, Gra-
„ve van Holland ende ſijnen naercomelingen ende oock
„zijnen lande van Holland, Zeeland ende van Vriesland
„vaſt, geſtade en onverbroocken te houden, ende te doen
„houden beſonderlijcke in allen anderen ſaecken hier bo-
„ven niet begrepen, ons eedts, die wy den Stoel van
„Roomen, ende der kercke van Utrecht gedaen heb-
„ben, wy des eenen oirconden onſe ſegele hier aenhan-
„gen, gegeven op ten leſten dach van February in 't jaer
„ons Heeren Duyſent vyer hondert vier en dartich nae
„cours van Utrecht. Ende want tot onſer kenniſſe ge-
„comen is als dat ſulcke tractaet ende overdracht van ee-
„nigen van onſen Dienaaren ende onderſaten, ende mede
„by de Deeckenen ende Proviſoiren alhier in onſen lan-
„den niet onderhouden, maer dat dagelijckx daer tegens
„ge-

„gedaen ende gegaen wort, anders dan dat ſelve tractaet „uytwijſende is tot grooten hinder en achterdeel onſer „landen, goeden ſteden, ende onſen gemeenen onderſaten inwoondere der ſelver landen, dewelcke boven „ende contrarie den ſelve tractate geſchat ende gepactioneert worden in veele diverſche manieren, ende in ſulcker vougen dat ons dat ſelver langer niet te lijden noch „te gehengen en ſtaet in eeniger wijſe.

„Soo is 't dat wy u daeromme ontbieden ende bevelen, „ende elcken van u byſondere nae ſijnen toebehooren als „dat gy terſtont treckt over al in onſen voorſz. landen „van Holland, Zeeland, ende Vriesland binnen onſer „goeden ſteden, ende daer buyten, ende aldaer in der „gewoonten plaetſen openbaerlijcken leſet ende verconn„diget deſen onſen tegenwoordigen brief, ende uyt machte der ſelve gebyet ende beveelt allen onſen dienaren, officieren, ende onderſaten ende goede luyden onſer „voorſz. landen, als dat zy dat inhouden van den voorſz. „tractaet, hier boven geincorporeert, navolgen ende onderhouden en doen navolgen en onderhouden in allen „ſijne punten ende articulen ſonder daer tegens te doene, „oft yet anders daer inne te trecken, oft te ſoucken in eeniger manieren op alle dat zy van ons houdende zijn, „ende ſeer ſtrengelijk van ons gecorrigeert te weſen, „ende deſgelijcx, ſoo beveelt en gebiet allen den voorſz. „Deeckenen ende Proviſoiren overal binnen den voorſz. „landen als dat zy deuchdelijk dat voorſz. tractaet onderhouden, ende hen des daer nae rechten ende wachten daer boven yet te doene of te hantieren of anders „wy ſullen dat ſelven doen houden en doen verhalen aen „alle haer tempereele waerlijcke goedere over al binnen „onſen landen voorſz. gelegen, ſonder yet daer inne te „ſparen ofte te verdragen oock wie hy zy. Bevelen voort „ſeer ſcherpelijcken allen onſen dinaren, officieren voorſz. „op die verbeurniſſe van haren dienſten dat zy alſo ſcher-

„pe-

„ pelijck daer toen zien, oft ymant wie hy ware geeste-
„ lijcke of waerlijcke persoonen boven en contrarie den
„ voorsz. tractaet ginge ende dede doen, als dat zy dat
„ selve terstont beteyckenen, ende aenbrengen onsen ge-
„ trouwen Stedehouder om daer van onser wegen, als
„ recht en redenen dat eysschen zullen te voorsien. Ende
„ dat dit te doene soo en zijt in geenen gebreecken, want
„ wy 't alsoo gedaen willen hebben, ons, of onsen Stedehou-
„ dere en Raede van Holland certificeerende wat gy hyer
„ inne gedaen sult hebben. In oirconde desen brief ende
„ onsen zegele hier onder aengehangen. Gegeven op ten
„ XXVII sten dach in September in 't jaer ons Heeren Duy-
„ sent vier hondert twee ende 't sestich. Aldus geteyckent
„ by mijnen Heere den *Hertoge*, ter Relatie van den Ste-
„ dehoudere ende Raden van Holland. J. LODIJCK.

NE-

Pag 137 I deel

NGENDE HOOFD-STUK.

STADS VOORNAME *GEBOUWEN.*

SLOT, RAADHUIS, VLEESHAL, WAAG, BOTERHUIS en DOELEN.

STADS SLOT.

Gebouwd door Jan van Henegouw, ontrent den jaare 1330. *Verbrand* 1438. *Herbouwd. Oude Schrift-gaarde dezer Lande. Lijst der Slotvoogden. Onderneeming van den Schout op 't zelvige. Bezet door van Swieten* 1572. *Geslaakt* 157?. *Verkooping der Slots-Erven* 1681.

I*an van Henegouw* (Jonger Broeder van *Wilhem de Goede*, Grave van Holland) Heer van der Goude, by gifte geworden, rechtde aldaar Tollen op, en boude ten dien einde een Slot (andere meenen dat hy het voorafgeboude slechts vermeerderde, en verbeterde, 't geen *Bor* en *van Leeuwen* tegenspreeken) aan den Yssel-stroom op de Oostzijde van de Haven, beslaande, met sijne voorhoven en pleinen, al wat thans van de nieuwe veer-stalspoort, d'uiterste brugge tot aan de zijl achter de Minnebroeders-steeg en Vijver-straat betimmerd is. Het slot had sijnen ingang en poorte op de Spiering-straat. *Bor* vergist hem, wanneer hy steld stat dit Slot by *Jan Grave van Blois*, in den jaare 1439. zoude gesticht zijn, waer op hy ingevolgen dit verjaarde Jaar-schrift toedicht.

['t Slot door Jan van Henegouw, ontrent den jaare 1330. gebouwd. S. van Leeuwen, Bat. ill. — Bor vergist hier zich. Bor. Ned. Hist. Boek II.]

't sLot ter GoVde bIJ Ian graaf Van bLoIs WeL geMaeCt, 1577.
es na hondert aCht en dertICh jaar tot niet geraeCt.

Doch de groote Historie-Schrijver noemd verkeerdelijk voor *Jan van Henegouw*, *Jan Grave van Blois*, na-of klein-zone van den eersten. Vervolgens dwaald hy in 't sterf-jaar van den laatsten, overleden, niet in 't jaar 1439. maar 1381. op sijn Slot te Schoonhoven.

Het Slot door het vyer vernield in den jaare 1438.

Een deerlijke brand als voor verhaald, verslond in den jaare 1438. den 25. Augustus, niet alleen de stad, maar vernielde het Slot zelve; 't geen herbouwd zijnde zich heerlijcker na dezen met vier Toorens vertoonde. De ten noorde staande wierd de *Tooren van Arkel* genoemd.

Word herbouwd, en heeft vier Toorens,

Kemp verhaald het geval in sijne *Beschrijvinge van Gornichem. bl.* 196. 203. 't geen die Tooren dus benaamde.

Heer *Jan*, laatste Heer van *Arkel*, Heer van Mechelen op de begraavinge van Hertog *Antonis*, in den jaare 1415. word zo als hy van *Veurne* wederkeerd, by d' Arpenbrug, op de kaat van Brabant, gevangen, het witte kleed der Duitsche Ordre aangetrokken, te Zevenbergen, en van daar in den Haag gebracht by Hertog *Willem van Beyeren*, daar in der gevangenis-stok geworpen, en bleef daar tot dat Hertog *Willem* met sijne Dochter *Jacoba*, Bruid van den Dolphijn, na Vrankrijk reisde, wanneer *Jan van Arkel* op 't Slot Ter Goude gezet wierd. Na Hertog *Willems* overlijden wierd *Jan van Arkel* van 't Slot Ter Goude gebracht op het Slot te Sevenbergen, daar hy noch acht andere jaaren zat.

is 's Lands gemeene Schrift-gaarde.

S. van Leeuwen gist, dat eene van Slots Toorens thans overig, de Tooren van *Arkel*, van het vyer ongeschonden, van ouds diende om 's Lands gemeene handvesten, brieven, en papieren veilig te bewaaren, (men ziet'er thans noch eene binnen-muursche plaatse daar toe dienende, by onkunde het *Kruid-huis* genoemd,) dewelcke in 't jaar 1586. door bevel der Staaten, met toestemminge van stads Regeerders, vervoerd, en in hande van *Jan vander Does*, *Heere van Noordwijk*, gesteld, na 's Gravenhage overgebracht zijn.

Van

Van den ontfang dezer Handvesten gaf de Register-meester van Holland deze quijtinge: „ Ontfangen by my „ ondergesz. als Register-meester van Holland sodaenige „ cofferen en laden met de brieven en monumenten als tot „ noch toe berust hebben op de Toorn van 't Slot van der „ Goude, en by my in qualitè als vooren, door voorgaen-„ de bevel van mijn Heeren de Staeten, beneffens den Tre-„ sorier *Leone*, mitsgaders den Ontfanger *Kegeling*, al-„ daer gelicht, en alhier in 's Gravenhage getransporteert „ op den 5. April 1590. en dat uyt hande van *Glaude Janse*, „ geswore Bode der Stede van der Goude, en *Dammes* „ *Gysberse* Schipper. In kennisse van dien heb ik dit, ter „ begeerte der selve met mijn gewoonlijck handt-schrift „ gesubsigneert, datum als boven. En was ondertekent

quyting van d'ontfangene Hand-vesten uit het Slot.

JAN VANDER DOES, ende van NOORTWIJCK.

Een oud Gedenk-schrift, onder den Heer *Damianus Abbesteeg*, Burgermeester dezer stede, meld, dat voor heen het meeste dezer Handvesten na Walsch-Vlaanderen vervoerd waren.

Na de dood van *Ghuy van Blois*, laatsten Heere van der Goude, wierd dit Slot aan Slot-voogden en Kasteleinen toevertroud. D'eerste dezer was *Jan van Blois*, Heer *van Treslon* in Henegouw, van den lande van *Stein* enz. Bastard van den voornoemden *Ghuy van Blois*, des doorgaans Heer *Jan de Bastard* genaamd, hy stierf 1435. Het oude gedenk-schrift uit het Regulieren Convent in 't land van *Stein*, waagd'er aldus van: „ Heer *Jan die Bastaert van Bolois*, „ Ridder en Heer van *Treslon*, creech dat Sloth van der „ Goude met dat Castelijnschap by versoeck aen de Graef-„ schap van Holland.

Heer *Ian van Uytkerken*, *Ridder*. 1440
De Heer *van Brugdam*. 1466

De Ridder Catz word van 't Slot-voogdom ontheven.

In den jaare 1485. was de *Ridder Cats*, Bevelhebber der Kabbelliausche party, Slot-voogd Ter Goude, doch tot misnoegen der Burgeren, die eene volle rekeninge der Heeren begeerende van alle stads middelen. Sterk gedrongen verstaken hen de hier zijnde Kabelliausch-gezinden, gints en herwaarts, terwijl de Burgers goede Hoeks-gezinden hen meester van de Stad maakten, en zulks meest door gunst van de Princesse *Maria*, een verbond ingingen met Heer *Jan van Montfoort*, en den Heer *Engelbert Grave van Nassau* tot hunnen Burgt-voogt verworven.

Lijst der Slot-voogden.

Lijst der volgende Kasteleinen.

Klaas van Hambroek. 1477. uitgekoft voor 33. pond. 6. sch. 8. gr. om 't Slot te ruimen.

Cornelis van Suytere. 1471

Ian Verdussen. 1480.

Van de Burgeren en Schepenen wegen gezonden na Brugge tot den Prins van Orangie en *Grave van Nassau* wegens zekere zaaken.

Iakob van Cralingen 1489

Iakob van Borselen. 1494

Floris Kijfhouck. 1521

Floris van Assendelft.

Oth van Assendelft. 1555

Bailliu en Kastelein van. 1525

Iohan van Dorp. 1564

Cornelis vander Mijle. 1571

Adriaen van Swieten. 1572

Iakob van Wijngaerde. 1573

Jakob van Wijngaerden van 't Kasteleinschap afgezet.

De Heer *Iakob van Wijngaerden*, in den jaare 1575. Den van Goverwel-sluis gewekenen *Willemhem van Angeren* willende 't Slot inneemen, verviel in ongunst der Burgery, die het hem hier te bang maakte, waar na de Prins *Adriaen van Swieten* wederom tot Slot-voogd aanstelde.

Adriaen van Swieten. 1577.

Kerstant Hermanse Schout

Kerstant Hermanse, Schout van der Goude, gezegeld met *Godevaert Cley*, had in den jaare 1481. het Slot den Sou-

Souvereinen helpen ontweldigen, hunne Officiers vangen, de stad Leyden, en veele wederhoorige gestijft; des wegens voor den Hove van Holland gedaagd en gevonnist, wierden zy ten eeuwigen dagen op lijfs verbeurte verbannen, hunne goederen verbeurt, en vervallen verklaerd, den 30. Junius des jaars 1481.

overweldigt het Slot voor de Kabelliausche,

By de Stads verrassinge in den jaare 1572. poogde *Cornelis vander Meyle*, die bevel over 't Slot, en veertig mannen, Goudsche keurlingen daar op hadde, het voor den Koning te houden. Doch zich te zwak gevoelende liet hy eenen sijner knechten aan den Yssel uit, met bevel om van Utrecht bystand te bezorgen. Dan sijn bode werd gevangen, en door hem des Slot-voogds aanleg ontdekt. Thans was men in de weer om het Slot van de westzijde des Havens ontrent daar nu de Brouwerye het *Ossenhoofd*, staat, met een geschutje, anderhalf, en van de Spieringstraat met een slange, ontrent vier en een halfponden yzer laadende, te beschieten. *Vander Myle* versteken van de verwachte hulpbende, en alles tot eenen aanslag gereed ziende, wierd benodigd, gelijk getal volk als hy in had, van den Heere *van Swieten* boven te laaten, in schijn of het daar by blyven zoude; maer 't grauw rustde niet eer hy beneden quam. Ontboden op Raadhuis by de Burgermeesters, had hy sijnen voet zo haast niet van 't Slot, ofte het trok'er in, en hield hem voor altoos daar uit.

Ingenomen 1572. door A. van Swieten.

Hoofd Ned. Hist. B. 6.

De Burgermeesters en gemeene Vroedschap van der Goude in den jaare 1577. verstaande dat de Sloten en Kasteelen van Antwerpen, Gent, Utrecht, Doornik, Valenchyn, en andere geslaakt waren, beslooten het afbreeken van het Slot Ter Goude, zonder ymand anders kennisse hier van te geeven, of verlof te vraagen.

Geslaakt 1577. door de Regeerders en Burgers.

De Slot-voogd *van Swieten*, thans te Vianen, wierd hier van door de Magistraat verstendig, en verzocht om zelve, ofte door eenen gevolmachtigden, sijne daar op zijnde goederen en huis-sieraaden in bewaaringe te neemen.

Bor Nederl. H. elfde Boek.

men. Doch de gaande zijnde Burgery had geen uure geduld: noch op den zelvigen dag, ('t was de naast laetsten van October) smeeten zy het Slot ter aarde. De Burcht-voogd, door eenen sijner huis bediende in der yl hier van verwittigd, nam het euvel, schreef aan de Regeerders, „Dat hy verwonderd was te verstaan hoe men „sijne woonplaatze, goederen, brieven en schriften dus „met een hoop volks had derven aan doen, en zulks zon-„der sijn voorweeten, daar hy noit hunne vrydom had „betwist, en ten allen tijde met hen in der minne geleeft.

Brief door den Slot-voogd deswegens aan de Magistraat geschreven.

Hun antwoord op den zelvigen.

Het antwoord, hier op aan hem aanstonds afgevaerdigd, behelsden, „dat'er niet als op 't bevel der gemeene Vroed-„schap was geschied. Dat hunne inwoonders geen Slot „langer willende zien, dewijl men niet alleen de binnens „lands maar op de grensen zelfs gelegene Burgten reeds „hadde geslaakt, aan 't morren geraakt waren. En wat „sijne woonplaatze belangende, men hadde alleen twee „Burgermeesteren, eenige weinige uit de Vroedschap, „met een Burger hopman *Cornelis Vlacq*, gelast, die met „alle geschiktheid het werk hadden verricht, doende de „voorpoorte en 't voorhof door een rot-schutters bezet-„ten, ten einde niemand indringende tegen hunnen dank „iets ondername, zo dat zy sijne goederen en papieren „met meerder zorge dan of 't hunne eigen geweest waren „bewaard hadden.

„Voorts erkennen zy geerne sijne hen bewezene heus-„heid en vrindschap, waar voor zy hem nu en altoos wilden „danken, verkoopende dat hy het gedaane zal aanzien „als om gewichtige redenen en niet uit eenige verbitte-„ringe tegens sijnen persoon geschied te zijn. Zy bid-„den hem geen gehoor te geeven den geenen die hem an-„ders zouden willen doen gelooven, zulks zy by tijd en „wijlen hem zouden doen blijken, zo in 't bezorgen van „eene bequame woonstede, als by andere vergeldingen, „waar door hy geen reden zoude hebben van zich over

„hen

„ hen te beklaagen. Eindelijk verzoeken zy niet qualijk „ te willen duiden, dat zy op ſijn begeeren het voorder „ afbreeken niet en ſtaaken dewijl de werkluiden in 't werk, „ en hun gereedſchap by hande waren; doch ſijne verblyf- „ plaats zoude voor ſijne overkomſte, die zy hem baden „ te willen verhaaſten onaangeraakt blijven, terwijl men „ onder des werks genoeg zoude vinden met den *Tooren* „ *van Arkel*, de Stove, en ſijn aankleeven, met den muu- „ re ten noorde gelegen.

De *Graaf vander Mark*, Vryheer van *Lumey*, door de Delfſche Wethouders over het moordadig ombrengen van hunnen Burger, en Ste Agathaas-Klooſter-voogd, *Cornelis Muſius*, by de Staaten aangeklaagd, wierd te Delft vaſt gehouden, van daar na het *Slot Honingen*, voorts na dat van der Goude (noch nat van 't door hem vergoten Prieſtersbloed) in 't begin van 't jaare 1573. vervoerd, van waar hy den 20. Februarius aanvolgenden ſijne ſchriftelijke verdedinge den Staaten toezond, doch zonder ander voordeel dan dat de paapen en moniken-moorder van ſijne laſt-brieven ontheeven, en ten Lande uitgezet wierd. Sijn woeſt leeven ſloot hy alwoedende op ſijne goederen in 't Land van Luyk den 1. May 1578. begraven in de Parochie-kerk van ſijne Heerlijkheid.

Het Slot dus geſlaakt zijnde heeft men dien hoek van de Stad, *de punt* genaamd, in den jaare 1582. aan de buitenkant met een ſtevige muur bewald, ter zijde eene breede *Kade aan den Yſſel*, het *nieuwe veer-ſtal* genaamd gelegd, en in den jaare 1645. eene ſtads-poorte daer by gebouwd.

Verkooping van 't Slots grond en erven 1581.

Kort na de ſlaakinge verkogt de Stad de na by gelegene erven, en gronden.

Stads-boek.

verkoping der ſtads goederen.

Op den 4. November 1581. verkogten de Heeren Burgermeeſters met de Treſoriers aan *Agnes Frederiks* dochter, weduwe wijlen *Pieter Corneliſſe Houtman*, een huis en erve ſtaande en gelegen op de d'ooſtzijde van de haven, op den hoek van de zijl aan 't Slot, met het erf,

daar

daar bezijden aanleggende, ſoo breed als de muur van de zijl is, voor de ſomme 785. gulden.

Op den 18. May 1583. heeft *Gerrit Teuniſſe Kegeling* in 't openbaar van de Heeren Burgermeeſteren en Treſoriers gekogt een erf leggende op d' ooſtzijde van de Haven naaſt de zijl met de viſſcherye van de zijl, zoo breed als afgepaalt was tot aan de dwersſloot, en ſoo voorts alle erven den hoek om by de zijl henen, zo ver bemuurd is, om van hem een bequaam huis opgeſteld te worden voor de ſomme van 410. gulden.

STADS RAADHUIS EN VLEESHAL.

De grond van 't Raadhuis gekogt 1365. Opgebouwd 1449. Geſtalte. Verbetering. De Vleeshal konſtig overwelfd.

Inkoop van 't Markt-veld in den jaare 1356.

Stads Secr. Lade A. A.

IN den jaare dertien honderd vijf en zeſtig op den eerſten Julius kogten ſtads Regeerders van Grave *Ghuy van Chastillon*, Heere vander Goude, het Markt veld en de vryheid om het te betimmeren, als blijkt uyt ſtads Handveſt. *Privilegie ende koop van dat Markt-velt van Ghuy Chastillon Grave van Blois, enz. Voor drie hondert oude Vranckrijcxe Vrancken in gereede penningen betaelt, ende voor noch veertich ſchellingen Hollant goets gelts 's jaers te betaelen op St. Ian te mid ſomer; des mach men op 't voorſz. Markt-velt wel timmeren, een Halle, Raethuys, Wanthuys, ende Vleeshuys, al ſoo groot als 't diē ſtede oirbaer ende nut dunckt te weſen, tot der ſtede behoef. De plaets leggende ontrent de Halle ſal onbetimmert blyven. Geven te Noyon in Tiraſſe den eerſten Iuly* 1365.

In den jaare 1398. Oct. 3. wierd by de Regeerders beſloten, *het Markt-veld onbetimmerd te laaten.* Stads ſecreet.

D'Op-

A. Lepelaar.
deliniavit.

D'opbouw van Stads Raadhuis ging na dezen inkoop laat en langzaam, wegens ſtads onvermogen aan; want in den jaare 1449. wierd dat werk eerſt aangevangen, en na dezen, door haar bekoſtigd, met eene ſomme (als uit Stads Kronijk blijkt) van zes duizend twee honderd, drie en veertig guldens tot 40. groot Vls. drie ſt. en twaalf penningen; waar tegen d'ontfang, zo uit accijnſen, als ananderzints, tot de voorſz. timmeraaſie verſtrekt, bedroeg 8321. ponden en vyf ſchellingen: Bouwmeeſters waren *Henrik Aelbrechtſz, Louis Gerbrandſz*, en *Klaes Huygenſz*. Hier blijkt dat het gemeen gezeg als of Vrouw *Jacoba* het Raadhuis op haare koſten doen bouwen had een ongegrond verdichtzel te zijn; dewijl die Gravinne in den jaare 1436. overleed, en de grondveſtinge van het Raadhuis in den jaare 1449. eerſt gelegd wierd.

Het Raadhuis gebouwd, in den jaare 1449.

Koſt de Stad, 6243. gl.

Het oude Raadhuis word gezegd de Brouwery van de Zwaan geweeſt te zijn.

Voor den opbouw, zegd men het Huis, thans de Brouwery de Zwaan op de Gouwe, Stads gemeen Raadhuis, geweeſt te zijn.

Het Raadhuis, (in 't midden van 't drie hoekige by na ovaals Markt-veld gelegen,) gelijk ook de Hoofdkerk, zijn op geene vaſten grondſlag geveſt, ook niet geheyd op paalen, maar ſtaan op enkele vlotten van wijd uitgeſtreckte zwaare eyke balken, zo ver uitgeſpreid, dat die van 't een en 't ander gebouw by na elkanderen raaken.

Stand en gelegendheid van 't Raadhuis.

Men verhaald dat het Raadhuis tot het jaar 1603. rontom in 't water lag, van vooren met eene val-brugge voorzien, om in tijd van nood, geduurende de Hoekx en Kabelliauſche verdeeldheden, ten Burgt te ſtrekken.

Verbetering van 't zelvige.

In den jaare 1603. wierden aan den ingang de ſteene Balie en trappen gebracht.

In een Lijst rontom voor alle de vensters
van 't Vroetschaps Kamer.

Getrouwelicken Raedt vervorder het profijt deser Stede
Ghy die tot Vroetschap gaet uwen eedt salveert,
Schuyt eigen baet dat groot quaet oyt dede.
Iongen Raedt oock verlaet die Roomen misleden.
Heimelicken haet, versmaet 't welck het welvaren cedeert:
't best gevoelen voorstaet, niemant excipieert,
Het secreet fijt verdacht niet te reveleeren:
Op eendracht slaet acht, in wijsheit regeert;
Want accoort, geeft confoort te doen floreren,
Dat tweedracht, in onmacht doet declineren.

Voor Burgermeesters Kamer in 't Latijn.

Vir videas, quod tu jubeas, dum magnus haberis:
Aspicias, quem despicias dum ledere queris.
Et caveas, ne forte ruas, dum stare videris:
Dat varias, fortuna vias, non ergo mireris.

Voor de Schoorsteen in Burgermeesters Kamer.

Festina Lentè.

In 't Nederduits,
Voor Schepens Kamer.

Man wel insiet, wat ghy gebiet,
Soo gy tot staet wort gebracht,
Wel gadeslaet, wien gy versmaet,
Wanneer ghy te krencken tracht.
Behoed u wel, voort vallen snel,
Als ghy schijnt te staen in kracht,
Fortuyn die sweeft, veel mid'len geeft
Daerom dit geen wonder acht.

VLACQ MICHIELSE.
1584.

In

In de jaaren 1690. en 1691. herbouwde men het Raadhuis dusdanig, dat'er van binnen niet ter weereld onverbeterd bleef, zelfs de voor-zije en achter-gevel wierden zoodanig naar de Bouwkunſt geregeld, en verſierd, dat het geen oud, maer nieuw gebouw thans ſchijnt te weezen.

Op de herbouwing van 't Stadhuis.

Stads Raadhuis, aen geſtigt door Burger-Vader trouw,
Mind waarheid; eert verſtand: hoed vrome, loond goe daden,
Haat laſter; hoond bedrog; doemd ondeugd; ſtraft de kwaden.
Zoo boVWD Men WIIs en recht op 't CapItooL ter GoUW.

1693.

Het onderſte gedeelte op ſteene zuilen gegrond, zo konſtig overwelfd, dat wie het ziet het vernuft van den Bouwmeeſter lichtelijck beſpeurd, is tot een *Vleeshalle* geſchikt. Vleeshal konſtig overwelfd.

Het achterſte vertoond de *Lijfstraf-plaatze*, op ſteene pilaeren geboud, wel eer vervallen, is met de laatſte verbeteringe mede aanzienelijker herſteld. Steene Lijfſtraf-plaats herbouwd.

Onder deze ſtrafplaatze is eene *Kooren-beurs.*
Op de Nieuwgebouwde Koren-beurs rijmde de Dichter *Chriſt. Pierſon*, deſe Jaarſchriften.

(Het gebouw ſpreekt.)

Beneên V*erſtrekt* MII*n kap* V*oor Graan-be*V*rs* V*an* Der G*o*V*w*,
*En bo*V*en 't* SC*ho*V*-tonee*L V*an ſtraf en na-bero*V*w.*

'Anders.

V*oor 't* L*e*V*en ſtrekt* MII*n* D*ak, een Koren be*V*rs beneên.*
V*an bo*V*en 't* SC*ho*V*w-gebo*V*w* V*oor ſter*V*en en geweên.*

Anders.

MII*n gron*D I*s 't Korenb*VII*s*, V*oor 't* L*e*V*en opgeſt*I*gt.*
W*aar bo*V*en 't* SC*ho*V*burg ſtaat*, V*oor 't ſter*V*en na 't ger*I*gt.*

1697.

Chriſtoffel Pierſon.

STADS WAAG, EN BOTERHUIS.

Oude Waag.

Nieuwe Waag.

DE ſtad had wel eer een Waag op de markt, noordwaarts het Huis de Salm doch deze was ſlecht en laag. Waarom in den jaare 1668. een nieuwe Waag gebouwd wierd, ontrent d'eigene plaatze; doch tot meerder ruimte voor de zelve wierden verſcheide huizen, zo op de markt, als achter op het water van de Zeugen-ſtraat, ingekogt, en afgebroken. Geen gering voordeel brengd deze Waag ten gemeene beſte in. In den jaare 1697. wierden daar 3460954. ponden aen Kaes alleen gewogen. Boven is een ruim vertrek dienende tot Stads gemeene Wapen-kamer.

Pachters-boek des jaars 1697.

Voor d'Oude Waag, las men wel eer dit gedicht.

Gewigt, te ligt, te ſwaar,
Is gruwel voor den Heer;
En valsheid in de waar
Quetſt Menſchen Siel, en eer.

Het geen thans het ſtads *Boterhuis* is, was wel eer haar *groote ſchool.* De ſtad kogt het in den jaare 1407. voor vijf en dertig goude Engelſche Nobelen, als by dezen blijkt: „Anno 1407. heeft die ſtede van der Goude gecocht *Lauwe Iakobſz* zijn huis *in de Regenboog*, daer een „ſchool afgemaeckt is, en wort gecocht om 35. goude Engelſche Nobelen, en op 't huys ſal blijven ſtaen 4. pondt, „beurſe-gelt en vijf ſchellingen jaarlijks renten goet gelts „en 's Heeren pacht.

Stads groote ſchool,

afſchrift van een oude handveſt dezer ſtede onder den Burgermr. Louff.

Ten tijde van d'Inlandſche Oorlogen wierd ſtads ſchool, ſtads wachthuis; doch naderhand het handelhuis van boter, kaes, en zuivel.

Wachthuis,

nu Boterhuis.

In den jaare 1616. wierd'er een nieuwe voorgevel aan gebouwd, agter op het water van de Zeugen-ſtraat is der Goud en Zilverſmeden Gilden-kamer.

In

STADS-DOELEN.

De St. Joris oft d'Oude Doelen. Wanneer, en waar gesticht. Door de Gravinne Jakoba begunstigd. Regels den gilden-broeders voorgeschreven.

DE Stad had wel eer, tot oeffeninge der Burgers in den wapenhandel, twee Doelen, eene oude, en eene nieuwe Doelen. D'Oude van den voetbooge, die *St. Joris* schuts-heiligen titeld, was reeds voor 't jaar 1428. in stand, gelegen van 't noch zo genaamde Doele-poortje en-straat af tot den Tienden-weg toe, langs stads muur, thans gebruikt tot Lijnbanen. Het getal der Schutters bestond op 't gemelte jaar in tachtig, op 't jaar 1455. in honderd Burgers.

Twee Doelen in der Goude.

De St. Joris Doelen, voor boogschutters, was in 't jaar 1428. reeds in stand,

's Jaars, als zy de Papegay schoten, reikte hen de Rentmeester van de stad, ten vervallen hunner onkosten, volgens een handvest van Vrouw *Jakoba* van Beyeren, Gravinne van Holland, gedagtekend 1428. op belokene Pinxteren, veertig paar Reigers uit. *Hertog Philip van Burgondien* vergroot de gifte, 1455. 1. Maert. tot honderd Reigers, ofte voor yder Reiger vijf grooten Vlaams, onder behoorlijke quitansien door de Schutters van Stads Rentmeester t'ontfangen.

Vrouw Jakoba schenkt schutters 's jaars veertig, Hertog Philip honderd paar Reygers.

Vrouw *Jakoba* sprak by handvest, in den jaare 1428. alle Schutters van den voetboog, die by ongeval in den Doelen ymand doorschooten, verlemden, of questden, met hunne boogen, vry van alle Breuke in lijve of goederen. Men ziet noch ten dezen tijde een silvere vergulden kop, of drinkbeker, door gemelte Gravinne den Schutters geschonken. Deze maatschappy diende niet ten verzet ofte wapen-oeffeninge alleen, maar ter godvruchte zelve, als by haar ordonnantie blijkt, pag. 19. en 20. van dit tweede deel vermelt.

By geval van quetzinge vry gesproken.

Vrouw Jakoba vereerd hen een zilvere vergulde Drinkbeker.

DE ST. SEBASTIAANS,

Oft nieuwe Doelen, in 't jaar 1504 tusschen het Vlaming-poortje en de verlooren kost Tooren, aangelegt. Hun getal en Regels. Vergunbrief van Keyser Karel.

De Cloveniers of St. Sebastiaans Doelen voor Busschieters.

Gelegen aan de wal by het vlamings-poortjen. de Lade K.

Opgerecht in den jaare 1504.

DE nieuwe, anders de *Cloveniers*, of *St. Sebastiaans Doele*, lag aan de westzijde van den raam, onder de walle, van de Vlaming-straat tot by, of ontrent over het Convent der Reguliere Nonnen van de H. Maria.

Het erf wierd in den jaare 1504. van de stad door de Deekens van 't Gilde onder het volgend beding overgenomen. „Wy *Claes Iansz de jonge*, *Mr. Cornelis Iacobsz*, „en *Dirck Iacobsz*, Schepenen binnen der Goude, Oir-„connen ende kennen, dat voor ons quam *Ian Iansz* „*Isaack Pieter van Beest*, *Adriaen Iansz*, *Dirck Kars*, „*Lomen Ysbrant Allert Willemsz*, *Pieter Aelbertsz*, ende „*Goosen Dircksz*, als acht gecoren van *St. Sebastiaens gil-„de*, ende *Hendrick Wittensz*, *Ian Iansz Pierlam*, *Ian* „*Iansz*, en *Hendrick Boenen*, Deeckens van 't voorsz. Gil-„de, ende lijden voor haer, ende haren nacomelingen te „doen timmeren en maecken een proper nieuw huys op't „erf, dat der stede van der Goude voorsz. tot proffijte „van hun lieden gecoft heeft, gelegen in de Vlaming-„straet naest *Vranck Pietersz* westwaerts, ende beloofden „deselve bovengenoemden persoonen op 't voorsz. erf tot „heuren coste te doen maecken seeckere Doelen, ende die „mitsgaders het voorsz. huys t'onderhouden, in raecke „ende daecke ten eenwigen dagen, die jaerlijcx renten „daer op staende te betaelen, buyten ofte van de voorsz. „stede: ende indien zy des van 't gunt dat voorsz. is in-„gebreke vielen, soo consenteerden zy lieden dat de stede „voorsz. erf weder tot haer proffijte sullen mogen aen-„vaerden. Mitsgaders alle het gunt, dat sy daer op ge-„maeckt mogen hebben, ende haer wille daer mede doen „als der stede toebehoorende alle dinck sonder arglist, in

„ken-

„kenniſſe der waerheid onſen zegelen hier aengehangen „op ten een en twintichſten dach in Octobri, in 't jaer „vijftien hondert ende vier. Aldus ondertekent.

Wetten der gilden-broeders.

De Broeders van dit gilde moeſten uit de rijkſte, aanzienelijkſte, en bequaamſte der ſtede, ten getalle van drie honderd, verkooren worden.

Allen Maendag met hunne Vier-roeren ten Doelen koomen, en 's Maands eens ſchieten. Op H. Sacraments en St. Jans dach in 't Borſt-geweer en hartenleeren-kolder met hunne buſſen in de Proceſſie koomen tuſſchen de Sluis en St. Jans brugge, eer d'achterſte van de ſchuttery verby getrokken waren, alles volgens den onderſtaanden vergun-brief.

Vergnn-brief van Keyſer Karel.

Stads Secr. in de Lade K.

Zy beſtonden in drie honderd aanſienlijkſte Poorters.

„Octroy van *Kaerle Roomſch Keyſer*, enz. omme te „mogen opſtellen ende ordonneren een ſchutterye van Bus-„geſchut ofte Cloveniers uit die rijcxſte, notabelſte, nutſte „ende bequaemſte Poorters tot drie honderdt perſoonen, „die gehouden werden als 't heur maent-ſchut is 's maen-„dachs ter Doelen te comen eer die clocke acht geſlagen ſal „weſen met ſijn bos, loot, lonck ende cruyt ſulcx hy ſijn „cavel ſchieten wil op die verbeurte van twee ſtuvers.

„Item dat elcke ſchutters ſijn maent ſchooten en cave-„lingh ſchieten ſal op die boete van een ſtuver.

„Dat die geene die ſijn maentſchut weſen ſal gehouden „weſen des middaechs te comen eetten daer 't maentſchut „geleyt ſal weſen op de boete van twee ſtuvers.

„Item dat die Bode ymant de wete doen en ſal van ſijn „maentſchut te ſchieten dan Sondaechs nae de hooch-miſſe.

„Item waer 't ſaecke dat ymandt van de ſchutters nae „de wete uyter ſtadt oft van huys reysde ſonder ter Doe-„len oft ter maelteyt te comen ſal verbeuren een Caro-„lus gulden.

Moeſten op H. Sacraments en St. Jans dag ter

„Item dat alle de ſchutters van de voorſz. ſchutterye „ſullen gehouden weſen te comen op H. Sacraments dach „en St. Jans dach met heurluyder harnas, of leerenharten-„col-

procesſie koomen in hun geweer.

„colderen, ofte geweer in der procesſie der voorſz. ſtede „tusſchen die ſluis en St. Jans brugge, wel eer bezuiden „de molen-werf gelegen, eer die achterſte van de ſchut„terye in ordonnantie die ſelve brugge gepasſeert ſullen „weſen, ſoo wel die rouwe dragen als andere, uytgeſon„dert wiens Vader, Moeder, huisvrouw binnen een maent „geſtorven ſal weſen, in de procesſie moeten comen in „zijn rouwclederen op die verbeurte van een Carolus gul. „als die procesſie omme es ſal elck ſchutters gehouden we„ſen te comen op 't Stadthuys, om aldar uytgeleſen te „worden oock op de boete van een Carolus guld.

By overlijden in den Lijk dienſt ter kerke.

„Item als ymandt van de ſchutters ofte zijne huisvrouw „geſtorven ſal weſen, ſullen alle die ſchutters gehouden „ſijn te comen met heurluyder ploer in heurluyder Hoff„manſchap eer 't Lichaem met die baer opgenomen wert „ten ware dat zy rouwe droegen, omme 't dooe Lichaem „eerlijck te comen op de boeten van ſes ſtuvers.

„Item wat ſchutters, als die Papegay afgeſchoten ſal zijn, „oft oock maer den tijt bevonden wert ſonder ploer te „te hebben ſal telcken reyſe verbeuren tien ſchellin„gen vls.

„Sullen alle de ſchutters elcx in zijn maentſchut alle de„ſe boeten verdrincken.

„Item men ſal die Bode van alle weten gelof geven op „zijn eedt.

„Sullen die maentſchutten van deſe ſchutterye jaerlijcx „alle maendage gehouden worden van den eerſten maen„dach nae St. Joris dach geduyrende tot kermisſe daer aen„volgende.

„Alle ſchutters ſullen gehouden weſen elcx in ſijn ſchut„terye al ſulck geweer als die Burgermeeſteren in der tijt „weſende ordonneren ſullen, by elck van hem te hebben, „ende dat die ſchutters zullen gehouden weſen by eede „tot vermaninge van de Burgermeeſteren te verclaren dat „alſulck geweer, ende wapenen, daer op zy geſtelt

„ſul-

,,len zijn henluyden eygen toebehoort ſonder ſimu-
,,latie.

,,Die ſchutters ſijn gehouden eedt te doen, die Stede ,,te helpen bewaren voor alle inconvenientien by invaſie ,,van Vianden ofte Faulteurs van eenige nieuwe ſecten, ,,laſten van water, ongeluck van brant, ofte anderſints.

Moeten alle Sectarſſen helpen weeren.

,,Die ſchutters ſoo veel als by den Bailliu ende Burger- ,,meeſteren, in tijden van eenigen onraet ontboden zul- ,,len werden gehouden ſijn henluyden te vergaderen met ,,hoor geweer, ende doen dat hem by deſelve bevolen ,,ſal worden op peyne van elcx arbitralijck gecorrigeert te ,,worden.

,,Onſe Genadige Heer mach dit Octroy tot ſijne be- ,,lieften revoceren.

,,Datum 1542. nae Paeſſchen den xx. April.

Weinige jaaren bleef deze Doelen in ſtand: want in den jaare 1594. wierd'er het erf van verkogt voor 300. gls.

Het erf dezer Doelen in den jaare 1594. verkogt.

,,Den 28. Meye 1594. is vercogt het erf dat eertijts den ,,*nieuwen* of *Cloveniers Doelen* plagt te weſen, gelegen aen ,,de veſten aen 't Vlaminx-poortge aen *Hendrick Lamberſz*, ,,boven de belaſtinge van 8. gls. St. Jans te loſſen te- ,,gens den penning thien, die in 't vercoopen daer opge- ,,houden word, en nog 8. ſt. 's jaers gemortificeerde renten ,,voor de ſomme van 300. gls.

Stads-boek verkooping der ſtads goederen.

TIENDE HOOFD-STUK.

GODSHUISEN, *voor* ZIEKEN, *en* GEBREKKLYKEN. St. KATHARINE GASTHUIS. *Door eenen der Heeren van der Goude, of althans onder hunne Regeeringe voor den jaare* 1391. *gesticht. Gering van inkomsten in den jaare* 1408. *Nonnen ten Gasthuise ingebracht. Haar Klooster, en Kerk-gebouw. Besprekken aan't Gasthuis. Regeling der Provenieren in 't Gasthuis.*

Yver der oude stedelingen tot het stichten van Godshuisen.

DE Godvrucht der oude bewooners van der Goude, konde met eene heerlijke Hoofd-kerke, veele kloosters en kapellen te stichten en te begiftigen, (als in het tweede deel te zien is) geen betere bewijzen van haare wel geregelden Godsdienst geeven, als met het medestichten van een ruim getal Gods-Gast Ziek-Leproos, en H. Geest-Armenhuisen, en Wooningen voor oude behoeftige en gebrekkelijke menschen.

Het groote of St. Katharine Gasthuis.

Het aanzienelijkste, en wel licht der eerste dezer Godshuizen is het *groote* of *St. Katharine Gasthuis* op de Haven, ten dienste thans van Zieken, Herffeloosen, Krankzinnigen, en gering bemiddelde Kostgangeren gebruikt.

Ten tijde der Graven van Blois gesticht. H.H.G.M. B. bl. 1. Oude besprekken, enz.

Dat sijne eerste grondlegging het jaare 1391. Voorgingt, ziet men in een besprek door den Grave *van Blois*, Heere van der Goude, in dat jaar gesteld; waar in begeerd word, dat, van 't inkoomen *der Kapelle van Blois*, „alle „maanden vier mengelen wijns, drie mengelen witte, en „een goede roode wijn, den besten dien men Ter Gou„de te koop vond, *den zieken in 't Gasthuis* telken ter maa„te van een pint geeven sal. Uit een ander besprek van *Mr. Willem Sonderdank* van den tienden May des zelvigen jaars blijkt, dat'er toen al *Gasthuis-meesters* waren, die alle jaa- (ib. bl. 40.) ren benevens die der Godshuisen verzet wierden. Hier uit gisse ik dat het *Gasthuis* door ymand der Graven van

van

van Blois, en Heeren van der Goude, of, althans by hunnen tijdt gesticht is: en wel licht kort na de eerste stadsbrand.

D'Inkoomsten moeten in den eersten niet al te ruym geweest zijn; want, op 't verzoek der *Gasthuis-meesteren*, wierd by Stads Regeerders in den jaare veertien honderd en acht in May-maand goedgevonden, niet meer als vier Proveniers ten koste van 't Gasthuis t'onderhouden: stierf'er een van, die hem zoude opvolgen, moeste vijftig jaaren, ofte daar boven, oud zijn, en aan 't Gasthuis 't negentig Engelsche Nobels, of meer, maar niet min, goeddoen. De Priester, die de zieken en de Proveniers, onder zekere wedde bediende, wierd, met de dood van eenen Heere *Jan Camerlinx*, ontheven; en besloten geenen Priester op 's Gasthuis kosten weder aantenemen. Al 't welk nader uit de bygaande acte en consent (het eerste dat my wegens het Gasthuis in hande is) te leezen staat. Uit welk mede te verstaan is dat'er reeds toen eene kerk of kapel by het Gasthuis was.

Schraale inkomsten in den jaare 1408.

Consent van den Stede worff, Catrijnen-Gasthuis en ander overdracht.

SCHOUT, BORGEMEESTERS, SCHEPENEN ende RAADEN der STEEDE van der GOUDE.

„DOen cont allen Luyden hoe dat ons Gasthuysmeesters „vervolgh, ende by gebrocht hebben, een ordonnan„tie te hebben in den Gasthuyse, om oirbaer ende profijt „der Gasthuyse ter armen behouf, by heuren eede, welcke „ordonnantie wy geconsenteert hebben ende consentee„re by der steede wegen by opdracht van den Vroetschap, „dat is te weten, dat men niet meer Proveniers in 't Gast„huys aennemen en sal, op 't Gasthuys cost, dan vier „Proveniers, ende soo wanneer dan een Provenier aflyvich „geworden is, soo magmen een ander Provenier innee-

„nemen, by consente van den Gasthuysmeesters, met al-
„dusdaenige voorwaerden, dat so wie out is, vijftig jaer
„ofte daer boven, dat die geven sal onsen Gasthuyse 't ne-
„gentigh Engelse Nobels, of daer en boven en niet min.

„Item soo sullen dese Proveniers al te samen aen een tae-
„fel eeten ende drincken, ende hen laeten genoegen met
„sulcke spijse ende drancke, als die Bode van den huyse,
„eten ende drincken sullen, van goeder gaeve spijse, als ree-
„delijck, ende taemelijck is.

Regeling wegens de Proveniers, enz.

„Item soo en sullen dese Proveniers, niemand vreemders
„uit Gasthuis nooden ten eeten, ten sy, dat sy daer voor
„betaelen voor elcken maeltijd voor elcken persoon 3
„batkens.

„Item soo en sullen die Proveniers, niet langer by den
„vier sitten, winterdaegs, dan tot acht uren aen den Clocke,
„ende des somerdaegs, niet langer dan te 9 ueren aan
„de Clocke.

„Item soo wanneer dat des Gasthuys Cnaape dat Gast-
„huys savonts gesloten heeft, ende te bedde is, soo en sal
„hy om des Proveniers wille niet opstaan, om uytlaete ten
„dede noodsaake.

„Voort waar eenigh Provenier, die des Gasthuys Bo-
„den, om eenigh van alle dese punten, ende articulen
„voorsch. eenigh overlast dede, met woorden ende met
„wercken, dat woude wy hem alsoo afneemen, dat hem
„billicx een ander behoeden moghten.

„Voorts is onse meeninge van der steede weegen dat men
„'t eynden Heer *Jan Camerlinx* dood af, als men hem aft-
„dadinct van sijne voorwaerden, geenen Priester aenne-
„men en sal op des Gasthuys coste.

„Voort soo willen wy dat die Gasthuys-meesters, die nu
„sijn of naemaels wesen sullen, dat soo wanner in 't Gast-
„huys een doode is, dat sy 2 van de Gasthuys-meesters sul-
„len reede wesen, om die Priester te haelen, ende de doo-
„den in de kercke helpen te draegen, ende by den dooden
„in

„ in de kerk blijvenſtaan,ende daer over te offeren,ende niet „ van daar te ſcheyden eer die doode eerlijck ter aerde ge- „ brocht is, ende want wy willen, dat men alle deſe voor- „ waerden ende articulen voornoempt, volcoomelijcken „ houden, ende gehouden willen hebben, tot eeuwigen „ daegen, om der arme zielen wille, diemen te bet hantee- „ ren, ende haevenen mag, ſo hebben wy deſen brief daar „ op gegeven, met onſe ſteede zegel uythangende, gege- „ ven, op den negenden dagh in Meye in 't jaar ons Hee- „ ren 1408. In de vijfentwintigſte Beun op Stads Raadhuis.

Het Gaſthuis ter bewind van Nonnen geſteld.

De ſchaarsheid van inkoomen gaf waarſchijnelijk aanleidinge om het bezorgen van de zieken aan eenige klooſter-zuſters, (Gaſthuys Nonnen) over te geeven, die de kerk naderhand vergrootden, met eenen tooren ter zuid zijde der kerke op de haven verſierden, welke tot den jaare 1665. ſtond, wanneer de zelvige afgebroken, en voorgevel der kerke vernieud wierd. Benevens de kerke bouden zy haar klooſter, 't geen mede in den jaare als boven voor aan de Haven afgeworpen, en in een aanzienelijk gebouw, ten dienſte der Gaſthuis-vaderen en Heel-meeſteren, veranderd is.

Had een kerk-tooren, en klooſter-gebouwen, thans veranderd.

'tJaar wanneer deze Zuſters haar hier ter nederzetteden is my onbekend; maar niet wanneer dit Gaſthuys den naame van *St. Catharine Gaſthuis* droeg, 't geen al in den jaare 1447. was, als nader blijkt by eenen Fundaatſie-brief van twee Miſſen in 't Zieken-huis van 't Gaſthuis. Zo dat al in dien tijd, de Zuſters, *St. Catharina*, voor haar ſchutsheilige op haar klooſter-ſtichtinge verkoren hebbende, aldaar zullen geweeſt zijn.

De H. Katharina Schut-heilige der Nonnen van het Gaſthuis. H.H.G.M. B. bl. 151.

Oude beſprekken, enz.

In 't jaar 1459. word *St. Catharine Gaſthuis* het *groote Gaſthuis* genoemd. 't Loopt en ſtoot het oog, dat de kerk en 't koor niet linie recht op elkanderen gebouwd zijn: doch dit heeft ſijne reden uit d' aloude kerk-gewoonte, die alle kerk-kooren recht in den Ooſten plaatzde; dewijl nu de nauwte van den grond door het na by en omſtroomen-

Reden van 't ſcheeve kerk-koor.

ib. bl. 29. 30.

mende water, geen plaatze overliet om op de maat-linie van 't koor den beuk der kerke voor te trekken, is men genoodzaakt geworden, dien wat zuidwaarts te drayen. 't Zelvige (doch met grooter misſtand,) ziet men in de *St. Donaas Hoofd-kerke* te Brugge. *Guy van Chatillon Grave van Blois* en *Heer van der Goude.* Beſprak in den jaare 1391. den zieken van 't Gaſthuis vier mengelen wijn, als hier boven. *Mr. Godevaart Sonderdank* beſprak in den jaare 1426. Den zieken van 't *groote Gaſthuis* een ſtoop wijn, op *St. Martens* avond.

Beſprekken aan 't Gaſthuis. ib. bl. 1. ib bl. 33. verſo.

In den jaare 1447. wierden voor de zieken in 't ziekenhuis twee Miſſen 's weeks eene op woensdag, andere op vrydag by dezen inſtrumente geſticht.

ib. bl. 151.

„ Wy *Jan Ockerſz*, *Adriaan Jacobſz*, en *Floris Claeſz* „ *Gaergoets zoon*, Schepenen binnen der Goude, oircon- „ de ende kennen, dat quamen voor ons die Gaſthuis- „ meeſters van *St. Catharine Gaſthuis* Ter Goude, ende be- „ loofden van des voorſz. Gaſthuys wegen de Heiligen „ Geeſt-meeſteren Ter Goude, dat ſy ten eeuwigen dagen „ ſullen doen doen, op den Autaar ſtaende in 't ſiekhuys, „ daer die ſiecken bedde vaſt leggen, twee Miſſen, „ binnen elcken weeck, te weten des woonsdaegs, ende „ des vrydaegs. Ende waer dat ſaecken dat die Gaſthuis- „ meeſters van den voorſz. Gaſthuiſe deſe voorſz. twee „ Miſſen niet en deeden doen op het voorſz. Autaer „ ende op ten voorſz. dagen elken weeck, ſoo ſullen ſy „ die voorſz. twee Miſſen, op 't ſelve Autaer op andere „ dagen, binnen der ſelver weecke doen doen, ſonder „ eenige verſumeniſſe daer in te laeten geſchien. Ende „ waer 't dat ſaecke ſy deſe twee Miſſen op 't voorſz. Au- „ taer, op ten voorſz. dagen, tot eeuwigen dagen, bin- „ nen elcke weecke, of andere dagen binnen der ſelver „ weecken niet en deden doen, maer daer verſumende in „ worden, (dat Godt verhoeden moet) ſoo belooven die „ Gaſthuis-meeſters, van des voorſz. Gaſthuis wegen, de „ Hey-

,, Heylige Geest-meesters ter Goude tot des Heylige Geests ,, behoef van elcke versumende misse, rechtevoort schul- ,, dig te wesen, andere halve schelling, goet geld, ende ,, dit hebben die Gasthuis-meesters verbonden op alle des ,, Gasthuis voorsz. goederen, die voorsz. Gasthuis nu ter ,, tijdt heeft, ofte naermaels verkrijgen mag. Alle dinck ,, sonder arg of te list, in kennisse der waerheidt bezegelt met ,, ons zegelen, gegeven op den vierden dagh in Augusto in ,, 't jaer ons Heeren duisent vier hondert seven en veertigh.

In den jaare 1466. besprak *Diever Dirks*, *Jacob Fredericks* alle weeken zaterdags vier stuyv. nieuw gebakken wittebrood aan het Gasthuis. ib: bl. 34.

In den jaare 1609. op den 29sten Junius wierd ten voordeele van het Oudeman en Gasthuis eene Loterye begonnen, waar van het trekken duurde tot den 12. September. Geheel de inlaag was eene somme van 60863-----6--4. De prijzen beliepen - - - - -- 24771----10-4. De prijzen waren gemaakt zilverwerk, opgetekend met deze woorden *voor 't Gasthuis, en d'Oudemannen ter Goude* 1609. Reste ten voordeele eene somme van 36091-16-0. van deze genoot het Gasthuis twee derden, en het Oudemanhuis een derde.

Loterye ten voordeele van 't Gast. en Oudemannenhuis, in 't jaar 1609.

Het Tooneel om op te trekken stond voor 't Stadhuis. De Regenten wegens het Gasthuis waren Mr. *Lambert Sloos*, *Gysbert 't Hart*, *Cornelis Gerridsz. de Lange*, *en Gysbert in Antwerpen.* De Regenten van 't Oudemanhuis, *Mr. Cornelis Henriksz*, en de Burgermeesters, *Gysbert Aelbertsz*, *en Henrik Janse van Wourden.*

Het Gasthuis vertoond zich van buiten op straat zuidwaarts, de kerk aanzienelijk. Wederzijds van den ingang zijn twee ruime zaalen, ter rechter zijde is der Gasthuismoederen, ter slinker der Gasthuis-vaderen zaal, welke pronkt met de overkonstige schilderye van den beroemden *Dirk Barentse van Amsterdam*, waar in men by de stervende Maria het afbeeldzel van eene Gasthuis Nonne naar

Hoedanigheid van 't gebouw zuidwaarts.

Gelegendheid van binnen.

het

het leeven ziet. Boven deze zaal is een even groote voor de Heel-meesters, en nevens die een tweede vertrek.

Het voorgebouw doorgaande ontmoet men een zeer groote lange plaatze, *Het Ruim* genaamd, zonder bedsteden, geschikt om'er by tijden van nood kribben voor zieken te zetten welke 39 in getal zijn. Achter dit *ruym* ziet men eene luchtige kamer zo voor zieke, als in kost besteede mannen, voorzien met 25 bedsteden. Op zijde is de stoof, of wermplaats; vervolgens 't gemeene zieke, en in de kost gaande vrouwen huis, met 30 rustplaatzen, zuidwaarts komt men in een vertrek voor d'opzienster, of moeder. Noordwaarts vind men Stads en Gasthuis gemeene Apoteek, Brouwery, Bakhuis en eetplaats voor de binnenvader en moeder. Onder de kerke ziet men eenige duistere gaaten voor dulle zinlooze menschen. Alles word omstroomd en ververscht door het afloopend Yssel water.

LAZARUS-HUYS.

Herkoomen der Lazaretten in Nederland. Onderscheid der oude en latere hedendaagsche Lasarissen. Het Goudsche Lazaret voor den jaare 1400. *aan de Stads-vesten gesticht, naderhand buiten verplaatst. Kerk. Besprekken tot het zelve. Regeling der Lazarissen. Het Nood Gods zieken Gasthuis. Het Pesthuis.*

DE kruisstocht na het Heilig Land bracht in Europa een besmetteiijk quaal, 't geen men *Melaastheid*, *Leproosheid*, of *Lazary*, noeme. Den nam van *Lazary*, *Lazarissen*, *Lazarishuisen* ontleende men van 't Geneeshuis, 't geen voor de daar mede besmetten buiten Jerusalem ter gedachtenisse van den H. *Lazarus*, broeder van *Martha* en *Maria*, gebouwd was.

Croisade de Maimb.

Gloss. Lat. du Cange.

De

De geleerde willen dat de zo genaamde melaatsheid van onzen tijd vry veel van die der Joodſche verſchild. Deze, ſpruit mit eene bedorvendheid van zappen voorts, en vertoond alle haare quaadaardigheid buiten op den huyt, wiens koleur zy verbarſterd: maar de hedendaagſche is een' oprechte ziekte, die het innerlijk aandoet, en voor ongeneesbaar geacht word, daar de Joodſche meermaals geneezen wierd. Voor deze wederkeerende beſmetten wierden geheel Europa door, meeſt buiten, zomwijlen ook in afgelegene hoeken binnen de ſteden, woonhuizen gebouwd, en onderhoud bezorgd. De Goudſche Burgers ſtichtden hen eene plaatſe, (naar giſſinge al vry wat voor het jaar 1400.) aan Stads-veſten by *de verlore koſt*, waar van de naam van *Lazarus-ſteeg*, (daar by gelegen) hervoorts koomt. Doch de reguliere Nonnen van *St. Marie*, haar klooſter op de Gouwe oprechtende, ſchijnen het erf der Lazariſſen onder ſtads vergunninge na haar genomen te hebben, mits hen buiten de ſtad eene gelegener en ruimer beſchikkende, op d'eigene wijze als de Nonnen van *St. Auguſtijn*, 't Antwerpen, *Ter zieken* genaamd, deeden. Althans 't is zeker dat buiten Potters-poort, ter plaatſe daar nu de Stads-Herberge, het *Huis der Liefde* ſtaat (wel licht om zodanige reden dus geheeten) de bygelegene *Lazarus-kade*, en de *Lazarus-venne* leggen, en een *St. Jobs-kapel*, en *Lazarushuis*, geſtaan heeft. Syn. Crit. Bible Franc. de Mr. Saſſon.

Hier in hadden de mannen en vrouwen elk byzondere vertrekken, zelfs plaatzen, en Altaaren in de kerke. By een beſprek van *Divertje Hensbeek* blijkt dat het Altaar der vrouwen ter gedachteniſſe van de *H. Elizabeth*, en uit den naame van de Kapelle, dat het Altaar voor de mannen ter gedachteniſſe van den voorbeeldigen *Job* ingewijd waren. In een ordonantſie der Wethouderen, op het verzoek der Heiligen Geeſt Meeſteren in 't jaar 1408. gegeeven, word ten blijk dat dit *Lazarushuis*, en de kapel reeds toen geſticht, en buiten de ſtad gelegen

 wa-

waren, gezegd. „Voorts willen wy dat onse Heiligh „Geest-meesters die arme lazarusche menschen voorsien „van alle gaven die sy geven, *gelijcke of sy hier binnen woonachtig waeren.*

De voornaamste bevelen den melaatschen in de zelvige ordonantsie gegeeven, waren.

1 „De zieke moest poorter van der Goude weezen, of „althans stedeling.

2 „Zy moesten bedelen ter plaatze daar het de Heiligen „Geest-meesteren schikten.

3 „Was ymand Melaatsch, en hy wilde niet bedelen, „deze moeste een half jaar na sijne dood vijftig Engelsche „Nobelen doen betaalen.

4 „Al wie in 't huis overleed moest 'er het sijne laaten. Wat voorder te doen stond, zegd de bygevoegde ordonantsie breder.

Ordonnantie van de Heyligen Geest-meesteren van 't Lasarus-Huys.

SCHOUT BORGEMEESTEREN, SCHEPENEN ende RAADEN, der STEEDE van der GOUDE.

„DOen cont allen luyden, dat ons vervolgd hebben on-„se Heilige Geest-meesteren ter Goude, om een goede „ordonnantie te maeken, van den besiekten menschen van „de Lazarie, om die by een te weesen in een huys, op al-„sulcke ordonnatie, als hier naer beschreven staet, welcke „ordonnatie wy hen geconsenteert hebben, ende con-„senteren, behoudelijk altoos onsen Genadigen Heer van „Holland sijn, recht, ende der Stede voorschreve heur „reght.

„In den eersten soo en sullen der niet meer sieken-„huysen weesen ter Goude dan een.

„Item

„Item soo en salre geen gesonde menschen innegewoo-
„nen anders dan de boden, die de Lazarus-meesters,
„daer inne hueren sullen om die sieken te dienen,

„Voort soo en sullen geene vreemde luyden daar inne
„herbergen ten sy besiekte luyden van de Lazarie, ende
„die te herbergen eenen naght, ende niet langer, ten
„waer of sy Legervast worden, ende dan souden sy der
„aelmissen genieten, gelijcken ofte sy daer inne geproe-
„vent waeren,

„Voort soo en sal men geen sieken luyden, aenneme-
„men in 't voorsz. huys, hy en waer Poorter ter Goude
„ofte Poorters-Kint, ofte dat hy hier binnen woonach-
„tigh waeren ende sy hier binnen eerst besiekt worden.

„Voort allen besiekten luyden, die aengenoomen wor-
„den, ende van der aelmisse leven moeten, die sullen
„hoogelijck bidden op de straaten, ende voor die kercke,
„oft daerse de Meesters ordineeren te bidden.

„Voort soo wes een ygelijck bidt, 't sy eeten of drinc-
„ken, oft cleynode, oft wat aelmisse dat 't sy, dat sal-
„men geheel innebrengen ende dat geven den geene die
„'t bevolen is, van des Meesters wege, tot des gemeen
„geselschaps behouf, die des niet en dede, ende hem dies
„overthuygen moghte, dat waer op sijn prove, ten waer
„dat ymant vrienden hadden die hem goe doen woude,
„bysonder, ende dat goed moghte hy bruycken tot sijn-
„re dood toe.

„Voort waer datter eenigh geldt over bleeven boven
„heuren cost dat sy gebeden hadde, dat soude die gee-
„nen die 't bevoolen waar deylen een ygelijk sijn portie,
„sijnen vryen wille mede te doen, den geenen diet ge-
„beden hadde.

„Voort waer dat saeke dat eenigh man, ofte wijf ter
„Goude besiekt worden, die der aelmissen niet behoeven,
„ende niet bidden en woude, die soude men verleenen
„huysvestige, vier ende licht, ende onderhoude hy sijns

„ſelfs leven, ende wes hy in 't ſiekhuys broghte, dat ſou-
„de 't eynde ſijnre dood daer inne blijven, ende daer toe
„van ſijn gereets te goeden vijftigh Engelſche Nobelen
„te betaelen, binnen een hallef jaer, nae ſijn dood,

„Voort worde eenige Lazarus menſche ſiek, ende niet
„bidden moght, die ſoude die aelmiſſe genieten, gelijck
„of hy mede gebeden hadde.

„Voort ſoo ſullen die beſiekten, die van die aelmiſſe
„leeven, te ſaemen ſitten aen een tafel, ende hen laeten
„genoegen, van des hen die Boden aenbrengen ſal,

„Voort waert ſaeke, datter ymand oncuysheyd in dit
„huys bedreve, uytgeſeyd eghtſchop, dat ſoude die Mee-
„ſters corrigeren, dat hen billicx een ander waghten ſou-
„de; by conſent van de gerechte,

„Voort ſal een ygelijck des ſmorgens by huys blijven,
„ter tijd toe dat die Miſſe gedaen ſijn, ten waer by oor-
„lof van die Meeſters en bidden, voor allen den geene
„die den huyſe goed gedaen hebben, oft noch goed doen
„ſullen,

„Voort alsmen nacht licht luyt ſoo ſal een ygelijck op
„ſijn cnyen vallen, en ſpreeken ſijn gebet,

„Voort ſoo en ſalmen des winters niet langer by de vier
„ſitten dan tot 8 ure aen die Clocke, en des Somers tot
„9 uren aen die Clocke, ten dede nootſacke van ſiekten,

„Voort ſoo en ſal niemand den huyſe coſt doen, van
„ymand vreemders te nooden, anders dan niet ſijn ſelfs
„monde.

„Voort ſoo ſal een ygelijck arbeyden tot des Godshuys
„behouft, van des hy vermagh, ende die Meeſters hem
„gebieden.

„Voort willen wy dat onſe Heylig Geeſt-meeſters die
„arme Lazaruſche menſchen voorſien van alle gaven die
„die ſy geven, gelijcke oft ſy hier binnen woonachtig
„waeren,

„Voort ſoo wes vreemde ſieken, die ter Goude coo-
„men,

„men, op het kerckhof coomen ſitten met onſen ſieken, „die ſullen haar aendeel hebben van den gelde, dat hem „gegeven word, elck perſoon gelijk,

„Voort als tijd is, ſoo ſal der altijd een ſitten, voor „die ſieke Capelle, die de caritaten waghten ſal, tot hen„ren alre behouft,

„Voort waer ymand van die ſieken, die verdienden, „met woorden, oft met wercken, dat de Meeſters hem „daar uytſettende by goedduncken des gereghts, die en „ſoude tot geenre daegen, daer weder innegenoomen „worden, ende al ſulck goed, als hy in 't huys gebrocht „hadde dat ſoude daar in blijven al geheel,

„Voort waer 't ſaeke datter eenig perſoon niet bidden „en woude, ende hy vermoghte, die en ſoude der ge„bede aelmiſſe niet genieten,

„Voort ſoo wes ſieken dat'er aflyvich worden in dit „huys die ſullen heur goeden, die ſy daar hebben, erven „ende laeten den huyſe tot heure alder behouft, ende „daar toe, van heure ander gereeſte goeden, 50 Engel„ſche Nobels, binnen een half jaar, nae ſijne dood, al„ſoo verre als hy die goeden heeft,

„Voort ſoo willen wy dat die Lazarus-meeſters die nu „ſijn ofte naemaels weeſen ſullen, dat ſy den huyſinge en„Capelle houden ſullen in goeden zaike, naer heuren „vermogen, als ſy ſchuldig ſijn te doene, ende immers „daer toe ſien, dat ſy winnen den devooſte Prieſter die „ſy crijgen conne, omme die Miſſe te doen, in die La„zaruſche Capelle, totter zielen behouft, ende niemand „eygenſchap daar inne te hebben, in geenre wijs, in geen„re daegen, alle dinck ſonder argeliſt, in kenniſſe der„waerheyt, ende om dat wy willen, dat alle deſe voorſz. „punčten houden volcomentlijk, alſoo hebben wy deſen „Brief daer op bezegeld, met onſer ſteede Zegel, gege„ven des Donderdaegs naer St. Jans dagh decolatie, in „'t Jaar ons Heeren 1408.

H.H.G.M. B. bl. 33. In den jaare 1426. besprak *Mr. Godevaert Sonderdanck* den Lazarusschen, des daar zieken zijnde allen St. Martens avond een mengele wijn.

ibid. bl. 152. *Jacob Paeu, Claes Pietersz, en Claes Gerridsz*, Lazarus-meesters; ontfangen hebbende zekere penningen, beloofden in 't jaar 1497. alle weeken in de Lazarus kapelle eene Misse te zullen laaten doen voor de zielen van *Machteld Wouters Claesen Weduwe*, en voor de zielen van haare Ouders.

ib. bl. 153. *Dirk Gerridsz den Elsenbacker*, liet den Leprosen in 't jaar 1540. 28. Junius eene somme van twaalf ponden groots Vls. onder beding dat voor sijne ziele allen Vrydag eene Misse in hunne kapelle gedaan wierd.

Oudenmanhuis-boek. *Maria* en *Divertje Henriks van Hensbeek*, bespraken in 't jaar 1604. op den 21sten October 8 gulden jaarlijks voor eene weekelijke Misse te doen in het Leprooshuis op *St. Elisabeths* Altaar. Waar uit men kan besluiten dat de kapel der leproosen op 't gemelte jaar noch in weezen was.

HET NOOD-GODS-ZIEKEN-GASTHUIS.

ACHter de Nood-Gods-Kapel, zuidwaarts van de korte Nood-Gods-steeg, stond wel eer een Zieken-Gasthuis, deswegens het *Nood-Gods-Gasthuis* genaamd. Gesticht naar waarschijnelijkheid, gelijk de *Nood-Gods-Kapel* voor ziek wordende schippers en vaarende Luiden.

H: H. G. M. B. B. bl. 33: Dat dit huis al in den jaare 1426. in weezen was blijkt uit het besprek van *Mr. Godevaert Sonderdanck*, „dat alle St. Martens avond een mengele wijn als'er zieken in „lagen, uitdeeld. Het strekte zich, gelijk d' aldaar staande wooningen noch heden eenigzinds uitwijzen, van achter de kapel tot op de Peper-straat. Men ziet'er noch heden een merkelijk overschot van, bestaande in drie wooningen onder een dak, met eene doorgaande solder, gebouwd

bouwd van zware mop-ſteen, en dik van muuren.

Met opſicht op dit kleine *Zieken-Gaſthuis* wierd dat van *St. Catharine* op de Haven het *groote Gaſthuis* genaamd.

HET PESTHUIS.

HEt Peſthuis gebouwd in den jaare 1613. op den grond van 't *Magdalene Convent*, aan 't einde van de Winter-ſteeg, is lang en luchtig. Een ingang in het midden laat aan de rechter en ſlinker zijden twee vertrekken, het een voor mans, het ander voor vrouws perſoonen, beide ontrent vier en zeſtig voeten lang, en tuſſchen de wederzijdſche bedſteeden ontrent zeventien breed. Yder vertrek heeft dertien bedſteden, en drie en twintig kribben. De twee laaſte bedſteden zijn in 't mannen vertrek door een muur geſcheiden van de elf andere, gelijk ook wel eer in dat der vrouwen. D' Eerſte waren voor burgermannen die byſonder, en op hunne koſten, wilden gedient zijn, de tweede voor kraamvrouwen.

Aan d' ooſtzijde legd het gemeene kerkhof, ter begraafeniſſe der zo aldaar als in 't Gaſthuis geſtorvenen, of anderzinds onvermogende geſchikt.

HET

HET OUDE-MANNEN-HUIS.

Het Oude-mannen-huis wanneer; waar, en door wien eerst opgerecht. Twaalf Oude-mannen. Hun schaft ordre, en onderhoud.. In den jaare 1600. *ten getalle van vijf en twintig, in den jaare* 1670. *Vijftig Oude-mannen. Het huis verbeterd en vergroot. Lijst der Stichters. Regel voor d'Oude mannen in den jaare* 1555. *Veranderd na de Reformatie. Lijst der Opzichters en Regeerders. Besprekken ten voordeele van 't Oude-mannen-huis.*

DE Goudsche Wethouders in overweeginge hebbende genomen, dat ten onderhoud van Oude arme Mannen, die noit hadden gebedeld, geen huis noch onderhoud was, maakten in den jaare vijftien honderd vijf en vijftig overslag om het zelvige op de bequaamste wijze te bezorgen. De Heer *Wilhem Wilhemsz Vroesen d Oude*, gaf . . . . om zo goede zaake te bevorderen ter stichtinge van zodanig huis, sijne wooning en erf gelegen de Molen-werf, aan het water, over *St. Margarite* Convent. Al 't welk nader blijkt uit den bygaanden open brief in den jaare 1559. op den 23sten October by de Magistraat gegeeven.

't Oude-mannen-huis opgerecht in den jaare 1555.

Open brief der Wethouderen wegens deze stichtinge.

„Wy Burgermeesteren, Schepenen, ende Raedt der „Stede van der Goude, doen condt een yegelijcken dient „behoort. Dat op huyden datum deser uren voor ons „in persone gecomen ende gecompareert is geweest *Willem Willemsz Vroesen den Oude*, ende bekende mitsdesen „voor hem en sijnen erven purelijck om Godts-wille gegeven te hebben tot een wooninghe ende onderhoudenisse van oude armen mannen dye noyt gebedelt en hebben dat huys ende erve staende by de Molen-werf besijden 't water over St. Margareten Convent, met alle sijne

„ancle-

„ancleven ende toebehooren, midts conditie oft naemaels „gebeurde dat dit voorſz. huys niet bewoont en worde „niet oudemannen nae concept en fundatie nu tegen„woordigh begreepen by de Vroetſchap, dat als dan 't „voorſz. huys vry ende los ſonder yemandts wederſeggen „comen ſal aen *Willem Vroeſen*, voornoemt ende ſijnen „erffen dan in levende lijfve weſende midts een euwige „renten daer op ſtaende twee en dertigh ſchellingen ſes „grooten Vls. Ende oft gebuerde dat nader tijdt weder„om aengenomen worden oude armen mannen na deſe „fundatie voorſz. ſoo ſal dit voorſz. huys wederom co„men ten prouffijte van de oude armenmannen in ſulcker „maniere als voorſz. ſtaet. Des ſoo ſal ten eeuwigen daghe „de outſte oock gecomen ende gedeſcendeert weſende „van *Willem Willemſz* voorſz. ende *Machtelt Foppen* doch„ter ſijnder huysvrouw, 't zy man ofte vrouwperſoon daer „moghen ſetten int 't voorſz. huys een oudtman om„me aldaer gealimenteert ende onderhouden te wor„den, ende dat na de fundatie voorſz. ende dat ſoo dick„mael de oude-man overleden ſal ſijn eenen andere te mo„ghen in de plaetſe eligeëren ende daer te ſetten. Ende „wy *Jan Hey Gerritſz* ende *Simon Gheenen-zoon* als Va„ders van dit voorſz. oude-mannen-huys ende met con„ſent van de Burgermeeſters voorſz. bekennen voor ons „ende onſe naecomelinghen dit voorſz. huys ontfanghen „te hebben van *Willem Willemſz*, voornoemd met alſulc„ke voorwaerden ende conditien als voorſz. ſtaet, ende ge„loofden voor ons en onſe naecomelinghen *Willem Wil„lemſz*, ende ſijne naecomelinge ten euwighen dage 't ſelf„de te onderhouden als voorſz. ſtaet. Alle dingh ſonder be„droch. t'Oirconde van deſen den ſegelen ter ſaecken der „voornoemde Stede van der Goude hyer onder gehangen „opten XXIII. Octobris anno XVc. vijf en de vijftich.

Het getal der oude-mannen had de ſtichter op twaalf geſteld, doch d'inkoomſten tot dezer onderhoud te ſchaars zijn- *Het getal der Oude-mannen*

twaalf tot vier gebracht.

zijnde, wierd het zelvige in den jaare 1573. op vier, de moeder daar onder gerekend, ingekort, welkers mondkoſt aldus geregeld wierd.

Beſtel van den onderhoud.

„Yder zoude alle veertiendagen een pond boter, gere-
„kend tegen drie grooten hebben. Koomt jaarlijks 7. 16. 0
„Alle drie weeken 't zamen een vat biers van 15. ſtui
„vers. Komt jaarlijks . . . 12. 15. 0
„De merkgangen van viſch en vleeſch zal weezen alle
„weeken acht ſtuivers. Koomt jaarlijks . . 20. 16. 0
„Alle jaars een verken van . . . 5. 0. 0
„De voornoemde vier perſoonen dagelijks voor hun
„potaagſie een halven ſtuiver. Koomt jaarlijks 9. 0. 0
„Tot haar licht jaarlijks . . . 4. 0. 0
„Tot haar waſſchen en vringen . . . 1. 5. 0
„Tot haar brood jaarlijks . . . 2. 10. 0

Oudemannen-huis boek O. fol. 69. verſ.

Boven vaſte beſprekken beſtond hun inkoomſte ten deele uit aalmiſſen.

„Zy zouden by het H. Sacraments gilde verſchijnen.

„Alle t'ontfangene aalmiſſen zouden tot mondkoſt be-„ſteed worden.

„Het huis had 's jaars eenen omgang onder de predikaat-„ſie van 't H. Avondmaal.

„Op alle Hoogtijden een bord achter St. *Eliſabets-Gaſt-„huis.*

„Het huis zoude gelijk St. *Katharine-Gaſthuis*, excijns „vry weezen.

„De Binne moeder wierd voor viſch, melk, zeep, „warmoes, azijn, en diergelijke 's weeks een gulden „gegeeven.

Vijfen twintig Oude-mannen in den jaare 1600.

In 't jaar 1600. op den 20ſten November wierd den Regenten op hun requeſt door de Vroedſchap toegeſtaan het getal der Oude-mannen te verhoogen tot vijfen twintig toe, tot welkers onderhoud de ſtad, zo veel als haar ſtaat lijden konde, de hand bood.

Het huis vergroot.

Het verhoogd getal noodzaakte het huis te laaten vergroo-

grooten, gelijk in 't jaar 1609. en 1612. op ſtads koſten geſchiede.

Henrick Ianſen van Wourden, Burgermeeſter leiden den eerſten ſteen aan 't gebouw. Waar toe de in 't jaar 1609. op den 29ſten Junius, begonne lotery, een derde van d' overgehoudene ſomme 36091. 16. 0 beſteed wierd. En d' oude-mannen in den jaare 1670. vijftig.

Het vergroote huis wakkerde het ſtichten van plaatzen voor oude-mannen aan, zo dat in 't jaar 1670. het getal der plaatzen reeds tot vijftig was gegrond. Waar van de Stichters, gifters in den tijd, en ſomme daar voor betaald, in deze naam-lijſt van 't oude-mannen-huis, te zien zijn.

Fundatien.

I.

„ *Willem Willemſz Vroeſen*, *d'Oude*, heeft gemaakt een „preuve voor een oud-man, daar toe gegeven ſijn huis „en erve ſtaande by de Molen-werf, beſijden 't watertje „over *St. Margriete* Convent in 't jaar 1555. Naamen der Stichters en begeevers der plaatzen.

II.

Jan Gysbertſz de Bruyn, ende *Eliſabeth Dirkſz van Hensbeek*, voor een preuve betaald in 't jaar 1555. Reg. f. 16.

600. 0. 0

III.

De zelvige noch in 't jaar 1555. voor een preuve betaald . . . . 600. 0. 0 Reg, f. 16.

IV.

Harmen Michielſz, op den 16den Sept. 1558. voor een preuve betaald . . . . 300. 0. 0 Reg. f. 9. o. f. 45.

V.

Mr. *Gerard Hendrikx van Ravensbergh*, op den 27ſten Auguſt. 1559. gegeven 's jaarlijks voor een preuve aan renten . . . . 49. 17. 0 Reg. f. 2.

VI.

Reg. f. 2. Dezelvige noch op den eigen tijd voor d'eige somme een preuv.

VII.

Reg. f. 5. o. f. 45. vers. Mr. *Claes Iacobsz d' Ionge Scaer*. op den 28sten November 1559. voor een preuve betaald . . . 320. 0. 0

VIII.

Mr. *Arent Dirks Hoensz*, op den 28sten May 1578.
Reg. f. 7. gegeven voor een preuve een jaarlijkse rente van 36. 0. 0
een kustingbrief van 420 0. 0
aan geld 11. 5. 0
En naderhand vermeerderd.

IX.

Reg. f. 7. 9. 10. De zelvige noch op den eigen tijd noch een preuve.

X.

Reg f. 19. o. f. 55. vers. *Heer Simon Iacobse*, Pastoor tot Capelle op d'Yssel, betaald voor een preuve . . . 600. 0. 0

XI.

Reg. f. 11. o. f. 5. *Heer Dirk Henriksz de Bruyn*, Capelaen alhier, op den 6den Junius 1585. voor een preuve betaald 600. 0. 0

XII.

Reg. f. 14. *Margareta Floris Docht*. wed. wijlen Mr. *Hendr. Iacobsz Lethmaat Zeepzierder*, op den 27ste May 1597. voor een preuve betaald 1000. 0. 0

XIII.

Reg. f. 22. *Gysbert Harmensz Steenbacker*, op den 15. October 1598. voor eene preuve betaald . . 1000. 0. 0

XIV.

Reg. f. 17. *Geertruyd Pietersz*, Dochter wed. wijlen *Willem Pietersz Storm*, op den 29sten December 1600. voor een preuve betaald 1000. 0. 0

XV.

Reg. f. 16. *Dirk Ianse Cock*, op den 8sten Januarius 1601. voor een preuve betaald . . . 1200. 0. 0

XVI.

XVI.

Hr. *Cornelis Adriaensz van Diepenhorst*, op den 15den December 1603. voor een preuve betaald . . 1200. 0. 0 Reg. f. 21

XVII.

Dirk Andriesz Bokkenburgh, op den 30sten December 1605. voor een preuve betaald . . . . 1200. 0. 0 Reg. f. 24

XVIII.

Sophia Christ. Carren, Dochter wed. wijlen Mr. *Gerrid Gerridsz Bouwensz*, op den 4den October 1606. voor een preuve betaald . . . 1200. 0. 0 Reg. f. 25.

XIX.

Alijt Hendrikskerken, Dochter wed. wijlen Mr. *Claes Hendriksz*, op den 29sten Julius 1607. voor een preuve betaald . . . . 1200. 0. 0 Reg. f. 27.

XX.

Marten Iansz Moel, Burgermeester dezer stede, op den 18den Maert 1609. voor een preuve betaald . . . . 1200. 0. 0 Reg. f. 23. o. f. 89.

XXI.

Gysbert Aelbertsz, Burgermeesteren, op den 5den Januarius 1616. betaald voor een preuve . . 1200. 0. 0 Reg. f. 29.

XXII.

Marritje Harmens Dochter *Conventuael*, op den 17den Julius 1616. voor een preuve betaald . . 1200. 0. 0 Reg. f. 40.

XXIII.

Pieter Pieterse Tristeyn, Burgermeester. op den 22sten Junius 1616. voor een preuve betaald . . . . 1200. 0. 0 Reg. f. 30.

XXIV.

Louf Iansz Schipper, op den 16den Aug. 1617. voor een preuve betaald . . . 1200. 0. 0 Reg. f. 32.

XXV.

Emerentia, *Ian Barentsz*, Dochter *Verhouve*, in Augustus 1617. voor een preuve betaald . . . Reg. f. 61.

XXVI.

Mr. *Illis van Olius*, Doctor in de *Medicine*. Op den Reg. f. 31.

16den September 1618. voor een preuve betaald 1200. 0. 0

XXVII.

Reg. f. 28. o. f. 88. vers. *Jan Ianse van Nimwegen*, op den 19den Augustus 1619. voor een preuve betaald . 1200. 0. 0.

XXVIII.

Reg. f. 41. *Pieter Iansz*, uit het Land van Steyn, op den 13den December 1619. voor een preuve betaald . . 1200. 0. 0

XXIX.

Reg. f. 29. *Gysbert Aelbertsz*, Burgermeester, op den 13den December 1619. voor een preuve betaald . 1200. 0. 0

XXX.

Reg. f. 29. *Corn. Hendriksz Camp*, Thuinman, op den 31sten October 1620. voor een preuve betaald . . . 1200. 0. 0

XXXI.

Reg. f. 20. *Pieter Willemsz Trommelaer* Backer, op den 30sten Aug. 1623. voor een preuve betaald . . . 1200. 0. 0

XXXII.

Reg. f. 63. *Gerrid Dirksz* Brouwersknecht, op den 9den Septr. 1624. voor een preuve betaald . . . 1200. 0. 0

XXXIII.

Reg. f. 100. *Ruth Govertsz Souburg*, betaald voor een preuve 1200. 0. 0

XXXIV.

Reg. f. 64. *Leentje Ians*, bejaarde Dochter, op den 27sten May 1627. voor een preuve betaald . . 1300. 0. 0

XXXV.

Warbout Crijnen, ende *Weyntje Ians* Dochter, sijne Reg f. 63. vers. Huisvrouw, op den 25sten Febr. 1628. een preuve voor 1200. 0. 0

XXXVI.

Reg: f. 52. *Adriaen Cornelis de Lange*, op den 6den Jan. 1632. betaald voor een preuve . . . 1200. 0. 0

XXXVII.

Reg. f. 90. *Pieter Doensz van Groenendijck*, op den 11den May 1633 voor een preuve betaald . . 1200. 0. 0

XXXVIII.

XXXVIII.

Gysbert Pietersz Pater, ende *Annetje Martens* Dochter, op den 19den December, 1633. voor een preuve betaald - - - - - - - 1200. 0. 0 Reg. f. 99.

XXXIX.

Aeltje Willems de Lange, wed. wijlen *Simon Iacobsz Schoonhoven*, op den 8sten Jan. 1638. voor een preuve betaald . . . . . 1200. 0. 0 Reg. f. 107.

XL.

Annetje Floris Verharst, wed. wijlen *Dirck Iacobsz Schoonhoven*, op den 19den Sept. 1641. voor een preuve betaald . . . . 1200. 0. 0 Reg. f. 101.

XLI.

Dammus Cornelis van Buyren, op den 5den December 1644. voor een preuve betaald . . . 1600. 0. 0 Reg. f. 101. vers.

XLII.

Dirk Tymense Verharst, op den 6den Aug. 1645. voor een preuve betaald . . . 1600. 0. 0 Reg. f. 102.

XLIII.

Dirk Leendersz Rotteval, op den 6den Aug. 1645. voor een preuve betaald . . . . 1600. 0. 0 Reg. f. 102.

XLIV.

Jan Angste van Leeuwen, op den 25sten Jun. 1646. voor een preuve betaald . . . . . . 1600. 0. 0 Reg. f. 103.

XLV.

Maria Dirks de Lange, wed. wijlen Mr. *Herman Cinq*, op den 17. Mart 1651. betaald . . . 1600. 0. 0 Reg. f. 104.

XLVI.

Gysbert Gysbertsz Cinq, op den 18den Jun. 1655. voor een preuve betaald . . . . . . 2100. 0. 0 Reg. f. 103.

XLVII.

Adriana Gysberts de Lange, op den 22sten November 1658. voor een preuve betaald - - - 2150. 0. 0 Reg. f. 104. vers.

XLVIII.

Doctor Martinus Bloncq, ende *Ariaentje de Iongh*, sijne huisvrouw, op den 19den Sept. 1659. voor een preu- Reg. f. 105. vers.

ve betaald - - - - 2150. 0. 0

XLIX.

Reg. f. 105. verso.

Catrina Aerts, Dochter *Kaas*, huisvrouw van *Paulus Clock*, Op den 19den Sept. 1662. voor een preuve betaald - - - - 2300. 0. 0

L.

Reg. f. 106. verso.

Mr. *Lambert Buys*, Schepen. Op den 25sten April 1670. voor een preuve betaald - - 2300. 0. 0

Regel den oude-mannen in den jaare 1555. voorgeschreven.

Op den 10. van April des jaars 1555. wierden den oude-mannen van 't huis met goedvinden der wet-houderen deze regelen en bevelen voorgeschreven.

„Een ygelijk oud-man zal gehouden weesen in 't voorsz. „huis te brengen een goed bedde, met een peluwe, twee „oorkussens, twee deekens, drie paar laakens, drie paar „sloopen, zes hembden, twee goede habijten, met een „dagelijks habijt, een tinne pispot, een tinne platteel van „prie pond, een tinne kanne, een kopere kandelaar, en-„de daar toe alle sijn goed, 't welk hy getrouwelijck den „Regeerders aanbrengen zal, zonder yets daar af te ver-„swijgen, mitsgaders al het geld en goed dat hy winnen „zal, ofte dat hem by fortuine, erffenisse, of anders aan-„koomen zal mogen, ende zal daer van mogen leven, tot „discretie van de Regeerders.

„Waar 't zaake dat ymand, in 't voorsz. huis ontfan-„gen zijnde, begeerde daar uit te gaan, of dat hy by sijn „misbruik, by de Vaders daar uit gesteld worde, 't welk „doende ten allen tijde in haar vermogen weezen zal, zoo „wel van de gefundeerde preuvens, als van de aangekog-„te preuvens, heur leeven lang geduurende, in zulken „gevalle zal in het voorsz. huis bijven alle het geene hy „daar inne gebracht heeft, zullen mede hen zelven laaten „genoegen met de plaatzen, woonstede die hen vergunt „zal worden.

„Al e d'oude-mannen sullen staan onder 't gebod en-„de de obedientie van de Vaders, op verbeurtenissen van „haar plaatsen en preuvens.

„Zoo

,, Zoo wanneer de mannen ter tafelen zijn gezeten, en-
,, de de benedictie geleesen sal weezen, zoo zullen de
,, mannen silentium houden, en geen woorden over tafel
,, bruyken, van eenige dingen, dan te eysschen wat zy
,, van nooden hebben, op peyne van te verbeuren ses
,, weeken haar preuven.

,, Zullen ook met malkanderen vreedsamig leeven, en-
,, oft gebeurde dat daar eenig twist, ofte kijfachtige woor-
,, den onder hen luiden gevielen, dat zal weezen op ver-
,, beurnisse van die woonstad des persoons die schuld daar
,, toe heeft, 't welk zal staan tot kennisse ende discretie
,, van de Vaders. D.

,, In den zelven huize zal niemand ontfangen worden,
,, ten zy hem gevryd zal hebben van alle sijne schulden,
,, en waar 't zaake dat ymand aan hen ten achtere ware
,, van schulden, dat de zelve gehouden zal weezen, sijne
,, schulden de Vaders aantebrengen, binnen een quartier
,, jaars, na dat hy ontfangen zal weezen in 't voorsz. huis,
,, en dat op pene van versteeken te weezen van sijne schul-
,, den, en den tijd verstreeken zijnde, zal die persoon
,, gehouden worden voor gevrijd.

,, De voorsz. mannen na dat zy ontfangen zijn indezen
,, huise, en zullen van heure goeden by testamente niet moo-
,, gen disponeeren, of yets weg geeven, maar sullen alle
,, heure goeden, boven heure noodelijke onderhoudenisse,
,, ende alimentatie koomen en verblijven ten profijte van
,, den huise. Men zal in de keuken een kaerse branden,
,, en die kaerse zal de moeder op haar tafel setten, om de
,, spijze daar by te regten, en 't huis verlichten, en in 't
,, midden van 't huis zal branden een lampe, die men ten
,, 9 uuren des avonds, uit doen zal, en of ymand by kaer-
,, sen eeten, ofte te bedde gaan wilde, die zullen zelfs kaer-
,, koopen.

,, Een ygelijk zal gehouden weezen, ten 8. uuren des
,, avonds te bedde weezen, ende zal 't voorsz. huis ach-

,, ter die tijd geen koſt van vier ofte licht hebben.

,, Men zal 't voorſz. huis ſluiten, des avonds ten 7. uu-
,, ren, ende achter die uure niemand innelaten. K.

,, Die Meeſters van den huiſe zullen geauthoriſeerd wee-
,, zen, te ordonneeren eenige goede poinćten, ende ar-
,, tikulen tot oirbaar, ende proffijte van den huiſe ter eere
,, ons Zaligmakers en verloſſer, Jeſu Chriſti, dewel-
,, ke kracht, ende authoriteit zijn zullen als of zy in
,, deze ordonnantie verklaard en geexprimeerd ſton-
,, den. M.

,, Men zal in dit huis geen vier barnen, dan tot een
,, der haerdſteede.

,, Zoo wanneer ymand van de mannen geraakten afly-
,, vig te worden, zoo zal men ſijn achtergelaaten goeden
,, verkoopen en te gelde te maaken ende de penningen
,, daar van koomende employeren ten profijte van den
,, huiſe ende die plaatſe van den aflijvigen zal de gifter van
,, dezelvige plaatſe wederom een ander bequaam perſoon,
,, wezende een burger mogen noemineren, zonder daar
,, voor eenige penningen van ymand te genieten, ende
,, zal die zelvige by de meeſters ontfangen worden, mits
,, weeſende een perſoon zonder reproche, 't welk zal ſtaan
,, tot diſcretie van de meeſters in den tijd. P. Q. R.

,, Als men ymand ontfangd zal men deze ordonnantie
,, hem voorleezen, ten fine zy weeten mogen hoe zy hen
,, in den huize gedraagen en leeven zullen. T.

,, Geen van de mannen en zullen in eenige Herbergen,
,, nat of droog mogen proeven, ofte daar men wijn of bier
,, verkoopt, noch tot geene vrienden huize yvers gaan
,, eeten, dan by conſent van de vader of moeder binnen
,, den huize, ende tot geene tijde, dronken drinken, al
,, 't geene op privatie, of verbeurteniſſe van een ygelijk
,, ſijne preuve, of anderzinds gecorrigeerd te werden, tot
,, diſcretie van de vaders in den tijd, noch ook 's avonds
,, ter tafel koomen zoo wanneer ymand 's middags te gaſt

,, ge-

„ geweest is, ten ware by consent van ymand van de „ vaders.

By de veranderinge van Religie wierden de voorsz. Regels hervormd in de volgende poincten. D.

Verandering in den regel na de reformatie.

„ De mannen zullen 't einde van de gratie van de maal- „ tijd altijd bidden voor die zaligheid en de zielen die haar „ aalmoessen tot dezen huise gegeven hebben. K.

„ Ende alzoo het voorsz. huis, niet voor dezen tijdt „ wel van renten en jaarlijks inkomsten tot volkomen on- „ derhoudenisse van de voorsz. mannen voorzien is, is „ geordonneerd dat bygevalle dat ymand van 't voorsz. „ huis geraakt ziekelijk te bedde vast te worden, ende „ hem met de preuven van den huize niet en zoude kon- „ nen onderhouden, zoo zal men die zelfde in St. Catha- „ rine Gasthuis bestellen ende met hem doen als met an- „ dere poorter ter tijd toe dat hy van sijne ziekte genezen, „ of overleden zal weesen, 't welk duuren zal ter tijd toe „ dat die dertien preuven ten volle gefondeerd en gedo- „ teerd zullen weezen. M.

„ Alle aalmissen die gegeven zullen worden tot dezen „ huise, zullen gemployeerd worden, na wille en goed- „ dunken der geener die aalmisse geven, ofte bespree- „ ken. P.

„ Als men met de processie gaat, zoo zullen de man- „ nen blijven staan in ordonnantie voor de deure van 't „ huis ter tijd toe, dat die processie gepasseerd zal wee- „ zen, zoo verre zy des machtig zijn. Q.

„ Als ymand van de voorsz. vaders aflyvig is geworden, „ zoo zullen die Burgermeesteren ten verzoeke van die „ andere, die te lijve gebleven zijn, een ander goed man, „ die zy begeeren, stellen tot vader van 't huis voornoemd „ in des dooden stede, met alzulke macht ende last als „ die andere was, ende dat alzoo navolgende ten eeuwi- „ gen dage. R.

Vroedschapsboek 1579. fol. 303. verso.

„ Ende waar 't zaake dat by brand, sterfte, dieren tijd,

„of Oorlogen, dat God verhoeden moet, dat die voor-„noemde renten ende die huizinge, die daar toe zijn, „ende noch koomen moogen, ende dat Regiment van „de voorſz. oude mannen ſtil ſtond, ende zullen dan die „drie vaders, dat bewaren tot die mannen behoef, ende „tot anders geen profijt ter tijd toe dat zy wederom on-„derhouden mogen worden, ende dan zullen alle die goe-„deren wederom aan die mannen koomen, ende anders „niemand. T.

„Of namaals gebeurde, dat dit voorſz. huis niet met „oude mannen bewoond worde, naar de ordonnantie „voorſz. zoo zal als dan 't voorſz. huis, vry en vrank, „los, zonder ymands wederzeggen aan *Willem Willemſz* „*Vroeſen*, ofte ſijne erven koomen.

Onderſtond.

„Deze ordonnantie is in alle ſijne punčten ende articu-„len by mijne Heeren van de Gerechte en gemeene „Vroedſchap dezer ſtede van der Goude geapprobeerd, „ende gearreſteerd op den x. April An. xvc. vijf en „vijftig.

„In kenniſſe van my getekend.

PIETERS, 1555.

Lijſt der Opzichters en Regeerders van 't oudemannen-huis:

Het bewind van dit huis wierd van ſijn eerſten aanleg af tot het jaar 1616. toe van drie, en na van vier aanzienelijke Mannen meeſt Regeerders dezer Stede gelaaten.

De Lijſt der zelvige is,

1555.
Ian heye gerridſz,
Ian cornelifz loos,
Simon geenen.

1558.
Simon geenen geſtorven verkozen
Dirk cornelifz hensbeek van Oudewater.

1564.
Ian corneliſz loos geſtorven, verkozen
Ian huigenſz de jong.

1568.
Dirk corneliſz hensbeek, geſtorven, en verkozen
I an aertſe moel.

1573.
Ian heye gerridſz, geſtorven, en verkozen
Mr. *Cornelſz henrik van hensbeek.*

1584.
Ian huigenſz de jong, geſtorven, en verkozen
Mr.

Mr. *Cornelis henrikſz van hensbeek.*

1584.

Ian huigenſz de jong geſtorven, en verkozen

Mr. *Gerr. gerridſz bouwens.*

1590.

Ian aertſz moel geſtorven, en verkozen

Dirk dirkſz hoenſz geſtorven, en verkozen

Gysbert aelbertſz.

1610.

Mr. Gerrid bouwenſz geſtorven, en verkozen

Henrik janſz t'hert van woerden.

1611.

Henrik janſz t'hert geſtorven, en verkozen

Pieter pieterſz triſteyn.

1616.

Mr. Corn. henrikſz hensbeek geſtorven, en verkozen

Dirk jacobſz ſchoonhoven.

Alzoo het huis dagelijks ſterker wierd van oudemannn zo is goedgevonden dat'er vier Regenten zouden zijn, ende is in December 1616. tot den vierden aangeſteld.

Gysbert aetſz ſloos.

1623.

Pieter pieterſz Triſteyn geſtorven, en verkozen

Dirk janſe ſteenwijk.

1626.

Gysbert aelbertſz geſtorven, en verkozen

Pieter wouterſz crabeth.

1630.

Gysbert aertſz ſloos geſtorven, en verkozen

Pieter franſz douw.

1631.

Pieter franſz douw geſtorven, en verkozen

Gerrid adriaanſz cool.

1634.

Dirk janſz ſteenwijk geſtorven, en verkozen

Gysbert henrikſz antwerpen.

1636.

Gysbert henrikſz antwerpen geſtorven, en verkozen

Anthonis cloots.

1639.

Pieter wouterſz crabeth geſtorven, en verkozen

Steven doenſz groenendijk.

1641.

Dirk janſz ſchoonhoven geſtorven, en verkozen

Gerrid adriaanſz cool verlaten, verkozen

Francois herberts,

Corn. jacobſz van ſteyn.

1643.

Anthonis cloots geſtorven, en verkozen

Dr. *Martinus bloncq.*

1646.

Corn. jacobſz van ſteyn geſtorven, en verkozen

Daem willemſz abbeſteeg.

1649.

Steven doenſz groenendijk geſtorven, en verkozen

Mr. *Anthoni voſſenburg.*

1659.

Dr. Martinus Bloncq geſtorven, en verkozen

Mr. *Floris cant.*

1661.

Francois herberts geſtorven, en verkozen

Mr. *Nicolaas vander graaf.*

Mr. Anthoni voſſenburg geſtorven, en verkozen

Ian wouterſz immerzeel.

1663.

Daem van abbeſteeg geſtorven, en verkozen

Adriaen vereyck.

1668.

Mr. Nic. vander graaf geſtorven, en verkozen

Gerrid gerridſz ſterre.

1671.

Gerrid gerridſz ſterre geſtorven, en verkozen

Æmilius cools.

1679.

Mr. Floris cant en Ian wouterſz immerzeel afſtand gedaan, verkozen

Dr. *Iohan de vrye,*

Donatus van groenendijk.

1676.

Dr. Iohan de vrye geſtorven, en verkozen

Dr. *Corn. de lange.*

1682.

Adriaen vereyck en Dr. Corn. de lange geſtorven, en verkozen

Mr. *Arend voſſenburg,*

Ioeſt verſchuyre.

1688.
Æmilius cools gestorven, en verkozen
Iacob vander dussen.
1693. *Gesurrogeert*
Dr. Hugo vander werve, den 6. October 1693. present.
D'Heeren Donatus van groenendijk,
Iooft verschuere,
Iacob vander dussen,
Dr. Hugo vander werve.
Den 1. January 1694.
Regenten.
D'Heeren Donatus van groenendijk,
Iooft verschuere,
Iacob vander dussen,
Dr. Hugo vander werve.
Den 1. January 1695.
Regenten.
D'Heeren Donatus van groenendijk,
Iooft verschuere,
Iacob vander dussen,
Dr. Hugo vander werve.
Den 1. Jauuary 1696.
D'Heeren Donatus van groenendijk,
Iooft verschuere,
Iacob vander dussen,
Dr. Hugo vander werve.
1697.
D'Heeren Donatus van groenendijk,
Iooft verschuere,
Iacob vander dussen,
Dr. Hugo vander werve.
1698.
D'Heeren Donatus van groenendijk, *Obijt* 28. July 1698.
Pieter van someren van vryenes, *Gesurrogeert*, den 8. September 1698.
Iooft verschuere,
Iacob vander dussen,
Dr. Hugo vander werve.
1699.
D'Heeren Iooft verschuere,
Iacob vander dussen,
Dr. Hugo vander werve, *Obijt*, den 30. January 1699.
Gesurrogeert.
Mr. Melchior gerard van rietvelt, den 21. February 1699.
Pieter van someren van vryenes.
1700.
D'Heeren Iooft verschuere,
Iacob vander dussen,
Pieter van someren van vryenes,
Mr. Melchior gerard van rietvelt, *Obijt* den 21. April 1700.
Gesurrogeert.
Matthys de grande, in Juny 1700.
1701.
D'Heeren Iooft verschuere,
Iac. vander dussen, (*Obijt*)
Pieter van someren van vryenes,
Matthys de grande,
1701.
Gesurrogeert.
Boudewijn jongkint.
1702.
D'Heeren Iooft verschuere,
Pieter van someren van vryenes,
Matthys de grande,
Boudewijn jongkindt.
En nog dezelve tot op heden toe.

Besprekken ten voordeele van 't huis.

Reg. f. 70.

Boven de aankoomende gelden tot den inkoop van 't recht om eenen of meerdere oudemannen in 't huis te stellen, welke voor af te zien zijn begiftigden verscheide dit huis met besprekken waar van my de navolgende bekend zijn. Mr. *Gerrid Henriksz van Ravensberg*, besprak elf oudemannen een grootje mits zy de Misse hoorde en ten grave stonden. In 't jaar 1594. Gaf Mr. *Corn. Henr. van Hensbeek* drie guld. vier st. omme jaarlijks in te maanen vier st. spreekende op twee viertelen Lands in Hekendorp met 20. jaaren verloops. Doch 't oudemannen-huis zoude

de dit wanneer d'oude Religie herſteld wierd ſchuldig zijn aan de Vicarie van St. Anne t'Oudewater. Reg. f. 59.

In 't jaar 1593. Heeft Pater *Willibrord Gillis*, Regulier binnen der Goude, en Pater van St. Agniete Convent t'Amſterdam, d'Oudemannen alhier gemaakt om op alle Lievevrouwe dagen, zijnde Vrouwe Licht-Miſſe, Boodſchap, Hemelvaard, Geboorte, Preſentacie, Ontfangkeniſſe t'eeten zoetemelk met wittebrood. Onder beding dat d'oude Religie weder ingevoerd, en 't Regulieren Klooſter opgerecht wierd, hen uit te keeren 12. guldens 's jaars hier voor betaald 300. o. o. Reg. f. 54. o. 69. vers.

In 't jaar 1598. beſprak *Maritje Gerrids Dochter*, wedue wijlen *Cornelis Corn. de With*, het huis 144. o. o. waar voor zo d'oude Religie weder geoeffend wierde in St. Jans Kerke alle vrydagen voor 't Choor moeſte gezongen worden. Reg. f. 53.

In 't jaar 1601. maakte *Martijntie Cornelis*, wedue wijlen *Claas Cornelis van Hillegom* tot eene gedachteniſſe voor haare ziele aan 't oudemannen-huis de ſomme van 100. o. o. Reg. f. 56.

In 't jaar 1602. gaf een onbekende het oudemannenhuis 300. o. o. uit te keeren aan 't Klariſſen Klooſter by herſtellinge der oude Religie. Reg. f. 57.

In 't jaar 1602. maakte *Swaan Dirkſz* Dochter, d'oudemannen om by weder veranderinge der Religie uittereiken zes en dertig guld. aan de Minnebroeders negen guld. aan de Fraterheeren, en drie guld. aan d'oudemannen, de ſomme van 48. o. o. Noch 6. ſchilden 's jaars die de oudemannen behouden zo lang de Katolijke Religie binnen der Goude en de Lande van Haaſtregt niet word ingevoerd, als wanneer daar van 22. guld. aan St. Jans Kerke, en aan die van Haaſtregt 48. guld. uitgekeerd zouden worden. Reg. f. 78.

In 't jaar 1603. Heeft *Jannetie Gerrids* Dochter 't Convent van de Nonnen Ter Goude by wederoprechtinge Reg. f. 35.

van

van 't zelvige besprooken de somme van - - 100. 0. 0.

Op 't zelvige jaar gaf *Elsie Dirks*, weduwe van *Gerrid Andriesz vander Heede* aan 't oudemannen-huis 24. 15. 0.
Reg. f. 53. tot een jaarlijksen merktgang van 1. 10. 0. Op den 21sten October 1604. hebben *Maria* en *Divertje Hendriks van Hensbeek*, besprooken een eeuwige weekelijke Misse, by herstellinge der Religie, in St. Jans Kerk, 's jaarlijks aan den Priester 13. guld. den Autaer daar de dienst opgedaan word, 1. guld. tienst. drie guldens tot eene memorie van haaren Broeders *Claas Henrikſz* sijne ziele, eene Misse. Laastelijk noch 8. guld. jaarlijks voor eene weekelijke Misse te doen het Leprooshuis, op St. Elisabeths Altaar voor de ziele van *Divertje Hensbeek*,
Reg. f. 33. voornoemt, en een guld. voor 't branden van 't licht. Daar voor gegeven aan Capitaal de somme van -- 550. 0. 0

Hier van word alle jaars uitgekeerd aan d' Executeurs de somme van 17. 13. 0. Noch heeft *Divertje Hensbeek* gegeeven een Capitaal van - - 1032. 0. 0
waar van jaarlijks 48. 0. 0. zouden uitgekeerd worden voor eene beurse van een jongman in de Katolijke Religie te laaten studeeren te Ceulen of Leuven. Maar alzoo de voornoemde Religie niet weder hersteld is hebben de Leprosen genoten van 't voorsz. Capitaal 432. 0. 0
d'oudemannen - - - - 600. 0. 0

1032. 0. 0

Dezelvige besprak noch by weder invoeringe van d'oude Religie aan 't Convent der Clarissen - 9. 0. 0
te weten 3. guld. 's jaars aan de keuke voor een jaargetijd van *Annetje Iacobs Moelen* Dochter, eene Misse, en eene recreatie - - - 1. 10. 0
noch als voore in de vaste voor de ziele van *Maritje Iacobs Moelen* Dochter - - 1. 10. 0
Aan de Minnebroeders - - 31. 0. 0
om eene Misse te doen als voore. Het *Heilig Sacraments*

ments huisje in St. Jans Kerke de helft van - 8. 12. 8
Daar van 't Capitaal bedraagd - - 312. 8. 0 Reg. f. 42.
Noch om waslicht te branden voor 't *Sacraments huisje* in de voorsz. kerke de helft van de renten over - 191. 0. 0

In 't zelvige jaar 1604. besprak *Aaltje Kerssen* jaarlijks 18. guld. aan lijwaat voor d'oudemannen, waar voor zy betaalde de somme van - - 288. 0. 0 Reg. f. 37.

In 't jaar 1612. besprak *Cornelis Hillebrandsz* Maakelaar 's jaars voor d'oudemannen een ½ beste bier en gebraad op Zondag na St. Jansdag daar hy voor betaalde - - - - - 150. 0. 0 Reg. f. 48.

In 't jaar 1615. besprak *Christina Gysberts*, weduwe wijlen Mr. *Floris Letmaet*, jaarlijks voor d'oudemannen 12. guld. aan lijwaat, betaalde daar voor - - 200. 0. 0 Reg. f. 49.

In 't jaar 1616. besprak Mr. *Cornelis Hensbeek* voor d'oudemannen 12. guld. aan lijwaat, betaalde - 350. 0. 0 Reg. f. 38.

In 't jaar 1620. besprak *Maritje Michielsz*, Dochter, weduwe wijlen *Jan Hubertsz Hertog*, voor d'oudemannen 10. guld. aan lijwaat, betaalde daar voor - 200. 0. 0 Reg. f. 39.

De volgende besprekken en giften zijn zonder dag, of jaartekeningen. *Pieter Willemsz Rommelaer*, besprak jaarlijks voor d'oudemannen 25. guld. aan lijwaat betaalde 500. 0. 0 waar van 300 guld. het St. Catharine Convent by veranderinge van Religie moeste goed gedaan worden. Reg. f. 20

Heer *Gerrid Aartsz* Priester, maakte den oudemannen de vruchten van twee huisjens, staande op de *Spiering-straat*, by het invoeren der Katholijke Religie aan 't Fraterhuis over te draagen. Reg. f. 35. O. f. 34.

Pieternelle Sebastiaans Dochter, weduwe wijlen Mr. *Jan Adriaansz*, tot Schoonhoven, heeft besprooken alle jaars een Misse voor haare ziele by weder oeffeninge der oude Religie daar voor gegeeven 400. 0. 0 waar van het half inkoomen als dan den Priester moeste gewerden. Reg. f. 45.

Maritje Ysbrands maakte den oudemannen de renten van vijf losrenten-brieven bedraagende het Capitaal 404. o. o welke by herstellinge der religie aan St. Jans
Reg. f 60. Kerke uitgekeerd zouden worden.

O. f. 46. verso. *Aeltje Willems* Dochter *de Lange*, weduwe wijlen *Simon Jacobsz Schoonhoven*, besprak jaarlijks aan lijwaat
Reg. f. 108. voor d' oudemannen 32. guld. waar voor zy betaalde 800. o. o.

Jan Janse van Nimwegen, besprak alle jaaren op St.
Reg. f. 28. Agnietedag yder der oudemannen een pint Rijnschewijn, gaf de somme van - - - 200. o. o

Maritje Dirks, besprak den oudemannen 6. guld.
Reg. f. 47. 's jaars voor twee maaltijden, en yder oudman een pint bier met een wittebrood van ½ st.

Govert Florisz, Scheepmaaker, besprak jaarlijks den
Reg. f. 40. oudemannen een hamme op Zondag na aller Kinderendag, daar voor betaald de somme van - 50. o. o

Jobje Simons Dochter weduwe wijlen *Hendrik Cornelisz Camp*, besprak 's jaars den oudemannen zes halve vaten
Reg. f. 51. biers yder half vat van 2. guld. gaf daar voor de somme van - - - - 200. o. o

Clara Aelberts van Oudewater maakte een eeuwige rente van 13. guld. jaarlijks, waar van d'oudemannen 's jaars op den 10. November tien guld. moeten uitkeeren
Reg. f. 35. aan de schamele vrienden van *Jan Dirksz van Hensbeek.*

ST. ELISABETHS GASTHUIS.

OP wat jaar dit Gast of oudevrouwen-huis, gelegen op 't zuidoosten van den kleyweg, ter zijde, en voor het Klooster van St. *Maria Magdalene*, eerst gesticht wierd vinde ik niet; maar wel dat de Converssen of Huys-begijnties

ties van St. *Maria Magdalene* haare woonplaatze op den kleyweg veranderden, en dus aan dit Gast-of kost-huis voor oudevrouwen haar erve ruimden. Dat het reeds voor den jaare 1485. volkoomelijk in weezen was, sijne Moeders, ofte Regenten hadde, blijkt: want *Divert Klaas*, besprak aldaar in dat jaare op den twintigsten dag van Decembermaand dertien plaatzen voor arme vrouwspersoonen, in dezer voegen. „Wy *Rommert Iacobsz*, *Aelbert Dirksz*, en *Hendric Iansen*, Schepenen „binnen de Goude, oirconde en kennen, dat quaem „voor ons *Alijt Ians Iacobs* weduwe, *Geertruyt Gerit*, „de Schemakers weduwe, en *Bely Coman*, *Adriaens* Doch„ter, met haer rechte Voogden, als Moederen van St. „*Elisabeths Gasthuis*, ende kenden ende lijden, van 't „voorsz. Gasthuis wegen ontfangen te hebben van *Diever Claes*, de Smits weduwe, vijf hondert schilden, ge„rekent acht en twintigh groote vlaems, voor elcken „schildt, die sy dat voorsz. Gasthuys puierelijck om Godts„wille gegeven heeft, met al dusdanige conditien ende „voorwaerden, dat, dat selve Gasthuys, ofte de Moe„ders daar af ten eeuwigen dagen, sullen innemen ende „houden, dartien arme vrouwpersoonen, ende waer „dat saecken dat daer eenige vrouwpersoonen van hae„ren bloeden waren, die reckelijck, eerbaer ende be„quaem waren, ende begeerde ootmoedelijck daer in te „weesen, soo sal men haer daer in ontfangen voor een „ander, ende andere persoonen die van haeren bloede „niet en sijn. Ende oock waer dat saecken, dat sy ee„nich goet hadden dat zullen sy mede daer inbrengen, „voorts sijn 't voorwaerden, waer 't by alsoo, dat dese „dartien arme vrouwpersoonen allegader aflyvig worden, „soo sulle de Moeders, die dan ter tijt sijn, dertien ar„me vrouwpersoonen weder innemen, ende alsoo voor„taen eeuwighlijck durende: ende waer dat saecken dat „de Moeders daer in versuimelijck en vergelijck waren,

Begiftigd in den jaare 1485.

,, ſoo kennen ſy voor haer en haere naerkomelingen, van
,, het voorſz. Gaſthuis wegen, dat dan die Heyligh Geeſt-
,, meeſters Ter Goude die voorſz. vijf hondert ſchilden,
,, van dat voornoemde Gaſthuis nemen ſal, tot profijt
,, der arme menſchen, daer ſy het gewoonelijck ſijn te
,, deelen, voors ſoo beloven de voorſz. Moeders, voor
,, haer, en haere naerkomelingen van het voorſz. Gaſthuis
,, wegen dat zy van nu voortaen, tot geene dagen meer
,, aennemen ſullen eenige mansperſoonen, die by de
,, vrouwperſoonen comen ofte woonen zullen: alle dinck
,, ſonder arrich ofte liſt, in kenniſſe der waerheyt beſe-
,, gelt met onſe ſegelen gegeven op den negen en twin-
,, tichſten dagh van December in 't jaer ons Heeren
,, M CCCC. vijf en tachtich.

Wel licht zal deze d'eerſte ſtichtinge voor arme vrouw-perſoonen geweeſt zijn, en 't huis voor heen ſlechts een gemeen koſt-of provenier-huis voor oudemannen, en vrouwen.

De Provenieren op excijns geſteldzijnde, Stads Secr. in de Lade I pleiten die van St. Eliſabeths Gaſthuis tegen de Stad.

De Goudſche Vroedſchap maakte in den jaare 1538. eene ordonantie waar by alle proveniers haar koſt koopende in eenige Kloosteren, Godshuiſen, ofte in eenige Geeſtelijke Collegien gelaſt wierden excijns te betaalen. Hier tegen beriepen zich de Proveniers van St. *Eliſabeths Gaſthuis* by den Hove van Holland, doch zy wierden op den 7den Julius 1544. verweezen om alle jaaren te betaalen van excijns twee Karolus gulden, te weeten yder quartier jaars tienſt. niet jegenſtaande haare poſſeſſie contrarie, als mede in de koſten van 't proces.

De gelegentheid van 't huis.

Het huis heeft wederzijds den ingang twee kamers, voorts eene kleine tuſſchenplaats, waar op een gang, ter rechter en ſlinker hand vertrekken hebbende voor oudevrouwen uitkomt, dezen doorgegaan zijnde ziet men eene ruimer plaatſe met een blijkveld: ter ſlinker zijde is de geemene eetzaal, vier en twintig voeten lang en achtien breed, waar het oud Altaar tafereel met toeſlaande deu-

deuren, doch van geen konst, noch te zien is. Ter zijde van d'eetzaal legd eene bequaame keuken, alwaar in een glas, het laatste Avondmaal, en eenen Apostel met een Monikskap en Roosenhoetje, of *Paternoster*, aan sijnen gordel, verbeeld word.

Op de meetsnoer en hoogte van d'eetzaal legd de groote en oude gemeene vrouwen kamer lang ontrent twee en vijftig en een halve voet, breed tusschen de wederzijdsche bedsteden ontrent dertien voeten.

In de kamer teldmen vijf en twintig bedsteden. Veertig bedsteeden.
De eerste, De tweede, De derde, De vierde,
De vijfde, zijn aan *'t Gasthuis.*

De zesde stichtde *Christina Gysberts* 1606. waar aan zy 1623. noch acht honderd guld. legateerd. Namen der Stichters.

De zevende, *het Gasthuis.*

De achtste, *het Gasthuis.*

De negende, *Susanna Heerenbras.*

De tiende, *het Gasthuis.*

De elfde, *Margrita Gerrids vroesen*, 1631.

De twaalfde, *Maria Ermbouts*, 1606.

De dertiende, *Maria Hermans*, Conventuaal, 1612.

De veertiende, *het Gasthuis.*

De vijftiende, *Hr. Ian Fransz*, 1620.

De zestiende, *het Gasthuis.*

De zeventiende,

De achtiende, *Adriaan Ioppen de Reus*, 1628.

De negentiende, *Cornelis Henriksz Camp*, 1624.

De twintigste, *het Gasthuis.*

De een en twintigste, *Herman Michielsz*, 1608.

De twee en twintigste, *Adriaan Cornl. de lange*, 1631.

De drie en twintigste, *Elisabet* en *Neeltje Rijcken*, 1620.

De vier en twintigste, *het Gasthuis.*

De vijf en twintigste, *Maria Pieters van Huycken*, 1621.

De dertien, nu het Gasthuis gewordene plaatzen, zijn

 on-

ongetwijfeld d'eigene dertien wel eer in 't jaar 1485. door *Diever Claes*, als vermeld is gesticht.

Het vertrek ter slinker zijde van de tweede deur van de straat, de *groote kamer* geheeten heeft acht bedsteden.

De eerste koomt van *Annetje Martens Blok*, 1649. in October.

De tweede, *Maria Diephorst Ariens*, 21. November 1653.

De derde, Juffr. *Maria Dirkx Loncq*. 1682.

De vierde, als boven.

De vijfde, *Adriana Gysberts de Lange* huisvrouw van *Donatus van Groenendijck*, Raedt en Schepen dezer stede. 22. Febr. 1658.

De zesde, *Elisabeth Gerrids Rijnevelt*, 1643.

De zevende, Hr. *Pieter Kievijt*.

De achtste, *Frans Davidsz Elikkourt*, 1649. 7. Aug.

Voor de Schoorstee dezer kamere ziet men het afbeeldzel van *Leentje Ians Zuiker*, die zoo als men verhaald met linnenayen haar onderhoudende, gewoon was te zeggen; *wanneer'er zes en dertig bloedvrienden van my sterven, zal ik, haar Erfgenaame geworden, het vrouwenhuis met een voorgevel, ingang, en zije kamers verbeteren*, gelijk zy, deze stervende, en erfgenaame geworden, in den jaare . . . . deede.

De kamer ter rechter zijde van den tweeden gang heeft zeven bedsteede.

De eerste is van *Leentje Ians Suycker*, 1607. Dec. 7.

De twede, *Gerrid Ianse Bonzer*, 1629.

De derde, *het Gasthuis*.

De vierde,

De vijfde, *d'Erfgenaamen van den* Hr. *Burgermeester Adriaen vereyck*

De zesde, *Agneta* ander *Niesje Floris verharst*, 1642.

De zevende, *Clara Floris verharst*, 1651.

Achter op eene ruime zijl of watertocht, is eene luchtige

tige eetkamer voor proveniers. Voor wien zeven nieuwe wooningen aan d'overzijde van de zijl, en noch negen aan den waterkolk voorby het Pesthuis leggen.

Onder het zelzaamste 't geen men in dit Gasthuis, en het verwonderwaerdigste 't geen men in de Stad ziet, is (indien men eene aloude overleveringe de dezer stede geloof wilde geeven) zeker stuk van een opgesneden Roggen-tuimelaar, ontrent drie en een halve duim hoog, in eenen kegelsteen, de koleuren van een Roggenbrood zo natuurlijk behoudende, dat d'Aanschouwer (van die zaake zy wat het wille) met verzetheit het beoogd. Men verhaald de reden dezer veranderinge geweest te zijn, dat zekere arme vrouw, overlade met kinderen, haare vermoogende en welgestelde zuster, (zy zoude op de Hoogstraat Ter Goude, de Beschrijver van Rotterdam zegd bl. 88. Leiden gewoond hebben) om brood bad; waar op deze antwoorde: dat zy wenschte, dat het brood, hadde zy het, steen wierde; gelijk dan geschiede. Een geheel stuk, zegd men wel eer op Stads Raadhuis, bewaard geweest te zijn. Zeldzaame keisteen.

,, *Harman Michielsz*, Kerkmeester besprak St. Elisabets ,, Gasthuis drie pondt vlaams 's jaars t'sheren domeynen. ,, Hier van sal 't voorsz. Gasthuys uytreycken ten eewygen ,, daghen tot haer selfs behouyf, alle jaers hondert pon- ,, rijst. Die minrebroeders alhier hondert ponden rijst. ,, Die Clarissen hondert ponden, ende die Leproesen ,, hondert ponden rijst, tot vier hondert ponden rijst 't sjaers toe. Wel verstaende, waert saicke dat den rijst ,, voorsz. meer gelde dan drie Karolus guldens en twaelf ,, stuvers 't hondert, zoe sal 't voorsz. Gasthuis zoe veel ,, rijst te min leveren.

HET

HET
HEILIG GEEST-WEESHUIS.

Gesticht voor den jaare, 1391. Insameling der Aalmissen voor het zelvige in den Parochie-kerk. Maandelijke, en Weekelijke omgang, voor arme zieken, door de Stad. Regels ter bestieringe van 't huys gemaakt. Veele en rijke besprekken. De Ridder Pieter Pot, en David Nuyts, Antwerpsche Koopluyden. Priesters en andere Roomschgezinde, zelfs na de veranderde Religie, begiftigen dit huys, Stads Regeerders verstrekken in nooddruft daer aen merkelijke gelden. Aelmoessenierhuys. Eerven, en Wooningen voor Huys-armen.

Eerste stichting van 't H. Geesthuis voor den jaare 1391.

WAnneer ofte hoe, eerst, eene Heilig Geest ter Goude wierd opgerecht, is onbekend. Alleen weet men uyt zeker bevel-brief, door *Ghuy van Chatilljon*, *Grave van Blois*, *Heere van der Goude* gegeven, dat'er reeds eene voor den jaare 1391. in wesen was, de brief begind aldus.

In 't jaer ons Heeren duysent drie hondert eenen 't negentigh, in de naame Gods, ende orbaer der geenre zielen, die den Heiligen Geest goed gedaen hebben, ende noch goed doen zullen ende zonderlinge de Heilig Geest-meesters die ter Goude geweest hebben, nu zijn, enz.

De H. Geest-meesteren, gemachtigd door Ghuy Grave van Blois, om alleen op Zon-en Heiligdagen in de Parochie-kerk aelmissen in te zamelen.

Vervolgens worden de Heylig Geest-meesters gemachtigd om op alle Zon-en Heyligedagen in de Parochie-kerke, ten behoeve der armen alleen, om te gaan, en hen gelast den ontfang alle *veertien nachten* den armsten te deelen, en 's maands eens met drie mengelen witten, en een roodenwijn, zoo men ter Goude rooden vond, anders alle witten, rond te gaan, en den zieken in 't Gasthuis 'telken eene pint; eenen Gevangenen, zoo hy'er is mede eene, zoo'er meer is, een mengelen, te geven, het ove-

overige zoude gedeeld worden aan zieke armen. D'onkosten hier toe nodig moesten uyt de renten van de Kapelrijen-landen, daer toegezet, goedgedaan worden. Het voordere der renten zoude tot inkoop van brood, vlees, schoenen, platrrinen, laken, en brand besteed, en by wintertijd den meest behoeftigen uitgereikt worden. De Heilig Geest-meesters jaarlijks afgaende moesten den volgenden geen gereede penningen, doch enkelijk de leege zakken en brieven, overlaaten.

Maandelijke omgang met wijn voor arme zieken.

D'omgang ter onderhoud der armen, en zieken, eerst alle maanden eens geschikt, wierd ingevolgen door besprek van Mr. *Willem Sonderdank* 's Graven heel-meester, en *Wouter Claesz*, wekelijks allen Zaterdag gedaan.

Op desen voet wierden de armen door de Heilig Geestmeesters tot op 't jaar 1495. bediend, wanneer op den elfden van Januarius, eenige, doch weinige wetten, ontrent achtergelatene kinderen, ouders der vondelingen, erftocht tot de goederen der opgevoerdene in 't huys, den drank, en ondersoek over vondelingen, wierden vastgesteld, te lezen in den volgende bevel-brief.

Weekelijke besprek van s'Graven heelmeester.

„Op den XI. dach in Januario 1495. so is overdragen „by de gemeene Vroedschap, van 't Weeshuis in manie-„ren hyer naer beschreven, te weeten, waert saeck dat'er „iement quam van buyten, het waer man of wijf mit een „kindt t' huys leggen, het sy in een Herberg of after-„straet, en dan des morgens opstaet, ende laet dat kindt „daer blijven, soo moet die waert en waerdinne, man „of wijf daer dat kindt geleyd is, dat kint houden seven „jaren lang; en waert saeck dat die waerde of huisman „arm waren dat sy het kindt nyet houden en mochten, „soo sellen sy seven uyren gesloten staen aen die Kaeck, „ende daer t' enden seven jaer uyt'er stede wesen, ende „die correctie sal geschieden by goetduncken van den „Gerechte.

Eerste Reglement in 't jaar 1495.

„Item soo wie een kindt leydt tot vondelingh, ende

„bevonden word, dat ſal ſtaen tot correctie vander ſte-
„de na gelegentheyt der ſaecke, ende is 't dat ſy rijck
„genoech ſijn, hair kinder ſelver te houden, dat ſwaer-
„gecorrigeert worden ſo dat behoort, maer ſy mogen al-
„ſoo arm weſen dat men 't ſoetelijck corrigeren ſal, mer
„daer ſal correxi of geſchien als men 't bevinden can
„groot of cleyn na dattet werck eyſt.

„Item ſoo wie die Heilig Geeſt-meeſters aldus opvoe-
„den, ende ſy worden man of wijf, ende ſterven ſon-
„der kinder afterlaten, ſo wat ſy afterlaten, dat ſal erven
„ende comen aen Heiligen Geeſt.

„Item dat voorſz. Heylige Geeſthuys dair deſe voorſz.
„kinder aldus in gehouden worden ſal vry weſen van alle
„excijs van alle dat geen dat ſy behouve ſonder eenige
„verlof van te bidden of briefkens te halen, nyet dat de
„kinder byer drincken ſullen, ten wair ſy ſieck waren.

„Item tot wat tijden als dair een vondeling geleydt
„wordt dair en ſellen die Heiligh Geeſt-meeſters geen
„gelt an ſparen, om verſoeck te doen ende te ver-
„nemen, wie dat gedaen heeft, ende van waer dattet
„gecomen is, ende konnen ſy 't vernemen ſo ſellen ſy 't
„wederom ſenden van daer dattet gecomen is ſonder
„toeven.

Verbeterd, en vergroot, in 't jaar 1555.

Doch alſoo van tijd tot tijd meer, en meer ongemakken by gebrek van geregelde ordre opquaamen, wierden in den jaare 1555. op den derden April deze 26. nieuwe ordonnantien, en regelen 's jaars te vooren door de Wethouders bekragtigd, opgeſteld.

„Alſoo in lange voirgaende jaren 't Heilig Geeſthuys
„deſer ſtede geſtaen heeft ſonder ordonnantie en regu-
„le, waer wt dat dagelijckx veel inconvenientien geſpro-
„ſijn, ende noch meerder ſoude mogen rijſen werde hyer
„inne niet voorſyen. Ende want men alle goedertieren
„en redelijcke ſaecken behoort te vorderen, ſoo hebben
„wy Heeren van de Wet en Vroetſchap geſtatueert, ſta-
„tue-

„ tueren ende ordonneren by dese 't geene hier na
„ volcht.

„ In den eersten sullen tot den voorsz. huysen jaerlijcx
„ na die vernieuwinge van de Weth, by electie van de
„ Wethouders geordonneert werden (zulcx tot noch toe
„ gedaen is) ses notabele mannen die het voorsz. huys
„ regieren, ende die aelmisse distribueren sullen na or-
„ donnantien van desen, en heurluyden consientie, ende
„ sullen de voorsz. my Heeren van nu voortan van de
„ voorsz. ses persoonen alleen drie vernieuwen, sulcx, dat
„ altoos drie van de oude meesters, die in 't voorleden
„ jaer gedient hebben, sullen continueert bliven, ende
„ met die andere drie van nieuws geëligeert t'aenstaende
„ jaer bedienen.

„ Die welcke die renten, pachten, testamenten, ende
„ aelmissen sullen naerstelick doen innen, omme dair me-
„ de te voldoen allen eeuwige fondatien, ende eeuwi-
„ ge jaerlijcxe delingen.

„ Die voorsz. meesters en sullen die onroerlijke goeden
„ renten, en anders van den huyse niet mogen vercopen
„ in eeniger manieren, mer wel beswaren ofte connen dair
„ op doen by consent van de Vroetschap, ende anders niet,
„ ende ingevalle den Heiligen Geest eenige renten gelost
„ worden die zelfde penningen weder an renten of landt
„ te imployeren.

„ Aengaende de delinge van wijn op St. Maertens avond,
„ ende die delinge van vleys op Pinxter avont sullen die
„ Heylich Geest-meesters hen reguleren na inhout van de
„ fondatien daer van sijnde, sonder meer te delen of te
„ geven dan dair toe besproken is; sonder die teyckens
„ te mogen coopen ofte vercoopen op die correctie van
„ der stede.

„ Item nopende die jaerlijcxe delinge van turf sullen die
„ voorsz. meesters (alsoo die selve delingen noyt gefon-
„ deert en sijn) hen reguleren nae 't vermogen van den

,, incomste van den huyse, allen eeuwigen lastenofgesla-
,, gen, sonder die teyckens te mogen coopen of vercoopen als vooren.

,, Item die Heylich Geest-meesters sullen eens te weeke op Saterdach ommegaen met den budel, ende sullen nae inhouden van der fondatien daer van sijnde, met hen draegen een stoop wijns, ende sullen dair mede laven die arme Craemvrouwen ende siecken * die in hair Oly-bedde leggende, mits gevende dair toe yegelijcx van hen luyden een stoter, wel verstaende dair twee kinderen t'eender drachte sy, mits gevende twee stoters ende dubbelde portie van wijn.

* Die in hunne Oly-bedde leggen: dat is, die volgens gebruik der Roomsch Katolijke kerke gevaarlijk ziek zijnde de laatste zalvinge ontfangen hebben.

,, Sullen mede ten selven dage geven andere miserabile persoonen die aelmissen, die hen luyden by 't merendeel van 't Collegie van der Camer op Sonnendach geconsenteert sullen sijn.

,, Item die Heylich Geest-meesters sullen in allen anderen fondatien reguleren in der forme en inhouden van dien, sonder die eenichsins te buyten te gaen.

,, Item alle die geene die eenige aelmissen van den Heyligen Geest ontfangen ende genieten, als te weten linnen, wollen, ofte gelt, die selve sullen heure goeden t'eynden heur overlijden, ende soo verre sy luyden sonder kindt ofte kinderen sterven, comen aen den Heyligen Geest, ten wair sy luyden heur goeden an den Heyligen Geest-meesters gevryt sullen hebben, soo dat sy by Testamente ter contrarie nyet sullen mogen disponeren.

,, Sullen dair omme die Heylich Geest-meesters naerstelijck die namen van den genen die de voorsz. aelmissen ontfangen in een regiſter op doen teyckenen ten eynde men weten mach wie aelmissen ontfangen hebben.

,, Item die Heylich Geest-meesters sullen yegelijck arme miserable craemvrouw geven voor haer kindeken eens een wolle luyer.

,, Item

,, Item van nu vooirt an ſal mogen gaen bidden voor ,, eenige cramen, oly-bedden, pelgroms, ofte andere ,, miſerabele perſoonen by den huyſen, dan by conſent ,, van den Heylich Geeſt-meeſters, die dair toe geven ,, ſullen een teycken, gelijck als van St. Quirijns Pelgroms, ,, op peyne van een croon, en voorts op arbitrale cor- ,, rectie.

,, Item die beſeyeckte ofte byſinnige perſoonen, die ſulx ,, ſijn dat ſy heur broot niet bidden mogen ſullen onder- ,, houden worden van den Heyligen Geeſt-meeſters en- ,, de 't Gaſthuys.

,, Item aengaende het Weeshuys daer inne ſal men geen ,, kinderen nemen van vondelinge of poorters kinderen ,, beneden thyen jaren out weſende, ende als dan ſal va- ,, der en Moeder beyde aflyvich weſen.

,, Item dat allet goed dat by den Weſen-Ouders ach- ,, ter gelaten ſal worden, en die kinderen daer of comen ,, in 't Weeshuys, ſal comen ende blijven tot proffijt van ,, 't ſelfde Weeshuys, ſonder dat men 't ſelfde goet ſal ,, mogen eenichſints verminderen tot achter deel van 't ,, Weeshuys voorſz. ende oft vermindert ware ſoo en ſul- ,, die Regenten van 't Weeshuys voorſz. die ſelfde kinde- ,, ren nyet aennemen ofte het wair gerepareert, ſullen ,, dair omme ſoo wie kinderen in 't Weeshuys brengen ,, wil eer die laeſtlevende van die Ouders begraven is, ge- ,, houden weſen te roepen die Voochden van 't Wees- ,, huis omme die achtergelaten goeden te laten inventa- ,, riſeren.

,, Item ſoo wat Weeſen in 't Weeshuys gewoont heb- ,, ben aflyvich worden ſonder wettige geboorte achter ,, hen te laten dair of ſalt voorſz. Weeshuys erfgenaem ,, weſen ſonder dat ſy hen ſullen mogen vryen.

,, Item die Weſen ſullen in 't voorſz. Weeshuys blijven ,, ſoe lange die Regenten dair of goetdunckt.

,, Item is by de Vroetſchap geconfirmeert, geveſticht

„die ordonnantie by de Vroetſchap gemaeckt en geor-
„donneert op den XI. dach January, Ann. 1495. alhyer
„geincorporeert enz.

„Op den 3. Aprilis Ann. 155 . ſtilo com. hebben mijn „Heeren van de Gerechte, en gemeene Vroetſchap deſer „ſtede deſe ordonnantie ende dit ſtatuit in alle ſijn poinc-„ten en articulen geapprobeert, geavoyeert, ende gelau-„deert, approberen, avoyeren, ende lauderen mitsdeſen.

Die dan weder op verſcheide tijden by de Heeren van de Wet verklaard, en vermeerderd zijn, als by het volgende blijkt.

„Van nu voortaan ſullen geen kinderen ontfangen wor-„den in dat Heilich Geeſthuys ter ware die Ouders van „den kinderen voorſz. ſeven jaren aen een durende poor-„ters binnen der ſtede geweeſt hadden, ende anders nyet. „Ende ſoo wie hen vervordert poort-recht te winnen bin-„nen een ander ſtede, ofte vrydom, ofte ook geen poort-„recht gewonnen hebben den tijdt van twee jaren bin-„nen een ander ſtede ofte vrydom woonplaets gehouden „hadden, dat men hare achter gelaten kinderen mede „in den ſelfden huyſe nyet ontfangen en ſal. Actum „1562. den 7. Febr.

In den jaare 1567. op den 14. October, wierd by de Vroedſchap verſtaan geen weggeloopene jongens boven de veertien jaaren oud zijnde weder in 't huis te nemen.

In den jaare 1571. op den 29ſten December, wierd by de Vroedſchap beſlooten wegens een verſchil tuſſchen het Gaſt-en Heilig Geeſthuis over het onderhouden der byzinnigen, dat het Heilig Geeſthuis daar toe zouden gehouden zijn.

Rijke geſchenken aan het H. Geeſthuys ter Goude gedaan.

De mildadigheid der oude inboorlingen heeft dit huys wel eer rijkelijk bezorgd. Onder deze vroome beſorgers, verdiend hier uytzonderlijck gemeld de Heer *Pieter Pot*, die ter Goude, zoo als men verteld, op een doorvarend ſchip van eenen kinderlooſen handelaar in eenen yſeren-pot, die hem het wapenteken, en toenaam, zoo men zeid,

zeid, naderhand gaf, ten vondeling gelegd, of geworpen, van zijnen eerſten herberger, den Schipper opgevoeid, en zo verre door Gods zegen, gebracht, dat hy een der rijkſte, en 't zaamt der deugdſaemſte Koopluyden 't Antwerpen geworden, Ridder geſlagen is, en d'Abdye van St. *Zalvator*, onder den regel van den *H. Bernardus*, noch heden naar hem *Piere Pots Abdye* vernoemt, geſticht heeft.

Onder deſe een van den vermaarden Koopman t'Antwerpen, Pieter Pot.

Deze, ſich zijner geboortens-ſtad niet ſchaamde, liet hy ſijn affterven eene goede zomme de Heilig Geeſt-kamere alhier, waar voor eene Hofſtede met veertien mergen Lands, nogh heden gelegen in de Landen van Steyn over Haastrecht, aan de Veerlaan; volgens dit beſcheid van de Magiſtraat dezer ſtede, aan ſijne Weduwe gegegeven, gekogt wierd.

Open brief van dit geſchenk.

„Wy Burgermeeſters, Scheepenen, ende Raden der „ſtede van der Goude, maecken kondt ende kennelijck „alle luyden, dat voor ons gekomen ſijn, die Meeſters, „Regierders, ende Bewaerders der tafelen, ende der ga„ven van den Heyligen Geeſt binnen onſer ſtede, beken„de ontfangen te hebben, van de eerbaare Jonckvrouw „*Maria*, weduwe wijlen *Pieter Pot*, inwoonderſe, por„treſſe der ſtadt van Antwerpen, alſulcken hondert No„len eens, elcken Nobel gerekent voor acht ſch. gr. vls. gelts, „als die ſelve *Pieter Pot*, wiens ziel Godt genadich zy, „in Teſtamente gegeven hadde, den voorſz. Heyligen „Geeſt, tot den inwoonende armen behoefte van der „Goude voorſz. om daar mede te koopen erfgoede, ofte „erf-renten, ende die pachten ofte renten daer ofkoomen„de, alle jaers den armen binnen onſer ſtede voorſz te ge„ven in aelmoſſen, het waer in gelde ofte in provande, „aldermeeſte den armen aldaer dienende, ende alle jaer „die te diſtribueren, ende te deylen op alderkinderen„dagh, dat is op den vierden dagh van den Heyligen„Kersdagh. Bekennende voorts met deſen open brief, „dat ſy met de voorſz. honderd Nobelen ende met ander-

„halve

„halve Nobel, die ſy daer toe geleyt hebben, gekocht,
„ende vercregen, ende betaelt hebben veertien mergen
„Lands, luttel min ofte meer, die alle gelegen ſijn aen een
„ſtuck in onſe ſtede heerlijckheyt van onſen Landen van
„Steyn, neffens Haestrecht over, aen de Veer-laen, ſtrec-
„kende van den Yſel met ſijn voorlandt, after wegh tot
„aen die ree-wegh toe, en ſijn gelegen met erve, *Claes*
„*Evertſz*, die Schoolmeeſter aen de ooſtzijde, ende
„*Emont Gerridſz* kinderen aen de weſtzijde, welck
„Landt voorſz. ſy gekocht, ende vercregen hebben, te-
„gen die regulieren in de Lande van Steyn die tien mer-
„gen, ende die andere vier mergen tegens Heer *Jan van*
„*Blois*, Canonick t'Oudemonſter t'Utrecht, ende *Ja-*
„*cob Rommerſz*, ende cofte elcken morgen ſeven Engelſſe
„Nobels, ende een quartier van een Engelſſe Nobel, en-
„de gelt nu ter tijd elken mergen in huier eene Goude
„Gwilhelmus Hollant ſchilt t b 6, belovende voor hen,
„ende haere naercomelingen; Heylige Geeſt-meeſteren
„binnen onſer ſtede, dat ſy alle die pachten die jaerlijcx
„van de voorſz. veertien mergen Landts koomen, ende
„verſchijnen ſullen, alle jaers erfelijck op alderkinderen-
„dagh, de voorſz. armen binnen der Goude zullen dey-
„len ende geven in Brooden, daer die eerſte diſtribu-
„tie of geſchieden ſal, op alderkinderendagh nu naeſtko-
„mende, ende alſoo voort van jare tot jare, erfelijck en-
„de eeuwelijck geduerende, dit hebben die ſelve Hey-
„lige Geeſt-meeſters voor ons belooft, voor hen, ende
„voor hunne naercomelingen Heyligh Geeſt-meeſteren,
„dat ſy alle jaers binnens jaers na den alderkinderendagh
„met een bezegelden brief der ſtede van der Goude, ſul-
„len op haere coſten kundigen ende overſenden t'Ant-
„werpen, ſpreeckende aen die Prior van St. Salvator,
„van de ordere van St. *Barnaert*, 't welck de voorſz.
„*Pieter Pot*, en Jonckfrou *Mary* voornoemt geſticht heb-
„ben, als dat die aelmoeſſen, ende jaerpachten ten voorſz.
„da-

„dagen gedeylt sijn. Ende voors beloven, ofte die deylin-
„ge ofte oock die weete met de voorsz. briefe niet ge-
„daen en wierde ten tijde voorsz. dat sy dan tot allen
„tijt, als gebreeken daer invalt, binnen der eerster maent
„daer naer, sullen schuldich wesen te betalen, den Hey-
„ligen Geest-meesteren van ons Lievevrouwen-kerck
„t' Antwerpen, van des voorsz. Heylig Geest-meesters
„wegen, een jaer pacht van de Landen voorsz. dat ge-
„kocht is met hondert Nobelen voorsz. ende die men
„dan sal deylen, den armen van den Heyligen Geest van
„onse Lievevrouwen-kercke 't Antwerpen daer voor sy
„verbonden alle des voorsz. Heylich Geest-goederen der
„stede van der Goude voorsz. ende soo wy Burgermee-
„steren, Schepenen, ende Raden, der stede van der
„Goude voorsz. anders niet weten, naer alle onse ver-
„standenisse, de voorsz. veertien mergen Landts, ge-
„kocht met hondert Nobelen voorsz. en sijn daer voor
„goetgenoegh, ende dat den Heyligen Geest ende arme
„luyden daer wel mede bewaert sijn: soo belooven wy
„goedt, gestandich en van waerden te houden, die te
„houden, die te stercken ende alle hulpen ende voorder-
„nisse te doen inne ende tot alle punten voorsz. nu ende
„tot allen tijtden, sonder argh ofte list, ende dus oircon-
„den hebben wy hier afgemaeckt, twee brieven alleens
„inhoudende beyden, wthangende bezegelt, met onse
„stede signet, dat wy in onse stede saecken dagelijckx ge-
„bruycken, ende daer af den eenen brief, der Jonckfrou
„der weduwe overgesonden om die geleyt, ende gedaen
„te worden, ter meerdere sekerheyt, van aller der voorsz.
„saecken, daer het haer gelieven sal, ende den anderen
„brief, onder ons voorsz. Heyligh Geest-meesteren, ge-
„daen op den vier en twintithsten dagh in April in
„'t jaer ons Heeren dusent vier hondert een en vijftich.

Een ander rijk Koopman, *David Nuyts*, t' Antwer- Legaat van David Nuyts.
pen in 't jaar 1568. geboren, en in s' Gravenhage, den 24.

September 1631. geſtorven, volgde, en ging het voorbeeld van ſijnen ſteedeling te boven, laatende aen den armen van ſeventien ſtemmende Hollandſche ſteeden by Teſtament gedagteikend den 16. Aug. bevorens, de volgende Legaten beſtaande in kapitaale actien zo op d'Ooſtals-Weſt-indiſche Maatſchappye.

'tVervolg van de beſchrijvinge van Delft bl. 508.

	In d'Ooſt-Indiſche.	In de Weſt-Indiſche.
Dordregt.	3000	1000
Haarlem.	3000	1000
Delft.	3000	1000
Leyden.	4000	1000
Gouda.	1500	500
Rotterdam.	1500	500
Gornichem.	1000	
Schoonhoven.	1000	
Schiedam.	1000	
Briele.	1500	500
Alkmaer.	1500	500
Hoorn.	1500	500
Enckhuyſen.	1500	500
Edam.	1500	500
Monickendam.	1000	
Medenblik.	1500	500
Purmerent.	1000	
Middelburg.	3000	1000
Haga.	1000	

Zijnde zamen 43000. Een weldaad alle geheugeniſſe waerdigh.

Talrijk waren wel eer d'openbare, witte, en Roggebroods, ook linne, en wollenlaken, deelinge op verſcheide feeſt, en byſondere dagen voor d'armen alhier beſprooken.

De

De Pastoor, ofte een sijner Kappellanen maakten die in de groote kerke van den preekstoel voor af bekend.

D'Openbaare veranderden Godsdienst veranderde geensinds de liefde tot d'armen, zelfs niet in de gemoederen der Roomschgesinden als nader by de volgende weldoenders blijkt.

Stichtingen voor armen na den veranderden Godsdienst.

Deze waren, *Dirck Corneliſz van Oudewater*, anders *Hensbeeck*, in 't jaar 1580. op den laatsten van Decemb. - - H. G.M.B.

Divertje.Henriks Hensbeeck, in 't jaar 1604. op den 18. Octob. - - - - - bl. 79.

Dirck Andrieſz Bokkenberg, en zijne huysvrouw *Agnes Gerritſz de Zwaen*, in 't jaar 1604. op den 12. December. - - - bl. 82.

Agnes Gerridſz, weduwe wijle *Dirck Andrieſz Bokkenberg*, in 't jaar 1609. op den 1. Maart. - - - bl. 93.

Jan dirkſz Rolloois, in 't jaar 1612. op den 2. Feb. - - bl. 96.

Christina Gysbertſz Hensbeeck, weduwe wijle Mr. *Floris Letmaat*, in 't jaar 1615. op den 14 Mey. - - bl. 100.

Mr. *Cornelis Henrikſz Hensbeek*, in 't jaar 1617. op den 15. Novemb. - - - - - bl. 106.

Elysabeth Aerts de Zwaen, weduwe wijlen *Cornelis vander Beys*, in 't jaar 1626. op den 10. Jan. bl. 111. Ende meer andere wiens geloofs-belijdenisse men oordeelen kan uyt de vastgestelde dagen tot bedeelingen als allerzielendag, den dag van haar jaargety, goeden Vrydag, op onze Lievevrouwe ontfangenisse, enz. De Roomsche Priesters zelfs lieten merkelijke gelden ook ten dien tijde aan dit huys. De Hr. *Jan Franſz Basson*, Roomsch Katolijk Priester, en bedienaar der zelven ter Goude zeder de tijden der veranderinge, gaf in 't jaar 1615. op den 11. September aan 't H. Geesthuys een somme van 1600. gl. waar van de volgende brief gemaakt wierd. bl. 113.

„*Wy Gerrit Arienſz Cool*, ende *Dirck Janſz Steen-*
„*wijck*, Scheepen binnen der Goude oirconde dat voor
„ons gekomen ende gecompareert sijn geweest, *Pieter*

„*Corneliſſe de Lange*, *Pieter Doenſz van Groenendijck*,
„*Jan Reynierſz Valckenaer*, ende *Gerrit Harmenſz*
„*Hooghwout*, voor heur ſelven, ende vervangende heu-
„re medebroeders, *in officio*, als Meeſters ende Regen-
„ten van 't Heylig Geeſthuis deſer ſtede, ende beken-
„de naer voorgaende advijs, conſent ende approba-
„tie van de Heeren Magiſtraeten der voorſz. ſtede,
„ontfangen te hebbe uyt handen van *Jan Dirckſz*
„*Rooloos*, Porter deſer ſtede, de ſomme van ſeſtienhon-
„derd gulden tot xl. groote ſtuck, aen gelde gereet, waer
„vooren ſy comparanten van wegen ende tot laſte van
„'t voorſz. huys aengenomen en belooft hebben gelijck
„ſy beloven by deſen, naer de doodt van Heer *Jan*
„*Franſz*, te doen, een eeuwige Roggebroodts deelin-
„ge, ten behoeven van alle armen, die daerom komen
„zullen, ende dat alle jare, op den Maendagh in de goe-
„de weeck, daer van d'eerſte Roggenbroodts deelinge
„gedaen ſal worden, ſoo wanneer de Meeſters ende Re-
„genten, een jaer renten van de voorſz. ſeſtienhondert
„gulden ontfangen ſullen hebben, op den eerſte Maen-
„dagh in de goede week, daer aenvolgende, ende dat
„ten overſtaen van de E. "*Frans Ariens* ende *Martyna*
"*Ariens*, Neef en Nichte des voorſz. Heer *Jan Franſz*,
" mitsgaders ten overſtaen van de voorſz. *Jan Dirkſz Roo-*
" *loos*, ende by heur overlijden ende affterven ten overſtaen
" van hun lieden wettige kindt, kinderen, ende deſcenden-
" ten, mans oor weſende daer inne altoos d'outſte gepreſe-
" reert; ende dat ſy luide Comparanten middelertijt ſoo lan-
" ge de voorſz. Heer *Jan Fr.* in levende lijve ſal ſijn, aen de-
" ſelve Heer *Jan Fr.* van de voorſz. ſeſtienhondert gulden
" ſullen uytkeeren, ende betalen de rente ofte winſte je-
" gens vijf ten hondert 't s' jaers bedraegende tachtig gul-
" den, ingaende op dato van deſes, behoudelijck noch-
" tans, ſoo verre naermaels door dierte van Rogge, de
" rente van de voorſz. ſeſtienhondert gulden niet beſtandt
" en

"en waeren, nochte ſtrecken mochten, om daer mede "de voorſz. Roggenbroots deelinge te doen, dat in ſulc-"ken gevalle ſy luyden comparanten in de voorſz. qua-"litè vermogen ſullen de renten van de voorſz. ſeſtien-"hondert gulden, met de renten van andere Roggenbroots "deelinge invoegen, ende te accumuleren, om daer me-"de een behoorlijke Roggenbroots deelinge te doen, en-"de gedaen te kunne worden, ende hier voore ende tot "verſekerheyt van deſen hebben zy comparanten in qua-"litè voorſz. verbonde alle de goederen van dit voorſz. H. "Geeſthuys preſent ende toekomende, egeene uytgeſon-"dert, alle fraude geſecludeert. Ten oirconde hebben "wy Scheepenen voornoemt, elck ons zegel hier on-"der aengehangen op den XI. Septembers duſent ſes-"hondert ende vijftien.

Twee Fraater-heeren begunſtigden mede, hoe wel niet met zo groote ſomme, het Heylig Geeſthuys Ter Goude.

Mr. Jan Janſz van der Goude, eertijds Pater van 't Klooſter *Nazaret* in de *beurtwijck*, binnen Haerlem o- bl 110. verleden beſprak in 't jaar 1615. op den 9. Julius by uiterſten wille tweehonderd guldens het Fraterhuis Ter Goude, te ſtellen in handen der Heylig Geeſt-meeſteren aldaar, te gebruiken zonder renten te betaalen, ter tijd toe het voorſz Fraterhuis geſteld zoude wezen in gelijken ſtaat als voor deſen.

Hr. *Jan Corneliſz*. laatſte der overgeblevene Fraterheeren, gaf op den 20. Decemb. des jaars 1629. eene ſomme van honderd guldens om jaarlijks op den dag van St. *Paulus bekeeringe*, den 25 Jan. zijnde de Patroondag bl. 162. van 't gewezene Collaatſiehuis, den kinderen in 't Hey- verſo. lig Geeſthuis een pot Rijſtenbry te geeven.

De Vroedſchap der ſtede ſchoot in 't jaar 1664. op den Twaalf- 21. November ten onderſtand van 't ſelvige huys twaalf- duy ſent gl. van Stads

wegen ten onderstand. bl. 11.

duysend guld. gelicht uyt de Bank van Leeninge tot aflossinge der penningen by het voorschreeve huys opgenomen. De meenigte van armen en behoeftigen dwong eindelijk de veelvuldige algemeene brood, linnen, en wollen bedeelinge te snoejen. By de ses Regeerders notable mannen volgens ordonantsie des jaars 1555. wierden naderhand vijf Wees-moeders gevoegd die mede jaarlijks verzet wierden.

Het oude H. Geesthuys stond eertijds achter de Waag, was een hoog, dog geen groot gebouw.

Het Collaatsiehuys veranderde, met het omsetten der Religie, in een Weeshuys, wanneer het oude eerst tot wooningen gemaakt, naderhand met het maken van de Nieuwe Waag wierd afgebrooken.

AALMISSENIERS HUYS.

Stigting, eerste Meesters, en voorname Weldoenders van 't zelvige.

Aalmisseniers huis gesticht in den jaare 1587.

'T WAs in 't jaar vijftienhonderd en zeven en tachtigh wanneer Ter Goude een *Aalmisseniers-kamer* wierd opgerecht, en ter woonplaatse voor arme Weezen de grond van 't afgebrande St. *Margarite* Klooster in de Hofstraat verkooren. Het gebouw wierd in 't jaar 1642. met een ruimen ingang en portaal van vooren, aan de noordzijde met een aanzienelijk stuk vergroot.

Vergroot.

Zes bestierders.

Het bewind en opzicht dezer kamere wierd aan zes mannen gegeeven. D'Eerste waren.

Adriaan Cornelisz Snyder, Cornelis Veen Adriaensz, Gerrid Cornelisz de Lange, Adriaan Jansz, Cornelis Jansz Vlacq, Joris Fransz.

Wien vier moeders by gevoegd werden.

In 't jaar 1598. wierden by de zes mannen vier Moeders toegevoed. D'Eerste waren.

Marichje Dirks, weduwe van *Cornelis Veen Adriaansz, Elisabeth Aerts*, weduwe van *Cornelis Verbies*, *Maritje Ermbouts*, Dogter *Iannetje Gerrids*, *Vroesen* Dogter.

In

In dit, jaar verkregen d'Aalmissеniers-meesters, op hun ernstig verzoek van de Heeren Burgermeesteren en Rade dezer Stede een *nieuw Weeshuys* tot verlichting der arme vremde Weezen. Nieuw Weeshuis.

Het getal der Wees-moeders wierd in 't jaar 1603. met eene vijfde, zijnde *Geertje Jans* Dogter, weduwe van *Cornelis Iobsz* Scretaris, en in 't volgende jaar eene zesde, *Elisabeth*, *Pieter de Gruyters* Dogter, huisvrouw van den Burgermeester *Gerrid Iansz Kegeling*, verhoogd.

In 't jaar 1610. wierd de schaft ordre by de Magistraat op den voet van die des Heiligen Geesthuis geregeld. Onder de byzondere begunstigers dezer kamere, word genoemd *Maritje Cornelis* Dochter, weduwe wijlen *Ian Claesz Cinq*: Deze gaf in den jaare 1593. op den 17sten en 18sten November aan de kamermeesters over al haar recht 't geen zy had spreekende op de Staten van Holland, wegens haar mans diensten en verzuim in 't maaken van de nieuwe sluis, bewesten dezer stede, mitsgaders de intresten der groote penningen die haare man uit sijn eigene beurse verstrekt en verschoten hadde. Na veel naloopens is den Aalmissеniers-heeren eindelijk voor gemelte diensten, enz. toegevoegd 570-10. Deze vermeerderde de giftеresse tot op 600. guldens toe. De schaft ordre geregeld. Begifters.

In den jaare 1619. op den 16. December vereerde *Iakob Cornelisz Bosch*, aan 't huis, in verscheide Rentebrieven, een somme van 1602. 0. 0. mits dat daags voor Kers avond aan verscheidene benoemden, eèn loot, om een tonne Turf te haalen, uitgekeerd werde.

Voor 't Aalmoessеniershuys.

Ons Magistraat
En wijsen Raet
Met de Regenten al

Haar eer en lof
Nimmermeer in 't stof
Verrotten zal;

Op

Op datſe weer
Voor weſen teer
Zoo Gouds als vreemde kinderen
Hier in ter Gouw
Dit ſchoon gebouw
Doen ſtigten zonder minderen. 1642.

Van binnen voor de Galderye.

Of 't opregt kind
Verlieſt of wind
't Sal ongenugt bedelven
Die wint met liſt
Veroorſaekt twiſt,
En onheus deeld hemſelven
Die zig genoegd
Zoo God het voegd
Leeft vroom in 'swerelds plekken
Die onruſtig ſterft,
En vreemd goed erft
En ſal ſijn zaet niet ſtrekken.
't Zy wat gy doet
Dan in 't gemoed
Dog God der Weſen Vader
Koomt gy tot ſtaat
't Zy vroeg of laat
Dees Armen geen verſmader.

Niet ſonder VLAK. 1660.

Erven ter bewooninge van behoeftigen geſticht.

Op de Noordzijde van de Nieuwe Haven.

1. G*Ysbert Pieterſz de Lange*, en *Cornelis Willemſz de Lange*, kogten in den jaare 1648. van *Gysbert Ianſz t' Hart*, ſijn achterhuis en olymolen op de nieuwe Haven ſtrekkende van ſijne huyſinge ſtaande op Galgekamp tot de huyſinge van *Willem Govertſz Hout-aan-hout*. D'olymolen en 't achterhuis afgebroken zijnde deeden zy daar op bouwen vijf huysjens: nog ten weſten een poort met een erf voor aan de nieuwe Haven, en boven de poor-

poorte eene wooninge, t'einde de poorte vier wooningjens. De vijf laaſte zijn ten gebruik van behoeftigen, en wierden onlangs beſteld en begeeven door Mr. *Iohan Meerman* Rentmr. generaal van Noord-Holland, en door Juffrouw *Catharina Bonzer*, weduwe wijle *Willem de Lange*.

II. Zes huisjens achter en drie wooningen voor aan de ſtraat op de nieuwe Haven door *Chriſtina Gysberts Hensbeek*, weduwe van *Floris Gerritſz Lethmaet*, by uiterſten wille in den jaare 1623. den 12den Auguſtus geſticht, en in den jaare 1625. opgebouwd, de zes achterſte worden bewoond in tweên van eerlijke arme weduwen zonder kinderen, en andere ongehuwde vrouwperſoonen: De drie voorſte door weduwen met kinderen, zo lang zy ongehuwd blijven. Hier toe beſprak de Stichterſe vier duizend vijf honderd gulden tot onderhoud der arme bewoonſtereſſen: tot vermaaken en by nood tot vernieuwingen der huizen twee duizend vijf honderd andere guldens. Tot opzichters en beſtellers van deze ſtichtinge benoemde de ſtichterſſe d'oudſte en naaſte mans van haere vaders en moeders zijde binnen der Goude woonachtig; quamen deze t'ontbreeken zouden de naaſt aangehuwde mansperſoonen het bewind hebben De vrinden van de ſtichterſe worden voor andere ter inwooninge gerechtigd. De penningen ten voordeele van 't erf gelaaten worden ten overſtaan van den oudſten Burgermeeſter en Weesmeeſter belegd en uitgezet. De brieven in eene kiſt onder een dubbeld ſlot, waar van d'oudſte Weesmeeſter eenen ſleutel, en d'oudſte Erf-opziender den anderen bewaard. Quam'er ſchade of verlies daar voor waren d'opzienders niet aanſpreekelijk wanneer de penningen met kenniſſe der oudſte Burgermeeſter en Weesmeeſter uitgezet waren. Al wie der bewoonderſſen haar onhebbelijk gedroeg konde zonder ymands tegenzeggen verzonden werden. De beſtellers van 't Erf zijn thans *Paulus Donker*, en *Daniel Stuit*.

III. Een huis verder ooſtwaarts, ſtaan twaalf nette wooningen in den jaare 1700. door den Heere *Cornelis Cinq*, met eenen rentenbrief van twee duizend guldens, voor arme weduwen, of getrouwde luiden zonder kinderen, geſticht.

IV. In den jaare 1657. ſtigteden *Henrik* en *Helena t' Hart*, op dezelvige Haven tien wooningen voor weduwen, met twee huizen voor den onderhoud.

V. In 't eigen jaar bouwde *Maria Tams*, even zo veele wooningen dicht by de voorgaande, met twee huizen tot onderhoud voor weduwen van de Lutherſche gemeente, waar by zy jaarlijks zes tonnen turf, vier ponden boter, en twee hemden yder beſprak.

Op de zuidzijde van de nieuwe-Haven.

VI. Op de zuidzijde van de nieuwe Haven, alwaar wel eer het Klariſſe Klooſter lag, ſtigtede *Marten Bos*, woonende t' Amſterdam in den jaare 1651. zeſtien huisjens, yder in tween bewoond voor behoeftige Mennoniſte weduwen, of vryſters. Ter onderhoudinge gaf hy zes huizen daar nevens voor op de nieuwe Haven. De bewoonſters hebben jaarlijks twee hemden, tien tonnen turf, acht ponden booter, zes ponden vleeſch.

VII. Op de noordzijde van de nieuwe Haven, beooſtwaarts het Erf van *Cinq*, ſtaan vijf huisjens langs de ſtraat voor behoeftige zo getrouwden als ongetrouwden, ter beſtellinge van 't Heilig Geeſthuis.

Op de noordzijde van de Turf-merkt.

VIII. Tuſſchen de vuil-ſteeg en turf-brugge ſtigtede .:. in een gang vijf woonigen voor armen, zo getrouwde als ongetrouwde.

XI.

IX. Beooſten de vuil-ſteeg ſtigtede *Geertje Henriks vander Hilt*, zes wooningen voor weduwen van haar geſlacht, wanneer dieze verſoeken. De huiſen ten ooſten en weſten van den ingang op de turf-merkt dienen tot onderhoud van het Erve.

In de Lange Groenendaal.

X. *Baertje Sanders*, geſtorven te Zevenhuiſen in den jaare 1686. maakte by uiterſten wille 25000. guldens voor een erf, 't geen in den jaare 1688. in de Lange Groenendael ſchuins over het Choor van St. Jooſt Kapel geſticht wierd, beſtaande uit vijf wooningen, voor haare, en haar eerſte mans behoeftige bloedverwanten. Ten onderhoud van deze wooningen gaf de ſtichterſe een huis ten weſten van den ingang, en duizend guldens ten voordeele der bewoonderen. Het bewind heeft de Remonſtrantſche kerk van der Goude en Zevenhuiſen.

Op de weſtzijde van den Raam.

XI. *Dirk Hermanſz Feel* bouwde, en liet by uiterſten wille op den 6. Junius des jaars 1676. in de Meſſemakersſteeg, zes huisjens, yder tot twee wooningen, voor ongehuwde dochters, de twee voorſte voor weduwen met kinderen. Ten onderhoud en eene bedeelinge gaf hy een huis ſtaande in de koorte Nood Gods-ſteeg een ander in de Lange Geuſe-ſtraat by St. Katrine kerke. Het gebruik van het nevens leggende Tuintie heeft de beſteller en opzichter van 't erf.

XII. Den 29ſten Auguſti 1651. kogt *Gysbert Pieterſz de Lange*, van de ſtad een Turfſchuur ſtaande t' einde van de verloore-koſt ſtrekkende van 't verloore koſt tot de Lazarus ofte Nonne-ſteeg, beneffens een huis belend ten ooſten, ten weſten de wateringe van Stads Veſten, op welk erf getimmerd zijn

zes huisjens om by arme luyden bewoond te worden, uitgesonderd t'een in de Lazarus-steeg dat verhuurd werd ten onderhoud der vijf voorsz. Zedert het overlijden van den Burgermeester *Donatus Groenendijk*, en den Secretaris. *Adriaan van Groenendjik* blijven deze huisjens met *Gerrid Verryn* in sequestratsie.

XIII. *Iohan Buitenweg*, Hr. *van Nieuwkoop*, stigtede in den Hage een prinselijk gebouw op de Prinsegracht, en Ter Goude, op de westzijde van den Raam een aanzienelijk erf voor behoeftige Roomsch Katolijke weduwen en dochters: welke twee hembden jaars, van Allerheiligen tot Paesche yder week twee beste brooden, twaalf tonnen turf voor brand, zes ponden boter, acht ponden vleesch, en zes gulden alle jaar wel eer wierden uitgedeeld.

XIV. *Ian Adriaensz de Ionge*, Oud Schepen dezer stede stigtede in den jaare 1642. a 1643. zes wooningen in 't Klooster op den Raam, en besprak jaarlijks vijf tonnen turf voor yder. *Margarita Bonser*, weduwe *Storm* is'er de begeefters van.

Op de Zeugen-straat.

XV. *Adriaan Iongkint*, Notaris en Procureur deed in den jaare 1702. acht nieuwe wooningen voor behoeftige weduwen, met twee huizen voor aan de Zeugen-straat tot onderhoud van de stichtinge, bouwen.

Op de Hof-straat.

XVI. Op den grond van 't verbrande St. *Margarite* Klooster deed *Lysbet Natams* weduwe van ... *Swanenburg* in den jaare 1693. zestien wooningen voor weduwen, lidmaaten der hervormde kerke, maaken; 't erf gafze den naam van *Swanenburg*, ten onderhoud van 't erve liet zy een huis voor aan straat.

Bui-

Buiten Kleywegs-poort op den weg na Bloemendaal.

XVII. By d'eerſte brugge over 't water ſtaan vijf wooningen, door een ... Koor, van Stolpwijk afkomſtig voor armen geſticht.

ELFDE HOOFD-STUK.

Stads Schoolen, Boek-zaal, en Beurſen voor Studenten.

Stads gemeene Schoole opgerecht door Grave Ghuy van Blois 1365. in den Regenboog. Kinderen in den Kerkzang onderrecht. Aanmoeding tot de Katechismus leere. Latijnſche School onder de Collaatſie Broeders geſteld 1447. Woonen Koſthuis voor arme Studenten onder opzicht des H. Geeſt-meeſters. School-recht verweerd. Hoedanige Leermeeſters. De vervalle Schoole herſteld 1573. Voorname Mannen, wel eer Oppervoogden dezer Schoole. Het Cellebroeders Convent word de Latijnſche Schoolplaats.

DE goede onderrechtinge en opvoeding der Jeugd namen die van der Goude al van ouds, niet minder dan 't ſpijzigen, en onderhouden der behoeftigen ter herte. De ſtad in 't jaar 1365. van *Ghuy*, Grave van *Blois*, en Heere van der Goude, het Merkt-veld met de vryheid tot het betimmeren ingekogt hebbende, bouwde op d'ooſtzijde van 't zelvige in den zo genaamde *Regenboog*, ter plaaſe daar nu het *Boterhuis* ſtaat, haar gemeene ſchoole, welkers meeſter zy beſoldigde. „ Ao. 1407. heeft die ſtede van

Stads gemeene Schoole door Ghuy, Grave van Blois, in den jaare 1365. opgerecht in den Regenboog.

„der Goude gecocht *Lauwe Iacobſz ſijn huys in de Regen-*
„*boog*, daer een ſchool afgemaakt is, en wort gecocht
„om 35. Goude Engelſche Nobelen, en op 't huis ſal
Oud Handſchr. „blijven ſtaen 4. ℔. 6. guld. 8. ß. jaerlijkx renten goet
„gelt, ende s Heeren pacht.

Bequame ſcholieren. wierden onderwezen in den Kerk-zang. Ib. 88. vſo.

Of men in dezelvige toenmaals al de latijnſche taale leerde is my niet bekend; maar wel dat de jeugd, die bequaam geoordeeld wierd, in den Kerken-zang en Dienſt, aldaar onderregt wierd, en voor Choraalen in St. Jans Kerke gebruikt.

Graaf *Ghuy*, beval Stads Schoolmeeſter, in 't jaar 1393. *vier matelijke Clerkens die zingen konden uyt de ſchool toe te ſenden in de Prochiekerck om de weekelijke Miſſe*, ter eere den H. Geeſt, door Mr. *Willem Sonderdanck* geſticht, te helpen zingen. 'T zelvige begeerde Hr. *Jan de Baſtart van Blois*, op de weekelijke Miſſe van hem in ſijne Kapelle geſticht.

Voor d'arme kinderen dezer ſchoole gaf *Aeltje Cornelis Dirks van Oudewater* eene jaarlijkſe renten van zes ponden, vijf ſchellingen, van veertig grooten vlaams het pond.

Beſprekken ter aanmoedinge van arme kinderen tot het leeren van den Katechismus.

In 't jaar 1561. den 16den van Januarius beſprak Mr. *Gerrid Henrikſz*, een jaarlijkſe rente van twee Nobelen achtien Carolus guldens, en drie Carolus guldens en zestien ſtuyv. welke alle Zon-en Heilige dagen in St. Jans Kerke onder de veſpers aan acht arme ambachtsknechten uit het Heilige Geeſt, of ander bequaam huis, van d'Erfgenamen of gemachtigde verkooren, yder een roggen brood van vijf ponden zouden deelen, onder beding, dat deze leezen en ſchrijven, en Zondags hunne leſſen leeren, en opzeggen moeſten. 's Jaars hier na op den 4den Januarius gaf *Dirk Corneliſz van Oudewater*, den H. Geeſt-meeſters eene jaarlijkſe rente van 21. Carolus guldens en vier ſtuyv. om aan zes ambachts knechtjens in het Heilig Geeſt of andere bequaam huis onder beding als

Ib. bl. 74. vſo. 75.

bl. 77. G. H.

als vooren, in de Prochie kerke onder de vespers uit te deilen een Roggenbrood van vijf ponden. In 't jaar 1569. op den 19den May bracht *Henrik Dirk Corneliſſz van Oudewater* Zoon, den H. Geeſt-meeſters een Rentenbrief van negen guldens 's jaars, met 32, 14, 0 aan geld, by Teſtament van ſijnen Vader gelaaten, waar voor drie Jongens, op d'eige wijze als de voorſz. alle Zondagen een Roggenbrood zouden ontfangen. Ib. 58.

Stads Wethouders hadden haare jeugd, uit zucht tot de goede wetenſchappen, Leermeeſters van de Latijnſche Taale, en een ſchoole bezorgd, eenige vroome ingezetenen bedſteeden zelf hunne goederen om ook onvermogenden daar toe behulpzaam te weezen. De *Fraterheeren*, hier *Collatiebroeders* genaamd, zijn waarſchijnelijk d'eerſte geweeſt, gelijk zy 't Utrecht, Deventer, Emmerik, en elders waren, die met hun inkoomen in 't jaar 1447. Ter Goude het bewind der Latijnſche Schole op hen naamen.

Stads Latijnſche Schoole.

Onder opzicht der Collatie Broeders in den jaare 1447. geſteld.

Hunne arme en onvermogende leerlingen hadden, om des beter in tucht en wetenſchap te vorderen, eene gemeene woonplaatze, gelegen wel eer op den Groenenweg op den noorder hoek van de Doele-ſteeg, waar van d'oude toegeſtopte en vermetzelde muuren noch heden een klein nateken laaten, en wierd het arme *Fraterhuis* van de voorſz. arme en onvermogende Studenten, *arme Fraters* geheeten, benoemd. In dit huis was eene Kapelle of gemeene bidplaats. Mr. *Roelof Janſz* Onderpaſtoor dezer ſtede beſprak in 't jaar 1546. *deze arme Fratres binnen hunne Kappelle alle jaars op ſijne ſterfdag zelfs eene vigilie van drie Leſſen, en daags daar aan van eenen Prieſter aan hun Altaar eene Zielmiſſe voor hem, ſijne Ouders en weldoenders zouden doen leezen.* Het opzicht in tijdelijk ſtond aan de H. Geeſt-meeſters. In 't jaar 1468. moeſten zy, volgens beſprek, 's jaars aan de arme *Fratres* uitdeelen een zijde ſpek, een voet vleeſch, een laſt turf,

Woonhuis voor arme Studenten,

met een Kappelle.

Ibid. fol. 38. vſo.

Het bewind van dit huis ſtond aan de H. Geeſt-meeſters.

Ibid. bl. 22. vso.

turf, en, (zo zegd hun boek,) *de H. Geest-meesters zullen tot deze kinderen een toezicht hebben*, gelijk zy tot den anderen arme menschen doen, waar voor betaald was vijfthalve schild. De voorgemelte Mr. *Roelof Iansz*, maakte hen vijf Carolus guldens 's jaars.

Giften aan dit huis. Ibid. bl. 38. vso.

Om bequaame doch onvermogende Studenten in hoogere wetenschappen op te trekken, besteedden ook noch verscheide andere luiden aanzienelijke geld sommen.

Regt der schoole verdedigd.

Hoe veel Stads Regeerders hen aan haare schoole gelegen lieten zag men in een rechtgeding tusschen den Rector *Cornelis Iansz*, de schole ter eenre, en den Pastoor, Vicarissen, en Memorie Heeren van St. Jans kerke ter andere zijde, in 't jaar 1541. wegens de vruchten en 't inkoomen der openstaande Scholastery, waar in de stad de zaake voor den Rector op nam. De secrete Raad des Keizers gaf in 't jaar 1541. op den 3. November sententie provisioneel waar by den Rector toe geweezen wierd de reeds vervalle vruchten, onder borgtocht, te trekken.

Stads-boek Lade J.

Op den 22sten December 1543. vonniste de Raad, dat de Rector niet gehouden was eenige vruchten weder te geeven, en wierden de Pastoor en sijne medestanders veroordeeld in de kosten. Welk vonnis Stads Pensionaris op den 5den Julius des jaars 1544. lichtde.

Goudsche Chron. 1544.

Keizer *Karel* V. ordoneerde den 2. May 1554. dat men van der schoole wegen alle toekoomende Scholasters jaarlijks zal uitreyken twaalf Carolus gulden, zo verre die Scholasters zelfs hunne residentie binnen der Goude niet en zouden willen nemen. Als mede dat men tot een Schoolmeester stellen zal een bequaam persoon, niet besmet met kettery by goedvinden van den Pastoor.

Jaargeld van den Scholaster. Stads Secr. Keur der Schoolmeesters.

Onder de School-voogden voor de veranderinge der Religie vind ik in den jaare 1521. den vermaarde *Petrus Nannius*, na hem in den jaare 1536. eenen *Alexander*. Na stads omzettinge verviel de Latijnsche School voor een luttel tijds, want den in jaare 1573. Brachten de Heeren Bur-

De vervallene Latijnsche Schoole weder hersteld in den jaare 1573.

Burgermeesteren haar weder in stand. Op den laatsten Januarius des voorsz. jaars verkoozen zy ten dien einde Mr. *Paulus Traudenius* tot Rector, Oppervoogd dezer schoole onder beding dat hy de zes achtervolgende jaaren voor de somme van honderd en vijftig guldens 's jaars die bedieninge zoude waarneemen, mits dat yder leerling van de derde en vierde schoolrang, *Classe*, hem drie guldens voor schoolgeld gave. De schoolplaats was thans noch niet vast gesteld, doch de stad verbond haar tegens de volgende maand May die te verzorgen. De Rector zoude onder des twee ondermeesters, sijne medehelpers, aanneemen, welke twee by-schoolen de Burgermeesters zouden beschikken. De jaarlijksche Schoolvoogds wedde was in den jaare 1642. zes honderd guldens, van den Onder-schoolvoogd vier honderd en vijftig, van de vordere Leermeesters drie honderd en vijftig guldens.

Mr. Paulus Traudenius eerste Oppervoogd. Stads-boek. Tractementen.

Met twee ondermeesters.

Stads Reken-boek

Lijste van de Namen der Rectors die binnen der Gouda successivelijck sijn geweest.

Petrus Nannius. 1521.
Mr. *Alexander*. 1536.
Mr. *Pouwels Traudenius*. 1573.
Mr. *Dirck Traudenius*. 1602.
Mr. *Willem Traudenius*. 1607.
Mr. *Gerard Traudenius*. 1614.
Jacobus Hovius. 1623.
Mr. *Cornelis Traudenius*. 1634.
Johannes Woudanus. 1648.
Jacobus Tollius. 1666.
Johannes Hellenius. 1672.
Iohannes Verwey. 1678.
Anthony Fabre. 1687.
Henricus Arnoldus Westerhovius. Predikant. 1712.

Stads Boek-zaal.

Wanneer, en door wien aangelegd. Door wien vermeerderd. In beteren stand gebracht zo wegens boeken, als plaatze. Byzonderheden van Erasmus brieven, en borstbeeld.

DEn grondslag tot eene stads gemeene boekkamer leide in 't jaar 1516. de groote voortzetter der goede wetenschappen de Hr. *Roelof Jansz*, van Monnikendam, Licentiaat der Godsgeleerheid, en Onderpastoor van St.

Lijst der weldoenders op de boekkamer.

Jans kerke. Hy liet'er by uiterſten wille eenige boeken aan. de Paſtoor *Joh. Tſanctius*, mede Licentiaat der Godgeleerheid, vermeerderde dit getal in 't jaar 1554. In 't jaar 1599. liet'er de H. *Herman Jacobſz Bly*, gewezen Regulier van Stein aan deze boekkamer ook zommige boeken. Mr *Cornelius Leonardi*, anders *Cuſanus*, wel eer Onderpaſtoor van St. Jans kerke en Notaris bracht'er in 't jaar 1611. eenige by; doch al deze hoop boeken was niet bequaam om eene boek-zaale te maaken, waar in goede letterkundigen hun luſt konden ſcheppen, veel min verzadigen. De vermaarde *Tollius*, onze Opper-ſchoolmeeſter klaagde ontrent het jaar 1664. dat d'opzichters dezer boek-zaale, door 't zamen ſtellen alleen der boeken, deeden zien, dat zy geen liefhebbers van wetenſchappen waren. Des wierd d'oude kraam ontrent het jaar 1690. opgeveild, en verkogt. De jaarlijkſche mildadigheid der Wethouderen, en beter toezicht der volgende Opzichters dezer boek-zaale, hebben nadien tijd zo een grooten luiſter aan de plaatze gegeeven en zo eene veranderinge onder de boeken, en boek-zaale gemaakt, dat beide kamer en boeken ongemeen net en keurlijk zijn, en die van andere gelijke ſteden ver overhaalen. De plaats na den laatſten kerkbrand tot een boekkamer ter zuidzijde van St. *Jans kerk-koor*, gebouwd is lang $37\frac{1}{2}$. en 15. voeten breet, boven overwelft, onder met wit marmere, en blauwe ſteenen gevloerd. De boeken, alle folianten tot 776. in getal, voor dezen aantekeningen op leſſenaren leggen ſtaan nu volgens hunne leerſtoffe in langs de muuren opgeſlagene kaſſen. In 't midden van de kamer worden onder een toegeſlote leſſenaar bewaard twe *afgeſette Nederlandſche Stede-boeken*, en een kiſtje, waar in twee brieven van *Eraſmus*, een van *Martinns Dorpius*, twee van *Albertus Pigghius*, twee van *Florentius Junius*, een van *Viglius Zuicheumius*, een van *Joannes Oporinus*, drie van *Joannes Fiſſcherus*, Biſſchop van *Roffe*, alle van d'eigene

Toll. præf. Auſon. c. 45.

ne hand, door *Henrik Lethmaet*, *Hermas* Neef, aan de Goudsche boek-zaale vereerd, worden opgesloten. Op het kistje leest men dit latijnsch gedicht.

Iliadem quondam servaret ut arca Darii
Jussit Alexander, jussio digna viro.
Persica non latet hîc gaza, aut sublinus Iaspis:
Non Cræsi, Crassi, Pigmalionis opes.
Scripta manu magni, si quis non vidit, Erasmi,
Hæc verum ac vivum cistula parva dabit.

Erasmus aangezicht, en borst-beeld, plat verheven, uit het Regulieren Klooster *Emmaus* gekomen, en door Hr. *Cornelis Diephorst*, laatste Regulier der Steinsche Kanoniken gelaaten, hangd tegen den muur. De geletterde *Almeloveen*, prijst het beelden vertoog der geleerden zeer hooggelijk, en wenscht dat alle boekkamers daar mede pronkten, om rechtschapene verstanden door het aanzien der zelvige tot leerlust op te wekken, en aantezetten. *Cicero* zegd het hem wedervaaren te weezen, en *Plinius* verhaald zulks het gebruik der ouden geweest te zijn. De rede is zodanig goed, datze overtuigd, dat de beelden des Zaligmaakers, sijner Moeder, en der Apostelen in de naast aangelegene kerke ten spoor tot deugd en vroomheid, doch niet ter aanbidding, of overtollige eerbewijsinge, wel mochten gebleven hebben. Op het een groot berd boven de boekkasse der Godsgeleerden staan de namen der herstelders dezer boekkamer, en de jaaren wanneer zy in beter stand gebracht wierd in dezer voegen.

W. Tomb. Goudsche Arc.
Almel. amæn. Theol. Philol. fol. 37.
Cic. Or. pro Archia Poëta Pl. Libr. 97. 2.

Æternæ Memoriæ.
Ad loci ornatum, & communem usum commoditatemque omnium
Quotquot literas & bonam mentem amant.
Bibliothecæ collabescenti
Novam & decoram hanc faciem induit
Æditorum Liberalitas
Curantibus & operam commodantibus.

Dominis { *Martino Herculano Bloncq M. D.*
Jacobo Scepero Ecclesiæ Past.
Hieronimo van Beverninck, J. V. L.
Gerardo Cincq Pharmacopoeæ, &c.
Joanne Heinsio Ecclesiæ Pastore }

Illis Anni M. D. C. XLVII. & XLVIII. His Ann. M. DCXLIX. Bibliothecæ Constituendæ III. Viris.

Tafelkosten voor Goudsche inboorlingen, te Loven studeerende besprooken.

Christianus de Beka, geweezen Pastoor van der Goude, sticht vier beursen.

CHristianus de Beka, van Diethmarsche, van Keizers Karel V. Kerkzanger, Pastoor van der Goude, Hoogleeraar der Godgeleerdheid, en Kanonik ter Hoofdkerke te Loven geworden, stigtede in 't jaar 1540. by uiterstē wille vier beursen van 28. Rhijns gulden (sijn Testament, zeer wijdloopig in de pedagogie, het *Castrum*, berustende, zegd 25.) 's jaars, voor vier Studeerende of of in de vrye konsten, of in eene van beide de Rechten, of in de Godgeleerde wetenschap. Tot deze gerechtigd de stichter eerstelijk sijne naaste, dan verdere bloedvrienden (in sijnen tijd meer als duizend sterk, blijkende by 't Testament.) Deze ontbreekende gaan sijne vaderlanders voor anderen. Deze niet gevonden wordende (gelijk by den veranderden Godsdienst naderhand geviel) wild hy, gelijk by sijnen voorsz. uiterstẽ wille blijkt, dat de beursen als dan sullen in hoofdsomme oploopen, ten ware dat'er ymand *vander Goude*, (ter erkentenisse van al 't geen hy Ter Goude genooten hadde) daar toe bequaam te vinden ware. Sijne woorden luiden: *Si contingat esse de Gouda posse frui his Fundationibus, eò quod multos fructus ibidem perceperim.*

StadsKron. over 't jaar 1565.

Stads oude jaarboeken verhaalen, dat *Christianus de Beka* vier beursen tot Loven voor arme Studenten van der Gou-

Goude stigtde, waar van de brieven berusten in de veertiende beun van Stads geheimkasse.

„ Deze beursen zijn, volgens *Valerius Andr.* tegenwoor- „ dig voor de Faculteiten der vrye konsten in het *Castrum*, „ der Geestelijcke Rechten, en Godsgeleerdheid. *Bursæ ab eo fundatæ, deficientibus consanguineis, aut ex Dithmarsia oriundis, obambulant per Facultates S. Theologiæ, Juris Canonici, atque Artium in Pædagogio Castri.* *Fast. Ac. §. 14. Coll. Theol. Majus & Minus.*

De in onze oudheden hoog geprezen Hr. *Rudolphus van Monikendam* Leermeester der Godsgeleerdheid was de tweede, die arme Goudsche Studenten te Loven met eene beurse in 't jaar 1546. bezorgde, waar van een openbaar instrument, thans ter H. Geestkamer Ter Goude noch berustende, maakte. Rudolphus van Monikendam sticht eene beurse in den jaare 1546.

Joannes de Hamalia, van Bergeyk (een Dorp in de 's Hertogenbossche Meyery, niet ver van Eindhoven, ontrent Eersel, en d' Abdy Postel) Bachelier der Godgeleerdheid, Bursier voor heen in 't groot Collegie te Loven, ontrent den jaare 1530. Pastoor van der Goude, vervolgens Kanonik van Harlebeek, (tusschen Gent en Kortrijk) stigtde eene beurse in 't groot Collegie te Loven verrentende 's jaars 40. guldens, by welke noch 15. zijn toegekoomen. Joannes de Hamalia sticht eene beurse in den jaare 1568. Pastoor van der Goude. *Liber. Fundat. Maj. Coll. St. Spiritus.*

Die van Bergeyk zijn voor alle tot de beurse gerechtigd, by gebrek van deze staat het den Gifters, de President en Opzichters, *Provisores*, van 't voorsz. Collegie, vry ze uit te geeven naar hun believte. In 't Fundaatsieboek van 't Collegie word van geen Gouwenaars uitzonderlijk gemelt. By deze stichtinge is een jaarlijksche geldbedeeling. *Joannes de Hamalia* stierf te Loven in 't jaar 1568. den 24. May, en wierd aldaar begraven in St. Pieters kerke voor 't Altaar van den naame Jesus. Dog sijn grafschrift is'er heden niet te vinden. *Fast. Ac. Val. Andr.*

Judocus Bourgeois van Anguien, in 't jaar 1539. onder 126. promoveerende Philosophen de twaalfde, Licen- Judocus Bourgeois Pastoor.

 of

van der Goude een weldoender van Goudſche Studenten.

of Leermeeſter der Godsgeleerheid, Paſtoor van der Goude, word van *Valerius Andreas* geſteld onder de weldoenders van 't groote ofte kleine Collegie.

1571. Jannetie Gerrit Jans, beſpreekt in den jare 1571. vier en twintig guld.'sjaars voor arme Studenten.

Jannetie Gerrit Jans, beſprak in den jaare 1571. op den 13. Septemb voor vier ſchamele Studenten van der Goude, bequaam om t' Utrecht of te Leuven te ſtudeeren vier en twintig guldens 's jaars ter vergeeving van den Paſtoor, Pater van de Collaatſiebroeders, en den ouden Burgermeeſter in den tijd.

Adrianus Bonzenr. Paſtoor en Kanonik van Yperen.

Adrianus Bonzer, van der Goude, Leermeeſter, Licentiaat der Godsgeleerdheid, Kanonik en Paſtoor van Yperen, heeft in den jaare 1593. een altoos duurende jaar-miſſe in 't Paus Collegie, doch geen Beurſe geſticht.

Cornelius Reineri, ſticht twee beurſen in den jaare 1609.

Cornelius Reineri, van der Goude, wiens geleerdheid, bedieningen en leeven wy elders breeder gewagen, te Loven in 't jaar 1690. oud 84. jaaren overleden, ſtigtde eene beurſe in 't Paus Collegie 's jaars 60. guld. verrentende. Eene andere in 't Collegie van *Standonk*, waar toe hy 1400. guldens liet. De Gifters zijn de Preſidenten der voorſz. Collegien.

Divertie Henriks Hensbeek, ſticht eene beurſe in den jrare 1604.

Divertie Henriks Hensbeek, telde in den jaare 1604. den Regenten van 't Oudemannenhuis Ter Goude duizend en twee en dertig guldens, om eenen jongeling te Keulen ofte te Loven te laten ſtudeeren.

Fund. Boek van 't oudemannenhuis ter Goude. H. G.M.B. bl.107.107. Chriſtina Gysberts, laat 2600. guld. voor arme Studenten, in

Chriſtina Gysberts, weduwe wijlen Mr. *Floris Lethmaet*, liet den H. Geeſtmeeſteren in den jaare 1615. den 14. May twee duizend zes honderd guldens; waar voor deze beloofden uit te keeren aan de Regenten van het Fraterhuis, terſtond wanneer dat huis met bewilliginge van de Magiſtraat weder „opgerecht wierd, als voor dezen, de ſom„me van honderd guldens 's jaars om by de Regenten „van de zelve huiſen tot onderhoud en opvoedinge van „arme, onvermogende, goede, eerlijke, verſtandige „kinderen, in ſtudie, ſo binnen dezelve huizen, als „voorts in d'openbare latijnſche ſchoole dezer ſtede,

„ten

„ ten dienste van de Republieke en gemeente verstrekt „ worden.

den jaare 1615.

Petrus Blyenberg, van der Goude, in 't jaar 1565. in in de Pedagogie *de Valk*, Philosoof, Deken van Horst, in 't Sticht van Utrecht, ... gestorven in 't jaar 1617. maakte by uitersten wille drie beursen in 't Paus Collegie te Loven.

Petrus Blyenberg, Deken van Horst, sticht drie beursen in den jaare 1617.

Schonæus dichtde voor P. BLYENBERG, sijnen vriend en stedeling.

Schon. Epigr. libro, ad Mr. P. Blyenburgium.

Heu quos dissidii novi tumultus
Insanum Furiæ cient per orbem?
Heu quantâ rabie, quibusque turbis
Humanas agitant ubique mentes!
Legum jura nefas, furorque præceps
Oppressit, pietas refrixit, omne
Regnat nequitiæ genus, removit
Almum perfidiæ dolus, pudorem.
Fallor, non Furiæ movent tumultus
Hos, sed nequitiam scelusque nostrum
Exosus graviter Deus nocentem
Ultrici populum manu flagellat.
Illi seu Zephyris tuæ secundis
Res cedant, validæ ratis procellæ
Seu vi dissiliens gemat, sereno
Persolves patienter ore grates.

De Hr. *Nikolaus Collart*, Officiaal binnen Emmerik, stigtde op den dertienden Julius des jaars 1656. eene beurse tot het bevorderen der studie van ymand sijner bloedverwanten, die ontbreekende voor ymand van der Goude, laatende aan den Pastoor van der Goude in den tijd de beschikkinge dezer beurse.

Nikolaus Collart, Officiaal van Emmerik sticht eene beurse in den jaare 1656.

TWAELF-

TWAELFDE HOOFDSTUK.

Goudsche Geleerde Mannen. Schriverius Lof-digt der Goudsche Schrijvers. Hun algemeenen naem rol.

DEr Goude, hoewel geen der oudste of grootste Hollandsche steden, moet echter voor weinige oude en groote in 't voorbrengen van geletterden in alle taalen, en geleerden, in alle wetenschappen, wijken. Zoo als ik eene Naam-lijste dezer Mannen volgens den rang der eeuwen en jaaren opstelle, vald my het Lof-gedicht van den vermaarden *Scriverius* tot dezer eere gezongen, in hande.

Boxh. Almel. Amæn. Theol. Phil. pag. 119.

Sanguinis Hollandi Proceres simul Urbis & Arcis
Auctores possem Gauda referre tuos;
Blæsiacos possem Comites, cineresque beatos,
Publica marmoreo quos tegit urna sinu:
Has possem exequias: prægressaque tempora longe,
Cum pius in pretio Catsius esset eques.
Cum vicina tibi Princeps concederet arva
Allueretque tuos Isala vasta lares.
Possem Ædes sacras, molemque extollere Templi,
Hortosque, & læti jugera multa soli,
Possem Mercatus, Portoria, pristina jura;
Sic ut Mordrechto nulla fuisse putes.
Æmula Leidanis possem velamina telis,
Possem & Appellæa stamina texta manu.
Sed neque textores, nec opes, neque cætera curo;
Inclyta doctorum nomina pluris erunt.
In quibus a patrio dictus Cornelius *Auro*
Clarus Apollineis, Cæsare dante, comis.
Quique Palatinas quondam illustrabat Athenas
Henricus, *sacri gloria prima chori.*
In quibus æterni Cultor Guilielmus *Erasmi,*
Ille inquam Hermannus, *Gauda, Poeta tuus.*

In

In quibus & Snoyus, quo Consule Brassica *gaudet*
Patriciusque sui Civis adorat opus.
Burgundus Medicum, Legatum Scotia vidit;
Historicum Batavi: cætera turba Sophum.
Hoc unum doleo, fœdis erroribus ausum
Historiam patriæ commaculare suæ.
Adde quod hæc Tragoras non corrigit, indice vero,
Omnia sed Lernis turbidiora facit.
Sed quo, quo raperis Scriveri *candide? credas*
Parcius hæc doctis objicienda viris.
Hæc fanti assistit Cythereia mater, aitque
An nescis lusus, delîtasque meas?
*Quæ septem gemino sit * Margaris edita monte,* * Erasmi mater.
Nescis Hollando quæ Dea nata solo?
Vulnificos nescis oculos, & dulce venum,
*Blanda quod * Eutrapeli circuit ora mei?* * Prater, Patre Erasmi dictus.
Dui quidem in offensus nostris fuit ille sagittis;
Margaridis tandem captus amore suæ,
Succubuit puero: Dominæ, nec turpe putavit
Vincula in ingenuo pectore serva pati.
Quid juvat austeri flammas prohibere parentes,
Provenit heu cæco majus ab igne malum.
Tunc furta, & taciti meditantur gaudia lecti;
Non permissus amor fanda nefanda patrat.
Sic Roterodamum Gaudâ juvat ire relictâ,
Sic tuus externâ natus Erasmus *humo;*
Gauda tuus; sed quem totus desiderat Orbis,
Varronemque suum quem pia Roma vocat.
Verum aliâ heic sacrâ dignissima nomina Cedro
Plura licet poteram non meliora darem.
Unice tu Schonæe *veni, redivive Terenti;*
O quantum est uti munere posse Dei!
Usus tam pulchro nisi præceptore fuissem,
Non faveat numeris pulcer Apollo meis.

Naam, Wetenſchap,
En
Tijd-rol der Goudſche Geleerde.

1435. *Henricus Goudanus*, Auguſtiner Monik, Godgeleerde.

1450. *Magdalus Jacobus*, Dominicaner Monik, Godgeleerde, Hebreuſche en Griekſche Taalkundige.
Walterus de Gouda, Prooſt van St. Pieter t' Utrecht.

Jacobus Nicolai de Gouda, Kanonik.

1466. *Gerardus Stempelius* al. *Stempels*, Wis-en ſterrekundige.

1470. *Gerardus Leo*, al. *Leeu*, Hiſtorie ſchrijver en Drukker.

1475. Mr. *Walterus de Gouda*, Prooſt van St. Pieters t' Utrecht.
Mr. *Jacobus Nicolai*, *de Gouda*, Kanonik te St. Pieters aldaar.

1500. *Jacobus Mauritii*, Rechtsgeleerde.

1504. *Guilielmus a Gouda*, Franciscaner Monik, Godgeleerde.

1505. *Jacobus Goudanus*, Dominicaner Monik, Poeët.

1510. *Cornelius Aurelius*, *Lopſen*, Regulier, Hiſtorie ſchrijver, en Poeët.

1510. *Guilielmus Hermanni*, *Lopſen*, Regulier, Letterkundige, en Poeët.

1510. *Franciſcus Trici*, Regulier, Letterkundige, en Poeët.

1525. *Reynerus Snoy*, Magiſtraat, Arts, Godgeleerde, Hiſtorieſchrijver en Letterkundige.

1526. *Theodoricus Gerardus*, Arts, en Letterkundige.

1526. *Joachimus Martinus Gregorius*, Arts, en Letterkundige.

1530. *Desiderius Erasmus*, Godgeleerde en Letterkundige.
1540. *Hermas Lethmatius*, Deken van St. Marie t'Utrecht, Godgeleerde.
1550. *Antonius Schoonhovius*, Kanonik, Historie schrijver, en Letterkundige.
1550. *Nicolaus Florentii*, Jesuiet, afgesant van Paus Pius IV.
1554. *Henricus Iunius*, Letterkundige.
1554. *Arnoldus Durstenius*, Poeët,
1570. *Albertus Hermannus*, Pastoor van Waalwijk, Poeët.
. . . *Daniel van Broekhuysen*, Arts.
1574. *Petrus Slupicius*, Franciscaner Monik, Godgel.
1580. *Cornelius Reineri*, Deken van de Godsgeleerde Faculteit en van St. Pieters te Leuven.
1580. *Rutgerus Sebastiani*, Wijsgeer.
. . . *Petrus Sloos*.
1584. *Joannes Raso*, al. *Raes*. Godgeleerde.
1584. *Adrianus Bonzerus*, al. *Bonser*. Deken van Middelburg, en Pastoor van Yperen, Godgeleerde.
1590. *Guielelmus Bonzerus*, al. *Bonzer*. Rechtsgeleerde.
1590. *Cornelius Looseus*, *Loos*, al. *Callidius*. Godsgel.
1590. *Bontius*, Historie schrijver.
1600. *Petrus Cornelissonius Bokkenberg*, Historie schrijver van Holland en Zeeland.
1600. *Cornelius Schonæus*, Letterkundige en Poeët.
1600. *Æmilius, en Iacobus Rosendael*, Rechtsgel.
1600. *Jacobus a Cortgena*, al. *Reigersberg*. Historie schr.
1600. *Adrianus Mangotius*, Jesuiet, Godgeleerde.
1618. *Florentins Schoonhovius*, Rechtsgeleerde en Poeët.
1630. *Adrians Cool*, Jesuiet, Godgeleerde.
1660. *A. Basson*, Rechtsgeleerde.
1660. *Hieronimus van Beverning*, Rechtsgeleerde, en groote Staats amptenaar.
. . . *Cornelis en Frederik Houtman*, Eerste uitvinders des Hollandsche Oostindische handels.

1650. *Iacobus Triglandius*, Godgeleerde en Leidſche hoog Leermeeſter.

D'eerſte, op de lange naamrol en rye der brave geleerden, die der Goude uitleeverde, *Henricus*, van ſijne geboorte ſtad, volgens d'eenvoudigheid der voortijden, *Goudanus* bygenaamd, begaf zich onder 't getal der Kloo-ſterlingen, die men d'*Eremeiten van* St. *Auguſtinus* noemd. Sleet ſijnen tijd in Godgeleerde boeken, waar-door hy wel haaſt den voorrang onder ſijne tijdsgenooten, geleerden behaalde. Hoog leermeeſter in de Heidelbergſche ſchoole geworden, overtrof hy alle, in 't ſchrijven van Godsgeleerde boeken ſtak hy boven andere uit. Onder deze teld men,

1435. Henricus Goudanus. *Trit. de Script. Eccl. Herera in Alph. Aug. Val. Andr. bibl. belg. Boxh.* Theat. *Holl.* Auguſtiner Monik. Hoogleeraar te Heidelberg, ſchreef verſcheide Godgeleerde boeken.

Librum in ſententias P. Lombardi, „een boek over *P. Lombardus*: beginnende *Fons hortorum* enz.

De Celebratione Miſſæ, „van 't offeren der Miſſe.

Quæſtiones diſputatas, „betwiſte ſchool-ſtukken: en noch andere boeken.

D'Abt *Trithemius* zegd'er van *tum legendo, tum docendo, tum componendo facilè ſuo tempore principatum obtinuit.* „*Henricus* had, door ſijne ſtudie, in leeraaren, en boe-„ken ſchrijven verre de voorrang boven ſijne tijdgenoo-„ten. Hy was in aanzien ontrent het jaar 1435. Doch wanneer hy in 't leven quam, of het wederom verliet, is my noch onbekend.

Magdalus Iacobus, ter Goude geboren, begaf zich in d'orde der Predikheeren; hier beſteede hy ſich in de oeffeninge der Hebreuſche en Griekſche taalen, en in 't leezen der Heilige ſchrifture. *Boxhornius* verheft hem wegens ſijne Hebreuſche en Griekſche taalkunde. *Græcæ & Hebraicæ linguæ cognitione excellens*. Deze wetenſchap diende hem in 't verklaaren des Bybels. Hy ſchreef *Correctorium Bibliorum*, Col. 1050. „Bybels verbeterde o-„verzetting. *Compendium Biblicum metricum.* „Twee hon-„derd

1450. Magdalus Jacobus, Dominicaner Monik boven gemeen in de grondtaalen en H. ſchrift. geleerd.

„ derd zeven en vijftig rijm-dichten in 't kort vervatten- „ de geheel den Bybel. *Keulen* 1508. *Vitam Solomes matris Machabæorum* 63. *distichis.* Het leven van Solomes „ moeder der Machabeen in gedicht, *Keulen* 1517. *Secundum Chronicon Dominicanorum Par.* 1585. „ Tweede jaarboek der Dominicanen. Hy leefde ontrent het midden der vijftiende eeuwe. Sijne boeken, *Val And. bibl. belg. Boxh. Theat. Holl.*

Het Ziel-boek van St. Pieters kapittel t'Utrecht noemd eenen Mr. *Walterus de Gouda*, die'er Prooft van was, en aldaar overleed in 't jaar 1475. En noch eenen Mr. *Jacobus Nicolai de Gouda*, beide geleerde, en hoogachtbaare mannen. Walterus de Gouda. *Fund. & Fast. Eccl. Ultr.* Jacobus Nicolai de Gouda.

Der Goude gaf in de vijftiende Eeuw aan *Gerardus Stempelius*, anders *Stempels*, sijne geboorte, en in 't jaar 1466. plaatse onder haare Schepenen en Raad. Sijn Zoon *Dirk Gerridsz. Stempels*, wierd benevens *Jacob Leeu*, en *Klaas Florisz.*, het bevel over zes en dertig keurlingen, (aangenomen tot Stads bezettinge wanneer de Vriesen Haarlem innamen) gegeven. Korts na desen zond hem de Stad met twintig mannen om eenige quaadwilligen te vangen, en Alkmaar te helpen herwinnen. 1466. Gerardus Stempel. Goudsche Wethouder in 't jaar 1492.

In 't jaar 1507. trok hy van Stads wegen met 83. knechten in Oudewater om hem tegen de Geldersche, daar voor gekoomen te verweeren.

In de jaaren 1512, 1515, 1517, 1522, en 1530. was hy een der Wethouderen van der Goude. *Gerrid Stempels*, was een ervaren Hemel-loop-kundige en wiskundige. Hy vond eenen Hemelbol van een nieuw fatsoen uit, en een lichter middel om de sterrehoogte te meeten. Sijn werk wierd t'Aernhem in 't jaar 1619. in 4. gedrukt, onder den titel, *Astrolabii Fabrica tam universalis, quam particularis stellati.* „ Sterrehoogte Meeter van 't algemeen en bysonder gesternte. Ervaren wis-en Hemel-loop-kundige. *Val. And. bibl. belg.*

Ontrent den zelvigen tijd was Ter Goude een andere *Gerardus Leo*, *Leeu*, bygenaamd, gebooren en woonachtig. Gerardus Leo.

van aanzienelijk volk, Ter Goude geſprooten,

Het geſlacht, 't geen dien naam voerd, heeft veele jaaren aanzienelijke ampten bekleed. *Jan Leeu* was in de jaaren, 1449, 1452, 1456. Schepen, en in de jaaren 1461, 1467. Burgermeeſter, 1469. Schout van der Goude. *Jakob Leeu Jakobſz.*, wierd in den jaare 1492. van Stads wegen, beneffens Mr. *Jakob Commyn*, na Mechelen, over beſwaarniſſen eenige ſluiſen en ſpuyen aangaande, gezonden. Hy had het opzicht over d'aangenomene keurlingen, wanneer Haarlem door de Vrieſen overrompeld was. *Jakob Leeu*, was in 't jaar 1493.

by onkunde Hollander genoemd.

Val. And. bibl. belg. loci incerti, van een onbekende plaatze.

Schout van der Goude. *Pieter Leeu Jakobſz.*, volgde hem in dit ampt in den jaare 1509. en wierd 1515. Burgermeeſter. Mr. *Frans van Leeuwen*, (nu vind men in de jaarboeken *Leeu*, dan *de Leeu*, ook *van Leeuwen*) wierd in den jaare 1517. Stads *Penſionaris*, loontrekkende Raadsman. Onze *Gerrid Leeu*, word van *Valerius Andreas*, (apud *Batavos vixit*) Hollander in 't gemeen genoemd, waarſchijnelijk om dat hy, noch ſijn ſchrift-bezorger * *Boxhorn*, geen kenniſſe van dit geſlacht uit onſe oude geſchrevene jaarboeken hadden. *Gerardus* ſchreef, zegd

Val. And. bibl. belg. Boxh. Theat. Holl.

Valerius, *Dialogum Creaturarum moraliſatum.* „Eene „zedenrijke zamenſpraake der ſchepſelen. *Geſta Romanorum moralizata. Fol.* „Daden der Romeinen ter ze„den toegepaſt. Men vind'er, die hem zelfs *eenige Predikaatſien*, toeſchrijven. *Leo* hield veel gemeenſchap met

Schreef, en drukte Ter Goude eenige boeken.

geleerden; *Eraſmus*, *Jacobus Canterus* waren ſijne Lettervrienden. Hy bracht den eerſten in kenniſſe by den laatſten, en ſtelde hem'er *eenen brief*, en *voorreden* van terhanden, die *Eraſmus* beide wonderlijk behaagden.

Guil. Tomb. Goudſche Arc. M. S.

Eraſm. Ep. 398. Iac. Cantero app. Ed. L.

Tantum enim, zegd hy, *mehercule veteris tum eloquentiæ, tum eruditionis præſeferunt, ut niſi jam ubiqne gentium tuorum natalium ſplendore nobilitata eſſet Friſia, nemo te neque barbarâ regione, neque his natum ſæculis crederet. Leo*, was volgens *Eraſmus* zeggen, een Snaak, boertig, aartig, en vrolijk, *vir ſane lepidus*: die zomtijds met hem in

'*t Steins*

'*t Steins Convent* eene wandelinge deede: Van hanteeringe was hy een Boekdrukker, waarſchijnelijk d' eerſte in der Goude, want die konſt door *Laurens Koſter* te Haarlem eerſt in 't jaar 1430. voor den dag gekoomen, was weinig jaaren daar naar Ter Goude in zwang: men verhaald dat zeker oud hoog huis ſtaande by de kraale brugge, aan de noordzijde van 't water 't geen achter de Vismerkt ſchiet, eerſt daar toe gebouwd, en gebruikt wierd. Althans 't is zeker dat *Gerardus* boek *Geſta Romanorum moralizata* Ter Goude in 't jaar 1480. by hem gedrukt is. Zo dat men onzen *Gerardus Leo*, Drukker en Schrijver, op de lijſte der geleerde Boekdrukkers mede ſijne plaatſe moet verleenen.

Was Erasmus vriend.

Val. And.

Jacobus Mauritii, Goudſche inboorling, verdiend, hoewel hy, dat men weet, geen boeken ſchreef, wegens ſijne kenniſſe van rechtzaken, en bedieninge, onder onze groote Mannen, al was 't alleen op 't woord van *Eraſmus*, geplaatſt te worden. Hy was Leermeeſter, *Licentiaat*, in beide de rechten, en zo'er in ervaren, dat hem *Eraſmus Hooggeleerd* noemd, *Doctiſſimum*. De Goudſche Wethouders verkooren hem tot hunnen loontrekkenden Raad. In den jaare 1501. was hy van ſtads wegen in den Haage op de beſchrijvinge van de reis na Spangie. In den jaare 1505. deed hy aan den Raad der landen, zaamt den Hofmeeſter van den Grave *van Buren* bericht, dat de Heer *van Montfoort* d'Yſſel met ſchot-deuren geſloten hadde. In den jaare 1507. verzocht hy t'Antwerpen zes of acht mannen ter bewaarniſſe van 't Slot Ter Goude. In den jaare 1510. verweerde hy te Mechelen, en voorts t' Antwerpen by den voorſitter van den Raad, ſtads recht tegen die van Woerden wegens het ſoutwater.

Jacobus Mauritii, Licentiaat in beide de Rechten, een zeer geleerd man, Penſionaris van der Goude.

Eraſmus ſchreef te Leuven eenige ſchriften voor Mr. *Jakob Mauritſz.* af, en betuigde door eenen brief dat hy zulks (hoewel hem niet laſtiger en ondienſtiger viel als zodanig

Was Erasmus weldoender; en byzonderen vriend.

Erasm. Ep. 461. app. Ed. Lugd. danig werk) echter voor ſijnen *Jacobus* zeer geerne deede. *Meus in te amor effecit, ut neque moleſtus eſſet mihi, neque inutilis videretur, quando mihi ſemel dicretum eſt meo Jacobo per omnia morem gererè, non ſolum officioſè, verum etiam libenter.* *Ep. 462.* *Eraſmus* maakte hem ſijn' overkomſt tot Londen in 't jaar 1497. of 1510. den 2. April, en gezondheid, met een zeer beleefden brief bekend, waar in hy hem ſijnen alleroprechtſten vriend noemd, dien hy noit vergat, of zo lang hy leefde vergeeten zoude. Hy klaagde met een dat ſijn beurs ledig wierd, waar uit te giſſen is, dat *Jacobus* dien ſomwijlen ſtijfde. Dat hunne onderhandelingen verder als in briefwiſſelingen beſtonden, blijkt uit den brief, waar aan hy de geheimen aan *Jacobus* mede te deelen, niet wilde vertrouwen. *Futurum ſpero*, zegd hy, *ut te hâc æſtate ſim viſurus. Tum omnia coram & inferiorum myſteria prodemus. Nam in reguo Plutonis oportet de redeundo cogitare, cunctaque cautim agere.* *Ep. 463.* Den laatſten brief ſchreef hem *Eraſmus* uit *Florentien*, den 4. van November, met betuiginge van onkreukbare liefde, en verzoek van den ſijnen aan *Joannes Obrecht* te beſtellen.

Goudſche jaarboeken, ſtierf. in 't jaar 1516.

Uit d'oude jaarboeken ziet men dat Mr. *Jacob Mauritſz.* in den jaare 1516. ſijn Penſionarisſchap verlaten hadde, niet dat hy te gelijk deze wereld verliet, ofte tot hooger ampten in den raad van Holland verheeven wierd. Althans der Goude kreeg in 't jaar 1517. Mr. *Frans van Leeuwen* tot haren Penſionaris.

Ep. Eraſm. 615. ed. Lugd. Ep. 630.

D'Opſteller van 't Regiſter achter *Eraſmus* te Leiden gedrukte brieven, maakt verkeerdelijk van onzen Mr. *Jacob Mauritſz.* eenen anderen *Mauritius* in den jaare 1522. te Leuven, leerling van *Ludovicus Vives*, op welken tijd d'onſe overſtak na Engeland.

1504. Guilielmus van der Goude Minrebroeder ſchrijft over de Miſſe.

Guilielmus a Gouda vermaard Minrebroeder, ſchreef in 't jaar 1504. *Expoſitionem Myſteriorum Miſſæ* Fol. Daventr. 1504. Antv. 1567. Uytlegginge der Miſſe geheimen.

In

In 't laatste der vijf, en 't voorste der zestiende Eeuw schreef *Iacobus* van der Goude, *Gaudanus*, Predikheer te Keulen. *Poëmata Moralia*, zede-dichten. *Valerius Andreas* getuigd dat ze indien tijd, zeer hooggelijk geprezen wierden. Eenige had'er wel eer te Leiden *Boxhornius*, in schrift onder hem.

1505. Jacobus Gaudanus, Dominicaner Monik. Geestelijke Poeët.

De boeken, die hy met den druk gemeen maakte zijn. *Passio Iesu Christi Magistralis*, gelijk hy titeld, waarschijnelijk om dat „*Christus lijden door verklaaringen en aan-„tekeningen der kerk leeraren en meesters der schoole* wierd opgehelderd. *Quintelius* drukte het te Keulen in 't jaar 1504. Noch, „*Correctorium Bibliorum*, & *Compendium metricum eorundem Col. typis Quintelii*, 1508. „Bybels „verbetering, met een kort begrip van des zelfs inhoud op rijm.

Eenige misleid door quade overschrijvinge van 't woord *Gaudensis*, voor U, een N, aanziende, hebben gemeend dat *Iacobus* geen Gouwenaar, maar *Gentenaar*, *Gaudendensis* geweest waare, doch *Boxhornius*, die de schriften zag, heeft *Valerius Andreas* van den misslag gewaarschouwd.

Verkeerdelijk voor eenen Gentenaar gehouden.

Doch of de twee *Bybelboeken* van hem zijn, mach met rede getwijfeld worden. *Boxhornius* wijst die hem af, *Valerius Andreas* die beiden, *Magdalius Iacobus*, en dezen *Jacobus* toe. *Boxhornius*, die de schriften onder hem hadde, konde best weeten wat'er van was.

Die onzer Stads naam *Goude*, niet van haaren watervliet, maar van 't naam-woord *Goud* afleiden, hebben het vermaak, dat zy haar nu *Chrysopolis*, dan *Aurelia*, en haare inboorlingen nu *Chrysopolitani*, dan *Aurelii* noemen. Van deze, hoewel ongegronde bevattinge, was *Cornelius*, zich *Aurelius* bynaamende, om dat hy Der Goude voor sijne geboorte-stad hadde, en misschien om dat hy *Augustinus* regel belijdende, *Augustinus* voornaam *Aurelius*, liefde; daar hy anderzints zich *Lopsenus*, uit de *Lop-*

1510. Cornelius Aurelius

Lopsen.

Ep. Corn. Aur. ad Ioh. Berium Gymnas. Roterd.

sen gesproten, genoemd moeste hebben. In de vijftiende Eeuw quam hy ter wereld, die hy wel haast verliet, zich in d'ordre van St. *Augustinus*, by de Regulieren van 't Klooster *Hem*, *Hemsdonk*, ook St. *Michielsberg*, onder de Schoonhoofsche wallen wel eer westwaarts aan de Lek gelegen. Aan deze Kanoniken of Regulieren moet geheel Nederland bysonderlijk dank weeten dat zy de schriften der ouden in haare boekkameren heden vind. Onder veele Kloosters, in Holland, was dat van den *Hem*, niet alleen het eerste in rang van 't Sionsche Capittel na het Klooster Sion, maar ook het vruchtbaarste in geleerde en deugdzame mannen.

Regulier in den Hem,

Myr. El. belg.

Matth. Fund. & Fat. Eccl. Ultr. de mon. Can. Reg.

Cornelius, hier de lust tot wetenschap inzuigende, oeffende zich met veel vlijt in de latijnsche taalkunde, poësye, en Hollands oudheden. Van d'eerste slag schreef hy *Orationum L. II. & Epistolas varias.* ,,Twee boeken met ,,redenvoeringe, verscheide brieven aan de braafste man- ,,nen van dien tijd.

Letterkundige, Poeët, en Historie schrijver.

De gloria & miseria septem artium liberalium. Luister en elende der zeven vrye konsten.

Sijne bekende poezyen zijn. *Gratiarum actio ad Henr. Com. Nassovium Caroli in Holl. Vicarium ob victoriam adversus Gelros.* ,,Dankdicht aan Graaf Henr. van Nassauw, ,,s'Konings Stedehouder over sijne overwinninge op de ,,Gelderse behaald. *Apocalypsis, sive narratio facetissima super obitu Ludovici Regis Gall. & Maximiliani Imp. Rom. qui in unum contendentes nepotes suos felici fædere pacificarunt.* ,,Koddig dicht op den overleden *Louis* Koning ,,van Vrankrijk, en *Maxim.* Keizer hunne Neven geza- ,,melijk door een gelukkig verdrag bevreedigende. *De Obsidione urbis Schoonhovianæ per sicambros Carm. Elegiaco.* ,,Schoonhoven van de Geldersche belegerd, in dicht ,,vertoond.

Dialogus Vestæ & Neptuni de Imindatione, Carmine Elegiaco. ,,Zamenspraak tusschen *Vesta* en *Neptunus*

,,over

„over den watervloed, in dicht. *Belli Trajectensis historia.* „ Verhaal van den Utrechtsen Oorlog. *Liber de Morte.* „ Van de dood. *Em. ep.* 407.

Querimonia Pacis, „weeklag der vrede. *Prognosticon, sive Caroli V. Cæs. præconia.* Keizer Karels Lofgedicht. *D. B. virginis Deiparæ doloribus Odæ.* „ Rijmen „over de smerten van de Moedermaagd. *De SS. Cornelio Pont. & Martyre, de SS. Martino & Nicolao.* Wat Hollands ouheden, en voorrechten belangd, deze helderd en verdedigd hy door verscheide schriften, waar onder meest bekend zijn, *Defensio gloriæ Batavinæ.* „ De Ba„tavische luister verdedigd. *Elucidarium variarum Quæstionum super Batavina Regione, & differentia.* „ Ver„scheide twijfelingen over het Batavische Land, en haar onderscheid verklaard. Van ouds was tusschen de Hollanders en Geldersche krakeel waar *Batavia* eigentlijk gelegen hadden. Yder wilde zich den luister, dien *Julius Cæsar, Corn. Tacitus*, en andere, aan dien landaard geeven, toeschrijven. *Gerardus Geldenhavrius, Noviomagus* anders gezegd, stond voor de sijnen, en wilde, dat de Landstreek, de *Betuwe* geheten, eigentlijk het oude *Batavia* geweest waare.

D'Amsterdammer *Alardus*, *Cornelius* boezem-vrind, hielp hem door eenen brief, uit Leuven, in 't jaar 1515. tegens dezen Gelderschman, aan 't voorzegde werk, welken brief ik hier ten deele inlasse.

Sijn boek *de Situ & laudibus Bataviæ* te Leiden in 't jaar 1586. door Bonav. Vulcanius uitgegeeven.

Grandis Lovanii est contentio inter plerosque doctos, Hollandiam non posse vocari Bataviam. Istud nisi tu refellas & improbes, nemo est qui poterit; ut cui totius Hollandiæ reconditissima sunt perspectissima. Nam & hujus auctor opinionis Noviomagus te solum veretur, teque unum Hollandiæ doctissimis viris præfert. Cupit amicè refellas rationes suas, & cito cupit; quod ni feceris pude fiam ego, constanter asserens, te ut facillime, ita & verissime posse manifestam ejus inscitiam ostendas. Wilhelmum Hedanum *Trajecti ad St. Johannis Decanum consule, si opus est, ut huic Gelro, ac proinde non satis Hollandiæ faventi resistas.*

Doch dit prijsbaar werk van *Cornelius* had in de duisternisse gesmoord, ten waare de vermaarde *Bonaventura Vulcanius*; leermeester der Griekſche taale te Leiden, in 't jaar 1585. het aan de wereld had hervoorts gebracht, en beide de gemelde ſchriften van *Cornelius* onder eenen titel, *De situ & laudibus Bataviæ*, by *Raphelengius* in 't jaar 1586. met eenige andere stukken en brieven van den zelvigen, had laaten drukken. Het hoofd van dit boek kroonde *Vulcanius* met dezen lauerkrans ter hoog prijsbaare geheugenisse van den ſchrijver.

Magna fuit quondam Battavæ gloria gentis,
Roma triumphati dum caput orbis erat.
Scilicet hujus ope Urbs, & viribus, Induperatrix
Oppida subjecit regnaque multa sibi.
Imperii hinc socios, merito Fratresque vocavit,
Haud tutam sine eis se satis esse putans.
Privârat sed eos æternâ hac laude Sicamber,
Vicinis faciens è Betuis Batavos.
Credita res multis. Ita fluxæ munere Suadæ,
Fucum etiam doctis fecerat ingeniis.
Id ratus indignum patriis Cornelius ausis,
Quondam, ô flos Batavûm, doctor Erasme tuus.
Ille inquam quô se ter felix jactat alumno
Gouda, olim eximiis nobilis Historicis.
Hosti congressus, non impar, vindicê pennâ
Hollando asseruit Battaviam populo.

. . . . .

Dicito iô. Hollandi, vestroque Aurelius ore
Personet; hinc vobis laus rediviva venit.

Onze *Aurelius* vreef onder sijn werk sijnen tegenstrever dit onder den neus.

Hiscere num contra perges! Non cedere fas est,
Credere & his veteres quæ posuêre patres.
Si tibi profuerint quæ scribimus; ito, valeque:
Sin minus, est mecum pugna gerenda, cave.
Sæviet Aurelius, *grandemque ardescet in iram*
Carmine, bile, stilo, Thespiadumque manu.

Van

Van sijn verdedigd *Batavia* afscheidende, spreekt hy het dus aan,

Dulce solum natale vale. Tua prælia gessi,
Nunc galeam abjicio. Quisquis amicus ovet.

Onder sijne historieboeken teld men:

De Hollandiæ illustribus viris & Locis.

„Hollands doorluchtige mannen en plaatsen. *Diadema Imperatorium.* „Van 's Keizers krooninge en plicht.

Deze zo poëtische als historische werken maakten *Cornelius* alom vermaard. Keizer *Maximiliaan* I. zijne gedichten leesende, zond hem door sijnen afgezand *Stephanus van Cracou*, eene lauerkroon der Poëten. *Gerardus Noviomagus* rekend hem, hoewel sijnen tegenstrijder, onder de voortreffelijkste Nederlandsche mannen, en noemd hem, *Historicus & nobilis versificator*, „Eenen historie schrijver en edelen Poeët. *Erasmus Poët*, titeld hem voor *Godsgeleerden*, en noemd hem een *allerwelspreekensten en geleerdsten man.*

Cornelius word van Keizer Maximiliaan met een poëtische krans vereerd. *Ep. Corn. ad Ioh. de Heemstede Dm. de Liesveld.* Sijn lof.

Gerardus Vossius schijnt niet al te vast te gelooven, 't geen men nochtans doorgaans gevoeld, dat *Cornelius* de leermeester van den grooten *Erasmus* zoude geweest zijn, *videtur*, zegd *Vossius*, *præceptor fuisse magni Erasmi.* Tot deze twijfelinge konnen reden gegeeven hebben, de verscheide Conventen, in welke zy woonden, *Cornelius* in den Hem, *Erasmus* in 't Land van Stein; ook de brieven, die zy gewisseld hebben, welke op geen trant van eenen leerling tot sijnen meester, noch van eenen meester tot sijnen leerling, schijnen geschreven. Doch men word'er van overtuigd, wanneer men in *Alardus* brief aan *Cornelius* van 't jaar 1515. leest: *Erasmns Basileæ agit. Miramur omnes quod tui, syncerissimi semper amici, & Præceptoris, nusquam meminit.*

Voss. de Hist. Lat. L. 3. Was Erasmus leermeester. *Erasm. Ep. I. & 2. Ed. Ludg.*

Bonaventura Vulcanius, wiens vader *Petrus Vulcanius* een van *Erasmus* beste vrinden was, dichte van *Cornelius*,

Quondam, ô flos Batavum, Doctor, Erasme tuus.

Sijne brieven handel met hem.

Wat *Erasmus* vryborstig schrijven aan *Cornelius* belangd, hy selve lost deze zwarigheid af, met te zeggen dat sijn *Cornelius* met voordacht hem daar aan geholpen hadde om te zien hoe hy hem weeren konde. Hun spiegelgevecht was over de kroonen van welsprekendheid en poësie. *Erasmus* gedoogde niet dat men 't hoofd van *Laurentius Valla* van d'eerste zoude ontblooten, *En tibi me Laurentianæ injuriæ vindicem: ego illius doctrinam, quâ, meo judicio, nulla probatior, tuendam mihi sumpsi*, ende *Cornelius* wilde niet die der poësie *Hieronimus Balbus* vereeren, 't geen *Erasmus* hem betwistde. Al wat ze voorder schreeven was om haare vrindschap onderling t'onderhouden. Men vind in den Leidsche druk van *Erasmus* elf brieven, aan *Cornelius*, en vier van *Cornelius* aan *Erasmus* geschreven. Onder d'elf van *Erasmus* zijn de drie laatsten, gelijk ook de vier van *Cornelius* in geen voorige drukken oit gezien.

Ep. Erasm. Ep. 1. 2. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. *Corn. ad Erasm.* 416: 417. 418. 419. *Ed. Lugd. app.*

D'Eerste van allen *Erasmus* brieven draagd het opschrift aan *Cornelius Aurotinus*, (zo lustde het toen *Erasmus Cornelius* van sijne vader-stad *der Goude*, te titelen,) en de twede aan den zelven *Cornelius* zonder meer, 't geen 's middag klaar uit den inhoud der zelvige, te zien is. *Cornelius* moet by de geleerde wereld des te liever en te geachtbaarder zijn, om dat hy den jongen *Erasmus* eerst tot het brieven schrijven (waar uit thans de taalkunde en historie zo veel nuttigheids erlangd) verlokt heeft. *Erasmus* schreef den eersten in 't jaar 1489. D'Uitgeever zet voor aan 't hoofd, *scripsit puer*, dat hy dien *noch een kind*, of jonge *zijnde* opstelde, doch indien *Erasmus* in 't jaar 1465. (zo schrijft *Miræus*) of 1467. (zo leest sijn Rotterdams pronkbeeld) geboren wierd, in 't jaar 1489. noch een kind was, moet wel lang een kind gebleven, en schielijk een man geworden zijn, daar hem in dien tijd onze *Cornelius* voor hield, aan hem opschrijvende, *Erasmo Viro undecumque doctissimo* ,, aan den *welgeleerden*

Man

Man Erasmus. 24. of althans 22. jaaren *Erasmus* oud zijnde, hadde zekerlijk sijne kinder schoenen al lang weggeworpen. *Erasmus* brieven handel met onzen *Cornelius* in 't begin der zestiende Eeuw, begon geheel te stremmen, alle sijne bekenden waren hier over verzet, *Miramur omnes*, zegd *Alardus*, doch ik gisse dat het *Cornelius* eerst naliet gelijk sijn Neef *Guilielmus*, om geen haat der Kloosterlingen op sijnen hals te haalen. *Cornelius* heeft sijn woord geen stand gedaan, zo dat dit de rede van verwijdering was, want hy had wel eer dit vers aan *Erasmus* geschreven.

In nos ore fero Livide garrias,
Consumens proprios invidia sinus:
En summos sequimur per studium viros.
Nec sentit pulices æquus.

De Regulieren van den *Hem* hadden onzen *Cornelius* hunnen Klooster beschikker, of ontfanger gemaakt, doch hier van ontflagen zijnde schreef *Erasmus* . . . *Quid igitur potissimum mali imprecer his, qui te procuratorem fecerunt? nempe ut ipsi procuratores fiant.* Wanneer *Cornelius* sijn leeven eindigde hebben noch *Myræus*, noch *Valerius Andreas* noch G. *Vossius* aangetekend. *Moreri* gist, dat het ontrent het jaar 1520 was zekerlijk niet eerder, want *Cornelius* schreef een lofdicht voor *Karel* V. Keizer geworden in 't jaar 1520. *Martinus Visscherus* geschrift stelde ontrent het jaar 1572. een verhaal op van de stichtinge, aanwas, en verwoestinge van sijn Klooster *den Hem*, in 't welk wel licht het rechte bescheid van 't leeven en sterven van onzen *Cornelius* zoude te vinden zijn. Het ongedrukt afschrift van dit werk heeft *Boxhornius* wel eer onder hem gehad.

Ep. 415. *Ed Corn. Goud. Ed. Lugd.*

Sijne vriendschap met Erasmus verkoeld.

Hy overleed ontrent 't jaar 1520.

1510. Guilielmus Hermannus Lopsen, Neef van Cornelius Aurelius.

Guilielmus Hermannus, of *Hermanni*, Broeders Zoon van *Cornelius Aurelius*, uit het geslacht der *Lopsen*, Ter Goude gebooren, wierd Regulier in 't Land van Stein ontrent ten zelvigen tijde als *Erasmus*. Hy was kloek, levend, en vlug van geest. *Erasmus* (bequaam, zo het oyt ymand

Sijne bequaamigheden.

ymand ware,) om van verstanden te oordeelen, zegd, dat hy hem altoos over 't groot vernuft van *Guilielmus* verwonderde. *Mihi doctissimi, modestissimique adolescentis ingenium semper admirationi fuit.* Hier by was hy arbeidzaam, en ongemeen leesgierig. Sijn voorbeeld maakte sijnen Kloostergenoot, *Erasmus*, zo gaande, dat'er geen latijnsch Schrijver van aanzien gevonden wierd, of zy doorbladerd sijne schriften. Dag en nacht hadden zy hunne neusen in de boeken. Den tijd, dien hunne Spitsbroeders met boerten, brassen, slempen, slaapen en luyeren, sleeten, brachten zy met studeeren en blokken door. Zo getuigd *Beatus Rhenanus*, *Hoc socio* (Guilielmo) *adjutus & accensus nullum Latinorum autorum volumen non excussit*, Erasmus, *Diu noctuque erant in litteris. Tempus quod aquales alii jocis, sommis, commessationibus ignaviter absumebant, hi duo libris evolvendis & exercendo stylo impendebant.*

Hy helpt Erasmus aan 't leezen van goede boeken. *B. Rhen. Carol.* V.

Guilielmus had een inborst, niet alleen door 't bestier der reden, maar zelfs van natuurs halven vervremd van quaad. Hy was een vyand van alle grootsheid en eerzucht, tegen alle pluimstrijkeryen ingenomen, zedig, en vrolijk van geest. Deze voortreffelijke hoedanigheden deeden hem van *Erasmus* zo geacht zijn, dat hy rond uit hem zegd, ,,u alleen acht ik meer als al den hoop, *te unum pluris facio quam cæteros omnes.* Hy getuigd, selfs volgens andere gevoelden, dat van zo eenen, niets als iets groots te verwachten stond, *Nihil unquam mediocre, nedum humile, nihil non egregium, a tali indole exspectandum judicavi . . . meo tamen unius judicio non steti. Erasmus* derfde zelfs ons Steinschè Land, om *Guilielmus* latijnsche dichtkunste, nevens de Mantuaasche velden, (zo gelukkig vruchtbaar in de tweede grootste poëeten, *Virgilius* en *Bapt. Mantuanus*) plaatzen. *Steinense illud rus quandoque habiturum, quod Mantua jam bis felix nequeat contemnere.* Ja hy ontziet hem niet te zeggen, dat

Van wien hoog geacht en geprezen.

Ep. 395. *ad Henr. de Berg. Ed. Lugd. app.*

Gui-

Guilielmus Hollands meeste en grootste verwachting, en hoogste luister zijn zoude; *Prima, ac summa Hollandiæ nostræ spes, summum decus.* En dit alles was *Guilielmus* in een land, zegd *Erasmus*, daar men toenmaals taalvreemd was, geen verschot van Meesters hadde, daar de studie niet geacht wierd. *Ad miraculi cumulum facit patriæ barbaries, præceptorum penuria, honosque nullus apud nos studiis habitus.* *ibid.*

Erasmus liefde tot *Guilielmus* week geenzints voor sijne grootachtinge. Hy schrijft aan den Aartsbisschop van Kamerijk, dat *Guilielmus* van jongs af aan sijn eenigste vrind was. „Gy zoud zweeren, zegd hy aan *Cornelius*", *Guilielmus* Oom, „dat wy eene ziele in beide onze „lichaamen hadden. „Hier uit quam de smert, die *Guilielmus* met sijn treurdicht over *Erasmus* afscheid, gaande (zo men meende) met den Aartsbisschop *de Berges* na Romen, betuigde. en bemind wierd. *Ep. 395. in app. Ed. L.* *ib. Ep. 410.* *B. Rhen. Carol. V.*

At nunc sors nos divellit, tibi quod bene vertat,
Sors peracerba mihi.
Me sine solus abis, tu Rheni frigora & Alpeis
Me sine solus abis.
Italiam, Italiam, lætus penetrabis amænam. &c.

Al en 't om waar *Erasmus* na dezen zich bevond zocht hy sijnen vrind bekend en geacht te maaken. Hooggelijk prees hy hem by den Aartsbisschop van Kamerijk, by alle geleerden te Parijs, en Leuven. Hy bezorgde hem de gunst van *Jakobus Battus*, kennisse aan den leermeester van Hertog *Philip*, den Franschen Poëet *Faustus*, den vermaarden *Budæus*, ende den Engelschen *Montjoyus*. Hy placht te zeggen, dat de naam van *Guilielmus* als by noodlot sijne vrindschap ingewijd ware, en hem gezegend. *Nomen hoc mihi ceu fato quodam amicum ac prosperum esse video.* *Ep. 36. ad Batt. Ed. Lugd.* *App. Ep. 454. Ep. 203. Ed. Lugd. Budæo.* *Ep. 394 ad Guil. Crojum Card. Ed. Lug.*

Guilielmus, hoe wel niet gezind om door veel schrijven sijnen naam doorluchtig te maaken (waar over *Erasmus*

hem miſprees) gaf eenige ſijner werken in handen van goede vrinden, die ze buiten ſijn weeten op de pers leiden. Zo deed *Eraſmus* ſijne *Sylva Odarum*, *Boſch van Lierdichten*, hem om het te ziften, of aan een kant te helpen te Parijs overgezonden in ſtilte met een opdracht aan *Henricus van Berge*, Aartsbiſſchop van Kamerijk, in 4. in 't jaar 1494. drukken. Yder was, als 't in 't licht quam, in de Parijſche ſchoole even begeerig, om het te leezen, te houden en te prijzen. *Tanto ardore*, ſchrijft hy uit Parijs 1498. *meus Guilielmus, ab univerſis hujus Academiæ alumnis legitur, rapitur, tenetur, ut dictu prope ſit incredibile: jam paſſim in publicis auditoriis, in Collegiis Guilielmi nomen perſtrepit.*

Sijne poeſien. *Val. Andr. Bibl. belg.* *Ep. 34. Henr. a Berg. Ed. Lugd.*

Guilielmus maakte verſcheide andere gedichten, als *Expoſtulatio Chriſti morientis.* „Een verwijt-klagte van „den ſtervende Chriſtus. T' Antwerpen in 't jaar 1559. by *Johannes Bellerus* in 16. gedrukt. *B. Hieronis vita & Paſſio, verſu Heroico.* „Het leven en lijden van den „*H. Jeroen.* In de boekkamer der Regulieren te Leuven te vinden. De *Sto. Bavone* carmen. „Een dicht van „den *H. Bavo.* waar van *Eraſmus* gewaagd. *De bello Gelro-Germanico*: „Een verhaal van den Gelderſchen „krijg in Nederland. T' Amſterdam met flechte letter gedrukt. Hy vertaalde eenige fabelen van *Æſopus* uit het grieks. Schreef eenige *Apologos*, of verdedigingen. *Verſcheide brieven*; waar van *Eraſmus* laaſte druk ons 'er veele mede deeld; eenen aan *Jacobus Battus*, twee aan *Eraſmus*, eenen aan *Johannes*, leermeeſter van Hertog *Philip*, en twee aan *Servatius Rogerus*.

Eraſm. ep. hiſtorien; *Annal: Matth. tom. 1. Holl. Gelr. bellum 1507. & de inceps.* vertaalingen, verdedigingen, *Eraſm. ep.*

Van *Eraſmus* brieven aan *Guilielmus* zijn'er vijf overig. Twee den 15den in 't jaar 1497. en den 83ſten. in 't jaar 1499 getekend, de andere drie zonder jaartekeninge, zijn de 444. 445. 446ſten in *app. Ed. Lugd.* D'eige druk deeld ons ook eenen voor heen noit gedrukten brief van *Fauſtus* aan *Guilielmus* mede.

brieven. *Ep. Eraſm. app. 394. ep. ed. Lugd. Ep. 447. ed. Lugd. app.*

Erasmus, die *Guilielmus* best kende, konde sijne nederigheid en vermijdheid om iets groots uit te geeven, niet verdraagen; maar schreef hem, dat hem geen macht, maar slechts moed ontbrak. *Crede hoc mihi, Guilielme, nihil non poteris, modo animus non desit.* Terwijl *Erasmus* te Parijs, en naderhand te Leuven was, begon men hem by *Guilielmus* tegen te maaken, *multa de me renuntiari auditu neutiquam jucunda*, men begon hem zelfs over *Erasmus* luister scheel aan te zien, *scribis te gloriæ meæ invidiam sustinere.*

& 448. Ep. 454. app. Ep. 491. 492. app. Ep. 449. app. Ep. 15. Ed. Lugd.

men maakt Erasmus by hem verdacht.

ibid.

Erasmus, dit gewaar geworden, schreef hem uit Leuven op den 27. van November des jaars, 15.... „Ik „laat my voorstaan dat gy al willens onze vrindschap af- „snijd uit vreese van met en om my gehaat te worden. „All' uwe beleefde verschooningen gelden by my niet, „indien ik het te recht geraaden heb, dewijl gy toond „voor uwen alouden vrind, met u in de studie opgewiegd „(om niet anders te melden) zo veel niet over te heb- „ben, dat gy om zijnen 't wille het gesnater van een deel „kapdraagers wilde verdraagen, of 't gekef van vrouwlui- „den aan uwen elleboog zetten, die gy, denkende het „verstand en wetenschap, dat gy bezit, niet meer als „eene vlieg had moeten achten.

Ep. 445. app. Ed. Lugd.

Dat *Erasmus* niet al mis tastde blijkt uit *Guilielmus* raadvraagen van *Servatius* over 't boek van *d' Adagia*, 't geen *Erasmus* hem, met verzoek van sijn oordeel over 't zelvige te mogen weeten, uit Parijs had doen toekoomen: „*Ik weet* niet, zegd hy, hoe ik onzen *Erasmus* zal ant- „woorden. Ik ben bevreesd, 't zy dat ik spreeke ofte „swijge. *Quomodo Erasmo nostro satisfaciam hæreo. . . . Dicam, an sileam vereor.*

Ep. 492. app. Ed. Lugd.

Servatius maakte aan *Erasmus* te Calais, en op reis na Basel en Romen zijnde *Guilielmus* dood bekend; doch die schreef hem wederom, dat hy ze van *Ratbondus*, en sijne Huisvrouwe, reeds verstaan hadde. Wanneer de-

ze voorviel blijkt noch uit deze, noch andere brieven van *Erasmus. Valerius Andreas*, nochte ymand anders, teekenen den tijd'er niet van aan. Doch uit het ziel-of doodboek van 't Steynsche Convent ('t geen de laatste dezer Regulieren, *Cornelius Diephorst* aan de Goudsche boekkamer liet,) blijkt dat *Guilielmus Hermanni* in sijn Klooster overleed in 't jaar 1510: op den 18sten van de maand Julius.

Erasm. Servatio in prolog. Epist. Ed. Lond.

sterft in 't jaar 1510.

Franciscus Trici, of *Theodorici* in 't Steinsche doodregister bygenaamd, van der Goude, wierd Regulier in 't Klooster van Stein, *Erasmus* mede Kloosterling, bekende en vrind. Hy schreef ontrent het uitgaan der vijftiende Eeuwe. *Poematum Liber unus*. „Een dichtboek, 't geen hy sijnen Neef *Reynier Snoy* te Leuven studeerende, opdroeg. *Volumen Epistolarum familiarium*. „Brieven „aan vrienden, mede den zelvigen opgedragen. Sijne noit gedrukte handschriften had wel eer *Boxhornius* te Leiden.

1510. *Necr. Stein.* Franciscus Theodorici. *Val. Andr.* Erasmus Kloostergezel. Sijne poesie, en brieven.

Servatius, Prior der Steinsche Regulieren, verwittigde *Erasmus* van sijne dood door eenen brief, waar op hy hem antwoort, *De morte Guilielmi, Francisci, & Andreæ, sciebam ex Ratbondo:* „Ratbondus had my het sterven „van . . . *Franciscus* geboodschapt. Hy overleed in 't jaar 1513, op den 8sten van September, Prior zijnde van den Donk, in de Dortsche waart.

In prolog. Ep. Ed. Lond.

Sterft in 't jaar 1513. Prior in den Hem. *Necrol. Stein.*

Reynier Snoy wierd Ter Goude uit een aanzienlijk geslacht * ontrent 1467. geboren, hy was, noch een kind zijnde, zo dom bot van begrip, dat geen vlijt van sijnen arbeidzaamen leermeester het konde scherpen. Zeven jaaren oud wiste hy noch geen A. voor een B. De zwaarhoofdige vader zag het voorts eenige jaaren, zonder hem school te zenden, in, om dus de braakleggende hersenen beter na tijd en wijlen te bebouwen. Hy mochte zich onderwijlen troosten met te denken dat de eerst traag vruchtdraagende boomen, de meeste metter

* (*Bernard Snoy schildknaap, Arnoud Snoy, schilderen.*)

1525. Reynier Snoy was hard leerend.

Theodor. Snoy. On-

ter tijd voortbrengen; dat men met meer moeyte in hardsteen, als 't zand insnijd, maar dat het'er blijft zo veel te langwijliger in staat.

Na verloop van jaaren vraagd de vader wat de zoon in 't zin hadde, op een ambacht, dan aan de studie te gaan. Hy kiest het ambacht, de vader besteld hem by eenen grofsmit, met last, hy zoude hem eenen groven mooker in den vuyst, en 't zwaarste werk in de hand geeven. Wel haast bad de Jonge, dit werken moey, om school te gaan, 't geen zo wel gelukte, dat hy binnen kort alle sijne medescholieren te gauw wierd. Te Leuven in de Philosophie en Artskunde eenige jaaren gesleeten bebbende, trok hy na Italien, en wierd te Boloigne leermeester in die wetenschap, zijnde met een aanzienelijk geschenk, begiftigd. Hier toonde hy in veele aanspraaken en school oeffeningen, dat hy, niet tegenstaande de rauwe geschaafdheid dier tijden, een doorslepen wijsgeer, en een taalkundige Redenaar was.

derdiaken en Kanonik van St. Salvator t'Urecht. *Necrol. S. Salvat. Brass. in prol. Hist. Bast.*

gaat op een ambacht,

verlaat het en begeeft zich tot de studie te Leuven. te Boloigne, alwaar hy leeraard.

In sijn vaderland gekeerd wierd hy lijsarts en gunsteling van *Adolf van Burgundien*, Heere van Ter Veere, die hem met aanzienelijke goederen verrijkte. *Karel*, Heer van de Nederlanden, zond hem voor sijnen afgezand na *Jacobus* IV. Koning van Schotland, en *Chriesternus*, Koning van Denemarken. De goudsche Wethouders namen hem onder hun hoogachtbaar getal, en gezelschap aan. Hy had ten vrouwe eene *Aleidis*, by wie hy twee Dochters won, *Aleidis* en *Maria*, beide naderhand in 't Klooster van St. *Margariete* Ter Goude Nonnen. Alle bedieningen en waardigheden na dezen afleggende, besteede hy het overige van sijn leeven Ter Goude in Godgeleerde studien. *Petrus Aurelius*, droeg aan *Snoys* sijn boek *De situ & laudibus Bataviæ*, op, Bataviaas plaats, stand en lof. Zelfs schreef hy verscheide boeken. Onder sijne letterkundige teld men:

In Nederland gekeerd word hy Lijfarts van Adolf van Burgondien, afgesant na Schotland en Denemarken, goudsche Wethouder,

hy was letterkundig,

wijsgeer, *Liber de arte Poetica.* Rijmkonst. *Parænitícon ad Carolum Quintum, carmine elegiaco.* „Vermaandicht aan „Keizer Karel, V. Onder de Philosoofsche. *Liber de Essentia animæ.* „Van der ziele weezen, van haare krach-„ten, en hertstochten; doch van deze niet ten volle, waarom hy sijnen *Adolf van Burgundie*, op 't einde van 't eerste deel, dus aanspreekt, *Dimidiatum opus accipe, dictis facesso. Secundus Liber de Potentiis animæ, Tertius de Passionibus animæ, in Spongia, quod ajunt, incubuere, hosce aliqnando editurus, si operam & oleum non perdidisse me hac lucubratiunculâ perspexerim. Liber de Idæis,* „Van de denkbeelden. *Liber de summo bono,* „Van 't Hoogste goed, gevoegd by dat van *'t weesen der ziele. Liber de Fato,* „Van 't noodlot. *Sophologia,* „Wijze redevoering over de natuurkunde. Van dit boek gewaagd hy in 't zevende sijner historien. Onder sijn medicijn boeken teld men: *Liber de Ile. . . . . Liber de arte Alcumistica.* genees- kundig, „Van de scheykonste. *Twee stukken van sijne Artsoeffeninge. Acolastus.* „D' Uitgelatene, in dicht onder sijne historie- geschickt boeken. *Historiæ Batavicæ Lib.* XIII. „De Ba-„taviesche historien in 13. boeken. *Scrutinium historicæ veritatis.* „Naspeuring der historische waarheid, waar in hy de zes wereld-tijden, en vier Monarchien doorloopt.

Onder sijne Godgeleerde en Godvruchtige schriften: *Antilutherus,* „Luthers tegenstrijder: waar in, een dwa- en Geschil- schrijver, ze, en een wijze zaamen spreeken van 't geloof en de werken, en het zot gevoelen der geener die den mensch geeft eene uitbreidinge over de Psalmen in 't licht, en andere Godgeleerde stukken, van sijnen vrijen wille ontblooten, en 't geloof alleen ter zaligheid noodig stellen, word wederlegd. *Paraphrasis in Psalmos Davidicos.* „Uitbreiding over Davids Psalmen. Deze is in verscheide steden meermaals gedrukt, en taalen overgebracht. *Jacobus Cool, Brassica*, bracht dit, sijn oudooms werk in de Nederduitsche taale eerst over. *Laus Deiparæ Virginis, carmine saphico.* „Mariaas lof-„dicht

dicht op Saphische maat. *Poemata Sacra.* „Heilige gedich-„ten. *Præparatio ad sumendam dignè Eucharistiam.* „Be-„reiding tot het waerdig nuttigen van 't H. Sacrament des „Altaars, voor sijne twee Dochters als zy het Klooster-leeven aanvaarden. *Concio sacra de Publicano & Pharisæo in templo orantibus.* „Heilige redevoering over den „Tollenaar en Farisee biddende in den tempel, opgesteld in sijne ziekte.

hy sterft in 't jaar 1537.

Uit het zien van sijn water voorspelde de man sijne dood, en eischte voorts wat hem lustde, zeggende *Serum est amici.* „'T is gedaan mijne vrinde. Hy overleed op den 1sten van Augustus in 't jaar 1537. oud ontrent zestig jaaren, wierd onder eene met koper beslagen zark, waar in sijn afbeedzel stond, in St. Jans kerke Ter Goude ten grave besteld. Doch dezen grafsteen vernielde wel haast de volgende kerkbrand. De vermaarde Amsterdammer *Alardus* dichtde hem dit grafschrift.

van veele geprezen,

Ecquid in omnigenis naturæ dotibus usquam est,
Ingenii præses, quidve Minerva parit,
Quod non ingenio Snoius, studioque frequenti
Prendit, & absolvit non sine judicio?
Quicquid habent nitidi divina poemata cultus,
Exprimit hoc doctis undique carminibus.
Instar apis, variis ex libris plurima carpsit,
Melleus hinc blando manat ab ore liquor.
Scivit inurbanum lepido seponere dicto,
Plusquam civili præditus ingenio.
Reddere personæ scit convenientia cuique,
Et quod justitiæ est, jus dare cuique suum.
Omnia Rhetorici tenuit præcepta nitoris,
Astrorum motus, comme minitque situs.
Novit Atlantiaci metiri pondus Olympi
Quæque sub ambobus tenditur ora polis.
Quicquid ab expertis Medicis aliquando repertum est,
In numerato habuit, si quis habere potest.

Nemo vir hoc Medico fuit experientior uno,
Et plures medicâ nemo levavit ope.
Quicquid in historiis sacris juxtaque profanis,
Scriptum est; excussit, calluit, edidicit.
Abdita Scripturæ penetrans mysteria sacræ,
Obscurum verbis explicat omne tribus.
Ornandis studiis natus, natusque juvandis,
Pauperibus; summo quos fovet obsequio.
Lætus uti semper vixit, sic lætus obivit,
Quod bene confidit de bonitate Dei.
Ut cinis ut pulvis, terræque est reddita terra,
In cælos rediit spiritus, unde venit.

van Dousa verkleind,

Valerius Andreas schrijft hem dit volgende:
Historicus, Medicus, vates; hæc singula Snoyus,
Unus homo, pariter munia sustinuit.

Sijn leeven en lof heben beschreven *Cornelius Aurelius*, *Alardus Amstelredamus*, *Dulcanius Bonaventura*, *Albertus Miræus*, *Jacobus Brassica*, en *Valerius Andreas*. Nooit prees hem *Dousa*, noit laakte hem in de geschiktboeken *Junius*. De laaste druk van *Erasmus* werken geeft ons eenen brief van *Reynerus* aan *Erasmus* over 't schrijven van *sijne Batavische historien*, dewelke hy tusschen sijne bezigheden te loops op 't aanraaden van *Guilielmus Hermmani*, by een gesteld, zegd te willen achterhouden. Hy doet een kort verslag van den inhoud der vijftien daar toe geschikte boeken, en zegd dezelvige zo wanstellig te vinden, dat hem best dachte die niet te voorschijn te brengen. Hy betuigd, dat hy altoos liefde tot de goede wetenschappen, en van jongs af sijn best gedaan hadde om eene geleerde welspreekendheid te bekoomen. *Ego disciplinas semper politiores amplexus, doctam eloquentiam pro mea virili ab unguiculis dilexi.*

Erasm. ep. 474. app. ed. Lugd. riis

Ep 564. ed. Lugd. app. ad Medic. vide ind. Ep. ad nomen Reynerus

van Erasmus geeerd.

Dat *Erasmus* zomwijlen van *Snoyus* was bygestaan erkend hy zeer dankbaarlijk in sijnen onder den titel *van voor zekeren vrind aan eenen Geneesmeester geschreven brief*. In dezen noemd hy hem eenen Medicijnmeester *in arte prin-*

principem, fide rarâ & pene incredibili, curâ & sollicitudine plusquam paternâ, humanitate incredibili. Arte, zegd hy, *doctus es miraculo, fide magnatibus places, diligentiâ curâque laborantibus, humanitate, mirâque morum suavitate universis.*

Uit Londen aan Mr. *Jacob Mauritsz* schrijvende, noemd hy onzen *Reynerus Alterum litterarum Hollandicarum Decus.* *Erasm. Ep. 464. app. Ed. Lugd.*

Theodoricus Gerardus, van der Goude, ervaren in de griekſche taale, en geneeskunde, leefde ontrent met den voorgaanden, hy bracht eenige stukken van *Galenus* uit het grieks in het latijn, en onder andere: *De Curandi ratione per venæ sectionem.* „Van 't geneezen door aderlaaten. *De Hirudinibus, Revulsione, Cucurbitula & Scarificatione. De simplicium Medicamentorum facultatibus Libros* XI. *Paris. folio*, 1530. & 1543. 8. *Item Basil. apud Frobenium, cum latinis Galeni operibus.* *Joachimus Martinus*, (*Martianus* noemd hem *Erasmus*) *Gregorius*, staat by *Boxhornius* voor een geleerden Gouwenaar te boek. Hy was in alles *Theodoricus* sijnen tijd-en land-genoot, in kennisse van taale, geneeskunde, en zucht tot *Galenus* gelijk, van wien hy in 't latijn overzetde, *Libros de alimentorum facultatibus.* „De boeken van d'eygenschap des voedzels. *De attenuante Victus ratione.*

1526. Theodoricus Gerardus Taal en Genees-kundige, 1520. Joachimus Theod. Gregorius, vertaald uit het grieks verscheide werken van Galenus.

. . . .

Introductionem in pulsus sectione secunda.

. . . .

Alle te Basel met andere werken van *Galenus* gedrukt. *Joachimus* was *Erasmus* vriend, deze schreef hem in 't jaar 1528. Was Erasmus vriend.

Valerius Andreas, steld hem om rede van dezen brief, waar in *Erasmus* hem *Medicus Gandavus*, „Gendsch Geneesheer titeld, onder de geleerde van die Stad, doch 't is niet ongehoord dat een elders gebooren, van sijne woonplaats daar hy sijne wetenschap oeffend den naam voerd. En het woord van *Boxhornius* zoude my by sijn Boxhorn. steld hem onder de Goudsche, *Erasm. ep. 1014. ad Ioach. Med. Gandavo, ed. Lugd.*

Val. Andreas onder de Gentsche geleerden.

gevoelen, tegen dat van *Valerius Andreas* doen blijven, ten ware, dat *Erasmus* hem in sijnen 1014den brief ronduit noemde *Joachimus Martianus Gentenaar*, 't geen meer op eene geboorte als woonplaatse duid.

Erasm. ep. 1014. Ed. Lugd. ad Andr. & Christ a Conritz.

1540. Hermannus Lethmatius van aanzienelijke ouders, taalkundig studeert te Parijs, word hoogleeraar in de Sorbonne.

Hermannus, anders *Hermas Lethmaat*, Ter Goude uit een zeer rijk en aanzienelijk geslacht, in 't jaar 1492. gebooren, besteedde sijn eerste jaaren met veel voortgang in de fransche, latijnsche en griekſche-taalkunde, sijne voordere te Parijs in de studie der Godgeleerheid, waar in hy alle sijne mede leerlingen van 't Sorbonne (eene schoole in deze wetenschap buiten tegenspraak d' allereerste) den louf afstak.

Erasm. L. ep. 17. ep. 6.

Sijne begaafdheden,

Ita se gessit, getuigd van hem onze *Erasmus*, schrijvende aan *Nicolaus Everardi*, voorzitter in den raad van Holland, *in hoc cursu Sorbonicæ Theologiæ ut omnibus punctis primas meruerit, idque in ea schola quæ sine controversia in hoc studiorum genere semper primas tenuit.* Opschoolstreeken of spitsvinnige vitteryen had hy het heel niet geladen, maaar des te meer op al wat oude Godgeleerden en historie schrijvers hadden nagelaaten. Fluks en snel was hy van verstand, noit verzadigd van leeren, vaerdig en rijp van oordeel, en dat ('t geen vry zeldzaam is) zonder trots, fier, of haastig te weezen. Hy was ongemeen beleefd, spraakzaam, zoetaardig, en had alle de wellevendheid der franschen ingezogen. Zo beschrijven sijne hoedanigheden. *Erasmus* en *Martinus Dorpius*. *Ingenium*, zegd d' eerste, *velox ac rapidum, discendi aviditas inexplebilis, judicium præsens & expeditum. Quodque in hoc genere rarum est, nihil habet arrogantiæ, nihil bilis, nihil supercilii. Mira comitas, mira modestia. Audit patienter quoslibet, cedit etiam miserioribus. Est corporis valetudo prospera, quæ hoc magis pollicetur vivacitatem, quod ipse victûs sit temperatissimi.* De tweede schrijft aan hem, *tu me aliquanto junior es, gallicè nosti, græcè ac latinè; comis es, affabilis, suavis, gallicis moribus, eisque profecto elegantissimis assuevisti.* Om deze voorrechten beval hem *Erasmus* op 't allerhoogste aan den gemelten voorzit-

Mart. Dorp. Ep. ad H. Lethm. M. S. bibl. Goud.

ter

ter *Nicolaus*, ſchoon hy qualijk dertig jaaren bereikte, *Non tibi*, zegd, hy, *commendo Hermannum, non enim dubito, quin tibi notior ſit quam mihi; neque me prœterit quo ſtudio ſoleas ejuſmodi proſequi, tantum rogo, ut eum & reliquis Hollandiæ noſtræ proceribus commendare ſtudeas. Sic citius parabit ſibi opinionem apud univerſos, ſi primorum ſuffragiis commendabitur, & eorum judicio probabitur, qui apud omnes ſunt probatiſſimi. Ipſe quidem non ambit gloriam, ſed hoc magis promeretur. Et ad publicam utilitatem pertinet, ut de viris optimis optime ſentiat & populus.*

Adrianus VI. eerſte der Nederlanders, die oit op Petrus ſtoel verheven wierd, trok wel haaſt het puik ſijner Landsgenooten na Romen, dat hen noit zo na was. Onze *Hermannus* in 't jaar 1522. derwaarts vertrokken had eerſt ſijn verblijf in 't Hof van Keizer *Karel*, (*in familia Cæſaris*,) naderhand te Rome, voorts in dat van den Aartsbiſſchop van Palermo *Joannes Carondiletus*, eenen man van verziende voorzichtigheid, en door geleerd, *perſpicaciſſimæ prudentiæ*, *eximiè eruditum*, aan wien *Eraſmus* ſijnen *Hilarius* opdroeg.

Reiſt na Romen,

Eraſm. ep. 1. ad H. Leth. M.S. Bibl. *Goud.*

Op den 21ſten Februarius begroetde *Eraſmus* ſijnen *Lethmaat* te Rome in 't Hof des Keizers met eenen brief uit Baſel. 't Zaamt leerd hy hem het Hof volgen. Hy had hem zelfs aan den Paus met veel lof bekend gemaakt. *Proximis ad illum litteris honorificam tui mentionem feci.* Doch al wat onze brave *Lethmaat* te Rome kreeg was maar eene Kanoniksdy van St. Marie t' Utrecht, waar over *Albertus Piggchius* hem uit Romen op den 12ſten van Auguſtus der jaars 1525. gebelgd, ſchreef, *cum adhuc viveret Adrianus te addictum fuiſſe illi Panormitano, non pro tua dignitate, quod mihi diſplicebat vehementer.*

word Kanonik van St. Marie t' Utrecht,

Alb. Piggch. ep. 1 ad H. Leth. M.S. Bibl. Goud.

Paus *Adrianus* verliet qualijk deze wereld, of de Nederlanders wel haaſt Romen, die men onder *Clemens* VII. den volgenden Paus, aldaar loens aanzag. Onder deze was onze *Hermannus*, die voorts t' Utrecht ſijne dagen ſleet. *Intellexi* ſchrijft hem *Piggchius* uit Romen, *te reſidere Trajecti in tua Præbenda D. Virginis. Piggchius* op

d' Alkmaarſche Paſtory recht van verwachtinge (gelijk zy het noemen) hebbende, hadde hem geerne in die bedieninge geſteld. Doch *Lethmaat* bleef by ſijne ſtudie, en Kanoniksdye. Men kan uit *Valerius Andreas* rekeninge, afmeeten, dat het ontrent het jaar 1530. moet geweeſt zijn, dat ſijne Medebroeders hem tot Deken van dat aanzienelijk Capittel verkoozen. Geleerde en groote mannen tot hoogen trap van eere geklommen laaten meeſten tijd hunne voorige ſtudie ruſten, *perinde quaſi jam defuncti ſint omni ſtudio, in ocium ſe recipunt, aut neglectis libris, ſacerdotiis accumulandis advigilant*, en ſlijten hunne dagen in ledigheid, of in 't bekuipen van grootere, en meerdere kerk-ampten; doch onze *Lethmaat*, nu ſijn eigen meeſter, blokte thans niet minder als toen hy hem eerſt begon tot de wetenſchappen te beſteeden, *tam avide verſatur in evolvendis optimis auctoribus, quaſi non dimiſſus a ſtudio, ſed nunc demum admiſſus ſit ad ſeria ſtudia. Sic autem amplectitur has humaniores litteras, ut ſuæ profeſſionis tamen non ſit deſertor*, zeide *Eraſmus*, van hem noch jonger zijnde. Sijne brieven-wiſſelingen, en onderlingen handel met de geleerden van dien tijd, ſijne boeken die hy thans ſchreef, en in 't licht gaf, ſijne ſtaats-en Lands-bezigheden, en wederwarigheden hielden hem geſtadig bezig. *Eraſmus* zich van *Bedda*, wegens ſijn verklaard Nieuw Teſtament, wreekende, zegd dat hy deswegens met ſijne ſchool helden, *ſcholæ proceres*, en onder die met *Hermannus Lethmannus*, veel en naarſtig hadde raad gepleegd.

en Deken,

Val. And. Bibl. belg.

beſteed hem tot het ſchrijven van boeken.

Eraſm. ad Nic. Ever. ſupra.

Het boek het geen de doorluchtige Biſſchop van Rocheſter, *Joannes Fiſſcherus*, wel eerL eermeeſter van den ondankbaaren Leerling, Koning *Henrik* VIII. tegens *Luther* ſchreef, van onzen *Hermannus* doorleezen, zag hy eenige zwarigheden, die hy aan den doorluchtigen ſchrijver ontdekte.

Ep. Ioh. Fiſſch. ad H. Lethm. M. S. Bibl. Goud.

Luther leerde dat de menſch in ſijne beſte werken zwaarlijk zondigd. Sijn bewijs was: yder was tot eene volmaak-

maakte liefde Gods, zoude ſijne werken goed en onzondig zijn, verplicht; deze volmaakte liefde toonde hy uit *Auguſtinus* niet bekoomelijk te zijn op deze wereld, vervolgens moet yder menſch in ſijne allerbeſte werken zelfs misdoen.

Fiſſcherus dit wederleggende, onderſcheid de menſchen in hun doen in drie rangen. D'eerſte zegd hy, doen tegen de liefde, gelijk Doodſlaagers, Dieven, Overſpeelders, enz. Deze zondigen doodelijk. Andere misdoen, niet tegen de liefde, maar om datze onder hun goeddoen eenige krankheden, of onachtzaamheden laaten inkruypen, begaan ze eene dagelijſche of vergevelijke zonde; doch wanneer, zeide *Fiſſcherus*, ymand uit al ſijne macht van Gods genade geholpen een werk van liefde betracht, ſchoon hy ſijne begeerlijkheid voeld opwellen, die zondigd in geener wijze. Tot beveſtinge van 't tweede, had de ſchrijver uit den H. *Hieronimus*, onder andere gezegd, dat d'Apoſtel de beſpiegelinge der hemel-geheimeniſſen ter zijden zettende om ſijne winterrok te hebben eeniger wijze qualijk deede. Deeze manier van *Luthers* wangevoelen te wederleggen, gaf, naar 't ſchijnt, onzen geleerden Man geen genoegen, waar van hy door eenen brief den Biſſchop berichtde. Hy meende dat de leere van den *H. Thomas* en *Ægidius* medebracht, dat ymand in Gods liefd zijnde, om niet te zondigen ſijn goed werk doen moeſte, *ſecundum totam latitudinem charitatis*, "geheel en al uit liefde. Ook konde hy hem niet laaten voorſtaan dat d'Apoſtel in dit bezorgen van ſijne winterrok iets misdaan hadde.

Het eerſte beantwoord de groote *Fiſſcherus* met eene verklaringe over de woorden der bygebrachte Leeraaren; het tweede legd hy op *Hieronimus* ſchouderen, wiens woorden hy ontleend hadde; doch zegd ſijnen vermaander toe, dat hy door het tuſſchen voegen, *ſi Hieronimo credidimus*, "indien men *Hieronimus* wild gelooven, zich van ergwaan zal redden.

Raakt in groote onluſten over 't vervremden van een der Eenhoorens het Capittel eigen, *Matth. Fund. & Fata Eccl. Ultr. L.* I. *Fund.* 5. §. 11.

Sijne waardigheid wikkelde *Lethmaat*, Deken geworden van een der vijf capittelen (aan wien in 't Sticht deel in Staats bewind koomt) in verſcheide onluſten en moeyelijkheden.

Zware en langwijlige Oorlogen had de Stad Utrecht in 't vooreinde van de zeſtiende Eeuw tegens haaren Heere en Biſſchop gevoerd. Alleen te machteloos had zy haar tot den Hertog van Gelderland gekeerd, die haar ſijnen byſtand verleende, doch de toegezondene krijgsbenden moeſten betaald, en daar voor de goederen der Geeſtelijken in Gelderland gelegen, verpand blijven. D'oorlog raakte ten einde, en Keizer *Karel* aan den eigendom van 't geheele Sticht. Thans zoude men de verpande goederen loſſen (zulks wilde de Keizer,) en den Hertog voldoen. Wederzijds gezanten zijn pas aan 't handelen, of men beſpeurd dat het de Hertog om de bekende Eenhoorens, (onder het Capittel van St. *Marie* beruſtende, en tot de Hoogaltaarskandelaars gebruikt) te doen was. Hy maakt den Deken te krijgen aan ſijne ſnoer, zend een ſtuk hoorens ('t geen hy hadde) na Utrecht, om dat quanſuis tegen de hoorens van Utrecht te meeten, en te ſchatten, doch dit ſijn ſtuk konde niet meer als een voet in de hoogte haalen.

word op Vredenburg vaſt gezet,

De Deken genegen om den Hertog in te volgen zend, zonder raadpleeginge met de *Koninginne van Hongarien*, of des Lands bevelhebber, den *Grave* van *Hoogſtraaten*, buiten kenniſſe der Kanoniken, hem eenen hooren toe. Dit wierd zo euvel genomen, dat men aanſtonds den Deken greep, en op *Vredenburg* in hechteniſſe bracht. De Kanoniken deeden'er in een ſmeekſchrift dit volgende beklag.

,,Wordt voorgegeven by onſen Deken, en *Henrick* ,,*van Montfoort*, hoe dat de Prior van Munnickhuiſen ,,alhier t' Utrecht was met een ſtuck hoorens, begeerende ,,het ſelve te mogen ſien by onſe drie Eenhoornen om

,,al-

„alsoo te mogen weten, of sijn stuck onse Eenhoornen „oock gelijckten. Het stuck hoorns was lang ontrent „een voet. Hier uit wert geconjectureert, dat die Hee„re van Gelre wel affectie hebben soude in een stucks „hoorns, of in geheel van onse Eenhoornen te hebben. „Dit hoorende die tuyghe die spreeckt, beducht wesen„de men die Eenhoornen in 't Lant van Gelre brengen „mochte, met alsulcken persuasie, heeft hy van stonden „aen geseyt: Heer Deken, en mijn Heeren; al mocht „ons onsen Eenhoorn in 't Lant van Gelre tot recupera„tie van onse goederen, enz. noch soo veel strecken, so „en dunckt my niet geraden nu ter tijt, dat men sulck „doet buyten consent ons Stadthouders des Graven van „Hoochstraten, of anders mochten wy alle in grooten „last ende verdriet komen van 't Hof, dat wy alsulcke „keyserlijcke gifte also by ons selven alieneerden buyten „consent, allegeerende 't exempl van de Heeren van Ou„demunster. wat hem luyden wedervaren was, doe die „Keurfurst van Sassen een tijt verleden een stuck van de „Reliquien van St. *Frederick*, wilneer Bisschop t'Utrecht „was, enz.

Hoe euvel de Landvoogdesse, Koninginne *Maria*, dit werk nam, ziet men uit dit haar antwoord op 't voorzeide smeek-schrift gegeeven:

„Die Coninginne Douagiere van Hungarien en Bohe„men &c. Regente en Gouvernante van den landen van „herwaerts over, gesien hebbende in den secreten rade „der keyserlijke Maj. de Requeste gepresenteert by de „gedeputeerden van den Prelaten en capittelen van der „kercken van Utrecht, tenderende ten eynde dat Heer „*Herman de Gouda* Doctor in Theologien, en Deken van „Sinte Marien kercke binnen der voorsz. Stadt aldair op „Vredenburch gevangen, ontslagen worde op suffisante „cautie ende borchtocht, so heeft haar Coninel. Maj. „obtempererende heur lieder voorsz. begeerte geconsen„teerd,

op borgtocht ontslagen.

„ teerd, ende consenteerd by desen, dat die voorsz. ont-
„ slaging geschien sal, behoudeliken dat de voornoemde
„ Deken hem verbinden sal op pene van alle sijne bene-
„ ficien te verliesen, dat hy sijn uyterste devoir doen
„ sal binnen twee naestcomende maenden te recouvreren,
„ ende der voorsz. kercke van St. Marien te restitueren
„ den Eenhoorn, ende die II. dusent Philips gulden by
„ hem in Gelrelant getransporteert, dair of questie is, en-
„ de daerenboven dat so verre hy deselve restitutie bin-
„ nen den voorsz. tijt van twee maenden niet en doet vol-
„ brengen, dat voor sijne voorsz. ontslaginge de voorsz.
„ Prelaten ende capittelen achtervolgende hare presenta-
„ tien geloven sullen, op te verbeurtenisse van alle hare
„ temporele goederen den voorsz. Deken in rechten te
„ presenteren omme te antwoorden op 't gene des die Pro-
„ cureur Generael hem sal willen eyschen, so uyt saecke
„ van de voorsz. restitutie van de voornoemde partyen,
„ als ook misbruyck ende delicten geimponeert, dat sy
„ luyden 't gewijsde voldoen sullen. Aldus geordonneert
„ by hare Conincl. Maj. in der Stadt van Brussele den 6.
„ Septemb. 1535. Onderteeckent *Marie*. My tegenwoor-
„ dich Pensart.

Geeft sijn boek in 't jaar 1544. uit *Val. And.* Bibl. belg.

De Deken aldus ontslagen sloeg de hand aan sijn geleerd werk. *De instauranda Religione*, van *herkstellinge der Religie*, hy begreep het in negen boeken, waar van het eerste *van de Religie* in 't algemeen, het tweede *van d'afstanders en afvallige der Religie*, het derde van *de wankelbare*, het vierde van *d' opkomste der kerke*, het vijfde van *haaren wijdluchtigen voortgang*, het sesde van de *kerkelijke veranderinge*, het zevende van *'t bedinen der kerkerechten*, het achtste van *'t gezag der H. schrifture*, het negende *van de kerk-plechtigheden* handelen. *Joannes Oporinus*, Drukker te Bazel leide het voor d'eerste maal in 't jaar 1544. onder de pers. D'opdracht houd aan Keizer *Karel* V.

Alar-

Alardus Amstelodamus meld in de voorreede van sijnen uit het grieks vertaalden *Theophylactus*, dat *Hermannus Lethmaat*, noch vijf en dertig boeken, dien hy den naam geeft van *Suspirium*, of *desiderium matris Ecclesiæ super redintegranda Religione*, „kerk zucht over het weder in staat „brengen der Religie heeft geschreven. *Alardus* versierde deze boeken met een welgemaakt dicht. Noit wierdenze, zo veel ik weete, door den druk gemeen. Ik twijfele echter geenzints, of 't zijn die van welke de Drukker *Oporinus* (na Straatsburg verhuist) in sijnen brief aan onzen *Lethmaat* op de Frankfordsche Misse in 't jaar 1551. schreef, en waar van hy zegd het ontwerp, en eenige stukken, gezien te hebben, *vidi capita aliquot, seu specimen operis a te instituti.* Het weinige beviel *Oporinus* zo wel, dat hy betuigde niets zo zeer te wenschen als het voltrokken te zien, hy beloofde het voor September maand, indien het hem wierd gezonden, af te drukken. Doch onze schrijver wilde sijn geheel werk eerst aan d'algemeene Kerkvergaderinge, te Trenten verzameld, vertoonen, en haar oordeel van 't zelvige onderstaan. Hier toe wierden dagen en jaaren, gelijk hem de Drukker waarschoude, vereischt, *ut nostri ferè seculi mores hactenus abunde declararunt, non ita citò futurum videtur ut quæ in Synodo decernenda sunt, plenè constituantur, quin aliquot annis deliberationem illam producendam & perduraturam existimem. Maxime in tantâ rerum, atque ordinum omnium perturbatione atque corruptione.*

schreef noch andere.

Ioh. Opor. ep. ad H. Leth. M. S. bibl. Goud.

Dit werk, aan de Kerkvergaderinge geleverd, gelijk het waarschijnelijk geschiede, zal daar, dewijl *Lethmaat* kort na dezen quam t'overlijden, in andere handen, geraakt, en elders vervlogen zijn, althans noit is 't door den druk in 't licht gekoomen. De staats zaken gaven hem tot het laaste sijns leevens verdrietelijke bezigheden. De Keizer, en de Koningin *Maria* hadden verscheide geld-taxen van d'Utrechtsche geestelijkheid gevorderd, over

Handeld met Viglius over den geldtax door den Keizer en Koninginne den geestelijken van Utrecht opgelegd.

over deze was in 't jaar 1543. verdragen in diervoegen, dat haare goederen in Holland gelegen onder het verding begrepen wierden, doch wanneer in de jaaren 1546, 1547, en 1553. de geestelijkheid op dien voet weder wilde verdraagen, en de vijf kerken of Capittelen klachten over het afvorderen van gelden wegens haare in Holland leggende goederen, inbrachten, schreef in 't jaar 1553. de President *Viglius Suichemius*, niet aan haar, maar aan *Hermannus Lethmatius*, verzochte hem sijne broeders tot het afstaan van zodanigen eysch te bewilligen, en zegd dat'er veele met hem gelagchen hebben, om dat hy een rechtsgeleerde zijnde zich in 't eerste verdrag door eenen Godgeleerden had laaten by den neus vatten.

Vigl. Suich. ep. ad H. Leth. M. S. bibl. Goud.

Na zo veel arbeids, lastige ontmoetingen, en verdrietelijke wederwarigheden, sloot *Hermannus Lethmaat* sijne dagen in 't jaar 1555. op St. *Nicolaasdag*, in den ouderdom van vijf en zestig jaaren. Sijn lijk wierd voor 't Choor in St. Mariekerke onder eene groote sark met koopere plaaten gedekt, naderhand door den moedwil der in de kerk legerende krijgsknechten afgerukt, ter aarbesteld. Heden leest men dit grafschrift op den steen, *Joannes a Noortwijck Lethmatius, Canonicus, qui ætate abiens immaturâ, juxta patruum humatus Idibus Martii* 1470. *Molanus*, zegd, dat *Surius* van dezen veele levensbeschrijvingen van Nederlandsche Heiligen wel eer bequam. Een andere Neef van *Hermannus Lethmaat*, mede *Johannes* genaamd, Kanonik van St. Baafs te Gent, stierf in sijn 17de jaar by sijnen Oom, die hem in het pant van St. Marie aan de westzijde, boven eene deur, dit grafschrift stelde.

Sterft in 't jaar 1555.

I nunc vive diu, me mors, quæ negligit annos,
Mox rapuit, rapiet te, bene vive, vale.

DEO

DEO OPTIMO MAXIMO.

Johannes Lethmatius, Jacobi F. Can. S. Bavonis Gandensis, juvenili ætate ad vitam evocatus meliorem, hic infelicis vitæ exuvias deposuit. Annos fere natus XVII. An. D. CIↃ. IↃ. XLVIII. *Maii* XI. *Die.*

Grooter maakte noit een geleerde man sijne stad als de groote *Erasmus*, onze Burger, sijn der Goude; wat Rotterdam op sijne smuik-geboorte ook roeme, hy is, sijnen oorsprong en geest, niet aan haaren grond, maar den onsen schuldig. 1525. Erasmus buiten echt Ter Goude gewonnen. *Du Pin Bibl. des Aut. Eccl. Tom.* 13.

Dat *Erasmus* buiten echt ter wereld quam bekend hy zelve. Sijn vader *Gerard*, van geboorte en wooninge niet van Zevenberge (als veele, en onder die de geleerde *Du Pin* qualijk willen) maar van der Goude, was redelijk gegoed, en naar tijds wijze niet ongeleerd: hy was zo bevallig in sijn omgang, en glad van tong, dat de Gouwenaars (vlijtig om ymand te bynaamen) hem *Praet* in de wandelinge noemden. Men verteld dat deze *Gerrid Praet*, in de *Vijver-straat*, ook in de *Peper-straat*, tusschen de *Kuyper-steeg* en 't houte, of *laaste brugje* gewoond heeft *Erasmus* moeder *Margarite*, te Zevenbergen van een Medicijnmeester gesprooten, vergat haar op hope, en toezegginge, zo men meend, van houwelijk, *spe conjugii, sunt qui dicunt intercessisse verba*, met den gemelten *Gerard*, die haar ook, ten ware door vader, moeder en broeders gestuit, zoude geecht hebben. *Erasm. in vita sua, a Merula* 1607. *&* *Scriverio* 1615. *Vulgata.* *Wilh: Tomb.*

Men zegt, (hoe wel eenige anders getuigen) dat zy op 't laatste van haar dracht, om haaren misval te verduisteren, na Rotterdam verzonden wierd, en aldaar geviel van eenen zoon, dien zy na sijnen vader *Gerrid* noemde. Indien d'oude Doop-en kerk-boeken van Rotterdam en der Goude in weezen waren konde men met kleine moeite navorschen waar deze zoon ('t geen eenige betwisten) recht geboren is. Teffens zoude men den dag van sijne geboorte (die niet den 28sten, gelijk doorgaans te Word, om sijne geboorte te verduisteren, te Rotterdam gebooren op den 27. van Octob. maand.

 boek,

boek, en ook onder ſijn pronkbeeld, ſtaat maar 27ſten SSten *Simon en Judas avond*, volgens *Eraſmus* eige aantekeninge was) en het jaar, tot noch toe onbekend, weeten. *Eraſmus* zelv' ſchijnt in ſijne brieven geen een en 't zelvige jaar altoos te noemen. Hier om ſtellen eenige ſijne geboorte in 't jaar 1465. andere 1466. of 1467. welke laaſte jaartekeninge het Rotterdams opſchrift mede brengd. De vader, ondertuſſchen na Romen geſtommeld, alwaar hy den koſt met ſchrijven won, liet zich, op een valſch bericht dat ſijne *Margarite* overleeden was, Prieſters wijden, doch wedergekeerd vond hy ze met haaren zoon in 't leeven. Voorts ſleet hy ſijne dagen zonder haar, doch niet zonder d'opvoedinge van het kind te bezorgen. Sijn kenniſſe en bequaamheid beſteede hy in prieſterlijke bedieningen, en zelfs met te preeken. Hier uit ſpruit de ſchimplaſter van den Jeſuiet *Theophilus Raynaldus* op *Eraſmus* uitgebraakt, *Eraſmum, ſi jocari de joculari homine in ſcelere licet, non fuiſſe filium Regis, licet is, qui eum genuit, fuerit coronatus.* „*Eraſmus* had het „geluk niet van een Konings kind te zijn, al droeg ſijn vader eene *kroone*, hy wild zeggen *Prieſterskruin.*

Epiſt. L: 23. ep. 6. Vigilia SS. Simonis & Iudæ.

waarſchijnelijkſt in 't jaar 1467.

Eraſmus vader word Prieſter.

Theop. Erotem. de libr. p. 25.

Eraſmus leerde, vier jaaren oud, leezen by ſijnen Oom *Petrus Winckel*, wierd *Choraal* in den Dom van Utrecht, leerde het muſiek, en bleef aldaar doende tot ſijn negen jaaren. De moeder, haare zoonen tot hoogere wetenſchap opvoedende, bracht hem na Deventer, alwaar toenmaaals de *Fraterheeren*, Ter Goude *Collatiebroeders*, eene vermaarde Latijnſche ſchoole hadden.

Hy leerd in ſijn vierde jaar leezen, word Choraal in den Dom t'Utrecht,

Hegius die het opperbewind der ſchoolen voerde, en zeer verſtandig was, hield het oog ongemeen op *Eraſmus.* Op een ogenblik vattede *Eraſmus*, en onthield hy, al wat hem voorquam, alle ſijne Schoolgezellen was hy Meeſter. *Terentius* en *Horatius* wiſt hy op ſijn duim.

gaat in ſijn negende jaar met ſijne moeder an Devent. alwaar hy grooten voortgang in de latijnſche taale doet.

Rudolphus Agricola, te Deventer ſijnen vriend *Hegius* bezoekende, nam het vermaak om te zien wat ſijne Leer-

lin-

lingen hadden opgesteld, vindende dat *Erasmus* d'andere overtrof, wenschte hem te zien (hy was toen een kind van 12. jaaren) als hy hem wel bekeken had, zeide *Agricola*; *gaa, gy zult noch een groot man worden. Tu eris olim magnus*. Hy verloor in sijn dertiende jaar sijne moeder te Deventer. 's Jaars daar na keerde hy na der Goude by sijnen vader, dien de dood hem mede voortijdig ontrukte. De voogden, *Pieter Winckel*, (de Goudsche jaarboeken zeggen dat hy Onderpastoor, en niet slechts Schoolmeester was) sijn broeder, en een derde voogd, die haast stierf, geen groot goedvindende, woelden, praatden, knorden, keeven streelden zo lang tot dat zy eindelijk *Erasmus* in de kap kregen. Flux zenden zy hem na 's Hertogenbosch ter schoole by de aldaar latijn leerende *Fraterheeren*. Na een tweejarig verblijf verdreef hem de pest van daar weder na der Goude by sijne voogden; die plaatsen hem in 't Regulier hoofdconvent *Sion* buiten Delft, doch hier stond het *Erasmus* niet aan. Ter Goude vond hy lastige voogden, eindelijk raakt hy in 't Regulier Klooster *Emmaus*, in 't Land van *Stein*, door moy praaten van de aldaar woonenden *Cantelius*, (*Erasmus* te Deventer gewezenen Leergezel en vriend) in de kap, 17. of 18. jaar oud, en doet in sijn 19den of 20sten sijne Klooster beloften. Sleet daar eenige jaren, schreef'er sijn eerste stukje, *De Contemptu mundi*, ,, van 't versmaaden der wereld.

In 't jaar 1492. wijde hem de Bisschop van Utrecht op St. *Markusdag* Priester en korts hier opzeggen *Bokkenbergs* gedenkschriften, sijne eerste Misse, *Erasmus celebrat primitias in Steyn*, oud ontrent 26. en een half jaar volgens het Doop-register van 't geslacht der *Lethmaten*, ('t geen ik gezien hebbe.) in 't jaar 1465. en niet 1467. geboren, nu zes jaaren Kloosterling zijnde. In alles bracht hy daar, zegd *Val. Andreas*, ontrent tien jaaren door. *Erasmus* naam begon nu alentom bekend te wor-

B. *Rhen. ep. praef. ep. Erasm.*

Verliet sijne moeder, keerd in sijn veertiende jaar na der Goude by sijnen vader, die korts daar aan sterft.

Sijne voogden steeken hem, na eenig verblijf te 's Hertogenbosch, in Klooster 't *Sion*, eindelijk in dat van *Stein*, alwaar hy ontrent 20 jaaren oud zijnde de klooster-beloften doet.

Word t'Utrecht in 't jaar 1492. op St. Markusdag Priester, en doet sijne eerste Misse in sijn Klooster van Stein. P. *Bokk. M. S.*

Val. And. den. *Henricus de Bergis*, Kamerijks Bisschop van meening Roomen te bezoeken, verkoor hem, met bewilliginge van sijnen Klooster-oversten, en den Bisschop van Utrecht tot sijnen reis-genoot; doch zijnde van opzet veranderd, geraakte *Erasmus* door sijn toedoen aan 't studeren te *Parijs* in 't Collegie *van Standonk*. De slechte kost bracht hem na eenigen tijd eene ziekte by, die hem altoos aanhing, en na Berge deed keeren, van daar weder te Parijs, alwaar hy sijn optrek van 't jaar 1496. tot 1499. meesten tijd bleef houden, zomwijlen een tocht na Nederland, dan na Engeland (alwaar hy groote kennisse maekte met voornaame mannen,) doende.

Na een tien jarige wooninge aldaar word hy van den Bisschop van Kamerijk verzocht, voor reisge-noot na Rome. De reis gestaakt zijnde, besteld hy Erasmus te Parijs.

In 't jaar 1499 verhuisde hy om de peste van Parijs na Orleans, daar hy (geen lust hebbende tot de school Godgeleerheid aan de studie der rechten ging) doch deze smaakte hem noch minder als d'andere. Op 't zelvige jaar scheepte hy noch na Engeland, en van daar weder na Parijs over. Altoos had hy lust om Italien te zien; eindelijk nam hy in 't jaar 1506. de reize derwaarts aan met de zoonen van den Koning van Engeland lijfarts.

In 't jaar 1499. verhuisd Erasmus na Orleans. Reist in 't jaar 1506. na Italien.

Valerius Andreas en *Moreri* verhaalen dat hy te *Turin*, andere dat hy te *Boloigne* hoogleeraar aangesteld wierd. Een geheel jaar bracht hy in deze stad met leeraaren door; en 't was aldaar dat hy sijn kloosterkleed, hoewel overlang daar toe veroorlofd van kloostervoogd en Bisschop om lijfgevaar t'ontvluchten (voor eenen Pestmeester des wegens aangezien, en met steenen en deegens nagezet) op vergunninge van Paus *Julius* II. afleide, en in een priesterlijk veranderde.

Legd het kloosterkleed te Boloigne met kennisse van den Paus, af en neemd het priesterlijk aan, *Erasm: ad Lamb. Grun.*

Van *Boloigne* ging hy na *Venetien*, by den vermaarden Boekdrukker *Aldus Manutius*.

Prins *Alexander*, naturelijke zoon van *Jacobus* IV. Koning van Schotland, en Aartsbisschop van St. *Andries*, nodigde hem na *Padua*, van waar hy hem geleide na *Ferrare*, voorts na *Sienne*, daar de Prins toefde terwijl *Erasmus* na *Romen* spoeide.

Bezoekt Venetien, Padua, Ferrare, Sienne,

De

De Paus en Cardinaalen ontfongen hem wonder wel. Men droeg hem het Opperboetmeester, *Penitentiarius*, ampt op, doch hy sloeg het af. De *Cardinaal de Medicis*, naderhand Paus *Leo* X. minde hem inzonderheid. *Erasmus* na *Sienne* by den Aartsbisschop *Alexander* gekeerd, en met hem weder te *Romen*, zoude waarschijnelijk een der aangebodene voordeelen hebben aangenomen, ten ware sijne Engelsche vrienden hem na hun land op groote toezegginge van Koning *Henrik* VIII. getroond hadden. Aldaar in 't jaar 1509. aangeland zag hy zich van die versteken, *Warham*, Aartsbisschop van Cantelberg bood hem een Pastory aan, doch daar hing *Erasmus* hoofd niet na. Sijn optrek by *Thomas Morus* brachte sijn *Lof der zotheid* voor den dag.

eindelijk Romen. Sijn goed onthaal te Rome. Trekt van daar na Engeland in 't jaar 1509. maakt vrindschap met Thomas Morus. Doet in 't jaar 1510. een keer na Parijs, weder na Engeland, word 't Oxfoord Leermester van het Grieks.

In 't jaar 1510. was hy te *Parijs*, en van daar weder in Engeland. *Oxfoord* maakte hem openbaar Leermeester van het Grieks, maar voor weinig tijd, hoewel hy niet als in 't jaar 1513. na Nederland overstak. Te *Leuven* ontrent een jaar verbleven, deed hy een tocht na *Engeland*, in 't jaar 1515. na *Basel*, en indelijk wederom na *Engeland*.

In de jaaren 1516, 1517, 1518. was hy meest te *Brussel*, t' *Antwerpen*, en te *Leuven* In 't jaar 1518. vind men hem noch te *Basel*, en van daar weder te *Leuven* in 't eigen, en de volgende jaaren 1519, 1520, 1521. in welk jaar hy na *Basel*, en wederom van daar na *Leuven* quam, dit reizen weg en weder deed hy ontrent deze jaaren verscheidemaalen; ontrent welken *Karel* Heer der Nederlanden, en naderhand Keyser hem tot sijnen Raadsheere van staat, met een jaarlijksche wedde van 200. guldens, aanstelde.

Brengd te Leuven verscheide jaaren over. Word door Keizer Karel Raadsheer met een jaarlijksche wedde van 200 guldens.

Te *Leuven* kreeg hy het bewind over 't Collegie der drie taalen door *Buslidius*, Aartsbisschop van *Besançon* opgerecht.

Word te Leuven opzichter

Erasmus op 't gesprek te Worms, met *Ekkius* en *Cochleus*

van 't Collegie der drie taalen.

leus ontboden, was van Leuven derwaarts gereiſt, doch onder voorgeeven van beſmettelijke ziekte quam hy te rug. Zedert 't jaar 1522. hield zich *Eraſmus* meeſt tot gerief van *Frobenius* Drukkery tot 1529. te *Baſel*. Hevig kantde hy zich tegen het aldaar in 't jaar 1526. indringende *Zwingeldom*, tot dat het meeſter geworden in 't jaar 1529. de Miſſe afſchaftde, wanneer hy *Baſel* verliet, en te *Friburg* in *Briſgauw* zich ter woon begaf. Hier wierd hy met alle eertekenen onthaald, volgens laſt van den Koning van *Ongeren*, in 't Koningshof gehuisveſt, doch dit hem niet gevallende kogt hy'er zelfs een huis. Hy ſchreef aldaar ſijne meeſte Godvruchtige werken.

Te Worms met Ekkius en Cochleus op het geſprek verzocht, doch keerd op reis zijnde weder.

Verblijft van 't jaar 1522. tot 1529. te Baſel.

Verlaat het om de kettery, en ſlaat zich te Friburg ter neder.

In 't jaar 1535. maakte hem *Paulus* III. Deken of Prooſt van Deventer, met inzicht om hem van inkoomſte en voorts van een Cardinaals hoed te voorzien. *Bembo*, *Sadoletus*, en ſijne andere vrienden te Romen begroetden reeds hunne *Eraſmus* met ſijn' aanſtaande verheffinge. Doch de afgeleefde *Eraſmus*, altoos van grootsheden vervreemd, wees deze waardigheid van de hand.

Paulus III. maakt hem Prooſt van Deventer, ſtond Cardinaal te worden.

Gaat in 't jaar 1535. om ſijne boeken te doen drukken na Baſel.

Friburg moey zijnde, ging hy in den zomer des jaars 1535. na *Baſel*, meeſt om ſijne werken in zodanige ordre te ſtellen, dat ze na ſijne dood, in ſtaat zouden weezen om alle gedrukt te worden, en als dan, van *Maria*, Koninginne van Hongarien ontboden, in Nederland, of te *Beſançon*, ſijn leven t' eindigen. *De hoogeſchoole* van die ſtad verkoor hem tot haar Opperhoofd; geheel den winter ging hy quijnen, vijftien dagen voor ſijne dood ſchreef hy aan *Cornelius Goclenius*, dat hy Religie's halven elders liever wilde ſijne dagen ſluiten. *Ob dogmatum diſſenſionem malim alibi finire vitam.* *Eraſmus* ſchreef op den 17den May des jaars 1536. aan *Bonvalot*, 's Konings ſchatmeeſters. *Hier is van wegens de Sekten ganſch geen gevaar. Niemand doet ons overlaſt met het minſte woord. En ik zoude niemand in mijn huis begeeren die met nieuwe leeringen*

besmet was. In Junius maand boven sijne gewoonelijke zwakheden aangetast van een buikloop, stierf hy op den 12den van Julius des jaars 1536. Sijn lijk wierd door al wat leeraarde, en geleerd wierd, zelfs Stads-wethouderen, voor de Koor trappen van de Hoofdkerke, ter aarde besteld. *Amerbachius* was by uitersten wille sijn erfgenaam, met last van alles te besteeden aan oude arme en zieke mannen, ten huwelijks gifte voor arme dochters, ter studie van arme jongens; voorts maakte hy sijne vrienden eenige gedachtenissen, en tot uitvoeders van sijn Testament *Frobenius*, en *Nicolaus Episcopius*.

word'er ziek, en sterft aldaar op den 12den Jul. 1536.

Sijn uiterstewille.

Graf, en grafschrift.

Het Grafschrift in eene marmersteene plaat recht over sijne begraaf-plaatse luid,

Christo Servatori S.

DES. ERASMO ROTTERRODAMO

VIRO,

Omnibus modis maximo, cujus incomparabilem in omni disciplinarum genere eruditionem pari conjunctam prudentia posteri & admirabuntur & prædicabunt; Bonifacius Amerbachius, Hier. Frobenius. Nic. Episcopius *Hæredes, & nuncupati supremæ suæ voluntatis vindices, patrono optimo, non memoriæ, quam immortalem sibi editis lucubrationibus comparavit, iis tantisper dum orbis terrarum stabit superfuturo, ac eruditis ubique gentium colloquuturo, sed corporis mortalis quo reconditum sit ergò hoc saxum posuêre. Mortuus est* 4. *Eidus* JUL: *Jam Septuagenarius, ann. a Christo nato* M. D. XXXVI.

Men ziet te Basel het huis daar *Erasmus* stierf, sijn kabinet, het zeldzaamste dat men daar vind (de stad kogt het van *Amerbachius* erfgenamen in 't jaar 1661. voor negen duizend Rijksdaalders, en vereerde het aan haare Hooge schoole) bewaard onder andere sijnen ring, zegel, degen, mes, priem, uitersten wille van hem zelve geschreven, en afbeeldzel halfs lijf door sijnen vriend *Holbein* geschilderd; waar op *Theod. Beza* met dit gedigt speelde, 't geen al de wereld, maar niet *Mr. Bail* prijst.

Ingens ingentem quem personat Orbis Erasmum,
Hic tibi dimidium picta tabella refert.
At cur non totum! mirari desine lector
Integra nam totum terra nec ipsa capit.

De Stad Rotterdam pronkte met hunnen gevonden *Erasmus* eerstmaals op het inkoomen van Koning *Philip* II. verzeld met *Maria van Hongarien* in 't jaar 1549. Een beeld van hout voor sijn geboorte huis, als een Priester aangedaan, in d'eene hand eene penne, bood met d'andere een beschrevene rolle van dezen inhoud den Vorst aan.

Erasmus beeld te Rotterdam op d'intrede van Philip II. in 't jaar 1549. van hout,

Serenissimo Hispaniarum Principi

D. PHILIPPO à BURGUNDIA,

DES. ERASMUS ROTTERODAMUS.

Rotterodamus ego non inficiabor Erasmus,
Ne videar Cives deseruisse meos.
Ipsorum instinctu, Princeps clarissime, salvum
Ingressum precor ad limina nostra tuum,
Atque hunc, quo possum studio, commendo popellum,
Maximè præsidiis Cæsare nate tuis.
Te Dominum agnoscunt omnes, te Principe gaudent,
Nec quicquam toto charius orbe tenent.

In 't jaar 1557. wierd dit houte in een steene beeld vermaakt, 't geen de Spaansche bezettelingen tegen *Erasmus* door eenen hunner Monikken opgehitst ter aarde smee-

1557. van steen gemaakt,

ſmeeten; doch de Stad van hunne geweldenary ontſlagen, richtde het weder op, en maakte in 't jaar 1622. het ſchoon metaal beeld, 't geen alle konſtenaars met verwonderinge zien, en prijzen.

van Spanjaards door Monniken aangehitſt ter aarde geveld.

Onze luiſter der Poëeten *Jooſt van den Vondel* dichtde over dit weder oprichten:

In 't jaar 1622. van metaal weder herſteld.

Wat wijsheid Latium en Grieken hield beſlooten
Begreep ganſch Chriſtenrijk zo haaſt Eraſmus quam,
En gaf met ſijnen naam aan 't Hollandſchs Rotterdam,
Een naam, vermits hy was uit haaren ſchoot geſprooten.
Sy, als de nood het licht voor heen had afgeſchooten,
Noch 't rottende gebeent', noch 't ſtuivende aſſche nam:
Maar rechte een ſteenen beeld: de Nijd ſpoog vier en vlam,
En ſocht geweldich hem van 't Altaar afteſtooten.
Dan laes! Geleertheyts pronk ſich deert aen Nijd noch ſpijt.
Geen graf ſijn faem beſtulpt, hy heldert met de tijdt.
Sijn krans groeyt onverwelkt, en bloeyd in afgunſtig veylig.
Die onlangs was van ſteen, nu glinſtert van Metael.
En ſoo de Nijd ſich ſteurt aan deze pracht of prael
Soo giet men licht van goud den Rotterdamſchen Heyligh.

Op het agterdeel van 't voetſtut, ſtaat dat men dit metaale beeld in 't jaar 1674. om de breuk van den voetſtut, en het bouvallig brug gewelf afnam, en in 't jaar 1677. herſtelde.

In 't jaar 1674. afgenomen, en 1677. herplaatſt.

In 't voorſte van den voetſtut leeſt men.

Opſchrift.

DES. ERASMO
Magno Scientiarum, atque Litteraturæ
Politioris vindici & inſtauratori
Viro ſæculi ſui primario
Civi omnium præſtantiſſimo
Ac nominis immortalitatem ſcriptis
Æviternis jure conſecuto
S. P. Q. Rotterodamus
Ne quod tantis. apud ſe ſuoſque poſteros
Virtutibus præmium deeſſet
Statuam hanc ex ære publico
Erigendam curaverunt.

Op 't slinker deel.

Hier rees de groote Son, en ging te Basel onder:
De Rijks-stad eer' en vier' dien heilig in sijn graf:
Dit tweede Leeven geeft, die 't eerste Leeven gaf:
Maar 't Licht der Talen, 't Zout der Zeden, 't heerlijk wonder,
Waar met de Liefde, en Vrede, en Godgeleerdheid praalt,
Wort met geen graf geeert, noch met geen beelt betaalt:
Dies moet hier 't Lucht gewelf Erasmus *overdekken;*
Nadien geen' mind're plaats zijn Tempel kan verstrekken.

Erasmus moet onder de Goudsche geleerden gerekend worden,

Men zie niet vreemd toe dat *Erasmus*, van geheel de wereld begeerd, op de rye der Goudsche Letterbaasen staat, wat daar ook de nabuurige Rotterdammers tegen swetzen.

Over de geboorte van groote mannen is altoos veel twist geweest. Franschen en Duitschen strijden over *Constantin* den Grooten, over *Homerus* wel eer zeven Griek-sche steden, nu noch Mooren en Arabiers over de Koninginne *Saba*, Thrasers en Britten over *Carolus Magnus*, Mechelaars, Parisiënen, en Schoonhovenaars over *Christophorus Longolius*. Der Goude eigend haar den grooten *Erasmus* toe, niet slechts om dat haar Wethouder *Reynier Snoy*, groote vriend van *Erasmus*, 's jaars na *Erasmus* gestorven, meer als eens in sijn leeven verklaarde, dat *Erasmus hem en anderen verscheide maalen getuigd hadde, dat hy niet alleen Ter Goude ontfangen, maar ook ter wereld gekoomen was, korts na sijne geboorte na Rotterdam vervoerd, en aldaar in stilte opgevoeid. Andreas Valerius* getuigd dit zelfs in de handschriften van 't Steinsche Convent geleezen te hebben. De Hr. *Cornelis Adriaansz Diephorst*, laatste Regulier van 't zelvige in 't jaar 1631. op den 21. May, in den ouderdom van LXXXIII. jaaren Ter Goude gestorven, die *Erasmus* afbeeldzel, uit sijn Convent gekoomen, aan de Goudsche boekkamer heeft geschonken, zeid men meermaals verhaald te hebben dat oude luiden hem verzekerd hadden, wel te wee-

ten

ten, dat men *Erasmus op den eigen nacht als hy geboren wierd met een schuitje na Rotterdam vervoerde.* . . . .

Hy of ymand sijner Kloostergezellen bebben een geschrift gelaaten, waar uit de Hr. *Almeloveen* dit heeft: *Multi fratrum nostrorum audivere ex ore Regneri Snoii, Consulis & Medici Goudani, . . . hic solitus erat dicere fratribus nostris, quibus sæpissime aderat in die minutionum quia Medicus noster erat, dicens se maluisse pro ducentis florenis, quod Erasmus scripsisset se Goudanum, quemadmodum scripsit se Rotterodamum. Nam revera, inquiebat ille (NB.) scio quod Goudæ natus sit, licet Rotterodami educatus.* *Almel. Amæn. Th. Ph. pag. 61.*

Die van der Goude vertellen, dat zy wel eer eenen brief van *Erasmus* eigen hand aan *Hermannus*, wel licht *Lethmatius*, geschreven in hunne boekkamer hadden; waar in hy zich niet alleen opentlijk betuigde ter Goude gebooren te zijn, maar *ook leetweezen te hebben, dat hy zich oit Rotterdammer, en niet altoos Gouwenaar genoemd* hadde. Doch deze brief, die men met geen mindere zorg als d'oude handvesten der stede en teekeningen der kerkglasen had moeten bewaren, is, zegd men, door eenen deugniet dieffelijk gestolen. Een onherstelbaar verlies. Deze alleen (was hy'er) wees het geding ten voordeele van ons uit, schoon *Erasmus* zelf den naame van Rotterdammer gebruikte; want die maar boeken heeft gezien, weet, dat de geleerdste en grootste mannen diwilks, ook om geringe reden, hun vaderland niet melden, en bynaamen van hunne woonplaatsen ontleenden, als *Naudæus* met veele voorvallen bewijst.

Doch laat Rotterdam *Erasmus* geboorte en kinderwieg, hebbe, zal der Goude daarom *Erasmus* den haaren niet mogen noemen? De Hr. *Almeloveen* die zich veel aan 't recht bescheid over dit geschil liet gelegen, heeft met eenen sijne vrinden, groot Rechtgeleerden, *Bernardus Costerus* daar over raad gepleegd, die hem zeer bestiptelijk volgens de regels der rechten dus antwoord: alwaar hy ook te Rotterdam geboten.

 „Ik

„Ik oordeele dat men *Erasmus* geen Rotterdammer, „maar Gouwenaar moet noemen. Want het waarschijnelijkste, en meest gemeen gevoelen der geleerden is, dat „ymand by geval, of in het doortrekken geboren in eene stad, daar d'Ouders hen niet denken ter neder te „slaan, maar als doorreizigers en vremdelingen alleen bevinden, met meeninge van na hunne stad te keeren, „of om verzet allen waren, geen borger of oorspronkelijk van die plaats uit hoofde van zo eene gevallige geboorte mag gezegd worden; want om door geboorte sijn' „oorsprong van zekere plaatse te ontleenen, moeten „d'Ouders reeds daar gewoond hebben, of koomen woonen, en niet als doortrekkende zich bevinden. 't Geen onze Rechtgeleerde met verscheide sijner schrijvers en gevallen bevestigd. Waar onder aanmerkelijk is, dat zeker Rotterdamsch Rechtgeleerde, *A. Willemsen*, zelfs geoordeeld heeft, dat ymand, wiens Ouders van Rotterdam waren, by geval buiten die stad geboren, echter voor een Rotterdamschen burger moet gehouden worden.

Conf. Iurisc. Bat. part. 1. *Conf.* 152. *Simon van Leeuwen Rooms Hollands recht*, 1 *boek*, 10. *deel*, 3. *No.*

Al de wereld weet dat *Erasmus* Ouders noit te Rotterdam gewoont, of gedachten, om daar te woonen, gehad hebben: maar dat de Moeder om 't bedekken van haare geschonde eere daar alleen haar wilde versteeken.

Hier na werpt de Rechtgeleerde zich twee zwarigheden op, dat *Erasmus* uit onecht geboren wierd, ende hy zich zelve altoos Rotterdammer noemde, welke beide hy zeer effen beantwoord en oplost. Dat dan Rotterdam *Erasmus* haaren inboorling, Der Goude sijnen burger noeme. 't Waar te wenschen dat der Goude zo tijdig haar belang en recht op haaren burger, als Rotterdam op haaren inboorling, hadde wereldkundig gemaakt. In zulke gelegendgheid moet men gauw uit sijn oogen zien; want de tijd dekt met duizend duisternissen diergelijke voortkoomsten. Wy zingen dan met *Scriverius*, ter eere van ons der Goude.

Scriv.

Sic tuus externâ natus Erasmus *humo*,
Gouda, tuus:

Jac. vander Does in sijn s' Gravenhage.

En vander DOES.

Een stad die lichten aan de Wereld heeft gegeeven,
Waar door zy, en ons Land in eeuwigheid zal leeven.
Want schoon dat Rotterdam op sijn Erasmus roemt,
Ter Gou heeft recht dat zy hem half den haaren noemt.

Erasmus gestalte,

Erasmus was van gestalte klein, teder, blauw van oogen, in sijn jonkheid blont van hair, statig van aangezicht, zeegbaar van gedrag, in sijn ouderdom met jicht en graveel gequeld. Hy had eene geheuggenisse zonder weergaa, schreef zuiver en net, eenen stijl die voor den besten niet moeste zwichten, yder eerd hem voor 't braafste verstand, en den geleerdsten man van sijnen tijd. Hy richtde de vervallene letterkunde weder op, de voornaamste Oudekerkvaders zijn door hem uit de hoeken der boekkassen, daar hunne voortreffelijke schriften onder het stof schôlen, en van motten en muizen beknabbeld wierden, opgehaald, hersteld, met verklaaringen verrijkt, en door de drukpersse in 't licht gegeeven, zo dat, gelijk ook d'Engelsman *Cave* bekend, *De Westersche kerken aan Erasmus voor sijn verbeteren, en overzetten van d'Oudvaders hoogmerkelijk verplicht zijn.* De verdoofde oudheid wierd door hem weder smaakelijk, en de wijze ziftkunde ten oirbaare aangelegd. Godgeleerde stoffen handelde hy eerst op eene deftige wijze buiten schoolgevit. Godvruchtige boeken schreef hy met eene stijl, die men by geen Mystieken leest. De feilen van sijnen tijd, inzonderheid die der geestelijken, tastde hy hevig aan; tegen alle bijgeloof, en domme letter onkunde toog hy te veld.

geheugenis, verstand, geleerdheid,

arbeid en betrachting;

Van inborst (om ook iets van sijne zeden te melden) was hy vry haastig, doch hy bedaarde lichtelijk, *irasci celer, sed ut placabilis essem*, zegd hy van zich zelve. Geen eerzucht had by hem plaatse, de voortreffelijkste waerdigheden wees hy van de hand. Sijn hert en zin was altoos

van aard was hy haastig, maar niet lang,

vervremd van eerzucht, o-verdaad

en alle pluimſtrijkery.

toos op de ſtudie. Overdaad mocht hy niet zien ; hy was matig, recht uit en ongeveinds, heel geen pluimſtryker, een onveranderlyke vrind, haaſt verzoend met al wie hem vermoeylykte. Een' anders verheffing liep hem noit in 't oog, niet gezind om gevoelen aan te doen, maar licht gevoelig als 't hem geſchiede; ſcharzig, doch wat haaſt geraakt als 't hem gedaan wierd. Die hem tegen hadde mochte vaſt ſtaan, vinnig konde hy hem doorſtryken. De dood die hy jong zynde ſchrikte, vreeſde hy op 't laatſte weinig ofte niet. Zeer Chriſtelyk bereide hy'er zich zelve toe.

Eraſmus in, en na ſijn leven,

Conrad. Schuſſenburg. Dict. Moreri.

Terwyl *Eraſmus*, zich altoos vaſthoudende aan de Katolyke kerke tegen d'Onkatolyke, (die hem onder het getal der Ketters ſtelden) dus kloek en onvermoeid ſtryd, wierd hy van ſijne eigene geloofsverwanten van achteren bevochten.

voor en tegengeſprooken.

Al droeg hy zich zo vroom, dat hy in Italien, Vrankryk, Spanjen, Duitſchland, Engeland, Poolen, Ongeren, Nederland, en alle geweſten van 't Chriſtenryk door brievengeſchenken, uitnoodingen en aanbiedingen ten vriend gezocht wierd. Al poogden Koningen en Vorſten hem tot zich te lokken; Biſſchoppen, Kerkvoogden, ja verſcheide Roomſche Pauſen hem betuiginge van achtinge en eere ſchreeven. Al was hy een ſtutmuur tegen het indringend Lutherdom, en als het vermaak en genoegen aller volkeren, al hoonde hy noit eenige Order. *Noit*, ſchryft hy aan de Leuvenſche Godgeleerden, *heb ik eenige Order gehaat, of beleedigd*; echter konde hy het zo wel niet maaken, of hy haalde zich eene groote bende van beſtryders op den hals, die hem zo vinnig aanranden, en met zo veelerleide betigtingen beſprongen, dat het ſcheen, gelyk hy ergens klaagd, als of *het vergiftig ſchenden en ſchelden onder de zonden niet meer gerekend wierd.*

Noch heden heeft *Eraſmus* onder d'onze ſijne trouwe

voor-

voorſtanders, en vinnige beſtrijders. *Sweertius*, *Valerius Andreas*, *Guy Patin*, *Sentimens d'Eraſme*, *Huetius*, *Moreri*, *Du Pin*, Mr. *de Meaux*, &c. zijn *Eraſmus* lofſpreekers. Sijne laſteraars zijn, *Bellarminus* die hem onder de *halv-chriſtenen* wild geteld hebben, *Poſſevinus* zegd dat men *Eraſmus* naam uit alle boeken der Katolijken moet uitſchrappen, *Stapletonius* noemd hem een *dolenden Muis*, *Forerus* verſtout zich te vonniſſen dat hy verdiend uit de geheuggeniſſe aller menſchen gekrapt te worden, ja men vind'er die hem voor eenen *halven-ariaan* uitkrijten. Tegen duſdanige kampvechters moet *Eraſmus*, noch na ſijne dood bloot ſtaan.

Pope-blount Cenſ. cel. Auth.

Seer kragtig toond de ſchrijver van *Sentimens d' Eraſme*, *in ſijne derde waarheid*, „dat geheel Duitsland tot het Lutherdom zoude overgevallen hebben indien *Eraſmus Luther* begunſtigd hadde. In *ſijne vierde waarheid*, „dat de Lutherſchen altoos riepen, dat zy geen vervaarlijker vyand als *Eraſmus* hadden. Indien echter iets aan deze zo onwederleggelijke bewijzen mochte ontbreeken, niet beter als dat deze onovertuigbare door reden de getuigeniſſen der Roomſche Pauſen, die by hen als onfeilbare te boek ſtaan over *Eraſmus* recht geloovigheid en vroomheid hooren. *Leo* X. noemd hem *een zeer geleerd man, wiens vroomheid hem bekend is, voor wiens deug en geleerdheid hy eene zonderlinge achtinge hadde.* Voor hem ſchrijvende aan *Henrik* VIII. Koning van Engeland zegd hy: *het zal ons geweldig aangenaam zijn, indien hy* (Eraſmus) *ergens de gunſt of goedertierenheid uwer Majeſteit mocht begeeren, dat gy, behalven de weldadigheid, die gy hem van zelfs zoud bewijzen, ook toond, dat deze onze voorſpraak een byzonder gewicht daar bygevoed heeft.*

Getuigeniſſen der Pauſen voor Eraſmus.

„Adrianus VI. *beantwoord Eraſmus aldus*, wat aangaat dat gy ſchrijft, hoe gy in vreeze zijt, dat door haat „en oorblaazingen van anderen gy by ons mocht verdacht „zijn, als of gy van den Lutherſchen aanhang waart,

„ wy willen dat gy des aangaande geruſt zijt. Want al-
„ hoewel, om de waarheid te zeggen, uw naam op dit
„ ſtuk, miſſchien van den eenen of den anderen, die uw
„ niet zeer genegen waren, eenigzins by ons is aangedra-
„ gen, zo zijn wy doch zodanig van aard en inborſt, daar-
„ enboven ook uit plicht van het ampt, 't welk wy be-
„ dienen, dat wy onze ooren niet lichtelijk leenen aan
„ het geene ons tegen geleerde en met deugd begaafde
„ mannen, averrechts verhaald word; als die wy zien
„ dat zo veel te meer voor de tanden der afgunſt bloot
„ ſtaan, hoe wy weeten dat zy met uitſteekender geleerd
„ heid begaafd zijn. *In den eigen brief getuigd* Adrianus
„ *van* Eraſmus, gy zijt voorzien met zo veelerleide ge-
„ leerdheid, en zodanige vaerdigheid in 't ſchrijven, als'er
„ by onze geheuggeniſſe zeer weinige andere, om niet te
„ zeggen geene, gevonden worden. *En wijders*, denk
„ dat het aan uw geſteld is, met Gods hulpe, een groot deel
„ der geenen die door Luther verleid zijn, weder op den
„ rechten weg te brengen; die noch niet gevallen zijn
„ doen ſtaande te blijven, en die waggelen en aan 't val-
„ len zijn, tegen den val verder te beſchutten.

„ *In eenen anderen brief van den 23ſten Jan.* 1523. Wees
„ verzekerd, dat gy ons niet aangenamer kunt bewijzen,
„ dan dat gy by ons koomt, en ook ſpoedig koomt.

„ *In 't jaar* 1535. *een jaar voor Eraſmus dood*, *ſchreef hem*
„ *Paus* Paulus de III. Wy zijn niet onkundig, hoe zeer
„ uwe uitſteekende geleerdheid, met gelijke welſpreekend-
„ heid vereenigd, ons behulpzaam kan zijn om de nieu-
„ we dwaalingen in die geweſten (*van Duitsland*,) uit
„ veeler gemoederen uit te roeyen. *En naderhand*, waar-
„ om wy uw, zoone, des te meer vermaanen, dat gy,
„ wien God met zo veele lofwaerdige gaven van verſtand
„ en geleerdheid vercierd heeft, in dezen godvruchtigen
„ arbeid, die uw ten hoogſten betaamd, ons ook wild
„ mede helpen: en met ons, zo voor, als in het Con-

„ ci-

„, cilie, 't welk wy met Gods hulp zekerlijk voorhebben „te beroepen, het Katholijk Geloof met mond en pen„ne aanneemd te beschermen. Is 't mogelijk, dat een man die zo veele, zo helderklaare blijken van sijn rechtzinnig geloof gegeeven heeft, een man die met zo groote wolk van getuigen, zelfs van Pausen, omringd is in sijne dagen, en noch heden en dat by Katolijken voor eenen Ketter kan te boek staan. Dat is niet mogelijk dan by menschen, van de welken onze *Erasmus* zegd, *Quicquid ipsi non faciunt, hæresis est.* „Al dat van hen niet ge„daan (ik voeg'er by geleerd) word, „is kettery. 't Is niet mogelijk dan by zodanige, by wien het gezag der Pausen, als het hen ten voordeel diend, wanneer het hen ontelbare voorrechten beschikt en vergund, niet alleen geheiligd, maar ook by na meerder van gewicht als dat van Christus zelve is; doch wanneer de Pausen naar hunne pijpen niet en dansen, nietig en machteloos.

Over vijftig jaaren begon men te spreeken dat *Erasmus* werken op kosten der Stad Rotterdam stonden herdrukt te worden. Dit gerucht deed den beruchten *Patin* zeggen, *Voila une nouvelle qui me rejouit fort. Il y a encore de la vertu au monde, & d'honnetes gens qui ont du courage. Je prie Dieu qu'il il soit vray.* „Zie daar eene tij„ding die my ten uiterste verblijd. Zekerlijk men vind „noch vroome en eerlijke menschen, die moed hebben. God geeve dat het waar zy. 't Geen toenmaals geenen voortgang hadde, kreeg het door *Petrus vander Aa*, in 't jaar 1703. te Leyden, met zo heerlijken luister, dat *Erasmus* zich over hem zelve, zo hy het werk zag, zoude verwonderen.

Sijne werken te Leiden, deftig in 't jaar 1703. herdrukt. *Mr. Patin. Tom. 1. Littr. 115. datée du 15. Aout 1657.*

Erasmus geleerde werken sijn bekent als 't zonnelicht zelve, de Leydsche herdrukker geeft ons een seer effe naamlijst dog wat te lang om hier ingelast te werden.

1550. Nicolaus Florentii, Pastoor van

Nicol. Florentii, van sijne geboorte stad, *Goudanus*, bygenaamd, in den eersten Pastoor van Bergenopzoom, wierd te

Bergen-opzoom, *Imago primi Sæculi Soc. L. 6. c. 5.* word by het leven van Ignatius Jesuiet, bracht die maatschappy eerste te Venetien, wierd hoog Leeraar der Godgeleerdheid te Boloigne, leermeester 't Ingolstad, na te Weenen, is op de byeenkomste te Worms *Allegambe Cat. Script. Soc ib. L. C. 3. §. 1.* predikte naderhand zo de Jesuieten verhaalen, by gelegendheid Ter Goude.

Leuven Jesuiet, ten tijde dat hun instelder *Ignatius* leefde. Deze ontbood hem na Italien, en gebruikte hem om sijne instellinge te Venetien in te brengen. Boloigne maakte hem Leeraar der Godheid, Ingolstad gaf hem den leerstoel, wel eer door *Alfonsus Salmeron* bekleed. Keizer *Ferdinand* bracht hem te Weenen. Te Romen woonde hy d'eerste algemeene byeenkomste der Jesuieten by. Te *Worms* verdedigde hy op 's Keyzers begeerte met veel yver en nuttigheid de zake der kerke.

Sijne tedere en swakke gezondheid deed hem na sijn Nederland vertrekken tot herwinninge der zelvige. Hier begon hy te Leuven de Sodaliteit (gelijk men 't noemd) der Philosophen. Hier van daan bezocht hy nu en dan sijne geboorteplaatse. Onze Jesuiten vertellen dat de Goudsche Pastoor *Judocus Bourgeois*, hem als eenen Engel uit den hemel ontfong, dat men den preekstoel, als *Nicolaus* het woord zoude doen, met zijdestoffe bekleede, dat de geheele stad uitliep om hem te hooren, dat'er veele toehoorders onder sijne predikaatsie weenden, alle hem toejuichden, en preezen. De natuur, zeggen sijne broeders, en de geleerdgeid hadden hem om strijd welsprekenden gemaakt.

Doch onze Paters, gewoon hun waaren hoog te verkoopen, verdienen althans geen geloof wanneer zy zeggen dat de Pastoor *Judocus Bourgeois* hem dus feestelijk zoude onthaald en laaten preeken hebben. *Judocus* wierd in 't jaar 1566. of op 't laatsten van 1565. (Sijnen voorzaat *Geno Simonsz* op den 5den van Augustus van dat jaar overleden zijnde,) eerst Pastoor van der Goude, dat is, ontrent den eigen tijd, gelijk zy zelve getuigen, dat Pr. *Nicolaus* te Leuven stierf. Wel licht hebben zy dit verzonnen om de Goudsche Katolijken wijs te maaken dat zy Paters hunne liefde en mildadigheid al van ouds verdiend hadden.

Dat *Nicolaus* een groot man geweest is, kan yder uit het

het gezandschap het geen hem Paus *Pius* IV. by *Maria Stuart* na de dood van *Franciscus* II. Koning van Vrankrijk in haar koningrijk Schotland gekeerd, aanbevool, bezeffen. Sijne verrichting was deze Koninginne te beweegen om een haarer Bisschoppen na de Trentschekerkvergaderinge aftevaardigen, en haar Rijk tegen de naburige ketterye der Engelschen te schutten. Twee Jesuiten, Schotse Edelluiden, *Edmundus Hay*, en *Guielmus Critton* verzelden hem van Leuven op de reise. Nauwlijks waren sy op de rivier, of leikt van Edenburg, of hun' aankomst lekte door een onvoorsichtig woord, 't geen een Katholijk hem liet ontvallen, uit. d'Onkatolijke kerkdienaars maakten aanstonds alentom bekend, in 't Rijk was een afgesand van den Antichrist geland, men soude de Koninginne met gaven en listen omsetten, hunne leer en Godsdienst stond wel haast uitgeroeid en verdelgd te worden. *Mariaas* bastaardbroeder, Proost van St. *Andrews*, het Rijksbewind in haar afweesen ter hande hebbende, hadde kerk en staat veranderd. Zonder goedkeuringe van een parlement konde d'oude Religie niet hersteld worden, doch hier was geen of althans weinige hope toe. *Nicolaus* konde niet als ter sluik, door eenen heimelijken trap de Koninginne, terwijl haar broeder ter predikaatsie ging, te spreeken koomem, wanneer hy haar troost en moed voor de saake der kerke inboesemde. Niet een Bisschop aan wien des Paus bevelbrieven hielden derfde den afgesand spreeken, en alleen, Bisschop *van Dunkel*, in 't noorde van Schotland, verkleed als een Italiaansch Koopman hield met hem een gesprek. Men speurde 's Paus afgesand alentom na. Zeker Fransch Koopman, daar voor aangesien, wierd so deerlijk gehavend, dat hy'er ter nauwer nood het leeven van bracht. Alle havens wierden beset, en schepen beslagen om den afgesand met de brieven der Koninginne t' achterhaalen. Doch de twee Schotsche reisgesellen, met eenen schip-

Pius IV. zond hem voor sijnen gezand na Schotland by Koninginne Maria.

Sijne verrichting.

Slijt sijne laatste dagen te Leuven, en sterft aldaar in 't jaar 1565.

per versproken, brachten Pr. *Nicolaus* met een boot aan 't schip, dat in zee na hem wachtde. Voorts hield hy zich te Leuven bezig met preeken voor de Studenten, en de H. schrifture uit te leggen voor sijne Theologanten, alwaar hy, uitgeteerd en oud van jaaren stierf in 't jaar 1565.

Nicolaus Florentii, ter philosophie in 't Collegie, *het verken*, studerende, behaalde den eersten prijs in 't jaar 1537. onder hondert acht promoventen.

1554. Henricus Junius latijnsch leermeester te Delft.

Henricus Junius, van der Goude, leerde ontrent het jaar 1554. te Delft de latijnsche taale; tijdgenoot en vriend van *Corn. Musius.* Sijn schoonvader *Sartorius* had *Erasmus latijnsche spreuken* in Nederduitsche overgebracht, zeker Letterschender had dit dertigjaarig werk heimelijk gelicht, en verstoken om'er tijd en wijlen op sijnen naame mede te pronken; doch *H. Junius* sijn schoonvaders letterschat doorsnuffelende vond sijne eigene hand, en gafze uit in 't jaar 1561. Onder den titel.

Adagiorum Chiliades tres, quæ Joannes Sartorius in Batavicum sermonem propriè ac eleganter convertit, & brevi ac perspicuâ interpretatione illustravit. Ant. typis Jo. Loci.

Corn. Musius maakte dit gedicht'er op.

Multa quidem magnus proverbia scripsit Erasmus,
Quo non utilius condidit alter opus.
Si tamen in Batavam voluisset vertere linguam,
Fructus haud dubiè plus pariturus erat.
Quod tibi cum pulchrè præstat sartorius, usum
Rarâ Teutonicum dexteritate docens.
Illi quid debes, quid huic, æquissime Lector
Expende, & laudem divide cuique suam.

Corn. Valerius, en *H. Junius* voegden hunne dichten daarnevens. In sijnen opdragbrief voor het derde duizendtal toond *Junius* hoe kundig hy in de latijnsche en nederduitsche taale was.

Arnoldus Durstenius ter Goude. *Val. And. Bibl. belg.*

Arnoldus Durstenius opzichter van de Goudsche schoole, maakt *Carmen de Nativitate D. Johannis Baptistæ:*

„Een

„ Een gedicht over de geboorte van den *H. Joannes* den dooper.

Albertus Hermannus, ter Goude gebooren, was Pastoor van *Baartwijk*, ontrent den tijd der Nederlandsche beroerten, groot liefhebber der latijnsche dichtkonste, schreef. *Sanctæ Matris Ecclesiæ Querelam, carmine Elegiaco.* Kerkklacht in gedicht, opgedragen aan den Ed: Heere *Jacobus de Jonghe*, Geheimschrijver van 't Hollandsch Hof. 1570. Albertus Hermannus Pastoor van Baartwijk, Poëet. *Val. And. Bibl. belg:*

Poemata miscellanea. Allerhande gedichten, in een groot stuk, opgedragen aan den Ed: H. *Cornelius de Jonghe*, Heere van *Baartwijk*.

Manuale S. Augustini, of *de Contemplatione Christi.* „ Handboek van *St. Augustinus*, of *Christus* bespiegelinge op dicht, om 't verlangen des Hemels te vernieuwen. De handschriften berustden wel eer onder *Boxhornius* te Leiden.

Men teld onder andere uitstekende mannen, die hunne geboorte Ter Goude hadden, eenen *Daniel Broekhuisen*, groote Arts en Geneesmeester, en steld hem ontrent dezen tijd, hoewel zonder jaartekeninge te boek. Wat den naam, *Broekhuisen* belangd, men vind den zelve op den Rol der Goudsche Burgermeesteren. Daniel Broekhuisen, Arts.

Met reden schikt zich by de Goudsche geletterden een man, die hoe wel niet binnen, echter in 't gezicht der Stadsmuuren is geboren *Petrus Slupicius* van 't nabuurig *Sluypwijk* bygenaamd. Hy was Franciscaner Monnik, en te Delft van de Klooster Nonnen, die men Klarissen noemd, voogd, en bestierder, een yverig betrachter der volmaakte deugd, en een onvermoeide prediker van Gods woord. Men zegd van den man dat hy meer als ses duysend predicatien zo in Delft als Delfsland deede. Hier van daan door de soogenoemde geusen verjaagd, nam hy zijn wijk na Haarlem, alwaar hy d'eige bedieninge waarnam, en in den jaare 1574. op den 1. Decemb. overleed. Petrus Slupicius.

Hy

Hy brachte met den druk in zijne moedertaale in 't
1580. licht *Geestelijke betrachting over 't gebed des Heere.* Delft 1557. Antw. 1561. 8. *blad.*

Cornelius ter Goude in 't jaar 1525. geboren. Is d'eerste in de Philosophie te Leuven, word Licentiaat in de Godgeleertheid, Pastoor van 't groot Begijnhof,

Cornelius Reyneri wierd ter Goude in 't jaar 1525. geboren. Te Leuven ter studie gekomen behaalde hy d'eerste plaets in de philosophie in 't jaar 1549. In 't Collegie van *Paus Adrianus* VI. vorderde hy in diermate in de Godgeleerdheid dat hy in den jaare 1565. Licentiaat der Godgeleerdheid, Professor der philosophie en *Pastoor* van 't groote *Beggijnhof* te Leuven wierd, blijkende all' uyt dit aldaar thans nog overig glasschrift.

D. ac M. Cornelius Reyneri, Goudauus S. T. Licentiatus, ac Pastor hujus Begginasii posuit. An. 1565.

Fast. Aca. sub tit. Coll. Maj. ac Min. *Fast. Aca. tit. de Conc. trident.* *Fast. Aca. D. F. theol.* en op s'Konings stichtinge eerste leermeester. Choor Heer van St. Pieters, *fast. Aca. fol.* 52.

In den jaare 1566. was hy *President* van 't groot, en acht en sestig van 't klein Collegie. In den jaare 1567. beswoer hy benevens d'andere Leuvensche Godgeleerden de besluyten van de Trentsche kerkvergaderinge. Op den tienden van Junius in den jaare 1568. wierd hy Doctor, hoogleeraar der Godgeleerdheid. In den selven jaare wierd hy Kanonik te St. *Pieters* van de nieuwe of tweede stichtinge; *Novæ seu secundæ fundationis*, en 1570. van de nieuwe stichtinge van St. *Andreas* Altaar. In den jaare 1570. is hy eersten leermester aangesteld van eene Theologische lesse over den Catechismus (door Konink *Philippus* II. in 't jaar 1567. gesticht) groote Kanonik en President der Sabbatinen, Zaterdagse Theol. dispuyten, in plaatse van *Judocus Ravestein*, en daar door Kanonik (Choor Heer) van eene Kanoniksdye, wel eer door *Adrianus* de VI. beseten.

Fast. Aca. sub tit. Atreb. Coll. en Deken. *Fast. Aca. fol.* 41. 44.

In 't jaar 1572. wierd hy *President* van 't Atrechts Collegie, in plaetse *Wernherus Aerdius a neomago S. T. L.* Professor van d'Ethica. Eeindelijk verkoor men *Cornelius Reyneri* tot Koordeken van St. *Pieters* te Leuven, by welken, in afwesen van den Cancelier der Universiteit, de bediening van 't Cancelierschap, volgens

Pausse-

Pausselijke handvesten wierd waargenomen. Hy was keurmeester der boeken, en tweemaal *Rector Magnificus*, Opper-school-regeerder; eerst in 't jaar 1570. voor de laatstemaal 1575. van de Faculteit der Medicijnen daar toe versogt.

ib. 36. 37. Keurmeester der boeken, tweemaal Hoogbestierder der Academie, sterft in 't jaar 1609.

Hy overleed te *Leuven* in den jaare 1609. op den 16. December; vier en tachtig jaaren oud zijnde, en wierd ten zuyde van 't Koor in St. *Pieterskerk* begraven, alwaar men nog heden dit grafschrift, op eene kopere plaat van hem leest.

Sijn grafschrift in St. Pieters Koor.

D. CORNELIUS REYNERI, *Gaudanus*,
Artium, & S. Theologiæ Doctor,
Et almæ Universitatis Cancellarius in
Absentia Præpositi,
Migravit ex hoc seculo Anno CIƆIƆCIX.
Die XVI. *Decemb. Ætatis vero suæ* LXXXIV.
Cui deus donet ut misericordiam consequatur,
& gratiam inveniat in illa die Amen.

Sticht by uyttersten wille in 't Standonk, en 't Paus Collegie beursen,

Stervende bestelde hy twee beursen: eene in 't Collegie van *Standonk* in getal de vijf en dertigste; eene andere in dat van *Adrianus* de VI. in getal de drie en twingtigste van 't zelvige Collegie. De grootste kerk-belangen, door de *Leuvensche* hooge schoole op het afgaaan van de sestiende Eeuw, gehandhaaft, waaren het oversien, en uitgeven van den Bijbel op s'Konings beschik, in verscheide taalen; voor dit groot werk, was benevens andere, *Cornelius Reyneri*, aangesteld. Niet minder was'er de kerk aangelegen dat *Augustinus* leere van de verkiesinge en genade (door *Molina* en *Lessius* hevig bestreden) verdedigd wierd. Zulks deed de Leuvensche Godgeleerde School door haar alom bekende strafvonnisse, *Censura Lovaniensis*, in 't jaar 1587. die van *Henricus Gravius* opgesteld wierd, en na een naukeurig overleezen van yder Hoogleeraar, onder andere van onzen *Cornelius Reyneri*,

ib. fol. 183. is een der beschikkers van den Konings Bybel. *prol. Bibl. Reg.* Goedkeurder en onderteke-naar van de *Censuræ Lovaniensis* en harer verdedinge.

neri, goedgekeurd, en van hem, d'oudſte na *Michaël Bayus*, op de tweede plaatſe onderſchreven en getekend. *Octavio Francipiano*, Biſſchop van Giazzo, en Nuntius te Keulen, in 't jaar 1588, op ordre des Paus over *de Cenſura*, het *ſtrafvonniſſe* te Leuven gekomen, verſocht dat de in twiſt zijnde ſtukken in eenige beſtipte artikelen opgeſteld, hem met een berichtſchrift ter hande gegeven wierden; deze door den Hoogleeraar *Lenſæus* geſchreven wierden in eene byeenkomſte der Godgeleerde Faculteit in 't Atrechts Collegie, daar onſe *Cornelius* Præſident van was, overzien, goedgekeurd; en den Nuntius overgeleverd. Hy Nuntius verſoekt twee gevolmachtigden, die uyt den naam van de geheele Faculteit met hem over de zaken zouden handelen. By eenparig goedvinden worden daar toe by geſchrift gevolmagtigd, *Gravius* en *Lenſæus* en *Cornelius Reyneri*, hen, ingeval dat dat een dezer quam t'onbreeken toegevoegd.

Faſt. Aca. Cont. inter ſac. Th. D. & PP. Societ.

Word de tweede gevolmagtigden tot de onderhandelinge met den Nuntius bygevoegd.

Geheel de Societeit geeft deftige getuygeniſſe van deze goedkeurders, en ondertekenaars, en involgens van *Cornelius Gaudanus*. *Volitabat per omnium manus a tantis viris ſcripta Societatis infamia.* Hunne worden luyden: „Het ſtrafvonnis, zo ſmadelijk voor de Societeit opge„ſteld door *zo groote mannen*, was in al de werelds „handen.

Lof, hem ook door de Jeſuiten gegeven. *Im. pr. ſæc. L. 8. C. 4.*

Cornelius dus yverig voor 't beſt der algemeene kerke, nam het belang ſijner byzondere moeder kerke, de Goudſche niet min waar. Door de Goudſche Burgermeeſters verſocht om na de doot van den Heere *Judocus Bourgeois*; by den Koning (tot het inſtellen van eenen Paſtoor ter Goude gerechtigd) eenen bequaamen opvolger te bezorgen; ging hy ſelfs ten dien einde na Bruſſel, verzocht, en verkreeg *Leonardus Vechelius*, naderhand Paſtoor van Gornichem, en een der Brielſe Martelaaren, doch deze die zo gewigtige zielzorge thans afſlaande, wierd op het voorſtellen der Leuvenſche Faculteit *Cornelius van Schoon-*

Cornelius R. bezorgd eenen Paſtoor voor der Goude.

Beſch. van der Goude 2de deel 4de hoofdſtuk.

ho-

hoven eenige maanden daar na in die bedieninge aangesteld.

Cornelius word onder de voortreffelijke mannen geteld, dewelke uyt de Leuvensche schoole der philosophie tot verhevender wetenschap met luyster opgeklommen zijn.

Twee Goudsche gebroederen *Michiel*, en *Johan Noortwijk*, maakten hen door hun verstand doorluchtig. Onder een getal van honderd zeven en tagtigh Philosophen was in den jaare 1553. in de queekschoole het *Castrum* bygenaamd, *Michiel* d'eerste, en *Johan* de vijfde. Hunne bloedvrinden hebben my voor sekere waarheid verhaald, dat zy, de Regeeringe omgezet zijnde, na het Bisdom Paderborn weeken, en een, of beide, over 't zelvige tot Wy-Bisschoppen verheven wierden, en groote kerk-ampten bekleeden. Een goed vrind schreef derwaards voor my om naricht, maar kreeg geen ander, als: „dat alles ten dien tijde, wegens de Luthersche kerk„beroerten, onaengetekend gebleven was.

Michiel en Johan Noortwijk.

Adrianus Bonserus, anders *Bonzer*, *Janszoon*, Ter Goude, uit een thans noch bekend geslacht, in, of ontrent den jaare 1533. gebooren, voltrok sijne studien gelukkelijk te Leuven. Hy beklom onder een getal van honderd twee en tachtig Wijsgeeren, in 't jaar 1562. de drie en twintigste plaatze: En begaf zich ter Godgeleerdheid in 't Collegie van Paus *Adrianus* VI. De Raads-hoofdman *Viglius Zuichemius* had ontrent dezen tijd tot sijnen handschrijver, eenen Mr. *Adrianus vander Goude*, die drie sijner vijf briefboeken in Folio (alle die *Viglius* tot den jaare 1561. schreef) in drie boeken met eene nette penne naschreef, gelijk ze noch ten huidigen dage te Leuven, op de boekkerye van 't Collegie, 't geen *Viglius* naame voerd, gevonden worden. De naam, tijds en Lands toevallen doen my niet twijfelen (te meer terwijl ik onder de Goudsche Meesters, geenen *Adrianus* ontrent die jaaren als Mr. *Adrianus Bonzerus* vinde) of hy was

1584. Adrianus Bonser geboren 1533. Studeert te Leuven, word handschrijver van Viglius Zuichemius,

Licentiaat in de Godgeleerdheid, Pastoor en Deken van Middelburg, na van Dixmuiden; eindelijk van Yperen.

't die *Viglius* ten dienste stond. Niet zonder sijne vorderinge; want *Adrianus*, Licentiaat, of Leermeester der Godgeleerdheid gemaakt, wierd wel haast Pastoor en Deken van Middelburg in Zeeland. Doch wanneer die stad in den jaare 1577. aan den Prins wierd ingeruimd, wierd hy met de bezettinge na de vlaamsche kant overgescheept.

Hier maakte men hem voor eerst Pastoor van Dixmuiden, en korts daar op Pastoor en Kanonik van de St. *Martinus* Hoofdkerke 't Yperen.

Na de Stads overweldinge koomt hy Ter Goude.

Bokk. ep. 15.

Doch hy verliet die stad in handen van den Prinse gevallen, keerde na der Goude by sijne bloedverwanten. Hier sprak hem *Petrus Bockenberg*, in 't jaar 1583. Op den 16. Julius schreef hy hem uit Leiden om te weeten, wie der oude schrijvers sijns oordeels de Hollandsche geschiedenissen, en het bedrijf der Hollandsche Graven best beschreef. In 't volgende jaar schreef hem *Bokkenberg* den den 21. April. „Hoe hy verstond dat onze *Bonzer* we„derom na Yperen (thans hernomen door de Spangjaar„den) ontboden en in sijne voorige ampt-bedieninge was „hersteld. Hy verwittigd hem sijne wederkoomst te Lei„den, en betuigd niets dan met sijn goedvinden te willen „onderneemen; bied sijn geselschap aan om na Vlaen„deren over te steeken, zocht aldaar door hem in aanzien „te geraken: ofte wel zelfs voor af *Bonzers* bedieninge „tot tijd en wijlen waar te neemen, of zulks niet goedvin„dende verzoekt hy hem om een getuigbrief van sijne „volstandige rechtgelovigheid.

Word van Bokkenberg aangezocht,

Doch onze *Bonzer* wilde voor dat hy na Yperen keerde aanschrijf-brieven van het Kapittel en Stads Regeerders inwachten. Hy vertrok eindelijk, doch zonder *Bokkenberg*; en quam, (volgens gedaadigde voorwaarden, by het overgaan van Yperen, *dat de verdrevene Geestelijkheid in de stad, en tot haare goederen zoude keeren*, wederom in sijne bedieninge en waardigheid, weinige jaa-

keerd derwaards.

ren

ren bekleedde hy ze, stervende in den jaare 1592. in den ouderdom van ontrent zestig jaaren. Sijn lijk wierd in de Hoodfkerke ter aarde besteld.

Sterft in den ouderdom van zestig jaaren. Word t'Yperen begraven.

Men getuigd dat hy in sijn leeven een uitneemende Prediker was.

Hy stichtede by uiterften wille in 't Collegie van Paus *Adrianus* VI. te Leuven eene beurse voor eenen Godgeleerden.

Sticht te Leuven eene beurse. *Fast. Aca. Lov.*

Bontius, ter Goude in de zestiende Eeuw geboren, was een zeer geleerd, en in de Hollandsche geschiedenissen grondig ervaren man, byzondere kennis had hy van al wat, by s' Lands omzetten, in de steeden was voorgevallen, des ondernam hy, op 't aanraden van den Ed: *Petrus Opmeer*, *eene beschrijvinge van 't gedrag, en uiteinde der Hollandsche Martelaren*, zo als die op de plaatsen, daar zy leeden, was voorgevallen; een begin van 't werk gemaakt hebbende, overleed de geleerde man te *Groeningen*, eer dat hy de laaste hand aan 't werk leydde. *Petrus Opmeer* de Kerke door deze voortijdige dood van haare hoope en verwachtinge verstoken ziende, nam het werk op, en voltrok het onder den naame van *Historie der Hollandsche Martelaren.*

ontrent 1584.

Vcorreeden van Pieter Opmeer.

Guilielmus Bonzerus, reisde na Italien, wierd te Bologne in 't jaar 1581. Hoogleeraar in beide de Rechten. Was te Romen handschrijver van den *Kardinaal van Navarre*; wedergekeerd in sijne Vader-stad nam hy ter vrouwe .... *Rosendaal*, dochter van *Jan Jakobsz Rosendaal*, Burgermeester enz. zuster van den Raadsheer *Æmilins Rosendaal.* Hy overleed Ter Goude in 't jaar 1603.

Guilielmus Bonzer der beiden Rechten Leeraar te Boloigne handschrijver van den Kard. van Navarre sterft 1603.

Onder de verstandige en brave Gouwenaars steld men te recht *Joannes Raes*, anders *Raso*, *Pieterszoon. Cornelis Raes* was Schepen Ter Goude 1514. 1515. In 't jaar 1566. gaf hy blijken van verstand hebbende onder een getal van twee honderd achtien Philosophen, in de queekschoole het *Castrum*, de dertiende plaatze, d'eerste van de twee-

1584.

Lijst der Leuv. Prom.

de rije, of Linie, gelijk men 't daar noemd. In de Godgeleerdheid wierd hy *Baccalaureus Formatus*. De burgerlijke oorlogen en onstaane Religie-vervolgingen deeden hem uitlandig benevens veele andere geleerde Gouwenaars, zwerven.

Eenigen tijd had hy sijn verblijf te Keulen in een Nonnen Klooster, *Nazareth* genaamd, ontrent St. *Geroens* kerke gelegen.

Petrus Bokkenberg groette hem daar in sijne terugkoomste uit Swaben en Beyeren, en deed hem verslag van sijne reize en overkomste in sijne vader-stad, uit Leiden den vijfden Julius in den jaare 1583. Sijne zorg voor den Godsdienst sijner landgenooten geeven *Bokkenbergs* woorden te kennen. „De Religie blijft, zegd hy, in sijn „geheel, het volk niet weinig Goddienstig: want de „waarheid is gewoon des te heerlijker haar hoofd op te „steeken, hoe ze meer gedrukt word, zo dat naar tijds „toestand d'oeffening noch redelijk vry is.

Bokk. ep. 13. *Mro. Joanni Raes*, fol. 107.

'tBlijkt uit den zelven, dat *Joannes Raes* groot vermaak nam in geestelijke bespielingen, of *Mystieke Godgeleerdheid*. *Bokkenberg* om hem iets van sijnent wegen aangenaam te boodschappen, schrijft hem: „Dat hy'er „ook meer dan voor heenen toe overhelde.

Ep. 26. 26.

Ep. 28. *fol.* 121.

Ongemeen groot schijnt de vriendschap tusschen hen beide geweest te zijn. „Ik houde u niet alleen voor mijnen vriend en broeder, wien ik al mijn doen en laaten „geerne toevertrouwe; maar zoek al voor u te doen „wat ik kan, om te toonen hoe veel gy by my verdiend.

Ondertusschen deede *Raes* al wat hy konde om sijnen *Bokkenberg*, te Keulen buiten gevaar, en in eene bedieninge te hebben; doch deze ontzag de reize, en was met geene toezegginge, maar bezorgen en bezitten van wat goeds, derwaarts te trekken.

Ep. 26. *fol.* 117. *vso.*

Raes nam in 't jaar 1576. (of daar ontrent) de reize na Brabant aan, en sijn optrek te Leuven. Hy schreef

1592. uit Mechelen, aan *Tilmannus Vosmerus* te Delft... Dat de Pastoor van d'oude kerke te Delft, *Fabritius*, anders *Smits*, sijn hof by den Bisschop van Doornik maakte, waar over hy hem, sijne schaapen ontweeken zijnde, doorstreek.

Joannes Raes overleede in sijne bedieninge op den 12. Novemb. des jaars 1603.

Op sijn Graf-zark staat noch heden te leezen. Grafschrift te Mechelen in St. Rombouts.

Sepultura

R^{di}. D^{ni}.

M^{ri}. Joannes Raesch,

hujus Ecclesiæ Vicepastoris ab anno 1576.

usque ad diem obitus, qui fuit 12. *Nov.* 1603.

Een andere *Joannes Raes*, Neef, naar gissinge, van den gemelden, studeerde in den jaare 1586. te Leuven in de queekschoole, *De Lelie*, en was onder het getal der gepromoveerde Wijsgeeren de twaalfde.

Onder de groote verstanden van der Goude moet eenen *Rutgerus Sebastiaanse* niet vergeeten worden, dewijl hy in den jaare 1574. in de Leuvensche queekschool, *De Valk*, de wijskunde leerende, onder honderd acht en vijftig de vierde plaatze beklom. Wat van dezen braven Wijsgeer na gewierd, ben ik (mits d'omzettinge van Regeeringe en Religie) als noch onbewust. 1584. *Ruogerus Sebastiani.* *Promotio Gaudani in Artibus* Goudsche Wijsgeeren

Ontrent dezen tijd leefde *Petrus Sloos*, dien ik onder de Goudsche geleerden by eenigen aangetekend vinde; doch sijn geslacht-naam is my bekender als sijne schriften. Petrus Sloosius.

Cornelius Loos, anders *Looseus*, en *Callidius* vernoemd, Ter Goude gebooren (waarom hy zich *Chrysopolitanus* titeld) ontrent den jaare 1540. had ten vader *Joannes Loos Corneliszoon*, Stads Schepen en Raad in de jaaren 1546. 1547. 1548. 1549. 1550. 1552. 1553. 1554. 1590. Geboortenstijd, en afkoomst van Cor. Loos.

Hy studeert Leuven in de philosophie,

De philosophie leerde hy te Leuven in de queekschoole *De Valk*, en had, in 't jaar 1564. onder een getal van honderd en vier en zestig, de zestiende plaatze in de promootsie.

te Mens in de Godgeleerdheit, word daar Lleentiaat,

De Godgeleerdheid hoorde hy in Duitsland te Ments, deshalven *Theologus Moguntinus* door *Valerius Andreas* genoemd; hy wierd aldaar Licentiaat in die wetenschap, doch geen Hoogleeraar of Doctor, gelijk *Moreri* zegd (door 't woord *Theologus Moguntinus*) misleid: want sijn Neef *Petrus Bokkenberg* geeft hem lang na dezen geenen hooger titel als van Licentiaat, eenen brief aan hem opschrijvende.

wijkt met met zijnen vader ten lande en stede uit.

Het eed-verwandschap, 't geen de Goudsche Wethouders in den jaare 1574. na d'ontdekte onderneeminge op haare Stad afvergden, deed veele aanzienelijke Katolijken, en onder die *Jan Cornelisz Loos* met sijnen zoone uit der Goude wijken, eerst na Luxemburg, voorts na Ments, alwaar *Cornelius* reeds bekend was.

Kanonik zijnde in Holland,

Voor sijn vertrek had *Cornelius* eene Kanoniksdye in Holland, niet Ter Goude, maar elders: Zo dat *Moreri* dit te boek stellende, en 't woord van *Valerius Andreas*, *in Patria Canonicus*, niet voor sijn Land, maar Stad duidende, gemist heeft.

Wat kerkbedieningen hem Duitsland gaf weet' ik niet; maar wel dat hy sijnen tijt daar in 't schrijven van verscheide boeken, waar van veele hem eenen goeden, andere eenen quaaden naame baarden, schreef.

schrijft in Duitsland verscheide boeken.

Sijn eerste schrift, 't geen te Luxemburg in 't jaar 1578. in 't licht quam, was eene verdediging voor den Aartshertog, *Mathias* en de algemeene Staaten van Nederland.

Apologia in Orationem Philippi Marnixii pro Seren. Archiduce Austriæ, Mathia, & Ordinibus Belgii, Wormatiæ habitam. 4.

Het tweede, om den oproerigen opstand der Nederlanders te stillen, *De Spiritu vertiginis utriusque Germaniæ*

in

in Religionis dissidio. „Hoog en Nederduitsland tuimel- „geest in't stuk der Religie. 4. wierd indezelvige stad in de jaaren 1579. 1580. en 1582. gedrukt.

Zedert te Ments verblijvende gaf hy verscheide stukken ter beweeringe en opbouwinge van den Katolijken Godsdienst uit.

Van d'eerste slag zijn: *Defensio Urbis & Orbis adversus Christianum Frankenium cæterosque sectarios*, αρτολατρειαν *impiè asserentes. Mogunt.* 1581. 8. „Verweerschrift „tegens de onroomschen die de kerke van broodaanbiddinge betigten. *Duellum fidei & rationis; an in Eucharistiæ Sacramento verè sit corpus Domini, adversus paradoxa VI. Frankenii. ib.* 1581. 8. „Tweestrijd tusschen geloof en rede over 't Altaargeheim. Van de tweede; *Thuribulum aureum sanctarum precationum.* Mog. 1581. „*Goud „Wierooksvat der gebeden.* In 't zelve jaar quam sijn bekend boek, *Illustrium Germaniæ utriusque scriptorum Catalogus.* Mog. 1581. 8. „Naamrol van Hoog-en Nederduitsche geleerden. De Jesuiet *Labbe* in sijne *Bibliotheca Bibliothecarum*, zegd dat in dit boek de leevens en werken, de doorgeleerdheid en godvrucht doorluchtige mannen, die ten dienste van Hoog-en Nederduitsland de letterkunde en wetenschap zedert het jaar 1500. tot het jaar 1581. hersteld, en de geloofs-leer tegens de nieuwgesinde Leeraars gewraakt hadden, beschreeven worden.

Oordeel over sijne lyst der geleerde Duitschen. *Labbe Bibl. Bibl.*

Doch het gevald *Valerius Andreas* niet, dat'er van het oprechten der nieuwe Nederlandsche Bisdommen wat ongunstig en te voorbaarig, *calidè nimis*, gehandeld word, en de geboorteplaatzen meer dan de schriften der schrijvers daar in aangeraakt worden.

Val. And. Bibl. Belg.

In 't volgende jaar 1582. leide hy te Ments twee boeken onder de persse voor de Godgeleerdheids leeringen: *Epitomen Melchioris Cani de Locis Theologicis.* 8. „Kort- „begrip van *M. Canus* Godgeleerde handelingen. *Voor de* „latijnsche: *Scopæ Latinæ, ad purgandam linguam a bar-*

Eerste brief van P. Bockenberg aan Looseus. *Ep. Ined. Bock. ep. 12. fol. 76. vso.*

baris alphabeticâ serie. 8. ,, Schrobber om de latijnsche taa- ,, le van wanspraake te kuissen. Alle deze schriften maakten *Looseus*, tot in Italien toe bekend. Sijn Neef en Goudsche medeboorling *Bockenberg* schreef hem in 't jaar 1582, uit Milanen, ,, dat men'er in 't paleis van den. H *Carolus Borromeus* (*sancti Præsulis*) van wiste te spreeken. Dat ,, *Leoninus* loffelijk van hem en sijne alombekende schriften had gesproken. Hy wenschte die te hebben om ,, door den luister van sijn Neef hoog gezien te weezen ,, by de Grooten, en hem van sijne wetenschap te bedienen.

Looseus vertrekt van Ments na Trier.

Petrus Bockenberg vertrok in Februarius 1583. te water uit Swaben na der Goude, langs Ments, alwaar hy ontwijfelbaar sijnen zo lang gewenschten en geliefden Neef niet zoude nagelaaten hebben t'omhelzen, indien hy'er zich had bevonden. Dat *Bockenberg*, hem den Rhijn afzakkende, niet en vergat, toond een brief aan *Joannes Raes* geschreven: ,, als ik, zegd hy, een zoetpraatje hield ,, met den Kapitein met wien ik quam afvaaren, en onder- ,, anderen van eenen mijner Neeven thans zeer vermaard ,, (*Looseus*) sprak, begon hy my met veele beleefdheid te ,, onthaalen.

Ep. 13. fol. 106. vso.

Sijne Godvruchtige schriften.

Wel licht had de besmettelijke ziekte, waar mede Duitsland toenmaals bezocht wierd, onzen *Looseus* van Ments doen wijken, en na ik meene, te Trier, of onder het Triersche gezondere woonplaatze zoeken. Althans zedert het jaar 1582. vind men geen sijner boeken meer te Ments, maar wel eenige te Keulen, gedrukt. Onder deze waren: *Ecclesiæ Venatus.* Colon. apud God. Campensem 1585. 8. ,, De kerk-jacht. *Apparatus Mensæ Dominicæ.* Col. 1591. 12. ,, Bereiding tot de tafel des Heere. *Officium Venerabilis Sacramenti cum precibus.* Col. 1591. 12. ,, De kerkdienst, en gebeden van 't H. Sacrament.

Schrijft tegens de valsche toverye,

Looseus zag ten tijde dat hy in Duitsland verbleef de gerechtplaatzen rooken van 't branden der ten vyer gedoem-

doemde tovenaars en heksen. Hy was te wel in de kerk leere ervaren om niet te weeten, en niet te gelooven, dat de H. Schriftuur, de gewijde en ongewijde overleevering, de kerk- en burger-wetten, zelfs d'ondervinding aller Eeuwen overtuigen dat'er tovenaars en toverijen zijn. Maar sijn Hollandsche, en inzonderheid Goudsche tedermoedige meewarigheid konde niet toelaaten, dat *Pieter*, *Paulus*, *Truy*, en *Griet* enz. van Duivel-konsterye beticht, en (zo men zeide) overtuigd, ten vyere gedoemd, en levend verbrand wierden. Hy was van gedachten dat onnozelen dikmaals daar mede beticht wierden, dat'er veele door zwaare en melankolieke gedachten hen inbeelden te konnen toveren, 't geen zy niet en konnen: dat de zware pijnen der pleyen meermaals onschuldige bekentenissen afperssen; en dat het doemen en branden dezer menschen niet zelden eene nieuwe schey-kunde was waar mede men uit menschen bloed goud wiste te trekken.

Dit deed onze *Looseus* sijn werk, *De vera & falsa Magia*, van oprechte, en valsche toverkunste schrijven, bestaande in verscheide verdeelingen, en stukken. Van Trier dit in 't jaar 1592. na Keulen zendende om het onder de persse te leggen, verviel 't in ongunstige handen, die het den aldaar zijnde Pausselijken Nuntius, *Octavius*, Bisschop van Tritarico, overgaven, en het dus verre brachten, dat onze medogende Gouwenaar te Trier op sijn bevel in de Keizerlijke Abdy van St. *Maximin*, onder de Triersche wallen, vastgehouden en in bewaaringe gezet wierd. Wel haast was sijn rechtgeding opgemaakt; hy, die de kerkelijke en wereldlijke Rechters wat te na gekomen was, wierd vervonnist, en tot het herroepen (by Delrio te leezen) van eenige sijner leerstukken op den 15 Maert des jaars 1592. gepraamd.

word deswegens aangeklaagd; en in hechtenisse gezet.

Delrio Disq. Mag. Tom. 3. *L.* 5. *App.* 5.

Moreri noemd de gevoelens van onze *Looseus*, *des sentiments qui n'etoient pas bien raisonnables*, niet al te bescheiden; doch de Jesuiet *Delrio* gaat verder, en houd

Delrio ingenomen tegen Looseus.

Delr. Disq. Mag. Tom. 3. *L.* 5. *Sect* 4.

hem, en sijne gevoelens voor zo goed als ketterſch, en wenſcht ſijne ziele ter nauwer nood de vrede en ruſte.

Apologie pour tous les grands perſonnages, qui ont eſté fauſſement ſoupconnez de Magie.

Id. Delr. App. ad L. 5.

Indien onſe *Looſeus* den weg had ingeſlagen, dien na hem in Vrankrijk over dit toover-ſpook de geleerde *Gabriel Naudè* inging, een *verdedigſchrift* uitgeevende ter verweeringe *van alle de brave luiden, die van toverkunſt in hunnen tijd valſchelijk verdacht gemaakt ſijn*, *Looſeus* hadde wel licht meer voorſpreekers, als tegenſpreekers gehad. Zedert het verhaalde voorval zag *Looſeus* van 't betoverd Duytsland af. *Delrio* zegd, doch hy brengd'er geen bewijs van by, *de pulſum*, dat hy'er uitgezet, en uitgedreven wierd. Dit zoude by gerichtvonniſſe moeten geſchied zijn, 't welk hy dan in ſijn aanhangzel alzo wel, als de herroepinge te boek zoude gebracht hebbeu.

Hy vertrekt van Trier, word Onpaſtoor te Bruſſel, ſterft aldaar, en word volgens ſijnen uiterſten wille op 't kerkhof ter aarde beſteld.

Althans weet men dat *Looſeus* wel haaſt te Bruſſel in de Kapelkerke (van dewelke de laatſte Paaſtoor vander Goude *Cornelius Schoonhoven*, zedert ſijne verbanninge Onderpaſtoor was) d'eige bedieninge bekleed heeft. *Delrio* zegd, dat hy te Bruſſel op nieuws in hechteniſſe over ſijne oude gevoelens (doch dit alleen op ſijn woord) geraakte. Hy maakte in 't jaar 1597. ſijn Teſtament, waar by hy ſijne begraafplaatze op het kerkhof onder een kruisdraagenden Chriſtus beſprak, en ſtervende begraaven wierd.

1660. Petrus Cor. Bockenberg geboren Ter Goude in 't jaar 1548.

Petrus Corneliſſonius Bockenberg, Ter Goude op Kersdag in 't jaar 1548. geboren, had ten vader, *Cornelis Dirks Pieterſz.* tot Moeder, *Alijt*, *Floris Minne* dochter, *beide gedeſcendeerd*, zegd Stads opene getuigbrief van den jaare 1584. *van zeer treffelyke ende eerlyke geſlachten dezer ſtede, gebruikende van oude tyden (gelyk haar voorouders gedaan hebben, in haar wapen en ſegel reſpective, te weten de voornoemde Cornelis Dirkſz een Bock op een borgh*, (nu tegen een dorre kromme ſtruik) *ende Alijt, zijn huisvrouw een Beer.*

Cornelis Dirkſz was in ſijn leeven Raad en Schepen, ge-

gelijk ook *Alijts* vader, *Floris Minne* in ſijnen tijd geweeſt was. uit Magiſtraats geſlacht.

Stads Paſtoor, *Cornelis Schoonhoven*, getuigde van hen, in 't jaar 1575. dat zy „de Religie en Regeeringe veranderende, uyt liefde tot den Katolijken Godsdienſt, „van zelfs, deftige en groote goederen verlieten, en in ballingſchap gingen leeven. *M. S. P. Bock.*

Hun eerſte wijk-plaats was Utrecht, in den jaare 1575. Schoonhoven de volgende.

De Ouders hadden hunne zoone *Pieter* tijdelijk te Leuven ter ſchoole beſteld. Daar vond, en had hy brave meeſters. In 't jaar 1569. in de Pedagogie, *De Valk*, de Philoſophie hoorende, had hy onder 144. promoveerende de vier en tachtigſte plaatze. Hy ſtudeert te Leuven, *Lijſt der Promov. Phil. te Leuven*

Sijn Lettermeeſter *Paulus Leopardus*, zag men, volgens de getuiggeniſſe van *Petrus Nannius*, aan voor eenen man, die in wetenſchap niemand ſijns gelijk, in beleefdheid geen wedergaa en hadde. Sijn Leermeeſter in de Godgeleerdheid was *Auguſtinus Hunnæus*, Hoogleeraar der Godgeleerde ſchoole te Leuven, en door den Koning tot beſorger des Konings alom bekenden en gepreezen Bijbel aangeſteld. onder Paulus Leopardus, en Auguſtinus Hunnæus.

Petrus Bockenberg queekelingen Godgeleerde in 't *groot Collegie*, beklom onder opzicht van dezen *Hunnæus* in 't jaar 1573. op den 23ſten Octob. den eerſten trap der Godgeleerdheid, en in 't volgende jaar 1574. op den 2den Decemb den tweeden, dat is (om ſchoolzwier en ſpraak te volgen) wierd *Baccalaureus Formatus*. Word *Baccalaureus formatus* in de Godgeleerdheid, en Prieſter.

Petrus Prieſter op ſijn eigene inkoomſte gewijd, wierd Leermeeſter der Godgeleerheid te Loo (een ſteedje in Weſtvlaanderen, onder 't Bisdom van Yperen wel eer gelegen, doch door d'inlandſche oorlogen verdelgd) in eene Proosdy van Regulieren. Hier preekte hy om beurte beneffens den Paſtoor. *Ep. 32. ad Lamb.* Na Leermeeſter der Regulieren te Loo, in Vlaanderen.

Doch dewijl de Biſſchop *Rithovius* de verplaatzinge

Profect. Bock. van den Pastoor, (door den Proost verzocht, met inzicht om *Bockenberg* daar mede te voorzien,) afsloeg, en het beloofde onderhoud hem niet en volgde, nam hy in Julius de reize na Keulen aan, om die stad, en na eene bequamer gelegendheid, te zien.

Van daar vertrekt hy na Keulen, Keulen was thans de toevlucht der uit Nederland geweken Priesters, die hen aldaar zochten ter neder te stellen. De Jesuieten zeiden den onzen veel toe, onder andere een ampt in 't Hof van den Bisschop van Wirtzburg, doch een ander had het voor hem weg.

en sijne ouders Na een verblijf van twee maanden keerd *Petrus*, over 's Hertogenbosch en Nimwegen, na sijne ouders, toen noch t'Utrecht, doch op de reis na Schoonhooven staande, alwaar sijn vader binnen weynige dagen overleed. De moeder, het verdrag tusschen den Staat en Prinse van Orangie over het wederkeeren der uytgevluchten geslooten zijnde, quam in 't zelvige jaar 1576. weder Ter Goude.

krijgd eene Vicarie te Tielt in Vlaanderen, De vrienden, die onze *Bockenberg* te Duinkerken, Veurne, Nieupoort (hier woonde sijn Oom) Dixmuiden, Hondskooten, en Loo hadde, beyverden sijne zaake.

Zy hadden hem eerst te Tielt eene Priester-prebende doen hebben, maar zo schraale, dat zy de helft van sijn tafelkost niet konde goeddoen, des stapte hy'er in November van af, en wierd (tusschen beide sijn moeder bezoekende) in 't jaar 1577. in Februarius door den Bisschop

word Pastoor te Cassel, *Rithovius*, te Cassele tot Pastoor van St. *Nikolaas* aangesteld.

Hier maakte hy kennisse met den Opperschoolbestierder Mr. *Henricus Peltanus*, en een besluit om zamen na

reist van daar met Peltanus na Romen, doch gestuit, gaat na Weenen, Romen te gaan. De reis ging den 3den September aan, doch te voet om reispenningen te spaaren. t'Ulm raakte de reisgezel overhoop, en ter gang onbequaam; teffens verstonden zy dat'er wegens de besmettelijke ziekte geen inkoomen in Italien was, des besluiten zy op 't gemak-

ke-

kelijkste na Weenen den Donauw aftezakken. Aldaar ontrent het midden van October maand aangeland, namen zy hun optrek by *Franciscus Mergrot*, 's Keizers Kapelaan, of Priester.

Een maand na dezen trok onzen *Bockenberg* Ongeren in, om te *Erlau* het schoolbewind aantevatten; doch voor eenen Turksen overval beducht, hield hy te *Presburg* zich in 't Hof van den Onderkoning en Bisschop van *Erlau* op. Hier raakte hy in des Onderkonings ongunst door valsche betigtinge van eenige Hovelingen (waar van hy zich naderhand by geschrift zuiverde) 't geen hem *Presburg* deed ruimen in 't jaar 1578. den 26sten van Julius, en weder na Weenen trekken, daar hy niet voor den 14den van September van na *Bruna* in Moravien vereisde, van voorneemen om zich onder de Vaders Jesuieten te laaten inschrijven. Doch onder voorwendzel van onpasselijkheid wierd *Bockenberg* ontslaagen, en in 't jaar 1580. in Maert van hen uytgezonden met eene getuigenisse, door den aldaar zijnde Rector der Societeit, *Alexander Hollerus*, van sijn goed gedrag, en onverbintenisse tot eenige belofte.

word schoolvoogd van Erlau in Hongarien, vervald in des Onderkonings ongenade, vertrekt na . : . in Moravien, word Jesuiet, doch weder uitgezonden.

Den 6den Maert nam hy sijnen weg over Weenen na Praag, hield'er zich tot den 17den Junius op, wanneer hy nader bericht van onze inlandsche beroerten en vervolginge der geestelijken inkrijgende het na Munchem wendde by Vorst *Wilhem*, wiens huispriester hy tot den jaare 1582. was. Wanneer hy, de preeklust hem bevangende, Duitsland (wiens tale hy niet genoegzaam kundig konde worden) verliet, na Milaanen op den 17 van Maert dezes jaars met voorschrijvens van den Beyervorst aan den Kardinaal en AartsBisschop *Carolus Borromeus* zich begaf. Sijne meening was om onder het bestier van zo heiligen man, zegd hy, zich tot het preekampt te bequaamen, of althans, in geloofs kenisse en deugd verder opgeboud, elders des te aangenaamer, en nutter te maaken.

Komt te Munchem, en word 's Vorst Huispriester, gaat na Milaanen, by den H. Carolus Borromeus;

Te

Doch niet zeer lang, om dat hem eene verslag van sijn bedrijf aan den Kard. *Pet. Bock.*

Te Milaane van den Kardinaal ondervraagd wat wetenschap hy betrachte, wat ampten hy best bedienen konde, stelde hy daags daar aan een verslag'er van op te leezen onder sijne brieven. bl. 64.

Weinige weken bleef hy te Milaane stil; want den 17den van dezelve maand keerd hy weder na Munchem, zo hy zegd, op aanschrijvinge van den Vorst.

een kort verblijf weder na Munchem.

Sijne zo haastige wederreize gaf aan verscheidenen rede van sijne wispelturigheid uittekrijten. Om zich te zuiveren schreef hy te Munchem op den 18den October een wijdlopig geschrift, by wijze van eenen brief, aan den Raad en Geheimschrijver, *Lodewijk Haberstok*, waar in hy sijne reis-gevallen te Milaane, den lof van den H. *Carolus*, en de reden van sijne wederkoomste voordraagd.

Verantwoord sijne schielijke terugkoomste.

Word slecht aan 't Hof van Beyeren onthaald.

Ongelukkige *Bockenberg*, die een heilig Hof verlaatende een wereldsch vond, 't geen veel toegezegd hadde, maar weinig gaf. Van April tot October maand liep hy (siinen voortzetter en vrind *Haberstok* na Weenen verreisd zijnde) zonder eenig ampt, zelf zonder sijne voorige Hofkapellanie, te bekleeden; ja wierd zo slecht als oit in sijn leeven onthaald.

Ongenoegd van zulk een onthaal, gering ampt, en slecht inkoomen, neemd hy de reize na sijn Vaderland, op den 8sten November des jaars 1582. over Augsburg aan. Hier word hem door *Joh. Hannegraeff*, Domheer een Leermeesters plaatse in d'Abdy Keizersheim (*Cæsarea* St. *Bernardi*) in Swaben een mijl van Donawerd gelegen, onder beding van de vrye kost, en dienst van eenen knecht, en honderd gulden's jaars aangeboden, en van hem met genoegen aangenomen. Alles deed hem hier wel op.

Word Leermeester in d'Abdy Keizersheim by Donawert.

Men staat niet zonder reden verzet, ziende dat *Bockenberg*, die het noit beter hadde, of hebben konde, deze gunstige gelegendheid zo haast verliet, om dat men hem geen knecht, maar maagd ten dienste toeschikte. Op den

L. Ep. fol. 98. *ep. ad Ioh. Hannegraeff.*

den 4den Februarius ging de reize aan na der Goude; alwaar hy sijne moeder, zusters, en broeder op den 19den Maert dezes jaars vond. Keerd na der Goude,

De Hooge School te Leiden begon thans naame en achtinge by de geleerde wereld te krijgen. *Ubi Musæ, ubi docti, ubi nobiles, ubi divites, ubi studiis erudienda, moribusque complananda selectissima Patriæ nostræ juventus est.* werpt het oog op Leiden, *Ep. 1a. ad Arn. Theod. Comm.* Leid.

Hier hong het hoofd van onzen *Bockenberg* na toe. t'Was hem genoeg, meende hy, daar voet te krijgen om groot te worden. Geen beroep was hem hier in den eersten te gering. Metter tijd zoude hy groote dingen voor kerke, staat, en sijn geslacht, meenen te doen. Hy twijfelde des te weiniger aan een goeden uytslag om dat sijn vaders broeder *Arent Dirksz Bockenberg*, zedert den jaare 1566. Commandeur der Duytsche ordre 't zaam Pastoor van St. Pieters hoofdkerke te Leiden, in hoog aanzien, en van groot vermogen was. Zonder uytstel zetde onze *Bockenberg* zich te Leide by sijne nichte *Maria Jans*, geestelijke maagd, ter neder, zonder iets anders te doen, als dat hy *Lipsius* hoorde, sijne boekkamer schikte, aan sijnen *Catalogus Comitum Hollandiæ*, ,, Naam- ,, lijst der Graven van Holland begon te werken, en 't gebed van *Azarias*, *Dan.* 3: in 't Nederduitsch overbracht, om by een *Psalmboek*, 't geen sijn Oom, de Commandeur, in 't licht stond te geeven, te voegen. alwaar sijn vaders broeder Commandeur en Pastoor was, *Orlers beschr. van Leid. 1. Deel* §. 1. Hoord Lipsius,

In October maand quam sijn *Catalogus Comitum Hollandiæ* in 't licht. Eenen schonk hy aan *Martinus Duncanus*, thans t'Amersfoort, met verzoek van sijn oordeel over het werk, mede of 't hem goed dachte een andere *Lijst der Utrechtse Bisschoppen* uyt te geeven. Doch *Duncanus* vreef hem in den neus, met een scherp latijnsch puntdicht, dat hy de nederzijgende kerke, en het gemeene best meer nut doen konde met schriften, die na Godgeleerdheid en Godvrucht smaakten, als zodanige optestellen. geeft sijn Catolgus *Comitum Holl.* in 't licht, word'er van Duncanus gehekeld,

Ep. Mart. Dunc. p. 116.

Bockenberg, geerne gestreeld, uytde over dit beschrobben sijn gevoelen in eenen brief aan *Duncanus* zelve. Hy leyde echter haast in, en zegd hem wat nuttiger toe.

antwoord hem, zegd hem beterschap toe.

Ep. 23. ad I. Raes.

Ondertusschen moest onze *Bockenberg* zich sobertiens by sijne nichte behelpen, en zag niet beters te gemoed voor dat hy by sijnen Oom, den Commandeur ingeraakte, daar hy sijne gissinge tegens d'aankoomende May 1584. opmaakte.

zoekt onder Adr. Bonzer t' Yperen gevorderd te worden, doch dit niet gelukkende, en by sijnen Oom geen optrek krijgende, begint huis-leerlingen te zoeken.

Bockenberg maakt onder des met *Adriaan Bonzer* kennisse, en hadde geerne onder sijne vleugelen na Vlaanderen verreist, en zich daar ter nedergezet. Althans verzocht hy van hem zeer ernstig eene schriftelijke getuigenisse van sijne volstandigheid in den Katolijken Godsdienst, om den quaadspreekenden den mond te stoppen.

Doch die reis bleef achter, en *Bockenberg* te Leiden, zonder in sijn Ooms huis te koomen, 't geen hy sijne Ooms ongestadigheid weet. Om zich te redden bestemd hy huys-leerlingen, doch niet als welgestelde en aanzienelijke, te houden, waar toe hy *Schonæus* voorspraak verzoekt, en *hospes pro hospite factus*, van kostgenoot by sijne nichte, kosthouder, op de Breestraat ten huyse van *Gerrid Roelofz. vander Mey*, een man van regeeringe, *Consulari viro*, word.

Cap. 25. ad C. Schon.

Wild na Keulen om eene Kerk prebende.

Ep. ad I. Raes 26.

Dit geen uytslag naar sijnen zin erlangende hong hem het hoofd na Keulen, om te zien, of aldaar voor hem niet iets fatsoenelijks te bekoomen was. Waar toe hy sijnen daar woonenden vriend, en Neef *Joannes Raes*, krachtig aanmaand.

Sijn yver tot den Kath. Godsdienst.

Ep. 27. ad Th. Geynium.

Thans toonde onze *Bockenberg* noch ongemeenen yver voor 't Roomsch geloof, en de zaake der kerke, schrijvende aan *Theod. Geynius*, Priester t'Amersfoort, thans moet men vast staan, strijden, en wel licht het leeven daar aan waagen.

Hy trekt in het begin van 't jaar 1585. van Leide in stilte na Varik, in Gelderland, ten huyze van den Ed: Heere

re *René vander Burch*, Heer van Varik (eenen man aan de Godvrucht en ſtudie overgegeeven,) en wierd'er Paſtoor. Hier ſcheen het alles hem wel te gelijken. Hy maakte ſijn werk meer als oit van 't geeſtelijk. Om niet al te afgezonderd te zijn, beſteede hy ſijn overigen tijd in 't naleezen der geſchiedeniſſen, wel meeſt Gelderſche, van welke hy een kort verſlag, benevens eene lijſt dier Hertogen voorhad te beſchrijven. Te Tiel, wierd hy, (verklikt voor eenen Prieſter) in 't huys van den Heere van Varik door den Bevelhebber van de ſtad, en 't omgelegen land met eenige ſijner krijgsknegten overvallen; doch deze ſijnen voorſchrijf brief der Goudſche Wethouders gelezen, en ſijn bedrijf verſtaan hebbende, lieten hem zonder moeyen gaan. Hier maakte *Bockenberg* kenniſſe met *Lambertus vander Burch*, Deken van St. Marie t' Utrecht, bood hem en zyn Capittel den opdracht van ſijn, by na voltrokken geſchrift, *Pontifices Ultraject.* Utrechtſe Biſſchoppen aan, en zond hem een ander van *'t Heilig Graf*, inhoudende de naamen der geener, die uyt onze landen (waar onder hy ſijnen Oom... *Bockenberg* telde) bezocht hadden.

Word Paſtoor van Varik by Tiel,

Lib. Ep. fol. 136. *Ep. ad Iac. Blondelium Priorem Egm.*

word aldaar van ſtads bevelhebber aangedaan, en vrygeſteld,

zende aan Lamb. vander Burch een geſchrift van de H. Grafsbezoekers uit ons Land.

Ep. 34. *ad Lamb. Burch.*

Trutius, Lyrenaar, en Profeſſor te Leyden der Wiskunde, deed hem eene reize na Vrankrijk, met eenen zoone van *Kraek*, op; waar na hy luyſterde, doch geen genoegzaame voordeelen konnende bedingen, liet hy die vaaren. De vrees van door de vyands benden gelicht te worden bracht onzen *Bockenberg* na eene omreize over Dort, Leyden, en Utrecht, by ſijne oude moeder t'huis, na dat hy te vergeefs in den Haag een vrygeley, om na vyands landen te reizen, verzocht hadde; thans ſchikte hy ter Goude, hoewel 't'er niet rijkelijk uytquam, ſijn optrek te houden.

Slaat eene reize na Vrankrijk af, en keerd na der Goude ontrent Julius maand 1585.

Hier zijnde begon hy ſijne „tijdboeken van s' werelds ſcheppinge af tot ſijnen tijd toe, *Chronologiæ ab Orbe condito volumina duo.* Deze noit gedrukt beruſten in de boek-

Schrijft aldaar ſijne

en eene verklaaringe over den 31. Psalm.

boekkamer van J. W. Ter Goude. Ook schreef hy eene *verklaaringe over den eenendertigsten Psalm*, die mede ongedrukt bleef, en zoekt in de Hollandsche Roomsch Katolijke kerkbedieninge te geraaken.

Schrijft aan Sasboldus om eene kerkbedieninge in Holland, laat sijne *Pontifices Ultrajectenses* drukken.

In de maand Maert des jaars 1586. liet *Bockenberg* te Leiden by *Joan. Patius* 8. sijne „Utrechtsche Bisschoppen, en Egmondsche Abten, *Pontifices Ultrajectenses*, en *Antistites Egmondani* uytkoomen, onder opdracht aan den Deken, en 't Capittel van St. Marie t'Utrecht, die hy in April aan hen t'Utrecht, en in Julius aan *Th. Geynius*, t'Amersfoort na een ziekte van twee maanden overzond. Aan den laasten maakt hy bekend dat hy voorhad uytte geeven een *verhaal en geslacht-lijste van* 't huys *Brederode*, *Historia & Genealogia Brederodiorum*. Lugd. apud *Joh. Patium* 1587. 8.

Verzwakt in sijne God-vrucht.

Het overige dezes, en 't voorgedeelte des navolgenden jaars sleet onze *Bockenberg* meest in den Haag ten huyze van *Joannes van Teylingen*.

Beschrijft het geslacht der Brederoden. Houd zich in den Haag op,

Hier maakte hy heymelijke vrindschap met twee Predikanten te Woerden, *Joannes Ligarius*, en *Zegerus Koningsberg*, doch wel meest met den eersten, wien hy sijne verborgene hertstochten en gedachten van de veranderinge sijnes Godsdienst ontdekte.

maakt heimelijk met twee Woerdsche Predikanten kennisse, neigd na veranderinge, van geloof en staat.

„Ik beminne U Eerw[den], schreef hy hem, en andere van „dat beroep van dag tot dag meer en meer, en verzoeke „wederzijds bemind te worden. Hy smeekte hem om godvruchtige voorschriften en oeffeningen. Eene sijner betrachtingen onder dezen oeffentijd was, hoe *best aan eene rijke vrouwe*; *op dat hy*, *die altoos godsalig leefde*, *noch godsaliger leeven zoude*.

Ep. 55. *ad I. L.*
Ep. 25. *ad I. L.*

Ligarius had'er eene voor hem op spoor, de dochter van *Joannes Wijkersloot*, opperlatijnsche School-voogd te Woerden, en *Bockenberg* hier mede wel te vreede. Doch dit houwelijks geheim was groot, juyst niet in den zin van den Apostel, maar om dat 's mans grootachting, indien

dien 't voortijdig aan den dag quam, niet ten ſpot zoude ſtaan. Des moeſt de Predikant voor hem zonder ſijnen naame te ſpellen by ſijne maats dochter, uytvryen gaen, en andere heimelyke gunſtelinge van haar moeder gaande worden gemaakt om op het ſpoedigſte de zaake te bekuypen. d'Aangezochte dochter met hooren praten niet te vryen, wilde haaren voorgedragenen verzoeker zien. Na de Cundert verreiſt om buiten 't oog te zijn, trekt haar *Bockenberg* na; ziet, en ſpreekt haar, maar jong zijnde nam zy geen gevallen in hem, nu na de veertig jaaren, gaande. *Ivi Cundriæ & Dordraci. Nihil egi. Ætati teneriori diſplicuit firmior.* Evenwel hield hy moed, om dat hy niet geheel afgeſlagen was.

Schikt zich tot trouwen, met des ſchool-voogd van Woerdens Dochter, hout ſijn opzet lang verborgen, zet het onder des driftig voort, ſpreekt de vryſter, en word van haar koel onthaald.

Sijne moeder, ende de Goudſche vrienden, naar 't ſchijnt, erg opvattende, trachtden hem onder voorwendzel van tijdelijke boelverrichting uyt den Haag na der Goude te krijgen; doch hy antwoorde, op den 14. Jan. 1588. dat hy'er nu vijf maanden geweeſt zijnde, noch twee, drie, ofte vier weeken blijven moeſte, en doet ſelfs ſijnen Oom, den Commandeur, door haar groeten.

Ep. 54. ad I. L.

Ep. fol. 136.

Onze vrijer raakte echter noch zo haaſt niet klaar. Dat werk, 't geen hy *magnum, ſanctiſſimumque negotium à Deo ... nobis datum* noemd, was te heilig, en van te groot gewicht om zonder proef jaar doortegaan. Wel licht wilde men des te meer hem deze verſtervinge aandoen, ten einde ſijne onderneeming wereldkundig zoude worden, en ſijne ſtandvaſtigheid gelouterd.

Sijne moeder ontbied hem te vergeefs van den Haag na der Goude.

Ep: 57. ad I. L.

De bomme barſte eindelijk uyt. Sijne oude moeder voor 't oud geloof van haaren zoon yverende, deed hem, zoo haaſt zy ter kenniſſe van ſijn voorneemen quam, zodanig aan, dat hy haar niet dervende ſtand bieden, de tuſſchenſpraak van ſijnen neef, *Cornelis Janſz Bos* Burgermeeſter van der Goude door den volgenden verzocht: „mijn voornemen tot een eerbare medegeſellinne valt haer „in haere ſimpele en onnoſele mening verdrietigh, ende „my van haerder liefde weghen noch veel verdrietiger,

Sijn voorneemen word haar bekend, waar over zy hem krachtig aantaſt.

Ep fol. 137. *vſo.* 138.

Sijn antwoord aan haar door eenen Burgermeester van der Goude.

„ haere meninghe ende wille is, ick zoude alleen blijven, „ enz. Waer op ick, gemerckt alle zaken die my bejeghent zijn, zo buytens, zoo binnens landts, ende ten „ eersten voor God en mijn conſcientie niet van over een „ jaar of twee, maer met langher tijt gereſolveert zijnde, „ haere liefde antwoorde, datſe met mijnen eerlijcken en„ de godſaligen handel behoort geruſt en wel te vreden „ te zijn.... Verder wat het ander aengaet daer ſy ongheruſtigh om is, ſegge ick, dat is Godts werck ende wil„ le, invoughe dat hare liefde my in ſulx vry behoort te „ laten. Ja alwaer 't zake dat hare liefde meende dat het „ niet Goddelick en is, nochtans dunckt my behoortze „ ſelfs haer te vrede te ſtellen met een gheruſte conſcien„ tie, ende alſulcke groote zaken Godt te laaten oorde„ len, ende dencken, datſe haer beſte ghedaen heeft, „ om my ter eere, ende ter ſaligheit te brenghen.... ick „ bevoele mijn hart als tuſſchen twee molenſteenen; te „ weten tuſſchen het gebot Godts, dat my druckt tot de „ gehoorſaemheyt, ende het gebot Godts dat my druckt „ tot de reynicheyt.... Deſe mijne grootſten noot over„ langhe wel voorſien hebbe, wel wetende dat mijne lie„ ve moeder van hare opinie niet te brenghen en is, ende „ oock wel wetende de groote afgrijſſelijcke ſchandalen „ van menſchen, die men meent reyn van leven te zijn.... „ hoewel ick my door Godts gratie moghelijck wel reyn „ mochte draghen. Vorder want aldaar veel onwijſe per„ ſoonen zijn, meenende onder 't dekzel van de Room„ ſche Religie Godt een aenghenaeme zake te doen met „ daer veel af te ſpreken.... Bidde ick ſeer hartelijcken „ UL. wil mijne lieve moeder.... hartelijcken rade, dat „ ſe deſe groote zake, daerom de ganſche wereldt in roe„ ren, ende tot meenighe deſolatie gekomen is (ſoo ick „ meene) Godt almachtigh opgeheve....

Ep. 57. ad I. L.

Op den eigen 17. September ſchreef hy aan ſijnen makelaar *Ligarius*, dat het hoog tijd was, dat de zake zonder

der draalen hoe eerder hoe liever vervorderd wierd; en klaagd, dat ſijne allerzoetſte met haar vertraagen die Goddelijke zake aan een allergrootſte gevaar blootſtelde.

Hy klaagd over 't lang draalen van ſijne houwelijks-zaake.

'tSchijnt dat onze *Bockenberg* niet lang na dezen het ja-woord kreeg, en hy die altoos een man wilde weezen in de wereld, nu een man wierd van de wereld. Die in 't begin dezes jaars in den Haag ſijne tafelkoſte niet konde betaalen, nam ſijne woonplaatze thans te Leiden over 't Stadhuis, *in 't huis met de twee toorenkens*, en kocht in 't volgende jaar een eigen op de Papegraft. Geen boek-nieuws quam'er geduurende dit jaar 1588. van hem uyt, want ſijne groote onderhandelige trouw-zake maakte hem tot iet anders onbequaam. *Cogor magnis illis ſuperatis illecebris graviora ſtudia mea ad tempus poſtponere.*

troud eindelijk,

Sijn ſchrijven met het trouwen geſtremd,

Die weder opvattende leide hy 1589. by *Patius* op de perſſe, *Priſci Bataviæ & Friſiæ Reges.* 8. *Hiſtoria & Genealogia Waſſenariorum.* 8. *Hiſtoria & Genealogia Egmundanorum.* 8. „Lijſt der oude Koningen van Batavien „en Vriesland. „Verhaal en geſlacht-regiſter van den huiſe Waſſenaar. „Verhaal en geſlacht-regiſter van den huiſe Egmond.

Hy geeft in 't licht *Priſci Bataviæ & Friſiæ Reges Chron. Manuſcr. Bock. ad an.* 1589. *Hiſtoria & Genealogia Waſſenariorum Hiſtoria & Genealogia Egmundanorum.*

Voorts wende zich *Bockenberg*, om des beter de gunſt van 's Lands Grooten te betrekken, tot *Hollands Jaarboeken* van haare eerſte grondlegginge af, te ſchryven; hoe verre hy in dit werk vorderde liet hy in verſcheide brieven ſijne vrienden weeten.

Begind ſijne *Annales Hollandiæ &c.*

Janus Douſa d'Oude, een man van oordeel niet min als van geboorte edel, had, of nam het eigen werk in rijm en onrijm ter hande, en maakte zodanigen vaert'er mede, dat het ontbreekende van ſijnen zoon, *Janus Douſa*, hoe jong die ook was, al voor 't jaar 1597. voltrokken wierd.

Hier uyt onſtond tuſſchen de twee *Geſchicht-ſchrijvers* een heevige en veeljarige letterſtrijd. In 't jaar 1603. klaagde *Bockenberg* in eenen brief aan den Penſionaris van

Zee-

Haald Janus Dousa. op den hals, die hem hevig doorstrijkt, tot het laatste sijns levens toe.

Zeeland zeer bitterlyk over *Dousaas* vinnigen en smaadelyken handel. Latijnsche, zelfs Nederduytsche punt- en hekeldichten (*Dousaas* geest-werk) hongen in de Leische boekwinkels opentlyk te koop. Zelfs wierden ze by 's Lands toestemminge eenen Drukker met voorrecht, alleen vergunt te drukken.

Ep. 86. *Ioan vander Wark. Zelandiæ Adv.* *Ep.* 81. *Kegeling: Eidem Ep.* 79. *ibid.*

Bockenberg verzuymde niet om door machtige vrienden aan *Dousaas* overmacht het hoofd te bieden. Hy hadde den *Lammirald* van *Egmond*, door sijne *Historia & Genealogia Egmondanorum* met hem, eenen afkomeling der oude Friesche Batavische Koningen te maaken, zo gestreeld, dat deze voor hem tegen *Dousa* het harnas aantrok, en dien zo rouw onthaalde, dat hy in stilte na Amsterdam, en van daar na Vriesland overstak. Doch de Graaf, deswegens aangedaan, liet sijn yverdrift zakken, en *Dousa* met ruste wederkeeren.

Ep. 85. *ad eund.*

Hy antwoord op Dousaas schimpdichten.

Bockenberg, die te vergeefs met stil te zwijgen sijnen tegenstrever meende te verduuren, begon zich eindelyk in 't jaar 1601. schriftelyk te verweeren, zich hebbende te vergeefs laaten voorstaan, dat *Dousa* door een Staats bevel zoude beteugeld worden. Sijn eerste werk was een *vijftigtallig antwoord* op *Dousa spotteryen*, het tweede, eene *verweering* aan de Staaten van Holland, Westvriesland, en Zeeland, opgedragen, *van sijne, en andere Hollandsche Jaarboeken*, door *Dousa* yssêlyk gestrafvonnist. In deze dringt *Bockenberg* sterk aan om van hen te verwerven dat *Dousaas* stout spreeken op hun ordre zoude beteugeld worden, ten einde sijne *Jaarboeken*, die hy met die van *Dousa* ten keure stelde, ongemoeid mochte in 't licht koomen. *Jakob Cool*, *Brassica*, hadde de *Jaarboeken* van sijnen Vooroom. *Snoyus* met sijne opmerkingen doen drukken, *Dousa*, den Goudschen afkoomeling, en in verwandschap *Bockenberg* bestaanden, *Snoy*, en *Cool*, niet ongemoeid laatende, hadde hem *dignum tali patellæ operculum* getiteld. Dit hadde *Cool* sijne

ſijne penne doen ſcherpen om *Douſa* met vollen ſtorm aantetaſten; doch *Bockenberg*, dien hy van deze onderneeminge verſtendig hadde, zetde hem ter neder. In eenen brief, dien *Bockenberg* aan den hem vermaagdſchapten *Gerard Kegeling*, Goudſchen Burgermeeſter, en ſijnen zoon *Frans Kegeling*, Ontfanger van der Goude ſchreef, tracht hy *Douſa* by hen, de Goudſche Regeerders, en inboorlingen als hunne eervertreeder uittekryten. Doch *Douſa* hadde alle toegangen by Staatsperſoonen, in de Hooge Schoolen, en by het gemeen zo bezet, dat *Bockenberg*, die zich zegd, *Barbaris Douſæ promotus flagellis*, ten langen laatſten het tegenſchrijven ſtaakte, en dus geſlingerd, geſleurd, getreden; eindelijk ontrent het jaar 1602. ſijne penne opſtak, en het ſtrijdveld ſijnen bevechter inruimde. Hy liet al wat tegen hem uitquam ongeleezen, en ſchrikte ſelfs op het zien van een hunner ſchriften als van de peſt. Al wat hy'er van wiſte quam hem door ſijne gunſtige vrienden ter kenniſſe. Hy trok 1603. uit den Hage, en verkoft ſijn huis in 't Noord-einde, en keerde na Leiden.

Ep. 82. *Braſſicæ, Gouda.* *Ep.* 81. *Kegel.* Doch ſtaakt het naderhand, *ibid.* *Ep.* 83. *Iac. Franc.* en ſtapt, ſonder ſijne tegenſchriften te leezen, alles over na Douſaas dood word hy van Douſaas-geſinden noch beſtormd, *Ep.* 92. *Iac. de Maldere.*

Ondertuſſchen geraakte *Douſa* in het jaar 1604 ten einde ſijns leevens, doch niet het geſchil, 't geen hy met *Bockenberg* gemaakt hadde. In 't jaar 1610. ſchreef deze dat de ſecte der *Antitragoreers*, *Antitragoreorum ſectam* (om dat hem *Douſa Tragora*, ſchimpsgewijsnaame *Bockenberg* gedoopt hadde) noch niet uitgeroeid was, die met ſtreeken ſijne *Jaarboeken* dwarspaalden, en van de perſſe weerden. Wie, gelijk, of ongelijk, in ſtoffe van zaken, of ſchrijvens wyze, behaalde in dit wederzijds geknevel, wild *Boxhorn* in ſijn *Theatrum Urbium Hollandiæ* niet, veel minder ik, vonniſſen. *Quo jure, alii viderint.*

Boxhorns oordeel over dit geknibbel. *Boxh. Th. Holl. Gouda.* *Ep.* 66. *P. Hann. Scribæ Holl.*

Al zo weinig voordeel, als ruſtgenoot *Bockenberg* na ſijn veranderden Godsdienſt, en beroep. In 't jaar 1688. klaagde hy in eenen brief aan *Pieter Hanneman* over ſijn uyterſten nood. Holland ſtond eene jaarlykſe rente hem te wille.

Bockenberg, na ſijne veranderinge, in verlegendheid,

krijgd van Holland, en na van Zeeland, eene jaarlijksche wedde.

Na lang smeeken leiden hem ook de Staaten van Zeeland in 't jaar 1591. eene jaarlijksche wedde van twintig pondgroot toe, die zy tot vijf en twintig verhoogden, doch de betaaling quam schraal uyt.

Verzoekt 's Lands Geschichtschrijver te weezen, doch het word hem, in den eersten afgeslagen, en naderhand vergund;

Ep. 74. Io. ab Oldenbarn.

De Staten van Holland hadden ontrent dezen tijd in overleg genomen of het niet ten gemeenen beste dienstig ware eene 's Lands Geschichtschrijver aanteſtellen, en wat penningen dien jaarlijks zouden toegelegd werden. Sterk hield *Bockenberg* by den Pensionaris *van den ouden Barneveld* aan om deze waerdigheid en wedde te hebben, doch een mededinger was hem in den weg, en bekuipte by den Staat dat hy tot sijn spijt thans te leur gesteld wierd. Echter wierd hem dien eertitel, en de daar toe beraamde wedde door de Staaten van Holland en Zeeland, meest op het aanhouden van den Hollandschen Pensionaris, den Heere *van den ouden Barneveld*, eindelijk vergund.

Onophoudelijk was hy thans met het verzamelen van sijne *Annales Hollandiæ, Zelandiæ, &c.* bezig. In dit werk fleet hy sijne laatste jaaren. Drie stukken hier van aan de Staaten van Holland aanbiedende schonken die hem twee honderd pondgroot, en vermeerderde sijne jaarlijksche wedde van honderd ponden met noch twee honderd guldens. Doch de Zeeuwen, by wien hy om verhooginge naar mate aanhield, waren vry tayer in gelt te schieten. De gunst der Hollandsche deede den nijd sijner tegenstanders herleeven, inzonderheid wanneer hy by de Staaten aanhield dat sijne *Jaarboeken*, tot vijf en meer groote stukken aangegroeid, en tot op de laatste tijden van 's Lands geschichten toe verlengd, onder Staats gezag, en op hunne kosten, zouden gedrukt worden. Dit alles kon niet helpen om het drukken der *Jaarboeken* op 's Lands kosten te vervorderen; des moet d'oude *Bockenberg* sijn geliefste, grootste, en meest doorploegde boeken, sijne macht te klein zijnde, in haar duisternisse, zonder wereld gemeen te worden, tot sijn overgroot hertzweer,

doch geen vermogen om sijne Jaarboeken in vijf groote folianten bevat, uitgegeeven.

zweer, zien smooren, en zonder dit genoegen sijne dagen op den 17. Januarius des jaars zestienhonderd zeventien, over de acht en zestig jaaren oud, eindigen.

Bockenberg sterft te Leiden in sijn negen en zestigste jaar,

Uit eenen brief, dien hy in 't jaar 1603. aan den Heer *Doublet* zond, blykt, dat hy eene zoone uit sijn houwelyk hadde, die zonder nakomelingen stierf.

had eenen zoone.

Sijn lijk wierd te Leiden in St. Pieterskerk (van welke sijn Oom *Arent Dirksz Bockenberg*, overleden 1592. als Commandeur der Duitsche Ordre, zes en twintig jaaren Pastoor geweest was,) onder dit Grafscrift op eene kopere plaat, van sijne overleevende Vrouwe ten grave besteld.

Sijn lijk in St. Pieterskerk, ter aarde besteld.

Orles beschr. van Leiden.

Sijn Grafschrift,

DEO OPT. MAX. S.

Quid Fati invidiam queror
Aut multis moror hospitem?
Nomen nobile si loquar
Paucis omnia dixero:

BOCKENBERGIUS HIC JACET.

PETRO BOCKENBERGIO,
HISTORIOGRAPHO
HOLLANDIÆ, ZELANDIÆQUE
ETC. PIÆ CONJUGIS OFFICIOSUS IN MARITUM DOLOR
MONUM. POS.
NATUS GOUDÆ Ao. CIↃIↃXLVIII.
DENATUS LEYDÆ Ao. CIↃIↃCXVII.
JANVARII DIE XVII.
EGRESSVS ANNVM VITÆ LXVIII.
NE VITA SIT TRAGOEDIA.

 Waar-

Oordeel der geleerden van Bockenberg.

Waarlyk was zijn leeven een treurspel, vrolyker begonnen, als geindigd.

Aliquod fortasse nomenque, decusque laturus, zegd *Valerius Andreas*, *nisi Sacerdos sese infami sacrilegio, & infandis nuptiis conspurcasset*: „Bockenberg was, „zegd *Boxhorn*, Geschichtschryver van Holland en West-„vriesland. Hier toe besteede hy veel arbeid, maar „te weinig oordeel.

Val. And. Bibl belg. Boxh. Theat. Urb. Holl. Lugd.

Onder de Goudsche geletterden teld men te recht *Eugenius Pereboom.* *Hy liet niets, dat ik weete, by geschrift of druk na. *Corn. Schonæus* wijd hem sijne *Epigrammata* toe, teld hem onder sijne geliefste vrienden, en noemd hem eenen man *probitate atque eruditione insignem*: En zegd van hem in een sijner Punt-dichten:

* Anders Geno Simonsz.

Ex animo talemque lubens amplector amicum:
Qui nec secundo turgidus
Fortunæ flatu, nec cognitione superbus
Scientiæ se venditat.

1600. Cornelius Schonæus studeert te Leuven.

Cornelius Schonæus, wierd Ter Goude in 't jaar 1550. gebooren, had te Leuven tot Leermeester den hoog beruchten *Johannes Beverus*. Sijne lust volgende begaf hy sich tot de Poësie en Toneel-schriften, veranderde den Heidenschen en *lossen Terentius* in eenen *Christelyken* en *zedigen*, eerst t'Antwerpen in 't jaar 1570. ten deele gedrukt, en te Keulen 1605. geheel. Hy maakte eenige *latijnsche gedichten*, en eene *latijnsche letterkonst*, *en noch andere werken*. Hy wierd opzichter van de latijnsche schoole te Haarlem onder de Nederlandsche beroerten in 't jaar 1575. bracht ze allenxkens op zijn' oude ploy. *Screvelius*, wiens Leermeester hy was, noemd hem *eenen wonderbaren Bouman van kloeke verstanden*, *wiens geheugenisse hy niet*, *dan met het leeven zoude afleggen.* Hy overleed te Haarlem in 't jaar 1611. op den 23sten van November. *Screvelius* zijn leerling, en nazaat maakte hem dit Grafschrift.

Maakt den Terentius Christ. Gedichten, en eene latijnsche letterkonst. *Val. And. Bibl. belg.* Word opzichter van latijnsche schoole te Haarlem. Had Screvelius ten leerling,

Rector

Rector Juventæ, Musici doctor Gregis, Sijn Graf-schrift.
Schonæus egi fabulam fictam prius.
Veram peregi: summus hic actus mihi.
Scænam relinquo. Vos valete & plaudite.

Screvelius vertaald het:

Hier legg' ik nu in 't graf, betemmer van de jeugd,
Schonæus eer genaamd, die 't spel wel eer met vreugd
Begon, maar nu volbracht, dit 's laatste levens end,
'k Gaa uit het spel, adieu nu kommer en ellend.

Hadrian. dichtde ter zijner en sijner geboorte stede, eere:

Gouda auro potior, referens & nomen ab auro,
Officiosa bonis, studiorum sedula nutrix,
Urbs pietatis amans, docilis pacisque modique,
Debita nascendi tribuit primordia quondam
Auspicio meliore tibi Sconæe: sed idem
Usuram lucis genitrici ritè reponis,
Reque vicem reddis meritis: quando genitalem
Belle urbem scriptis ornas, prodesseque curas,
Sacraque das numeris cum laude adstricta profanis.

Den volgenden 16den der zelve maand April antwoorde *Schonæus*, en zond hem eenige gedichten wegens d'Abdye van Egmont, 't zaamt zijn keurvonisse over *Bockenberg*, toegezonden schrift. *Corn. Schonæus* maakte onder andere een latijnsch gedigt op de twee Goudsche *Martelaaren Joannes Rixtelius*, en *Adr. Textorius* door Lumey moordadig omgebracht. Sijn negende Treurzang voor de kerkruste verdiend zijn leezen; en toond des Dichters geest. Sijn dicht over het ombrengen der twee Goudsche Collaatsie-broeders.

Æmilius Rosendael was in 't begin der zeventiende Eeuw een groot luister van der Goude. Hy had ten vader *Joannes Rosendael* meermaals Stads Burgermeester, door wiens beleid en aanleg d'omzetting der Reegeringe meest bekuipt, en volvoerd was. 1600. Æmilius Rosendael, Magistraat Ter Goude,

Æmilins had in den jaare 1592. plaats onder Stads Schepenen. Prins *Maurits* stelde hem in den jaare 1600. tot Heemraad van Schieland aan. Eindelyk wierd hy Heemraad van Schieland,

en Raadsheer in den Hove van Holland. Raadsheer van den Hove van Holland, welk ampt hy tot zijne dood met grooten lof bekleed heeft.

Jacobus Rosendael groot Rechtgeleerde. Onder de deftige Rechtgeleerden rekende men in zijnen tijd *Jacobus*, broeder van *Æmilius*; van beide, zeide *Florentius Schoonhoven*, *cum Fratre tuo Jacobo Rosendalio patriæ nostræ Goudæ duo ornamenta.*

1600. Jacobus a Cortgena geboren Ter Goude, *Jacobus van Cortgeen*, *à Cortgena*, *Franszoon*, *Pars* in sijne Naamrol der Batavische schreyvers bynaamd hem (Reigersberg) dien *Valerius Andreas*, by mislag, *Joannes* noemd, was Ter Goude van voorouders, door hunne ampten aanzienelijk, afgekoomen. Een *Jan Jacobsz van Cortgeen*, wel licht grootvader van onzen *Jacobus*, was in den jaare 1511. Scheepen, en 1531. 1532. 1534 1535. en 1536. Burgermeester van der Goude. Sijne woonstede nam hy t'Utrecht alwaar hy in 't Nederduitsch schreef en uitgaf, *een verhaal van zaken het Sticht van Utrecht betreffende.* En in 't latyn, *d'Eervertoogen voor Leicester op het aanvaarden van 't Stichts bewind*, in 4to.

woont t'Utrecht, schryft een verhaal van s'tichtsche zaken, en van d'eer vertoogen aldaar voor Leicester opgerecht.

De Wethouderen van der Goude verstaande dat *Wilhem Janssonius* t'Amsterdam in den jaare 1613. de *beschryvinge van Nederland door L. Guicciardin*, herdrukte zonden hem uit hunne Stads schriftgaarde eene bredere beschryvinge van der Goude, die zy dus sluiten: „Groote Mannen hebben Ter Goude hunne dagen „gesleeten. Onder deze waren *Baldinus Ronsæus*, en „*Paulus Traudenius*, die zo ervaren Arts, dat hy een an„dere *Hippocrates* geleek. Deze eerste hersteller, en groo„te opbouwer der latynsche taalkunde tot grooter lui„ster dezer stede.

Balduinus Ronsæus geleerd Arts.

1600. Adrianus Mangotius studeerd te Leuven, word Pastoor, en korts daar na Jesuiet, preekt te Leuven *Alleg. Bibl. Soc.*

Adrianus Mangotius Franszoon, in 't jaar 1554. Ter Goude geboren, bestede te Leuven in *Viglius* Collegie negen jaaren in Philosoofsche en Theologische studien, onder 150. wyskundigen behaalde *Mangotius* de 7. plaatse. Pastoor geworden, verliet hy in 't jaar 1585. een en der-

naat-

tig jaaren oud, ſijne bedieninge, en wierd een lid der Ignaatſche maatſchappye te Leuven. Daar, en t'Antwerpen, was hy geſtadig, zo voor de *Sodales*, als de gemeente, bezig met prediken. Niemand hoorde hem liever, en prees hem meer als de groote. *Lipſius*. De ſchrifture, en Oudvaderen, waren de bronnen, waar uit hy ſijne leeringen ſchepte. Deze hield hy (om *Auguſtinus* woorden te gebruiken) als nuttige vaten, en Gods heilige tempels, *quos ſibi utilia vaſa formavit, & ſancta templa conſtruxit*. Mangotius „was van gevoelen dat God zelve „door deze tot hem ſprak, hem leerde, vermaande, „opwekte, verſterkte, beloofde„en beloonde.

Valerius Andreas Bibl. belg. voor de Sodales, *Dedic. Mon. Mar.*

Geen ſchriften der Oudevaderen las hy vlytiger, en met meerder luſt, als die van den H. *Auguſtinus*. De Jeſuieten verhaalen dat hy ze zodanig had ingezogen, dat hy beroerd en ſpraakeloos leggende, gevraegd, waar eenige weinig bekende ſpreuken van den H. *Auguſtinus* te vinden waren, die in het ter hande zynde boek, met ſijnen vinger aanwees.

meeſt uit den H. Auguſtinus. *Imago pr. ſæcſ.* L. 6. C. 3. §. 1.

Uit verzamelde ſpreuken der kerkvaderen ſtelde hy ſijne predikaatſien by een, die hy naderhand in de jaaren 1613. en 1614. onder den titel van *geeſtelyke vermaaningen, Monita ſacra* in 't licht gaf.

Geeft predikaatſien in 't jaar 1613. in 't licht,

Wanneer het prediken van *Auguſtinus* leere over *'t ſtuk der verkiezinge* en *genade* als een euveldaad by zommigen genomen wierd, liet een Prieſter der Clereſie, al wat *Mangotius* wel eer ſijne toehoorders deswegens gezegd hadde, in een geſchrift, onder den titel van, *Adrianus Mangotius, Pr. van de Societeit der Jeſuiten, getuige der waarheid in de leere van Gods eeuwige verkiezinge, van de genade des Zaligmakers, en van den vryen wille der menſchen*, drukken, zaam't 't geen hy van *'t leezen der H. Schrifture* gepreekt hadde.

ſtond Aug. leer over de verkiezinge en genade voor,

Mangotius overleed geruſt, en godvruchtiglyk, gelyk hy had geleeft, in 't jaar 1629. op den 15den van No-

ſterft 't Antwerpen in 't jaar 1629.

November, t'Antwerpen, in 't professie huis der Jesuiten.

1612. Florentius Schoonhoven afkomst, en geboorte.

Florentius Schoonhoven uit een der aloudste en beste stamhuizen Ter Goude in of ontrent den jaare 1594. gegesproten, had ten vader *Dirk Jacobsz Schoonhoven* Raad en Vroedschap in den jaaren 1599. Fabriek Mr. 1603. Burgermeester en Raad ter Admiraliteit 1612. en onder sijne voorouders *Simon Gerridsz Schoonhoven* Burgermester in 't jaar 1555. Sijne moeder was *Niesje Verharst*, *Floris* dochter, die in den jaare 1569. Schepen, en 1579. Burgermeester van der Goude was. Sijne latynsche taalkunde kreeg hy Ter Goude onder den Schoolvoogd *Wilhelmus Traudenius*: wien hy daar voor dus dankt.

Word Ter Goude in de latijnsche taale onderwezen door G. Traudenius, *Poemata Schoonhov. adjuncta Emblem.*

Traudeni columen novem Sororum,
Qui, me Socratico sinu exceptans,
Mores, ingeniumque fabricasti;
Quid te, dulce Decus meum, coegit
Tam diu sollicitâ, morari in urbe?
Non auri sitis, ambitusve, mentes
Cogens quidlibet & pati & patrare,
Sed mens sedula, gnava promovendi
Tuos discipulos ad altiora.

studeert te Leiden in de Rechten,

Leiden onderwees hem noch jong in Rechtsgeleerdheid, en gaf hem ontrent sijne vier en twintig jaaren den eertitel van Advocaat. Sijn geest tot dicht en deugd gezet neigde tot stilte en eenzaamheid.

sijn lust tot latijnsche Poesie.

Linquamus strepitus furentis Urbis,
Secessus tacitos petamus horti,
Musis dulcibus optimi Sodales.

Door Baudius en Heinsius geprezen.

Noch jong, ja, naar sijn zeggen, maar een kind zynde, rymde hy dichten, die de deftigste onzer latynsche Poëeten, oordeelden het licht te verdienen. *Baudius* versierde die, wanneer ze te Leiden in 't jaar 1613. uit de persse quamen aldus:

Pri-

Primitias operum tibi dedicat, inclyta Leida,
Schoonhovius, genii pignora chara sui.
. . . . . .
Hos si verè novo potuit producere flores,
Quam fæcunda seges tempore messis erit.

En de vermaarde *Daniel Heinsius,*
Schoonhovius indolis altæ
Primitias famæ dat tibi Phæbe tuæ.

Met hoogwichtiger studie in die Hooge schoole bezet, brak hy dagelijks eenige uuren uit om sijne geliefde Rijmkunst t'oeffenen.

Ruim drie jaaren na sijne *Poemata* (de jaartekening op het titelblad is van 1618.) gaf *Schoonhovius* sijne *Emblemata*, uit. In dit werk toond hy zich een Letterrijm, en zedenkundig schrijver *Philologus*, *Vates Themidis*, *Phæbique Sacerdos*. Eenen Nederlandschen *Alicatus*. Op sijn vier en twintigste jaar sijne sinnebeelden, lof der selvige.

Vidimus Alciati benè doctum Emblema, nec illi
Edidit aut similè, aut doctiùs alter opus;
Hunc tamen ad vivum, Shoonhovius indolis altæ,
Exprimit; huic primo, jure secundus erit.

Sijn levensbedryf vervremd van Religie twist en geschil joeg vroomheid en deugd na. d'Opgereze kerktwist tusschen *Gommarus* en *Arminius* stiet hem dusdanig dat hy tot sijne moederkerke wederkeerde. Der gereformeerden kerktwist.

Met G. *Traudenius* woorden roemen wy onzen *Schoonhoven.* Sterft ontrent den jaare 1648.

Florenti, Patriæ non infima gloria Goudæ.

Het aardsch verliet hy om tot sijn hemelsch vaderland over te gaan ontrent den jaare 1648. nalaatende drie dochters,

Celsior & vulgi cætibus, astra petit.

1630. Adrianus Cools, Jesuiet, doet de lijkrede over den Bisschop Malderus.

Adrianus Cools, Ter Goude uit een oud en aanzienelijk geslacht geboren, wierd Jesuiet, 'tgeen hy in schrift naliet, is een lijkrede, die hy op 't afsterven van den geleerden Antwerpschen Bisschop en Leuvenschen Hoog-

leeraar *Johannes Malderus*, in den jaare 1633. uitſprak. Deze vind men voor in het eerſte deel van 't Biſſchops Godsgeleerde boeken.

1660. A. Baſſon Rechtgeleerde, ſchrijft een boek.

Adrianus Baſſon, Rechtgeleerde, neef van den Goudſchen Paſtoor, *Jan Franſz Baſſon*, gaf Ter Goude in 't jaar 1665. in 't licht, *A. Baſſon Conſilia.*

Florentius Cant, was ontrent dezen tijd door ſtaatskunde, en ampten groot, op wien *Julius van Aitzema* dus dichte.

Florentius Cant, Rechts- en Staatskundige.

Florenti, es Patriæ prudens, me judice, civis
Quo bona perpetuum conſule pacis erunt:
Nempe tibi veteris Latii concordia curæ eſt,
Nempe tibi priſcæ ſimplicitatis amor,
Libera quo ſalvo venerata eſt Roma penates
Quo ſecura ſuas ſenſit, & auxit opes.
Hoc tua tellis ait, vel erunt hæc verba Nepotum,
Dicier id verè eſt, & patriæ eſſe patrem.

1660. Hieron. Beverning, Ter Goude in den jaare 1624. geboren, doet grooten voortgang in de letterkundige en, Rechtgeleerde wetenſchappen, word tot ſtads regeeringe aangeſteld.

Onder de groote Staatkundige mannen die ons Holland voortbracht is geenzints de minſte geweeſt de groote Staats en Stads-amptenaar *Hieronimus van Beverning.* Hy wierd Ter Goude in den jaare 1623. ofte 1624. gebooren.

De vader voortijdig geſtorven, liet ſijnen jongen zoone ter opvoedinge ſijner zuſteren. Men verhaald dat deze hunnen neef, die ongemeenen voortgang in alle talen deede, en hoe langer hoe meerder blijken van eene overvliegende kenniſſe, oordeel, en ſchranderheid gaf, met al haare macht voortzetde.

Dat zy haare zorg en geld wel beſteeden, leerde d'uitſlag; want in den jaare 1644. reeds Advocaat zijnde, wierd hy in Stads Vroedſchap, in ſtee van den overleden *Maerten Reynierſz Schoonhoofsman*, in den jaare 1647. Schepen, en Burgermeeſter 1668. Verſcheide Gezandſchappen bekleede hy met luiſter.

In de jaaren 1653. en 1654. ſloot hy voor afgezand na Engeland

geland gezonden, met *Cromwel* de vrede, waar over der Goude hem wederkeerende dus in haare ſtad verwelkoomde.

Bekleed verſcheide Gezandſchappen.

Goudſche aanſpraak- en wellekomſt-rijm aan den Ed: Heer Hieron. van Bevernink, enz: Sluit de Vrede met Cromwel.

Wees welkom Goude-tong, *en* Mond,
Die voor onz' vrye vryheyd ſtond,
En 't heylig recht noyt heeft gekrookt
Voor 't Eilands-bank, *hoe fel het ſpookt;*
Maar 't brakke vocht met zoete reen
Bepleyt te kruyſſen in 't gemeen:
Die Mars ſijn wapentuyg ontrukt,
't Geen vloot, noch vlam oyt heeft gelukt.
Die vreed en vryheyd, door ſijn' tong,
Te ſchaffen ſijn' party haaſt dwong.
Die 't eerſt getogen zwaerd van Zaan
(Om meerder rovery t' ontgaan)
Door redens kracht drong in de ſchee
Tot vreugd van d'Oceaanſche Zee;
Tot trooſt en ſchut van meerder ſchaa
Van ons vermoeyd Batavia.
Geeft lof en eer den Opperheer
Ten eynd' ſijn zegen weder keer;
Ten eynd' noyt eenig Goudſche Held
Genootzaakt zo ten ſtryd hem ſteld,
Maar ſteeds tot lof van Beverning
Een yder Goude zangen *zing.*
Laat andere ſtoffen op hun macht,
De kloekheid uyt my voort gebracht,
Die donderd noch in 't hooge Hof,
Wees welkom Goude *ſtof van Lof.*

Ex tempore.

13. December 1654.

Hy ſloot als Staatsgevolmachtigde de Bredaaſche Vrede in 't jaar 1667. En de Nimweegſche in 't jaar 1678.

De Bredaaſche en Nimweegſche.

Ging ondertusschen voor Afgezand na het Hof van Spanjen.

Clivia, Aquisgranum, Neomagnum, Breda, Madritum,
Londinumque queunt fædera pacta loqui.
Hic Batavis Cyneas, Cicero, Cato, Nestor & Atlas,
Unus cui titulus, Sparta nec una satis.

Sijne hoedanigheden.

Sterft in 't jaar 1690.

Word Ter Goude staatelijk ter aarde besteld.

Sijne laatste jaaren sleet hy op *Oud Teylingen*, anders het huis te *Lokhorst*, en eindigde ze aldaar in 't jaar 1690. oud ontrent 77. jaren. Sijn lijk wierd Ter Goude den 6. Novemb. bygelegd in eene zeer prachtige begraafplaatse door hem bezorgd, staande ter zuidzijde van St. Jans Koor. Hy was kloek van persoon, grys van hayren, en flux van leden ten laatsten toe. Hy liet geene kinderen, maar aanzienelijke goederen na.

Cornelis en Frederik Houtman, eerste Hollandsche reizigers en handelaars op d'Oostindien.

De twee Goudsche gebroeders *Cornelis*, en *Frederik Houtman* moeten op deze naam-rol hunne plaatze hebben; want schoon ze door geene letterkunde hun vernuft ten besten van 't gemeen besteeden, koomt hen echter d'eere toe dat zy door hunne schrander beleid en onvermoeiden arbeid d'eerste der Hollandsche inboorlingen waren, die na d'Oostindien zeilden, en aldaar ten onafmeetelijken voordeel der Landen koophandel eerst dreeven, en aanleiden. Des hoord hen het Horatiaans-gedicht boven anderen eigen.

Hor. L. I. Od. III. vers. I.

Illi robur & æs triplex
Circa pectus erat, qui fragilem truci
Commisit pelago ratem
Primus, nec timuit præcipitem Africum
Decertantem Aquilonibus,
Nec tristes Hyadas, nec rabiem Noti;
Quo non arbiter Adriæ
Major, tollere seu ponere vult freta.

1550. Antonius Schoonhovius, vermaard Historieschryver en taalkundige.

Ontrent de halve zestiende Eeuw, was *Antonius Schoonhovius*, Kanonik van St. Donaaskerke te Brugge, in groot aansien by de geleerde wereld, wegens sijne uitneemende kennisse van alle oudheden, geschiedenissen, en taalen

len. Sijne geboorteplaats word van *Valerius Andreas* niet gemeld. De Heer *Matthæus*, die in het eerste stuk van sijne *Analecta veteris ævi*, twee zeer geleerde verhandelingen van *Antonius Schoonhovius*, by vorm van brieven aan *Cornelius Gualterus* geschreven, *De Origine & Sedibus Francorum* en de *Etymo vocis Germanus* in 't licht brengd, noemd hem *Batavum*, van *Florentius Schoonhovius* gewagende, repte wy sijn geslacht en voorouders, en betoonde, dat het doorluchtig geslacht van der Goude althans voor het gedeelte dat in Holland gevonden wierd afkoomt; zo dat ik niet zonder reden *Antonius Schoonhovius* onder onze Goudsche geleerden plaatse. Hy herstelde de *Roomsche Historien van Eutropius*, *Eutropii Historiæ Romanæ Libri X.* Basil. 1546. 8. en met een byvoegzel, 1552. *Georgius Cassander* dichte op het voorblad.

Val. And. Bibl. belg. Matth. An. vet. ævi Tom. I. in Dedicat. & Libro.

Hollander en waarschijnelijk Gouwenaar.

Sijne schriften.

Hactenus Eutropii *titulum*, *nomenque*, *sed ipsum*
Nunc demum, *Lector*, *conspicis* Eutropium.

Noch gaf hy uit, *De dignitatibus utriusque Imperii* Orientis *atque* Occidentis, *ac Provinciarum Romanarum*. „De waardigheden, van 't Oost-en West-Keyzerrijk, en Roomsche Provintsien. *Bonaventura Vulcanius*, Bruggeling, en beruchte Hoogleeraar te Leiden, getuigd dat'er by *A. Schoonhovius* bloedvrienden in sijnen tijd deftige schriften van hem, lagen.

Jacobus Triglandius, anders *Vereyk*, zoon van *Cornelius*, een der eerste Goudsche latijnsche Schoolmeesters na d'omgezette regeeringe onder den schoolvoogd *Mr. Paulus Traudenius*, wierd te, of ontrent Viaanen aan den Rhijn ontrent het jaar vijftien honderd drie en tachtig van Goudsche afkoomste, op den eigen dag, en jaar als *Episcopius* geboren, van sijnen vader in de latijnsche taale onderwezen, ging in 't jaar vijftien honderd acht en negentig te Leuven in de queekschool, of Pedagogie, het *Verken* bygenaamd, ter philosophie. Het Staats verbod van in geene Hooge schoo-

1650. Jacobus Vereyk, vernoemd Triglandius van sijnen vader in de latijnsche tale onderwezen, te Leuven in de Filosophie.

len onder den Spaanſchen Koning behoorende te ſtudeeren, deed hem den naam van *Jacobus Triballenius* of *Triblandius* opvatten, hier liet hy hem voor eenen Gouwenaar te boek zetten. Sijne tafelkoſte wierd uit de ſtichtinge van eenen *Matthias Tincx* Edammer betaald. Hy voltrok deze ſtudie zo gelukkig dat hy in 't jaar 1600. onder een getal van honderd zeven en twintig de veertiende plaatſe kreeg. Van Leuven wedergekeerd ging hy tot de hervormde Religie over, 't geen hem in den haat ſijner vrienden bracht. Korts na het voltrekken ſijner Theologiſche ſtudien geraakte hy ter bedieninge oud 23. jaaren. Sijne eerſte was ontrent het jaar 1606. die van Stolwijk, dat hem eene vroege kerkbedieninge gaf, beſchaarde noch in het tweede jaar voor dat hy'er Predikant was eene jonge bruid, *Styntie Henriks Stoof*, die hy naderhand, deftigheids halve, *Aſtophia*, noemde. Deze *Aſtophia* wakkerde hem tegen de Remonſtranten, ten kampſtrijd aan, vermaande hem tot ſtantvaſtigheid en verdraagzaamheid. *In his laboribus*, zegd *Coccejus*, *ad conſtantiam & tolerantiam ſe ſenſit adjutum ab Uxore. Triglandius* zeſtig jaaren oud, wierd na een negen en dertigjaarig houwelijk, door de dood van ſijne *Aſtophia*, evenjaarig met hem, beroofd.

Fund. Matth. Tincx in Pæd. Porci.

Verlaat noch jong zijnde ſijne vaderlijke Religie.

Orat. Fund.

Wel haaſt beklom *Triglandius* aanzienelijker kerkſtoel, ontrent het jaar 1610. oud 26. of 27. jaaren t' Amſterdam beroepen. De ſtrijdbaare, en ſtrijdzuchtige man, (dus titeld hem *Hugo de Groot*) raakte hier aanſtonds in 't jaar 1613. benevens ſijne medepredikanten, *Uytenbogaart* en *Epiſcopius* over 't voorgevallene onder het doopen van twee kinderen, 't eerſte ten overſtaan van *Uytenbogaert*, en 't ander van *Epiſcopius*, overhoop. Preekende, wierd hy van den laatſten, en van *Poliander*, Leidſche Profeſſor, gehoord. *Epiſcopius* ſchreef al wat hy zeide op. *Poliander* oordeelde, dat het *eene heerlyke predikaatſie was, die het een luſt was te hooren. Nu pryze ik*, zeide hy, *die van Am-*

Hy word in 't jaar 1610. Predikant t' Amſterdam.

Brand Hiſt. der Reform. Boek 21.

Legd daar aanſtonds met Uitenbogaert en Epiſcopius overhoop.

Amsterdam, daar men zo vrymoedelyk spreken mag. Anders gaat het te Leyden.

„Als in den jaare 1615. De Magistraat te Rotterdam, „te raaden om tot eenig middel van verdrag met de Con„traremonstranten te koomen, en ten dien einde met hen „in onderhandelinge wierd getreeden, quamen zy op, „zegd *Grotius*, met een geheelen troep van zeer strijd„zuchtige mannen, waar onder *Triglandius* wierd geteld. *Grot. Ep. ad Ger. Voss.*

Brandende van yver om den Remonstranten tegen te staan, schreef *Triglandius* zekeren boek onder den titel van *Regtgematigden Christen*, waar in hy beweerde, dat de vijf verschilpunten, zo als ze van de Remonstranten wierden geleerd, in de kerke niet lijdelijk waren. Ook leide hy den Remonstranschen predikanten te last, dat zy zich met bedrog zochten te helpen. Schrijft tegen de Remonstranten, sijnen Regtgematigden Christen. *Trigl. kerk-gesch. bl. 627.*

In den jaare 1616. schreef *Poliander* in de Fransche taale een boekje: *L'e'stat des principales questions & controverses, qui se disputent pour le jourdhuy.* Dit wierd in 't Nederduitsch vertaald, en vergroot met *eenige zeldzame dwalingen van Nikolaus Grevinchovius, en Simon Episcopius.* Hier tegen gaf *Uytenbogaert* eene *waarschouwinge* in 't licht, welke *J. Triglandius* wederleide met een boekje, dat hy den naam gaf, van, *Ontrouw des valschen waarschouwers*: Doch hy verzweeg sijnen naame, om dat de waarschouwer daar in hem was voorgegaan. Na dezen wierd door *Grotius en Uytenbogaert* een *Concept van Formulier* opgesteld, waar na alle Predikanten hen zouden hebben te regelen in preeken, met meeninge om het by de Staaten van Holland, te doen doorgaan, en bekrachtigen. Het *Concept*, door de Gecommitteerden ter dagvaart medegenomen, wierd aan hunne principalen overgegeeven: zeker Raadspersoon van Amsterdam verzoekt *Triglandius* sijne bemerkingen daar over opteftellen; doch het *Concept* door de Steden afgeweezen, wierd, hoewel zoetelijker opgesteld, en beschaaft, weder door *Triglan-* *ibid.* *Trigl. kerk-hist. bl. 635. 636. 637.*

dius

dius tegengesproken, en op nieuws, door eenige Steden inzonderheid Amsterdam afgeslagen: Ook naderhand door den genoemden in een geschrift (*antwoorden op drie vraagen*) ten diensten van de Heeren van Amsterdam, wederlegd.

Uytenbogaert yverende voor het *Concept*, 't geen hy *Resolutie* noemd, schrijft ter verdediginge van 't zelvige, waar tegen *J. Triglandius* „verdediging van de leere en „eere der Gereformeerde kerken en Leeraren, tegens „verscheide lasteringen, inzonderheid van Joannes Uyt-„tenbogaert, in sijn boek t' onrecht genoemd: *Verdedi-*
ibid. bl. 694. „*ging van de Resolutie der H. H, Staten*, enz. uitgeeft, in 't jaar 1616. en opdraagd aan *Maurits* Prince van Oranje.

Uytenbogaert schreef hier tegen, „eene klare Justifica-„tie van sekere passagien, daar in hy van Triglandius „was beschuldigd van ontrouwigheid, met eene nodige „ontschuldiginge over de grove lasteringen en beschuldi-„gingen niet getogen uit sijn tractaat, maar uyt sijne wel-„gestelde redenen verkeerdelijk aangewezen. Terstond daar op *Triglandius* in 't zelvige jaar 1610. een „klaare
bl. 695. „aanwijzinge, hoe Joannes Uyttenbogaert hem geen-„zints en zuivert noch verontschuldigt in sijne genaamde „klaare Justificatie, van die ontrouwigheid en onbehoor-„lijke maniere van doen, die Jacobus Triglandius, zo „in de Dedicatie-brief aan sijne Princelijke Excellentie als „in de voorreden, gelijk mede in sijn boek verdediging „genaamd, hem naaktelijk hadde vertoond: raakende „voornamelijk de punten van 't noodzaken tot zonde, „ende d'onderlinge verdraagzaamheid.

In 't jaar 1616. gaf de Goudsche Predikant *Eduard Poppius* sijne *Enge Poorte* in 't licht, doch onze *Triglandius* zag deze niet, of hy schoot'er sijne pijlen op uit, en scherpte sijne tonge en penne daar tegen oordeelende dat *Poppius* de zaligheid in 's menschen eigen gerechtigheid op

Poppius Enge Poorte.

op sijn Sociniaans stelde, hervormde hy *d'Enge Poorte*, met een boek 'tgeen hy titelde, *de kracht der Godzaligheid, ofte de leere der waarheid die na de Godzaligheid is.* In 't welk hy *Poppius* eigene texten, doch in andere ordre gesteld, verhandeld. Hier kantden zich de Remonstranten tegen, en *Triglandius* weder tegen hen. *ibid. bl. 770. 771.*

Alle sijne schriften van deze stoffe, en vordere kleine werken deed *Triglandius* t'Amsterdam onder den titel van *Opuscula Triglandii* in *Folio* onder de persse van *Marten Jansz Brant* leggen.

Ontrent dezen tijd in gesprek van Prins *Maurits* ontfangen, klaagde *Triglandius* aan den Vorst, dat zommige Magistraaten te zeer met Arminiaansche opinien waren ingenomen, en zich te hardelijk tegen de Gereformeerden stelden: verzoekende, dat sijne Excellentie, met sijne authoriteit, by zulke Magistraaten wilde te weeg brengen, dat zy doch den Gereformeerden vrye oeffeninge van hunne Religie zouden vergunnen; ten minsten in byzondere huizen, schuuren, of diergelijke plaatzen; verhoopende, dat het dan wel wat beter zoude gaan. Daar de Prins op had gevraagd, *of dan de Gereformeerden in huizen en schuuren zouden gaan om hunnen Godsdienst te oeffenen?* Antwoorde *Triglandius*, dat hy wel wiste, dat het zo niet en behoorde, maar dewijl het nu zo lag, en niet anders weezen konde, zy Predikanten noch wel moed hadden, als sijne Excellentie de verzochte vryheid te weeg bracht, d'Arminiaanen dood te prediken, waar op de Prins in deze woorden uitborst: *Hoe, zouden wy in huyzen en schuuren gaan? De kerken koomen ons toe, wy zullen ze ook hebben.* Sijn gesprek met Prins Maurits. *Trigl. Hist. bl. 907.*

Toen wenschte *Triglandius*, dat daar God sijn zegen toe wilde geeven. Wanneer in 't jaar 1617. zommige Contraremonstranten groote vlijt aanwendden om geld by een te brengen tot vorderinge van hun voorneemen, hield *Triglandius* t'Amsterdam ter maaltijd gezeten den Hy zameld geld in voor afgezette Contraremonstrantsche Predikan-

ten en Studenten. Brand, Hist. der Ref. B. 26.

gasten voor, dat'er geld moest geschaft worden tot onderhoud van afgezette Predikanten, en van jonge studenten, als ook tot verval van andere onkosten die de kerken hadden te draagen, waar op een der byzittende tekende voor twaalf, d'andere voor tien, twintig, dertig, en meer guldens 's jaars, voorts dat men acht Hollanders, en acht Brabanders stelde om deze penningen in te zamelen.

Word van de Noordhollandsche Synode afgevaerdigd, Synodale acten, tot de Nationale, Hales 32. brief aan Karleton.

In 't jaar 1618. deputeerde de Noordhollandsche Synode, t'Enckhuysen verzameld, vier Predikanten, en onder die *Jacobus Triglandius*, om van hunnent wegen op de *Nationaale* Synode te verschijnen. In de Synode wierd hy benevens twee andere Predikanten verzocht om een gemeen leerschrift, in 't welk de leer der vijf artikulen volgens het gemeen gevoelen der Synode, en het begrip der gemeente in 't Nederduyts en Latijn zoude verklaard worden, in te stellen.

Schrijft een verhaal van de procedure der Synode.

Het eerste deel van 't *Historisch verhaal*, aangaande de proceduure der Synode met de Remonstranten gehouden, wierd *Triglandius* en *Schultetus* bevolen te schrijven.

Het oordeel der Remonstranten over dit geschrift. Brand Hist. der Ref. bl. 39.

In de nareeden van 't laaste schrift 'tgeen de Remonstranten aan de Heere Politiken op de Synode gaven, spraken zy van *Trigland* aldus: „ Wy weeten dat'er in de gantsche materie niet en is zo grof, zo plomp, en zo lasterlijk van ymand oit gezeid, of D. Triglandius, een lidmaat van de tegenwoordige Synode heeft sijn best gedaan, om dat te verdeedigen, en met verdichte, ellendige beuzelingen te verbloemen, te verontschuldigen, te bepleysteren, en dat noch veel erger is, heeft zich niet geschaamd dat opentlijk aanteprijzen als eene leere der Gereformeerde kerke, om quansuys haare eere en aanzien te verdedigen, gelijk de titel sijns boek medebrengd.

Sijn spitsvinnigheid tegen Barneveld. Trigl. kerk. gesch. bl. 1160.

Triglandius haat tegen d'Arminianen spattede zelfs over den onthalsden *Oldenbarneveld* in dezer voegen uyt, „Die

„Die man, die in de kerke Gods domineerde, als of hy „macht over de herten en conſcientſien der menſchen had „gehad, die de Religie alzo wilde ſtellen, en ſtelde naar „ſijn goedvinden, niet anders dan of hy meeſter in de „zelve ware geweeſt, gelijk, de Paus doet in het Paus-„dom alzo een politiek Pausdom, in de gereformeerde „kerke oprechtende, die de Religie veranderende, de „kerken had begoſt te verwoeſten en den politieken ſtaat, „daar mede, en nevens dien, in d'uiterſte verwarringe „ſtelde; die man, zeide hy, was om die ſijne daaden, „van vier en veertig Rechters, naar alle recht en billijk-„heid, met den ſwaarde gedood.

Hy word van de Nationale Synode afgevaardigd op de Provinciale t'Urecht. *Brand. Hiſt.* Boek 46.

De Dortſche Synode verſtaande, dat op bevel der Staaten van Utrecht eene Provintiaale t'Utrecht, ſtond gehouden te worden, vaerdigde in 't jaar 1619. den gewezen Voorzitter en de haare *Bogerman*, benevens *Triglandius*, daar op af, daar het beſluyt op de afzettinge en verbanninge van de Remonſtranſche Predikanten volgde, niet tegenſtaande dat de Contraremonſtranten 's jaars te vooren in 't Sticht niet ſterker waren dan vijf in getalle geweeſt.

Schrijft eene vermaninge aan alle Remonſtrants-geſinden.

In 't jaar 1623. of weinig vroeger, gaf *Triglandius* in druk, *eene vermaning aan alle de Remonſtrants-gezinden*, dienende om hen tot de gemeenſchap en eenheid der publieke Gereformeerde kerken te brengen. In dit ſchrift diſputeerde hy niet alleen over het ſtuk der leere in verſchil ſtaande, maar beſchuldigde hunne Leeraaren in 't gemeen, dat zy by meerderheid van ſtemmen hadden beſlooten hunne *zaake by daatelijkheden te rechten*: voorts beweerende, dat het vervolg te kennen gaf, hoe verre de daatelijkheden by hen genoomen wierden: „Dat zy de Conſpiraa-„tie niet ontkenden: dat de Confeſſien der gevangenen „t'onrecht in twijfel wierden getrokken: dat de fonda-„menten der Conſpiraatſie al over drie jaaren geleid wa-„ren: dat veele onder hen konden en moeſten van dat

,, boos voorneemen geweeten hebben: dat de Remon-
,, ſtranten geen reden hadden om te klaagen over vervolginge ter zaake van Religie en Conſcientie: dat de proceduren der Overheden tegens de Remonſtranten wettelijk waren: dat de Remonſtranten zonder reden meenden, dat hun geheele gezelſchap niet moeſt te laſt geleid worden 't geen by eenige weinige onder de hunnen was gedaan. Het meeſte oogmerk van ſijn ſchrijven ſtrekte om den *trooſt-brief* by de Remonſtrantſche Predikanten na het ontdekken der Conſpiraatſie, aan de gemeentens geſchreven, en gemeen gemaakt, te wederleggen: ook was by ſijne *vermaaninge* een *korte aanmerking* gevoegd *op hun oodmoedig vertoog aan de Heeren Staaten en den Prins van Oranje* overgegeeven. Dit zocht hy te wederleggen, zich kantende tegens de betuiginge van hun ontſchuld, en 't verzoek van vryheyd in 't oeffenen van hunnen Godsdienſt.

En aanmerkinge op hun vertoog.

Triglandius vier en twintig jaaren en een half de Amſterdamſche kerkbedieninge waargenomen hebbende worden ontrent den jaare zeſtienhonderd en vier en dertig, thans by de drie en vijftig jaren oud, Hoogleeraar (Profeſſor) der hervormde Godgeleerdheid te Leiden, *Opperſchoolvoogd* (*Rector Magnificus*) van die Hoogeſchoole, en kerkbedienaar dier ſtad, even als *Arminius* voor hem was opgeklommen.

Orat. Fun. Cocc.

Hier ſchreef hy in 't jaar zeſtienhonderd en vijftig, oud zeven en zeſtig jaaren ſijn groot en bekend werk, *Kerkelijke Geſchiedeniſſen, aangaande de geſchillen in de vereenigde Nederlanden voorgevallen met der zelver beſliſſinge in vijf deelen*, verhandeld.

Het oogwit van *Triglandius* is de *Kerkelijke Hiſtorien van Uytenbogaert*, na des ſchrijvers dood, in den jaare zeſtienhonderd zes en veertig in 't licht gekoomen, overhoop te werpen, om de hervormde leere, kerke en manier van handelen, inzonderheid in

't Nationale Synode van Dordrecht, te recht vaardigen.

Isajæ magnam partem, zegd ſijn Lijkprediker, *Coccejus, explicavit; De gratia Dei ſcripſit; Adverſariis os obturavit; Rèmonſtrantium Apologiam examinavit; ad Capita Theologiæ, in auditorio, graviter, cordatè, ſolidè, accurateque reſpondit.* „Hy heeft den Profeet *Iſajas* voor „een groot, gedeelte verklaard; Over het ſtuk der genade Gods geſchreven; Sijner tegenſtreveres den mond „geſtopt; Het verweerſchrift der Remonſtranten onderzocht; Voornaame ſtukken der Godgeleerheid met „gewigt van reden, bondig en net vehandeld. *Triglandius* ſtierf in den jaare 1654. een en zeventig jaaren oud. De beroemde *Johannes Coccejus* ſprak ſijne Lijkrede. *Orat. Fun. Cocc.*

VERMAARDE GOUDSCHE
GLAS-SCHRYVERS.

Vermaarde Goudſche Glasſchrijvers. Dirk, en Wouter Crabeth, Yſenhout, Adriaan de Vrye, Alexander Weſterhout, Daniel en Wilhem Tomberg. Gedachten over het Glas-ſchrijven. Goudſche Konſt-ſchilders. Zwarte Jan, Cornelis van der Goude, Simon Jacobſz., Damiaan van der Goude, Cornelis de Viſſcher, Pieter Pourbus, Cornelis Ketel, Wouter Crabeth, Jan Duive, Jan Govertſz. Verbijl, Aart van Waes; Jan Franſz. Verzijl, Jacob Rengerſz. Blok, Jan, en Pieter Donker, Dirk Meerkerk, Aart Verharſt, Gijsbert van der Kuil, Dirk de Vrye, Adriaan van der Spelt, Wilhem Keur.

Dirk en Wouter Crabeth,

ZO de wereld oit Konſtenaars in Glas-ſchilderkonſt zag, waren het de twee gebroeders *Dirk* en *Wouter Crabeth.*

C. Vermander Schild. boek.

Men verwonderd zich, en niet zonder reden, dat *Karel Vermander* in ſijn bekend Schilderboek geen woord van deze doorluchtige Broeders en Meeſters meld; doch des te meer diend hunne geheuggeniſſe van ons vernieuwd.

van afkomſte Hollanders,

Eenige hebben gemeend dat zy van afkomſt Duitſche waren; andere, dat zy uit Vrankrijk waren geſproten; doch hunne Nazaaten getuigen, dat zy van ouds uit Holland afkoomſtig waren.

Vermander gewaagd van twee *Crabeths*, eenen *Adriaan Pieterſz. Crabeth*, en *Dirk Pieterſz. Crabeth*; waar van de laatſte een Glas-ſchrijver, in ſijnen tijd noch in leevende lijven was. De *Hr. Almeloveen* gift, dat

dat *Claudius*, anders *Krepel Pietersz.*, volgens *Vermander*, Vader van *Adriaan* niet alleen, maar ook van *Dirk* en *Wouter Crabeth* geweest is, involgens zijn *Adriaan*, *Dirk* en *Wouter* alle Broeders. Hy sterkt sijn gevoelen, door dien de twee laatste, beide *Pieters* zoonen, zo als d'eerste genoemd worden. Ook komt de tijdrekening van alle effen uit.

Amelov. Amen. Theol. Philol. fol. 100. 101.

Wilhem Tomberg, Glasschrijver en zoon van *Daniel Tomberg* mede Glasschrijver van der Goude, is van gedachten, dat zy by eenige Kloosterlingen hunne eerste gronden zouden geleerd hebben.

Waar in de konst onderregt, *W. Tomb. Goudſ. Arc.*

Van *Wouter* verhaald men, dat hy buiten 's lands reisde, Vrankrijk en Italien bezocht, voor eene gewoonte hebbende een glas alleen ten bewijs van sijne konst te schilderen, en dan voort te trekken.

Deze is by alle konstverstandige altoos geoordeeld boven sijnen Broeder uit te steeken, voornamelijk in het teekenen. Hy stak uit in konstig te hoogen; daar *Dirk* sijn werk wel zo krachtig en sterk in sijne verwen leide; zo dat men van ouds zeide, 't geen *Dirk* doet door sijne diepzels, werkt *Wouter* uit door sijne hoogzels.

Wouter overtrof Dirk, voor al in het teekenen,

Beide waren zy Meesters zo in groot als klein werk, en dat met zulke vaardigheid, dat het byna ongelooffelijk schijnt; want, gelijk uit de jaartekeningen blijkt, *Wouter* sijn eerste Glas van de *Koninginne van Saba* in 't jaar 1561. afgemaakt hebbende, leverde 's jaars daar aan het groote door *Margarita* de Hertoginne vereerd: in 't jaar 1564. het derde van Christus geboorte, en 1566. sijn laatste van den Tempelroover *Heliodorus*, alles binnen den tijd van zes jaaren. En noch spoedde *Dirk* met sijn werk meer, die zes glazen in drie jaaren opmaakte van geen mindere grootte als die van sijnen Broeder. Want in 't jaar 1555. maakte hy dat van Christus dooping, 's jaars daar aan de twee volgende, en

sijne vaardigheid, door Dirk overgehaald.

in 't jaar 1557. bracht hy drie glazen in, dat van den Koning van Spanje, van Johannes boetprekende, en van Philippus den Moorman doopende; zijnde alle zes de grootste in rang. Tien jaaren daar na 1567. maakte *Dirk* het glas daar de kopers uit den Tempel gedreven worden, en 1571. sijn laatste in deze kerke verbeeldende *Judith Holofernes* het hoofd afslaande.

Oude luiden getuigen, zegd *Wilhem Tomberg*, dat deze Meesters hen de kosten noch moeite ontzagen, om, wanneer zy eenige panden gemaakt en ingezet hadden, en eenig gebrek'er aan bevonden, die daar uit te nemen, en te hermaken tot hun volkomen genoegen.

Hun opgevatte nayver jegens eens.

Zy waren hoewel Broeders, zo konst nayverend op elkanderen, dat den eenen van den anderen wat vragende, zy gewoon waren te bescheiden; *ik heb 't gezocht, doe ook zo, enz.* Het geen zy elkanderen te zeggen hadden lieten zy schriftelijk weten: en by geval op elkanders winkel komende, dekten zy hun werk om niet bezichtigd te worden. Voor hun kerkwerk hadden zy weinig loon. Zy hadden beide de Glaasmakers winkel op, wezende het Glaasenmaken toen ter tijd meer konst als thans.

weinig loon voor hunne kerkglazen, hielden de Glaasmakery aan, Dirk sterft na 't jaar 1600.

Dirk bleef ongetrouwd, en woonde op de westzijde van de Gouwe over de Turfbrugge. Op zekeren tijd twee wijven aan d'overzijde, daar nu het Amsterdamsch veer is, vechtende, teikende hy ze ter vlucht in haare volle furie uit, en hing ze ter klucht in sijne kamer op. *Dirk* leefde noch in 't jaar 1600.

Wouter trouwd, hun sterftijd niet te recht bekend.

Wouter woonde achter de Vismerkt in het eerste huis op de noordzijde, als men van de Gouwe koomt, een hoog gebouw, daar naderhand *Jaspar Tournay* Boekdrukker heeft gewoond. *Wouter* trouwde aan eene uit het oud geslacht van *Proyen*, liet eenen zoon na *Pieter* genoemd, die Burgermeester wierd. Hy wierd in sijnen

nen ouderdom beroerd. De rechte tijd van hun ſterven weet men niet. De Plaatſnijder *Reinier van Perſijn*, met *Wouters* klein zoons dochter getrouwd, liet naar de Conterfeitzels van hen beide gedaan, beide deze Broeders in prent uitgaan: daar de beroemde *Jooſt van den Vondel* dit gedicht onder ſtelde.

Offert Wouter met Elias
Doove verf ſchijnt hemels vyer.
Eet by 't Paaſchlam met Meſſias,
Sijn pinceel vol aart en ſwier
Draaft te moediger en te ſtouter,
Stel het beeld op 't Schilders outer.
Dideriks uurglas is verloopen,
Noch volherd hy met St. Jan,
't Volk te leeren en te doopen,
Daar het grimmelt om dien man,
Zo vol yver als boetvaardig,
Is die held geen kunſt kroon waardig?

Adriaan Crabeth, hun Broeder was een deftig ſchilder, leerde by *Jan Swart* van Groeningen, toen ter Goude woonachtig, ging wel haaſt ſijnen Meeſter te boven, trok na Vrankrijk en ſtierf, noch jong zijnde, t'Autun. Adriaan Crabeth Schilder. *Carel Vermander* in 't leven van Jan Swart.

Dirk en *Wouter* hadden tot Diſcipelen gehad *Jakob Caen*, *Adriaan Gerridſz. de Vrye*, *Jan Dirkſz. Lonk*, *Govert Henrikſz.*, *Willem Jan Damanſz.* en *Iſenhout*. Doch geen van deze konde hen op verre na ophaalen, ik laate ſtaan, gelijk worden. Dirk en Wouters Diſcipelen.

Yſenhout was d'eerſte die na de dood der *Crabethen* 't opzicht over de kerkglazen hadde, om 't geen by ongeval brak te herſtellen. Yſenhout Glasſchrijver, en na de Crabeths, opzichter der kerkglazen.

Adriaan Gerridſz. de Vrye nam het na waar; die ook verſcheide kerkglazen in de kerk gemaakt heeft, hy

Alexander Westerhout neemd na hem dit opzicht waar.

stierf, blind in sijn ouderdom geworden, in 't jaar 1643.

By sijn leven nam *Alexander Westerhout* van Utrecht hier getrouwd, het werk ter hande. *Westerhout* hadde t'Utrecht by *Jan van der Burch* de kunst geleerd, reisde na Vrankrijk, bleef daar zes jaaren. Hy was net inzonderheid in 't klein. Stierf Ter Goude in 't jaar 1661, oud 73. jaaren. Hy hadde onder andere *Daniel Tombergius*, Zoone van den Predikant *Herboldus Tombergius* tot Discipel.

Sijn leerling Daniel Tomberg bekleed vervolgens sijne plaatze.

Daniel oeffende zeven jaaren onder *Westerhout* deze konst, trok na den Bosch by den Vader van *Antonie van Dijk*, die een Glasschrijver was. Hy wierd, *Westerhout* door ouderdom onbequaam zijnde, over het onderhouden der kerkglazen gesteld. Waar van hy'er, voornamelijk na het groot onweer van 't jaar 1574. verscheide voor een groot gedeelte moeste vernieuwen. Hy stierf in 't jaar 1678. oud 75. jaaren.

Wilhem Tomberg leerd sijn Vaders konst, maakt de glazen in de Luthersche St. Joost kerk en elders ter Goude.

Sijn Zoon *Wilhem* oeffende deze konst, heeft de Luthersche kerk met geschilderde glaazen versierd, en 't opzicht der groote kerkglazen eenigen tijd gehad.

Men glas schrijft zonder verwen, door mineraalen. *Descart. Princ. Ph. Libr. I.* §. 131.

W. Tombergius begromt ze die d'oude Glas-schrijvers roemen over de schoone koleuren, en zeggen, dat men nu zodanige verwen niet meer heeft, even of het glasschilderen door verwen gedaan wierd en met de penseel, daar de koleuren aan 't glas gegeven worden door zilver, yzer, koper, keysteen, rood krijt, bloedsteen, een vermengzel van menie en zand of andere mineralen, over 't glas gestreken en in de glas-ovens gebakken; doch op 't leggen in den ooven en 't stooken, diend om schoone koleuren te hebben naauwkeurig gelet. Waar in *Diepenbeeck* te Romen deze konst (daar zeer ongemeen) ter hande hebbende, zeer ongelukkig was, en die vervloekte, verliet, en tot de Schilderkonst zich begaf.

Men denke echter niet, dat de Glas-schrijver zonder

der penseel sijn werk verricht: want de schaduwen, diepzels, enz. worde door 't beschilderde van 't reeds gekoleurde glas uitgewerkt; welk glas niet bruinder wezen moet als de snelste hoogzel vereischt, vermits het gekoleurde glas met d'op te brengen verwe wel bruinder, maar noit lichter kan doorschijnen, en dienvolgens geen bequame hoogzels daar op krijgen.

Doch gebruikt den penseel in 't diepen der koleuren.

Dit is in 't glas het ontzet van Samarien verbeeldende, treffelijk opgevolgd; doch in verscheide andere, of door onvoorzichtigheid, of by gebrek van glas verzuimd.

Doch *Tomberg* bekend, dat de hedendaagsche grondkoleuren by het oud gekoleurd glas geenzints konnen vergeleken worden, en zegd: dat noch noit de stoffe gevonden is, waar van 't swart aan 't kleed van d'Abdisse van Rhijnsburg in 't glas van den Koning *Salomon* gemaakt is, als ook van de Religieus, staande achter den Bisschop van Luik, zijnde als been zwart, 't welk nochtans op 't glas (vermits alles van mineraal moet gekoleurd worden, door dien olie-verf het vyer van den oven niet kan wederstaan) niet kan gebruikt werden.

De hedendaagsche glas grond koleuren konnen d'oude niet halen, voor al de zwarte niet.

Deze Meesters zijn gestorven, en ook mogelijk zegd *Tomberg*, de konst met hen. De Hr. *Almeloveen* schijnt echter van andere gedachten, en meld al of in de boekzaal van den Hr. *Joachim Fellerus* een of twee boeken gevonden wierden, waar in deze konst te lezen zoude zijn.

De Hr. Almeloveen wederspreekt dit gevoelen.

De gemelte *Tomberg* verhaald, dat het *glas snijden*, wel eer door het gruis-yzer, in de zeventiende eeuw, met den Diamant hier onbekend, door eenen *Jan de Diamant*, ter dier tijde hier ter Stede eerst in 't gebruik quam.

Het glas snijden door den Diamant Ter Goude ingevoerd.

Almel. Amæn. Theol. Phil. fol. 102.

GOUDSCHE KONST-SCHILDERS.

Het glas niet alleen, maar ook doek en paneel betoonen dat der Goude Meesters van geest en konst heeft voortgebracht, waardig om by verre nakomelingen bekend te zijn.

Jan Swart grontlegger der Schilderkonst Ter Goude. *Van Mand, bl.* 148. Adriaan Pietersz. Crabeth.

De roemwaardige *Jan Swart*, in de wandeling *Swarte Jan* genaamd, dien *Van Mander eene kroon der Schilderkonsten* titeld, quam ontrent het jaar 1523. van Groeningen Ter Goude. Deze leide Ter Goude d'eerste, althans de beste gronden dezer konste. Hadde ten Discipel den voorgemelten *Adriaan Pietersz. Crabeth*, wiens voortijdige dood sijner konst halven te jammeren was.

Ten tijde van de konstrijke *Crabeths*, woonde alhier een *Cornelis*, Discipel van *Marten Heemskerk*, van der Goude geboortig: deze was treffelijk in 't conterfeiten. De drank, dien hy in sijne jeugd haatde, bracht hem in sijnen ouderdom by veele grooten in de Hoven verkeerende, heel tot verval.

Simon Jacobsz,

In d'eigene konst was thans mede Ter Goude uitstekend *Simon Jacobsz.* Gouwenaar, Leerling van *Karel van Yper*; hy conterfeitde den beruchten Glas-schilder *Wilhem Tybout*, met een stoute en kloeke pinceel; trok benevens andere uit om Haarlem t'ontzetten; doch bleef'er in den slag.

Damiaan van der Goude.

Damiaan van der Goude was een vermaard Discipel van *Frans Floris*.

Cornelis de Visscher. *Van Mand. ibid.*

Sijn tijdgenoot *Cornelis de Visscher* van der Goude, verstond zich mede zeer wel op 't Conterfeiten. Somtijds had hy het niet te vast. Hy verdronk op Zee, komende van Hamborg.

Doch

Doch alle deze overtrof de vermaarde *Pieter Pourbus*, Ter Goude geboren, deze ging noch jong zijnde na Brugge, wierd een groot meester in beelden en conterfeiten na het leeven, was ervaren in de landmeterye, stierf in 't jaar 1583. *P. Pourbus* beste werk was het bedrijf van *St. Hubrecht*, Ter Goude in de groote kerke. In de middel schilderye van het tot een toeslaande stuk ziet men twee perzoonen, die van eenen Bisschop gedoopt worden, met twee andere die toortzen houden in een kerk-verschiet zeer wel gedaan. In het te rechterhand toeslaande, word de Heilig van booze geesten door vertoonde schatten aangevochten, die hy afwijst; en in het ter slinkerhand toeslaande, word hy van hen door Vrouwen bekoord. Van buiten klimt aan d'eene zijde (in 't wit en zwart geschilderd) Maria de tempeltrappen op; aan d'andere groet zy Elizabeth. Dit deftig stuk raakte na de veranderinge der Religie te Delft, daar het in 't jaar 1604. noch was.

Pieter Pourbus. *Carel van Mand. Schild. boek.* Sijn stuk van St. Hubrecht in de St. Jans Hoofdkerke Ter Goude.

Boven deze alle mag der Goude op haaren *Cornelis Ketel* roemen. Hy wierd aldaar in 't jaar 1548. op Passie-zondag geboren. Achtien jaaren oud, wierd hy te Delft Discipel van *Antonie Blokland*, na een jaar verblijfs vertrok hy in 't jaar 1566. na Parijs, van waar hem een verbod tegen alle Onderdanen van den Spaanschen Koning na der Goude deed wederkeeren; doch de konst hier wegens d'inlandsche beroerten slecht zijnde, ging hy in 't jaar 1573. na Engeland, en woonde te Londen tot het jaar 1581. wanneer hy herwaarts komende, zich t'Amsterdam ter neder zetde.

Cornelis Ketel. *Van Mand. bl.* 190.

Hy wierd in sijn ouderdom beroerd, en stierf t'Amsterdam.

Onder veele sijner konstige schilderyen is een groot stuk van de Allerheiligste Drie eenigheid, wel eer het Altaar-stuk der Goudsche Lakenbereiders, nu by den Overman van dat Gilde gehuisvest. Hy maakte zonder

Sijne schildery van de Allerheiligste Drievuldigheid

Ter Goude. der hulp van penceel met den vinger, eindelijk met ſijn voet verſcheide ſtukken, ook conterfeitzels. Onder een groot ſtuk dus gemaakt, ſtond,

Ziet, tegen de Coſtuimen,
Met vinger, voet en duimen,
Ben ik geſchilderd heel.
Doen Ketels luſt my naakte,
In geenerwijs geraakte
My borſtel noch penceel.

Hy was, als zijnde Baſtard van Proyen, bloedverwands van *Wouter Pieterſz. Crabeths* Vrouwe. *Dirk Pieterſz. Crabeth*, komende op den winkel van *Ketels* Oom Ter Goude, daar hy leerde, en ſijnen onvermoeiden vlijt ziende, zeide; *dit wild'er een van honderd worden die tot volkomentheid raken.*

Wouter Crabeth kleinzoon van Wouter Pieterſz. Crabeth. Een der voornaamſte Diſcipelen van *Ketel*, *Wouter Crabeth*, kleinzoon van den vermaarden Glasſchilder *Wouter Pieterſz. Crabet.* Deze *Wouter* bezocht Vrankrijk, Italien, en de algemeene Schilderſchoole te Rome, van waar hy na eene dertienjaarige reis na der Goude keerde, daar hy in 'tjaar 1628. huwelijkte met *Adriana Vroeſen.*

Een Mariaas hemelvaart op de Paſtoors kerke. Onder ſijne deftigſte werken zijn een Mariaas Hemelvaart, het Altaar-ſtuk in de bidplaatze van I. W.

En geconterfeitte krigsraad op den Doelen. En ſijn laatſte groot ſtuk in conterfeitzels den toenmaals bedienenden krijgsraad van der Goude, levensgrootte verbeeldende, 'tgeen op de zaal van St. Joris Doelen hangd.

Uit *Wouters* winkel zijn verſcheide Goudſche brave Meeſters voortsgekomen, *Jan Duyve*, *Jan Govertſz. Verbijl*, *Aart van Waes.*

Jan Duive ſchilderde den doo- *Jan Duyve* was vaardig in 't ſchilderen, meeſt in het conterfeiten. Hy ſchilderden den Minrebroeder *Gregorius*

rius Simpernel na ſijn dood, wierd rijkelijk door de menigte copyen, die hy te maken kreeg beloond; uit welk inzicht hy het principaal om niet deede, zeggende; *dat die doode veele levende verwekken zoude*, gelijk ook geſchiede. Hy ſtierf Ter Goude aan eene ſchielijke beroerdheid in 't jaar 1649.

den Pr. Gregorius Simpernel.

Jan Govertſz. Verbijl trok na Italien, van waar hy, eens wedergekeerd by ſijne vrinden, en derwaarts vereiſt, ſijne dagen eindigde.

Jan Govertſz. Verbijl.

Aart van Waes, Vrankrijk en Italien bezocht hebbende, ſtierf Ter Goude in 't bloeyen van ſijn leven in het jaar 1649. weinig maanden na ſijnen medediſcipel, *Jan Duyve*. Hy ordonneerde en ſchilderde aartige boerteryen. Hy leerde by den Plaatſnijder *Reynier van Perſijn* het etzen, en liet in print verſcheide geëtſte-ſnakeryen uitkomen. Men ziet noch verſcheide teekeningen, die hy met potloot op parkement maakte.

Aart van Waes.

Printetzer.

Jan Franſz. Verzijl, tijd en leergenoot der voorgaande, ſleet, na dat hy Italien en Romen bezocht hadde, Ter Goude ſijn leeven. In 't Aalmoeſſeniershuis hangd van hem een groot ſtuk, vertoonende de Regenten aan eene tafel, beziende het model van de nieuwe timmeraadje van 't doen gemaakte huis. Hy overleed in 't jaar 1647.

Jan Franſz. Verzeil.

Conterfeitde de Aalmoeſſediers Vaders in een ſtuk.

't Waar onverſchoonbaar, indien wy van onze Goudſche Schilders ſpreekende, *Jacob Rengerſz. Blok* met ſtilſwijgen voorbygingen, vermits bekend is, dat d'Edele *PP. Rubens* Holland doorreizende, en de Schilderkamers bezoekende, hem en ſijne Konſtkamer ziende, getuigde, dat onder alle de treffelijke Meeſters die hy hier te lande had gevonden; in de teeken en ſchilderkonſte deze *Jacob* d'alleruitſteekenſte was, hy ſchilderderde alles in 't perſpectief.

Jacob Rengerſz. Blok.

Sijne handeling in 't perſpectief.

Hy wierd Ter Goude in de Lange Groenendeel in het huis daar de *helbaarden* wel eer uithongen gebooren. Hy

reiſde

en kennis in de wiskonſte.

reiſde jong zijnde na Italien en Romen. De wiskonſte en veſtingbouw zonder weergaa verſtaande wierd hy van den Poolſchen Koning in ſijnen dienſt overgenomen. Doch met den Koning gemeenzaam, en van hem zeer begunſtigd, verviel hy in den na yver der Poolſche Grooten, 't geen hem ſijn afſcheid deed verzoeken. Onder andere onderrechtde hy den bekenden Overſten *Parſival*, die door ſijne wetenſchap in de wiskonſte by den Prins *Frederik Henrik* in aanzien en hoogachtinge quam. Op zekeren tijd een deel linien door een gehaald hebbende, deed hy ſijnen Diſcipel een gat in 't beſchot booren, daar door ziende vertoonden de verwarde linien eenen laſtdraagenden Ezel.

Hy verhuyſde met ſijn gezin na Vrankrijk, en geraakte naderhand in handen der Spaanſche, in dienſt by den Hertog *Leopoldus*, die hem byzonder zinde, en boven ſijn gewoone ſoldy, in 't veld zijnde, daags noch zeven gulden toeleide. Ontrent Winox berge te paerd over een plank rydende ſtruikelde het, en ſtortde ter aarde. In de ſtad gebracht, wende men op bevel van den Hertog alle vlijt tot ſijne herſtellinge aan; doch alles te vergeefs zijnde, reiſde *Jacob Rengerſz Blok*, na zo veel reizens, na d'eeuwige ruſt, en wierd te Berge St. Winox in de Kerk der Predikheeren ter aarde beſteld. Sijne weduwe, *Geertje Davids*, trok in Brabant, haar leeven lang, een jaarlijkſche wedde. Sijn Zoon volgde in ſijne plaatze, maar wierd gequetſt, en ſtierf.

Twee *Donkers*, *Jan* en *Pieter*, Broeders kinderen, hebben in hunnen tijd al vroeg blijken gegeeven dat zy hunne Vaderſtad met hunne konſte zouden verligt hebben indien hun leevens licht in 't reizen van haare Zon niet ſchielijk waare verduiſterd.

Jan Donker heeft de Regenten van het Tucht huis alhier in een groot ſtuk, noch daar te zien, geconterfeit.

Pie-

Pieter Donker, t' Antwerpen by den vermaarden *Jordaans* besteed, vertrok na twee jaaren van hem onderrecht te zijn, na Frankfurt op de krooninge van Keizer *Leopoldus* (welke reize in druk quam) in 't volgende jaar 1659. na Vrankrijk, en van daar, in 't gevolg van den *Hertog de Crequi*, na Romen, daar hy veel schilderde. Na zeven jaaren quam hy weder herwaarts, alwaar hy stierf in 't jaar 1668.

Men heeft Ter Goude verscheide schilderyen van eenen *Dirk Meerkerk*, alhier geboren in de gewezene Brouwery, *de Passer*, voor in de Keizerstraat. Hy reisde op sijne konst na Italien, en Romen, en woonde langen tijd by den Bisschop van Nantes. Onbekend sijne ouders weder t'huis koomende vraagde hen hoe het met hunnen uitlandigenzoon ging, doch op het ontspringen van des Moeders neus wierd hy haar bekent. Koomende van eene begraaffenisse liep hy, niet verre van sijn ouders huis, by de langebrugge in 't water, en verdronk.

Dirk Meerkerk,

Onder de Discipelen van *Wouter Crabeth* waren mede *Aart Verharst*, en *Gysbert vander Kuyl*, trouwe reisgezellen na Vrankrijk en Italien. *Verharst* op bedreiginge van verstek sijner aangestorvene goederen, keerde herwaarts na den tijd van elf jaaren; doch *vander Kuyl* bleef twintig volle jaaren uitlandig, keerde na dezen wederom, en stierf Ter Goude in 't jaar 1673. wezende *Verharst* alvoorens in 't jaar 1666. overleden.

Aart Verharst,

Gysbert vander Kuil,

Dirk de Vrye, van afkomste en geboorte uit der Goude, en maagschap van *Adriaan Gerridsz de Vrye*, leerde niet alleen de konste by *Wouter Crabeth*, maar ook t'Utrecht by een anderen meester; reisde meermaals na Vrankrijk, en verwisselde na de konstoeffeninge het pinceel voor het Vroedschap-ampt, en Burgermeesterschap. Hy stierf in 't jaar 1681.

Dirk de Vrye,

Ik voege by de Ter Goude geboorene schilders twee, die hoewel elders ter wereld gekoomen, hunne afkomst

van der Goude sijn afkomstig, en aldaar gestorven.

aan der Goude ſchuldig zijn, en aldaar hunne konſt tot hun ſterven toe geoeffent hebben.

Jan Dame de Vet.

Jan Dame de Vet, d'eerſte der gemelten, wierd te Leiden geboren, afkomſtig van der Goude, hadde Vrankrijk, Italien en Romen bezocht, wanneer hy zich hier ter woon begaf. Men ziet van hem een aanzienelijk ſtuk van den Krijgsraad op den Doelen. Hy hadde voor het plaatſnijden te leeren, doch wierde in 't jaar 1625. oud ontrent dertig jaaren, van eene beſmettelijke ziekte aangeſtat, en overwonnen.

Hy ſchilderde den krijgsraad op den Doelen.

Adriaan vander Spelt uitſteekend bloemſchilder.

Adriaan vander Spelt, was mede ſijne geboorte aan Leiden, doch afkomſt aan der Goude, ſchuldig. Hy was uitneemend in 't ſchilderen van bloemen. Verbleef eenigen tijd aan 't Hof van den Brandenburgſchen Keurvorſt. Keerde na der Goude, woonde in de Peperſtraat het derde huis noordwaars de Komijnſteeg, troude voor ſijne derde vrouwe een Groeningſch quaadaardig wijf, die ſijn leevenslamp, eer hy noch den middeltrap des ouderdoms bereikte, in 't jaar 1673. uitbloes.

Wilhem Keur groote Bouwmeeſter.

Onder de groot konſtgeeſten van der Goude rekend *Guicciardien*, *Wilhem Keur*, en ſteld hem onder de uitſteekenſte bouwmeeſters ſijns tijds.

Damiaan vander Goude. *van Mænd. bl.* 162.

DERTIENDE HOOFD-STUK.

Stads-Raads-en-Kerk-wiſſeling.

Hertog Alva zoekt ongewoone ſchattingen in te voeren.

DE Landvoogd *Alva*, het ſtuk der ſchattinge van tienden, twintigſten, en andere penningen met heftigheid willende doordrijven, deed de Staten van Nederland in Maert des jaars 1569 te Bruſſel beſchrijven: ſtelde hen 's Lands geldnood te voor, wees teffens aan midde-

delen om dien te helpen met een hondertſten penning eens, van yders goederen, voorts tot laſt der verkoopers den twinſtigſten van onroerende goederen, zo dikwils als die verkogt wierden. Doch geen verwikken ziende aan 't ſlot der redenen hier over tegens ſijnen eyſch by de Staats gemachtigden ingevoerd, gaf eindelijk zo verre toe, dat men van elke waaren, ſlechts eens ter ſieete, den tienden penning zoude heffen. Waar na de Staaten der aangëerfde Landſchappen in den tienden, en twintigſten penning bewilligden. In deze dienden d'Edelen, en eerſte Stad van Holland tot voorgangers. d'Andere Steden hielden 't noch een wijle tegen: Amſterdam ten uiterſten toe, doch verklaarde mede te zullen voldoen als overſtemd. De Staaten van Utrecht wilden liever den hoogſten haat des Hertogs op zich laaden dan hier in toeſtemmen.

Dit maakte aan andere geweſten wettigen uitvlucht, die, zich beroepende op de weigeringe des Lands van Utrecht, verklaarden niet verplicht te zijn tot den tienden en twintigſten penning. Men zoude dan by de aangëerfde Landen hun aandeel toeſtaan in twintig tonnengouds, voor twee jaaren. 's Hertogs voorſtellen en aandrijven der noit gehoorde ſchattingen, neven ſijne vremde manier van handelen, deed nu de Roomſchkatolijken het oog op den onderſtand hunner wederparty, der onroomſchen, werpen; doch de anxt deede weinige uyteren 't geen zy in hunnen boezem droegen.

Maakt dus d'ingeſeten aan 't morren,

De Prins van Oranje, rechts voor den nederlag by *Montoncourt* uit Vrankrijk na Duitſland geweeken, paſte het oog op alle zaaken, en verſchiet van luiden aan ſijn lijn te hebben; waar toe hem niet weinig de gemeene genegendheid nu hielp. Ter Goude hong Mr. *Jan Jacobſz Rooſendaal* met noch eenige tot ſijne Doorluchtigheid over, die daar van verſtendigd aan de Goudſche Burgermeeſteren zelve, uit ſijn huis *Dillenburg*, ſchreef. Zeker

en die van der Goude in heimelijke onderhandelinge met den Prince van Oranje treeden.

ker *Willem Dirksz*, eertijds Burgermeester van Yselstein, met den brief overgekoomen, nam sijn verblijf ten huise van den Burgermeester *Cornelis Cornelisz. Os* genoemd, vader van *Gerrid Cornelisz. de Lange*, na dezen mede Burgermeester. Hier van daan bracht ze een *Wilhem de Brouwer*, burger van der Goude, beducht, niet zonder rede, na *Oudewater* op een merktdag, *d'Eyeremaandag*, d'eerste na *Palmzondag*, genoemd. Na het eindigen van de merkt doet hy ze door een jongen, dien hy achternaging aan den schipper op der Goude leveren, en ziende dat die ze aannam trad hy in de schuit, oogt Ter Goude gekoomen den besteller na, die ze ten huize van *Jan Jacobsz van Rosendaal*, doenmaals voorzittend Burgermeester brachte. Deze dien ontfangende breektze op, leestze, ende (d'andere waren niet zeer Prins gezind) mitze aan de gezaamde Burgermeesteren hield, en van zo een gewichtigen inhoud was, verslaat zich niet weinig. Opstaanden voet stapt hy na *Cornelis Jansz Vlacq*, doet hem reeds gelegen zijnde opstaan, en zegd niets, dan hy wilde met hem een glas spaanschen wijn drinken, gelijk zy (de Burgermeester even onsteld blijvende) deeden. *Vlacq*, die van 't werk wiste en den raad aan *Wilhem den Brouwer* tot het bestellen van den brief, invoegen als verhaald is, gegeven hadde, liet zich mede niets ontvallen.

Stads Regeerders ontbieden op hun Raadhuis de Schutterye, over de belastinge van den tienden penning. *Hoofd 6. boek der Ned. Hist. bl. 111.*

Korts na dezen, in 't eerste van 't jaar 1572. ontbooden de Wethouderen, Burgermeesters waren Mr. *Jan Jacobsz Roosendaal*, *Jan Gerridsz. Stempel*, *Gerrid Huigen*, *en Jan Reyniersz.* Schepenen, *Govert Witten*, *Dirk Ottosz.* Mr. *Henrik Jacobsz*, *Dirk Jansz. Lonck*, Mr. *Cornelis Henriksz.*, *Dirk Clementsz. van Neck*, *en Jan Geen Simonsz* belemmerd, en beklemd over 't invoeren van den tienden penning (de twee jaaren der ingewilligde twintig tonnengouds nu verloopen zijnde, wilde de Hertog *van Alva* ten allen prijze met den tienden en twintigsten penning door) een vierdedeel des Stads schuttery

voor

voor hen op het Raadhuis. De vrage was, *ofte zy, bygeval het invoeren van den tienden en twintigſten penning eenigen onluſt alhier verwekte, de Heeren Wethouderen voorgaande, gezind waren te volgen?* Heel verſchillend antwoord gaven eenige der aanzienlijkſten: *Kievit*, ſchoonzoon van eenen Burgermeeſter, zeide plat uit, *neen; noch om tienden, nochte om twintigſten penning verzet ik eenen voet.* De ſchoonvader gebelgd wilde hy zoude zwygen: maar hy wederom, *ben ik oud genoeg om uwe Dochter ten vrouwe te hebben, ik ben 't ook om te ſpreeken: Jan Vlacq*, waarſchijnelijk *Burger-Hopman*, nam het woord op, en zeide: „Neen, neen, Mijne Heeren, 't is niet geloofbaar dat ſijne Majeſteit van Spanje, zo goedertiere Vorſt, „deze Erflanden van wijlen ſijnen Heer Vader zal met zo „zware laſten zoude willen drukken. 't Is niet als 't werk „van 't Spaanſche Hof, altoos gewoon te geweldenaaren „over de landen van Sijne Majeſteits gebied. Om dan „zodanigen aanleg in ſijn begin te ſtuiten, en tot een „gewenſcht einde de zaak te brengen, ben ik bereid, al „ſloeg niemand de hand aan 't werk, de zake zodaniger „wijze aantetaſten, dat ze kome daar 't behoord. Ofte „dan de Koning het zo wilde, voerde de Slotvoogd en Stads Bailliu, *Cornelis vander Mijle* daar op in. *Ik zoude het evenwel wederſtaan*, *antwoorde Jan Vlacq*, *waar mede?* vraagd de Slotvoogd; en toen de gezaaamde burgery, *met de wapenen.* Dit vrypoſtig beſcheid ſlaakte den opbod der andere vierdeelen der Schutterye. Men beval ſlechts den Wethouderen vreedzamig met de gemeente te leeven, tot dat de noot'er op aanquam. Hun vrypoſtig antwoord,

De zake lied zich na een korte tijd verloop vry ſlechter aanzien; want een der Burgermeeſters den Slotvoogd bezoekende, toefde zo lang, dat de Burgery, in argwaan geraakt, al of men hem op 't Slot in bewaarniſſe genomen hadde, t'zamengerot, 's Slots voorpoorte, met willige boomen, op de Spieringſtraat voor 't huis van ee- en opſtand tegen den Slotvoogd.

 nen

nen ſtoeldrayer *Maerten Pauwen*, gelegen, opliepen, en zelfs derfden op 't Binnenhof ſtaande ſterkte uit naam der Burgermeeſteren opeyſſchen. Doch d'aldaar zijnde Burgermeeſter te voorſchijn koomende, bedaarde de onderneemers. Het vermoeden dat de Slotvoogd by tijd en wijlen iets ergs tegen de ſtad mochte onderneemen, deed van doen af de Burgers een wacht in 't Minnebroeders-Klooſter op hoede houden, om rede dat men van 't Slot door een achterpoort in dat Klooſter en van 't Klooſter met krijgsvolk ter ſtede in ter ſluip geraaken konde.

Dewijl het de burgery nu ernſt ſcheen alle geweldenary, en invoeringe der ongewoone ſchattingen te weeren, nam de moed der Prinsgezinden hand over hand toe. Op den eigen tijd dat het ſlot, invoegen als gezegd is, wierd aangedaan, ging de Burgermeeſter *Roſendaal* na den gemelten *Cornelis Janſz Vlacq*, doch vrolijker van gelaat als voore, 't geen van *Vlacq* gemerkt hem deed zeggen. *Hoe nu zo veel vrolijker als voor eenige dagen doen gy my deed opſtaan? Ik had'er*, zeide de Burgermeeſter, *toenmaals geen reden toe. Waarom doch*, vraagde *Vlacq*, en voortgaande terwijl de Burgermeeſter niet uiterde, *ik zal 't u dan*, zeide hy, *Burgermeeſter, zeggen, zegd gy het my niet*, En teffens voorſlaande ofte hy geen brieven van den *Prins van Oranje*, op *Dillenburg* geſchreven, ontfangen hadde, ontdekte hy hoe het beſtellen van dien door hem was bezorgd. 'dOpgevatten haat van verſcheide burgers brak nu dagelijks meer uit. Wanneer na aloude gewoonte de Schuttery op den Feeſtdag van 't Allerheiligſte Sacrament omging, waren drie zo onverzaagd, dat zy den Hertog *Alva* opentlijk voor eenen geweldenaar uitſchreeuwden, ende indien ymand, de aanleider van een opſtand derfde zijn, zy de zelvige wel eerſt gezind waren te ſtooken. Eene tale, die in bezadigder ooren vry onduitſch klonk. Hunne vyerroeren en wapenen zelfs hadden zy ten ſpijt der *Alvaas-gezinden* met het afbeeldzel

van

van den Prinſe van Oranje met een heyrkamer in de hand, den ter aarde neergevelden *Alva* met den eenen voet treedende op de keel, en den anderen op de borſt.

De Briel was nu met geheel het Eyland van *Voorne* zedert den eerſten April dezes jaars in handen van den Graaf *Lumey*. Onderwijl hy daar bleef neſtelen beraamden negen waaghalſen binnen in Holland (daar men minſte op ſijne hoede was) intedringen, om d'eene of andere Stad voor den Prins te verraſſen. Deze moedige waren Jonkheer *Adriaan van Swieten*, ſijn knecht *Dirk Vos*, *Simon Pieterſz. van Velden*, Pater *Simon* bygenaamd om dat hy Ter Goude het Minnebroeders Klooſter bewaard hadde, *Gerritje van Oudewater*, drie *de Munters van Oudewater*, en twee onbekende. Van den *Briel* voerenze op *Geervliet*, voorts in 't *Spuie*, van daar op *Pietershoek*, en zo op *Zwijndrecht*. Van hier zond *Simon Pieterſz* te *Dordrecht* aan eenen *Dirk de Leuw* bericht van hunne koomſte, die hen een kitte wijn ſchonk. Een aldaar leggende Vlyboot zettede hen, na zes uuren gepleiſterd te hebben op *Papendrecht*. Uit een op ſtroom leggend Oorlogſchip riep hem ymand toe, gy zult op *Papendrecht* eene Prinſevlagge zien wayen. Hier huurdenze twee wagens op *Nieuwpoort*, daar ze dien nacht noch inquamen, door den wachter ontdekt, en nageroepen, namen zy 't een ſchuytie op *Schoonhoven*, doen de Stad niet aan, maar zeiden in 't omgaan der zelvige, *die van Dort willen hen omzetten*, waar op zy antwoorde: *dat's een praatje.*

De Briel overrompeld zijnde ſluipen van daar eenige weinige Holland dieper in.

Voor de Herberg ſtaande aan de Kruispoorte : . . namen zy twee wagens op *Oudewater*. Hier ontrent gekoomen voeren *Simon*, *Gerritje*, en noch een, de Yſel over, en traden de Yſelpoort in. *Jonker van Zwieten* en *Sivert Munter* de . . . poorten in, en na dezes huis. Andere drie *Munters* ſpoedden na den Doelen, hier was reeds zeventig man t'zaam gerot. 't Was den 19. Juny en nu avond, 's Stads poorten waren zo haaſt niet geſloten, ofte *Gerridtje*

Oudewater verraſt.

ritje van Oudewater, het uur ter uitvoeringe van 't beleide zijnde gekoomen, beliep den Burgermeester *Dirk Dirksz* over tafel, lichtde 's Stads sleutels, die men wiste in dat vertrek aan een spijker te hangen, namze mede, en brachtze den Jonkheer *van Swieten*, tot den onstelden Burgermeester niet anders zeggende, als men hadde daar toe last van den Stadhouder, den Prinse van Oranje. Jonkheer *van Swieten*, dus meester van de Stad, ontboot Schout Burgermeesteren in den Doelen, opende sijnen last-brief, en stilde den ontzetten Burgermeester *Dirk Dirksz*, en genoegde d'andere Regeerders.

Het gerucht van de verrassinge verspreide zich wel haast in 't naburige der Goude. Fluks schreef *Herman Sterre* een der Goudsche hoofd-misnoegden aan *Sivert Evertsz Munter*.

Aanleg op der Goude,

Weet Sivert Evertsz Munter, dat alhier alle dingen gereet is, wilt u morgen vroech de klock vier uuren voor de Kleywegspoort vougen, want sout faillieren, so sijnse alle op de Vleysbanck, niet meer dan zijt gesont. En was onderteykent.

HERMAN STERRE.

Den 20. *Jun.* 1572.

Zonder uitstel leverde *Sivert Evertsz* dezen aan den Jonkheer *van Swieten* op het ontfangen der zelvigen ten huise. Inder yl wierd de knecht *Gerrid Vos* na *Simon Pietersz* in den Doelen afgevaardicht, met bevel, hy hadde twee wagens te huuren, en klaar te maaken. Deze geen Voerluiden aldaar kennende, bequam eindelijk 'er twee. De bende bestond in negen en zestig. De Ridder *Hoofd* zegd, schaars zestig mannen, geraapt volk en oylijk gewapend, veertien waren vremdelingen, de overige zommige Goudsche, andere Oudewatersche burgers, verdeeld onder drie vaandels, een Oranje wit, en blauw,

ondernomen door schaars zeventig mannen.

nieuw

nieuw gemaakt door de dochter van den *ouden Munter*, de twee andere waaren Stads vaandelen van *Oudewater*. In 't uitrijden van de Stad, brak de valbrugge, zonder dat zich ymand bezeerde. Hunnen weg namenze benedensdijks langs den Tiendeweg, en quamen al vroeg mergens op den 21sten van Junius 1572. voor de Kleywegspoorte. *Herman Sterre*, hen verneemende, riep over 's Stadsmuur, *wie daar? Wy zijn't*, antwoorden die van buiten. Hy weder, *zyt gy het, de bruts zal haast aangaan.* Zonder langer toeven braken de buiten hoop, en eenige binnen gereed staande burgers de poorte op. Hier ontfing een *Jan Kist* een lichte wonde met een hellebard aan 't hoofd, doch niemand anders het minste letzel. Den weg nu gebaand zijnde trok Jonkheer *van Swieten* verzeld met Jonkheers *Uitden Enge* van Utrecht, en *Wenceslaus 't Serclaes*, uit den Haag gevolgd van sijne bende, (yder had een blauw lind om den hoed) met drie vaandels steewaarts in, spoeyde zich na de merkt, en hield voor 't Stadhuis stand. Onder de schutters, het Stadhuis bewaakende, was'er een alleen die dit volk ziende, en zo zwak speurende bestond te zeggen, men behoorde tegenstand te bieden, en ze met geweld ter stede uit te drijven; waar op hy sijne bus velde, en hadde al vyer gegeven ten waar sijn spits-broeder een *Job Daemsz*, streeks onder 't Slot woonende, hem het afdrukken belet hadde met te zeggen, *wat wildge schieten, 't zijn onze eygene burgers.* De machteloze trop sleepte binnen een uur of twee een getal van zes ofte zeven honderd mannen achter zich. Alle het paardevolk was een man, *Jan* of *Klaes Pietersz Watergraef* (deze waren elkanderen zo gelijk dat ze niet wel onderkend wierden, daarom broeders zijnde ook de *Broertjens* gezeid) zittende op eene zwarte merrie, met een touw in den bek zonder zadel, of toom. Hier mede reed hy van de merkt de haven langs, over 't Veerstal, door de Peperstraat, over de Gouw, en Turf-

Dringen door de Kleywegspoort ter Stede in,

bezetten het merktveld.

merkt, en zo weder by ſijn volk noch ſtaande voor 't Stadhuis. Al wat hem op ſtraat bevond, beval deze onverzaagde ſtouterik te ruimen, en in huis te gaan, ofte anderzinds *hy wiſte wat hy met hen te doen had.*

Hoofd. Ned. Hiſt. 6. b.

Bor 6. Boek ſchrijft dit jaardicht op het innemen van der Goude:

DIe Heer van ſWIeten CLoeCk, naM dIeſtads Van der GoVde In,
Voor den PrInCe van OranIen, 't WeLCk Was GeWIn.

Zeker Burgermeeſter, in deze dwerling, liep uit verbaaſtheid, ten huize eener weduwe, om lijf berginge, en geſlooten van haar in een ſpinde, vraagde of hy daar al veilig was. Zy antwoordde; *gewiſſelyk, en dat haar man daar menigmaals geſchuyld had, als hy van hem, en anderen gezocht wierd, en de Burgsvoogd daar voor ſtond.*

De Heer van Swieten roept de Vroedſchap te gader, en doet haar een aanſprake.

Thans riep de Heer *van Zwieten* de Vroedſchap te gader, en deede hen dezen rauwgeſchaafden aanſpraak:

Eerwaerdige Heeren, UE. is niet onbewuſt, dat weinige Keizeren hen voor dezen ten ſtryde gaven zonder raad en hulpe onzer vooriger Hollanders, den zegen die zy bevochten wierd dezen toegeſchreven, zelfs eyſchten en ontfingen ze ſoldie, als wel waerdig, van de Romeinen. Doch thans wanneer het Maraniſchhond achtig Spaanſch Joods gebroed, min geacht als blaffende honden, ingedrongen, door een ongelukkig huwelyk met d'onze, 's Lands vryheeden poogd t'overweldigen, ja de Hertog Alva, naulyks wie of wat Chriſtus is, over onze Chriſtus kennende gemoederen wild heerſchen, om geene reden dan om dat den Spaanſchen Raad 's Lands eer en welvaaren verdriet. Gedenkt dan, bidd' ik u, onzer ouder eere en beroemder naame. Zijn wy, dus ging hy in ſijne rede voorts, *door een goeden Philip aan dit geſlacht geraakt, poogen wy onder een anderen Philip daar thans van aftekoome, zo doende zullen wy onze oude vryheden betrachten, en de bedroefde gemoederen onzer ingezetenen ontlaſten.*

laſten. d'Aanſpraak geeindigd zijnde deed hy hen eerſt, daar na de ſchutteryen, aan den Koning, zaamt den Prinſe als Stadhouder, eed doen. *Duc d'Alva*, ſijn aanhang, tiende en twintigſtenpenning zwoer men af. Spot en gekkens wijze noemden zich de burgers thans *Geus.*

Hoofd. ib.

Beedigd hen voor den Koning, en Prinſe.

Jonkheer *Cornelis vander Myle*, die bevel over 't Slot, en veertig mannen, Goudſche keurlingen daar op hadde, meende het voor den Koning te houden. Doch zich te zwak gevoelende liet hy eenen ſijner knechten achter aan de Yſel uit, met bevel om van Utrecht byſtand te bezorgen. Dan ſijn bode werd gevangen, en door hem des Slotvoogds aanleg ontdekt. Thans was men in de weer om 't Slot van de weſtzijde des havens, ontrent de Brouwery, *'t Oſſen hoofd*, met een geſchutje anderhalf, en van de Spieringſtraat, met een ſlange ontrent vier en een halfponden yzer ladende, te gaan beſchieten. *Vander Myle* verſteken van de verwachte hulpbende, en alles tot den aanſlag gereed ziende, wierd benodigd, gelijkgetal volk als hy inhad van den Heer *van Swieten* boven te laaten, in ſchijn of het daar by blyven zoude, maar 't grauw ruſtde niet eer hy beneden quam. Ontboden op 't Raadhuis by de Burgermeeſters had hy ſijnen voet zo haaſt niet van 't Slot, ofte het trok'er in, en hield hem voor altoos daar uit.

Stads Slot ingenomen.

Thans hier alles ten belangen des Prinſe dus verricht zijnde, wilde men de toegangen verzorgen, om van geen ſpaanſche krijgsmacht uit het nabuurſchap aangetaſt te worden. *Nieuwerkerk*, een Dorp langs welk de ſpaanſche uit *Utrecht* krijsvolk en behoefte in *Rotterdam* wierpen, diende vooral bezet. Des vervaardigd men manſchap die het in bezit namen; doch voor luttel tijds, want de Spanjaarden braken wel haaſt door, en overmeeſterde deze aangelegene pas.

De toegangen tot de Stad worden verzorgd.

Rauwe ontmoetingen.

Onze Goudſche ſtrijders hier-van lucht krygende vlogen al woedende in zodanigen wanordre den hoogen Yſel-

dijk uit, datze onvoorsien van lont, het garen van de boeren hespels, en schorteldoeksbanden der boerinnen tot lont breidden. Het spaansch krijgsvolk hen tegen, raakt te *Kortenoort* in gevecht, krijgd d'overhand, en zy veertien verslagene burgers, waar onder geteld wierden, *Jan de Landman*, lakenkooper, Mr. *Cornelis*, chirurgien, *Thomas Dirksz.*, schrijnwerker, *Jan Fransz.*, *Jan Bosken*, en *Jan Feysz.* Men verhaald dat'er onder den hoop, een boer, men meend een Waddinxveener, was, die van eenen spanjaard achtervolgd, veldwaarts in, en slooten over toog. De spanjaard hem achter na, tot dat de boer aan eene breede wetering gekoomen by tijds de wetering overraakt, den hem naswemmenden inwacht, ontrent den wal gekoomen by den kop vat, onderdompeld, en met sijn mes strot en voorts den hals afsnijd. 't Hoofd ter Goude ingebracht wierd op de Galg gezet, en die dappere met zes gulden (een tax op yder hoofd van eenen spanjaard by de Stad gesteld) beloond.

Brief van den Prinse aan Stadswethouders.

De *Prins van Oranje t' Esschen* het omzetten van der Goude en haaren toestand verstaande schreef veertien dagen na dezen den Burgermeesteren, Wethouders en burgery deze volgdende:

Eersame, wijse, discrete, lieve, byzondere. Alzoo de eersame Willem Dirksz. eertijds Burgermeester van Isselstein, brenger deses, alhier by ons geweest is, hebben wy ettelyke communicatien met hem gehad, daer die gemeine zaken, en UL. welvaert aengelegen is, ende hem belast UL. het selve te verklaren, ende van onsen 't wegen aen te dienen; willen UL. daerom geen breder verhael daer van alhier doen, maer alleenlyk bidden, dat ghy lieden den selven Willem Dirksz. daer op geloven wild als ons selven, ende u daer na reguleren, volgens de goede affectie die ghy hebt tot het welvaren van de gemeyne saken, ende van U zelven. UL. vrindelyk bedankende van 't goedt debvoir, 't welck ghy tot noch toe gedaen hebt, ende de vorderinge die ghy den gemeyne saken

ken hebt bewesen, niet twijfelende ghy daer inne altydt voortvaeren sult. Waer toe wy u alle goede hulpe ende assistentie doen zullen. Hier mede den Almogenden Heere bevolen. Geschreven tot Esschen op den 5. July 1572.

En was ondertekend:

GUILLAUME d'NASSOUW.

Het opschrift,

Den eersamen, wijsen, discreten, onse lieve bysondere, Burgermeesteren, Schepenen, Regeerders ende Gemeynte der Stede van der Goude.

Wel haast ware thans de Stad weder onder de spaansche heerschappye vervallen, en dat zelfs door het middel 't geen ze nodig achtde om haar daar tegen te weeren, ten ware een opperschikking zulks hadde belet. De Wethouders zonder bezettinge onweerbaar (want de weinig geoeftende manschap was elders nodig) beslooten een geregeld krijgsvolk tot vierhonderd toe van *Wilhem, Graave vanden Berg*, 's Konings Landvoogd van *Zutphen* enz. onder besoldinge overteneemen. Ten dien einde wierden hem vierhonderd Rijksdaalders overgemaakt. Tot Hopman der bedongene manschap stelde men (ofte het by ongeval, ofte krijgsliste geschiede weet men niet) eenen *Marten Schets*. Sijn vertoonde last-brief, nageboetst, zo nader bleek, was van dezen inhoud.

Stads gevaar door d'ingenomene bezettinge.

„Wy Willem, Grave vanden Berge, Vryheer van Boxmeer en Bylandt, Heere van Hendel, Hemer, Haps, „Wusch en Spalbech, vander Heeren des Furstendoms „Gelre, Conink. Maj. Luytenant Generael, ende Gouverneur der Graefschaps Zutphen, en op de Veluwe en „Twente doen Condt en bekennen, nadien den Heere „van Swieten by ons heeft aengehouden om een vaendel „knegten tot dienst der Conink. Maj. en dienst der Hollandsche steden, daer hy in is, metten eersten te be-

„ ſtellen, het welcke hy daer oock wil beſolden, en on-
„ derhouden laeten, dat wy dien volgenden den man-
„ haften Maerten Schets tot een Hoofdman beſteld en
„ aengenomen hebben, beſtellen en aennemen in crafte
„ deſes, alſoo en der geſtalt, dat hy met ſijn vaendel al-
„ daer wagen, het ſy in der nagt of dag, in ſlagten, ſtor-
„ men, togten, en hoe het ſigh toedraeghen werdt, on-
„ ſes ende des Heeren van Swieten beſten te bevorde-
„ ren, ende argſten afweerden ende keeren ſal na ſijn
„ uyterſte vermogen, inſonderheyt dat hy ſig Ter Gou-
„ de ſal laeten gebruiken, ende hem met ſijn vaendel on-
„ der den Heer van Swieten begeven, ende laeten ge-
„ bruycken, ende gelijck het voor Godt en voor de we-
„ reldt behoordt, ende gelijck een eerlievend eerlijcke
„ Hopman betaemt, ende die Heere van Swieten, en die
„ vander Goude ſullen het geen ſy door Dirck vanden
„ Heuvel heben doen toeſeggen haer conformeren, ende
„ henlieden oock het geene geven, doen, en verrichten,
„ wat den Heere Prince ſijne Hoofdtlieden ende Capi-
„ teynen geeft, en verrigten, en niet daer aftrekken, dat
„ dit alſoo ſy onder den Heere van Swieten en die van-
„ der Goude ſulx aen ons hebben erlangt, en toeſeggen
„ laeten ſoo hebben wy dit t'oirconden ſelfs ondergeſchre-
„ ven, ende op 't ſpatium daer onder ons ſecreet zegel
„ drucken laeten. Datum Zutphen den VI. Augu-
„ ſtus 1572.

Onderſtond met groote letteren,

WILLEM GRAVE
In den BERGE.

Ende bezegelt met een opgedrukten grooten zegel op papier in rooden waſſche.

Maerten Schets met ſijn vaandel Ter Goude gekoomen, toond ſijnen volmacht. Doch eenig ergwaan, je-
gens

gens hem opgevat, deed, dat men beval, hy zoude met ſijne knechten uittrekken, men zoude ze ordentelijk wederom inlaaten, monſteren, en na gedane monſteringe door de burgerye beſolden. Onder des verſpreide zich de hoop, tot *VVaddinxveen* zelfs toe.

Hier ging ze aan 't moedwillen, brak den geldkiſt der Weeſen, en pleegde andere uitſpoorigheden meer. Hopman *Schets*, na der Goude ontboden (maar alleen) wierd, zo hy ter poorte intrad (doch buiten ordre) van den ſchildwacht voor eenen verrader aangetaſt, gehouden, en den Regeerders geleverd. Men ondervraagd hem (wie het deede is onbekend) op een loſſen achterdocht, ende hy, meenende ſijn aanleg was ontdekt, beleyd op heeter daad, heimelijk verſtand met den Grave van Boſſu, 's Konings Bevelhebber t'Utrecht, te hebben om de Stad onder *Alva* te doen keeren, dat drie voornaame Goudſche ingeſetene, een Rentmeeſter, een Burgermeeſter, en een oud aanzienelijk burger, hem met geld en anderzinds, ſtijfden. De Wethouderen, om hen, in eene zake van zo zwaar belang, niet te misgrijpen, daagden dees drie betigten, vraagen den Hopman, wie van deze ſijne medeſtanders waren, hy wijſt'er drie, en effen dezelvige die hy reeds genoemd had. Nader onderzocht, of hy 's Rentmeeſters huis en gelegendheid wel kende, antwoorde, wel, en toonde, daar in gebracht, de zaale waar het geld hem geteld was.

Men leid den betigtiger en de drie betigtigen op 't Slot, zetze in hechteniſſe; doch de Hopman had zich den volgenden nacht verworgd, en wierd op eene horde na het Galgeveld geſleept en aldaar ondergeſtoken. *Schets* noch naar rechten niets hebbende bekend, 't geen hen ter bezwaarniſſe konde ſtrekken, wierden de drie gemelte ontſlagen, en ontſchuldigd zijnde, vrygeſteld.

Thans lagen de vier honderd mannen van *Schets* te Waddinxveen, die men, om voordere ongevallen te wee-

weeren, door 's Stads-bevelhebber den Heer *van Swieten*, afwees door den volgenden:

Eersaeme goede vrinden, my is van herten leet, dat ghy met soo eerloosen schelm en verrader, als uwen Hopman Schets bevonden is te wesen, soo onwetende bedrogen syt, hy u tot moort en verraderye van de toegedane vrinden van de Excellentie van de Prins van Oranje, door een valsche commissie aengenomen heeft, dat ick gewisselyck uwe vroomigheyt toe betrouwe, niet geweeten te hebben, ende alsoo ick uwe niet dan bederf en hebbe, en men de plattelanden soo niet mag laeten bederven, sal 't best wezen om geen onreght onder een verrader, den onnooselen huysmam soude besteelinge aandoen, dat hem ygelyck verstreckt tot sijnen beste, of moogt met malcanderen trecken na 't leger van mijn Heere die Grave vander Marck, om te besien of sijne Genade uwe van bederf hadde, of by weygeringe van dien sullen die gemeyne Staten, die de platte landen niet en willen bedorven hebben genootsaackt wesen metten eersten daarinne te voorsien, waaromme het best wesen sal, mijnen Raed sonder vertreck te achtervolgen, waar inne mijne goede vrinden weldoen sullen; dat kenne God, die uwe altesamen wil bewaren voor schade. Geschreven uyt der Goude, den VI September 1572.

En was ondertekend.

A. de SWIETEN.

Schaarsheid van mondkost binnen de Stad.

Ontrent dezer dagen bevond men dat'er nauwlijks onder de gemeente alhier voor acht dagen monkost was. De Wethouderen en de Hr. *van Swieten*, 's Stads bevelhebber, gelasten dan *Cornelis Jansz. Vlacq*, koorenhandelaar, benevens *Adriaan Marcelisz.*, een nauw onderzoek deswegens te doen; en wierd bevonden, dat'er in 't geheel niet als honderd en zeventien lasten, zo tarwe, rogge, garst, als haver en boonen binnen Stede waren. Des schik-

ſchickten zy gemelten *Vlacq*, en *Jan Henrikſz.* in 't lam, bakker, aan die van Dordrecht om voor geld van hen kooren te bekoomen. Deze, hoewelze noch den Landvoogd niet tegengevallen waren, en de Spanjaards, leggende in Rotterdam, den mond der Yſele, met geſonken ſchepen geſtopt hadden, verſtonden hier gratiglijk toe. Thans lagen te Dordrecht, *Coomen Marinuſz.*, en *Jan Jacobſz. van Welle*, Zomerdijkenaars, gewoon tweemaal 's weeks hun tarwe, garſt en boonen, door den makelaar *Vlacq*, ter Goude te verkoopen. Fluks kocht men hunne ladinge, mits ze Ter Goude te leveren. 't Woey uit den zuid-weſten, des zetde men 't op Krimpen, ontſcheeptze, laadze op wagens, en brengdze met veele andere te Dordrecht ingekogte goederen, tuſſchen Ouwerkerke en Krimpen binnen door, met ongemeene verheuginge der inwoonderen, Ter Goude in.

Eenige der aanzienlijkſte en vermogenſte het inſluiten der Stad by deze ſchaarsheid vreezende, waren reeds met achterlatinge van huys en erve ter ſtede uit, na *Utrecht*, andere na *Amſterdam*, zelfs den *Hage* geweeken.

Ook was op den 7den September Graaf *Maximiliaan van Boſſu*, Spaanſch-opper-bevelhebber *t'Utrecht* voor *Oudewater* gerukt, beſchoot het geweldig, doch vermits'er onder Hopman *Beeſt* een bende Goudſche keurlingen was ingeworpen, en t' gerucht van meerder volk, uit den *Briel* ter ontzettinge koomende, geſtroid wierd, trok de Graaf weder na *Utrecht* op, en verliet de plaatſe.

Oudewater door Boſſu aangetaſt, door Goudſche keurlingen gered,

De Gouwenaars thans moedig, loopen een hoop onbedrevene krijgsknechten onder het bewind van *Jaap Corre*, lijndraayer (een ſlag van volk 't geen meer achter als voorwaarts weet te gaan) op Schoonhoven los, toen met Spaanſche bezettelingen, onder den Nederlandſchen Hopman *Loſecoot*, ofte *Looſehaat* verſterkt. Doch wel haaſt wierden zy, na eene kleine ſchermutzelinge deerlijk afgewezen, eenige ter nedergeſchoten, en van hen door

die voor Schoonhoven door de Spanjaarts betrapt, en in de Lek geſmoord worden.

de Spanjaards ten getalle van twee en veertig betrapt, paar aan paar gebonden, in de Lek geplonst.

De Graaf vander Mark, gesterkt door Goudsche burgers, maakt zich van Schoonhoven meester, schend kerken, moord geestelijken.

Beter gelukte het den Grave *vander Mark* korts hier op voor die stad met sijn krijgsvolk gesterkt door Goudsche, Dordrechtse en Rotterdamsche burgery, in 't begin van October gelegerd. De stad, slechts met drie stukken, twee yzere, en een metaal, beschoten, gaf zich over onder beding dat de Roomschkatolijke Godsdienst, 's Stads voorrechten ongekreukt blijven, geen kerken, noch kerkelijken eenig leed zouden wedervaaren. Doch 's Stadsvoogd geworden onteerde hy kerken, brak altaaren, schond de beelden; traden de sijne het geheiligste zelfs met de voeten, ja zetten ze het op een woeden en moorden der geestelijken. Deze handel misnoegde zodanig, zelfs aan Goudsche onkatolijken, dat eenige hunner aanzienelijksten den Grave deswegens indervoegen bejegende: „Het waare voortydig dus tegens priesters en „kerkelijken te woeden, die wraaklust diende ingebon„den, althans tot dat men geheel Holland meester waare, „'t konde anderzinds niet dan tot verdere verweyderinge „der ingesetenen dienen.

Misnoegen der Goudsche ook onroomsche burgers.

De waarschuwing scheen van indruk, immers voor wat tijds. Sijne trauwanten woedden alhier op 't voorbeeld hunner leidsman en opperhoofd. *Hans Aulterman*, 's Graafs geweldigen ofte provoost, stak het Nonnenklooster van St. Margerite in de Hofstraat na voorgaande plunderinge en bedrevene schennissen in brand.

Van Swieten, na het ophemelen der zaken, en bezorgen van bezettinge alhier, bearbeide door den Pensionaris Mr. *Paulus Buis*, en anderen, dat ook de Stad Leyde 's Prinsen zijde koor. Deze verovering wierd den tienden van December door den Grave *vander Mark* schandelijk bezoedeld in 't mishandelen, pijnigen, en hangen van den ouden, hooggeleerden, zelfs 's Prins beminden, *Cornelis Musius*, Proost van St. Aagte Klooster te Delft.

Lumey over misbedrijf,

De-

Deze zo vervloekte handel was den pleeger zelf wel haast een trap tot sijnen ondergang, want *Entes*, *Lumeys* Stedehouder, over wanbedrijf te Delft in verzekeringe gehouden, en door *Lumey* in weerwille der Wethouderen byna ontweldigd, deed *Huig van Groenewegen*, thans voorzittenden Burgermeester de schuttery by klokklank te wapen daagen, die aanvoeren, en den Grave, zo wel als sijnen bevelhebber, verzekeren, en op 't Slot *Ter Goude* (Hoofd zegt by misverstand, *Te Woerden*) zetten. Hier wierden sijn lastbrief, 't zaamt de bestellingen, die hy uitgegeeven had, door den Prins wederroepen. De Staaten, 't sijnen verzoek zonden hem de punten sijner beschuldiginge schriftelijk over; deze poogde hy te wederleggen, zich verschoonende met de mishandelinge van de Roomschgezinde zijde gepleegd, met yver voor den zuiveren Godsdienst. Doch, hoewel'er stof t'sijner belastinge t'over was, en de verweernis groflijk hinkte, woeg men sijn misdaad tegens sijne verdiensten op, en ontsloeg hem van de hechtenisse. Thans schijnende met sijne Waalen eenich onraad te brouwen, werd hy weder gevangen, en op 't huis te *Honingen*, geleid. Doch middel vindende om t'ontkoomen, trok eindelijk, na verdere gepleegde, en meer gedreigde buitenspoorigheden, in Maymaand, ten lande uit, en sterft drie a vier jaren daar na te Luik eenen dood passende by sijn raazend leeven.

Te Delft verzekerd,

Ter Goude in hechtenisse,

Hoofd Ned. Hist. 7. boek.

word van sijn bewind ontheven.

en trekt ten lande uit.

Den 15. Jul. 1572. vergaderen de Staaten van Holland over de veranderinge der Regeeringe voor d'eerstemaal. De gemachtigde van der Goude waren Mr. *Jan Jacobsz.* Burgermeester en Mr. *Pieter van Asperen.* Amsterdam volherdde in de gehoorzaamheid van *Alva*, en Delft ontzag zich noch uit den mond te spreeken. *Bor 6. b.*

Haarlem in de maand December 1572. door *Don Frederico*, Alvaas zoon belegerd, hadde nu by na zes maanden met een fellen vyand gestreden; meer dan tien duizend kartouw-schooten, allerley gevaar, eindelijk den

raazenden honger uitgestaan, wanneer de Prins om hun ontzet te weeg te brengen de steden van Holland en Ridderschap verzocht haare manschap naar vermogen op den been te brengen. De Goudsche Wethouderen gaven hunne burgers op den vijfden van Junius by openbare afleezinge de volgende kennisse der van:

Het publikaatsieboek der stede Gouda, fol. 110.

,, Alsoo die Stede Haerlem seer geweldig van den Hertog van Alva, of sijnen soon, onser aller gemeyner ,, vyandt met een groote heyrcragt van ruytery, en knegten, bykants een geheel half jaar belegert, en tot meermalen bestormt is geweest, daar tegens de burgers en de knegten daar in wesende met Godts hulpe hen soo vroomelijk gedragen en behouden hebben, dat sy de stadt met verwonderinge van al de werelt beschermt, en ons algemeenen vyandt voor haarlieder poorten en deuren van onsen hals geschut, en daer mede d'invasien des selfs vyandts ende totale ruyne en vernielinge des landts van Hollandt, die hy soekende is, tot nog toe belet hebben, en nu wel te vermoeden is, dat die burgeren der voorsz. Stede van Haerlem door 't verloop des tijdts, en lang onverhoopt beleg, in meerder benautheyt en noodt van overvallen te werden geschapen sijn te comen, ten sy hen luyden van ons, alle haere medebroeders en de litmaten met ten aldereersten en spoedelijkste behoorlijck en broederlijck secours, hulpe, bystand, en ontsettinge gedaen werde, soo hebben die Burgermeesters en Regeerders van Haerlem, mitsgaders die vroome burgers en inwoonders aldaer, die tot nog toe Ridderlijck den vyandt tegengeworpen en gestuyt hebben, tot haarluyder en onser aller bescherminge, bedugtende in de uyterste noodt te vallen, by seeckere heure gecommitteerde alle die van de Ridderschap, Burgemeesters, burgers en inwoonders van Steden, en van platte landen, van wat staet, of conditie die sijn, henluyden in desen noodt als trouwe medebroeders en litma-

,, maten hulp en byſtant te doen, met lijf en goedt, in
,, ſulcker voege en mate, als een ygelijck begeeren ſoude
,, hem ſelver, weſende in gelijcker noodt, gedaen te wer-
,, den, om aftekeeren de onuytſprekelijcke moorderye
,, ende bloedgierige Albaniſten ende aenhangeren, die ſy
,, die van Haerlem aendoen ſullen, ſoo verre ſy tot hare
,, vermetelheyt ſullen comen, waeromme die Burgermee-
,, ſteren en Regeerders deſer ſtede, bevindende de pro-
,, poſitie en 't verſouck van die van Haerlem, goddelijck,
,, redelijck en billick te ſijn; als niet alleen uyt natuurlijcke
,, redenen daer toe verbonden ende verplicht ſijnde, ten
,, reguarde dat die van Haerlem een van de principaelſte
,, Steden van Hollandt, ende ons aller litmaet is, gedra-
,, gen hebbende tot noch toe de laſte van onſeraller be-
,, ſcherminge, maer uytgeſworen beloften by de Ridder-
,, ſchap, en de Steden, ſoo wel cleyn als groot, tot Dordregt,
,, in 't aenvaerden voor de beſcherminge van den landen
,, tegens de Spanjaarden malkanderen gedaen, om met
,, lijf en goedt malcanderen in als by te ſtaen, tegens den
,, gemeenen vyandt, ende voorts aenſchouw nemende dat
,, het veel beters is ſijn vyandt voor een ander mans deur
,, te ſchutten, dan voor ſijn eygen deur, hebben goedt-
,, gevonden die ſelve propoſitie en verſouck der burgeren
,, van Haerlem by openbare publicatie, de inwoonders deſer
,, ſteede voor te houden, en verſoucken dat een ygelijck,
,, die het gemeene vaderlandt lief heeft, en ſijn eygen
,, lijf en goedt, mitsgaders ſijn wijf en kinderen begeert
,, tegen den aencomenden vyandt te beſchermen, hem
,, wil goedwilliglijck in perſoon laeten vinden met be-
,, hoorlijck geweer en wapenen in 't veld-leger te Saſſem
,, om die van Haerlem te helpen en te aſſiſteren, alwaer
,, mijn Genadige den Prince van Orangie ſelver in per-
,, ſoon met al ſijn heyrcragt ſal comen, en tot ontſettin-
,, ge ende verloſſinge van die van Haerlem t'employeren
,, ſijn lijf en goedt, verhoopende dat niemant verſtandig

„ ſijnde, en een druppel bloets, in 't lijf hebbende toela-
„ ten ſal dat die vrome burgers, weſende ons mede lit-
„ maeten, door faute van behoorlijcke byſtand, vermoort
„ en geworgt ſullen worden, wiens bloed Godt almagtig
„ ſal eyſſchen van onſe handen, indien wy daer inne ge-
„ breekelijck blijven, ende dat mitsdien een ygelijck die
„ daer toe geſint ſal weſen, hem terſtondt ſal laeten vin-
„ den by den Secretaris deſer ſtede, 't ſijnen huyſe, ofte
„ ter Secretarye, om ſijnen naem aldaer opgeteyckent te
„ worden, die hem dan voorts ſal verclaaren en ſeggen
„ wat hem ten fine voorſeyt voorts ſal ſtaen te doen. Ge-
„ publiceert den V. Juny 1573.

Goudſche burgers tot het ontzet van Haarlem, uitgetogen.

De goedwillige waren binnen vijf dagen honderd en twaalf koppen ſterk. Hunne namen gaf *Cornelis Cornelisz. Vlacq*, de laaſtlevend uit hen (hy overleed in 't jaar 1656.) door den druk in 't licht. In 't vaendel ſtond *Gouda*, en onder

Gods onderſtand verwindt de Albaniſten.

Deez' burger-bende trok den 11den van Junius, des jaars 1573. onder het losbranden der ſchutters en 't geley der Schepenen, *Cornelis Vlacq*, *Barthout Willemſz.*, *en Willem Barthoutſz.*, door Kleywegs poorte te voet en wagen ter ſtede uit. De wagens, die de gemelte Regeerders, en 's Hopmans toeruſtinge voerden, geraakten door 't ſchiet gerommel op den loop, en plots in de weteringe; doch, ('t geen wonder was) zonder letzel ofte bezeeringe van eenen der opgezetenen. Den eerſten avond ſloeg zich de hoop t'Alphen, den tweeden te *Saſſem*, op de gemeene zamelplaatze, ter neder. Hier ſtond men tot op den 8ſten Julius ſtil, wanneer het leger tegens den avond zich na *Noordwijkerhout* begaf, met ontrent vier duizend voetknegten daar onder gerekend de vrywilligen uit de burgereyen in grooten getalle; zes honderd Ruiters, zeven veldſtudken vier honderd wagens met krijgstuig en lijftocht, om teffens den vyand, en en honger te verdrijven. De Prins, beducht voor 't ergſte,

ſte, zou liever ſijn eigen perſoon, zo als hy, (volgens inhoud der Goudſche bekendmaakinge) opgezet hadde, by deze opgezet hebben, en eenparig geluk met hen geloopen, dan den ondank der tegenſpoet, en 't morren der onweetenheid verwacht. Maar de Ridderſchap en Steden, overweegende wat het den Staaten gold, zo hem in dat gewricht der zaken en tijden, iets euvels overquam, weder hielden ſijnen tochtzucht, invoegen dat het opperbewind den *Baron van Baatenburg* bevolen wierd. 's Middernachts ſloeg men van *Noordwijkerhout* op weg. De voortogt beſtond uit d'eene helfte der Ruiterye. Daar na volgde een gros van Hollanders en Zeeuwen, met het geſchut en de houte ſchermen, voorts de Franſche, Engelſche, Schotſche en andere knechten en de geladene wagens, de reſt van 't paerdevolk tot achter hoede.

Doch in den aanval ontſchaard, door den ſchok der Spaanſche ruitery, en van 't voetvolk, zo ter rechter als ſlinkerzijde beſprongen, ſpatteden achter uit, en verſtroiden. Daar bleef'er op de plaatſe of in de vlucht ontrent zeven honderd, onder deze vijftig van der Goude, anderen uit andere ſteden. Onder de 13. of 14. veroverde vaandels, was mede dat van onze Stad. Deze nederlaag deede by na heel Holland beeven, en gaf waarſchijnelijk den Prinſe reden van in de Steden om te zien na haare Regeerders. Vijftig van hen voor Haarlem omgebracht.

Der Goude wierd thans by ſijne oude Wethouders (onder 't omzetten van de ſtad het bewind hebbende) noch geregeerd: doch na dezen nederlaag, en Haarlems overweldiginge quam'er onder hen groote verandering. De Regeering Ter Goude veranderd.

Deeze raads en kerkwiſſeling, ſtiet veele der aanzienelijkſte Roomſchkatolijken in der voegen tegen de borſt, dat zy, ter ſtede uitgeweken, beſtaken een vloek verwandſchap, met wel twintig ingezetenen, om de ſtad, daar geen bezetting inlag, onder den Koning en landvoogd te brengen. Yder der medeſtanders zwoer: *Dit werk* Eenige R. Kat. wijken ter ſtede uit, en beſtaan een vloek verwandſchap tegen den Prinſe,

't geen

't geen wy onderhanden hebben ter eeren Gods, ende ter liefde der koninglijke Majesteit van Spanje onzer aller genadigsten Heere, en onzer welvaaren, belooven wy noch man, noch wijve, noch kind t'ontdekken ende noit van elkanderen te scheiden voor al eer uitgevoerd zal wezen.

aanleg. De Roervinken waren, *Jan Heye*, gewezen Raad en Vroedschap der stede, *Claas Diert*, *Claas Dirksz Verhouf*, *Dirk Andriesz.*, Mr. *Cornelis Henriksz.* Onder de medegespannen ingesetenen waren *Adriaan Pietersz.*, behoude zoon van *Jan Heye*, *Aart Jan Teuwen* (niet *Leuwen*) en sijn broeder *Pieter Jan Teuwen. Aart*, eertijds 's Stad Slootemaker, hadde noch onder zich de sleutels van een waterpoortje, toen *'t Schutters*, (wegens de na by gelegene Cloveniers-Doele) nu het *Vlaminxpoortje.* Dit dacht men t'openen om zes honderd uitgelezen Busschieters van den vyand in te laaten, die de kool hunner lonten met kookers moesten bestolpt houden. Zo dit niet vallen wilde, zouden de vloek-verwanten zeker toegemetst gat in den naast staanden Doeltooren, daar hunne verzaamplaats was, doorbreeken, en 't krijgsvolk over de gracht helpen, by middel van schuiten, daar toe gereed, aantehaalen met lijnen, om het plassen te verhoeden. Dit overleg was door *Adriaan Pietersz.*, *t' Alphen* aan *Claas Dirksz Verhouf*, en door dezen, t'Utrecht, den vrienden aangediend. Men gaf'er den Heere van *Noircarmes*, als Stadhouder van *Holland* en *Utrecht*, in plaats van den gevangen Grave van *Bossu*, lucht van. Deze te dier tijd krank leggende, lastde de Heeren van *Gognis*, *Naves*, en *La Motte*, om den aanstichteren de hand te bieden. Men steld vast het zonder bloedstorten uit te voeren. *Jan Heye*, *Claas Dirksz. Verhouf*, Mr. *Henrik Jacobsz.*, *Dirk Andriesz.*, en Mr. *Cornelis Henriksz.*, zouden, ter stede met de keurbende ingelaaten, hen reppen na de markt, alle toegangen verzekeren, dan op 't Raadhuis getreden, de Schutterwacht hun leeven verzekeren,

keren, mits zy hen zonder gewag en wederſtand hielden. *Claas Dirkſz. Verhouf*, en den gewezen tuin bewooner van *Jan Heye* zoude de manſchap aanleiden. Teffens zoude men by trompetgeſchal yder laſten huis en venſter toe te houden, binnen te blijven, op ſtraffe des doods. Den krijgsknechten was op galgeſtraffe gelaſt geenen ingezeten eeniger wijze te beleedigen. Onder de hand zouden den Koningsgezinden worden aangezegd in 't geweer op de markt of Raadhuis te verſchijnen, voorts de reſt der burgery t'ontwapenen.

De Stad dus verzekerd zijnde, zoude men weder by trompet doen verkundigen: dat Sijne Majeſteit van Spanje, goedertiere en genadig, niemand in weerwille in ſijne landen praamde te verblijven, dat zy niet als onderdanigheid ontrent al wat goddelijk en eerlijk is verzoekt, dat dienshalven yder die vertrekken wilde met goed en have vry geley zouden bekoomen. Ingevolgen zoude, om de burgers geruſt te ſtellen, een breede vergiffenis brief door *Noircarmes* verleend, van den Landvoogd, *Don Louis de Requeſens*, oppercommandeur van *Caſtilie* onderteekend en bezegeld, 't geen ook van den Koning, des nood zijnde, aangeboden wierd te zullen geſchieden, afgelezen worden. De vergiffenis brief was van dezen inhoud:

Vergiffenis. brief door *Noircarmes* aan die van der Goude.

„ Wy Philips, Heere van St. Aldegonde, Noircarmes, „ Mingeval, Begnicourt; &c. Ridder en Commandeur „ van de ordre van Alcantara, Gouverneur, Stadthouder, „ en Capiteyn over Hollandt ende Utrecht &c. Generael „ en Opperveldmaerſchalk van zijne Majeſteits leger nu „ tegenwoordigh weſende in Hollandt.

„ Alſoo van wegen die Burgermeeſters, Wethouders, „ Burgers, en de gemeente der Stadt Gouda, ons geremonſtreert is geweeſt dat die quaedtwillige deur die perſuaſie en ſeductie van de rebellen ende vianden van Zij- „ ne Majeſteit geweken zijn van haere onderdanigheyt,

„ en oude gehoorſaemheyt, ende henluyden gevoegt met
„ de confederatie en aliantie van de voorgenoemde re-
„ bellen: en bemerckende nu hun misbruyk en misdaden,
„ hebben ons oodmoedelyk gebeden heurluyden te ont-
„ fangen in gratie en genade van zijne Majeſteit mit ook
„ te remitteren en quijtſchelden alle misbruyken en mis-
„ daden die zy luyden misdaen mogen hebben jegens zij-
„ ne Majeſteit, en jegens de Eedt van getrouwigheyt die
„ zy hem ſchuldig zijn, belovende dat zy de voorgenoem-
„ de Stadt zullen wederom ſtellen in zijne Majeſteyts macht
„ en hoede, en leven voortaen als goede en getrouwe
„ onderzaten, in oude onderdanigheyt, en onderhout
„ van wetten, ediſten, ordonantien, en ſtatuten van ſijne
„ Majeſteit.

„ Doen condt en laten weten eenen jegelijken dat wy
„ begerende te volbrengen die meeninge en wille van ſijne
„ Majeſteit, die welke is, te gebruyken en te bewijzen
„ alle goedertierentheyt, die hem om gratie en genade
„ verſoeken: hebben uyt onſe ſpeciale laſt en commiſſie
„ in dato den twee en twintigſten Octobris xvc. drie en
„ ſeventich laeſtleden, geaboleerdt, quijtgeſcholden, en
„ en geremitteert, aboleeren, quijtſchelden, en remitte-
„ ren mitsdezen, die voornoemde Stadt van der Goude,
„ met haer Burgermeeſters, Wethouders en Regeerders,
„ Vroedſchappen, Schutters, Deeckens, Gildens, Bur-
„ gers, en Gemeenten, mitsgaders alle de inwoonders,
„ ende ingezetenen van dien, met heurlieder huysvrou-
„ wen en kinderen, van wat qualiteyt of conditie die zou-
„ den mogen weſen, niemandt uytgeſondert, alle 't gee-
„ ne ſy luyden, en elx van hun byzonderd, 't zy in 't ge-
„ nerael, of perticulier, of in deze laetſte troublen tegens
„ zijne Majeſteit eenichzints misbruykt en misdaen mogen
„ hebben, in wat maniere 't zelve gebeurt of geſchied zou-
„ de mogen ſijn, geen misbruyk of misdaedt geexcipieert,
„ 't zy van rebellie, confederatie, heymelijk verſtandt
„ ofte

„ ofte conſpiratie, en communicatie, 't zy met den Prin-
„ ce van Orangien, of zijne aenhangers, en geallieerde,
„ in 't ſecreet, of in 't openbaer gehouden, ook van aen-
„ neminge van wapenen, uytſluytinge van zijne Majeſteits
„ Soldaten, eedinge, verplichtinge, en contributien lee-
„ ninge, prophanatie, halinge, en opbrenginge, opbre-
„ kinge van geeſtelijke en geconſacreerde goeden, 't zy
„ van kelken, ciborien, of andere van goude en ſilvere,
„ tot Godes dienſt eertijds gedediceert ofte gedeſtineert
„ zijnde, en namaels opgebroght, en toegevoeght ſou-
„ de mogen zijn, tot behouf van de Prince van Orangien
„ of zijne adherenten voorſz. mitsgaders van de toelatin-
„ ge ofte conniventie van de nieuwe predicatien, beeld-
„ ſtormerien, aenrechtinge van nieuwe religie en exerci-
„ tie van dien zonder eenich belet of reſiſtentie, en ge-
„ neraelijk voorts van allen anderen misbruyken tegens
„ zijne Majeſteit gedaen, ook alhier geomitteert, niet
„ geexpreſſeert zijnde, en dat voor zoo veel die voorſz.
„ Stad, of jemand van alle die Regenten, Vroedſchap-
„ pen, Burgers ofte Gemeente, en andere voorſz. daer
„ van ofte in eenige poinCten van dien bevonden ſouden
„ mogen worden eenichſins culpabel of accuſabel te zijn;
„ ook alwaer 't van perduellie ofte leſie van ſijne Maje-
„ ſteit, hebbende dien niet tegen henluyden in der gra-
„ tien ende genade van zijne Majeſteit ontfangen, en
„ ontfangen mitsdeſen, behoudens haerluyder lijve en goe-
„ deren, ende daar toe noch alle heure privilegien, ple-
„ beſciten, en oude geſwore gewoonte en coſtumen der zel-
„ ver Stede, voort de ſelve Stede, met hare Regenten,
„ Wethouders, Borgers, en Ingeſetenen voorſz. ſtellen-
„ de, ende reſtituterende in heurluyder eerſten, als zijl.
„ waren jaar en dagh voor de toekomſte ende begin van
„ de voorſz. troublen, of van heur reſpective misbruyk,
„ daer toe de ſelve mede quijtſcheldende alle corporele,
„ en criminele ofte civile penen, die zy luyden of elx van

„hun uyt zake voorſz jegens die Coninklyke Majeſteit
„eenichſins verbeurt zoude mogen hebben, zonder 't zel-
„ve immermeer te gedencken of wrake daer van te be-
„geren. Imponeerende daer op den Procureur Generael
„van Hollandt of andere Advocaten of Procureurs, Fis-
„calen, en allen andere zijne Majeſteits Officiers, ende
„Juſticiers van alle ſijne genade landen, een eeuwich
„ſwijgen ende ſilentium. Belovende den ſelven mede niet
„te belaſten met eenige ſoldaten en garniſoenen dan van
„twee ofte driehondert duytſche of walſche ſoldaten
„van de eerſte acht ofte veertien daghen, en langer niet,
„ten ware dat om zijne Majeſteits dienſt van noode ware,
„dat zy daer langer behouden en gecontinueert behoor-
„de te zijn, 't welk, indien gevalle, geſchien zal, ten
„laſte nochtans van zijne Majeſteit, en niet van de
„voorſz. Stadt, noch van de burgers en ingeſeten van dien:
„maer ſullen de voorſz. ſoldaten daer weſen, en henlie-
„den daer houden in den zelver maniere en vougen, als
„die nu ter tijdt binnen de Stadt van Utrecht zijn, ſonder
„'t ſelve mede te trecken in conſequentie, ofte dat de voorſz.
„ingelate ſoldaten, binnen die voorſz. tijt, ofte ſoo lan-
„die daer ſullen weſen de burgeren ofte gemeente eeni-
„ge oultrage ofte overlaſt ſullen mogen doen, noch heur-
„luyden eenige ſervicen of leeningen afnemen, directe-
„lijk op lijfſtraffinge. Noch en ſal men ook op 't Caſteel
„aldaer in toekomende tijden eenige ſoldaten moghen
„houden tot laſte van de burgers ofte ingeſetenenen van
„dien, als de ſelve in deſen daer van eximerende en be-
„vrijdende, en daerenboven henluyden tot meerder
„vaſtigheyt en ſecuriteyt van deſe te doen hebben gelij-
„kens opene brieven onder de handt en zegele van den
„Commandeur Major van Caſtilien, als Gouverneur Ge-
„nerael van deſe Nederlanden, ende van zijn Coninklyke
„Majeſteit ſelf, indien van nooden waer, op dat indien
„de voorſz. Stede, met den heurlieden daer inne geruſt
„mo-

„mogen wesen, ook met speciale gebodt en ordonnantie „van de hoofden van de finantie, Presidenten, Raden, 't zy „van den privè, secreten, grooten en andere Provinciale „Raden, Capiteynen Casteleynen, Bailliuwen, Schouten en alle andere Officieren, en Justicieren van sijne Majesteits landen, henlieden van dese abolitie ende gratien „ten eeuwigen dagen te laten gebruyken, ende selve daer „inne te doen, alle hulpe en bystandt, op dat de voorsz. „Stede, met heur borgers, ende alle anderen hier vooren geroert, hen dese abolitie en gratie van alle de voorgenoemde poincten, jegens eenen jegelyk gestyft en gesterkt mogen worden, ende van hen geweert alle letsel „ofte empeschement ter contrarie. 't Oirconde ende in „teyken van de waerheyt van de welken hebben wy dit „aldus te samen van onsen 'twegen doen onderteykenen. „door de Heeren van Goignies, La Motte, en Naves „overmits ons niet mogelyk is te doen om onse groote „ziecte ende krankheyt. en met onsen secreten zegel bezegelt, t'Utrecht den XIII. dag Januarius, A°. XVC. vier „en 't seventich voor Paeschen Ondertekent Anthoine „Goignies, Jean de Naves, Valentio de Pardieuz en de „La Motte, en bezegeldt met een opgedruct zegel in rooden wassche.

Het authentiek afschrift dezes, den 24sten Maert 1574. gecollationeerd met het origineel door *Steensel* uit den boedel van *Jan Reyniersz. de Swaan* Burgermeester, gekoomen, berust by den schryver.

Adriaan Pietersz. had men een afschrift van dezen vergiffenisbrieve doen geworden, 't geen hy eenigen sijner medestanders te leesen gaf, anderen verhaalde.

Als nu bestemd was, des nachts, na den vijfden van Februarius, tusschen vrydag en saterdag het bedachte ter daad te brengen, geviel het den derden, dat Jonkheer *Albrecht van Egmont*, met een vaendel van anderhalfhonderd nederlandsche soldaten, binnen der Goude quam, 't welk

De zamenspanners gestuit.

't welk de zamenſpanners, ten zelven tijde in den Doelen-tooren over het werk vergaderd, en door den broeder van den ſlootmaker *Aert Jan Teuwen*, van dezen intocht verwittigd, byſter verbaaſde, duchtende hunnen aanſlag ontdekt te zijn. Zy hielden echter ſtal; en *Adriaan Pieterſz.* ſchreef aan ſijnen ſchoonvader *Jan Heye*, hoe de toeleg haperde. Den zin bewimpeld hy met deze woorden.

Seer lieve en beminde.

Alhoewel den tydt niet bequam en ſeer periculeus is om yets ontbieden, ſo en hebbe ick dat niet mogen laten, tonende by deſe goede affectie, die ick t'uwaerts, ende t'onſer nichte ben dragende; want als ick aenmercke de groote deſolatie en cranckheyt daer ſy in is gevallen, ſo en can ick my van tranen niet onthouden, overdenckende hoe lichtelyck ſy te geneſen is geweeſt, ende dat het recept ſo goedt ombeſigen was ſonder eenig peryckel, dat te beclagen is dat het ſelve niet te werck geſtelt en is, maer eensdeels verſuymt is by Mr. Claas, die als Medicijn de cranckheyt te cureren aangenomen hadde, ende oock by den genen, die dat briefje in den Apoteeck brengen ſouden, ende 't ſelve door onachtſaemheyt vertoeft hebben, waer door een ander inconvenient haer overgekomen is, alſo dat ſy met die recepte niet geneſen kan werden; maer de vrinden hebben met een ander Medicijnmeeſter raedt gepleegt, die hem ſtudie begeven ſal om te ſien of hy eenige middelen vinden can, waer door onſe nigte door Godts hulpe mogte geneſen worden, 't welck ick op ſijn tijdt laten weeten ſal. Meyns is betaelt, en bidde u Corneliam te ſenden tot Jan de Hermens, ende Geertje om na haer clederen te ſien, en wilt laten weten of Daam nog ſieck is. Ick ſende u met den brenger tien Cruysdaelders, geeft hem antwoort wederom.

Lieve en beminde, onſen Heere Godt ſy met u lieden, geſchreven den 3. Febr.

Onderſtond,

By my U wel bekent.

Tot

Tot Bode hadde hy bewilligd zekeren landman, die voor boere kleermaker ging. De brief, zeer kleingevouwen, was met een kluwen garen omwonden.

De gaſt treed, dus voorzien, na het Vlaminxpoortje (heden noch het Verraderspoortje gebynaamd) doch bedeeſt, en allenxkens bet achterwaarts peinzende, ging eerſt een wijl ontrent het poortje trantelen, thans na het water toe, en bleef daar ſchryelinks ſchuit en oever beſtapt houden, als niet weetende hoe hy wilde: tot dat de burgerwaakers een vroumenſch, 't geen tegen Stadsbevel brood na buiten bracht, aandeeden, en haar twee bollen afweldigden. Op het geſtommel ter ſchuit uitſtappende, drong geweldig om te zien wat'er te doen was. Dit deed een der waakers zeggen: *Wat, hoe dringt deze verbruide boer dus.* Teffens rukt hy hem 't wanbas op om hem gints heen te trekken, het kluwen daar uit, vald op 't ſtraat. Een der omſtaande die garen nodig hadde raapt het op. De man, onverzocht in lijfsgevaar, wien overtijd, zelf bevel gegeven wierd heentegaan, blijft ſtaan, vraagd, 't jengeld, kermt om ſijn kluwen, en verwekt dus quaad bedenken by eenigen, 't geen, de draad afgedwonden zijnde, den brief te voorſchijn bracht. De ſchrijver had ſijne hand luttel, of niet verpoetſt, dies wierdze terſtond bekend, de boer gevangen en gevraagd, *wat hem zo bedremmeld gemaakt had?* Antwoorde; *dat het water ſchijnende, als baarbloed, tegens hem op te ryzen, hem in zich zelve had doen zeggen; Heere God, zoude ik wel een bloedige boodſchap dragen.* Als nu het gerucht ter ſtad, en ſelfs ten ooren van den ſchrijver, *Adriaan Pieterſz* inſloeg, maakte hy zich uit den wege. *Aert Jan,* en *Pieter Jan Teuwen* gebroeders geraakten aanſtonds in hechteniſſe; noch anderen wierden gevat: *Adriaan Pieterſz.* gezocht, wierd in een hoyberg opgeſpoord. Twee der vloekverwanten, niet bekend, maakten hen tijdig weg, een by dag wanneer hy de poort bewaakte, d'ander, over Stads-

ondekt, en vaſtgezet.

muur

Een ontsnapte, schrijft ter verschooninge aan Stadswetthouders.

muur by donker geraakt, ontzwom het. *Aert Jan Teuwen* wist middel om ten kerkere uittesnappen, en was noch lang na dezen Boelmeester in *Amersfoort*. *Adriaan Pietersz.*, hoopende den grond der zaken verhoolen te houden, met bekentenisse van yet min hatelijks, en 't geen hem misschien vergeeffelijk docht, zond den volgenden brief aan de Magistraat, om haar, uit dien aan sijnen schoonvader, te doen spellen, dat'er niet euvels schuilde, nochte wyder gehandeld was dan tot stads oorbaar:

Eersame, Wijse, Voorsienige, en seer Discrete Heeren Burgermeesteren der Stede Gouda.

Om te vinden het verstandt, en intentie van 't inhouden van desen brief van my aan myn vader geschreven, so suldy by desen verstaen, dat daer geen verraderye in gepleegt en is, maer is maer gedaen om de welvaert van de gantsche Stadt ende gemeente. In den eersten, daer staet in, dat onse nicht is in groote desolatie ende kranckheyt, dat is, dat wy ons selven alleen vinden, en van niemant geenen troost van ontsettinge sijn verwagtende, ende onsen Genadige Heeren den Coning ons te magtig is om tegens hem op te staen, so is de stadt, en wy allegader in groote desolatie, gelijck wy aen Haerlem gesien hebben, en om dat te verhoeden, door groote affectie die hy tot sijn vaderland heeft, so heeft Mr. Claas Diert aengenomen 't selve te remedieren, hoopende dat sijn recept, 't welck te werck soude werden gestelt, dat is, dat hy een brief geschreven heeft aen Dirck Jansz. Lonck Burgermeester, om te comen ter plaetse daer het hem beliefde, ende te tracteren, ende hy soude hebben een vry en vast geley om te comen en te gaen, en dat hem sal verwonderen voor de groote gratie en genade verworven voor de voorsz. Stede ende gemeente, ende 't selve is niet te werckgestelt, overmits eenige oproerige geesten; also dat daer geen briefje in den Apoteeck, dat is, dat daer geen antwoort opgeschreven is, waer door onse nigte een ander inconvenient overgecomen, is dat is, daer en tusschen knegten in de stad gecomen sijn, also dat de vrinden raedt gepleegt hebben met en medicijn, die hen studie

dio begeven, ſal, dat is, daer ſijn goede luyden geweeſt aen de Abdiſſe van de Claare Suſteren, die na Uytregt gereyſt is, dat ſy bidden ſoude den Heere van Noortcarmes te ſenden alle de gratie en genade met 's Coninx zegel beſegelt aen de Burgermeeſters der voorſz. ſtede, hoopende dat gy, mijn Heeren dat in danck ſult ontfangen, ende tranſporteren de ſtede onder de gehoorſaemheyt van de Coninkl. Maj. onſen allergenadigſten Heere. Ick hoope dat mijn Heeren verſtaen ſullen geſchreven te ſijn tot voordeel ende geen agterdeel der voorſz. ſtede, en wilt hier inne doen ſulx gy wilt dat u op andere tijden mag geſchieden, dit doende ſult weldoen. doch vruchteloos.

Weinig mochte hem deze uitduiding baaten; want 't ſtuk beleidende, wierd hy, met eenige anderen gevonniſt, en op den twintigſten van Februarius, onthalsd, na gevierendeeld, en hunne hoofden opſtaken gezet: de reſt wierd verſchoont om hunne jonkheyds wille. De Burgermeeſteren, die hier overzaten waren, *Govert Witteſz. Dirck Janſz. Lonck*, *Adriaan Dirkſz. van Aſperen*; Schepenen, *Pieter Gerritſz. Gruyter*, *Floris Gysbertſz. Verharſt*, *Quirijn Dirkſz. van Raamburg*, *Gysbert Aalbertſz.*, *Adriaan Hermenſz. Hopkooper*, *Jan Gerridſz. Vroeſen*, en *Cornelis Janſz. Bos.* Doodvonnis eeniger vloekverwanten.

Het bovenverhaalde van het omzetten der Stad, en den aanſlag der Spaansgezinden is opgeſteld, uit een oud geſchrift, van een der tijdgenoten alhier gemaakt, en getiteld: *Een pertinent verhaal op wat manier de Stede van der Goude is Geus geworden, de Coningh van Spangien afgevallen, en onder de gehoorſaemheyt van de Staten deſer landen, onder beleyt van den Prince van Oranje, Grave van Naſſouw, Hoogloffelijke Memorie, gecomen is.*

D'Oorſpronkelijken brief van *Adriaan Pieterſz.* t'zaamt het omgewonden gaaren beruſt in den boedel van *Franco de Vry*, Raad en Vroedſchap, dezer ſtede.

Men deed, na de te rechtſtellinge der gemeldens zelfs

De Stad aan voornaame vrouwpersoonen ontzegd.

eenige vrouwen van uitgewekene Wethouderen, wat te onbesnoeyd van tonge, de Stad door een Bode ontzeggen, waar van ik dit authentiek uittreksel hebbe:

Extract.

,,Den xvjden dach Martii 1574 Stilo Com. Is by ,,den persoonen in 't hooft van desen genoempt, in den ,,voorsz Raetcamer geordonneert, dat d'huisvrouwen ,,van *Dirck Andriesse*, ende meester *Heinrick Jacobs* zoon, ,,mitsgaders 't jonckwijf van de huysvrouwe van d'voor-,,noemde *Dirck Andries* zoon, *Heiltge* genaempt, haer ,,uyter stadt zouden vertrecken voor den xxxI. Martii ,,voorsz. zoe d'voornoemde heuren mans fugitijf zijn, en-,,de hen met den vyanden binnen de voorsz. stadt souden ,,hebben gevonden, indien het verradelijcken anslach van ,,*Adriaan Pieters* zoon, ende *Aert Jansz.*, voortganck ,,gehadt hadde, uytwijsende huere ende andre huere me-,,dehulpers schriftelijcke belijdinge, dat oock de voorsz. ,,huysvrouwen met qualick spreecken, ende anders, haer ,,tegens hueren medeburgers gewoonlijck waeren te drae-,,ghen, mits d'zelve huysvrouwen tot bewaring ende ad-,,ministratie van haere goederen souden moegen commit-,,teren, die haer goet dochte, ende de voorsz. goeden ,,souden blijven behouden, voor haer helft, mits we-,,derom draegende d'een helft van den lasten, en andere ,,contributien, gelijck andere burgers mits oock men heur ,,daer thoe souden verleenen paspoort indien sy 't selve ,,versochten, ende is haer luiden hier van de weete door ,,een bode gdaen.

Onderstond,

Geextraheert uyt zeecker verbael ter Secretarie van Goude berustende gedaen 't maecken by Cornelis van Bocharst, ende Arthus van Brederode Raeden Ordinaris, en Commissarissen van den Hoeve van Hollandt, ter presentie van den Gouverneur, Burgermeesteren ende Schepenen

nen der stede vander Goude voorsz. ende is, naer voorgaende Collatie, daer mede bevonden accorderende. By my als geedt Clerq der Secretarie in absentie.

P. Claxclint.

De genomineerde Mr. *Henrik Jacobsz.*, was, *Lethmaet*, sijn huisvrouw *Margarita Floris Ysenoutsz.* Zie 't *Geslacht-regisster.*

Zonder uitstel deeden na deze ontdekkinge de Goudsche Wethouders allen hunne Roomschkatolijke geestelijken en Kloosterluiden 't land en stad trouw zweeren; of anderzints voor zonnen ondergang ruimen. Onder de weigerige was de Pastoor *Cornelius van Schoonhoven*, die na Brabant week. Zelfs wierd, aan de beedigden alle oefteninge van hunnen Godsdienst, op wat wijze die gepleegd wierd, ontzeid. Beklaaglijk gevolg van zo hagchelijke onderneeminge. Eed door de Wethouders den R. Kat. geestelijken afgevorderd. *Stads-Vroedsch. boek over 't jaar* 1574.

Het omleggen en insluiten van Leiden begosten de Spanjaarden in de maand van May. Vijf Engelsche vaendelen bewaarden een' sterkte aan de *Goudsche-Sluis*, en het Dorp *Alfen.* Die van de Sluis werden, na het afslaan van drie hevige stormen, benodigd den rug te keeren, en ontgosten, met de hunne, ook de vlucht hunner landsluiden, die tot hun ontzet van *Alfen* getogen waren, deze quamen eenige naakt, meestendeel in 't hemd, Ter Goude binnen. Leiden door de Spanjaarden ingesloten, de Goudsche-Sluis door hen vermesterd,

Etlijke Leidsche uitgereisde burgers, dien 't pad na huis, door 't schielijk beleg, was afgesneden, poogden dertig schuiten met rog en tarwe, by nacht, van der Goude, na Leiden te voeren. De wegwijzer, een huisman, voor uitgetrokken, om zekere kaade door te steeken, ging, na het volbrengen van dit werk, daar nevens leggen slaapen. Waar over de schuitluiden, en soldaten hen bygesteld, hem' niet vindende, na dat zy tot den dag toe gedwaald hadden, en dubbelheid op den boer begosten te vermoeden, na Ter Goude keerden. toevoer van der Goude na Leiden te vergeefs geschikt,

toeleg om Leiden van den Yssel-kant t'ontzetten vereideld.

In 't eerst van Augustusmaand werd d'Yseldijk, ontrent *Kapelle*, tot zestien plaatzen, opgedolven. Thans ging het *Ter Goude* op een krioelen en woelen, met toerusten van platbodemde schepen, soldaten en wapenen. De schuiten vaerdig zijnde, werd het opdelven der binnendijken, door de vrybuyters van der *Goude*, aan den *Hildam*, tot zeven plaatzen, begonnen, met kleine vrucht, alzo de Spaanschen 's anderen daags de gaten, met hoy en hout wederstopten.

Leiden, den derden van October, den Spanjaarden uit den vuyst gewrongen zijnde, wierd de Goudsche-Sluis wel haast van hen verlaaten. De Prins quam den derden dag na d'ontzettinge ter stede in, grootelijks bedankt, en, op 't sterken der Goudsche-Sluis, ordre gesteld hebbende, van daar na der Goude. Weinige dagen na sijne Doorluchtigheids overkomste liep een Oorlogschip, het *Haantje* genaaamd, door een lock in den Yseldijk, ruim een musketschoot van de stad, met volle zijlen uit de stroom, achter de tuinen in de *korte akkeren*, tot in de Waddinxveensche wetering, voorts aan geenzijde van Leiden om de Spanjaarden, van Haarlem derwaarts willende, te stuiten.

Kloekheid der Goudsche burgeren,

Het jaar 1575. gaf dien van der Goude, door noch naburigere belegeringen, gelegenheid, om hun ongekreukten yverzucht voor 't gemeen, en vroome dapperheid wereld ruchtbaar te maaken.

Men verwittigde hen door verscheide wegen, dat *Hierges*, versterkt door drie duizend knechten, vier honderd paarden, vijftien vaandelen Luiksche-delvers, nu het oog op hen hadde, schoon hy het elders scheen te munten. Die van der Goude deede het den Prinse verstaan; die hen ried op hun hoede te zijn, en 't land hoewel in Julius, blank te zetten: hy zoude hen noch twee vaandelen krijgsvolck toevaardigen.

Onder hunne waarschuwers waren die van *Oudewater*; slechts

ſlechts met hunne gebuuren bekommerd, tot dat zy de Spanjaarden ſchielijk zamengerukt, gewaarſchuwd met den ſlag, op den 19den voor de ſtad kregen. Het doorſteeken van den Dijk, wierd, hoewel wat laat, uit zorge voor 't hoy, door die van der Goude, volbracht, doch van die van Oudewater verzuymd. Het water niet hooggenoeg vloeyende deed de verwagte uitwerkinge niet. Hier by quam, dat een *Willemken van Angeren*, het blokhuis, aan *Goverwel*, ſchandelijk ruimde. Sijne knechten vertrekken zich na *der Goude*, daar de bevelhebber, de Heer *van Wijngaarden*, hen gaerne zou ontfangen hebben; maar de burgery, die het anders, verſtond, ſtoofop, en dreigde hem te lijf. in de belegeringe van Oudewater,

Dies wierd het hem hier te bang; en zond de Prins tot Stedevoogd, in ſijne plaatze, Heer *Adriaan van Swieten*, die de ſtad, drie jaaren verleden had ingenomen.

De belegerden vaerdigden langs onbekende wegen *Dirk Arienſz. van Dam*, verzeld van een landman, met brieven na den Prinſe te Delft; die hunne behoude reize en wederkomſte Ter Goude, gelijk zy beloofd hadden, door van de tooren uithangende vyerpannen kundig maakten. Om binnen te geraaken was alle toegang hen verſpard. Sijne doorluchtigheid, quam midlerwijl *Ter Goude*, om althans die ſtad, *Oudewater* verloren zijnde, te bewaren. Men gaat aan 't verſchanſen van Dijk en Poorten, waar toe, volgens 't zeggen van ooggetuigen, hy zelve d'eerſte ſchans-wagen aarde aanvoerde.

Hierges, *Oudewater* vermeeſterd hebbende, vervolgde ſijn geluk, en veinſende na *der Goude* te willen, wendde na *Schoonhoven* 't hooft, 't geen hy na dertien dagen beleg, op St. *Bartholomeus*, 's ſtads ſchuts-heiligen-dag, machtig wierd. en Schoonhoven.

De Prins des verwittig, ſchikte, van twee vaendelen knechten, derwaarts verordend, het eene na *Woerde*, het ander na *der Goude*, die het naaſte ten aanſtoot ſchee-

 nen;

nen, en deed hier ontrent op nieuw verscheide kaden en dijken breeken. Doch *Hierges*, dingende na de heerschappy der stroomen tastde eenige schansen, onder andre die van *Krimpen*, aan, en kreeg ze. Hier mede waren de *Maase*, *Lek*, en *Ysel* onvry, en genoegzaam t'sijnen verdoen. Veele burgers wierden, de *Ysel* af na *Rotterdam* vaarende, door uitloopende stroopers gelicht, en na *Schoonhoven* vervoerd. Een dezer vrybuiters, *Jan Rook*, betrapte in de *Snel*, op *d'Ysel*, *Gerrid Reyniersz.* van der Goude: de gevatten wierden met geld gerantzoeneerd. In weerwraak der Kerkschennissen staken de Schoonhoofsche-bezettelingen de kooren (plaatzen daar het voornaam altaar wel eer stond) der omleggende Dorpkerken van *Polsbroek*, *Haastrecht* enz. in brand, 't geen de als noch staande muurbrokken getuigen. De landen, alles rontom plasleggende, zakten thans tot zo geringen prijs, dat zeker stuk lands, in den *Winterdijk*, voor eenen Endvogel wierd verkogt, en noch, zegd men, was de verkooper gelukkiger dan de kooper, want die stierf van gebrek; deze, 's daags een Ey van sijnen endvogel krijgende, hield het leeven. Althans 't is zeker, dat een reep lands achter de Boelekade, langs de wetering leggende, voor een Schildvink wierd overgedaan, waar van 't noch heden den naam van de *Schildvink-kamp* draagd, 't geen nu 's jaarlijks acht en dertig gulden doet.

Ongemeen goedenkoop waaren thans d'eetwaaren, een endvogel ging voor een stuiver, de visch om niet. Die een halvenstuiver besteede, konde een groot huisgesin met visch spijzen. Arme zelf walgden van den snoek, zo dat die gerookt, en in tonnen gezouten, elders verzonden wierd.

Woerden omlegd door den Koning.

De Spanjaarden nu de naburige vestingen bezittende wierpen voorts, na het neemen der Krimpesche-schansche, het oog op *Woerde*. De graaf van *Megen*, trok den achtsten van September daar voor, het belegeren, mits het

het overwaterde land, viel kommerlijk, dees liet hy zich genoeg zijn de Stad met zeven ſchanſen te prangen op hoope van haar, door ſchaarsheid van toevoer, gedweeg te maaken Braband, 's jaars daar na aan 't ſchudden noodzaakte de Spanjaarden hunne benden derwaarts t'ontbieden, onder deze waren de beleggers van *Woerde*, die op den vierentwintigſten van Auguſtus des jaars 1576. doorgingen hebbende vijftig, andere zeggen 46. weeken voor die ſtad 't zoeke gemaakt, zonder wegens het overvloejend Yſelwater, 'tgeen de Goudſche doorgraafde dijk aanbracht, iets te vorderen. en verlaten,

De Heer *van Swieten*, Slots en Stads-bevelhebber, kundig van de ſlechte bezettinge *t'Oudewater*, beleide in den winter een aanſlag op de Stad met twee vaendelen knechten, daar van 't een was hy, van het ander *Baak*, Hopman. *Dirk Arienſz. van Dam*, wierd voor Opperbevelhebber over beide gekooren, 't was 's avonds ten tienuuren, dat dit volk, met ſleeden, ladders, en vorder krijgsgereedſchap wel voorſien de Stad uit langs den Yſeldijk na *Oudewater* trok, door dien het ſchielijk dooyen de laage weegen onbruikbaar maakte. Onder de Stad gekomen hield men halte; dertig of veertig man ſtapten den dijk af, en naderden van ter zijde onder het geboomt. Hier hoorden zy de ſchildwacht, een Hoogduitſcher, met het aanbreeken van den dag, zingen: Oudewater door beleg van den Goudſchen-Slotvoogd overmand.

Den dag wilt nich verborgen zijn,
Het word'er ſchoon dagh, das dunket mijn.

Ziende hem fluks afſtappen na de lijfwacht, gaat *Dirk Ariënſz. van Dam* 't gracht-ys over, bevind het vaſtgenoeg, keerd tot de ſijnen, neemd eene der dubbelde van onder met yzer gepinde ladderen, doet zich van andere drie ofte vier volgen, plaatze onder de wal, en beklimd aller eerſt den muur. Inder yl verdeeld men den kleinen hoop, gevaarlijk veertig man, in twee, en laat de een na de Broekerpoort, om de daar ſtaande wacht te lichten,

d'an-

d'ander na de merkt voorttrekken: hier by een gezameld bloesen de trompetten : *Wilhelmus van Nassouwe* , enz. sloeg men de trommelen , en maakte een grooten kreet. De Bevelhebber ontwaakt, vraagd verbolgen , wie zulk een toon dersde speelen , en dreigd de daaders met de galg, die hem wierd toegezed indien hy zich met de sijnen niet gewillig overgaf. De Duitschen op het geraas schooten half gekleed uit hunne hutten en kelders toe, doch ziende wat ter gaande was , kregen lijfsgenade, en verlof om 's anderendaags, met hunne pakkaadje, veilig uittegaan, 't eigen wierd den burgers, des gezind, aangeboden. Daar op toogen zy door na het platte land van *Utrecht*. Hier mede begon men ter Goude adem te scheppen, en wy het

EYNDE DES EERSTEN DEELS.

BESCHRYVING
DER STAD
GOUDA;

Bevattende een Verbaal van Stads
Kerken, Kloosteren, Kapellen, en
Beruchte Vrome Mannen.

DOOR

I. W.

TWEEDE DEEL.

Met kopere Platen verciert.

TOT GOUDA,
Gedrukt by JOHANNES en ANDRIES ENDENBURG, Stads Drukkers.

En tot LEYDEN,
By CHRISTIAEN VERMEY, Drukker en Boekverkooper.

BERICHT
Tot den
LEEZER.

Alle, zo Oude, als Jongere, Steeden Beſchryvers, (van welk geloove zy ook belydeniſſe deeden) hebben het Kerkelyk in hunne Boeken, niet min dan 't wereldlyk behandeld; dus wilden zy de eerbied, en liefde hunner Voorouderen tot God vereeuwen. De Beſchryving van *Delft*, door den *Hr. Dirk van Bleyswyk*, beſlaat met deze ſtoffe by na een derdendeel van 't geheele werk. De Predikant *Pars*, haald in zyne *Katwykſche Oudheden*, enz. het oud Kerkelyk, uyt den grond keurlyk op.

Verwonder u dan niet, Oudheid-lievende Leezer, dat men het Kerkelyke in deze Beſchryvinge, ook zyn uytgeſtrekte plaatze geeve. Wie, onze alom vermaarde Hoofdkerke hier niet vindende, nam genoegen in 't werk? van 't Slot, tot aen de Kleyweg-poorte toe, beooſten de Stad, zag men wel eer by na anders niet, dan Klooſters, en Geeſtelyke geſtichten. Wie is niet luſtig het Steinſche Regulier Convent (de Bakermat van den grooten *Erasmus*) te beſchouwen? 't waere dan pas eene halve Stad beſchreven, indien men 't Kerkelyke niet en melde. Om echter 't gewyde, met het ongewyde niet zamen te morſſen, heeft men 't elk, in deze Beſchryvinge, een afgezonderd Deel toegeſchikt; op dat yder zyne Leezens-luſt dus na genoegen te gemakkelyker voldoe.

Veele oude Beſcheiden, Herkoomen, Handveſten, en Brieven van Stichtingen, die men ter hand hadde,

heeft men met goede voordagt, om den Leezer het verdriet, zo veel doenlyk is, van die na te zien, te ontneemen, agter gehouden.

Een verhaal van *Lumeys* gruweldaden, *tegens zyn Eed, en Commissie*, zegd *Bor*, aan verscheide vroome geestelyke Goudsche Inboorlingen gepleegd, door *Vorst Wilhem van Orangie*, Staat, en alle Vaderland-lievenden betreurd, gedoemd, en van onse aanzienelykste Schryvers hooglyk gelaakt, sluyten het werk, zonder breeder verslag van andere groote mannen, van der Goude gesproten, te doen. Onder deze had men mogen stellen, *Iacobus van der Goude*, Pastoor van St. *Hippolitus*, of Oude Kerk, te *Delft*, door *Opmeer*, *Dec:* 1. *L:* 10. *vir vere aureus*, *een oprechte Goude Man*, genoemd, in 't Jaar 1557. onder zyne bedieninge, door de toenmaals woedende Peste, weggerukt; *Corn: Musius* betreurde sijne dood, met een deftig Lykdicht: *Ioannes Iacobi van der Goude*, opvolger van *Martinus Duncanus*, in de Rotterdamsche Pastory; die hy, na de veranderde Religie, op 't huys *Kapelle* aen den *Yssel*, geweken, verscheide Jaaren waarnam: *Cornelius de Gouda*, laatste Hoofd Pastoor van *Utrecht*, in de *Buur*, of *Burgerkerke*, in den Jaare 1612. in den ouderdom van 67 Jaaren, aldaar overleeden: *Jacobus Francisci Goudanus*, die met zyn Latynsch, en Nederduitsch Gedicht in den Jaare 1576. de *Katechismus*, *door den Hoogwaarden Heere M. Joachim van Oprode*, *Suffragaan van 't Utrechtse Aartsbisdom*, *en Bisschop tot Hebron* opgesteld, en aan Stads Regeerders opgedraagen, goedkeurde, en vercierde. Doch het bedryf dezer, en andere voorname Goudsche vroome, en aanzienelyke Mannen, heeft men hier niet laten invloeden, om het werk niet boven peil te doen opzwellen.

6. B: Bl: 430. Hooft: 6 B: Brandt Hist: der Ref:

Bleysw: Besch: van Delft Bl: 357. 437. 438. &c.

EER-

EERSTE HOOFD-STUK.

STADS HOOFD-KERK,

Ter gedachtenisse van den H. Joannes, den Dooper. Grootte, en voortreffelijkheid der Kerke. Lag eerst in Bloemendaal, ter plaatse thans noch het oude Kerkhof genaamd. Ysselwaarts verplaatst in de Stad, waarschijnelijk door Jan van Henegouw, eersten Heer van de stad. Tusschen de jaaren 1335. en 1375., met de stad verbrand. Word herbouwd. Haar gestalte. Weder in 't jaar 1438. door het vyer verteerd. Opgebouwd met een Koor, en verwulfd. Had verscheide Kapellen, Vicarien, twee en vijftig, andere zeggen twee en zeventig, Altaren; Beelden, en konstige Schilderyen.

Tads Hoofd-en-algemeene Parochie of Burger-Kerk, aan God almachtig ter gedachtenisse en eere van den H. *Joannes*, Voorlooper en Dooper des Heere, ingeweyd, moet als het vercierfel der zelvige stad aangezien worden. Stads Hoofd of Burger-Kerk ter gedachtenisse van den H. Joannes den Dooper ingeweyd.

Petrus Bokkenberg, voorleezer der geschiedenissen in de Leidsche Hooge-Schoole, een man die Duitsland en Italien doorkruist hadde, schrijft'er van: *inter maxima Europæ templa referendum censeo. Mijns dunkens, moet men de Goudsche Hoofdkerk onder de grootste van Europe tellen.* Dit is althans zeker, dat zy nu, na haaren laatsten opbouw, eenige voeten langer als de groote Dom van Keulen is. Het geheel werk rust op houte grondvesten, die haar, vleugels gewyse, zonder hyen, onder de na by gelegene huisen tot een stuk weegs op het merktveld, uitspryen. Haar grootte Bokk. in ann. manuscriptis.

De konstryke glase lichten, waar mede dit gebouw pronkt, zyn zo weergaloos, dat om die alleen, niet slechts de Kerk, maar de Deftigheid.

Stad zelve by de wereld beroemd is, en haar pryzende met den Hollandſchen Poeët *Vander Does*, zingd.

Vander Does s'Gravenhage.

——— ——— *Verzien met zulk een kerk,*
Dat Holland nauwlyks heeft een weerga van dat werk.

Almeloveen Aman. Gaud. pag. 7. Templum quod Dianam Epheſinam, non cultu, ſed ſtructurâ poſſet quadantenus, dici æmulari. Pag. 10. *Dignum revera templum, ſi non argento, ut quondam Epheſinum, exprimatur, digniſſimum tam quod æri ſolido ac perenni, quam exactiſſime inciſum, aut potius excuſum, cuivis artifici, ac bonarum artium cultoribus, & incolis, civibuſque, maximè Goudanis, exhibeatur in domibus, etiam ſpectandum.*

Een Tempel, zegd de beroemde Almeloveen, *die den Diaanſchen van Epheſen by na, niet door Godsdienſt, maar bouwkonſt, evenaard.*

Waardig om, is 't niet in 't ſilver, gelijk wel eer die van Diane, althans in koper geſneden, en geprent, aan alle konſt lievenden, en, bouwkundigen vertoond, en voor al in yders inwoonderen burgers huiſen ten pronk geplaatſd te worden.

Had eertijds een hooge ſpits.

Zie Verh. van den Laatſten Kerkbrand.

Oulinx gaf eene verheve naald, of ſpits, van de tinne des nog ſtaanden toorns, behalven het klok-en ſlag werk dat 50 trappen hooger uit ſteekt, nu 152 trappen, thans opgaande, met loot bekleed (en als eenige willen verguld) geen kleinen luiſter aan ons groot kerk gevaarte.

De beginzelen van deze Hoofdkerke waren, gelijk die van de ſtad, zeer ſlecht, en gering. Een deel naburige land-bewoonders, zich aan den zamenvloed van Gouwe en Yſel, ontrent den jaare 1272, ter nederſlaande, hielden eenigen tijd haar eerſte kerke tot het gebruik van hunnen Godsdienſt, ontrent een half quartier uur gaans buiten de tegenwoordige ſtad, in *Bloemendaal* gelegen, op eene plaatſe ten huidigen dage noch het *Oude Kerkhof* genaamd. Alwaar voormaals in de aarde de veſtigen en gronden der zelvige kerke gevonden, en gezien zijn. Om dit geheugbaar te doen blijven, pleegden de Goudſche inwoonders jaarlijks, op den laatſten kruis-of algemeenen biddag, voor den Hemelvaarts dag des Heere, hun bedegang jaarlijks derwaarts te doen. Tot het jaar 1672, op dien tijd ſtond de weg in Bloemendaal tot het Kerkhof toe, nog vol kraamen, die men onder den oorlog binnen de ſtad op de kleyweg in trok, en zedert, als te veel na de papery riekende, heel en al heeft doen opkraamen.

d'Eerſte Hoofd Kerk gelegen in *Bloemendaal.*

De twee volgende verklaaringen in den jaare 1569 op den 21sten April, op 't verzoek der Goudsche Wethouderen, zijn zekere bewijzen van 't voorgemelde.

Verklaaringen des aangaande gegeeven.

d'Eerste was:

Wy Claes Maertensz, Govert Wittesz, end Dirck Andriesz, Schepenen binnen der Goude, doen condt en certificeren een ygelijcken dien 't behoort, dat op huyden voor ons gecomen ende gecompareert sijn geweest, Pieter Pietersz oudt 85, Cornelis Meese oudt 85, Ysbrandt Michielsz oudt 82, Hendrick Adriaensz. oudt 77, Pieter Jansz 73, Augustijn Hendricksz oudt 72, Gerrit van Wieringen oudt 71, Jan Thomasz oudt 65, Cornelis Willemsz oudt 74, Ysbrant Jansz oudt 62, of elck daer ontrent, alle poorteren deser stede, ende hebben ten verzoecke van de Burgermeesters, alle rechtelijck daer toe verdachvaert sijnde, om getuygenisse der waerheyt te geven, geaffirmeert by heurluyder eede, dien den Baillju, Schout deser stede henluyden solemnelijcken afgenomen heeft, waerachtig te sijn, in haerluyder jonckheyt, dickwils haer ouders, en andere Personen hebben hooren vermanen, als dat ontrent een half quartier uyr gaens buyten deser stede, op een plaets genaempt 't Oude Kerckhof gestaen heeft die Parochie Kercke deser stede, alwaer oock mede eenige huysen stonden, ende dat oock aldaer, in d'aerde voormaels ende noch onlanks de vestigen der selver kercke ende huysen gesien ende gevonden sijn. Verclaerden voorts, dat tot een geheuggenis ende memorie de voors. plaetse jaerlijcks met een Processie generael versocht werde op den laetsten Bedach inde Cruys dagen, ende dat sy deposanten over de veertig, vijftig en sestig jaren, ende langer in de selve processie mede gegaen hebben, Affirmeerden voorts, dat sy oock wel hebben hooren seggen, als dat de huysen staende binnen deser stede alhier door de bequaemheyt ende gelegentheyt van de doorvaert, ende om nader aen den Yssel te wesen, getimmert zijn, ende die plaetse van 't voorss Oude Kerckhof daerom verlaeten is geweest, alle fraude gesecludeert. t'Oirconde van dese hebben wy Schepenen voornoemt elcx ons zegel hier aengehangen, den 21 April. A°. 1569. ende hadden drie besondere zegelen van wasse, elcx hangende aen een dubbelde franchyne staert.

De tweede was:

Wy Claes Maertensz, Govert Wittesz, en Dirck Andriesz, Schepenen binnen der Goude, doen condt en certificeren een ygelijcken, dat op huyden voor ons gecomen ende gecompareert zijn geweest Heer Cornelis Jacobsz oudt 68, ende Heer Cornelis Gillisse Deecken oudt 60.

jaren, beyde Priesters, ende hebben ten versoecke van de Burgermeesters deser Stede, rechtelijcken daer toe verdaecht zijnde, om getuygenisse der waerheyt te geven, verclaert by haer luyder Priesterschap in plaatse van eedinge, verclaringe den Officier, hemluyden afgenomen heeft, waerachtich te zijn, dat sy in haer luyder jonckheyt, dickwils haar Ouders ende andere Personen hebben hooren seggen ende vermanen, als dat ontrent een half quartier uyr gaens buyten dese stadt, op een plaets genaempt, 't Oude Kerckhof, gestaen heeft die Parochie Kerck deser stede, alwaer oock mede eenige huysen stonden, ende dat oock aldaer in d'aerde voormaels, ende noch onlancx de vestigen der selver huysen en kercke gesien en gevonden zijn. Verclarende voorts dat tot een geheugenisse ende memorie de voorss plaetse jaerlijcx met een Processie Generael versocht wordt, op den lesten Bedach in de Cruys dagen, ende dat sy Deposanten over de dertich, veertich, vijftich jaren ende langer in de selve Processie mede gegaen hebben, alle fraude gesecludeert. t' Oirconde van desen hebben wy Schepenen voornoemt elcx onse zegel hier by aengehangen, den 21. April, A°. 1569. ende hadde drie zegelen van groene wasse elcx hangende aen een dubbelde franchijne staert.

Word Yssel waarts, en in de stad verplaast.

De nieuwe stedelingen, aangroeyende in getal, wilden hunne woonplaatse met eene Parochie Kerk aanzienelijk, en voor hen gerieffelijk maaken.

Rein. Snoyus l. 7. Rerum Bat.

De vermaarde *Reynier Snoy*, in sijnen tijd Burgermeester vander Goude, verhaald in sijn *Hollandsch Historie boek*, dat d'eerste bevolkers, *de transferenda Ecclesia cogitarunt, hunne gedachten over het veranderen van hunne Parochie Kerke gaan lieten.* Doch hy zegd ons niet op wat jaar zy die gedachten werkstellig maakten.

Onzeker wanneer

Dat geen al-oude Stads-of Kerk-boeken hier eenig gewag van maaken, kan lichtelijk uit de voorgemelde verklaaringen worden afgemeeten.

Waarschynelijk door eenen der Graven van Holland, ofte der Heeren vander Goudt, Jan bygenaamd.

Het waarschijnelijkste is, dat dit Kerkgebouw door *Jan van Henegouw*, Heer van Beaumont, van Schoonhoven, *Der Goude*, enz. eerst aangelegd, ende voltrokken is; ofte wel van Graaf *Jan d'eerste* gestorven in den jaare 1299.

Dat de Graaf, of een Opperheer van der Goude den eersten Kerkbouw op sijne kosten ondernomen heeft, schijnt te volgen uit het recht van verkiezinge der Pastoren, *of 't Jus Patronatus*, altoos den Graven na desen eigen gebleven, als elders te zien is.

De tijds overeenstemming geeft niet alleen aanleiding tot de

zelve

zelve gissinge, maar ook de naam van den Heiligen, dien d'eerste Stichter tot eenen Scuts-heiligen ter geheugenis sijns Doopnaams, *Patroon* zegd men, dezer kerke en Stede aangenomen heeft. Eene rede doet denken, dat *Jan van Henegouwe*, Heer vander Goude, enz. de stichter deser Kerke en geen ander mogte geweest zijn, door dien hy, volgens *Goudhoven*, eerste opbouwer of hersteller van 't Goudsch Kasteel, of Slot geweest is. Goudsch. Handvest. Kronijk.

Tusschen de jaaren 1335, en 1375, waaren d'eerst aangelegde stad (als elders verhaald is) zelfs zijne stads handvesten, enz. door het vyer vernield, vervolgens ook de eerste Kerkbouw, indien z'er stond, doch nergens word van dezen kerkbrand, gelijk wel van twee andere, in eenige opene brieven, verklaaringen, of oude Fundaatsien, enz. gerept. Zo dat het waarschijnelijkste gelijkt, dat althans een der gemelde Goudsche Opperheeren in sijnen tijd na den eersten brand dezer stede dit groote werk begonnen heeft. Ook vind men dat de volgende Graaven van Blois, Heeren van der Goude, byzondere rechten over deze Kerk gebruikt hebben. *Ghuy* graaf van Blois machtigde de H. Geestmeesters 1391, om op Zon-en-Feest-dagen in deze kerk alleen aalmissen in te garen. Hy veroorlofd 1393. Mr. *Willem Sonderdanck*, dat hy in *sijne Parochie Kercke Ter Goude een Autaer stichte, en een blok daar nevens zette: Gebied den Schoolmeester met Choraalen te koomen zingen, den Koster het Altaar op en af te stellen.* Wat grootte ofte fatsoen deze eerste Kerk hadde is onbekend. Dat ze met een Koor voorzien was toond de Kapelstichting van *Hr. Jan de Bastart van Bloys*, in 't jaar 1417. van het Koor uitdruckelijk gewagende. Dat het *Koor* met *Kruispanden* van den buik of middelpand der kerke afgedeeld was, geeft d'eerste stichting van 't *H. Sacraments* Altaar, in 't zuider kruispand begrepen, genoegzaam te kennen.

De Hoofdkerk der Stad Blois in Vrankrijk voerd den eigen naame van St. Jan.

H. H. G. M. B. boek, bl. 1. Ib. bl. 12.

d'Eerste Kerk had een Koor. Ib. bl. 12. fol. 9.

Kruispanden.

d'Oude Kerk had twee zye-panden nevens de buik der kerke, waarom de twee buitenste thans noch de nieuwe zuid-en-noordpanden worden genoemd. Twee Zye panden

De kermisse ofte kerkweyding dezer kerke wierd zondags na St. Jakobs dag (als nu) gehouden. In 't jaar 1417. zegd Hr. *Jan de Bastart van Bloys*, ende *die kerkmisse sal men alle jaer op 't voornoemde Autaer ende Vicarie des sonnendags na St. Jacob dag &c.*

Ib. bl. 147. Ib. bl. 17. & 50. Oude Kerkmisse Zondag na St. Jakob.

Deze kerk wierd, zaamt de geheele stad, in den jaare 1438,

Der Kerke eerste brand. H. H. G. M. B. bl. 146. Schutters Outh. Stichting van het Koor. *Dit coer is gefoundeert anno* 1485.

op den 25 Augustus door een vervaarlijken brand in asſche en puinhoopen gelegd. d'Ordonantſie van 't H. Sacraments broederſchap zegd dat d'eerſte inſtelling van 't zelvige te niet ging *om des groote verderfelijcken brandts wille die binnen onſer ſtede geſchieden in 't jaer ons Heere duiſent vier hondert acht en dartich, in welcker noot onſer Parochie Kerke mede verbranden.* Hoe langen tijd men tot het weder opbouwen beſteede, hoe hoog d'onkoſten beliepen, wie deze goed deeden, weet men niet. Het Koor zoude volgens het jaarſchrift (buiten 't Koor op 't Kerkhof te leezen) vijf en vijftig jaaren na den brand, geſticht zijn. Een houte, op eenige plaatſen een ſteene verwulfiel, dekte voor heen het kerk geſpan van boven, de glaslichten waren doen al koſtelijk en heerlijk. Twee Orgels, ende twee en zeventig altaaren telde men, volgens 't gemeen zeggen, voor den laatſten brand in deze kerke. In de laatere kerktijden ſtelde men in eene overtallige menigte van Altaaren (recht draads tegen de gewoonte der eerſte, en noch huydendaagſche Griekſche Kerke) den pronk en luiſter van den Godsdienſt in een kerk gebouw. d'Aartsbiſſchop *de la Torre* noemd in ſijn *verſlag aan* Paus *Alex. VII.* niet meer als LII. Altaaren, 't geen wel 't waarſchijnelijkſte is.

Had twee Orgels. Twee en zeventig, waarſchijnelijker twee en vijftig Altaaren.

De *Kapellen* (anders Kooren) Altaaren, Vicarien, enz. zijn ons (niet jegenſtaande veel vlijt om die na te vorſchen) voor het meeſten deel onbekend, door dien het oude kerkboek in de kerkkamer niet word gevonden. Eenige in het H. H. G. M. B. oude opene, ook Gilden-brieven, en oude ſchriften uit de nalaatenſchap van *Jan Reynierſz. de Swaen*, in 't jaar 1572, Burgermeeſter dezer ſtede, my in handen gekoomen, zijn deze volgende.

CAPELLEN IN St. JANS KERKE.

DE KAPEL VAN BLOIS, Anders, D'YZERE GENAAMD.

JAn *Baſtart van Blois*, Heer van *Treslonge*, en van de Landen van *Steyn*, getrouwd aan *Maria van Heemſtede*, vrouwe van *Treslonge* bouwde in 't jaar 1417. eene Kapel en Altaar in St. Jans Kerke Ter Goude, ter zuider zijde van 't Koor, welke hy ter eere Gods, ſijner Moeder *Maria*, en der H. H. Martelaaren *Chryſtophorus en Georgius*, liet inweyden. Te gelijk beſprak, en bezette hy'er eene Vicarie by, om dagelijks aan ſijn Altaar eene Miſſe te doen; Dijnsdags eene gezongene, ter eere den H. Geeſt, door den Schoolmeeſter en vier Koralen, binnen ſijn, en ſijner vrouwe leeven, maar met beding dat een van beide geſtervende, men na de Miſſe tot het graf zoude gaan, en het met geweyd water ſproeien, de *Profundis*, een *Onze Vader*, met een gebed voor de ziele, ofte zielen, leezen; doch wanneer de Miſſe van den H. Geeſt in eene plechtige zielmiſſe, zoude werden veranderd, dan zoude men'er twee honderd, op dien dag der weeke, op de welke een hunner tween quam te ſterven, doen. Kermis-zondag (toenmaals d'eerſte na St. Jakobsdag) had hy aan ſijnen Altaar een zeer feeſtelijke Miſſe geſticht.

De Kapel van Blois geſticht in den jaare 1417. door Hr. Jan, Baſtard van Blois.

Met eene dagelijkſche Miſſe Dingsdag eene Hooge Miſſe ter eere den H. Geeſt.

Kermis-zondag eene plegtige Miſſe.

De Vicarie bleef aan hem, ofte ſijne nakomelingen te begeeven: De Vicaris was verplicht binnen der Goude te woonen. d'Eerſte was Hr. *Barent van Hont*. De Brief der ſtichtinge luid als volgd.

De Vicarie wierd van de Nakomelingen begeeven.

Ick Jan Baſtaert van Blois, *Heer van Treslonge, ende van de Landen van Steyn, doen condt alle luyden, dat ick om d'eere Godts mede te meyntineere, ende de zalicheyt mijner ziele, en mijn wijfs* Maria

Fundaatſie Brief.

ria van Heemstede, *vrouw van Treslonge, ende onses beyder ouders, ende alle den gener daer afgekomen is sonder moete lossen gesticht, fundeert, ende ordineert, geornament, ende geboeckt ende doteert hebben, stichten funderen, ordineeren ende doteeren een Autaer, ende een eeuwige Vicarie in de Kerke ter Goude in de Choer staende, daer ick die gifte of hebbe, houde, en hebben sal, al soo lanck als ick leve, ende na mijn doodt houde ende hebben süllen mijn naercomelingen ende rechte erfgenamen. Welck Autaer gesticht is in der* eere Godts, *zijnder* Liever Moeder, *ende der Heyliger Martelaren*, Sinte Cristoffel ende St. Joris, *ende tot dese voorss. Autaer, ende eeuwige Vicarie, hebbe ick Heer* Jan *voorss. gegeven, ende geve voor mijn, mijn wijfs, ende onser ouders zielen twalif engelse Edewaerse Nobelen alle jaers voor desen tijdt geslagen, die ick bewijst heb te betalen alle jaers op die stede van der Goude, daer ickse op gekogt hebbe om der reeder betalingers wille, welcke renten die stede vander Goude overgeven sal met hare zegels ende brieven, ende voorts soo wil ick Heer* Jan *voortss dit Autaer ende eeuwige Vicarie bedient hebbe van der priester, die dit Autaer hebben sal nu ende hier namaels, in alle manieren als hier naer geschreve staet. Dats te weten, dat de Priester op dit Autaer ende vicarie alle dagen Misse sal doen, als hy het vermagh, ende van staden is, ende altoos na mijn of mijns wijfs eynden, eenich van onser beyder levenden lijve tenden deser Misse mit eene quespel tot onse grave gaen, sellen een de* Profundis *met een* Pater Noster, *ende met een collect lesen, voor onse zielen, ende onse ouders, ende alle weeck sal die Priester die dit Autaer heeft, ende namaels hebben sal een Misse singen van den Heyligen Geest, binnen onse levene live, op ten dinsdagh, ten waer, dat op dien dagh feest ende hoogtijt waer gelegen inder heylige Kerken, soo soude men die voorss Misse na singen mit de Schoolmeester ende vier arme Corale daer ick haer in toegeset hebbe en geordineert van mijne goede dat die Heylich Geest Meesters van der Goude eeuwelijck ende erfelijk uyt reyken sullen de Priestere die de Misse singen sal eenen halven boddrager, ende den Schoolmeester met de vier arme Choralen, die, die Misse helpe singen eene boddrager: daer de Schoolmeester af hebben sal, dat darden deel, ende de vier arme Choralen de andere twee deel. Ende teynden onsser beyder levende live, sal men die Heylige Geest Misse veranderen in CC Missen van requiem, te singen alle week op dien dagh, dat eenich van ons beyden aflijvich wert, ten waer dat min op dien dagh feest hilde, in der Heyliger Kerke; soo sal*

sal mense singen des daeghs naest comende, ende op ons jaerghetijde sal men Zielmisse singen alle jaer, ende die Cappelaen van onse voorss Autaer ende Vicarie sal tot hem nemen een Diaeck ende sub diaeck, die in swarte rocken om ter misse dienen, ende die heylige Geestmeesters sullen dese drie voorss Priesters elck een mengelen wijns geven op dien dagh, ende den Schoolmeester met vier arme Choralen voorss, die de Misse helpen singen op dien dagh twee boddragers, daer die Schoolmeester of hebben sal dat derde ende de vier arme Choralen de andere tweedeel, ende die kermisse sal men alle jaar op 't voornoemde Autaer ende Vicarie, des sonnendaghs na St. Jacobdagh, feestelijk singen met Diake en Subdiake met eene priester, die met den Coster provideren sullen, met een Schoolmeester met acht Choralen, ende met de Organist, ende hier toe heb ick oock geordineert van mijn goeden, dat die Heyligh Geestmeesters voorss ewelijck ende erfelijck sullen geven, op ten kermisdagh den Priester, die de Misse singe, een mengele wijns, Diaecke en Subdiaecke een mengelen wijns, den Priester ende die met de Coster provideren sullen elck een mengelen wijns, den Schoolmeester met acht Choralen t' samen twee mengelen wijns, den Organist met sijn blasers t' samen twee mengelen wijns, ist dat sy den den dienst doen als voorss is.

En voorts soo wil ick hier in voorss, dat die Pristers die dit voorss Autaer ende Vicarie hebben sullen, ende gegeven worden nu ende hier namaels van mijn, ofte van mijnen nakomelingen binnen der Goude woonen sullen, en dat Autaer ende Vicary selfs bewaren ende bedienen, als daer toe behoort: ende waert dat saecke dat die Priester die 't Autaer ende Vicarie hebben sal, ende heeft nu, ende hier namaels vander Goude metter woon trock, ende de voorss dienst selfs niet en dede, als voorss. voorwaerde zijn: soo magh ick Heer Jan voorss. ofte mijn naerkomelingen een anderen Priester dit Autaer ende Vicarie geven, sonder ymants wederseggen, want ick daer op gefundeert, ordineert, ende doteert hebbe, fundere, ordinere, en dotere. ende want ick hier in voorss van dese voorss Autaer ende Vicarie die collaci ende gift hebbe, soo hebbe ick op dese tijt om Godts wille, midts desen tegenwoordigen brief ende fondatie dit voorss Autaer ende Vicarie gegeven, ende geven, voor mijn, ende mijn naerkomelingen Heer Barent van Hont Priester, te bewaren ende te verdienen na inhout der fundati en voorwaerden voorss, ende bidde den Eerwaerdigen Vader in Gode Frederick van Blanckenheim Bisschop t'Utrecht, dat hy dese fondasie ende dotaci als voorss is, wil confir-

meren ende Heer Barent van Hont Priester als mitter eerste gift institueren, ende om dat ick Heer Jan voorsz wil dat dese voorss punctuelijcke fundatie ende dotacie vast ende gestadich blijve, soo heb ick mijn zegel hier aengehangen, in 't jaer ons Heeren dusent vier hondert ende seventien op den vijftiende dag in September.

Het welke Frederik de LII. Bisschop van Utrecht door een brief heeft bevestigt in den jaare 1417. op den 21. October.

Naderhand Twee Missen daags.

Achtien jaaren na dezen vergrootde de *Heer Jan van Blois* sijn eerste stichtinge, en gifte. Bestelde twee Missen daags, vereerde verscheide Altaar- en Mis-gewaden, besprak renten op nieuws tot onderhoud der zelvige, en het nodige licht, als by dezen sijnen openen brief blijkt.

Brief van Instellinge.

Ick Johan Bastaert van Blois, *Heere van Treslonge, ende van de lande van Steyn, doet condt alle luyden, want ick, ter eere Godts, Maria sijn lieve Moeder ende alle hemelsche heerschap in der Prochikerk ter Goude, hebbe gefundeert ende doen maecken een Capelle daer men twee Missen des daegs in doet, dat ick daer toe gegeven hebbe, den dienst Godts mede te doen, kelk, misboeken, casuffel ende andere misgewaden en outer laken tot hooghtijden, tot mindere heyling daghen, tot werckdagen, ende tot zielmissen, ende want alle dinck verganckelijk zy, sonder alleen de Goddelijcke genaden, ende dese ornamenten van dagen tot dagen verslijten ende te niet gaen, alsoo dat mijn Capelle voorss by lanckheyt van tijden gebreck van ornamente mochte krijge, ende om dat te behoeden, soo hebbe ick gegeven tot mijnre capelle voorss die ornamenten die nu sijn mede te houden, ende als 't te doen is andere mede te koope, den coster van miinder Capelle mede te loonen, ende die Capelle mede te belichten, ende anders die capelle mede te houden, ende te regieren naer haere behoeven dartien nobelen, die ick hebbe op 't goet tot Hillegont berge, die mijn Cappellaen van mijnder Capelle die nu is, ofte namaels sullen komen, jarelijck ontfangen sullen, ende daer af uyt reycken tot behoeft der Capelle als voorss is, ende dat van dese dartien nobelen voorss overkomt boven dat men tot voorscreve Capelle behoeft als voorss is, dat sullen mijn Cappellanen voorss by mijn levende lijve gheve by mine rade, daer ick het hiet geven, en naer mijn doodt sullen sy geven by rade van Heer Johan mijn zoon, Kanonick tot Oudemonster t' Uytreght na inhouts mijns briefs die ick daer af maecken ende ordineren sal. Ende om dat waer is, ende dese voorss punten gehoude wil hebbe vast en gestadig voor mijn, en mijn naercomelingen tot eeuwige dagen,*

soo

soo hebbe ick in kennisse der waerheyt mijn zegel aen desen brief gehangen in 't jaer ons Heeren dusent vier hondert en XXXV *op ten anderen dagh in Junio.*

HET HEILIGE
SACRAMENTS KAPEL,

EEn reeks jaaren voor den eersten kerkbrand, in den jaare 1438. voorgevallen, stigtte, *Jakob Paeuwe*, Poorter dezer stede, ter eere Gods, en des Heylig-waerdig Sacrament, een Altaar in de Parochie kerke van St. *Jan*, en begiftigde het gestichte met twee jaarlijkse Renten van vijf engelsche Nobelen, en twaal ℔ hollands. Hy stelde mede ten zelvigen einde een broederschap in, 't geen daagelijks eene stille, en Donderdaags eene gezongene Misse statelijk bezorgde. Eerste stichting van 't H. Sacraments Altaar voor 't jaar 1438. H. H. G. M. B. Schutters Outaer bl. 146.

De goede Man, ten bedevaart tot de heilige graven verreyst, sterft op den weg; de kerkbrand hier op volgende, lag alles in d'Assche, tot ter tijd toe dat d'erfgenaamen, niet min van 's Mans godsvrucht, als goed, de hand aan 't vernield Altaar, en den vervallen kerkdienst sloegen, enze beyde, ten overstaan der Stads Pastoor, Overheid en Vroedschap, op eene deftiger wijse als voorheen in den jaare 1457. weder oprichteden. Door den kerk, en stads brand vervallen, Wederom in 't jaar 1457.

De voet-boog Schutters, tot dien tijd noch van Altaar, ten gebruike van hunne kerk diensten onvoorzien, overquamen met de gemelde Erfgenaamen, men zoude hen (Schutters) het H. *Sacraments Altaar*, alzo de H. *Georgius* hun Schutsheilige, mede aan 't zelvige gevierd wierd, overgeeven, gelijk ook op deze voorwaerden geschiede. De Hoofdmannen met de Schutters zouden het Altaar met al sijne Cieraden, Kelken, Juweelen, Ornamenten, Boeken, Renten, Rentenbrieven, en landen daar toe staande, in hunne zorge en bewaarnisse neemen: Geene Renten ofte Landen zouden oyt gemortificeerd, ofte tot Vicarie besteed worden. Daagelijks moet een eerbaar Priester stille Misse ter eere van 't H. Sacrament leezen. Donderdaags eene met het gebed van hunnen Schutsheiligen, *Georgius*, met Diaken en Onderdiaken, onder het Orgelspeelen en zingen; wanneer op den tooren het Door de Voetboogs Schutters hersteld. *Stads Secret. Lade.* L. L. Dagelijksche Misse. Donderdags een plegtige

 klok-

waar onder de klokken op den tooren speelden.

klokspel ook moeste beyeren, waar van noch waarschijnelijk herkoomt het heden gewoonlijk klokspeelen.

Broederschap van 't H. Sacrament, dit deelde 's maands 13. proven aan zo veele oude Mannen by het Altaar.

Deze Misse moesten de Broeders geheel uithooren, noodzaaken uitgenomen. Eens ter maand wierd onder deze Misse ontrent het Altaar eene tafel gedekt, dertien proven aan brood, bier, visch, ofte vleesch, naar tijds gelegendheid, opgedist, die aan dertien oude Mannen, teekens van den H. Geest Meesters mede brengende, uitgedeeld. Op den Feestdag van 't H. Sacrament wierden de provens verdubbeld. De Broeders en Zusters moesten H. Sacraments avond ter Vespere, en H. Sacraments dag ter Misse, en ter Vespere koomen op de boete van een *groot*. Vrydags daar aan wierd eene Ziel-Misse voor d'Overledene Broeders en Zusters gezongen, in welke de Levende, op de voorige boete, moesten verschijnen. Verarmde ymand van de Broeders ofte Zusters, zulks dat hy legervast wierde, dezen leide men, op gemeene kosten, eene stuiver 's daags toe. Stierf'er een, deze wierd onder 't gevolg, offeren, en bidden voor de ziele, was hy arm op koste van 't gemeen, begraven met vier toorsen.

Deze wierden op den Feest-dag verdubbeld.

De Broeders ende Zusters moesten H. Sacraments dag 's avonds in de Vesperen, op den dag ter Misse en Vesperen, 's anderen daags in zielmisse komen.

d'Armen van 't broederschap wierden op gemeene kosten begraven.

De Misse met zang, wierd aan 't Hoog Altaar, en de leezende aan dat van het Gilde (*volgens d'ordre*) zegt de Fundaatsie Brief, *van Utrecht*, gedaan.

Om dese kosten goed te doen, gaf yder Broeder en Zuster ander halve *groot* vlaams yder vierendeel jaars.

Die stierf gaf den Gilde sijnen besten Schuts tabbaert; eene Zuster haaren besten tabbaert, ofte een *kroon* daar voor. De Hoofdmannen moesten alle jaars kiezen twee Deekens en eenen Overman; deze alle jaars binnen eene maand na *St. Joris* dag (indien zy dan niet) en binnen d'eerste maand (zo zy dan schooten) rekeninge doen voor de vier oude, en vier nieuwe Hoofd-mannen, alles op de verbeurte van een loot zilver tot elke weeke. Hier van wierde op den 7den December 1457. twee alleens luidende Brieven onder 's Stads groot zegel gemaakt. By na honderd jaaren na dezen, 1536, den 3den January, wier d'eerste stichting by uitersten wille van Mr. *Claes Jacobsz.* en sijne Moeder *Agnes* merkelijk gestijfd. Zo lang de donderdaagsche plechtige Dienst ter eeren van 't Heiligste Sacrament, op 't hoog Koor, *die nu ter tijd*, zeggen zy, *daer begrepen is*, gedaan wierd, bespreeken zy alle weeken zeven *grooten* vlaems, Diaken, Onderdiaken, Proviseurs, elk een *groot*, dien de Misse zingt drie.

D'eerste stichting

Voor

Voor dertien armen, als men de Misse zingt, elk een vier duits witte brood: mits dat die arme menschen binnen, ofte voor 't Choor koomen zitten op hunne kniën, en voor de zielen des bezorgers van deze aalmisse bidden.

Dat men 's weeks een Lof van 't H. Sacrament in de Parochie kerk zong, blijkt uit dit aangetekend in 't H. G. M. B., fol. 21. *verso*.

Sint Jans Kerk.

Item die Heylich Geest Meesters, zijn gehouden uyt reycken Sint Jans Kerck, alsoo langen als men Sacraments lof doet anderhallif ₰ *b. op Meye.*

Doch de tijd en jaartekening hier verzuimd zijnde, blijkt het niet wanneer deze Kerkdienst alhier sijnen aanvang nam. Bekender is t' dat de jaarlijkse Omgang op den Feestdag van 't Heiligste Sacrament Ter Goude zeer plechtig geschiede. Keizer *Karel* V. had in 't jaar 1542. den 20sten van April Ter Goude eene Schuttery van Bus-schieters, of Cloveniers ten getalle van drie honderd, uit de rijkste, en aanzienelijkste Poorters doen aanstellen, dezen was onder andere bevolen, alle op H. Sacraments, en St. Jans dag met hun borst-geweer ofte Hartenleere kolderen en geweer ter Processie te koomen, en haar ten dien einde te verzamelen in leeden tusschen de Sluis, en de St. Jans bruggen (deze lag ontrent zuidwaars de Molenwerf) op de verbeurte van een Karolus gulden, en na den Omgang op 't Stadhuis onder d'eige verbeurte, om de naemlijst der Schutters te hooren leezen.

Zeker godvrugtig Priester, *Cornelis Jansz. Prenter*, Kanonik van St. *Pancras* te Leiden, liet binnen sijn leven in onze Parochie Kerke jaarlijks op witten donderdag den Kerkendienst ter eeren het Allerheiligste ten sijnen koste zeer plechtelijk doen, en stigtte in den jaare 1554. op den 5den van Maart een jaarlijkse rente, ten einde na sijne dood de zelvige plechtiglijkheid altoos durig zoude weezen. Het H. Sacraments Altaar had van ouds een Koor (nu zegd men Kapel) beslaande het zuider kruispant, anders het H. *Sacraments-pant* van de Kerke.

De twee wederzijds staande, noit genoeg 't beziene, noit volpreezene glaase lichten, van Koning *Philippus* II., en sijne Zuster *Margarita van Parme*, geeven noch hedensdaags dit licht, ons Jesus voetwasschinge en sijn Avondmaal vertoonende. De Kerkmeesters ten tijde van den laatsten Kerkbrand verhaalen als

in 't jaar 1336. vermeerderd. Fundatie van Mr. Claes Jacobsz. van 't H. Sacraments Misse f. 25.

Weekelijk Lof ter eeren van 't H. Sacrament.

Plechtige omgang van drie honderd Bus-schieters verzeld. *StadsSecr. Lade*, K.

Stichting ter eere van 't H. Sacrament op witten donderdag. H. G. M. B. fol. 155. verso, en 156.

't H. Sacraments Kapel stond in 't zuider kruispant.

Wonder geval ontrent het Tabernakel in den laatsten Kerkbrand. De Pastoor herstelde het.

yets zonderlings, dat, niet tegenstaende de brand, eerst van al binnen de Kerke door 't beschote verwulffel van 't H. Sacraments pant, bliksem vlamme, als een fakkel doorscheen, en ongelooffelijk schielijk voortvloog, waar door alles onder den voet viel, en niets heel bleef, echter de bewaarplaats van 't H. Sacrament (het *Sacraments huisje* noemen zy het) *staan* bleef, hoe wel zeer *ontramponeerd*. De Pastoor *Joannes Tsanctius* deed op sijne beurs een nieuw Tabernakel, of Bewaarplaats van 't Heyligste Sacrament maaken, waar toe Mr. *Cornelis Jacobsz. Houtman* het hout schonk.

'tBoek van 't Oude Mannen huis Reg. Fol. 42.

Dievertje Henriks Hensbeek besprak in den jaare 1604. jaarlijks de helft van 8 guld. 12 stuyv. 8 penningen ten gebruike van 't H. Sacraments huis, noch de helfte van een rente van 19 l.0.0. voor waskaarsen te branden voor 't H. Sacrament.

ONSER LIEVE VROUWE

KAPEL.

IN 't noorder kruispand was een Koor of Kapel ter eere der Allerheiligste Moeder-maagd Maria al voor den jaare 1426. gesticht. Als 't blijkt uit een besprek aldus aangetekend,

H. H. G. M. B. bl. 16. verso.

De Heyligh Geest Meesters moeten alle jaers uytreycken de bewaerders van onser Vrouwe Choor, in 't Cruyswerck, een ℔ *Hollandts beurse geldt, verschene Meye, naervolgende een out register in dato* MCCC XXVI.

In den jaare 1559. op den 22sten April bespraken *Andries Jansz. vander Hee*, ende *Gertruid Pieter Volpertsz.* Huisvrouw, zes eeuwig jaarlijks duurende zielmissen op 't Altaar van *Onze Lieve Vrouwe*, drie op yders jaargety; met eenen zouden dertien arme menschen dan yder een stuyver brabands krijgen, ende de Priester twee stuivers. In een besprek van den jaare 1489. den 25sten September leest men, *dat men yder Vrydag op 't hooge Choor het Vrouwen lof deede.*

Ib. bl. 76.

Ib. bl. 125. verso.

HET

HET H. GRAFS KAPEL.

Aan de zuydzijde der St. Jans Kerk stond voor den laatsten brand een Kapel ter gedachtenisse van het Graf des Zaligmakers geboud.

In deze Kapel had het Gilde der Metselaars hunnen Altaar van de vier gekroonde. Eene Kapel ten Noorden van 't Koor, gestigt door den Hoog Agtbaren Heere, Joannes van Crimpen, Jans Zoon, negenmaal Burgemeester deser Stede, ende des Keysers Maximiliaan Philip, en Karel de V. Rentmeester. Fundaat. Brief van Jan Jansz. Moel. H. H. G. M.bl.129.

Een Kapel onder het Orgel in het Noorder kruispand: wel eer den Heere Burgemeester Kant toebehoorende.

ALTAREN IN S. JANS KERKE.

HET HOOG ALTAAR.

HEt Hoog Altaar, staande in het groote Koor, was naar Kerk-gewoonte, ter gedachtenisse van den H. *Joannes* den Dooper, ingewijd. Tot nu toe is my niet als een besprek van eene jaarlijksche zielmisse aan het zelvige voorgekomen. *Ave Gerrids*, *Claese* Huisvrou, fondeerde in den jaare 1457. op den 24sten October, in de Getijden van St. *Jans* Kerke eene eeuwige *Memorie*, 's Zondags voor St. *Martins vervoeringe*, en 's Maandags daar aan volgende eene Zielmisse met Diaken en Onderdiaken aan 't Hoog Altaar met drie stal kaarssen, en het bidden van de Psalmen *Miserere* ende de *Profundis*, op haar Graf. Voorts moest men allen Vrydag na de Nonen de Antifoon, *Domine Fabricator mundi* enz. voor haare ziele zingen.

De

H.H.G. M.B.bl. 25. De donderdaagſche plechtige Miſſe, ter eeren van 't Allerheyligſte Sacrament, wierd aan 't Hoog Altaar gedaan.

Stads Secret. Lade L.L. H.H.G. M.B. bl. 125. Alle andere *plechtige Miſſen* met gezang, moeſten mede, al waren 't Zielmiſſen, *volgens d'ordre van Utrecht*, aan dit Altaar geſchieden. 's Vrydags deed men aan dit Altaar het *Lof van Onze Lieve Vrouwe*.

H. GEESTS ALTAAR.

H.H.G. M.B. 5. Fund. van Mr. Willem Sonderdank. D'oudſte Altaar-ſtichting, my bekend, is die van Mr. *Willem Sonderdanck*, Heelmeeſter van Grave *Ghuy*, Grave van Blois, Heere vander Goude, enz. Deze ſtichtde in den jaare 1393, den 24ſten van April, met verlof van den Souverein in St. *Jans* Parochie Kerk Ter Goude een Altaar ter eere des *H. Geeſts*, ende ter gedachteniſſe der H. H. Martelaren *Coſmas en Damianus*, Schutsheiligen der heelkundigen; en op het zelvige allen maandag eene eeuwig duurende wekelijkſe Miſſe, van den H. Geeſt, onder welke de gedachteniſſe dér twee Martelaren gehouden wierd. Om de Miſſe te zingen wierd de Koſter gelaſt vier jonge Klerken uit de Stads School te haalen, en de Schoolmeeſter die te laaten volgen. Het begeven van deze Vicarie ſtond aan den H. Geeſt Meeſters, die den beſten en godvruchtigſten Prieſter kiezen, hem om *Gods wille* na yder Miſſe vier groot, den Schoolmeeſter, Koſter, en vier Clerken, die gezongen hadden, elk een brood, zo groot als men'er vier om een grootje kocht geeven; des moeſten deze de Altaar goederen bereiden, en weder weg ſchikken.

Hier toe gaf de Stichter den H. Geeſtmeeſters over een viertel Lands in den Lande van Steyn naaſt het Gaſthuis land ooſtwaarts. Ook wierd den H. Geeſtmeeſteren vergunt een blok te zetten nevens het Altaar. Het daar in geſtoken, gelijk mede het overſchot van 't inkoomen, wilde de Stichter, dat tot wijn ter laafteniſſe der zieken in 't Gaſthuis, en door de Stad in hunne huizen, en der gevangenen uitgedeeld wierde. Deze ſtichting beveſtigde Graaf *Ghuy* in den jaare 1393. den 7ſten October op ſijn huis te Chimay.

Op dit Altaar ſtigtte Mr. *Govert Sonderdank* voor Mr. *Jan Sonderdank* en ſijner Vrouwe zielen in 't jaar 1423. twee eeuwige Memo-

Memorien, ofte Zielmissen, te doen Son-en Maandag na St. *Valentins* dag, daar toe vast zettende de helft van 25. gemeten lands, honderd en vijf en twinting roeden, gelegen in Westenrijk in Abbenbroek. Alle priesters op die dagen in St. Jans kerk Misse doende, of die in der Goude elders een Vicarie moesten waarneemen, wierd te gelijk twee ☩ Hollandts gedeeld. Op Allerzielen wierden inhoudens d'eige stigtinge aan dertien arme Mannen elk een paar linne klederen gegeeven van drie ellen lakens, en dertien vrouwen elk een hembde van drie ellen lakens. In 't Jaar 1541. op den 29sten December, stigtten *Jacob Jansz Moel* en *Marietje* sijne Vrouw, op dit Altaar een altoos duurende Zielmisse te zingen met Diaken en Onderdiaken op hunne jaargetijden. Op dit Altaar stigtte *Wouter Gerridsz* in 't jaar 1455. den 19sten van Julius een jaarlijkse Zielmisse. *Dievertje Henriks Hensbeek* besprak aan dit Altaar, in 't jaar 1604., zo wanneer de oude Katolijke Roomsche Religie in St. *Jans Kerke* wederom geoeffend wierd, allen vrydagen eene Misse ter eere het H. Kruis, en stelde daar voor in handen van de Oudemanhuis-vaderen twee los-rentenbrieven; een van negen guldens 's jaars spreekende op *Jan Jansz*, ende *Pieter Jansz* in Gouderak verschijnende jaarlijks St. *Barbaren* dag van dato den IX December XVCLXXI. Noch een los-rentenbrief van negen gulden 's jaars spreekende op *Willem Reyersz* mede in Gouderak, verschijnende den XVI Maert, van dato den XXIIII. Maert XVCLXIII. van welke renten veertien guldens tien stuivers, aan haare Executeurs uit te reiken, die daar van 13. gulden aan den Priester, en eenen gulden tien stuivers aan 't Altaar zouden uitreiken, daar de Dienst op zoude gedaan worden. By deze twee los-rentenbrieven was een derde gevoegd van drie guld. drie stuivers s' jaars, ten laste van *Anna Cornelis* met de haare t'Oudewater, gedagtekend den XIII. febr. XVCLXXXI. by haar overleden broeder Heer *Klaas Henriksz Hensbeek*, besproken tot een eeuwige gedachtenisse voor sijne Ouders, *Henrik Cornelisz van Hensbeek* en *Christina Jacob Molen*, jaargetijden.

H. H. G. M. B. Fund. van Jac. Jansz Moel. fol. 28. en 29. Ib. fol. 50. 51.

Codicille van Dievertje Henriks van Hensbeek.

St. PETRUS EN PAULUS ALTAAR.

Uit zekere vergunninge door den Pastoor dezer stede den Broederen en Zusteren van St. Pieter in den jaare 1447 verleend, beginnende, *Ego Walterus de Boekhout, prbr, pastor &c.* Ziet men dat reeds voor dien tijd in St. Jans Kerk een Altaar ter geheuggenisse der twee Hoofd Apostelen *Petrus* en *Paulus*, zondags na hunnen feestdag, was ingewijd. Aan dit Altaar waaren twee Zielmissen, op de feestdagen van St. *Valentin* en St. *Gal*, besproken. Voorts alle maandagen eene gezonge of gelezene Misse voor de ziele van eenen overledenen uit het Broederschap. Dit Broederschap, in den jaare 1447. opgerecht, hadde de navolgende pointen na te koomen. In den eersten, moesten de Broeders en Zusters (wanneer tot onderhoud der Broederschap, by meerderheid van stemmen het verstaan wierd 's jaars t' zamen eene Maaltijd te houden) zondags na St. *Pieter* en *Pauwels* dag, zijnde de Kerkmisse van het altaar, des 's noens daar op verschijnen, ten ware de Officier en Burgermeesters in der tijd om zaken de stad aangaande zulks niet wilden. Het overschot van de spijs was voor de Minrebroeders, Clarissen, Leprosen, den zieken in 't Gasthuis, en andere schamelen. De maaltijd wierd gedaan op gemeene kosten der Gildebroeders en Zusters, mits dat de afwezende zoo wel als de aldaar verschijnende, het gilde-geld van het loopende jaar alleen verteerden.

Stads brief van St. Pieters Gilde.

Wierd de maaltijd niet gehouden, dan moest het gilde-geld ten onderhoud des altaars, ende ter vermeerderinge van den dienst Gods aan 't zelvige besteed worden. Was ymand binnen stede, en welvarend, die ter maaltijd niet verscheen, deze verbeurde boven sijn gilde-geld een pond wasch, of schelling, ten behoef van 't altaar.

Het Broederschap had twee Raadsmannen, een oud Deken met twee nieuwe. De Raadsmannen bleven haar leven geduurende, ten waarze met recht gewraakt wierden. Sierf 'er een, of wierd'er een gewraakt, dan verkooren d'overige eenen anderen uit

uit het zelvige Broederschap, die hen oorbaarlijkst dagte. De twee Raadsmannen en drie Deekens kooren op de maaltijd uit de twee jongste Deekens eenen oud Deeken, ende uit de broederschap twee nieuwe Deekens, zonder daar toe ymand der Raadsmannen te neemen.

De drie Deekens hadden den ontfang en uitgift van 't broederschap, doch vermogten niets te doen maaken, ofte timmeren boven de waarde van eenen gulden dan by toestemminge der Raadsmannen. Van hun bewind moesten zy veertien dagen na den voorss. kermisdag aan de op nieuw verkoorenen rekeninge doen, en dien het van de broederschap geliefde daar by te weezen, zonder kosten van 't voorsz. Altaar. d'Afgaande Deekens waaren verpligt alle schulden, in hunnen tijd vervallen, t'innen, zonder den nieuwen eenigen kommer over te laaten. Een geheele stoel betaalde 's jaars zes stuyvers, een halve drie. Die uit het Broederschap wilde scheiden, betaalde tot behoef van 't Altaar vier schelling. grx. vlaems, en sijne vordere schulden. Alle maandagen moesten de Deekens op koste van 't Altaar eene zielmisse voor d'overledene Broeders en Zusters doen zingen ofte leezen, ten ware die dag wegens eenen Feest-dag volgens Kerk-ordre belet wierd. Overleed ymand van 't Broederschap, zo lieten de Vrienden den Koster de dood bekend maaken, die de Broeders en Zusters op den uitvaard dan moeste verzoeken. Voor den dienst, belichten, enz. betaalden de Vrienden vier schelling. grx. vlaams. Op 't leezen ofte zingen der twee reeds gemelde zielmissen 's jaars, als andere in 't oude Privilegie van 't jaar 1447. verhaald, als andere met toestemminge des Pastoors noch te stigten, moeste acht genomen worden. Van al 't welke voorsz. de Vroedschap, Schout, Burgermeesteren ende Schepenen een bezegelden brief op den 30sten September des jaars 1568. op nieuws gaven.

St. ANDRIES ALTAAR.

HEnrik Allartsz. stigtte in 't jaar 1353, op den dag van *Paulus bekeeringe* aan 't reeds ter geheuggenisse ende eere van den H. Apostel *Andreas* opgerecht Altaar eene Vicarie, onder beding, dat sijn Zoon, *Henrik*, reeds Onderdiaken, d'eerste bezit-

Oud Gedenkschrift.

bezitter der zelvige wezen zoude. Waar toe *Johannes*, Bisſchop van Utrecht hem geregtigde.

De gifte van *Henrik Allartſz* tot deze Vicarie beſtond in twaalf rentenbrieven, ſtaande op verſcheide huizen en erven binnen der Goude. Waar van de Magiſtraat dezer ſtede in 't jaar 1536, een *Vidimus brief* maakte. In 't jaar 1420, wierd een nieuwe lijſt der goederen ter Vicarie behoorende (toen in elf rentenbrieven beſtaande) opgeſteld. *Claes Victorſz* ſtigtte in 't jaar 1518. op den 20ſten Februarius eene altoosduurende weekelijke Miſſe, waar na de Prieſter ten ſtigters grave, of onder aan den voet des Altaars een *De profundis* voor ſijne ziele bidden, en geweyd water op ſijn graf zoude ſprengen. Ende eene zielmiſſe op St. *Catharinaas dag*, ſijn jaargetijd. Tot welken einde hy twee rentenbrieven, waar van een ſprak op een huis binnen der Goude, d'ander op tien en een halve mergen lands in Beyerſe overgaf.

Voor het jaar 1511. was Hr. *Gijsbert Raedt* Vicaris van dit Altaar. Die toen gevolgd wierd door den Hr. *Henrik Wittesz* Clerk, en voorts op dien titel Prieſter geweyd. Na ſijne dood wierd Hr. *Dirk de Bruin* in 't jaar 1565. de laatſte beſitter dezer Vicarie. Deze leefde noch in 't jaar 1585. en gaf aan 't Oude Mannen-huys alhier 600. guldens voor eene plaatſe.

Oude Mannen Huisboek Regt fol. 21. 0. fol. 5.

St. JAKOBS ALTAAR.

IN St. *Jans Kerke* was een Altaar en Broederſchap, ofte Gilde, van den H. Apoſtel *Jakobus*. *Ave Gerrids* in 't jaar 1457. op den 24ſten dag van October een altoosduurend gebed voor haare ziele beſpreekende, begeerd dat ingeval van verzuim een derde deel van haare geſtelde renten *voor de St. Jakobs Broederſchap binnen der Goude tot der Miſſen behoef zal* verſtrekken. *Gerrid Allertſz van Proyen* gaf in 't jaar 1528. op den 19. Sept. den H. Geeſt-Meeſteren vander Goude over een rentenbrief op de Stad, mits daar van *twaalf karoli guldens jaarlijks aan den Deken en Gildebroeders van St. Jakobs Altaar in St. Jans Kerk betaalende om van hen in rechte aelmiſſe gedeeld te worden.*

H. H. G. M. B. bl. 126. 127.

H. H. G. M. B. bl. 27.

St. MAT-

St. MATTHYS ALTAAR.

Onder d'Apostel-Altaaren staande in St. *Jans Kerke*, was mede dat van den Apostel *Matthias* met St. *Joris*. Dit Altaar in 't jaar 1458. geweyd, doch onbegaafd, wierd op den 15den van Junius des gemelden jaars, door *Gheen Alaerts Zoon* begiftigd, eerstelijk met drie mergen Lands; voorts met drie brieven, 's jaarlijks een engelsche goude Nobel yder verrentende; en noch twee brieven yder van twee ponden Hollandsch 's jaars, onder dit besprek dat hy in sijn leeven, en d'oudste manspersoon van sijnen bloede, bevoegd wierden deze vruchten t'ontfangen, mits door eenen van hun verkoren Priester ten minste drie Missen ter weecke voor de zaligheid sijner en sijnere ouders zielen op 't voorss. Altaar te laaten doen, en het overige der renten tot Ornamenten, Boeken, Kelken, en voordere behoeften des voorss. Altaars te besteeden. Quam d'opziener dezer fundaatsie een week de Missen te verzuimen, zo wierd hy verpligt den H. Geest-Meesteren uit sijn' eigene goederen een gouden Burgonschen Philippus schild voor den armen te geeven. De Bisschop *David van Burgundien* bekrachtigde op 't verzoek van den besteller deze stichtinge.

In den jaare 1569. was Hr. *Cornelis Gerrit Bairtsz.* Vicaris van dit Altaar; die de renten en inkoomsten der van aantekende, welke aantekening als noch overig is. Renten regifter van 't jaar 1569.

St. LUCAS ALTAAR.

AAn 't reeds in St. *Jans Kerke* opgerechte St. *Lucas* Altaar besprak *Maritje Jans*, *Gysberts Weduwe*, in 't jaar 1488, op den negentienden van Julius, alle week 's woendags eene zielmisse, het beschik bleef eerst aan de Deekenen en Overmannen van St. *Lucas Broederschap*, deze in gebreken blijvende aan d'erfgenamen van dese Stichtersse, by welkers verzuim de H. Geest-Meesters gemachtigd wierden brieven (bestaande in twee Landrentenbrieven, en inkoomen, bedragende zes schilden 's jaars) na hen te trekken, en den Armen uit te deelen. Fundaatsie Brief. H. H. G. M. B. bl. 130. verso 131. 132. 133.

St. THEODORUS ALTAAR.

GOtfridus Wy-bisſchop van Utrecht heiligde in den jaare 1478, dit Altaar. Dirk Dirkſz Burger van der Goude ſtigte in 't jaar 1494, den 5. February eene Prove, of Vicarie, aan 't Altaar van St. Theodorus in de St. Jans Parochie-kerke, onder beding dat 's weeks drie Miſſen zouden gelezen worden, hy wees tot onderhoud van den Vicaris een viertel lands, gelegen in de Heerlijkheid van Stein, aan de Weſt-zijde van 't Regulier Convent. Nog een viertel lands gelegen in de lange wijde. Nog twee ponden Hollands 's jaars te betaalen uit de huizinge ſtaande op Kleyweg. 'T recht van aanbiedinge tot de Vicarie liet hy aan ſijne naaſte bloedvrienden.

David van Burgundien Biſſchop van Utrecht bekrachtigde door ſijne openen brief deze ſtichtinge den 6. February des zelvigen jaars: en ſtelde den opgegeeven Hr. *Theodoricus Theodorici* Deken van der Goude tot eerſten bezitter dezer Vicarie, waar in hem *Theodoricus Poelb*, prieſter en Notaris Ter Goude, den 10. February aenvolgenden, inleide.

HET METSELAARS ALTAAR

TER EERE DER VIER GEKROONDEN.

IN de *Kapel van 't H. Graf*, ſtaande voor den laatſten kerkbrand, ter zuidzijde der St. *Jans Kerke* had het gilde der Metſelaars hun Altaar onder den naam der *vier gekroonde broeder Martelaaren*, *Severus*, *Severianus*, *Carpophorus en Victorinus*, alle onder Keizer *Diocletiaan* gedood.

Aan dit Altaar beſprak *Jan Janſz Moel*, in 't jaar 1509, op den 12den van Maert weekelijks, dijnsdags en vrydags twee Miſſen voor laaveniſſe ſijner, en ſijner vrouwe *Margriete*, en hunne beider Ouders zielen. De Dijnsdaagſche Miſſe zoude van Onze Lieve

Lieve vrouwe, de vrydaagſche een zielmiſſe weezen; na ydere de Prieſter, als'er geen Feeſtdag geviel, ten grave gaan, en den Pſalm, de *Profundis* bidden voor hunne zielen. Hier voor bewees, en droeg de voorſz. *Jan Janſz Moel* aan 't voorſz. Altaar op twee Land rentenbrieven 's jaars doende een Engelſche Nobel en drie ponden Hollandſch. *Frederick*, Biſſchop van Utrecht, beveſtigde deze ſtigtinge.

St. QUIRINS ALTAAR.

Jakob Janſz van Leeuwen gaf in 't jaar 1487. op den 2den November den Deekenen ofte bewaarders van *St. Quirins Altaar*, ſtaande in *St. Jans Kerke* Ter Goude, een jaarlijkſe renten van zes en een halve guldens op een viertel lands gelegen in 't Land van Steyn, onder voorwaarde, dat yder Zaturdag volgens ſijn begeerte eene Miſſe aan 't voorſz. Altaar gedaan wierde door eenen Prieſter dien hy, of ſijne Erven, daar toe zouden ſtellen. H. H. G. M. B. bl. 140. 141.

St. VICTORS ALTAAR.

DE Molenaars, die den Martelaar *Victor* (uit wat hoofde weet ik niet) al van ouds voor hunnen Schutsheiligen eerden, hadden ter gedachteniſſe van dezen heiligen een Altaar in de St. *Jans Kerke* opgerecht. Aan dit Altaar bewees *Jan Dirkſz*, Molenaar, in 't Jaar 1495. op den 23ſten van Februarius een Landrentenbrief op drie viertelen Lands, onder Moordrecht, 's jaars doende vijf ℔ Hollands, gerekent dertig groote vlaems voor elk ℔. mits alle week, 's woenſdags, voor ſijne, en ſijner vrouwe *Wouter Claes Tyſe* Dochter zielen, daar aan gedaan werde. *Gijſbert Reynierſz de Zwaen* was Vicarius van St. *Victors Altaar* in de Parochiaale Kerke van St. Jan Ter Goude, hy ſtierf den 1. April 1592. en wierd begraven in de voorſz. Kerke. Geſlachte van de Zwaen.

St. ELOYS, en St. NIKOLAAS ALTAAR.

DE Smits en Marſch-krameren, ofte ſchaal gebruikende gilden, hadden oulinx in St. *Jans Kerk* een Altaar ter eeren van yders Schutsheiligen, al voor den jaare 1448. ingeweyd, doch dat dit altaar niet al te rijk begiftigd was, ziet men uit het geval, waar by *Jakob Gerridſz* de ſmit, en ſijne zuſter *Katrijn Andrieſz*, in 't jaar 1448 op St. *Andries* dag, ſtigtten eene Zielmiſſe jaarlijks met vier brandende toortſen op het graf van *Lijſbets Jakobs Gerrids*, des ſmits vrouwe, van den Cappellaan des Altaars te leezen, als mede voor *Andries* de Smit ende voor *Jakob* en *Katrijne* ſijne Zuſter, wanneer zy aflijvig wierden.

H. H. G. M. B. bl. 154. 155.

Hier voor hadden zy gegeeven vier en twintig overlandſche Rinſche Keurvorſche guldens, welke de Deekenen der beide gildens tot het inkoopen van een Misboek op hun Altaar beſteed hadden.

Gildenbrief en Keuren van St. Eloys Gilde Ter Goude, beruſtende by den Overman van 't voorſz. Gilde.

In den jaare 1457. op den 20ſten December verleenden de Wethouderen van der Goude aan St. *Eloys Gilde* verſcheyde Keuren, en Voorrechten.

De Dekenen van 't Gilde moeſten des *heiligen Sacraments* avond ommegaan, en allen den broederen den weet doen om 's anderen daags met de Proceſſie omme te gaan, die niet en quam voor dat men de kaerſſe hefte, verviel in de boete van twee *grooten*. En desgelijks den Broederen en Zuſteren op St. *Eloys dag*, en in andere proceſſien. Waar 't zaake dat'er een oude doode in 't Gilde waar, zo moeſten de Dekenen, of hun bode, den Gildebroeders en Zuſteren den weet doen, en deze ter Kerke koomen eer men den dooden opheft, en niet werken eer de doode geaerd is, op de boete wederom als voore. Was 't een jonge doode dan moeſten de Gildebroeders koomen op de voorſz. boete eer men den dooden ophefte. Een oude doode gaf tien ſchellingen Hollands, een jonge vijf beurſegeld. Als men dronk, of een dooden hadde moeſt yder ſtoel een brood van twee penningen voor den armen geeven.

De

De dekenen moeften St. *Eloys* dag avond den weet doen om 's avonds te vooren zo Broeders als Zufters ter Kerke in de Vefper, en 's morgens in de Miffe te verfchijnen. Aan het Altaar van St. *Eloy* befprak *Gofen* de Smit in 't jaar 1487. eene eeuwige Miffe ter weeke. Voor *Onze Lieve Vrouwe* en St. *Eloy* te zaam 1. ℔ grooten vlaams, als mede fijn tabbert met de filvere mouwen.

Uittrekzel uit het Teft. van Gofen de Smit door Dirk Evertfz. Onderpaftoor van St. Jans, beruftende by den Overman van 't Gilde.

St. ALEXIUS ALTAAR.

DE Deekenen van St. *Alexius* Altaar vereerden in 't jaar 1552. op den 16den April na den Kerkbrand eenen kelk, twee kopere blakers, en twee renten brieven van 19. fchell. 's jaars.

St. ANNAAS ALTAAR.

IN 't oude Schutters koor van St. *Joris* ftont een Altaar ter gedachteniffe van de Heylige *Anna*. Aan dit altaar befprak *Gheerborg*, *Frederik Adriaanfz* Dochter, in 't jaar 1521. op den 12den van februarius eene altoosduurende dagelijkfe Miffe, en alle dingfdag een bedeeling van dertien aalmiffen aan dertien armen ter gedagteniffe des Zaligmakers en fijner H. H. twaalf Apoftelen. Ten dien einde bewees, en gaf zy aan land-en huisrenten, 't zaamt eenige ftukken lands alle in en omtrent der Goude, honderd vijftien ponden zeventien fch. van xl. grx. vlaams pond, 's jaars; van welke fomme de H. Geeftmeefters jaarlijks moeften uitreiken, den priefter by d'executeurs (deze waren Mr. *Jakob Mauritfz.* thans Raadsheer in den Hove van Holland, en *Fredrik Adriaanfz.*) en voorts by de naafte vrinden daar toe genoemd, de fomme van zes en dertig guldens te betaalen op vier tijden, by gelijke portien; voor de weekelijke aalmiffe vijftig ponden veertien fchellingen; en nog aan *Frederik Adriaanfz*, of fijne erven jaarlijks vijftien ponden drie fchellingen tot onderhoud van 't voorfz. Altaar, en herftellen van Cafuifelen, Alben, Wasligt, en anders. Het overfchot moeft na jaarlijkfe afrekeninge bewaard worden tot op andere jaaren, als men meer behoe-

H. H. G. M. B. bl. 23. 24.

behoeven zoude. D'overige veertien ponden quam den H. Geestmeesters voor den armen.

St. BARBARAAS ALTAAR.

TWee Fundaatsien op den eigen dag, en uure wierden in den jaare 1541. aan St. *Barbaraas Altaar* in St. *Jans Kerke* gemaakt. d'Eerste door *Gijsbert Bouwensz Verdeel*, en *Dievertje Simons*, sijne Huisvrouwe, bespreekende twee altoos duurende
H. H. G. M. B. bl. 142. 143. Missen 's weeks, vrydags en saturdags (klaagende de Gildenbroeders van 't voorsz. Altaar dat zy onvermogend geworden waren de gewoonelijke diensten aan 'tzelvige langer te onderhouden) mits voor af de namen der stichters, en na den psalm de *Profundis* met het gebed gelezen worden. Daar voor bezette, en liet hy jaarlijks twee halve ponden op twee verscheide huisen, drie schilden op verscheide andere huisen en landen.

De tweede Fundaatsie maakten twee Gezusteren, *Machteld* en *Neeltje van Nek*, volgens uitersten wille van haare ouders, inhoudende, dat, by gebrek van behoorlijken dienst aan Sinte *Bar-*
H. H. G. M. B. bl. 144. 145. *baraas Altaar*, alle week aan 't zelvige twee Missen, woensdags en donderdags, zouden gedaan worden, onder de reeds gemelde voorwaarden. Daar voor bezetten, en verzekerden zy, een ℔ grx. vlaams op een huis, drie schilden op land in Moordrecht.

St. URSULAAS en St. ANTONIS ALTAAR.

VAn Sinte *Ursulaas* en *St. Antonis Altaar* word by gelegendheid in H. H. G. M. B. gemeld. Onder de oude Kerkklederen is een zeer oud, doch ongemeen konstig met goud en zijde geborduurd Casuifel naar alle waarschijnelijkheid van dit Altaar herkoomstig.

St.

St. ELISABETHS ALTAAR.

D*ievertje Henriks Hensbeek*, bespreekt in haar Codicille aan dit Altaar, wanneer de Kat. Religie weder ingebracht mochte werden, zekere diensten.

HET VLEESCHHOUWERS ALTAAR.

DIt Altaar word gemeld in 't Boek der H. H. G. M. B., en stond onder het glas van *Balaam*, by den Orgel, oulinx het Koor van onze L. Vrouwe genaemd. H. H. G. M. B. bl. 16. & 50.

VOORNAAME BEELDEN EN SCHILDERYEN, IN St. JANS KERKE.

EEN NOOD-GODS BEELD.

IN 't Kruis-werk stond een beeld van de H. Maagd hebbende den van 't kruis afgenomen Jesus in haaren schoot, welke men gemeenlijk *den Nood-Gods* noemd.

d'Oude Goudsche Katolijken hadden eenen zonderlinge devootsie tot deze droefwaardige geheimenisse, als niet alleen een aanzienelijke Kapel ter gedachtenisse van de zelvige, maar ook zekere stichting om dit verbeelde geheim met licht te vereeren, bewijst. H. H. G. M. B. bl. 16.

Comme Pieter gaf den Heiligen Geeſt-meeſteren anderhalf pond Hollands beurſegeld, ſpreekende op een huis, om op alle hoogtijden, daar voor licht van een pond waſſche, aan drie kaarſen gemaakt, te doen ontſteeken.

Doch de voorzichtige liefde voor de leevende beelden Gods in nood van honger zijnde, deed den H. Geeſt-meeſteren in 't jaar 1491. deze renten verkoopen.

EEN METAAL KRUIS.

VOor 't koor ſtond van ouds een *Metaal Kruys Beeld*, aan welkers voet een pellikaan van d'eige ſtoffe lag. Dit, door den laatſten Kerkbrand geſchonden zijnde, wierd voor twaalf guldens hermaakt. Naar het voorbeeld der Haarlemmers die een koperen *Pellicaan*, ſeer konſtig door *Mr. Johan Feri* uitgebeeld, boven voor 't Koor der hoofd kerke aldaar hadden doen maken.

Scriv. beſchr. van Haarlem 1. Boek. bl. 22.

De kopere tralie met twee Deuren opengaande, en den Beuk der Kerke van het Koor afſcheidende, wierd voor de Kerk-hervorminge met hout-en ſny-werk gemaakt. Men leeſt'er thans noch buiten en binnen het Koor vijf Schrift-ſpreuken met vergulde letters, in 't hout geſneden, alle ſlaande op het Altaar-geheim, en den H. *Joannes den Dooper*.

In 't midden ſtaat:

Ille erat lucerna lucens, & ardens.

Ter rechter zijde:

Panem Angelorum manducavit homo.

Ter ſlinker zijde:

Hic eſt panis qui de cœlo deſcendit.

In de zuider hoek:

Inter natos mulierum non ſurrexit major Joanne Baptiſta.

In den Noorder hoek:

Fuit homo miſſus a Deo, cui nomen erat Joannes.

Boven dit werk ſtond het gemelde Metaal-kruis-beeld, 't geen de Reformaatſie daar van deed neemen, en twee berden, aan den buiten kant een Latijnſch en Nederduits dicht van den Kerk-brand, en aan den binnen kant eenige Schrift-woorden, doen ſtellen heeft.

EEN St. JANS SILVER BEELD.

ONder voor 't Koor ſtond mede een Silver St. *Jans Beeld*, 't welk om d'onkoſten van den laatſten Kerk-bouw na den brand goed te maaken, in 't jaar 1552. op den 7den van Auguſtus gebroken, en na Dordrecht in de munte gebracht wierd.

Dit Beeld woeg 17. Mark, 5. Oncen, en 2. Engels. d'Once wierd van den Aſſaymeeſter aangenomen voor 29. ſtuivers, en des het zilver in alles waardig drie en dertig ponden vlaams.

De Beeld-ſtormery ſchond ter Goude geen een Beeld, door de goede voorzorge der Wethouderen, dieze by tijds in zekerheid hadden geſteld, waar voor Koning *Philip*. II. en de *Landvoogdeſſe* hen met eenen nadrukkelijken brief bedankten.

EEN KOPERE St. JANS AFBEELDZEL.

OP DEN HUIF VAN 't KOOR.

EEn beeld, ofte om beter te zeggen, eene gelijkenis naar een beeld, is noch op heden overig en te zien op den huif van 't Koor. Deze is een *Johannes*, voor hem eenen buigende Chriſtus hebbende, dien hy doopt, en achter een Lam, uit geſneden in eene koopere plaat. De plaat in 't jaar 1552, op den 3den van September door een *d' Witte*, koperſlager te Delft geleverd, weegd 16. ponden, 't pond tot 3. ſtuivers 8. penningen, *Herman Michielſz*, oud Kerkmeeſter deede ze op ſijne koſten vergulden.

St. PAULUS BORST-BEELD.

ONder 's Stads oudheden wierd noch onlanx op 't Raad-huis een Borſt-beeld van St. *Paulus Apoſtel* vertoond, en met

overblijfſelen van den zelvigen bewaard, 't geen men verzekerde uit de St. *Jans Kerk* (miſſchien uit die der *Collaatſie*, of St. *Paulus broederen*) aldaar gebracht te zijn.

SCHILDERYEN.

St. Hubrechts leeven door P. Pourbus Car. van Mand. in't leven van P. Pourbus.

P*Ieter Pourbus* ſchilderde voor ſijne Vader-ſtads Hoofd-kerke in drie tafelen een heerlijk ſtuk, verbeeldende St. *Hubrechts* leeven en bedrijf in drie tafelen. De middel tafel vertoonde twee perſoonen, die van eenen Biſſchop gedoopt worden, met andere twee toortsdraagers, alles in eene Kerk op ſijn verſchiet. In de rechter tafel word de *Heilige* Hubertus, door booze geeſten, met aangebodene ſchatten; in de ſlinker, door vrouwen bekoord. Het buiten werk, wit en ſwart, is ter eene zijde, *Maria* de tempel trappen opklimmende; ter andere, *Maria* haare nicht begroettende.

Na de veranderde Kerk en Godsdienſt is dit deftig ſtuk vervoerd na Delft.

St. Jacobs onthoofding door Antonie Blokland, 1. d. bl. 178.

In de zelvige Hoofd-kerke op St. *Jacobs* Altaar zag men een boven al uitnemende ſchilderije van St. *Jacobs* onthoofdinge, door den Edelen *Heere Anthonie van Montfoort*, beſt onder den naame van *Blokland* bekend, gedaan. Men ziet dit koſtelijk ſtuk heden op de Schepenskamer ter Goude, zo dat *Karel van Mander* miſt, te kennen geevende dat het door de Barbariſche handen der Beeld-ſtormers (die ter Goude noit woedden) den oogen der konſtlievende nakomelingen zoude ontroofd zijn.

Een deftig ſtuk door Jan Schoorel.

D'eigene miſgedachten heeft hy van een deftig ſtuk door *Jan Schoorel*, in 't beſten van ſijnen tijd, en byzonderſten fleur, voor de Kerke van der Goude gedaan: doch wat'er in verbeeld wierd, of waar 't bleef, is my onbekend.

GRAF-SCHRIFTEN
IN DE
St. JANS KERKE.

AAn de Noordzijde van 't Koor ter rechter zijde van 't wel eer daar ſtaande Hoog-altaar op eene blauwe zarke

Joannes Tſanctius Atque
obijt ultima Aprilis Anno M. D. LIIII.
Spes mea Chriſtus,
hoc tegitur Saxo,
Paſtor Goudæ
Aluſti natus.

Aan de Zuijdzijde van 't Koor
voor de Kapel.

Perilluſtris ac generoſus vir
HIERONIMUS VAN BEVERNINK,
Theilingæ Toparcha.
Senator Judex, Conſul Goudanus
In conſeſſu præpot. Ord. gen. aſſeſſor
Idem aliquoties extra ordinem,
Communi Belgicæ Fœderat: Ærario præfectus.
Lycæi Batavorum curator.
In Hiſpan. & Fœd. Belg. finibus regundis adjutor.
Legatus Wilhelmo III. *in exercitu datus.*

Weſt-

Westmonasterium, Civiam, Bredam,
Aquisgranum, Bruxellas, Madritum,
Coloniam Agrip. Noviomagum,
ad Gall. item Regem,
Wetteræ morinorum castra habentem,
Cum potestate res componendi missus,
Ad Cæsarem vero designatus Orator,
re nisi perfectâ, nunquam reversus.
De maximi præterea momenti rebus domi,
De amicitiis parandis
& fæderibus pangendis foris
a Patriæ Patribus passim
feliciter consultus & adhibitus.
natus Goudæ 25. Apr. 1614.
Mortuus Theilingæ 30. Octob. 1690.
satur honorum
hoc monumento conditur
cum
optima vitæ, fortunarumque socia
Joanna le Gillon.
nata Amstel. 11. May 1635.
mortua 17. Sept. 1706.

Aan de Zuidzijde van 't Koor by den ingang.

Singulos dies singulas vitas puta.
Justi a Balbian flandri Alostani
philochymi,
ejusque 3. hæredum sepulchrum.
Ille heri, ego hodie, tu cras.

Aan de Noordzijde van 't Koor, in het glas
van de Kapel van de Rosendaalen.

On-

Onder het wapen van *Æmilius Cool.*

Decus virtute merendum.
Sacellum hoc MDXVI. *fundatum*
Ab ampliſſimo viro Domino

Ioanne van Crimpen, Johannis,
Hujus urbis novies conſule, Cæſariſque Maxim.
Philippi, & Caroli V. *quæſtore,*
Nobilis Dominus Æmilius Cool.
In Atavi ſui memoriam reparari curavit
1687.

Boven voor de Kapel.

Sacellum
*D*ni *Æmilii Cool,*
ejuſque Conjugis,
*D*næ *Eliſabethæ de Rutenburg.*
Ego in juſtitia contemplabor faciem tuam:
ſatiabor cum evigilavero imagine
tuâ. Pſ. 17. v. 15.

Binnen de Kapel, op de Graf-ſtede van
Aleid de Lange.

Memoriæ ſacrum.

*D*ni Adelheidi Langiæ *emendatiſſ. muliebrium virtutum exemplari, quæ, ætate jam ingraveſcente variis debilitatâ morbis ſupremum ſuum diem cum æternitatis natali placidiſſimè mutavit: eo ipſo conſecuta quod Deum Opt. Max. aſſiduis obteſtata erat votis ne invita hanc vitam exiret.*

Uxori incomparabili hoc ſaxum mæſtus poſuit Æmilius a Roſendael *in Curia Hollandiæ Senator.*

Defuncta loquitur.

F *Cara*

Cara meo vixi per plures nupta marito
Annos, victa febri, mortua nunc jaceo.
Ille maritali planget mea funera lesso
Sed nil defunctæ tristius acciderit.
Soletur mœstum communis Filia patrem
Magnaque fatalis sit medicina mali.
Imbutis Christo sic sunt humana ferenda,
Velle nihil quam quod jusserit ordo Dei.

Christus pax mea.

Et tu Lector quisquis es in tali pace viam
Lethi fortiter calca, atque interim vale.

Nata Goudæ 8. Novemb. 1551. obiit Haga-comitis 10. Novembr. noctu: corpus autem ejus summo cum honore a Magistratu Goudano sublatum in hoc sacello conditum est 14. ejusdem Mensis stylo Novo. A°. Domini 1613.

Christo Servatori sacrum. Æmilio a Rosendael *J. Consult. integerrimo, Curiæ Hollandiæ Senatori in Domino quiescente Magistr. Adrianus Cool J. Consult. gener cum charissima sua conjuge Margarita Rosendalii hoc mæsti posuêre*

Epitaphium.

Patricius quem cinxit honos, facesque, supremi
Quem toga, quem Batavi purpura Concilii.
Qui sua distribuit æquali jura bilance
Terriculum reprobis, præsidiumque probis.
Quem gravitas, quem prisca fides, quem conscia recti
Mens in perpetuum concomitata fuit.
Hocce Rosendalii tumulantur membra sacello
Parvaque non parvum continet urna virum.
Ergo animos submitte Deo, fastusque viator
Heroas videas cum potuisse mori.

Natus Goudæ 14. Sept. anno 1557.
Mortuus Hagæ comitis 14. Junii

Corpus ejus summo cum mærore honorificè Haga elatum,

tum, Goudam apportatum, a Magiſtratu delatum, hoc in ſacello conditum eſt 17. *ejuſd. menſis, ſtylo novo A°. Domini* 1620.

Aan de Noordzijde van 't Koor, op eene Graf-zark van *Johan van Immerſeel.*

Nobilitas ſola eſt atque unica virtus.

Bemind gy lof en deugd, ô vremdeling tree nader,
Hier ruſt het waerdig Lijk van Goudaas Burger-vader,
's Lands Zee-raad aan het Y, tot veler druk en ſmert
Geſtorven, wijl hem ging 's Lands welvaard aan het hart.
Hy is het welkers naam van haat nog nijd beſprongen,
Ten luyſter ſijner Stam zal ſweven op de tongen,
Dat vry de zark ſijn Lijk bedek, het minſte deel
Legd hier begraven van Johan van Immerſeel.

J. v. HOOGST. 1702.

Onder het Wapen van den Zee-Kapitein, DE SITTER, op d'eige zijde.

Sicilië beſluit de Sitter *in haar ſchoot,*
Die ſchoot nog ſtaal ontſag van ziekte word gedood.

Op de Noorder hoek-pilaer van 't Koor.

Chronologica.

In obitum Reverendiſſ. Graviſſ. Doctiſſimique Viri D. D. Pauli Traudenii, *Rectoris Scholæ Goudanæ, dum viveret celeberrimi. Obit* 1612.

Magnus in hac parva Paulus Traudenius *urna,*
Chryſopoli Rector bis tria luſtra, cubat.

Aliud

Felix Gouda tuo, Rector clarissime, ductu,
Quo pietas, arteis, quo viget ordo scholis.

Pentastichon in Obitum ejusdem.

Si bene de Batavis studuit quis, Paule, *mereri,*
Tu merito primos inter habendus eris.
Prorector Delphis lustrane, Woerdæque decennis
Rector, & hîc Goudæ bis tria lustra doces.
Quid tibi non debet hæc nostra Batavia, multos
Palladiâ patriæ dum facis arte patres?
Qui clavum tenuere, ratem jactantibus austris,
Quique hodie summá non sine laude tenent.
Hic igitur corpus requiescit, gloria mundo,
Mens æterna Deo vivit, & astra petit.

In Obitum Doctiss. & Modestiss. Juvenis *D. Theod. Traudenii*, P. F. ejusdem Scholæ Rectoris dum viveret vigilantissimi. Obiit 1607.

Et tu successor patriæ virtutis & artis
Vix lustrum, heu! Rector hîc Theodore *jaces.*
Ante diem raperis cælebs vernante juventá
Ante diem patriâ contumelaris humo.
Scilicet hoc cæli placuit, terræque monarchæ
Sis individuus ut patris usque comes.

In Obitum Doctiss. & Modestiss. viri D. *Guilielmi Traudenii*, P. F. ejusdem Scholæ Rectoris dum viveret vigilantissimi. Obiit 1614.

Tu quoque lege pari hâc tegeris Guilielme *sub urna*
Goudanæ Rector vix duo lustra scholæ.
Tu Fratri, Frater Patri successit, & eheu!
Mox raperis, fratris sis comes atque Patris.
Sic visum est superis, qui vos hoc ordine fati
Nolunt præscriptum transiliisse diem.
Felices omnes quos tot labentibus annis
Pubis apollineæ cura laborque juvat.

Feli-

Felices pater & nati quos carne ſolutos
Participes regni vult Deus eſſe ſui
Et quibus æternam poſt tot tantoſque labores
Inter Cælicolas donat habere ſcholam.

In Obitum lectiſſimæ fœminæ *Theodori Gerardi*, *Pauli Traudeni* uxoris. Obiit 1620.

Tuque uxor Theodora tu chariſſima Pauli
Traudenio, hîc conjunx conjuge digna jaces.

Annus 1622. *quo hæc poſita ſunt*

HæC CeCInIt Charo patrI, MatrIqVe parentans
NatVs, & hæC fratrI, frater, VtrIqVe CanIt.

Mœrens GERARD. TRAUD. D. F.

Tegen den Ooſt-muer van 't Noorder Kruis-pand.

Proſopopeia.

Honeſtiſſimi juvenis *Theodori Verwerf* in ipſo vere ætatis rapti A°. 1624. Octob. Die 7°.

Fortaſſe cujus ſit tumulus celer
Neſcis viator, ni pigeat, mane.
Et diſce quid celata verba
Hac tabulâ doceant tacentem.
Meum ſorores Lanificæ cito
Traxere filium; me Libitina atrox
Dum vernat aptæ flos juventæ
Non remorante manu peremit.
Crudele fatum, non virides mei
Anni, nec ætas candida, nec pius
Virtutis ardor dimovere
Propoſito potuêre Parcas.
Crudele fatum ſceptra ligonibus,
Senem juventæ, ceſſa palatia
Æquans tabernis ſemper æquâ
Falce rapit, rapietque gentes.

J. LANGIUS.

Epitaphium Consularis Viri, Joannis Joannis Conditoris hujus sacelli qui obiit A°. 1524, die postrema mensis Januarii.

Quo properas Cursum ? (res digna est) siste viator.
Digna tuis oculis, digna tuis lachrymis
Hic Jacet exanimis, cui (si cui parcere norint)
Parcere debuerant, fata severa nimis.
Hic Jacet exanimis, miseris, spes sola pupillis
Quis iterum verus jam pater oppetiit.
Quod Vidua auxilium, charo spoliata marito
Perdidit, hoc perdit bis miseranda iterum.
Fovit enim cunctas, nec erat desertor egeni.
Inque inopes verus, re, pater ipse fuit.
Dives erat si divitiis cognoverat uti
Pro causa parcus, munificusque fuit.
Hic locus est testis, dives pro teste sacellum est
Quod sibi sacratum. . . . .
Nimirum hinc factum est, ut ubique adamabilis esset
Qui pius hunc, nullus, non coluisse velit.
Regibus hinc charus, Caroloque, patrique Philippo
Quæstor erat; mores hoc meruere viri.
Quodque fere omisi, tum maximus Æmilianus,
Quæstorem hunc habuit tempus in omne sibi.
Jam quoque quod referam, minima haud est portio laudum
Cœpta sit auspiciis, quod schola docta viri.
Si quid credendum est, fundunt hic sæpe Camenos
Irriguos fletus hospitis ad tumulum.
Hic toties Consul, quoties non ipse Camillus.
Qui patria a Gallis vendicat exul hnmum.
Bis duxit, bis & inde miser, bis & inde beatus
Atque habuit lachrymis, gaudia mixta thoris.
Felix quippe bonas quas duxit & inde Misellas
Qua zapuit propere, mors inopina binæ.

Ipse

Ipse satis vixit sibi, si non vixit amicis.
Maturusque annis flebilis oppetiit.
Plura zelaturus fueram, nam plura supersunt,
Lingua, sed officium pressa dolore negat.

Hoc epitaphium a Clarissimo viro D. Petro Nannio Goudanæ olim scholæ Rectore in honorem defuncti conscriptum, & ab incendio summi templi, quod contigit 12. January 1552. conservatum, ne tam vetustum proavi sui paterni monumentum cum injuria posteritatis intercideret, restitui curavit. Æmilius Rosendalius in Curia Hollandiæ Senator. A°. Domini 1613. Calend. Novemb.

Agter 't Coor rond'om het bord van den
Zee Kapitein Verveen.

Den kloeken Zeekaptein Verveen.
Stout strijdend, en gequetst voor Wéen
Gestorven binnen Coppenhaven,
Is eerlijk hier gebragt ten graven.

Op dessels Zark.

Hier rust Verveen, die om den Deen
In vryheid te herstellen,
Met bloe'ge Léen, kloek heeft gestreen,
Geen nijd hem meer sal quellen.

Aldernaest aen op een andere.

Hier Frederik Wijk leyt in de aert,
Was, 84, *ruym bejaart,*
Had 60, *jaer in d'echte trouw*
Geleeft, en rust hier by sijn Vrouw.
Sterf den 2de Meert 1640.

Ger-

Gerritjen Tijnnagel hier leyt
Te ruſt, en na d'opſtanding beyt,
Was over, 80, ſes jaar out,
En, 60, met haar man getrout.

Sterf den 6de January 1645.

Onderſoek van Verveen.

Leentgen Sanders vanden Brouk ruſte den 28. *Aug.* *Ætat.* 52. 1658.

Hic Helena obdormit nobis Ancilla fidelis,
Per quater octo annos, ſit requies Helenæ.

MBlonq lugens poſuit.

Marritgen Diephorſt Adriaens ruſte den 26. *April* *Ætat.* 77. 1636.

Hic Maria Diephorſt Adriano nata recumbit
Somnus adeſt placidus, non opus eſt Opio.
Ah! per luſtra decem medicis hærentibus aſper
Calculus hic utero dira gehenna fuit.

Tegen den zelven muur.

Hic Adriana *cubat de* Jonge *chara per annos*
Bis denos Medico MBloncq fuit uxor, ovet.
Obiit 24. *May. A°.* 1632. *Ætat.* 45.
Agricola, & Miles, Judex, Quæſtor, Poliatros,
Conſul, Comarchus MBlonq fuit, ecce cinis.
Ad arcem Poelgeeſt conceptus.
Oude Reewijk natus, 24. 11. 1578.
Boskoop baptizatus.
Senis quaſi renatus 24. 11. 1608.
Goudæ denatus 5. 11. 1659.
Lijdt en Mijdt.

By

By den Zuider ingang, onder het Wapen van den Zee-kapitein *de Meyer*.

Held Meyer *lang befaamd aan Brits en Franſe ſtrand,*
Streed voor Koopvaerd vlood in 't oog van 't Vaderland.
De dood wangunſtig op dien roem van alle Braven,
Heeft hem niet in ſijn graf, maar in de Zee begraven.

Onder dat van den Zee-kapitein *Vlacq*.

Vlacq *Vrankens ſchrik, ontarmt! die ſtorv,*
Toulon dees Zee-leeuws aſch verworv.
Een Held die noyt verwinnaar kon
Voor dat hy alles overwon.

Grafſchrift

Wel eer op de Zark van *Dirk Folkerſz Coornhert*, ter Goude geſt. in 't jaar 1590. Oct. 9. oud 68 jaaren.
Op de 32. Lage in het middelpand, 9. Graf.

Nu ruſt
Wiens luſt
En vreugd
Was deugd,
En 't waer
Hoe ſwaer
't Ook viel,
Noch ſticht
Sijn dicht,
Geſchrift:
Maer 't lijf
Hier blijft,
God heeft
De ziel.

TWEEDE HOOFDSTUK.

LAATSTE KERK-BRAND.

Verhaal en treurdichten over dit ongeval. Herbouwing der verbrande Kerke. De Kerkmeesters verdubbeld. Eerste Gadering. Puinhoopen met vlijt opgeruimd. Het herbouwen aanbesteed. Inkoop van hout, steen, kalk, enz. Klokken aanbesteed. Tooren, en Dak bezorgd. Tweede geldgadering. Eerste Misse weder gedaan. Aanzoek tot het vereeren van Kerk glasen. Nieuw beding met de Werkluiden. Klokken gegoten. De Klok St. Jan Baptist in den jaare 1691. verbroken. De Pastoor sterft. d'Offerblokken door alle Kerken geopend. Lotery. De Klok gewijd. De plaat van St. Jan op 't Koor, en het metaale Kruis voor het Koor hersteld. Gadering onder het Moniken Paasch-preeken. Kruisgang in de Kerk gedaan.

De Goudsche Hoofdkerke na haar eerste verdelginge uit d'assche en puinhoopen in den jaare 1485. opgerezen, wierd ontrent 70. jaaren na dezen, op den 12. Jan. des jaars 1552. door noch zwaarder ramp aangegrepen; want een gevaarlijk onweder, 't geen veele zware dijken doorstak, sloeg een donder-vyer in de naalde van den toorn, verslond klokken, en 't geheele spits; vloog fluks door het zuid Kerkverwulfzel heen, en smeet het gantsche Kerkgebouw met der haast te gronde.

Zie hier het eigen verhaal van deze treurige Kerkrampe by Kerkmeesters opgesteld en verklaard:

Acte en Geschiedenisse door de Kerkmeesters in den tijde, Witte Aertsz van Hoef, Herman Michielsz, Gijsbert Jansz Moel, Simon Geenen, Jacob Dircksz Zas, Aert Gijsbertsz na den Kerkbrand opgesteld.

't Jaer des Incarnatie ons Heeren Jesu Christi 1552. *op den* 12. *dach van January styl. nov. 's avonds ontrent ten* 9. *uyren doe sondt den Almogenden Godt over de Stadt van der Goude een alsulcke horribile onweer en tempeest van hagel, windt, blixem, donderslagen, schatering in de luchte met regen, dat alle de menschen verschrikt, beangst, en geturbeerdt waren, meenende dat den uytersten dach des Heeren ten vonnisse ons overvallen soude hebben, en door Godts commissie en toelaetinge soo is het opperste van de naelde van den toorn van St. Jans Parochie Kerck recht onder den appel van den blixem of donder ontsteken, en in den brandt gestelt (Godt bekendt) en was met ten eersten anders niet aen te sien, dan of'er een groote sterre staen blincken hadde onder den appel.* Kerk-boek van St. Jans Kerke.

De goede burgers en gemeente dit gewaer wordende liepen uyt met meenigte op den Toorn met toorsen en fackelen hopende den brandt des naeldes te blussen, maer overmits de vehemente storm van winden hoe langer hoe meerder rees, en op het afdruppelen van loot, daer de naelde mede bekleedt was, welcke druppelen van loot door de kleeren, vel, en vleesch droopen, sulcx dat'er niemandt ontrent duuren noch bancken mocht, en stondt soo en brande, dat als de slachklocke twaelf uyren sloeg, eer sy viel met de andere klocken groot en kleyn, die'er in alles in 't getal waren, met voorslach welcke alle se aen stucken vielen of smolten op 't steene verwulfsel, uytgesondert een beyer klocke, genaemt Gabriel, die in de lucht-gaten viel en bleef daer heel en gaef leggen, welcke lange tijdt de slaetklocke was, by foute dat 'er voor de handt geen beter en was, en al 't houdt verbrande mee dat'er in den Toorn was, het welck over de vijf hondert guldens gesticht of gemaeckt was, maer al het steenwerck van den Toorn van boven de Tinne tot de grondt toe bleef heel en gaef staen, terwijl de naelde met het hout in de Toorn stondt en bernde ontrent een quartier uyrs of bet, soo wist men noch van geenen brandt in de Kercke, daer en tusschen deeden de Kerckmeesters, hier na beschreven, alle haer diligentie mitsgaders oock alle Deeckens, Hoofdtmans en Kosters van

a Een Kerkvat gebruikt in 't uitstellen van 't H. Sacrament.

b Schoteltjes, anders patenen die men in de Misse na den opdracht aan de bywezenden te kussen geeft. Ofte wel silvere Reliquie huysjes, by forme van Remonstrantjes gemaakt, 't een of 't ander overblijfsel van eenen heiligen voor een Crystal vertonende, 't geen tot teken van onderlinge vrede van de gelovigen gekust wierd.

c Boeken waer in de Jaarlijkse zielmissen of

een ygelijcx Gilde, om uyt de Kercke te bergen, soo veels als in haer was. Niet lanck daer na worde gesien door het beschot van 't verwulfsel, recht voor onse Lieve Vrouwe Choor, in 't Sacraments pandt een vlamme doorschijnen als of men een bernende fackel subijt door 't beschot van 't verwulfsel doorgesteeken hadde, en den brandt schoot voort en voort door de geheele Kerck soo haestelijck dat men qualijck eenich goedt uyt de Kerck bergen mochte. Dit naervolgende werdt uyt de Kerck gebracht: eerst alle de silvere en vergulde a Monstrantien, Kelcken, Pallen, en b paeschen met alle de Ornamenten, Mis-boecken, oock mede alle de Rentebrieven, Reeckenboecken, Graef-boecken, met de kist van de secreten van de Stadt, van de Kercke, van den heiligen Geest, van de c Getijden, en van alle de Gildens, met drie copere croonen, candelaers, blaeckers, lastrijnen van coper, preeck-stoel, 4 of 5 borden van Pornestuaen, en met sommige houte imagien en diergelijcke waren: voorts verbranden alle die bancken van Autaeren, twee orgelen, stoelen, bancken, en voorts al 't houdtwerck dat boven en beneden in de Kerck was, met alle die pilleeren die omvielen, uytgesondert 10. of 12. die staende bleven, maer waren alle gekneust, en gescheurdt, sulcx dat men se al heeft moeten afbreecken, en die gantsche Kerck van vooren tot achter toe was gantsch te gronde, onder de voet en niet heel over en bleef staen, dan de buytenste muragie rondts om de Kerck met 't heilich waerdighe Sacraments huysje, het welck seer ontramponeerdt was; voorts waren alle die costelijcke en heerlijcke glasen verbrandt, en aen twee geborsten en geslagen; maer waer 't verwulf was met steen, als de Sacrificie-broeders Capelle, voorts het voorportael aen de Noordtsijde en hadde sonderling geen noodt, met de Kercken-camer, die boven op de Librie solder bekent was. Het miraculeuste, en dat meer te verwonderen was boven al het voorschreven is, dat van die groote helsche brandt, en vervaerlijcke storm die toe woey, en den groote hooge vloedt, die toe was, sulcx dat saemen inundeerden en inbraecken en verdroncken veel dorpen, dieken, menschen en beesten, dat'er niet een huysken, of verkensschot om 't Kerckhof of over de geheele Stadt van der Goude, die overvloedich van weecke rietdack waeren niet ontsteecken worden (Godt danck) dan alleenlijck ontstack het Torentje van St. Catharinen Clooster 's nachts ten drie uyren, en brande heel tot het dack toe af van de Kerck sonder eenige schade te doen; want de colen soo overvloedich groodt als haasnoten en ockernoten op die rietdacken, oock mede in de hoybergen,

en

en in de boesemen van de menschen woeyen, en worden terstondts van selfs doof en gingen uyt, sonder imandt eenige schade te doen. Insgelijcx van de wijngaerden en boomen vast aen de Kerck staende niet en sengde, welck wonder was om te sien: soo dat den lanckmoedigen en goedertieren Godt op ons arme sondaers vergramdt en verstoordt sijnde, ons in 't generael corrigeren en straffen wilden, met dit wonderlijck spectakel en teycken van de executy, verbranding, ruine en desolatie van onse eenige Parochie-kerck op dat door 't selve spectakel een igelijck van ons tot penitentie en bekeering sijns levens keeren soude, 't welck ons Godt gunne door Jesum Christum. besprekken stonden aangetekend.

Was ondertekend by de bovengenoemde zes Kerkmeesteren.

Kerks ongeval staat ter geheuggenisse voor 't Koor met deze Latijnsche en Nederduitsche dichten ten huidigen dagen te lezen.

Conflagratio hujus Templi.

Mille & Quingentis & Quinquaginta duobus
A Christo nato tacite labentibus annis,
Bis sena fani luce hora vespere Nona
Dum ruit hyberno Tempestas horrida cælo,
Aggeribus passim ventorum turbine ruptis
Decussisque polo, tonitru, nive, grandine, nimbis,
Concidit hæc Ædes horrendo fulminis ictu
In flammasque abiit toti spectabilis urbi,
Finitimisque locis, vicinisque urbibus honor,
Arboribus tamen huic Ædi domibusque propinquis
Omnibus illæsis, visu, audituque stupendum,
Omnibus intactis a flammæ & fluminis ira.

Chronologicon.

LVX orbI Vt LVXIt IanI bIs sena bI-frontIs
HorrIbILI hæC tanto fVLMIne teCta IaCent.

't Jaar vijftien hondert twee en vijftig daer beneven,
Den twaelfde, d'eerster maendt, sich s'avondts heeft verheven
Een donder vreesselijk seer, en schrickelijk Blixemslag,
Dat Toorn en Kerck door dees, men hier af branden sag,
Door hagel, windt, en vloedt, oock quam inbreuck van dijcken
Dees waternoodt seer groot, kost menigh niet ontwijcken.
Danckt Godt met herten bly, dat desen brandt voorseyt,
Huys, hut, veer of na by, noch 't volck deed eenigh leydt.

Jaer-gedicht.

IanVarI tVVaeLf des bLIkseMs VIer aLs Godts VVerCk,
DeerLIICk doe Verbrande 's aVondts hIer de oVde kerCk.

J. V. Vondel Treurgedicht op het verbranden van d'Amstel kerk.

Zoeter zal het rijmdicht, door den Prinse onzer Nederlandsche Poëten by anderen Kerkbrand opgesteld, ons Kerk-ongeval betreuren.

De Koningin van Goudaas *hooft gebouwen*
Is nu, helaes! haer blaeuwe sluier quijt,
En moet bloots hoofts verkleumen en verkouwen,
In 't hartje van den guren winter tijt.
Zy klippertant, en zit met naekte scheenen,
Haer pijlers, paers geschroeit, gequetst, gebrant.
Zy treurt in asch, en puin van hout en steenen,
Gemengt met loot, en stael, en glas, en sant,
En koper van haer moë geluide klokken;
Belemmert van haer eiken, zwart berookt,
De vlam heeft haer de pruik van 't hooft getrokken,
Terwijl 't gebeent' der dooden braet en kookt,
En steurt den slaep der Lijken, diep begraven:
Och Burgers bouwt een achtste wonderwerk!

Het getal der Kerkmeesteren verdubbeld.

De Heeren Burgermeesteren en Wethouders aanmerkende, wat zorg en vlijt'er tot het redden van hunne verbrande Hoofd-kerke en het herbouwen noodig ware, dubbelden vijf of zes dagen na den

den brand het getal der Kerkmeeſteren. De bygevoegde waren, *Dirk Hermenſz, Frans Corneliſz, Claes Maertenſz, Dirk Pieterſz en Cornelis Jakobſz.*

Den 19. van Januarius geſchiede d'eerſte gadering tot het herbouwen door de geheele Stad en haare vrydom by Burgermeeſters, Schepenen, en Kerkmeeſteren. Eerſte gadering tot den opbouw der Kerke.

Deze bedroeg, Kerk-boek.

	Pond.	*Sch.*	*Gr.*
200 Jochems daalders.	48	6	8
60 Goude Kroonen.	19	10	0
10 Rooſen Nobels.	8	0	0
1½ Konings Nobel.	2	8	0
2 Henricus Nobels.	1	8	0
8 Hungerſche Ducaten.	2	16	0
3 Goude Leeuwen.	1	4	0
13 Goude Engelen.	7	3	0
21 Halve Realen en 1 Heele.	6	2	8
6 Engelſche Kroonen.	2	0	0
17 Philippus Guldens.	3	16	6
22 Karolus Guldens.	3	17	0
1 Philips Gulden.	0	4	6
3 Souvereinen.	1	10	4
16 Gelderſche Reyers.	3	1	4
3 Goud Guldens.	0	15	0
6 Cruſaten.	2	0	0
2 Veldkroonen.	0	10	4
16 Eemer Gulden.	2	18	8
1 Loevenſe Pieter.	0	4	6
½ Angelot.	0	5	3
20 Hoorens Gulden.	2	0	0
5 Huberts Gulden.	0	9	0
1 Guilhelmus Gulden.	0	5	2

	Pond.	*Sch.*	*Gr.*
16 Penningen van 9 ſt. 't ſtuk.	1	2	6
4½ Philips Schilden.	0	16	6
2 Halve Philips Gulden.	0	4	6
1 Goudgulden.	0	5	0
2 Halve Philips Gulden.	0	4	6
1 Eemder Gulden.	0	3	8
2 Battus Gulden.	0	6	4
½ Davids Gulden.	0	2	2
1 Carolus Gulden.	0	3	6
½ Eemder Gulken.	0	1	10
32 Snaphanen.	1	9	4
Een vremde penning.	0	6	0
Aan vremd Silvergeld.	0	8	6
Aan Franſche Stuivers.	0	16	11
Aan Stuivers.	13	8	0
Aan vieryzers.	0	19	6
Aan elf penningen.	0	9	2
Aan vijf Deuytzen.	0	19	2
Aan diverſe payementen.	1	5	0
Noch waren der bevonden 31 Goude, wegende zamen een onze en vijf Engelſen, by den Goudſmit geſchat op	28	0	0
Zes zilvere koppen wegende			

	Pond.	*Sch.*	*Gr.*
gende vijf onzen, vier Engelsen.	7	15	8
Twee Zoutvaten, twee zilvere koppen met een kopje wegende zamen 5 onzen 14 Engelsen.	7	18	2
Allerhande zilverwerk als knoopen, spengen, en anders, wegende zamen 10 Mark 5 Onzen.	21	5	0
Twee volle Riemen genaamd Twijnen.	11	16	8
Zekere Riemen vijftige wegende 3 Mark 4 Onzen.	6	10	6
Tien zilvere vergulde Ringen, wegende 2 Onzen, 3 Engels.	0	15	0
Een Goude Ring wegende vier Engels.	0	10	8
Zes zilvere koppen verkogt voor	8	0	0

Gerrid Pietersz. de Gordel te Dordrecht het Goud en Zilver verwisselende, mocht'er niet meer als 56 ponden 14 schellingen afmaaken, zijnde 't zelvige te hoog van den goudsmit gewaerdeerd geweest. Verscheide andere vereerden ten zelvigen einde jaarlijksche renten, stelden eenige besprekken, als *Lijsbet Coomen Jansz.* Dochter, Weduwe wijlen *Huig Gerridsz. Hoopcooper*, beloofde schriftelijk voor Notaris en getuigen, alle jaar aan St. Jans Kerke te geeven zo lang zy leefde, 6 0 0

Waar van 't eerste jaar verschijnen zoude den 12. Januarius, den verjaardag van den brand 1553.

Noch besprak zy na haare dood uit haar gereedste penningen en goederen ten voordeele dier Kerke eens 100 0 0

Hr. *Willem Raes* Priester zeide de Kerke te geeven 0 15 0

De Weduwe van *Jan Gijsbertsz. de Bruin* met haare Dochter *Meyns* zeiden te zullen geeven 8 6 8

Jan Cornelisz. Loos beloofde binnen 's jaars ter herstellinge der vier nieuwe pylaaren ontrent de Ysere Kapelle 4 3 4

Noch wierd de Kerke een Obligatie gegeeven, spreekende op *Trijn Luite*, daar noch aan reste 5 10 0

Noch een Eigen van een Molen buiten Kleywegs Poort houdende vijf schellingen. 4 0 0

Jonge Jan Bos gaf de Kerke een Schulden-brief, op jaaren te betaalen 7 0 0

De twee Maagden en Dochters van *Jacob Jansz. Moel* gaven een losrenten-brief te lossen de penning 16, en is 16 0 0

's An-

's Anderen daags, den twintigſten van Januarius quam'er van de geenen die men niet hadde t'huis gevonden in alles 19 9 0

Grietje Pieter Willems gaf een lijfrenten brief, houdende op haar lijf van drie ponden jaarlijks, doch zy ſtierf den 22. Januarius 1552.

Verſcheide plichtige wierden in een geldboete voor den opbouw verwezen.

In alle kerken wierd op zon-en-feeſtdagen ten dien einde ingadering gedaan.

Het opruimen der ſteenbrokken en puin nam de gemeente uit liefde by de hand, die met pijpen en trommelen by beurten daar na toe en weder af toogen, ja zelfs *Appelen* van 15. 12. 6. 3. toebrachten. Deze beurten gingen niet als eens geheel om, en voor de tweedemaal alleen tot de Gouw. Den twintigſten van Januarius raadſlaagde de gantſche Vroedſchap over den kerkbouw, en beraamde het aanneemen der werk-baaſen. Opruiming der puinhoopen.

Navolgens dit beſluit wierd *Cornelis Frederiksz* van der Goude den vijftienden van Maert by opene acte en verding aangeſteld tot opperbouwmeeſter over het geheele werk, en wierd uitdrukkelijk bedongen dat hy borden ofte patroonen moeſte maaken van het gebouw, opzicht hebben, en ordre ſtellen over ſteenhouwers, metſelaars, timmerluiden, en vordere werkluiden, alles ten beſten oirbaer. Hier voor zoude hy 's jaars genieten de ſomme van twee en twintig ponden vlaams, en tien ſchellingen, alle vierendeel jaars een gerechte vierdepart van dien t'ontfangen: des moeſte hy twee uuren voor, en twee na den middag in de kerke zijn. Af, ofte ziek wezende zou men hem voor yder dag tien ſtuyvers korten. Uit de ſtad vermocht hy niet als met believen der kerkmeeſteren, en voor af den werkluiden hun werk beſteld hebbende, te reyzen. Sijn loon zoude loopen zo lang'er noch twee of drie aan den kerkbouw doende waren. Des hadde hy geen bik ten dienſte, tot dat het kruiswerk was gemaakt, hout en tras tot het jaar 1555. Onderhield hy het bedongen niet beſtiptelijk, of bleek het by Burgermeeſters dat het werk by dezen of geenen mismaakt wierd, dan ſtond het den Burgermeeſteren vry hem af te danken. Trok hy onder de hand eenig voordeel van 't daggeld der werklieden, zulks zoude hy van 't ſijnen moeten miſſen. De kerkbouw aanbeſteed.

Claes Dirksz van der Goude nam men voor oppertimmerman

aan, ſijne ſolde was winter en zomer als hy werkte op negen ſtuyvers daags, zonder ſpaanderen, of voordeel van de knechts. Hy was 2. jaaren en meer doende om 't *bellefrye*, daar de klokken inhangen, den *tooren*, en kap van 't koor te maken.

Evert Jakob Philipſz van der Goude wierd voor den eigen dagloon van negen ſtuyvers, oppermetſelaar gemaakt. Sijne knechts zouden zes ſtuyvers daags vry trekken, zonder hem iets 'er van uit te keeren.

Meeſter *Henrik vanden Berg* verkoor men tot opperſteenhouwer, hy zoude daags zeven ſtuyvers voor ſijn hoofd winnen. Doch na het verloop van een half jaar van d'Amſterdammers gehaald, quam *Claes Aelbertſz* van der Goude in ſijne plaatſe; deze bedong voor elken voet houwens der pedeſtalen drie grooten. De pilaaren in 't koor en kruiswerk leverde meeſter *Lieve van Maellen*, Gentenaar, maakten alle de boogen tot achtien toe, den voet voor achtentwintig ſtuyvers.

Roelof de ſmit maakte al 't yzerwerk voor de kerk, met noch twee of drie andere meeſters. *Roel* de ſleeper diende de kerk, en hadde, naar eyſch van 't geen aangevoerd wierd, hulp en loon. Een menigte *houtzagers* wierden daagelijks yder met zes ſtuyvers beloond. Het *weſelshout* wierd te Dordrecht, het *vuure hout*, maſten, ſprieten, deelen, ſparren, enz. t'Amſterdam gekogt. Zeven honderd vijftig voet *Benthemmer blokſteen* leverde *Lambert Starman*, te Zwol, den zevenden van April dezes jaars, de hondert voet voor tien Philips gulden min een oort. Van Kampen quam een ſchip ſteen, groote *ſtukken*, *van vier*, *vijf*, *en zes voeten lang*; *een*, *en twee voeten breed*. Deze bleven vier en meer jaaren onverbezigd leggen. De *gebakke ſteenen* wierden op den Yſſel te Haaſtrecht en daar boven gekogt. Den tienden van Junius kogtmen van *Cornelis*, ſteenplaatſen te Haaſtrecht, 13000 dubbele ſteenen, het 1000 voor 20 ſtuyvers, en gaf voor 't overvoeren 2 ſchellingen, en 't opbrengen eenen ſchelling, 3 grooten. Den zeſden van Auguſtus kogtmen te Leiden 13000 roode ſteen, het 1000 voor 26 ſtuyvers, de vracht een ſchelling, 3 groot.

Inkoop van Bouwſtoffen.

Den eenentwintigſten September kogt men van *Jan Corneliſz Steenbakker* 22000 klinkers, het 1000 tot 22 ſtuyvers. De *kalk* te Dordrecht, de hoet voor tien ſtuyvers. Het ſchip *zand*, van Haarlem, of Leiden, koſte acht ſchellingen, 8 groot. Verſcheide

de klokgieters van Utrecht, Mechelen, Gent, en elders, wierden tot het vergieten der klokken door de Kerkmeesters beschreven, doch deze konden geen voordeliger verdrag dan met eenen *Jan Jasperſz Moen* te 's Hertogenbosch sluiten. Hy zoude voor sijnen arbeid, gevaar, en kosten 48 stuivers hebben voor de honderd ponden; een derde gereed, en de twee volgende jaaren yder jaar een andere derde, mits hem 200 ponden goede Stolwijkse kaesen by het overzenden der klokspijze (op kerke kosten) toequamen. Mits zoude hy de gegotene klokken op sijne kosten Ter Goude leveren, laaten hangen en luiden voor sijn risque. Hier van passeerde men den achtsten van Julius 1552. behoorlijke acte. Volgens stads regiſter verreisden in 't jaar 1552. op ordre van den thresorier, *Claes Dirksz* en *Jan Gijsbertsz* na Amersfoort, om eene afteekening van den tooren in te haalen, en naar die den tooren alhier te maaken. Klokken aanbesteed. Tooren,

Pieter de leydekker, reisde om *leyen* te koopen na Andernake op den Rijn, had daags voor reiskosten 3 stuivers, was tien dagen uit, en had met eenig verschot in alles zes schellingen en zes grooten verteerd. Deze *Pieter* en *Jochem Lambrechtsz* namen het koor, trans, en kruiswerk aan te dekken met leyen by de roe, yder roe voor arbeids loon twee en twintig stuivers, des moesten zy de gooten voor 't eigen geld met lood leggen. en dak besorgd.

Het *lood* wierd t'Amsterdam gekogt voor negen schellingen het honderd: 12000 *leynagelen* t'Antwerpen en Amsterdam voor 10 schellingen, en daar ontrent: de *leyen* te Dordrecht, couverdak de rist voor 26, 28, 29, en 30 stuivers, naar de tijd en koop was. Het dak wierd op wagenschot gedekt, welk wagenschot in een gegroefd was. 't *wagenschot* wierd t'Amsterdam om 48 R. guldens of daar ontrent gekogt. In den eersten was men van meening het overige der kerke met *riet* te dekken zeven duimen dik, de roe voor 26 stuivers (zijnde de rietdekkers *Cornelis Meesen*, met noch drie anderen) maar om 't gevaar van brand t'ontgaan, en om dat het niet konden dicht maaken, liet men sperren doorzagen, *en pannen* Ter Goude koopen, 't honderd voor tien stuivers, en *Jochem* en *Pieter Lambrechtsz*, 't dak daar mede, 90 roeden lang, dekken, de roe voor 4 stuivers, zonder strijken.

De Wethouders en Kerkmeesters bespeurende wat overgroote gelden tot het betalen der werkluiden, en inkoopen der werkstof- Tweede geld gadering.

sen nodig waren, wenden, na hunne voorgaande bezorginge, nieuwen vlijt aan tot het inzamelen der vereiste sommen.

Den zestienden van April vereerden de Dekens van St. *Alexius* een kelk, twee kopere blakers, en twee rentebrieven van 19 schellingen 's jaars.

Ter zelviger tijd lieten de Burgermeesters en Vroedschap, door *Cornelis de Crael*, advijs inhaalen van den Raad in den Haag over zekere Hofstede in 't land van Stein om de zelvige en andere kerkgoederen te beswaren of te verkoopen, ter voortzettinge van het Kerkgebouw, om het aan 's Konings geheimen Raad te Brussel in te leveren; 't welk vergund zijnde is gemelte Hofstede belast met een hoofdsomme van twee duizend Rijns guldens, opgeschoten door de Keulsche *Carmeliten*, waar van de kerk jaarlijks aan renten honderd en vijf en twintig Rijns gulden betaalde, verschijnende het eerste half jaar den 8. van November 1553. *Teunis* de bode ontfong voor het inleveren van 't requeft te Brussel twee schellingen en tien grooten. Den eenentwintigsten van Augustus gingen twee in elke buurt met zakjes om, tot den opbouw van de kerk, zo binnen als buiten de stad.

Eerste Misse den vierden September zijnde Kermisdag.

Den vierden van September, zijnde Kermisdag, wierd voor d'eerste maal weder de Misse en kerkdienst in 't koor gezongen, en wierden zes honderd koekjens den kinderen ter gedachtenisse uitgedeeld; het honderd was gekogt voor vijf schellingen.

Den twee en twintigsten van Mey des jaars 1553, rekende de Kerkmeesters met *Cornelis Jacobsz Houtman* over de doodkisten geleverd zedert den drie en twintigsten van Junius des jaars 1552. betaalden 80 kisten, 70 van eyken, 10 van boekkenhout; yder eyken kist gerekend tot 16 stuivers, en boekken tot 8 stuivers het stuk.

Verzoek tot het vereeren van kerkglasen.

Den negen en twintigsten van October verreisden *Gijsbert Jan Martensz*, Burgermeester, met een bode, *Jacob Jansz*, *Dirk Cornelisz*, Rentmeester, *Dirk Pietersz*, glasschrijver, en *Pieter Jansz*, na Utrecht, om aan den Deken van St. Marie, den Heer *Hermas Lethmaet*, en voorts aan den *Suffragaan*. . . . . en Mr. *Gornelis Ruysch*, eenige glazen, reeds van den Deken toegezegd, te verzoeken, om die te stellen in den trans van 't *koor*; mede van de zangboeken van de . . . . . . ik denke *Brigitine* Nonnen, van Zoest. Tot de reis wierden zes dagen besteed; kosten, loon, en voorts quam t'zaam op twaalf gulden en dertien

tien ſtuivers. Men begon nu na te ſpeuren dat het in dagloon werken vry ten onprofijt ſtrekte, en dierhalven ander beding te maaken. De ſteenhouwer *Claes Aelbertſz*, met de ſijnen over 't jaar nu bezig om van de geſchondene ſteenbrokken, pedeſtalen te houwen, had voor den voet 3 grooten, nu beſteeden de Kerkmeeſters dien voor 7. ook wel 6 duiten. In plaatſe van de goudſche timmerluiden wierd een Mr. *Cornelis Frerikſz* ontboden van Montfoort, deze nam aan met ſijne twee zoonen en twee knechten by den hoop het timmeren van vijf vakken in den trans achter het koor, het vak tegen vijf en dertig Rijns gulden, mits leverde de kerk het hout. De goudſche timmerluiden hadden geweigerd het vak aan te neemen voor zeſtig Rijns gulden; doch nu omzichtiger, nam *Claes Dirksz* vier vakken aan de noordzijde van den trans aan, het vak tegen 37. Rijns gulden. Insgelijks deede *Pieter Claesſz* met de andere vier vakken aan de zuidzijde. *Claes Dirksz* hadde, op dat deze panden niet zouden mistimmerd worden, voor ſijn toezigt tien Rijns gulden. Noch wierd aan Mr. *Cornelis Freriksz* beſteed by den hoop het geheele kruiswerk met het daar opſtaande toorentje voor vier en veertig ponden vlaams. Waar by hem van ymand noch een pond vereerd wierd. d'Eigen maakte ook de afleuning met alle de banken in en om het koor, ſchoot het koor voor en achter af voor eens vijf en twintig Rijns gulden, de banken rondom de kerke en de afloosinge voor 25 Rijns gulden. d'oude kerkſchriften zeggen van dezen trouwen werkbaas zeer veel goeds.

Nieuw beding met de werkluiden.

De metzelaar *Evert Jacobſz* verhoogde het nieuwe werk 24 voeten hoog op de oude ſteen, metzelde de pilaaren om 't koor, en het muurwerk tot boven toe, de vier pilaaren voor 't koor aan 't kruiswerk, en alle de zes boogen in 't choor met de pilaaren, alles tot groot nadeel zonder aanbeſteden; want dit duurde meer als twee volle zomers, weshalven men te rade wierd een beſtek te maaken; volgens dit wierd hem aanbeſteed by den hoop het metzelen van vier pilaaren voor 't koor in 't kruiswerk, twintig boogen en al wat'er in 't kruiswerk te metſelen was, twee gevels twaalf voet af te breeken, het koor te pleiſteren, en de poſten te maaken voor de ſomme van 47 ponden vlaams, des leverde de kerk, kalk, ſteen, zand, enz. Om de zelvige rede wierd *Roelof*, ſmit, van ſijn werk verſteeken, en van de kerkmeeſters tot hunnen ſmit aangeſteld een *Jacob*

 Janſz,

Jansz, om dagelijks van 't oude kerkyzer groot en klein nieuw werk te smeeden voor zes stuivers daags, winter en zomer, het huuren van nodige knechten bleef aan hem, des deed de kerk aan de zuidzijde van den tooren eene met pannen gedekte lootse opslaan, bezorgde hem aanbeeld, hamers, blaasbalken, koolen, en anders. Dus wierd al 't yzerwerk, zo van kerke als tooren van 't oude gesmeed.

Klokken gegoten. Goudsche Chron.

Om het gieten der klokken te bezorgen was korts na de aanbesteedinge *Dirk Willemsz* na 's Hertogenbosch verreist, in 't jaar 1554. begaven hen *Claes Marcusz* en *Jacob Jansz* derwaarts, om de nieuwe klok *St. Salvator* te zien gieten. Zy waren vijf dagen op weg, en verteerden 7 gulden 8 stuivers. De *St. Salvator* klok woeg 5993. ponden, de twee panden van 81 pond, daar deze inhangd, ingerekend. De klok *St. Martinus* woeg 4000 ponden, en 37 ponden voor de pannen. Deze koste van vracht, van 's Hertogenbosch tot der Goude, 6 schellingen, 5 grooten, wierd qualijk luidend bevonden, des moest de gieter die na hem neemen, die ze ontrent den Briel aan den man hielp. De nieuw gegoten was van binnen schilferig, ratelschillig en schreeuwend van klank, men brakze, verbeterde de spijs, en deed den meester, die men van vermangelinge der oude klokspijse vermoeide, buiten dijkspoorte, daar toen d'eerste windmolen op den dijk stond, vergieten: wierd goed bevonden, woeg 9018 ponden, en voerde den naam van *St. Jan Evangelist*.

De derde klok van de kerks klokspijse gegoten, *St. Jan Baptist* genaamd, was de *Sla-klock*, en woeg 7729 ponden. Deze klok 139 jaren in den toorn gehangen hebbende, is, op bevel der Regeerders, door *Frederik van den Berg*, horologiemaker, en *Dirk Schorel*, stads timmerman, op den 19. Junius des jaars 1691. in stukken geslagen, en aan *Ouderogge* geschutgieter te Rotterdam verkogt.

Uittreksel uit een hand-schrift berustende onder den Heer Burgermeester Paulus Louff, we-

Op den 25. November 1578. hebben de Heeren Burgermeesteren en Tresoriers der Stadt Gouda aanbesteedt aen Mr. Hendrick van Nuys Burger tot Hasselt in den Lande van Luyck, en Gerrit Smaeden Matthijsz, sijn swager om te maecken en te leveren een spelende Vyrwerck bequaem sijnde om te dienen tot speelwerck van 16 Clocken, yder Clocke twee hamers hebbende, en spelende drye en vier partyen, sulcks het uyrwerck tot Delft doende is, en sal het selve net en puntich, beter en niet arger moeten gevrocht wesen, dat alle die rade-

raderen soo swaer en groot, als 't werck eenigsins sal mogen lijden, en verdragen, spelende en wijsende te maecken na behooren: daer voor betaeldt sal worden voor yder hondert in de Stadts wage te wegen de somme van 19 gulden 15 stuivers, mits dat uyrwerck niet swaerder sal wesen als 12000 ponden, of 1000 ponden min of meerder, en indien 't selve uyrwerck de swaerte van 13000 ponden te boven ging of excedeerde, sullen in sulcke gevalle d'aennemers daer af niet genieten. gens het Uurwerk.

Op den vierden van Augustus dezes jaars, openden de twee Kerkmeesters *Claes Martensz*, en *Simon Geenen*, alle de offerblokken en kisten, en wierd bevonden, Offerblokken geopend.

	p.	s.	g.
In den kist by de collatie broeders.	0	19	12
In 't blok achter de kerk.	0	8	2
In 't blok voor de kerk.	2	3	0
In den kist binnen de kerk.	1	10	0
In den kist van St. Catharine gasthuys 9 R. G. 17 st.			
Op den tweeden van September wierd onder de hoog-misse, by *appelen*, door priesters, wethouders, kerkmeesters, gildebroeders, en gebuurten in alles geofferd zo aan geld, als zilverwerk.	43	0	0
's Daags na den Kermisdag trok men eene lotery, in een huis of lootsje opgeslagen op de markt, daar men 4 schellingen 2 grooten voor 't maaken van gegeeven hadde. Van deze lotery quam ten voordeel der kerke.	64	8	4

Lotery.

Op den derden van September leverde *Witte*, koperslager te Delft de kopere plaat, daar *St. Jans beeld* in uitgesneden wierd, weegende zestien ponden, 't pond tot 3 stuivers 8 penningen. *Herman Michielsz*, oud Kerkmeester, deede het op sijne kosten vergulden, waar na het op den huys van 't koor gesteld wierd. Kopere plaat van St. Jan.

Een *metaal kruis en Pellikaan*, 't geen voor 't koor plagt te staan, door den brand geschonden, wierd hermaakt voor de somme van twaalf gulden. Het metaale kruis hersteld.

Den 18. November wierd de klok *St, Jan Baptist* gewijd, en 2 schellingen 2 grooten geofferd.

Van al zo kleine waerde was de gadering, die het monikprediken ontrent en op 't hoogtijd van Paaschen des jaars 1555. ten ge- Gadering onder het Monik-

ken preeken. gemeene inbracht, waar van de oude kerkſchriften deze aantekeninge hebben.

	p.	ſ.	g.
Op Wittendonderdag van de Monikken	0	6	7
Op dito dag in 't Avondmaal.	0	19	6
Op Goe vrydag 's nachts onder de paſſie.	0	12	4
Op Paaſchavond van de Monikken.	1	9	10
Op Paaſchdag van de Monikken.	6	16	1
Op Paaſchdag 's achternoens in 't ſermoen.	0	6	4
Op den anderen Paaſchdag van de Monikken.	1	13	1
Op den derden Paaſchdag van de Monikken.	0	4	5

Voor preekloon wierd den Monikken van de Kerkmeeſters op den tweeden Paaſchdag vereerd een half lam, twee lamſ. . . . 12 ſtuivers, een half weer met een ſtuk kalfs vleeſch van 11 ponden, koſte alles 8 ſtuivers, aan eyerkoeken, appelen, noten 12 ſtuivers t'zamen 10 ſchellingen. De Kerkmeeſters en Wethouders betaalden den wijn. Hier en boven haalden de Minrebroeders 's daags na Paaſche voor de gemeene broeders hunne gewoonlijke acht kannen wijn.

De kruisgang in de verbrande kerke.

Op 's Heeren Hemelsvaarts avond ging men niet naar gewoonte buiten op *'t oude Kerkhof*, maar men preekte in de verbrande kerk, doch der wierd verzuimd om te gaan.

Op den Hemelsvaartsdag quam in de ochtent preeke 4 ſchellingen 1 gr. onder de hoog-Miſſe 1 ſch. 2 gr. in de lade.

Tax op beſterffeniſſe ten voordeele der kerke. Kerk-b.

't Schijnt dat by de Wethouders zekeren tax op erffeniſſen en beſterffeniſſen ten opbouw der kerke gelaſt was: want een *Jan van Wieringen* alhier overleeden zijnde, gaf ſijn erfgenaam, een Amſterdammer, 6 ſch. 8 gr. van exſu. Eene *Marritje Dirks* dochter, ervende van haare ouders zes honderd R. guldens gaf 2 ponden.

Ook genoot de kerk jaarlijks de huur van de lijnbaanen, boogen, huisjens aan de Veerſtals poorte, en eenige renten in Bloemendaal. *Jan van Cleef* was thans Rentmeeſter der kerke, en trok twee ponden vlaams 's jaars tot ſijn ſalaris.

Lof der Goudſche Stedelingen over het herbouwen haarer kerke.

d'Edelmoedige mildaadigheid der Goudſche Stedelingen in 't opbrengen van zo veele en groote geldſommen, (hoewel anderzints klein van vermogen, en niet vet van rijke kerkgoederen) verdiend des te meer haren lof.

DER-

DERDE HOOFDSTUK.

KONSTRYKE KERK-GLASEN.

Hunne verbeeldzels. By wien, wanneer gegeeven. Door wat Glas-ſchrijvers uytgevonden, en gemaakt. Door geheel Europe vermaard. Bezichtigd en gepreezen door de grootſte Konſtenaars. Haare tekeningen beſchreven. Welke, en waar overig. Opzichters en herſtellers der geſchonde glaſen.

In 't jaar 1555. wierd het eerſte kerk-glas recht achter 't koor en hoog Altaar ingezet. Het vertoond Chriſtus door Joannes in de Jordaan-ſtroom gedoopt, den nederdalenden H. Geeſt, in de gedaante eens duyſs, en de woorden des Vaders, *Deze is* enz. De geever was de doorluchtigſte Heer, *Georgius van Egmont*, zeſtigſte biſſchop van Utrecht, en Abt van *St. Amand*, tuſſchen Doornik en Valenchienne. Hy hadde dien biſſchoppelijken ſtoel zedert 't jaar 1533. bezeten, en overleefde drie jaaren na dezen jaare 1555. Sijn hert wierd begraven t'Utrecht, ſijn lijk te *St. Amand*. Sijn afbeeldzel, naar het leven, knield in biſſchoppelijk gewaad beneden op den voorgrond. De H. *Martinus*, Schutsheilig van 't Biſdom, ſtaat achter hem, een aalmis uitdeelende aan eenen lazarus bedelaar, die ſijn napje toereikt, boven dezen ſteeken uit de wolken twee handen met goude ſtukken, en deze woorden.

I. Kerkglas Chriſtus doop vertoonende. Waar van Georg van Egmont biſſchop van Utrecht geever was in den jaare 1555.

Aperis tu manum tuam. Exerce pietatem.

De bedelaar, en nevens leggende hond, munten boven alles in tekening, en doorſchildering uit. Men verhaald dat zeker Venetiaanſch Edelman het hoofd van den bedelaar voor zo veel gouds, als'er nodig was om het te dekken, aanbood te koopen. De teekenaar en ſchilder van dit glas is *Dirk Pieterſz Crabeth*.

's Bisschops geslacht wapenen hier te zien, zijn van Vaders kant: *Egmont*, *Meurs*, *Arckel*, *Kleeff*, *Liningen*, *Zarwarden*, *Gulick*, *Berg*. Van Moeders: *Werdenberg*, *Baden*, *Wirtenberg*, *Oostenrijk*, *Zimmeren*, *Nassau*, *Brandenburg*, *Loraine*.

Het jaar 1556. bracht drie nieuwe glasen ter Kerke in.

II. Kerkglas, verbeeld Christus onder sijne discipelen by de Jordaan, gegeven door Corn. van Myerop, Prooft, en Aarts-diaken van Utrecht in den jaare 1556.

Het eerste, zuidwaarts naast het voorgaande, verbeeld Christus wandelende onder eenige discipelen, en in 't verschiet Joannes doopende aan de Jordaan. Deze duid het uit voor Christus eerste predikaatsie; geene past het toe op het geschil over Joannes en Jesus doop tusschen wederzijds leerlingen gerezen, van Joannes den Evangelist verhaald, Hoofdst. 3: v. 22. De voorste personaesien heeft men altijd geacht naar het leven te zijn. Een, voor Christus staande met een kort manteltje, roode platte muts, en spaanschen broek, was (zo heeft men van ouds getuygd) *Jan Dirksz Lonk*, leerling van *Dirk Crabeth* (deze is de teekenaar en schilder van dit werk) hy wierd Secretaris van den Castelein *van Swieten*, en stierf op den eigen dag, als Leiden wierd ontzet. Onder is het afbeeldzel van den geever den Heer *Cornelis van Myrop*, prooft, archi-diaken van Utrecht, en kanonik van St. Salvator, of oude Munster, met het wapen *van Cuyck*, sijn geslacht. Voor hem zit de H. Maagd Maria met haar kind, omringd met de zon, tredende de maan, en een wandrochtig serpent. Men prijst de konst en hooge koleur van haar purperen rok, en rooden mantel boven al dat in de kerk is. Achter staat de H. *Benedictus* met een staf waar op een zwarte rave zit, nevens vyer, koolen, en vlam: by teekeningen van wonderdaden aan en van dien heiligen uitgewrocht.

III. Kerkglas, vertoond Joannes den Koning Herodes bestraffende, gegeven door Wouter Bylaer, Balyer van de Maltheeser

Wouter van Bylaer, *Balyer van St. Catharine*, *Commanderie der Maltheese Ridders* t' Utrecht, vereerde deze kerke in 't eigen jaar, het zuidwaarts aan volgende glas, waar in Joannes den koning Herodes over sijne bloedschande bestraft.

Voor het afbeeldzel van den *Balyer* zit een Maria met haar kind, achter hem *St. Jan* met een lammetje op den erm, en de H. *Catharina* met haar zwaerd en rad. Sijn spreuk, *moderata durant*. *Maat houd staat*, leest men tusschen het boven en onderwerk.

De zes bystaande wapens zijn zonder geslachtnaamen. De meester van dit werk word gezegd een Antwerpenaar, doch onbekend te zijn, deze, als hy'er mede quam, ziende de reeds ge-

daane

daane glasen door *Dirk Crabeth*, zoude gezeid hebben: *zijn hier zulke Meesters, dan behoefd men ons t'Antwerpen niet te zoeken.* Waar op hy, zonder op de maaltijd door de Wethouders hem toebereid te verschijnen, in stilte vertrok. Voor 't einde des jaars 1556, wierd de Goudsche kerk noch met een derde glas, ruim zo goed als 't voorgaande, verlicht. De bekostigers van 't zelvige waren *Gerrid Hey Gerridszoon*, *Margarita Henriks*, sijne huisvrouw, *Frederik Ariensz* en *Geerberg* sijne dochter, Goudsche inboorlingen, alle ten halve lijve onder 't werk te zien.

Ridders t'Utrecht in den jaare 1556.

IV. Kerkglas, bekostigd door Goudsche inboorlingen,

Het glas vertoond Joannes gevankkenisse en gesandschap tot Christus, een rol om hoog; met deze woorden: *zijt gy die koomen moet, of hebben wy een' anderen te verwachten?* Op den voorgrond verschijnt een bezeten, ysselijk gewrongen, uit wien de booze geest ten monde uitvaard, een blinden van een hondtje geleid; den melaatschen kent men aan sijnen klap, den kreupelen aan den kruk. In 't verschiet bukken twee van Joannes afgezondenen voor de traalie van sijnen kerker, hem de weder boodschap doende. De vermaarde *Rubens*, de Goudsche kerkkonst bezichtigende, nam de moeite van op een ladder te klimmen om dit werk des te nader te bezien.

verbeeld Joannes gevangen, sijne leerlingen na Christus afvaardigende.

Evenveel glaslichten wierden in 't volgende jaar 1557. ter kerke ingebragt. d'Eige konstenaar *Dirk Crabeth* ondernam en voltrok op ordre van den *Luikschen Bisschop*, het konstrijk glas van Joannes preekende aan de Jordaan. Een werk boven andere vol van ordonantsie, 't geen de menigte van beelden, gestalte, aardige toestel van kleederen en mutsen sijns beziens waerdig maaken. De geever legd nedergeknield voor een *Salvator* beeld, omringd met wolken waar in de vier Evangelisten onder gewoone zinteekens te zien zijn. De troonjes zijn overprijsselijk. d'Omhangende wapens des Bisschops zijn van Vaders wegen: *Bergen Bouterſen*, *Sainct Simon*, *Sarbourg*, *Brimeur*, *Rambure*, *Gridivre*, *Winoxbergen*: van 's Moeders, *Croy*, *Loraine*, *Luxenburg*, *Barre*, *Chateaubriant*, *Touteville*, *Meurs*, *Touteville*. De bygevoegde spreuk is:

V. Kerkglas, geschoncken door eenen Bisschop van Luik, vertoond Joannes predikende aan de Jordaan.

Velis quod possis.

Wild dat gy kunt.

De noordzijde van 't kruispand wierd eerst buiten het koor met een Koninglijk glas gesierd. Dit glas noodzaakt den aanschouwer om sijne groote hoogte achterwaarts uit te treeden. Het bestaat

VI. Kerkglas in 't noorder kruis-

pand gaf Koning Philippus II, het bovenſte deel vertoond Salomons Tempel weydinge, het onderſte Chriſtus laatſte Avondmaal.

ſtaat uit twee deelen: het bovenſte vertoond d'inweydinge des Tempels door Salomon, die voor het offer-altaar met uitgeſtrekte ermen nederknield, benevens ſtaat het groote watervat by een hoop volks, boven ſtaan de woorden: *Audivi orationem tuam; & ſi ambulaveris coram me, ſicut ambulavit pater tuus, ponam thronum regni tui ſempiternum. Quicumque oraverit in loco iſto, exaudivi eum.*

Laudate Dominum quoniam bonus, quoniam in ſaeculum miſericordia ejus.

Ecce Salomon hîc. Ecce plus quam Salomon hîc.

Slaande het eerſte op Koning *Philippus*, het tweede op *Chriſtus* in dezen Tempel, en *het Avondmael.* Dit Avondmaal verbeeld de onderſte helft. *Philippus* Apoſtel, naam-heilig des Konings, heeft de voornaamſte rolle, en zegd:

Domine oſtende nobis patrem, & ſufficit nobis.

En de Heer wederom, *Philippe qui videt me, videt & patrem meum.*

Men leeſt noch deze ſpreuken: *Exit aulâ proditor. Dominus mihi adjutor. Veritas temporis filia.*

Op de voorgrond knielen *Philippus*, Koning van Spanjen, en ſijne Vrouw *Maria*, Koningin van Engeland, beide Koninglijk uitgedoſt.

Het onderſchrift is: *Illuſtriſſimus Philippus D. Caroli invictiſſimi Caeſaris Auguſti filius, Dei Opt. Max. gratia Hiſpaniae, Angliae, Franciae, utriuſque Siciliae Rex, Archidux Auſtriae, Dux Burgundiae, Brabantiae, Gelriae &c., Comes Flandriae, Hannoniae, Hollandiae, Zeelandiae, ac Dom. Friſiae, &c. P. P. Clementiſſimus & Religioſiſſ. princeps: Ædis hujus decorandae ergo donavit. Cujus Thronus tanquam Sol totum complens orbem ſtet in ſempiternum. Servatoris Chriſti. anno* 1557.

Wederzijds ſtaat een Engel; de rechter houd een zwaerd, met deze woorden: *Juſta impero.* De ſlinker een drinkſchaal met deze: *Tempora tempore.* Op de grond leggen, maat, winkelhaak, paſſer, enz. *Philip* vertrok twee jaaren na dezen in 't jaar 1559. van Vliſſingen na Spanje.

VII. Kerkglas, verbeeld den Diaken

De zelvige konſtenaar *Dirk Crabeth* teekende en ſchilderde binnen dit jaar noch een derde glas, naaſt het zuider kruispand, waar in hy den Diaken *Philippus* verbeeld, predikende en wonderen doende binnen Samarie. De Prins *Philip*, Grave van

Zour,

Zour, Heer van Linges, Wassenaar enz. dit glas geevende zegd men dat hy het ziende, op den Schilder misnoegen opvatde, om dat men sijn afbeeldzel, niet onder, maar tusschen de gemeene kreupelen, enz. geplaatst hadde. Sijne geslacht wapenen pronken des te lustiger. 't Jaar 1558 bracht niets nieuws van glasenkonst in de kerke; dat van 1559, een, het tweede benoorden het koor, de Boodschap van den Engel *Gabriel* aan de Overheiligste Maagd vertoonende. Men weet'er geen Meester van, maar wel dat het *de Abt van Bern* (een Abdy van Norbertinen eertijds ontrent Heusden gelegen, gestigt in 't jaar 1134. door *Fulcourt van Bern*, eertijds Prins tusschen *Maas* en *Waal*, en Graaf van *Teisterband*, die ter herstellinge van een doodslag, sijn burg, en zich zelve ten kloostere opdroeg. d'Abdy is vernield 1579. en d'Abt met de sijne na den *Bosch*, en na dezen na *Vilvoorden* geweken) *Theodorus Spiering de Wel* aan deze kerke vereerde, die'er in afgeschilderd was.

Philippus binnen Samarien wonderen doende, vereerde de Prins de Lignes, Heer van Wassenaar. 1559.

VIII. Kerkglas, Mariaas Boodschap, gaf d'Abt van Bern.

Wanneer, na het verloop van een geheele eeuw zonder glas verloden, nodig geacht wierd zulks ter behoudenisse der kerkglasen te doen, wierd dit oude glas, die kosten niet waerdig geoordeeld, op besteedinge der Kerkmeesters door *Tombergius* glas schilder (van wiens aanteekeninge ik my in deze glas beschryvinge der kerke bedien) heel vernieuwd, zonder echter het eerste verbeelde te veranderen. Zelfs op 't verzoeck der vrienden vanden eersten geever zijn 'er twee wapenen inbehouden: het een van den Grondvester der Bernse Abdy, *Flockholdus*, of Fulcourt; het ander van den Abt, en geever *Theodorus Spiering de Wel.* Hier op slaat dit latijnsch vers.

Me dabat Antistes Bernhardi Wellius olim,
Ædiles senio jam periisse vetant.

Daniel Tombergius dit eerst verlooden en herstellen der kerkglazen by de hand hebbende, vereerde sijne aanbesteders met deze rijmen:

Den Offerschat der konst en gonst der Monarchyen
Hier in het rond der Kerk' van over honderd jaer
Noch zigtbaer zich vertoond, als met gebooge knyen;
Dien Phenix stof en lof men waerdiglijk bewaer.

De Heeren Meesters van dees kerk' 't verval der ligten
Aenziende, doen het al herstellen in sijn stand
Daerom de rede riep: haer wapens hier te stigten
Tot eeuwig lof van haer rijk' konst biedende hand,

Deze wapens zijn van de Heeren, Mr. *Nicolaas vander Graaf*, Heer van Hoogenveen, Raad en oud Burgermeester, Mr. *Anthoni Vossenburg*, Raad en oud Burgermeester, Heemraad van Schieland, *Albert Houtman* Raad en oud Burgermeester, *Herman Cincq*, Raad en Fabrick, *Gerard Sterre*, Raad en oud Schepen, *Lucas de Veth* Raad en oud Schepen, *Hans Felbier*, Raad en oud Schepen, *Donatus van Groenendijck* Raad en Schepen, *Conradus de Wilde*, Rentmeester. Een ander Abt van *Marie waert* (d'Abdy lag wel eer tusschen Kuilenburg en Vianen, en wierd naderhand overgebragt t' Yzel-stein,) wiens afbeeldzel, doch niet naam men hier vind, deed in 't jaar 1560, een glas, het vijfde benoorden het koor, verbeeldende den twaalf jarigen Jesus onder de Tempel bazen en leeraars, door den grooten konstenaar, *Lambert van Noort* getekend, en *Dirk van Zijl* t' Utrecht geschilderd. Konstkenners oordeelen, dat dit stuk werks een der voortreffelijkste onzer kerkkonst is. Alles zwierd na sijn Italiaans, zo in 't perspectief, beeldwerk, zamenstelling, aartige actien, vremde hulzels, als schoone en groots geployde klederen. *Karel Vermander* in de levens beschryvinge der nederlandsche Schilders, zegd van dezen tekenaar: *Lambrecht van Noord Schilder van Amersfoort was een goed Schilder, en Architecht*, enz. De eigene konstenaars maakten in 't volgende jaar den 30. October op kosten van *Dirk Cornelisz van Oudewater* (Burgermeester dezer stede in 't jaar 1551.) *Hensbeek* toegenaamd, het eerste glas aan de noordzijde van 't koor, uitbeeldende *Zacharias* offer. De conterfijtzels van den geever, sijner vrouwe, kinderen, en misschien ook kindskinderen tot vijftien in getal (waar onder twee geestelijke) ziet men onder het werk.

IX. Kerk glas, Christus in den tempel onder de Leeraaren, schonk aen Abt van Marie-waerd.

X. kerk glas, Zacharias offer, gaf Dirk Cornelisz van Oudewater, anders Hensbeek.

Binnen 't zelvige jaar sloeg *Wouter Crabeth*, jonger dan sijn broeder *Pieter*, eerst de hand aan ons kerk-werk, daar toe verzocht door de Hoog Edele Vrouwe *Gabriele van Boetzelaer*, Abdisse van 't Adelijk Stift te Rijnsburg. Men verhaald dat hy, een kleyn model van 't werk hebbende opgesteld, na Antwerpen trok tot den vermaarden *Frans Floris*, hem verzocht het in 't groot te brengen; doch dat deze hem antwoorde, dewijl *Wouter* hem onbekend

XI. Koninging Saba voor Salomons throon, deed Gabriele van Boetselaar, Abdisse van Rhijnsburg, maaken.

bekend hield: *die dit gemaakt heeft zal 't grooter ook wel maaken.* Men voegd'er by dat *Pieter*, sijns broeders onderneeminge verstaande, zoude gezegd hebben: *wat mag die jonge beginnen!* het glas vertoond de Koninginne van Saba voor Salomons throon. De Konstkenners vinden in 't vertoog de stoffe van prijzen ende laaken.

De Tronie van Mevrouwe d'Abdisse wierd van ouds geloofť voor het zeldzaamste kunst werk van alle die'er in deze kerk glazen te zien zijn, doch deze, over eenige jaaren gebroken en hermaakt zijnde, gelijkt haar zelve niet. Het gevlakt hondje, leggende op 't den zwarten hangmantel van de Abdisse wierd door een grooten, maar onrechtvaerdigen liefhebber van de konst, gelicht, doch 't quam, schoon het dier niet blaffen konde, haast weder te recht. Men misprijst in het glas, dat de Koninginne veel te laag staat, en overzulks niet recht voor, maar ter zijde Salomons throon, die dieper inwaarts geplaatst is. d'Abdisse *Gabriele van Boetselaer*, van *Goudhoven in sijne Chronijk*, en Pars in sijne *Rijnsburgse* Oudheden noit anders als Elburg... *Elburg van den Boetselaer* getiteld, was een Dochter van den *Heer van Asperen*, voerde van 's Vaders zijde, de quartieren van *Boetselaer*, *Mol*, *van Leetburg*, *Langerack*, *Piek*, *Rechteren*, *Harler*, *Polanen*, *Apelteern.* Van 's Moeders zijde, *Arckel Brouckhuysen*, *Kulenburg*, *Haften*, *Linden*, *Brederode*, *Benthem*, *Varick. Gabriele van Boetselaer*, dertigste Abdisse overleed den 9. Maert in 't jaar 1568 volgens het grafschrift in de Kerke van Rhijnsburg te leezen: zy deede in 't jaar 1561. aan 't Klooster stichten een groote huizinge tot verblijf van Edele Heeren en persoonen van staat.

Pars, Rhijnb. Oudh. bl. 376.

Rhijnsb. Oudh. bl. 366.

XII. Hermas Lethmaet, liet by uiterſten wille het kerk glas, vertoonende Joannes geboorte, maken.

Met het jaar 1562, wanneer *Geno Simonsz*, Zoon van *Simon Geene*, Wethouder en Kerkmeester alhier, het Pastoors ampt reeds bediende, quam door voorzorg van den Hoog geleerden *Hermas Lethmaet*, mede Gouwenaar, benoorden het koor, het glas *Johannes* wonder geboorte verbeeldende. Onder staan vijf erfgenamen naar het leeven, nevens den H. Johannes, en de Moeder maagd met haar kind. d'Opschryving luid.

Dno. *Hermæ Letmatio*, *Goudensi*, *inter Sorbonicæ Laureæ Professores ordine primo*, *ac Ecclesiæ Trajectensis ad S. Mariam Canonico & Decano*, *Hæredes monumenti loco posuére*, 1562. *ultimo Mayo.*

Des geleerden en Doorluchtigen Mans bedrijf word elders van ons

ons nader beschreven. De tekenaar van dit stuk was de reeds gepresen *Lambert van Noord*, en de Schilder *Dirk van Zijl*.

XIII. Margarita van Parma deed het groote 13de. kerkglas, waar van het bovenste deel Elias offer; het onderste de voetwaschinge voor het Avondmaal verbeeld, maaken.

Margarite, Hertoginne van Parma, Dochter van *Keizer Karel* V. in den jaare 1559, Landvoogdesse geworden van de Nederlanden, betoonde wel haast haaren godsdienstigen iver voor gods-huisen, en toegedane genegenheid voor 't çieraad van onze stad: want zy deed in 't jaar 1562. op haare kosten het uitnemend-stuk op ons kerk-glas-tooneel, door de konst van *Wouter Crabeth*, in 't zuiden van 't kruispand, recht over dat van *Philippus* II. haaren broeder, tekenen en schilderen. De verbeelde zaken schijnen weiniger als de verbeeldende glazen op elkandere te zien. Het boven deel van 's Konings glas vertoond *Salomons*, dat van de Landvoogdesse *Elias offer*; het onderste van 't eerste het geheiligd Avondmaal, dat van 't tweede d'oodmoedige Voetwasschinge des Heere: onder het eerste het afbeeldzel van *Philippus* in sijn Koninglijk, onder het tweede dat van *Margarita* in een prachtig Hertoglijk gewaad; by den Koning staat sijn schutsheilig *Philippus*, by de Hertoginne haare heilige *Margarita*, hebbende in de handen een kruis en evangelie-boek, onder de voeten een afschuwelijken Draak.

Het titel werk is:

Domina Margareta ab Austria. D. Caroli V. *Imperatoris, semper Augusti filia, Parmæ, ac Placentiæ Castrique Ducissa, Novariaque Domina, nec non pro Potentissimo Hispaniarum Chatholico Rege Philippo fratre, Inferioris Germaniæ Regens ac Gubernatrix, Christianæ pietatis, divinique cultus observantissima, ad Ecclesiæ hujus ornatum hoc vitrum donavit. Anno Domini.* M. D. LXII.

Een naukeurig bezeffer merkt op 't oog, dat het *Elias offer* en *Christus Voetwassching* met goeden voordacht hier geschilderd zijn wanneer de nieuwe religie drift, zo veele opschuddinge in Nedeland reeds begon te baaren. *Elias offer* beschaamde *baals* leeraaren en leerlingen, en bevestigde hem en sijne leere, door een kenteken van een goddelijk wonderdaad. Christus diepe oodmoed beschaamd en overtuigd 's menschen hovaerdy, wortel en oorzaak van alle kerk' en staats verdeeldheden. De groote hoogte van dit glas gedoogd den aanschouwer geen net gezicht 'er van, dan wanneer hy zich recht voor 't koor, in 't midden der kerke, plaatst.

Het voorbeeld van zo aanzienelijke voorgangeren, zo geestelijke,

lijke, als wereldlijke, nodigde in 't jaar 1563. de Kanoniken van het aloud en doorluchtig *Oudmunster*, ofte *St. Salvators Kapittel*, t'Utrecht, door den *H. Willibrordus* gesticht, en begiftigd. De kanoniken, dertien in getal (voor heenen waren'er zes en twintig, doch de geheele helft wierd na Deventer verplaatst om aldaar met het oprechten van een nieuw Bisdom, een nieuw Capittel in St. Lebuins hoofd-kerke te stichten) ziet men onder in 't glas zeer levendig afgeschilderd met hunne wapens, benevens Christus hebbende de wereld onder sijne voeten, en 't Evangelie boek in sijne handen. Het glas, door *Wouter Crabeth* getekend, en geschilderd, vertoond Christus geboorte. Al 't werk, inzonderheid de ezel sijnen kop rekkende om voeder te neemen, heeft zeer goeden stand, het gebouw is een aartige ruine.

Bonif. ep. 97. ad Steph. Papam.

XIV. De kanoniken van 't Oudemunster t'Utrecht, gaven het kerkglas verbeeldende Christus geboorte.

Ontrent de glazen viel in 't volgende jaar niets voor, doch ter eeuwige bestraffinge der kerkschenderyen in den jaare 1566, door geheel Nederland door een dolle woede tegens de beelden, enz. gepleegd, deed de *Hertog Erik van Brunswijk* den hemelwraak aan den Tempelschender *Heliodorus* door Gods Engel genomen, in 't glas door *Wouter Crabeth* (dit oordeelde de H. Rubens sijn beste,) tot op heden dezer kerke bezichters bespiegelen. De Hertog knield, en achter hem staat de H. *Laurentius*, gemarteld om dat hy de kerkschatten niet wilde verraden, tusschen de historie en onderste beelden is dit opschrift.

XV. Erik Hertog van Brunswijk, Heer van Woerden gaf het kerkglas Heliodorus kerkschennisse en straffe vertoonende.

D. O. M.

Illustrissimus Ericus, Dei gratiâ Dux Brunswicensis & Luneburgensis, Princeps Imperii, Baro Lijsveldii, Dominus in Woerde. &c. *Catholicæ Religionis ergo D. D:* 1566.

Sijn doorluchtig huis van 's Vaders kant, door wapens hier gequartieleerd, is *Brunswijck*, *Bâden-Wolfgang*, *Brandenburg*, *Beyeren*, *Stolbergh*, *Zwartzenburg*, *Mansveldt*, *Saxen*. Van 's Moeders wegen: *Brandenburgh*, *Baden*, *Saxen*, *Bohemen*, *Denemarken*, *Brandenburgh*, *Saxen*, *Beyeren*.

Hertog *Erik*, broeder van *Henrik* bygenaamd de *Jonge*, die d'eerste uit het huis van Brunswijk van Roomsch katolijk Protestantsch wierd, was Groot Commandeur der Duitsche Ridderordre. Stads Burgermeesters het glas geschenk ontfangende, bedankte sijne Furstelijke Genade, toenmaals te Woerden, schriftelijk, gelijk zulks uit oude aantekeninge blijkt.

Dict. Hist. de Moreri.

XVI. Wilhem I. Prins van Orangie gaf het glas, de uitdrijvinge der verkoopers in den Tempel vertoonende.

Immiddelijk na dit liet de Prins van Orangien, *Wilhem de eerste*, in 't jaar 1567, door *Dirk Crabeth*, een glas tekenen en schilderen, waar in de Heere Jesus te zien, doende is met de koopers en verkoopers ten Tempele uit te drijven, het glas heeft sijne plaatse in 't Ooste van 't kruispand boven de Consistorie. Het zeggen is dat *Prins Wilhem* de verbeelde historie tot een stekeligen schok 't glas van den *Hertog van Brunswijck*, 't geen ter andere zijde in 't kruispand staat, en *Heliodorus* kerkrovery ten toon steld, zoude uitgezocht hebben.

W. Tomberg schrijft, dat in het onderste deel yets wat te schimperigs tegen den Roomsch catolijken godsdienst (tegen de misbruiken der Roomsche kerkelingen op sijn hoogste meine ik) zoude geweest zijn, 't geen de Regeering (noch eenige jaaren na dezen) hadde weggeruimd. Wat hier van zy, ofte niet; 't is zeker, dat zo lang de geheuggenisse van overouden kan bereiken, dit onder-vak altoos toegemetzeld is geweest, dat de kerkmodellen niets 'er van doen zien, maar dat het met een bord behangen was tot dat de Kerkmeesters in 't jaar 1657. goedvonden daar de wapens der Achtbare Heeren Raad en Vroedschap der stad Goude door *Daniel Tombergius* te doen tekenen en schilderen. Des Prinsen titels zijn: *Wilhelmus by de gratie Gods Prince van Oranjen, Grave van Nassouw, Catsenelleboge, Vianden, Diest, Lingen, Buren, Leerdam &c. Marckgraef van Ter-veer, Noseroy, Castelbellijn &c. Erfburghgraef van Antwerpen, Besançon &c. Gouverneur van Brabant, Hollant, Zeelant, Vrieslant, Utrecht &c. Admirael Generael van de Middelandsche Zee, en Ridder van 't gulde-Vlies.*

De namen der Goudsche Wethouderen zijn; *D. Martinus Blonck*, Raad en Oudburgermeester. *Mr. Gerrid Cinq*, Raad en Secretaris, *Albert Houtman*, Raad en Burgermeester. *Jakob Verboom*, Raad, Oudburgermeester en Admiraliteit tot Amsterdam. Mr. *Anthoni Vossenburg*, Raad en Burgermeester, Hoogheemraad van Schielandt. *Jan van Immerseel*, Raad en Oudburgermeester. Mr. *Nicolaes vander Graef*, *Heer van Hoogeveen*, Raad en Oudburgermeester. *Dirck Beukels*, Raad en Burgermeester. Mr. *Florens Cant*, Raad, Oudburgermeester, en Raad van Staten. *Daemus van Abbesteegh*, Raad, Oudburgermeester, en Gecommitteerde Raad. *Isaak vanden Bergh*, Raad, en Oudschepen. *Hans Felbier*, Raad en Schepen. *Herman Cinq*, Raad en Kerkmeester.

Mr.

Mr. *Anthoni vander Wolf*, Raad en Bailliu, *Adriaen Vereyck*, Raad en Oudburgermeester, *Æmilius Cool*, Raad en Schepen, Mr. *Hieronymus van Beverning*, Raad en Thresorier Generaal, *Gerard C. Cinq*, Raad en Schepen, *Albert Sas*, Raad en Oudschepen, *Gerard Sterre*, Raad en Schepen, *Adriaen van Swaenswijck*, Raad en Schepen, *Govert Suys*, Raad en Oudschepen, D. *Joannes de Vrye*, Raad en Secretaris, *Lucas de Veth*, Raad en Schepen, *Herbert vander Mey*, Raad en Oudschepen, *Donatus van Groenendijk*, Raad en Schepen, *Gerard Cinq*, Raad en Ontfanger. In 't midden dezer wapens en namen leest men dit gedicht,

Mente coli, puraque Deus cupit Æde, profani
Este procul, facto verbere, Christus ait.
Sola patent precibus sacrati limina Templi,
Hinc odor, hinc pecudes, æra, columba, popæ.
Pontifices sic Roma tuos, ritusque, Senatus
Abdicat, hoc posito stemmate signa probant.

Weinig dachte men by het eerst inbrengen van dit glas, dat'er zodanige voorspelling in te zien ware. Men vind niet dat'er eenige glazen in de jaaren 1568, en 1569, ten kerke gebruik quamen; doch men heeft genoegzame reden om te gelooven, dat de dertien staande in de kap des koors, in, of ontrent die jaaren gemaakt zijn. Althans 't is onbetwistelijk, dat ze, ten tijde wanneer *Judocus Bourgeois* als Pastoor alhier het opper-kerk-bewind tusschen de jaaren 1565, ende 1571, hadde, gemaakt zijn, gelijk het ook blijkelijk is, dat een dezer dertien glazen, het vierde aan de Noordzijde, van dien Heer gegeeven, en bekostigt is. 't Is dan een mislag wanneer men zegd, dat ze *in, ofte ontrent het jaar* 1556. zouden gegeeven zijn. XVII. Dertien boven koorglasen.

Deze dertien glazen vertoonen Christus, Joannes, ... en sijne Apostelen.

Men verhaald van ouds her, dat de Teken-en Schilder-meester der zelvige een leerling van *Dirk Crabeth* was, die, het werk gedaan zijnde, sijnen meester zoude gevraagd hebben, *hoe het hem beviel;* waar op die wederom, *alle de Apostelen zijn een voet te kort.* Woorden die de leerling dus ter herte trok, dat hy van doen af treurde, en het bestierf. Dit althans is zeker, dat'er van alle de dertien geene tekeningen, dan alleen van 's Pa- Wilh. Tomb. Goudsche Arcadia.

ſtoors glas, overig zijn. De bygeſtelde wapens van de meeſtvermogende Goudſche Burgergeſlachten, en niet d'opſchriften, wijzen de gifters den wapenkundigen aan.

XVIII. Het glas, Balaam vertoonende, gaven de Vleeſchhouwers,

Ontrent den eigen tijd ſchijnt een van *Dirk Crabeths* leerlingen het boven glas, in 't zuid-kruis of middelpand gemaakt te hebben. Het vertoond *Balaam* ſijnen ezel ſlaande en wederſproken, en wierd de kerke door het vleeſch of beenhouwers gilde geſchonken. Ook word'er de aftekening mede niet van gevonden.

XIX. De viskoopers dat van Jonas.

Alzo onzeker is het jaar wanneer het vi koopers gilde in 't noordkruis ofte middelpand het glas 't geen Jonas uit den viſch ſtappende vertoond, alhier door *Dirk Crabeth* heeft doen ſchilderen.

XX. De Commandeur der Malthezer Ridders te Haarlem gaf het glas van Joannes onthoofdinge.

In den jaare 1570, vergunde de Heer *Henrik van Zwol*, Commandeur van St. Jans Ordre, ofte Maltheſer Heeren, te Haarlem, een glas ter zuidzijde van het koor, ſijn afbeeldzeel, deze ſpreuk: *Sollicité concupiſcam*, en *Johannes* onthoofdinge. De Tekenaar en Haarlemſche Schilder, *Wilhem Thibaut*, ſchijnt niet min in ſijn werk, als Herodes in deze moorddaad hard. 't Glas Ooſtwaarts naaſt dat van de Abdiſſe van Rhijnsburg in 't nieuw noorderpand is 't laatſte dat onder het beoeffenen des ouden Godsdienſts in St. Jans kerke in 't jaar 1571, quam.

XXI. Het laatſte kerkglas voor de veranderinge van den Godsdienſt gaf de Hertog van Aarſchot, verbeeldende Bethulie ontzet.

Het verbeeld (wel licht uit byzonderen inzicht) het door *Judith* ontzette *Bethulie*, en onthalsden *Holofernes*. d'Onder aanknielende zijn de twee Gifters van 't glas, de *Prins Johan*, Hertog van *Aertſchot*, Heer van *Arenberg*, en Ridder van 't gulde Vlies; ende de Prinſeſſe *Catharina*, Gravinne *vander Marck*, ſijne gemalinne. Achter beiden ſtaan hunne Schutsheiligen *Johannes* en *Catharina*.

Zeſtien wapens toonen yders doorluchtig huis. Die van 's Hertogs zijn: *Bades*, *Bergen*, *Halewijn*, *Sevenbergen*, *Barbançon*, *Sainct Simon*, *Giſtelle*, *Vianen*, *Abbeville*, *Brabant*, *Lantremouille*, *Croy*, *Rely*, *Sarbrugge*, *Crequi*, *Eemskerck*. Van de Gravinne zijn: *Marck*, *Egmont*, *Montfoort*, *Bergen*, *Bochoult*, *Kulenburgh*, *Naeltwijck*, *Sevenbergen*, *Vernenburg*, *Meurs*, *Roeſelaer*, *Sainct Simon*, *Flandre*, *Neville*, *Rapors*, *Vianen*.

Raephorst

Dit glas was de laatſte arbeid van *Dirk Crabeth*, in deze kerk, gelijk het naaſte, van de Abdiſſe gegeeven, de eerſte van de twee konſtrijke broeders. De verandering van Godsdienſt veranderde in 't jaar 1573. geheel ons kerkgelaat, zonder echter de minſte ſchen-

ſchennis aan d'oude kerkglazen te doen. Wat'er voorders ontrent het kerkgebouw onder de herbouwers viel, laat ik thans ongemeld, om het oog zonder tuſſchenpoozinge met het gezicht der volgende kerkglazen te vergenoegen. Van de negenentwintig beneden in 't ronde der kerke en koor ſtaande glazen, waren reeds achtien in de kerke; het koor was al entom, uitgenomen twee kleine vakken aan de zuidzijde (naderhand met twee glazen in 't jaar 1581, uit de Reguliers kerke overgebracht) gevuld. Het kruis of middelpand, had mede de ſijnen, in de beuk der kerke zaamt wederzijds den tooren, ontbraken'er negen.

De Reformaatſi gaf deze kerke in een reeks van jaaren geen nieuw licht, het eerſte begon met de twee aanſtonds gemelte koorglazen ter zuiden het koor, verbeeldende wat het van ouds vertoone: namelijk het eerſte, ooſtwaarts, *Petrus* bedrijf met *Malchus*, *Judas* verraderye, *Jeſus* doorne krooning. De afbeeldingen, onder geknield, getuigen, dat de Hr. *Dirk Corneliszoon van Reinigom*, Rentmeeſter des Konings van Spanjen, over het Goudſche quartier, en Colonel der Schutterye, benevens den Burgermeeſter *Johan Hey*, dit glas op hunne koſten, naar men giſt, door eenen diſcipel van *Dirk Crabeth* deeden ſchilderen. Het onderſte deel vertoond Chriſtus verrijzeniſſe en hemelvaard, en onder aan eenige halve beeldjens. Het nevensſtaande, van d'eigen alloy, is in verſcheide hiſtorien afgedeeld, waar van de eene *Jeſus vertooninge*, ende *kruisdraaginge*, met de afbeeldzels van den eerſten *Biſſchop van Haarlem* den S. W. Heere *Nikolaas van Nieuland*, *Nikolaas Ruyſch*, Kanonik, als gifters te zien zijn. Onder is het Pinxterfeeſt, met eenige wapens ter zijde en troonjen onder. Zo waar als het is dat deze twee glazen, uit verſcheide noch kleinder glazen zijn in een gevoegd, zo onwaar is 't geen men doorgaans verteld, dat ze uit het klooſter *Emaus*, in 't land van *Stein*, quamen in de groote kerk; want de *Regulieren* hadden reeds in den jaare 1551, binnen der Goude, bezit van 't *Brigittiner* klooſter, op de weſtzijde van den Raam genomen. Haar aldaar ſtaande kerk wierd op den 8ſten van Februarius des jaars 1580, op ſtads bevel, verkogt, afgebroken, en in de St. Jans kerk, daar ze aan 't koor ontbraken, geplaatſt.

XXII. Twee glazen uit de Kerke der Regulieren kerke ter Goude in 't zuidkoor.

Zulks wijſt het bygevoegde rijmtje aan:

a In 't Regulieren Klooster binnen der Goude, op den Raam, b Regulieren Convent Emaus in 't land van Steyn.

Deze twee glazen hier [a] staende present,
Zijn 't [b] Reguliers Convent eerst toegedoght;
En als 't Klooster ter neer lach heel geschent,
Nu hier Belend, ende ten oorbaer gebroght.

De jaartekening 1581. kan dan niet op het maaken, maar wel het inbrengen dezer glazen in de St. Jans kerk passen. Ook was *Jan Hey* in 't jaar 1574. al te Spaans gezind, al reeds uit de stad na Utrecht geweken, en den Bisschop van Haarlem al voor 't jaar 1581. van sijne waerdigheid wegens den Staat, ontheft, involgens niet veel genegen om sijn eerste gifte aan eene hervormde kerke te besteeden.

XXIII. Kerkglasen met stads wapen.

Stads wapens, door *Ariaan de Vry* gedaan, staan boven in het middel, ofte kruispand, zijn gejaartekend 1594. zo dat het ruim twintig jaaren na de Reformaetsie leed, eer men hier iets nieuws ontrent de kerklichten zag.

XXIV. Kerkglas met de wapens der Heemraaden van Rhijnland.

In 't zelvige jaar wierd in 't nieuw noorder pand naast het glas van de Abdisse door de *Heemraden van Rijnland* het eerste groot kerkglas vereerd, vertoonende hunne wapens in een groot gesneden houtwerk op de oude tijdse wijze, onderschraagd van twee beelden, als Engelen van eenen zwier, maar andere kleedinge. Boven 't houtwerk zitten twee vrouwenbeelden, *gerechtigheid*, en *kloekheid*. In de twee ronden boven de wapens, staat in het eerste, *Wilhem Rooms Koning*, in het tweede, XVIII. *Grave van Holland*, tusschen beide staan, yder in een Hollandschen tuyn, het wapen van Holland, en een enkele Arend op een goud veld, het wapen van 't Rhijnlandsche Heemraadschap onder:

Koning Willem van Roomen heeft de hooge Heymraden van Rijnland geprevilegieert in den jare 1255. binnen Leyden, op den 5. Idus van October, de 14. Indictie.

Wapens:

Jonckheer Pieter vander Does, Bailliu, ende Dijkgraaf van Rijnland.

Jonckheer van Duvenvoorde en Woude, Heer tot Warmont, Admirael van Holland.

Jonckheer Gerrid van Poelgeest, Heer tot Hoogemade.

Pieter Kies, Burgemeester tot Haerlem.

Nicolaes Ruyghaver, Schout tot Haerlem.

Jonck

Jonckheer Andries van Bronkhorst, Heer van Vliet.
Jonckheer Arent van Duvenvoorde.
Jonckheer Nicolaes van Matenes, Heer van Wibisma.
Foy van Brouckhoven, Rentmeester.
Dirck van Egmont, Secretaris van 't Heemraadschap van Rijnland.

De helmteekenen dezer wapens, staan alle tot een toe op zijde, en echter zijn'er onder van den edelsten en oudsten adel des lands.

De Ed. Mog. Heeren *Staten van Zuid-Holland* deeden in den jaare 1596, *de vryheid der conscientie* in de kerkglazen, beeldsgewijze, praalen. XXV. Kerkglas verbeeldende de vryheid der conscientie, gegeeven by de Staaten van Holland.

Het werk Noordwaarts naast den tooren, in 't weste van de kerke, is een Triomfwagen, waar op de vryheid der conscientie in gedaante van eene maagd, een menschen hert houdende ter rechterzijde zit van eene met een blootzwaerd, verbéeldende, de *bescherminge tegens geweldenary*. De wagen word getrokken door vijf andere vrouwbeelden, beduidende de *Liefde*, *Eendracht*, *Gerechtigheid*, *Getrouwigheid*, *ende Standvastigheid*. De onder by leggende kindertjes, hond, gebroke kolom, zijn tekenen der eigenschappen der voortrekkende Maagden. De *Geweldenary* met een *bloedrok* aangedaan, legd onder den wagen, steekt het hoofd wat op, doch sijn gebroken zwaerd vertoond sijn' onmacht. Tot verklaaringe staat in een *Compartement* gehouden van twee naakte kindertjens,

Nae bescherminge van Tiranny, *en* vryheid der conscientie,
Dees Nederlanden men langen heeft sien haken,
Waer nae gevolgd sijn menigvuldige dissentien
Met moorden, rooven, doodslaen, branden en blaken:
Maer Heer, gy die een Rechter zijt in alle zaken,
Nu Liefde, Eendracht, *met volstandigheyd verwekt*
Die met Gerechtigheyt, *en* trouwe des herten *waken*
Op dat Tirannye *onder den wagen blijft subject*,
Waer op men Vryheid der conscientie *ziet triumpheren:*
De Landen zijn geluckig daer de deugden regeren.

Joachim

Joachim Vitewael was t'Utrecht de uitvinder van 't werk, en *Adriaan G. de Vrye* de ſchilder. Konſtkenners oordeelen dat het achterwerk, beſtaande in bouwkonſt, als de Triomfboog, enz. van een ander getekend is, zijnde een andere handeling, en niet zo goed als de beeldetekening; de kolommen zijn veel te kort na maate der dikte, en ſtaan, naar het ſchijnt, vlak op de vloer zonder pedeſtaal. Gaande voorders langs de noordzijde ziet men

XXVI. Het bemachtigen van Damiate in een Kerkglas verbeeld, door Haarlem.

drie toegemetzelde vakken, en den nieuwen noorder pandshoek een weinig omgetreeden, het glas 't geen de ſtad *Haarlem* in 't jaar 1597. door hunnen inboorling, *Wilhem Thybaut*, geſchilderd, hier plaatsde. Haar aloude heldendaad in 't bemachtigen van 't Egyptiſche *Damiate*, ontrent het jaar 1188. word hier in een groot ronde vertoond. Het ontſtukken zeylen der haven-ſluitende ketenen, 't gevolg van een talrijke Scheepsvloot, de tegenweer der Sarazenen, naar den ouden oorlogs trand, is hier, in een menigte kleine figuren te zien. Boven vliegen twee Engelen, d'een *victorie*, d'ander *glorie*, kroonende d'eerſte *kracht*, de tweede *volſtandigheid*, toegeruſt als krijgshelden, houdende op d'eene zijde het oude wapen van Haarlem, een *dorren boom*, en op d'andere het nieuw en tegenwoordige. Onder hunne voeten ſtaat

Kracht *met* volſtandigheyd *verzeld*
Hebben oyt verwonnen het veld;
Daarom zijnze door victorie,
Hoog geeert met glorie.

Weinig laeger ziet men *Mars* aan d'eene, en *Neptunus* aan d'andere zijde (het beſte van 't geen in dit glas is) tuſſchen beide deze woorden,

Vicit vim Virtus.

Het om-werk, van zaagen, ketenen, enz. in 't grauw is aangenamer, als het gekoleurd, 't geen men dezen Schilder zegd eigen geweeſt te zijn. Haarlems voorbeeld volgde de ſtad *Dordrecht*

XXVII. De Dordſche maagd in een kerkglas vereerd door Dordrecht.

noch in 't zelvige jaar 1597. Haar glas is de Dordſche Maagd, gezeten in den Hollandſchen tuyn onder een regenboog, haar' eene hand draagd eenen palmtak, d'andere houd 's ſtads wapen: vier, door maagden verbeelde, deugden, alle nodig tot eene welgeſtelde regeeringe, verzellen haar; de boven op 't gebou ſittende zijn, de *voorzichtigheid* en *matigheid*; onder by het opſchrift ſtaan ter wederzijde de *gerechtigheid*, en *ſtandvaſtigheyd*.

Het

Het opschrift luid,

Divæ Amicitiæ.

Cum S. P. Q. Goudano hactenus cultæ, sancteque deinceps colendæ, hoc vitrum sacrum esse voluit Senatus Populusque Dordracenus.

De veertien daar by staande wapens zijn, van *Naerden*, *Leerdam*, *Hoorn*, *Schoonhoven*, *Muyden*, *Medenblik*, *Grootenbrouk*, *Gertruidenberg*, *Enkhuisen*, *Asperen*, *Schiedam*, *Vlaerdingen.*

Die het hen verstaen, prijzen in dit stuk den marberen pylaer, daar de zegenboog op steund, zijnde op eene byzondere wijze gekolereerd, en niet wel na te schilderen, doch haar ontbreekt een pedestaal. Eenige zeggen, dat de Meester der van onbekend, andere dat het de bekende *Adriaan de Vrye*, is.

Het Noorde der kerke kreeg met dit laatste sijn volle glazen licht; het Zuiden hadde noch vijf duistere vakken. De stad *Amsterdam* opende een der zelvige, noch in dit jaar, en versierde het met een schriftuurlijk licht, 't geen de twee tempel, doch niet even goede bidders, den *Farisee* en *Tollenaar*, in de Evangelieboeken bekend, den ziender vertoond. *Henrik Keyser* vermaard en konstig bouwmeester, ende beeldhouwer van *Amsterdam* (hy maakte in 't jaar 1609. de heerlijke begraafplaats van Prins Wilhem I. in de Nieuwe kerk te Delft, en was in 't jaar 1520. bouwmeester van 't herbouwd wordende Stadhuis) teekende dit werk; men verwondere zich dan niet, dat de verbeelde Tempelbouw, het inzien en verkorten des vloers beter als ergens waargenomen is. Doch het beeld des Tollenaars drayd te sterk, laatende het boven-lijf van vooren, en het onder van achteren zien als een wenteltrap. Het glas schilderde *Cornelis Isbrandsz Cussens*; van sijn werk zijn alhier in 't Oudemannenhuis verscheide parken met omwerk. *Karel Vermander* noemd hem in sijn Schilderboek, het leven van *Goltzius* beschrijvende, de *uitnemende glasschrijver.* Hy woonde in 't jaar 1604. noch te *Haarlem.*

XXVII. De stad Amsterdam schonk het glas van de tempelbidders.

Alle deze glazen wierden binnen den tijd van vijftig jaaren, onder zo veele groote wisselvalligheden, ter kerke luister vergund. Vier alleen bleven'er voor de beginnende zeventiende eeuw open. Waar van de stad het eerste met het laatste van die Westwaarts na den tooren, met het eerste jaar, 1601, schonk, mede een Tempel-bedrijf, doch een ander verbeeldende, namelijk, de aanklagende *Fariseen*, en de verdedigde overspelige vrouw.

XXVIII. Rotterdam geeft het kerkglas van de in overspel bevondene vrouwe.

Onder ziet men de wapens van *Holland* en *Rotterdam*. Het *perspectief* is nergens na het beste, het oog is al te hoog, en de vloersteenen schijnen eer te staan als te leggen, zijnde hooger als breed. Of *Klaas Jansz* dit glas te *Rotterdam* schilderde, is onzeker, zekerder dat al het werk hard, en zonder eenige bevalligheid is; en schoon de beelden (zegt *W. Tomb.*) ons hunne geboorteplaatse wilden loochenen, men zoude ze echter aan hunne groote hoofden lichtelijk afmeeten.

XXX. Leiden, dat van 't ontzet van Samarie.

De stad *Leiden*, deed in 't zelvige jaar door haaren Burgermeester *Swanenburg* het ontzet van *Samarien* teekenen, en het hunnen inwooner *Cornelis Clock* schilderen, ter *eeren Gods* (zo luid het opschrift,) *ende ter gedachtenisse der wonderbare verlossinge van Samarië, van de benauwde belegeringe des Konings Benhadad, geschied naar de Troyaensche verwoestinge 273, en voor het gebouw van Romen 158, jaren. 2. Reg. 7. c. Tot bewijs van eene gelijcke benauwde stadt, in den jaare 5536, naer des werelds scheppinge, ende 1574. naer Christi onzer eeniger Heylandts geboorte. In de welcke klaerlijck blijkt sijn mogende handt in 2481, jaren tusschen beyden verloopen, geensints verkort te zijn.*

Wederzijds staat een zinnebeeld, het een voerd een rijksstaffe, en een gekroond omstraald hoofd, het ziet opwaarts, en verbeeld de *Hemelmacht*, treed kroonen en zwaerden, dat is allen macht der aarde onder den voet; het ander draagd een lauwerkroon om het hoofd en palmtak in de hand, en beduid de *overwinnige*, ziet mede na den Hemel om alle eere en glorie God alleen toe te eigenen.

Onder het eerste staat:

Alle macht is alleenlijck van Goddelijk vermogen.

En onder het ander:

's Heeren werck is wonderlijk in onze oogen.

W. Tombergius zegd van dit glas: *Dit ('t welk ik altijd met vermaak aanschouw) is zo schoon in naakten, kleedinge, en landschap, zo schilderachtig en naturel, als'er een in 't rond dezer kerke te vinden is.*

XXXI. Delft dat van 't ontzet van Leiden.

Die van *Delft* stelden in 't jaar 1603. Oostwaarts nevens 't voorgaande het reeds gemelt en vermaard ontzet van hun nabuurig *Leiden*, waar toe zy niet weinig deeden. Voor aan 't werk staat de Prins van Oranje, die eenen brief ontfangd, nevens hem d'Admiraal

miraal *Boisot*, in 't verschiet leggen *Leiden*, *Leiderdorp*, veele schansen, redouten, een meenigte vaartuigen, schuiten, galeyen, vremd toegetakeld, met voorraad en ververschinge; eindelijk d'optrekkende *Baldeus* met sijne Spanjaarden. De twee, van Leeuwen gehouden, wapens, zijn 's Prinse, en dat van *Delft*. De tekenaar van 't werk was de Leidsche Burgermeester *Swanenburg*, de schilder, naar men voorgeeft, *Cornelis Clok*; doch *W. Tombergius* verhaald, dat de dochters dochter van *Dirk Reyniersz vander Dou*, Delvenaar in 't jaar 1693, op den 21sten Junius, met andere by dit glas staande, hem verzekerde, het by hunnen grootvader gedaan was.

XXXII. Het laatste kerkglas gaven de Staaten van Noordholland.

Het einde der kerke brengd ons ten einde onzer glazen beschrijvinge. De Staten van Noordholland, gaven het laatste glas ter Zuidzijde van den tooren in 't westerdeel der kerke. Het vertoond den Profeet *David*, en nevens hem niet den Profeet *Nathan*, als zommige willen, maar den *Christelijken Ridder* volgens de verklaaringe die'er deze onderstaande rijmen van geeven:

De kroone des levens en vrede zal hy ontfangen,
Die als David *met leedwezen sijn sonden beschreyt heeft;*
En als den Christelijken Ridder *met groot verlangen*
De wapenen des geloofs altoos ter strijd heeft.

Dus vind men de Staten van 't Noorde aan 't Zuiden, en die van 't Zuiden des lands aan 't Noorden dezer kerke, beide nevens den tooren, den ruimen ingang der kerke openen, en bewaaren.

Niemand schreef, of sprak oit van onze stad, niemand zag, of bezochte haar, of hy prees de stad om haare schoone kerke, de kerke om haare weergadelooze, nu aangetoonde, glasen.

Wy hoorde den edelen *Jakob vander Does* reets voorheenen in sijne *'s Gravenhaagsche Beschrijvinge*, der Goude aanroerende, van onze kerke uit hoofde der glasen, zeggen;

. . . . *verciert met zulk een Kerk,*
Dat Holland nauwelijks heeft een weerga van dit werk.

Onder verlof van den edelen Dichter,

Niet nauwelijks. G'heel Europe en heeft geen eene kerk
Die ons een weerga toond van 't weergalooze werk.

Guilelm. Hornius Epigr. L. 20.

De vitris Goudæ in templo majori affabre factis

Gauda, tuis pictis, es latè, cognita vitris:
Dat tibi res fragilis perpes ubique decus.

Wat getal van konstbeminnaars en oeffenaars zijn niet al, voor en by onzen tijd tot ons kerk-glastooneel toegevloeid?

Onder deze was de beroemde *Henrik Goltzius*, een man uitsteekend in teekenen, en schilderen zo met olie verwe, als op glas. Een man die het plaatsnijden in onze eeuw sijn aart en luister gaf. Deze door 't gestadig blokken ongezond, en van de geneesmeesters ter dood verwezen, wilde voor sijn' dood Italien, en 't geen'er de inboorlingen van de konst te voorschijn brengen, eerst bezichtigen; na kort beraad, stapt hy'er te voet, door Duitsland heen; koomt te Rome, beziet, en doorsnuffeld daar, en in andere steden van dat gewest, al wat de konst met een verstandig oog naukeurig wil opgemerkt hebben. Binnen eenige maanden keerde hy in sijne woonstad, *Haarlem*, doch niet vergenoegd, voor dat hy ook onze kerke, en al wat'er in was aanschoude. *W. Tombergius* getuigd, dat oude luiden hem verhaald hebben, dat deze *Goltzius* hoogloffelijk van deze glazen, inzonderheid van Crabeths, *Christus onder de geleerden*, *Zachariaas boodschap*, en *Johannes geboorte*, sprak.

Van Petrus Paulus Rubens.

d'Edele *Petrus Paulus Rubens*, onsterffelijker gedachtenisse by alle konstgezinden, nam sijne reis herwaars om ons konsttoneel te zien. Hy deed eenige tekeningen, onder andere die van *Heliodorus*, (welk werk hem uitzonderlijk geviel) op den kerkvloer nederleggen: klom zelve op den ladder om (als gezegd is) 't glas van *Johannes Discipelen tot Christus gezonden*, van naby te bezien: en verklaarde, zo glazen als tekeningen van zo een waarde te zijn, dat ze met geen geld te betaalen waren.

Hier op maakte *Daniel Tombergius* dit vers:

Ha! wonder dezer Eeuw; ô Phenix op de aerde:
Dit 's Goltzens, Rubens lof *gegeven van haer waerde.*

Van eenen Neurenburger.

Zeker *Neurenburger* Beeldhouwer, die een geruimen tijd zo in Rome, als andere steden van Italien met werken gesleten hadde, ver-

verstendigd dat'er ter Goude in Holland overkonstige glazen waren, nam sijnen te rug reis over Holland in 't jaar 1669, quam in onze kerke, en daar alles naukeurig beoogd hebbende, zeide tot eenen van de konst (*Daniel Tombergius*, die het ons meld) *Ik heb in Holland, inzonderheid t'Amsterdam, veele treffelijke gebouwen, voornamelijk het nieuw Stadhuis gezien, wel kostelijk, maar niet zonder misgrepen, en tegen 't geen eenige Roomsche Lusthoven rijkelijk opkonnen, doch de vensterglazen van de Goudsche kerke overtreffen alle raarigheden, en konstige werken, die ik oyt in Holland, of andere Landen zag.* konstenaar.

Verdienden onze kerkglazen dezen lof, na dat ze reeds voor een gedeelte een Eeuw, ofte halve, verduurd hadden; welken zouden ze dan, als haare schoone koleuren noch in vollen glans en luister waren, niet gekregen hebben?

Toen praalde deze kerk met heerlijke lichten,
En deed voor haren glans al 's werelds luister zwichten.

Dat de tijd, die alles slijt, den luister dezer glazen niet weinig beneveld heeft, vat yder lichtelijk, wanneer hy opmerkt hoe door het weer van buiten met ter tijd een grauwe huyt zich vast zet op 't glas, en de doorzicht veranderd. Daar toe heeft hagel, storm, onweer, en de moedwille der jongens (niet tegenstaande verscheide daar tegens gedane publikaatsien) niet weinig schade veroorzaakt. Noit stonden deze glazen zwaarder stoot uit, dan door het vervaarlijk onweer des jaars 1674, op den eersten van Augustus 's avonds, waar door ze alle ten Zuiden der kerke wierden doorhageld, hoe hooger hoe meerder, als voornamelijk aan 't groote glas der *voetwasschinge* bleek, dat tot boven toe doorlucht was. De wind trof ook in een der glazen met het Goudsche wapen ontrent den tooren om hoog, in diervoegen dat vijf panden met posten ende al uitvlogen. De tijd beneemd den luister dezer kerkglazen. Hun ongeval.

Om na dusdanige ongevallen het geschonden met stopstukken (zo goed als doenlijk is) te herstellen, hebben de Burgermeesteren *Vereyk* en *Suys* (d'eerste was een schilder, de tweede een groot liefhebber van de konst) d'oude en eerste deftige tekeningen en modellen met eene hoogprijsbaare zorg van haar gedreygd verderf bewaard. Want alle de tekeningen plachten opgerold, zamen in eene pak-mande binnen in 't koor te staan. Zeker boek- De tekeningen. Verachteloosheid.

 ver-

verkooper, op de jaarmarkten trekkende, leende de mande wanneer al dit goed op den vloer ter neder ſtortde, en elk een der in konde grabbelen zo hy wilde. Zelfs eenige Kerkmeeſters waren zo konſtvergeeten, dat zy ('t geen *W. Tombergius* verklaard hem van oude luiden verhaald te zijn) deze tekeningen als onnutten papier-ballaſt het vier waerdig oordeelden. De gemelte Burgermeeſters zo veel lof, als die Kerkmeeſters vergeetendheid verdienende, bezorgden ontrent het jaar 1650. in 't voorſte der Kerkmeeſters kamer eene zolderinge met tralien afgeſloten, en deeden de noch behoudene tekeningen, yder byzonder opgerold, en t'zamen gebonden daar in leggen. De daar zijnde, zijn zommige minſt gebezigd, noch zo gaaf al waren ze eerſt nieuw gemaakt.

door Burgermeeſteren bezorgd.

Beſchrijving der tekeningen.

De tekening van het bovenſte gedeelte van 't glas, door de *Hertoginne van Parma* vereerd, is ganſch ongeſchonden. Het geheel is om ſijne groote hoogte in achtien rollen verdeeld. De tekeningen zijn lichtjes met grau aangelegd, de diepzels, zeer aartig met zwart crion geartzeerd, al 't werk heeft een ſtouten en vaſten omtrek; de naakten, inzonderheid de troonjens, hebben door geeſtige doutjes, neepen, en toetzen een werkelijken en leevenden welſtand. De ſnelſte hoogzels zijn, dewijl het papier niet heel wit is, met wit crion uitgehoogd. De troonje van de Hertoginne is net en konſtig opgemaakt.

Zo is ook de troonje van d'Abdiſſe van Rijnsburg, welkers tekening met zwart crion gereuzeld, en geartzeert is, en met wit crion gehoogd, doch deze is beneden, inzonderheid daar het hondje legd, zeer vergaan.

De tekeningen van *Heliodorus kerkſchenniſſe* geſtrafd, ende *Chriſtus geboorte* zijn mede uitnemend konſtig, ende op d'eige wijze als die van de Hertoginne gedaan. Dit is 't al wat de vermaarde *Wouter Crabeth* in deze kerke gedaan heeft. Sijn broeder *Dirk* tekende op een andere maniere. Sijne tekening van *'t Avondmaal* is op wit papier met zwart crion, en overzulks zonder hoogzels, doch is door vochtigheid bedorven, geſcheurd en gebroken, voornamelijk daar het Avondmaal gezien word, zijnde de twee middelſte weinig van *Petrus*, *Chriſtus* en *Johannes* beelden te zien. De tweede Engel, ter zijde het opſchrift, is geheel weg, van den anderen is niet dan het bovenhoofd. Verſcheide andere rollen zijn heel flau, en als uitgeweekt: zo dat de geheele

heele tekening byster onttakeld is Een klein model'er van hangd in de Kerkmeesters kamer.

De drie achter het koor door den zelvigen *Dirk Crabeth* gedaane glazen zijn getekend met geoliet zwart krijt, sterk en net opgemaakt, een weinig gereuzeld, doch meest met artzeeringe zeer net opgemaakt, zijnde de beelden vlak naar het leeven, en dat van Christus, volgens een oud zeggen, naar een zakkendrager zo in figuur staande, getekend. Doch het onderwerk van deze glazen is buiten en binnen op de rollen (mogelijk uit zuinigheid, en om papier te spaaren) maar ten deele, 't een aangewezen, het ander een weinig opgemaakt: alles echter is in de glazen schoonder en deftiger uitgewerkt dan in de tekeningen. De wapens zijn zo in deze als andere niet te vinden.

De tekeningen der glazen door den Prins van *Oranjen*, den Graaf van *Zour*, en Hertog van *Aarschot*, gegeeven, zijn op de maniere als de voorgaande. Edoch die van *Johannes Discipelen tot Christus gezonden*, is al vroeg verdweenen, hoedanig is onbekend. De tekening van *Johannes Herodes bestraffende*, is maar een omtrek zonder schaduwe. De *Mariaas* troonje is uitgesneden, en daar op geplakt, beter, waarschijnelijk door een ander, gedaan. De twee tekeningen der glazen van *Johannes onthoofdinge*, en *d'inneeminge van Damiate*, door *Wilhem Thybaut*, zijn met de penseel omgetrokken, gewasschen, en opgemaakt met grauw, gelijk roet en inkt, zeer sterk, hard, en onaangenaam.

Die van *Dordrecht* is met een roetachtig koloriet, redelijk sterk gewasschen, en met wit crion gehoogd. De kleine zijn wel zo goed als de groote. Die van het *Rotterdamsche* glas is met zwart crion gereuzeld, en met wit gehoogd; korte beelden, en slecht getekend: van '*t Amsterdamsche*, op wit papier, schijnt met roet gewasschen en opgemaakt; het beeld van den Tollenaar is afgezonderd getekend, alzo de Tempel-gebouw in sijn geheel staat.

Geen van den minsten welstand hebben de tekeningen van de *Delfsche* en *Leidsche* glazen door de konstige hand van den Burgermeester *Isaac Zwanenburg*, zo goed noch als nieuw, op een licht grauwen grond zoet en aartig aangewasschen, hier en daar met gewreven wit een weinig met de penseel gehoogd, en dus op eene byzondere maniere uitgewrocht, als of het met wit en zwart geschilderd ware.

Adriaan

Adriaan Gerridsz de Vrye tekende het glas van *Rijnland* met zwart crion. 't Boven en onderwerk is in 't geheel, van 't houtwerk maar een helft, en van de helmen maar een, om de minste moeite. Sijne andere van *den Christelijken Ridder* is wat aangewasschen, en met wit verhoogd.

Joachim Vitdewaal, Utrechsch schilder (wiens leeven *Karel van den Mander* in sijn schilderboek beschrijft) tekende met geoliede kool, of zwart krijt, de verbeelde *vryheid der conscientie*, zeer kloek en meesterlijk, gereuzeld en geartzeerd, en met wit crion gehoogd. Het perspectief gelijkt een andere handeling, die niet zo goed is, doch de beelden zijn beter in de tekeninge als in 't glas. Zeker grilvink heeft deze tekeninge niet weinig met olie beklad. De tekeningen van *Mariaas boodschap*, van *Christus lijden*, van *den Pastoor Bourgeoys* zijn met zwart crion op wit papier gedaan.

Alle de tekeningen van den konstenaar *Lambert van Noordt*, *Christus onder de Leeraars*, *Johannes geboorte*, en *Zacharias offerhande*, zijn met een rosachtig koloriet, redelijk sterk, zonder eenig crion, 't zy in diepen of hoogen, aangewasschen, zy zijn zo goed als nieuw, alleen de tweede middelrol van 't bovenwerk, daar Johannes geboren word, zijn mede door den gemelten grilvink jammerlijk met olie beklad. d'Omtrek der tekeninge, vry wat breed en grof, is met de penseel gedaan ten behulp des glazemakers, want het gekoleurde glas donkerachtig zijnde, moet op de tekeninge gebroken worden.

Van *Jonas* en *Balaams* glazen zijn noit tekeningen geweest.

Andere tekeningen by de Kerkmeesters in bewaaringe,

Buiten deze, de kerkglazen aangaande, tekeningen, zijn'er noch in Kerkmeesters kamer twaalf andere, meest alle op een steengrauwe, ofte wit en zwart onder een gemengden grond, met zwart crion getekend, en wit gehoogd. Zommige schijnen noch half nieuw, andere zijn wat vergaan, maar met kleven zorgvuldelijk by een gehouden. Zijn alle voor *Crabeths* tijden buiten gemeen wel gedaan, doch zonder naam des meesters en tijdtekeninge. Men wil dat eenige oude kloosterlingen (van wien men noch hier en daar eenige oude perken ziet) deze zouden gedaan hebben; wat'er van zy, ofte niet, een middelmatig kenner van oude konste, ziet'er zo in kleedinge, als hulzels en ordonantsien eenen *Lucas van Leiden* zo natuurlijk in, al hadde hy die zelfs opgesteld.

waarschijnelijk der voorige glasen.

Deze

Deze tekeningen verbeelden het bedienen des Doopzels, Vormzels, de zendinge des H. Geests enz., alle beter aan een karspel ofte Parochie, als Klooster-kerk eigen, des gissen ze (mijns dunkens) niet ongerijmd, die ze als afbeeldzels van de hooggeprezene glazen, in onze kerke voor den brand des jaars 1552. gevonden, aanzien, van welke de Kerkmeesters in dien tijd deze getuigenisse gaven; *voorts waren alle die costelijke en heerlijke Glazen verbrandt, en aen twee geborsten ende geslagen*, zonder ons vordere omstanden der zelvigen bekend te maaken, wie'er de meesters, ofte gifters, en welke de verbeeldzelen daar van waren. Dat deze getekende glazen geene volslagene vakken konnen gevuld hebben, wederspreekt het voorzegde niet, want het oudkerkgebruik was, een gedeelte geschilderd, de rest onbeschilderd te laaten, en met witte ruiten (daarom noch kerkruiten genoemd) te vullen, even als noch heden in de bovenglazen der Apostelen in 't koor gesien word. Ook zijn deze twaalf rolletekeningen altoos met andere in deze kerke bewaard. Noch vind men onder de ter kerkkamere berustende tekeningen, twee door *Dirk Crabeth* wel eer gemaakt, d'eene verbeeld eenen *Hollandschen Graaf*, of *Ridder* met het wapen van Holland boven sijn hoofd, d'andere een zittend beeld, op den rug.

De *Crabetten* hielden in hun leeven het opzicht der kerkglazen, (*Dirk* leefde noch na het jaar 1600.) Deze aflijvig geworden, nam dat een *Isenhout* (*Crabeths* gewezen Discipel) waar. Hem onderschepte *Adriaan Gerridsz. de Vrye*, een ander discipel van den zelvigen konstenaar, door wien eenige glazen, en meest alle de Goudsche wapens om hoog in den beuk der kerke geschilderd zijn. Hy overleed den 25sten van Maert in 't jaar 1643. doch voor af blind geworden zijnde, had *Alexander Westerhout* sijne plaatse, en bedieninge waargenomen. Deze geboren t'Utrecht, had de konst aldaar by *Jan vander Burg* geleerd, die, van adelijke afkomste zijnde, zich meer in wapenkonst, als in andere oeffende. Dit deede hem reizen na Vrankrijk, alwaar hy zes jaaren sleet, zo *t'Orleans*, als te *Parijs*. Sijne gronden waren op sijn Fransch sterk, en sijne hoogzels daar in op eene vaste en gezette wijze. Hy stierf alhier in den ouderdom van 73. jaaren op den 9. December in 't jaar 1661.

Opzichters der kerkglazen.

Daniel Tombergius, zoon van den uitgezetten Predikant *Herboldus Tombergius*, zevenjaarig discipel van dezen *Westerhout*, en

na in 's Hertogenbosch by den vader van den allerdeftigsten *Anthonie van Dijk*, nam het onderhouden en herstellen der kerkglazen by het leeven van sijn ouden meester aan.

Kerkglazen in 't klein uitgetekend.

Christoffel Pierson tekende in de jaaren 1673, 1674, 1675, en 1676. de patroonen der kerkglazen, yder op een blad parkement zeer net in 't klein, berustende in de Kerkmeesters kamers, tusschen de wapens der regeerende Vroedschappen, waar onder hy dit gedicht, en tijdrijm stelde.

Dit zijn de wapens *van de Heeren, wiens beleyd*
Aan Gouw' - en Yselstroom in haar ontwalde grachten,
Niet 's vyands dwang alleen gewapend *heeft ontzeyd,*
Maar in dien wapenkreet *haer kerk-glaskunst trachten*
Te waap'nen, met geheug voor tijds verderflijkheyd,
Ten spoor van wapenzorg *aan hare na-geslagten,*
Zo wel tot konst als krijg, die alle konsten scheyd;
Maar hier door wapendwang *geen konsten kan verkragten.*
Het Lof haar's VVapenreeks tot eLk is afgespreIID
Zo Lang Men kenbaarheen VankVnsten tIIt zIet agten.
1676.

CHR. PIERSON.

Ook zong dezelve deze *glastoonen* over de glase-schilderyen der kerke.

Ik (die lang tot eer en lof
Van de *stad* en haar *Bezorgers*
Zong voor vreemde en voor borgers)
Zoek gestadig meerder stof,
Om op hoop van welbehagen,
Aan den *Raad* in *Goude-stad*
Mijne diensten op te dragen,
Langs het steyl Parnassus-pad.

Nu begin ik 't kort beslag
Van yets groot doorlugt en kunstig;
Zoo ik oor' en oogen gunstig
Tot mijn vaarzen vinden mag,
'k Zal een gladde glas lijst boorden
Om den rand van koor en kerk
In een kleyne kring van woorden
Voor zoo noyt-volprezen werk.

I.

Zie de *Tyranny* verplet,
En de *Vryheyd*, door de deugden,
Op de zege-koets vol vreugden,
Heerlijk in haar staat gezet,
Midden in Zuydhollands Steden
Door de *Vry* en *Vytewael*,
Die dit Glas met kunst bekleeden
Op der Staten zegepraal.

II. Hier

II.

Hier verwon der Heldendeugd
Het geweld van *Damiaten:*
Oyt van keten-breuk te praten,
Maakt ook dat men *Haarlem* heugd,
Welker voorbeeld in het ſeylen
Neven and're *Tibout* houd,
Om de kunſt aan elk te veylen
Daar men 't zee-gezag op boud.

III.

Dordregts onverwonne Maagd
Hoed in Hollands Tuyn uw' muuren,
Langer als de Glazen duuren,
En *De Vry* uw' vryheyd ſchraagd,
Met ſijn ſchilderkunſt-vertooning:
Sorgt voor vriendſchap en voor vree:
Overal is Godes wooning
Daar 't geweer roeſt in de ſchee.

IV.

Rijnlands Heemraadſchap, zoo mild
Door Graaf *Willems* gunſt verheven.
Ziet den Roomſen Arent zweven
Neven Hollands Leeuwe-ſchild.
Boven naam-en wapen-ſchriften
Op het Heere glaze perk,
Daar men *Gouda* meê begiften
In haar wijdvermaarde Kerk.

V.

Wouter, die Vrouw *Boetzelaer*
Eerſt op glas-kunſt deed gelijken,
Laat mijn volging na u blijken
Over elfmaal twalef jaar:
Zabaas Koninging, verwonderd
Over *Salamons* verſtand,
Hem groot ſchatgeſchenk uytzonderd
Uyt den rijkdom van haar land.
1. Reg. 10.

VI.

Het verloſt *Bethulia*
Dankt Prins *Jan* en Vrouw *Katrijne*
Nog in glas te mogen ſchijnen,
Tot een teecken van gena,
't Geen den hemel wou bewijſen
Over *Judits* heldendaad,
Die, om na waardy te prijſen,
Diedricks kunſt ons overlaat.
Jud. 13.

VII.

Hier vereyſt een hooger trant;
Salomon geeft God ſijn eere,
En het *Avondmaal des Heeren*
Staat hier in ons 't hoogſte pand:
Laat zig Koningen verkleenen,
Want al 's werelds praal-gewaên
En haar dwinglandy vliegd heenen
Voor die God recht bidden aan.
1. Reg. 8.

VIII.

Hertog *Erick* heeft niet vreemd
Deze Tempelsroovers plagen
Aan de Godsdienſt opgedragen:
Niemand Godes eer dan neemd
Om aan minder zaak te geven:
Zoo hy kerk-roof ſtraffen zal,
Wat zal dan dien Heer van 't leven
Doen aan die hem 't ſijn ontſtal?
Luc. 21.

IX.

ô *Van Noord* uw' offer-eer
Van den Priester *Zacharie*,
En de Boodschap vol verblijen
Van *Joannis* en sijn' leer,
Door *Van Zijl* geschildert staat'er,
Waar in 't koor voor 't eerst van al,
Uyt de mildheyd van *Ouwater*,
Met sijn wijf en kindertal.
Matth. 3.

X.

Berner Abt uw' Boodschaps kunst
Mist men laas door storm en donder;
Maar dit is geen onweers-wonder
Dat de Teykening geen gunst
Aan het oog meer kan bewijsen,
't Glas is weer op nieuw hermaakt,
't Geen der Heeren zorg doed prijsen,
Maar *Van Noord* is voord geraakt.
Luc. 1.

XI.

Dankbaar'Erven doen, zoo 't hoort,
Hier Heer *Letmaat* van der *Goude*
In het Glas geheugen houden
Met dees *doopers Jans geboort'*;
Die, door 's Vaders tong ontbonden)
Tot den lof des Heeren strekt,
Mids, voor *Jesus* uytgesonden,
Sijnen zoon Gods komst ontdekt.
Luc. 1.

XII.

O doordringend' Eng'le vreugd
Klinkend' in der Herd'ren ooren!
Haar beschermer was gebooren,
Hier huysd armoe d'opperdeugd.
Laat *Kanonikken* vry onder
Met haar kleen en wapental;
Wouter maakte boven wonder,
En om laag die 't hem beval.
Luc. 2.

XIII.

Wat een smert is 't eer men vind
't Geen ons alderliefst' kan wezen!
En voor Ouders onder dezen,
't Zoeken van een waardig kind?
Maar, ô *Moeder*, treurd niet meerder,
Hy neemd 's *Vaders* zaken waar
In den Tempel, als een leerder
Van der Schriftgeleerden schaar.
Luc. 2.

XIV.

David zond beleefd om spijs:
En *Joannis* raad Soldaten
Allen overlast te laten,
Vreedig met haar zoldy prijs;
Dit gaat boven kunst, en verder:
Leerd, ô krijgslie'n hier de Wet
U van deze *Luykzen Herder*
Voorgesteld door *Dirck Crabeth*.
1. Sam. 25. Luc. 3.

XV.

In dit Choore middelglas
Ziet men *Jesus* 't middel gronden
(Ons ten voorbeeld) om de zonden
Door een heylig Doopgewas
Af te wissen van sijn leden,
Die, vernieuw' in den Geest,
Tragten na Godvrugtigheden,
Agtend' liefde mildheyd meest.
Matth. 3.

XVI.

XVI.

Merkt voort op *Joannis doop*,
En hoe *Christus* ſijn beveelen
Wil tot leer en doopen deelen
Aan ſijn' trouw Apoſtelhoop,
Tot der volkeren bekeering:
Als Heer *Nierop*, door de hand
Van *Crabeth*, na ſchriften leering
Toond in Glaskunſt aan 't verſtand.
Marc. 16.

XVII.

Laat *Joannis* yver ſtraf
Van *Herodes* bloedſchand preken;
Boozen breken ſnoo gebreken
(Lief aan haar) zoo ligt niet af:
Dieze tegenſpreken derven
Loond de haat met dwang gekwel;
Maar die zig verharden, erven
Ligt door zulk een doen de hel.
Matth. 14.

XVIII.

Wie betwijffeld *Jezus* magt
Die bewijs heeft van ſijn daden?
Daar men klaarlijk uyt kan raden
't Waar' bewijs van die men wagt,
En *Joannis* grooter heete
Dan men oyt Profeet bevon,
Toen ſijn komſt 't gevolg liet weten
Van een meer dan *Salomon*.
Matth. 11.

XIX.

Maar, wat loon des grooten mans
Van dien rijk- en Vrouwe-roover?
't Hooft geeft hy ligtvaardig over
Voor den loon der Dogter-dans.
Die komt alle menſſen leeren
(Op Heer *Henriks* zinne-woord)
Om zorgvuldig te begeeren
In al 't geen ten goede hoord.
Marc. 3.

XX.

Overdubbeld' overmaat
Van des Zaligmakers lijden,
Laat den dag door Glaſen glijden
Waar men bey ſijn' oogen ſlaat:
Vanging, krooning', en beſpotting,
Geeſſel-wee en kruyſſe-ſmert
Tot de dood; maar geen verrotting
Jeſus oyt verwinnend' werd.
Marc. 14. Luc. 22. Joan. 19.

XXI.

Joſef leyd hem wel in 't graf,
Dog het duurde geen drie dagen
Dat z'em weêr verreſen zagen,
En hy haar ſijn vrede gaf:
Na beloft van 't weder komen
Sijner heyl'ger Geeſte-vier
Wierd hy van haar opgenomen
Op een lugtig wolk-gezwier.
Matth. 27. Marc. 15. Luc. 23.

XXII.

Ziet hier Vader *Willems* gift
't Zuyv'ren van den Tempel toonen,
Door den yver van Gods Zone,
't Voorbeeld van oprechte drift
Voor des Heeren dienſt en eere:
Prinſlijk is het volgen van
Dingen die de deugd vermeeren
In een hoog doorluchtig Man.
Luc. 19.

XXIII.

Merkt hoe 's Heeren hemels-gloed
Is'rels outer op doet branden,
Dus ontsteekt den Geest off'randen
In een dankbaar vroom gemoed,
'tGeen vermeert door Gods vermogen,
Zig de minst' der mind'ren draagt,
Als ons *Jesus* steld voor oogen
Dat hem best in liefd behaagt.
1. Reg. 18. Joan. 13.

XXIV.

Flip geneest bey ziel en lijf
(Met sijn leer' en Moore doopen:
Ziet een kreupel vrolijk loopen
Door Gods zegen) op 't bedrijf
Der Apostels; als voor dezen
Jesus by Batzaydaas bad,
Den lang-gigtigen genesen
En van zond' ontraden had.
Actor. 8. Joan. 5.

XXV.

Leyden van 't beleg verligt,
Swanenburg en *Kok* ons toonen,
Delft wou hare kunst beloonen,
Die w'ook danken voor 't gezigt;
Maar byzonder Gods genade
Die den Vyand heenen dreef,
En Oranjens wijs beraden
Door sijn hulp tot land-heyl streef.

XXVI.

Lang benauwd *Samaria*,
Uw' verlossing, boven wenssen
Word gehengd by God en Menssen,
Zoo veel honderd jaar daar na:
Leyden, uyt het eygen lijden
Door des Heeren hand gered,
Heeft het voorbeeld van die tijden
By haar tijd ten toon gezet.

XXVII.

Slimme *Farizeesse* schijn
Die uw' Godsvrugt wil verheffen,
En op nedrige keffen
Uyt een vals-vermomde grijn:
Roemd van bidden en van vasten
By die geen' die gy verleyd,
God, die 't alles kan doortasten,
Ken uw 's herten ydelheyd.
Luc. 11.

XXVIII.

Waarom (Schriftgeleerde schaar)
Toond gy *Jesus* uw' gebooden
Om een zondig wijf te dooden?
Zijt gy zelf van misdaat klaar,
Neen, de schaamte sluyt uw' monden,
En de Heer veroordeeld' niet,
Maar tot afstand van de zonden
Strekt sijn zalig end' gebied.
Joan. 8.

XXIX.

Zonde die den Geest bestrijd,
Moet men Ridderlijk verdrijven,
Om na ziel en lijf te blijven
Van de Tyranny bevrijd:
Zoo 't Zuydholland heeft begonnen
Eynd Noordhollands Glas-toneel;
Vryheyd blijv'er ongeschonnen,
En haar wapen-reeks geheel.

Met den wens van 't Vaderland,
En de welvaard van der *Goude*,
En die 't Vader-regt daar houden
Voor den vryen Burger-stand,
Eyndig ik deez' Glas gezangen,
Eyndeloos gedienstig, aan
d'Agtbaarheên die voor 't belangen
Van de goe bestiering staan.

Chr. Pierson.

VIER-

VIERDE HOOFDSTUK.

De Goudsche Pastory stond ter begeevinge der Overheeren. De Pastoor was ook Land-deken. Predikheeren en Minrebroeders hadden in sijne kerke preekbeurten op Hoogtijden. Hy hadde twee Onderpastooren tot sijnen onderstant. Eenige sijner inkoomen. Naamen en bedrijf van verscheide Pastooren en Onderpastooren zedert den jaare 1447.

De Souverein van der Goude, in sijnen tijd stichter, of zo niet, althans grondbezorger en voornaam begunstiger der Parochiale kerke van St. Jan Ter Goude, behield (volgens kerkrecht en gewoonte in dit vers bevat, De Pastorye van der Goude begeeven by den Heere, der stede.

Patronum faciunt dos, ædificatio, fundus) *Gloss. du Cange.*

aan hem, en sijne wettige erven, de macht om aldaar eenen Pastoor te stellen.

Deze waren by afsterven des Heeren van der Goude, de Graven van Holland, als uit 's Lands Register-boek, het recht en bezittinge der voorsz. Graven behelsende, noch heden te zien is. voorts by de Graven van Holland.

LYST DER KERKEN

Ter begeevinge der Graven.

De *kerk van* Haerlem, *van* Velsen, *van* Oostzanen. *De kerk van* Wormer, *van* Westzaenen, *van* Hoorne. *De kerk van* St. Gommer *tot* Enkhuisen, Hoogkarspel, *van* Graeft. *De kerk op 't West van* Texel, *van* Edam, *van* Middellye. *De kerk van* Lantsmaer, *van* Zonderdorp, *van* Ouderkerke. *Noch een* Personaet van Naerde, *die Cureit van Naerde, en te confereren* Verklaaring van de Hoogheden, Authoriteiten, en Rechten den Gra-

heeft

heeft de Prochiaenschappen van vier Dorpen in Goylandt, *niet te min is'er verschil over de collatie van deze beneficie tusschen den Keiser en 't Capittel van St. Jan tot Utrecht. De kerk van* Weesp.

ven van Holland competerende. Geregistreerd in 't derde geluwe Regifter. f. LXVII. verso.

IN NOORDTHOLLANDT.

d'Oude kerk tot Delft. *De nieuwe kerk tot* Delft. *De kerk* Ter Ghoude. *De kerk tot* Haestrecht. *De kerk tot* Stolwijk.

IN 'T LAND VAN VOIRNE.

De kerk of Prochiaenschap van Oostvoirne. *Het Prochiaenschap van* Nieuw Hellevoet. *Het Prochiaenschap van* Nieuw Hoorne. *Het Prochiaenschap van* Rugge. *Het Prochiaenschap van* Goereede. *Het Prochiaenschap van* Outdorp. *Het Prochiaenschap van* Dirkxland.

IN 'T LAND VAN PUTTE.

Het Prochiaenschap van Geervliet. *Het Prochiaenschap van* Westenrijk.

Hier op volgd in 't Register-boek noch langer lijste van Prochiaenschappen, staande tot de collatie der Graven van Holland, die een Stadhouder van Holland geeft, en confereerd in den naame van sijne Majesteit.

De Pastoor was Land-deken.

Het opzicht en rechtpleging der Goudsche Pastooren, strekten zich niet alleen uit over haare stad, maar te gelijk over eenige naburige steden, en karspelen; want deze kerk was van ouds met den eernaame van een Aartspriesterdom of Land-dekeny, en de Pastoor met dien van Aartspriester, ofte Land deken vereerd.

Relatio Miss. exh. Al. VII. ab Illustrissimo Eph. A. 1656.

Onder het Goudsche Aartspriesterdom stonden de steden *Goude*, *Schoonhoven*, *Oudewater* ende *Nieupoort*; alle met haare onderhoorige dorpen en karspelen, en noch boven deze de kerken van *Bodegrave*, *Polsbroek* enz.

Onder mijne oude kerkschriften is'er een van 't jaar 1511. beginnende, *Præp. & Archidiaconus Ecclesiæ sancti Salvatoris Trajecten. dilecto nobis in Christo Domino Decano Ecclesiæ sancti Johannis Opidi Goudensis, salutem.*

d'As-

d'Afbeeldzels der oude Goudsche Pastooren thans noch overig, verbeelden hen wegens deze waardigheid met een bonte erm-lap op de hand.

Niet alleen hadden de Goudsche Minrebroeders, maar ook d'Utrechtsche Predikeeren, in deze kerke hunne preekbeurten ter verlichtinge van den Pastoor.

Predikeeren en Minrebroeders hadden hunne preekbeurten in de kerke.

Den Minrebroederen wierd jaarlijks voor hun preekloon, daags na Paaschen gegeven acht kannen wijn, een half Lam, twee Lams . . . 12 stuivers, een half weer, een stuk kalfs vleesch van 11 ponden, eyerkoeken, appelen, nooten.

Broeder Harmansz Dapper gaf in 't jaar 1407. den Predikeeren voorsz Ter Goude, ten diensten van hunnen beurtpreeker een huis in de *Commars Allartsstege*, nu de dubbelde buurt achter het Weeshuis, onder den volgenden open brieve,

Kerkmeestersboek. Besprekken tot dien einde. H.H.G. M.B. bl. 115.

Wy Gherit Jacobsz, Jan Beyn, *ende* Hugo Niclaesz, *Scheepenen binnen der Goude, oirconden ende kennen, dat quaem voor ons broeder* Harmansz Dapper *vander Prediker ordere, met sijnen rechte voogt, ende heeft overgegeven broeder Jacob den Prior van Uytrecht, van der zelver ordere, tot des voorgenoemde Convents behoeft van Uytrecht, een vryen eygendom van sijne huyse ende erve, dat hy nu ter tijt staende heeft in Commars Allaertsstege, naest Jan die Naeyers westwerts in deser manieren, dat die* terminarius, *die nu in onse voorsz stadt is, ofte hier naermaels komen sullen woonstadt ende erve waer, daer in hebben sullen haer termijn, mer waer dat zaecken dat eenich Prior, ofte Terminarius van de Convent voorsz. tot eeniger tijt dat huys ende erve voorsz verkochte, soo sijn 't voorwaerde, soo wat gelt, ofte eenige waer, dat daer af quaemen, hebben souden die Heyligen Geest ter Goude, tot den armen behoeft, ofte sy souden dat voorsz huys vry, aen hen nemen, met alsulcken pacht als'er nu tijt op staet, sonder wederseggen, ofte yets tegen den Heyligen Geest te doen met eenige recht, geestelijck ofte waerlijck alle dinck sonder argh ofte list, in kennisse der waerheyt bezegelt met onse segelen, gegeven op den negentiende dagh in April in 't jaer ons Heeren dusent vier hondert en seven.*

Doch vierenzestig jaaren na dezen verkogten d'Utrechtse Predikeeren dit huis aan de Collaatsie broeders, en eigende ter zelver tijde, met bewilliginge der H. Geestmeesteren, een ander gelegen op de Spieringstraat, als uit dezen volgenden blijkt,

Wy broeder Jan van Houdaen, *Doctoor der heylige schrifte, Vi-*

H. H. G. M. B. bl. 116. *carius dees nacien van Hollandt , Prior des Convents van Utrecht van der Prediker-ordere ,* Broeder Thomas *leesmeester* , Broeder Rolof *supperior , met allen andere broederen , Munnicken ende oock des Convents voorsz ; bekenne by dese opene brieve , voor ons en onse nacomelinge , dat wy gesien en gelesen hebben een autentijcke copie eens Schepen brief , verlijt voor* Gerijt Jacobsz, Jan Beyn, *en* Hugen Niclaessen *Scheepens in der stadt van der Goude in de jare* M CCCC *ende seven, op den negentiende dagh van April* . . . . . . *Ende want onse huysinge voorgenoemt streckt recht after aen dat Erve dees Broederen van sint Pauwels, die men noemt Collacye broederen , daerom hebben de Broederen voorsz , by raeden ende toedoen seeckere eerbaere mannen , als* Henrick Aelbrechtsz , Jan Stempelsz, *ende andere goede vrinden onser order , oock by consent van de Meesteren der Heyligen Geest , ons een goet huys , wel gelegen in de Spieringhstraet weder gekocht , welck huys gelegen is tegen de Nonnen over , westwart , ende hebben belegen met erven* Weinrick Henrick Melyes *ende weduwe aen die Zuitzijde , en* Gerrit Claesz *de Brouwer aen de Noordzijde , ende dese oversettinge deses huys , orberlijck ende proffijtelijk is onser orden als wy daer af wel geinformeert zijn , daerom is dat wy eendrachtelijck ende volkomentlijk consenteren in de oversettinge der beyde huysen ende des Scheepen brief , wy houden willen onder den anderen als het van de eerste gemaeckt is , vast ende volkomentlijck , want het onser aller meyninge is , dat de huysinge in geener wijs , van der orden verdwaelt sullen worden , ende want wy des voorsz saecken dencken volkomentlijck te houden , als goede broederen schuldig sijn te doen ende te willen oock danckbaer wesen , alle de geene die ons hier in behulpelijck geweest sijn , met onse gebeden naer onser vermogen , soo hebben wy tot eenre meerder vastigheyt welbedacht onser gemeener Conventszegel hier aengehangen , in de jare ons Heere* M CCCC LXXI. *op den* XIX. *dagh February.*

Hier uit ziet men dat deze Moniken haar preekbeurt Ter Goude niet wilden afstaan, maar ten uitersten handhaven.

De Pastoor heeft twee Kapellanen. H. H. G. M. B. bl. 47. en bl. 48. enz. Doch sijne meeste stut had de Pastoor aan twee , of wel licht meer Onderpastoors, anders *Capellanen*. De woorden in den Fundaatsie-brief van *Kerstant Albertsz* des jaars 1453. ten voordeele van den armen, luiden : *voorts soo* sullen *de Heylig Geestmeesters , alle jaers als sy aldus deylen* , de Prochiepaep of sijn *Capellanen* , op de stoel der waerheyt , den gemeene volckeren doen *bidden voor die geene daer de aelmoesen* . . . . *ofte gekomen sijn.*

Van

Van 't inkoomen des Pastoors is my niets als 't geringe navolgende ter kennisse gekoomen.

DIE PASTOOR.

H. H. G. M. B.

Item die Pastoor *van die kerck ter Goude*, v. *pond hollands boter op Meye.*

Item die Pastoor *ter* Goude, *van die Prochikerk van* Maelt Dirricksz van Elten *graft te visiteren, ende des sonnendaeghs op stoel te nomineren*, VI. placken *op Geertruen dagh.*

Item de Pastoor *heeft noch van* Claes Dircksz *die Backer en* Alijt *sijn wijf, ende* Dieuvertie Volpart Henricx *Dochter, ende* Gereborch Fredericksz Ariensz *huisvrou om dat men se noemt in 't zielboek* XII. *stuivers.*

Item Gerreborch Fredericksz Adriaense *huisvrou om dat men se noemt in 't zielboeck, daer geeft die Heiligen Geest alleen voor* VII. *stuivers.* Pastoors inkoomen.

Mr. Govaert Sonderdank besprak in 't jaar 1393, of daar ontrent jaarlijks den Pastoor op *St. Martins* avond een *mengelen wijns.* Ib. bl. 32. verso.

Mr. Roelof Jansz Licentiaat in de Godsgeleerdheid, Vicaris van *St. Jans* kerke, bewees en gaf in 't jaar 1546. jaarlijks *een schild* voor de memorie sijner ziele. Ib. bl. 39. verso.

By verdrag in 't jaar 1449. moesten de Nonnen van *St. Margriete Convent* ter uitkoopinge van kerk en begraaffenis recht den Pastoor 's jaars op de belooken Paaschen geeven *ander halven fransche schild*, en na meerder naar vergrootinge haarer goederen.

Jannetje Gherrit Jans besprak in den jaare 1571. den 13den September, *voor vier schamelijke studenten* van der Goude, bequaam om t'Utrecht, of te Leuven te studeren, *vierentwintig guldens 's jaars, ter vergeevinge van den Pastoor*,. Pater van de Collaatsie broeders, en den oudste Burgermeester in den tijd. H. H. G. M. B. bl. 90.

De Heiligen Geestmeesters waren gehouden aan *St. Jans* kerke, zo lang het *H. Sacraments lof* aldaar gedaan wierd, uit te keeren *anderhalf pond Hollands* boter op May. Ibid. bl. 21. verso.

d'Eerste der Goudsche Pastoren, voor als noch tot onze kennisse gekoomen, is, *Walterus van Bouchout.* Hy nam deze bedieninge in 't jaar 1440, ofte daar ontrent, waar. Naamen van verscheide Goudsche Pastooren.

Met eenen openen brief in 't jaar 1447. gaf hy den broederen

Walterus van Bouchouts brief van St. Pieter en Paulus gilde.

van *St. Petrus en Paulus* gilde verscheidene voorrechten, elders breder gemeld.

Ook maakte hy in 't jaar 1449. op den 29sten May over het Parochie-recht met het *St. Margarite Convent* een verdrag.

Petrus d'Enguechin, Pastoor in den jaare 1470.

Pr. Petrus d'Enguechin, Predikheer, was Pastoor vander Goude in den jaare 1470. Hy vergunde in 't gemelte jaar aan eenige Dochters van den derden Regel van *St. Franciscus* t'samen woonende in een huis onder den naam van *St. Clara*, eene kapel, altaaren, en een kerkhof. Stads Regeering bekrachtigde sijne vergunninge in den jaare 1475.

Mr. Adrian. Walteri, en Joannes Berwaldi, Onderpastooren. 1470.

In dien tijd waren Onderpastooren *Adrianus Walteri* meester der vrye konsten, en Doctor in de Medicijne, en *Joan. Berwaldi.*

Theodoricus Theodorici was in den jaare 1494. Deken ter Goude, en eerste bezitter van eene Vicarie door Dirk Dirksz. aan St. Theodoricus Altaar gesticht.

Artur van Bourbon in den jaare 1475. Prothonotarius Aplicus. Consiliarius & Referendarius Caroli Ducis Burg.

Ontrent den jaare 1475. bekleedde *Artur van Bourbon* het Pastoor ampt van der Goude. Een man in aanzien by *Karel de Stoute*, Hertog van Burgundien, Graaf van Holland, enz. wiens Hof hy volgde, en belang hy hier te lande waarnam, als uit het volgende zal blijken; een man geheel niet vies om moedig het beroepen der Hollandsche Monikken op den Paus in 't stuk van belastinge tegen te spreeken, en omver te zeilen.

'tSchijnt dat deze Pastoor van hooge en aanzienelijke afkoomste sproot. Althans een *Louis van Bourbon*, Neef van Hertog Philip den goeden, was in 't jaar 1452. Deken van *St. Donaas* te *Brugge*, en na Bisschop van Luik, alwaar hy in 't jaar 1482. vermoord wierd.

Holl. Chro. Div. 30. Cap. 84. Boxhorn Ned. Hist. op 't jaar 1474.

Van *Artur* gewaagen onze jaarboeken en historien het volgende. *Hertog Karel* beval in 't jaar 1474. dat alle goederen der Geestelijken, zedert zestig jaaren van hen bezeten, in geschrift zouden gesteld, en den volmachtigden tot een ontwerp der belastinge overgeleverd worden. Eenige gehoorzaamden, de meeste niet: maar hielden op den 5den van Februarius 1475. een gemeenen dagvaard in 't klooster van *St. Hieronimus*, buiten Leiden, en besloten eendrachtig geen schattinge te geeven. Men zocht hen te dwingen. Zy beriepen hen op 't Parlement te Mechelen, of, was hen dat niet geoorlofd, op den Paus. De Brabanders en Zeuwen wierden daar toe voor het meestendeel bewogen; maar

die

die van Holland hadden hier geen ooren toe. Des wierden zy door *Mr. Antonis Hanneron*, Deken van St. Donaas te Brugge, eerst in den Hage, daar na tot Woerden gedaagd. In den Hage verschenen zy zonder iets in te willigen. Na Woerden, vreezende voor het slot, zonden zy eenen brief. Daar op trok hen *Hanneron* voor Bisschop *David* van Utrecht, tot Wijk te Duurstede. Na het hooren van reden en weerreden, wierd'er niet gevorderd. Toen sprak *Artur van Bourbon*, Pastoor vander Goude, en Protonotaris van den Paus, uit 's Hertogenhof mede gekoomen, om *Hanneron* de hand te bieden, den Geestelijken met deze woorden aan: *Ghy Heeren, wilt geen quaedt hert, ofte vermoeden hebben op Meester Anthonis; want hy doet noch veel min dan hem is bevolen. Ook duchte ik, is 't zaeke dat gy hem niet gehoorzaemt, dat anders hier in den Lande van Hollandt Executeurs sullen komen, die geen onderscheidt sullen maken tussen de kerk en den stal, den kelk en den pot, den pateen en den schuttel; want sulks is, eilaes! in Vlaenderen geschiet.* De kerkelijke zeiden, *dat zy niet gelast waren iet toe te zeggen: dat hen noch Keizer, noch Koning, nochte eenig wereldlijk Heer tot schattingen dwingen mochten, buiten toestand van den Paus*, daar zy zich wijders op beriepen. Edoch dit mocht hen weinig baaten, want des niet tegenstaande raakten'er eenige in hechtenisse. Andere verzochten en kregen eenigen uitstel, midlerwijl Bisschop *David* van Utrecht by hen te weeg bracht, dat zy het beroep op den stoel van Rome achter lieten. Geperst zijnde, beloofden zy het geeyschte in twee payen te voldoen. Doch den Hartog dood en verslagen zijnde, raakte de Regeering haare klem quijt, en 't verheffen van die verhaatte schattinge bleef achter.

Adam de Kraenleide was Pastoor van der Goude in den jaare 1477.

Dirk Evertsz Onderpastoor in den jaare 1487. Open afschrift berustende by den Overman van St. Eloys, ofte Smits gilde.

Uit zeker afschrift van een Testament door een *Mr. Gosen Smit*, gemaakt ten voordeele van *St. Eloys* altaar in de *St. Jans* kerke, ziet men, dat in 't jaar 1487. *Dirk Evertsz* toen *Vicecureit*, Onderpastoor *dezer kerke van der Goude* was.

Mr. Pieter Winkel Onderpastoor in den jaare 1501.

Het zelvig ampt bediende met, of korts na hem, *Mr. Pieter Winkel*; deze reisde in 't jaar 1501, met 's stads Burgemeester *Dirk Dirksz* na Amsterdam en Leiden, om van den Bisschop van Doornik het honderjaarig jubilee van stads wegen te verkrijgen.

Goudsche Chron. 1501. Erasm. Ep. L. 30. Ep. 4. Ed. Lond. Vita Erasm. in Ed. Ep. Lond.

Hy was Oppervoogd over *Erasmus*, die hem wegens het verkoopen van eenige boeken een brief schreef. *Erasmus* leven-beschrijver noemd hem, *een Goudschen Schoolmeester*, *Ludi Literarii Magister*, doch hy heeft het qualijk. Hy heeft stads *Scholaster*, eene waerdigheid in de kerke, t'zaamt met het Onderpastoorschap, konnen zijn, en dit wel licht aanleidinge tot het voorsz misverstand geeven.

Adam de Moordt Pastoor in den jaare 1511.

In 't jaar 1511. den 27. Juny schreef d'Archidiaken van Utrecht aan *Adam Moordt* Land-deken (en diensvolgens Pastoor van der Goude) sijnen openen brief, waar mede hy hem beval na voorgaande onderzoek, *Henrik Wittensz* tot Vicaris van *St. Andries* altaar in St. Jans kerk aan te stellen.

Christianus de Beka Pastoor ontrent den jaare 1525. of 1530.

Christianus de Beka, uit Diethmarse, wierd van zangmeester des Keizers *Karel* V. Pastoor van der Goude, ontrent den jaare 1525. Naderhand Hoogleeraar der Godheid te Leuven, en Kanonik te St. Pieters aldaar. Hy stichtde vier Beursen ook onder andere voor Goudsche Studenten, om dat hy veel goeds Ter Goude genoten hadde, *eo quod multos fructus ibidem perceperim*, dus luid sijn uiterste wille. Hy stierf te Leuven op den 21. September des jaars 1540, alwaar hy aan de Noordzijde van St. Pieters koor, onder een lang grafschrift op eene groote kopere plaat begraven legd.

Mr Rudolphus Joannis Onderpastoor in den jaare 1546.

Een der Onderpastooren was toenmaals *Mr, Rudolphus Joannis*, van Monikkendam, Licentiaat of Leermeester in de H. Godsgeleerdheid. Deze overleed in 't jaar 1516. op den 11den Junius, volgens de lijst der stads boekkamer, doch volgens 't Heilig. Geestmeesteren boek in 't jaar 1546. op St. Margarite avond den 19den Julius.

H. G. M. B. bl. 35. 36. 37. 38. 39.

Deze yverige en geleerde man maakte by uitersten wille eene beurse in *'t Standonk*, of *'t Collegie van 't Verken* te Leuven, waar van den oudsten Burgermeester van der Goude, de oudste H. Geestmeester, en de Pater der Collaatsie broederen Ter Goude in den tijde, de gifters waren. Hy gaf den H. Geestmeesteren negen rentenbrieven op landen en huisen, onder verband, van 's jaars den regent van 't verken uit te keeren vier pond groot tot onderhoud van eenen student, aan d'arme Fraters Ter Goude vijf karoli guldens, het Convent van St. Clare een pond groot vlaams, St. Jans kerk een schild voor een' eeuwige memorie, ende eene jaarlijkse brooddeelinge te doen voor sijne en

en sijner ouderen, op den eersten donderdag na Nieuwjaars dag. Eerste aanlegger van Stads gemeene boekkamer.

Aan 's stads boekkamer (waar van hy d'eerste aanlegger schijnt geweest te zijn, door dien zijn naam voor alle andere op de naamrol der weldoeneren gespeld word) liet hy verscheide boeken.

In den jaare 1568. op den 24sten May, stierf te Leuven *Joannes de Hamalia*, Pastoor van der Goude, geboren te Bergheyck, een dorp in de Meyery van den Bosch, Bachelier in de Godgeleerdheid, naderhand Kanonik van Harlebeek in Vlaanderen. Joannes de Hamalia Pastoor voor den jaare 1568.

Hy stichtte te Leuven eene Beurse voor eenen Student in de Godgeleerdheid, en legd begraven in St. Pieters te Leuven in de Kapel van den naame Jesus. Doch zijn graf-zark en opschrift is'er thans niet te vinden.

Mr. Joannes 't Sanctius Pastoor in den jaare 1544. Onder hem viel 's stads Scholasterie open. Hy, de Vicarissen en Memorie heeren van St. Jans, achtende de vruchten dier bedieninge hen te behooren, voerden tegen *Cornelis Jansz.*, Rector der Schoole, en de stad, proces voor den Hove van Holland, en verkregen uitspraak in 't jaar 1544. in Julius. Joannes 't Sanctius Pastoor in den jaare 1544. Goudsche Chron.

's Mans wijze voorzichtigheid kan men zien in een geval van twee Toveressen, in 't jaar 1546. gevangen, over welkers vonnisse hy den Raad van Holland wilde gesproken hebben. Ibid.

Hy stijfde d'eerste aangelegde boek-kamer met verscheide boeken.

In sijnen tijd, in 't jaar 1547. op den 24sten May, wierd een *Lambert Vranken*, Poppemaaker, geboortig van Delft, met aanslaan sijner goederen ter dood gebracht, om dat hy drie jaaren te vooren de Katolijke Religie hadde verlaaten; doch of *Joh. Tsanctius* doenmaals Geloofsbezorger, of Kettermeester was, is my onbekend.

Hy zag in 't einde sijns levens sijne kerkverwoestinge, en yverde ongemeen om dezelve noch heerlijker als voor de vernielinge, te herstellen, doch hy overleede eenige jaaren voor heenen.

Joannes 't Sanctius legd begraven aan de regtere, ofte Noordzijde van 't Hoog-altaar binnen het koor onder eene blauwe grafzark, hem met gevouwe handen in een koorkleed verbeeldende, met dit schrift (thans noch in weezen)

Joannes Tsanctius atque obiit ultima Aprilis A°. MDLIIII.
Spes mea Christus.
Hoc tegitur Saxo, Pastor Goudæ, Alusti natus.

By het hoofd van ſijne uitgehakte beelteniſſe ſtaat 1559. 't jaar waarſchijnelijk dat de grafſteen gelegd wierd.

Mr. Geno Simonſz. Paſtoor in den jaare 1560.

In 't jaar 1560. wierd tot Paſtoor aangeſteld *Geen Simonſz.* Vicaris van den Heere van Blois. Hy bequam deze bedieninge niet meer dan vijfentwintig of daar ontrent bereikende jaaren, waar toe hem ſijne bequaamheid, en 's vaders aanzien, toenmaals Kerkmeeſter, opzichter van der kerk-bouwinge, en Magiſtraat dezer ſtede den weg zullen gebaand hebben; doch hy bekleedde die niet lang, na een verloop van vijf jaaren, wierd hy door de peſt, dertig jaaren oud, weg gerukt op den 13den van Auguſtus des jaars 1565.

Sterft op den 13. Auguſty des jaars 1565.

Sijn afbeeldzel eertijds op ſijne grafſtede, nu ten huize van I. W., heeft deze twee opſchriften,

Geno ſacer juvenis, Goudanâ natus in urbe,
Patre Simone, probus, niſi bis tria luſtra peregit.
Hic pavit, paſtorque ſuo requieſcit ovili
Peſte ferâ raptus, Gregibuſque, Deoque, fidelis,
Redde, quod optabis, quæſo, poſt fata viator.

En lager,

Hier leyt begraven, Meeſter Geen Simonſz vander Goude; Verus Paſtor deſer kerke, Vicarius van de Heere van Baloys, binnen der Goude, ende ſtarf den XIII. *Auguſty Anno* 1565. *God heb de ſyel.*

1570.

Judocus Bourgeois van Enghien; Licentiaat in de Godgeleertheid, word in 't jaar 1565. Paſtoor van der Goude. Hy was een ernſtig beſtraffer van quade kerkelijken.

Sijn opvolger wierd Mr. *Judocus Bourgeois* van Enghien in Henegouwe, Theologant wel eer in 't groot Collegie te Leuven, na Licentiaat, of Leermeeſter in de Godgeleerdheid. Hy was een ernſtig beſtraffer van de quaad levenden; inzonderheid Geeſtelijken, en een dappere voorſtander van ſijn oud geloof.

Wegens het eerſte word van hem verhaald, dat hy op zekeren tijd uit de handen van eenen Prieſter (ganſch den fijnſten niet) gereed om het Altaar geheim te heiligen, den kelk rukte, zeggende: *weet ge wel van wat plaatſe dat ge koomt?*

De ontugt der Geeſtelijke ſpattede doenmaals ook Ter Goude uit. Men verhaald, dat zeker Prieſter, wiens beurt het was den vroegen kerk-dienſt waar te neemen, zich bleef in een Herberg achter de Viſmarkt, *het Kalf* (niet te eerlijk befaamd) ophouden; en dat men hem, het uur verlopen zijnde, dronken op de ſtraat vond leggen. Men voegd'er by, dat op St. Jans kerkhof een

kroegje

kroegje was, waar in de kerkelijken zich onder 's Paſtoors predikaatſie ophielden, en onder elkanderen opwierpen, wie'er van hen het wywater na de predikaatſie geeven zoude. Wanneer zy den Paſtoor van daar hevig op ſtoel hoorden roepen, was hun ſpreukje: *hoord hem al weer tieren.*

In 't jaar 1566. wierd in der Goude eenen Calvinus-gezinde alleen, zijnde een heelmeeſter, gevonden; wanneer deze de weet kreeg, dat een Predikant met ſijn gezelſchap over Dordrecht herwaarts quam om buiten de ſtad te preeken, en onder 't volk het uure ende plaatze, daar deze eerſte predikaatſie zoude gedaan worde, uitſtroide, was'er geen een enkel burger die zich derwaarts begaf; zelfs liepen eenige van 's Predikants gezelſchap binnen gekoomen, gevaar van hun leven 's Barbiers glazen wierden uitgeworpen door kinderen, dien eenige kerkelijke koek, om ze daar toe aan te moedigen, hadden gegeeven.

Yverig voorſtander des geloofs.

Dit baarde zulk een ſchrik, dat het gezelſchap, 't geen den Predikant tot geley hadde geſtrekt, na Amſterdam vertrok, en hy zonder preeken na Waterland.

's Mans en ſtads Regeerders voorzichtigheid ſchikten aan een kant alle beelden en kerk-boedel, ten tijde dat een *ongoddelijke moedwil* (dus ſpreekt de Ridder Hoofd Ned. Hiſt. 3. B. 58. bl.) *tegen al wat heilig is begonnen, als een blixem door ons geheel Nederland voortvloog:* en ontgingen dus als zeil minderende in onweer, en gebouwen nederſmijtende in eenen brand, die raazende woede.

Hoofd Ned. Hiſt. 3 B. 8. bl.

Draagd voorzorge voor het beeldſtormen.

Dit geviel Koning Philip van Spanjen zo wel, dat hy de Goudſche Wethouders door een brief te Segovia den 3. October 1566. geſchreven, en by hem ondertekend, hoogelijk prees en dankte, begeerende, dat zy dus zouden voortgaan. By dezen voegde de Landvoogdeſſe den haaren den 25ſten van de voorſz maand gedagtekend, betuigende, dat het ſijne Majeſteit zeer aangenaam ware geweeſt te verſtaan, dat Ter Goude niets tegen d'oude Katolijke religie gebeurt ware, en beveelende voorts toe te zien ten einde d'eenvoudigen niet wierden verleid. De beroemde en geleerde *Martinus Duncanus* ſchreef 's jaars na dit beeldſtormen een boek, getiteld. *Kort onderſcheid tuſſchen Goddedelijke en afgodiſche beelden.* Het eerſte deel draagd hy de ſtads Regeerders, Paſtoor, en Inwoonders op, van wien hy getuigd: *qui auſpice Deo, & optimi Paſtoris veſtri Mri Judoci Bourgeois ab*

Word van Martinus Duncanus vereerd en geprezen.

Angia curâ lucetis in hisce mundi tenebris tanquam luminaria quædam. d'Opdragt van het tweede deel aan den Pastoor uitzonderlijk, is van den volgenden inhoud:

Doctissimo Viro ac Domino. M.
Judoco Bourgous ab Angia, Gaudensium Pastori vigilantissimo,
Sacræ Theologiæ Licentiato meritissimo,
Martinus Duncanus.

Quod hic vivus, loquensque una concione prædicaveram, idque ex parte aliqua apud nonnullos, cui concioni omnes, quorum etiam salutis referebat, neque intererrerant, neque interesse vel potuerant, vel voluerant, idipsum sumpto calamo cum literis tradidissem, & mutus magister docere statuissem, quicunque essent lecturi, tu mihi occurrebas dignissime Domine Pastor & Collega, cujus gratia & amore hoc opusculi vestro Magistratui & populo, atque adeo tibi nuncuparem. Verum ne credas quod sus Minervam, ut dicitur, id equidem fateor ingenuè, te multo doctius hoc ipsum, si integrum fuisset, aut in mentem venisset, potuisse præstare. Accipe igitur placito vultu, & meam temeritatem apud Magistratum vestrum placidis verbis purga. Vale, Delphis Pridie Cal. Febr.

De Goudsche Wethouders beschonken den geleerden Schrijver voor het hen ingewijde boek in Octobermaand des jaare 1568. met een silveren beker, zesendertig guldens waardig.

Sijn ampt van Geloofsbezorger, anders kettermeester, drong hem twee wedergedoopten, *Faes Dirsz*, en *Euwit Gerridsz*, die hunne geloofsbelijdenisse over 't stuk van *'t H. Sacrament* des *Altaars* hadden afgezworen, de Wethouders bekend te maaken, om die te doen ofte van gevoelen veranderen, ofte de stad ruimen. Ten dien einde wierden zy beiden verscheidemaalen uit last der Wethouderen aangesproken, en gewaarschouwd. Doch zy, hen van deze goedwilligheid niet bedienende, maar stoutelijk in de stad en by hun gevoelen blijvende, zijn eindelijk voor de Vierschaar ontboden, in diervoegen nochtans, dat hen beiden tijd en gelegentheid in overvloed gegeeven wierd om voeteh te maaken, gelijk *Euwit Gerridsz* deede, en de tweede *Faes Dirksz*, noch op 't Stadhuis, zelfs konde, doch met versteldheid der Bevelhebberen, niet wilde doen, 't welk hem na onderzoek en bekentenisse de dood op den laatste May des jaars 1570. koste.

Onder sijn kerkglas in 't koor verkoos hy aan de rechter of E-

vangelie zijde van 't Hoog-altaar ſijne begraafplaatſe. Haaſt vond hy ze daar; want hy ſcheidde op den . . . . des jaars 1571, van deze wereld. Op ſijn krankbedde ontbood hy ten ſijnen huiſe ('t ſtond op de Spieringſtraat, en word nu het Maagdenhuis, om dat'er een jonge dochters ſchool over eenige jaaren wierd gehouden, genaamd) de vier toenmaals regeerende Burgermeeſters, aan wien hy de kerke op het allerhoogſte aanbeval, dewijl hy de opdringende onheilen te gemoed zag, en 't geen wel haaſt te geſchieden ſtond voorzeide, en dat met zodanigen ernſt en beweeglijke reden, dat een dezer vier Burgermeeſteren zodanig (zeid men) ontzettede, dat hy het in 't kort beſtierf. Waarſchijnelijk was 't *Mr. Dirk Willemſz*, in 't jaar 1571. voorzittend Burgermeeſter, alzo ſijn naam na dezen op 't Vroedſchap boek niet meer word gevonden.

Hy word ziek, Ontbied en vermaand de Burgermeeſteren, En ſterft in 't jaar 1571. Falt. Acad. fol. 174.

Dus overleed de *Hr. Judocus Bourgeois* geen hooger jaaren als ontrent negen en veertig bereikende.

Die hen *wraak en weerlooze Chriſtenen* noemen, zagen zo haaſt de ſtad niet in hande van den Prins, of zy begonden (wet en kerk als noch onveranderd zijnde) zodanig tegen de beenderen van den voor een jaar begraven Paſtoor te woeden, dat zy die aan de galg, en die van *Faes Dirksz* in ſijne doodkiſte wilden verplaatſen. Dit wierd door de Wethouders geſtuit; maar hun gezag was echter niet machtig om de mishandelinge van het doode lijk te beletten, en dat van *Faes Dirksz* van de galg gelicht, boven 's Paſtoors niet te laaten plaatſen.

Sijn lijk naderhand uit wederwraak mishandeld. Oud handſchrift van een Gouds Magiſtraat. Hiſtorie der Doopsgeſinden bl. 560.

Judocus Bourgeois ſtichtde in 't Groot Collegie ten behoeven van eenen Godgeleerde eene Beurſe, *Valerius Andreas* tekend het dus aan: Num. 43. *Judocus Bourgeois, Angianus, S. Th. Licentiatus & Paſtor Goudanus, vir doctus, pius, & amabilis, moritur ann.* CIↃ IↃ LXXI. VI. *Kal. Julii.*

Aanſchrijving voor een bequaam Paſtoor.

De Wethouders maakten dit afſterven aan het Hof te Bruſſel, en te Loven aan den Doctor *Cornelius Goudanus*, hunnen inboorling bekend, ten einde de Leuvenſche Godgeleerde faculteit van hunnen 't wegen den Koning drie bequaame Godgeleerden zoude voorſtellen, en die Majeſteit eenen derzelvigen verkiezen. Onder door die van Loven opgegeeven was *Leonardus van Vechel*, geboortig te 's Hertogenbos, die acht jaaren in de Theologiſche ſtudien in 't Collegie van Paus *Adrianus* VI. geſleeten hadde. Al 't welk nader blijkt uit den volgenden brief door den Kapellaan

Leonardus van Vechel door den Koning daartoe aangeſteld.

van den President des Hofs aan den Hr. en Mr. *Jakobsz. Rosendael*, toen voorzittend Burgermeester, den 10. van Augustus 1571. uit Brussel geschreven.

Eersame, wijse, voorsienige Heere Borghmeestere, goede Heere ende vriendt, navolgende uwer liefde begeerte, ende mijn geloefte, hebbe ik met alle vlietighe neerstigheyt gesoliciteert op dat men der Stede van der Gouwe geven zoude eenen goeden bequamen Pastoir. Ende hebbende tot Loven geschikt die brieven om advis, ende 't selve wederom ontfaen hebbende uyt hande van mijn Heere den Docteur Gaudanus, *die my 't selve advis in persoone overbracht ende gelevert heeft, hebbe ik voorts gesoliciteert te Hove, zoo dat ten eynde der voornoemde stadt tot een Pastoor is gegeven eenen van de drie by der Faculteyt der Godheydt genoemdt, te wetene: Heer* Leonard Vechel *van 's Hertogenbosch, ende hebbe terstond die brieven van Collatie doen expedieren, die nu al bereet zijn, maer en mach die niet lichten, ten zy dat de voornoemde Heer* Leonard, *eerst, ende voor al verclaere, onder eed in persoone hier te Hove, oft by Procureur, dat hy, om tot dit beneficitie te kommen, niemanden niet en heeft gegeven, noch geloofc te geven, navolgende die nieuwe ordonnantie van de Coninck. Ende hebbe aen de voornoemde Heer Doctoir* Gaudanum *geschreven: dat hem believe my den voornoemde Heer* Leonard *hier te schicken, tot dien eynde, ofte dat hy my procuratie seynde, om de voorss eedt in sijnen name te doene, wandt zoo ik niet en weet waer die voornoemde Heer* Leonard *hem houdende is, zoo en hebbe ic hem niet kunnen schrijven, waer op ic tot nu toe egeene antwoirde ontfaen en hebbe van de voornoemde Heer* Gaudanum. *Ick hope die corts te ontfanghen. Ende daer en binnen hebbende d'middel vonden van desen bode, hebbe ic VL. hier van willen adverteren. De zelve den Almogende Heere bevelende, van Brussel den* x. *Augusti* 1571.

Onderstond,

VL. goedwillige Dienaer

Hendrik van de Broeck Capellaen van mijn Heere die President.

't Opschrift was,

Den eersamen, wijsen, ende voersienighen Mr. Jan Jacobsz Bourghmeestere van der Stadt Goude, mijnen gunstighen Heere ende goeden vriendt. Ter Gouden.

Den Boden drie groet.

Doch

Doch de Goddelijke voorſienigheid, de welke *Leonardus* tot kleiner Paſtory, doch grootere kroone ſchikte, ſlookte deze verkiezinge, waarſchijnelijk door tegenſtand van hem zelven, zy drong hem korts na dezen de Gorkumſche Paſtorye, in ſijnen weerwille op, en verheerlijkte hem door die met den lauwerkrans van een marteldood, door *Lumey* Graave *van der Marke*, in den Briel den. . . . van Julius des jaars 1572, in den ouderdom van vijfenveertig jaaren, hem aangedaan. Eſt. Hiſt. Mart. Gorc, l. 3. c. 13. &c.

Deze verkiezing thans geen voortgang hebbende, wierd'er op nieuws voor een anderen gearbeid, en door de Faculteit van Loven bezorgd, dat *Cornelius van Schoonhoven*, *S. Th. Baccalaureus formatus*, geboortig van Antwerpen, op 't laaſt van Octobermaand, door den Koning Paſtoor van der Goude verklaard wierd, als uit den volgenden door hem zelve mede gebracht, blijkt:

Eerſame, voerſienige Heere Borgmeeſtere, wy hebben ten laetſten zoe veel gedaen, datter eenen Paſtor genoemt is by de Coninck voer die ſtad van der Gouwen: ende is die brenger van deſen, die genaemt is Heer Cornelis van Schoonhoven, Bachalaureus formatus in Theologia, *geboren van Antwerpen, die welke my dunkt te weſen een goed fijn Jonckheere. Ick hebbe binnen vier ofte vijf daghen eerſt die brieven van der Faculteyt van Loeven ontfanghen, en op den zelven dagh dat ick ze ontfinck, hadde ick een reſolutie. Biddende, dat VL. wil in 't goede nemen het cleyn debvoir by my daer inne gedaen, ende zal altijt bereet weſen, der gemeyner ſtaet en VL. dienſt te doene. Hier mede u eerſame, voerſigtighe Heer Borgmeeſter den Almogenden Heere bevelende, ende my hertelijke gebiedende in VL. goede gratie.*

Van Bruſſel den 11. *Novembris* 1571.

Was ondertekend,

VL. goedwillige Dienaer
Hendrik van de Broeke
Capellaen.

't Opſchrift was,

Aen de eerſaemen ende voerſichtighen Mr. Jan Jacobſz Bourgmeeſter der ſtadt van der Gouwen, mijnen goede gunſtige Heer.

Beide de Origineelen dezer brieven beruſten onder de Archiven der Goudſche Paſtorye.

Weinig tijds bleef *Cornelis van Schoonhoven* in vreedzaam bezit dezer bedieninge; want in de maand November des jaars 1571. die aanvaard hebbende, wierd hem de ſtad uit name van Prins *Wilhem* I. (op den 21ſten van Junius 1572. door den Hr. *van Swieten* bezet) ontzeid; hoewel binnen 's jaars geene veranderinge in de Regeeringe, en naar 't ſchijnt ook geene in de openbare oeffeninge des ouden Godsdienſt wierd ingevoerd, ſoo week egter gemelte Paſtoor binnen kort ter ſtede uit.

Vroedſchaps boek in 't jaar 1574.

Hier toe zal hem waarſchijnelijk de ontdekte zamenzweering in 't jaar 1574, genoodzaakt hebben. Althans ingevolgen der zelvige wierd by de Vroedſchap dezer ſtede verſtaan en beſloten, *dat men alle geeſtelijke perſonen zoude beëdigen, en dat men de weigerende voor ſonnen ondergang doen vertrekken, ende allen verbieden de Roomſche Religie directelijk ofte indirectelijk te exerceren.*

Profectiones Petri Bockenb. Man. ſcr.

Immers uit een ſchriftelijken getuigbrief door den Paſtoor in 't jaar 1575, op den eerſten Auguſtus, ten behoeven van den op reis gaanden Mr. *Petrus Cornelis Sonius Bokkenberg* gegeven, blijkt, dat hy als toen Onderpaſtoor binnen Bruſſel van de Capelle kerke was. Sijne onderteekening luid:

Cornelius Schoonhovius D. Joannis Baptiſtæ apud Goudanos Paſtor: nunc vero Catholicæ Religionis ergò proſcriptus D. Mariæ in Capella extra antiquos muros Bruxellenſes, Mechlinienſis Diæceſis, Vicepaſtor.

Ten tijde der veranderinge was Mr. *Cornelius Leonardi*, toegenaamd *Cuſanus*, Onderpaſtoor van St. Jans kerke.

Deze bleef Ter Goude, en liet in 't jaar 1611, op den 14. May aan ſtads boekkamer eenige boeken.

Namen der Predicanten, die ſedert den tijd der Reformatie ter Goude hebben geſtaan, of op een andere plaats zijn beroepen, gelicentieert, of gedepoſteert.

Van waer					
	Eerſt.	*Joachim Adriaenſz.*	1573.		
Oudewater.		*Huyg Dirkſz.*	1575.		
		Willem Gerardi Leydecker.			
Weſtmaas.		*Gravius.*	1576.	*geſtorven.*	1580.
		Cornelis Ingelſz.	1576.		
		Cornelis Braeckelſz.	1577.		

Pals

Pals.	*Johan Bachusius.* 1578.	*na Yſſelſtein vertrocken, en aldaar geſtorven.* 1581.
Appenbroeck.	*Everhard Bemmelius.* 1581.	*na Yſſelſtein vetrocken* 1585. *of ontrent.*
Haerlem.	*Gerrit Blockhove.* 1581.	*gedeporteerd.* 1581.
Dordregt.	*Hermanus Herberts.* 1582.	*geſtorven.* 1607.
Ameyda.	*Johan Andelius.* 1595.	*na Meerkerck vertrocken.* 1597.
Roeroort.	*Herbolet Tombergh.* 1598.	*gedeporteert.* 1619.
	Theodorus Herberts.	*gedeporteert.* 1619.
Amſterveen.	*Eduard Poppius.* 1607.	*gedeporteert.* 1619.
Ter Heyde.	*Bartholomeus Piſcator.* 1619.	*na Reeuwijck vertrocken.* 1638.
Zeeland.	*Yſaacq Heynsbergen.* 16	*geſtorven.* 1625.
Berg Ambagt.	*Antipas vander Borre.* 1622.	*geſtorven.* 1634.
Zevenhuyſen.	*Johan Petrus.* 1632.	*geſtorven.* 1636.
	Yſaacq Plantius. 1622.	*geſtorven.* 1631.
Haſerswoude.	*Petrus Stermondt.* 1635.	*geſtorven.* 1635.
Berkoude.	*Yſaacq Abbama.* 1635.	*gelicentieert.* 1638.
Uytgeeſt.	*Abdia Witmanus.* 1638.	*na Herderwijck Theologia Profeſſor.* 1644.
Berſingerhorn.	*Nathan. van Vogelezanck.* 1638.	*na Viauen vertrocken.* 1646.
Ooſtzanen.	*Jacobus Scheperus.* 1638.	*geſtorven.* 1678.
Monſter.	*David Boxtel.* 1647.	*emeritus.* 1660.
Vlaardingen.	*Johan Heynſius.* 1647.	*geſtorven.* 1653.
Pynaecken.	*Petrus Broëlius.* 1647.	*na Amſterdam vertrocken.* 1652.
Amersfoort.	*Johan Valckius.* 1652.	*geſtorven.* 1673.
Gorcom.	*Johan Zas.* 1655.	*geſtorven.* 1671.
Kuylenburg.	*Barnardijn de Moor.*	*geſtorven.* 1680.
	1661.	*geſtorven.* 1673.
Benſchop.	*Johan van Beuſekom.* 1673.	*geſtorven.*
Swammerdam.	*Anthony van Houten.* 1674.	*geſtorven.* 1685.

Maa-

Van		
Maaſtrigt.	*Theodorus Colvius.* 1674.	*na Dordregt vertrocken.* 1680.
Uyt de Franſe Kerck tot Gouda.	*Jacobus Caſteleyn.* 1679.	*geſtorven.* 1711.
Meurs.	*Jacob Streſo.* 1680.	*na Delft vertrocken.* 1681.
Gornichem.	*Georgius de Mey.* 1681.	*emeritus.* 1708. *geſtorven.* 1712.
Breda.	*Caſparus Wagtendorp.* 1682.	*geſtorven.* 1700.
Alcmaer.	*Zebaſtiaen Borſtius.* 1686.	*geſtorven.* 1700.
Ouwerkerck op d'Yſſel.	*Cornelis van Beveren.* 1700.	*geſtorven.* 1708.
Warmond.	*Johannes van Heuven.* 1700.	*Dit volgens de lijſt van de Heer Burgermeeſter Damianus Abbeſteeg.*
Weſtwoldingerland.	*David van Zeyſt.* 1700.	
Breukelen.	*Leonardus Beels.* 1708.	
Maaſlandſluis.	*Bernardus de Moor.* 1713.	

VYFDE HOOFDSTUK.

HET MINREBROEDEREN KLOOSTER.

Der Goude ongemeen klooſter en kerkrijk. Onder de kloosters was dat der Minrebroederen het oudſte. Gebouwd 1439. *Verding der ſteden met deze Moniken. 's Klooſters ſtand, en verbetering onlanx voor* 1572. *Beſprekken ten voordeel. De laatſte Guardiaan gepreezen, door Lumey vervolgd. Ontkoomt, ſterft te Parijs. Een ander klooſterling opgehangen. De Minrebroeders verlaaten de ſtad, brengen hunne handveſten na Antwerpen. Hun klooſter geſlaakt, en verkogt.*

In

In 't vereenigd Nederland, zegd d'uitmuntende *Bentivoglio*; *was van ouds her een ongemeene zucht tot den Godsdienst, al wat heilig was bloeide daar; alentom vond men menigte van kerk- en klooster-gebouwen, en doorgaans eene groote godvruchtigheid by yder. Hun ingeborene oprechtigheid was gezaamd met een zuiver onvervalst geloof.*

Deze losgetuigenis eigend *Petrus Opmeer* den Goudsche stedelingen by uitnemendheid toe; en wel zo verre dat hy der Goude noemd, *het heiligdom der Utrechtsche kerke*. Althans dit is'er van, dat in geene stad van Holland, naar maate, zo veele kerk, klooster-gestichten, zo veele Godshuizen en Kapellen als wel hier ter stede waren.

Het vereenigd Nederland stak boven andere landen in Gods-dienst uit. En in dat, de stad der Goude, alwaar naar maate meer kerken, kloosters enz. als in andere steden waren.

Onder de mannen kloosters was dat der Franciscanen het grootste in omkring, het oudste in stichtinge, het aanzienelijkste in gebouw.

De *H. Franciscus* (van wien deze kloosterlingen hunnen naam en regel ontleenden) zond in 't jaar 1217. eenige broeders na Duitsland, om aldaar sijn instellinge voort te planten, doch deze keerden eerlang onverrichter zake weder na Italien. *Cesarius* van Spiers ondernam in 't jaar 1219. eene twede tocht die beter gelukte. Hy vat te Keulen post, en richt aldaar een hoofdklooster op, waar uit dat van Utrecht in 't jaar 1246, (twintig na de dood van den H. Instelder) en van Dordrecht in 't jaar 1302. voortsprooten.

Het aanzienelijkste en oudste was onder de klooster-gestichten dat der Minrebroederen, *Math. fat. & Fund. Eccl. Ultr. Fund.* 15.

Een eeuw verliep'er zonder aanwas dezer kloosteren in Holland. Doch de hier op volgende vijftiende bracht geheele legers van die kloosterbroederen hier te lande in. Leiden nam hen in 't jaar 1413, der Goude 1418, Alkmaar 1448, Delft 1449, Gornichem 1454, Haarlem 1455, binnen. Nergens vonden zy meerder tegenstand dan t'Amsterdam, alwaar zy eindelijk in 't jaar 1462, in weerwille der Wethouderen, door den beruchten *Jan Brugman* (eenen Monik hard van voorhoofd, stijf van kaaken, glad van tong (onder geley van 't Hof met veel onrust ter stede indrongen.

gebouwd in den jaare 1418. *Th. Holl. Orlers beschr. van Leide. Mudzaert Kerk. Ned. gesch. over 't jaar* 1440.

Rosweidis verhaald uit *Sedulius Minrebroeders Chronijk*, dat een Minrebroeder *Christianus Roluis*, of *Rolois*, ten tijde der Constansche kerkvergaderinge in 't jaar 1418. op den achsten van Februarius, met goedvinden van Paus *Martinus* V, twaalf Minrebroeders by zich hebbende, Ter Goude gekoomen, en van de

Wethouders ontfangen is. Dus verre wel, maar de man mist wanneer hy'er by zegd, dat deze de reeds aldaar weezende Conventualen quamen hervormen; want voor 't jaar 1418. was Ter Goude noch geen Franciscaner Conventuaal te vinden.

Zy worden in den jaare 1439. hervormd. *Rel. Miss. Arb. la Torre.*

't Was in 't jaar 1439, dat de *H. Bernardinus* die verbeteringe te St. Omer in Artois ondernam, wanneer de Conventualen van der Goude zes van de nieuwe hervorminge verzochten, en bequamen.

De Franciscaner kloosters in Holland overtallig. Klachte van Hertog Philips. *Brand Hist. der Ref. 1. boek.*

Holland wierd toen door d'overtallige Franciscaner kloosters zodanig overladen, dat Hertog *Philips* in 't jaar 1445. op den 28sten van October in sijnen openen brief klaagd, dat'er reeds meer als te veel waren. *Philips . . . . want binnen onze landen van Hollandt en Zelandt binnen korte jaeren, gefundeert, gemaekt en begrepen sijn, soo veel kloosteren en vergaederingen van Regulieren ende Regulierissen, en van broederen, en van Susteren van Sinte Franciscus Orde, dat veele te veel is na grootheyt van onsen voorschreve lande, en noch meer dagelijks van den selven begrepen worden. . . . . .*

's Hertogs voorzorg stuitde het vermenigvuldigen der kloosteren in Holland wel niet, doch bracht'er te weeg, dat de Wethouders der Steden uit hunne oogen zagen, en den kloosterlingen wetten voorschreven, waar door zy niet weinig wierden ingeteugeld.

Verding van de stad Delft met de Minrebroeders. *Priv. boek der stad Delft in de Lade E.*

Die van Delft wilden ze niet dan onder de volgende bedingen door den klooster-oppervoogd Provinciaal *Giellis Flueel* zelfs ondertekend en toegezegd.

Wy Giellis Flueel, Vicaris Provinciael der Minrebroederen van Observantien in die provincien van Kolen, ende gemeen Convent der selver Minnerbroederen van Delft, doen kondt allen luyden, en belijden mit desen tegenwoordigen brieve, dat wy mit onsen vryen wille, onversogt en onbedongen van yemend, geloven voor ons en onsen nakomelingen ten euwigen dagen, dat wy in onsen Convent binnen der stede van Delft staen sullen ende leeven in gehoorsaemheyt onser Prelaten, en in Apostolike armoede, na inhoud der Regulen van Sinte Franciscus, niet eigens te hebben ofte koopen, noch land, noch geld, noch rente, noch erve beuren heimelijk, noch openbaer, maer onse brood te bidden, elcke straet niet meer dan eens te weeke. Voorts bekennen wy, en belijden, dat wy niet eigens en hebben, noch en sullen hebben aen de stede, of timmeringe des kloosters, daer wy in woo-

Mogen maar eens ter weeke brood bidden in elke straat.

woonen sullen, oft wy inwoonen, maer dattet ons geleent is, ende dat wy daer in geherbergt sijn om Gods willen; ende wairt sake, dat wy of onse nakomelingen niet en leveden naer der heiliger observantien van onse voorsz Orden, ende die Vroedscap en Rijckheyt der stede voorsz dat bewijsen mogte mit eerbaere, geestelijcke, geleerde persoonen, soo mogten die Heilige Geestmeesters van Delft voorsz die nu sijn, oft naemaels wesen sullen, uyt ten beveel van der Vroedschap ende Rijckdom voorsz, mitten voornoemden persoonen, vrylijck en sonder misdoen, die broeders voorsz uytsetten, ende andere broeders van der selver observantien weder insetten, indien dat het die Vroedschap ende Rijckdom alsoo beliefde; ende wairt dattet die Vroedschap ende Rijckheyt niet en beliefde eenigh andere daer in te setten, soo soude die Heilige Geestmeesters van Delft, uyt bevel der Vroedschap ende Rijckdom voorsz, die selve erve en huysinge die de broeders nu ter tijd of hier namaels besitten mogen aantasten in rechten vryen erven ende eygendom tot der armen huysitten behouf der voorgenoemder stede dan Delft, sonder eenigh weer te doen, oft dat te wederstaen, mit eenighen rechten, geestelick of weerlick. Voort zo geloven wy, dat wy, of onse nakomelingen, geene brieven of privilegien van den Paus, of van eenigh andere Prelaten, sullen selve impetreren, of doen impetreren tegen dese voorsz poincten tot euwigen dage, ten sy met wille, rade en consent van der Vroedschap en rijckheyt der stede voorsz. Ende wairt dat yemant, 't waer by onser weeten, of mit eenige brieven of privilegien, dese voorsz poincten tegens gaende, impetreerde, daer geloven wy voor, in manieren voorsz, dat wy tot geenen dagen ons daer mede behelpen sullen. Voort en sullen wy tot geenen tijden ontfangen binnen onse Convent meer dan twintigh persoonen; ten waer by consent ende goeddunken der Vroetschap ende Rijckdom voorsz.

Geen recht tot huis of grond te hebben. Misdoende mochte de wereldlijke Overheid haar de stad ontzeggen.

Zy vermogten zich van geene Pauſselijke vergunninge daar tegens te bedienen. Niet dan twintig perſoonen t'ontfangen.

Ende wairt dat de Vroetschap ende Rijckom voorsz in toekomenden tijden meer punten in desen brief begeerden te hebben, tot meerder vastigheyt dienende, dat wy altoos verbonden wesen te besegelen.

Voorts alles, wat des meer, hen wegens d'Overheid belaſt zoude worden t'achtervolgen.

In kennisse der waerheyt, soo hebben wy Broeder Giellis Fluweel, als gemeen Vicaris, den gemeen zegel van onsen Officie, metten zegel des Convents van Delft hier openbaer aengehangen, in 't jaer ons Heeren 1449. op ten veertienden dagh in Mayo.

Het byna eige zelve verdrag maakten verſcheide andere ſteden met deſe kloosterbroeders, Antwerpen in 't jaar 1450. der Goude in 't jaar . . . . . . beruſtende benevens al 't geen het Min-

Andere ſteden

maaken gelijk verding. *Mudſ. Kerk. Hiſt. van Nederland* 1446.

rebroeders klooſter aangaat in de Lade M. M. doch my niet ter hande. . . . .

Philips van Burgundien zegd in ſijnen voorgemelten brief, dat deze kloosterlingen, zo Mannen als Vrouwen, meeſt alle *ambachten en neringen deden*, en dat zy, alhoewel dus geordend, hen tot dien tijd onderwonden *erven van hunn' ouders te neemen, en te behouden.* Zo dat niemand denke, dat zonder gewichtige reden onze ſteden met die broeders dus omſprongen.

Reden van zodanig verding.

Gelegendheid van hun klooſter Ter Goude. *Rel. Miſſ. Arch. de la Torre.* Onlangs voor den jaare 1572. vernieuwd.

De Goudſche Franciſcanen hadden hun klooſter en kerke ten einde de Spieringſtraat en Groenenweg, tot onder Stads ſlot en veſten, daar nu de *Nieuwe zak is*, alzo genaamd in opzicht van *d'Oude zak*, welk als een zak tegen 't klooſter ſtuitde. Men zegd, dat de onlangs gewezene vergaderplaatſe der Vlaamſche Mennoniſten in de Hoefſteeg, de grond van het koor wel eer zoude geweeſt zijn; althans 't is zeker, dat de bezettelingen van 't ſlot en de Monikken van dit klooſter binnens erfs tot een konden komen, 't geen wel licht den Graaf Lumey in 't jaar 1572. by het overgaan van de ſtad, reden gaf om ze eerſt voor allen uit hun klooſter te drijven. Pas voor deze overweldinge hadden de Goudſche burgers een nieuw en groot gebouw voor hen gemaakt, en hen al van ouds onderhoud bezorgd.

Beſprekken voor de Minrebroeders. H. H. G. M. B. bl. 29. bl. 57. bl. 22. verſo. bl. 28.

Onder de begunſtigers dezer kloosterlingen waren in 't jaar 1459. *Gerrid Veenman.* Hy beſprak hen op den 19den October tien ſchellingen hollands 's jaars aan renten, om daar voor op ſijn en ſijner huisvrouwe jaargetijden verſch vleeſch te koopen.

Gilis van Beynen, Goudſmit, liet hen in 't jaar 1467. een nobel 's jaars, te beſteden voor den Miſſe-wijn.

In 't jaar 1477. liet *Aleit Boſſchers* hen een ſchild 's jaars aan fruit.

Huig Dappers Schepen, maakte den Minrebroeders by uiterſten wille in 't jaar 1449. zo lang zy Obſervanten bleven, vier pond hollands, om daar voor hen te beſchikken het meeſt nodigſte.

bl. 73. verſo.

In 't jaar 1556. gaf *Maritje Cornelis, Janſz. de Jonge Dochter*, 's jaars 19. ſchilden en een quartier, om daar voor ontrent Vrouwe Lichtmiſſe te koopen een tonnetje wijn van 128, Goudſche kannen tot de Miſſe.

Divertje Henriks Hensbeek liet 't Oudemanhuis in 't jaar 1604, 's jaars 3 guldens voor de Minrebroeders, om, als d'oude Reli-

gie

gie hersteld wierd, eene Misse te doen. Ook hadden deze broeders hun preekbeurten in de St. Jans kerke, waar voor zy een jaarlijkse *besoldinge van de Kerkmeesters* ontfongen.

Sinte Elisabeths Gasthuis moest by testament van *Harman Michielsz* aan de Minrebroeders Ter Goude 's jaars uitreiken honderd ponden rijst.

Onder hunne stads Predikanten prijst men hooggelijk den laatsten Gardiaan *Antonius Musculus*, Gornichommer, klein van ligchaam, doch groot van geest en welspreekendheid. Men verhaald, dat het getal sijner toehoorderen wel drie a vier duizende menschen by wijlen haalde. Pr. Ant. Musculus Guardiaan en defrig Predikant van Lumey vervolgd,

't Was deze met sijnen Vicaris, dien de Graaf *Lumey* van 't slot nu meester zijnde, by hem in hechtenisse hield, en die op 't stads Raadhuis geb acht, den Graaf moeste te voet vallen; onderwijl hy deze woorden, *Papen en Monikken*, meermaals al bulderende herstampte. By gunste kreegen de Gardiaan en sijn Vicaris het huis van eenen Rooms-katolijken Schepen tot hunne bewaarplaatse, uit welke zy het gevaar ontkoomen, 's Graafs woedend nazoek verydelde, zo dat zy veranderd van klederen, door 't midden der stad bewaakkende soldaaten getoogen, de gevangenisse ontquamen. *Musculus* wierd Gardiaan binnen 's Hertogenbosch, daar na t'Antwerpen, eindelijk na Vrankrijk om sijne gezondheid verreist, sleet hy sijne dagen te Parijs. ontkoomen sterft te Parijs.

Een sijner Goudsche broederen liet doen hier zeer gevalliglijk het leven. Zeker hopman van *Lumeys* bende, ingelegerd op de Zuidzijde van de Gouwe, op den hoek van de Keysersstraat ten huize van eene *Lijsbet Henriks*, over tafel zittende, wilde, om sijne huiswaardinne in schijn te begunstigen; zy zoude by hem ter tafele aanzetten Monik of Paap, die ten haare huize mochte verscholen zijn. d'Eenvoudige sloof al te licht geloovig, brengd eenen verstoken Minrebroeder uit sijn schuilhoek aan tafel. De lust van dezen om t'eeten was zeer zober; waar op de krijgsman: *Monik eet, morgen zult gy hangen* (zedert wierd dit een zegwoord by d'onzen) als geschiede, want den volgenden dag al vroeg hing d'onnozele tafelgenoot by het Stadhuis aan de g.lg. Een ander door hem opgehangen.

Onder andere uittrekkende Minrebroeders waren twee broeders tweelingen *Pieter en Paulus Piek*, zoonen van *Cornelis Piek* (broeder van *Nikolaas Piek*, Gardiaan der Gornichemsche Minrebroeders, in den Briel door Lumey omgebracht) ter Goude getroud Twee neven van den Martelaar Nik. Piek trek-

ken mede de ſtad uit. met *Gertruid Klaaſſe Santlooper* in 't jaar vijftien honderd twee en veertig.

Geſlachtboom van Klaas Janſz Santlooper. Deze tweelingen waren Ter Goude geboren in den jaare vijftienhonderd twee en vijftig op *Sinte Pieter en Paulus* dag, zy wierden beide den vierden October, *St. Franciſcus* dag, des jaars vijftienhonderd een enzeventig, zeventien jaaren oud zijnde Minrebroeders Ter Goude.

Gevlucht uit der Goude na Antwerpen, eindigden zy in 't jaar vijftienhonderd acht en zeventig, acht dagen na elkanderen, aldaar hun leven.

Hun oudſte broeder *Jan Corneliſz Piek* bediende van 't jaar vijftienhonderd vier enzeventig tot zeſtienhonderd en twaalf de Goudſche katolijken als Paſtoor.

W. Tomb. Goudſche Arc. In den jaare 1533. waren *Cornelis Schoonhooven* 's kloosters Gardiaan, en *Jakob Oudewater* Ondergardiaan.

De Minrebroeders verlaaten de ſtad. Dit, en 't voorgaande bedrijf der nieuwe overheerſchers, joeg deze kloosterlingen zodanigen ſchrik aan, dat zy klooster, ſtad en al verlieten, zelfs het beſtier van hunne zuſteren *Clariſſen*, die zedert tot de laatſte toe by *Jan Corneliſz* Fraterheer, bediend zijn.

Hunne handveſten t'Antwerpen. *Mudz. Kerk. hiſt. over 't jaar 1446.* Vertrekkende namen zy hunne handveſten, en voordere kloosterbrieven en geſchriften mede, waar van'er noch eenige volgens de getuigeniſſe van *Mudzaert*, in hun klooſter t'Antwerpen te vinden zijn; doch my niet ter hande gekomen, hoewel zeer ernſtig door een aanzienelijk perſoon, mijnen vriend, gevraagd.

Hun klooſter word geſlaakt. Wel haaſt na hun vertrek wierd hun Goudſch klooſter een puinhoop, waar van d'een ſteen niet bleef op den anderen.

d'Opſtal van de gaſtkamer wierd in 't jaar 1576, op den 29ſten November voor eene ſomme van 152. guldens aan *Pieter Meeſſe*, *Rietdekker*, onder borgtocht van *Cornelis Michielſz*, Pottebakker verkogt.

d'Opſtal verkogt. Stadsboek. Verk. der ſtadsgoed. Reeds was de kerk, de ſarken daar, en in het pand en elders leggende, mitsgaders de vloerſteenen en altaarſteen in 't koor uitgezonderd, op den 23. Auguſtus des zelvigen jaars opgeveild, en kooper der van gebleven voor 400 guldens *Cornelis Jaſperſz* van Leiden, borg *Adriaan Corneliſz Snijder*.

HET

HET
REGULIEREN KLOOSTER
EMMAUS,
Eertijds in 't Land van Stein, en na in der Goude.

Het Regulier klooster gesticht in den jaare 1419. *in 't Land van Stein, gebouwd door Jakobus Gyrardi. Emmaus bygenaamd onder den Schutsheiligen Gregorius Paus. Bevesting der eerste stichtinge. Besprek om 's heiligendaags na Vespertijd Ter Goude te preeken. Het Regulieren kapittel van Sion. Rang der Steinsche in het zelvige. Aanklag over den aanwas der klooster-goederen. Bevel der Goudsche Wethouderen deswegens aan de Regulieren. Het Steinsche klooster tapt vrye bier. Quaade gevolgen dezer neeringe. Het verbrand in den jaare* 1549. *Word in der Goude, alwaar zy eene plechtige intreede doen, in den jaare* 1551. *vervoerd. Stand en gelegendheid van 't zelvige aldaar. Word in den jaare* 1576. *verkogt en geslaakt. Lijst der Priooren en Onder-priooren, als mede der overgeblevene na de veranderde Religie. Oud klooster-schrift, belangende de Heeren van 't Land Stein. Brief van twee loot silvers. Brief van Heer Jan van Treslon, Kanonik t'Oudemunster.*

Hr. *Jan de Bastaerd van Blois*, vergunde den Regulieren in den jaare 1419. om in sijne Heerlijkheid van Stein een klooster

Het Regulier klooster in den

ster

jaare 1419. gesticht in 't Land van Stein. Copy van 't Testament van Hr. Jan de Bastaert, legd in de Stede kist.

ster te stichten en op te rechten. Bisschop *Frederik van Blanckenheim* bevestigde deze vergunninge met sijne opene brieven, en de Pastoor van Haastrecht, *Huig Ellinc* stemden de stichtinge toe. De plaats daar toe gekooren, was aan de rechter oever van den Ysel, een uur gaans van der Goude, schuins over Haastrecht na beneden gelegen, en word noch op heden *het klooster* genaamd. *Erasmus*, wel eer Regulier in 't zelvige, beschrijft de gelegendheid vry ongunstelijk. *Erat locus ille tam putris & insalubris, ut vix bubus alendis esset idoneus, ne tam delicato corpusculo. De plaats,* zegd hy, *is zo stinkend en ongezond, dat'er qualijk beesten, vele min menschen, voor al zo teere, en zwakke van ligchaam als ik, mogen aarden.*

's Kloosters gelegendheid ongunstig van Erasmus beschreven. L. 24. Ep. 45. Door Fr. Jakobus Gyrardi aangelegd. Necrol. Monast. in Steyn.

d'Eerste grondlegger, opbouwer en Prior van dit klooster was *Fr. Jacobus Gyrardi*, geprezen wegens sijne byzondere deugd. *Pius ultra modum Steynæ monasterium multâ diligentiâ incepit, & primus Prior noster; obiit senio confectus.* Anno 1443.

Eerste bewoonders en broeders.

Onder d'eerste Kanonikken en Broeders waren,

	gestorven		gestorven
Jacobus Gyrardi. pr.	1443.	*Fr. Andreas Petri,* Donatus.	1455.
Boudewinus Petri. pr.	1461.	*Fr. Ermboldus Rodolphi,* Donatus.	1472.
Petrus Werneri. pr. moritur in Poel.	1452.	*Fr. Simon Johannis,* Donatus	1455.
Johannes Pynardi. pr.	1438.		
Fr. Christianus, Laicus.	1463.		

Het wierd Emmaus bygenaamd; had den H. Paus Gregorius tot Schutsheiligen.

Men gaf het klooster, wegens sijn nabuurschap met de stad, den bynaame van *Emmaus*, hoewel het tot Schutsheiligen de H. Paus *Gregorius* hadde.

Jan van Treslong bevestigd sijns vaders stichtinge. Necrol. Eccl. S. Oudmunster.

Heer *Jan de Bastaerd van Blois*, overleed in den jaare 1435. den 31. October, en liet de Heerlijkheid van 't Land van Stein aan een sijner zoonen *Jan van Treslong*, Kanonik tot Oudemunster t'Utrecht. Deze bevestigde met opene brieven in 't jaar 1436. op den 26. December, alles wat wijlen sijn Vader den Regulieren van Stein vergund hadde, en begiftigde hen zelfs met nieuwe voorrechten, van binnen de Heerlijkheid te mogen hebben en houden zes hoeven (een hoeve is vier viertels of 20 mergen) en niet meer, lands; bequamen zy eenig land noch daar boven, 't zelve moesten zy binnen het jaar tot hun voordeel verkoopen.

Voor d'ontlastinge van schattingen ofte beden, zouden zy 's jaars ontrent *Bamis*, *St. Bavoos-dag*, den Heer van Stein twee loot zilver geeven; en voor hem twee paar zwaanen houden: waar by den Regulieren toegestaan wierd ook twee paar oude, doch ongekroonde voor hun gebruik te voegen. Ook liet hy hen toe eenen vrye watergang in de riviere.

Hunne gerechtigheden. Opene brieven hier na volgende.

In den jare ons Heeren 1128 soo was een edel en wijs Bisschop in de stadt van Utrecht, en heeten Heer Andries van Cuyc des Graven Soon van Cuyc, en hy was Bisschop ontrent 10 jaer, en sterft in 't jaer ons Heeren 1138. op den 24. dag van der maendt Meye, en wordt met grooter eerweerdigheydt begraven in die Dom-kerck t'Utrecht: van desen Bisschop heeft die kerk van Oudemunster t'Utrecht de heerlijckheydt van 't Landt van Steyn eerst gekregen, als de Heeren van Oudemunster seggen, en daer van wel haer betoocht souden doen, oft van nooden was, dat Collegium der kercke voornoemdt sijnde op te Rome aen den Paus die doen ter tijdt was; en begeerde, dat hy die Donatie des Bisschops voorsz. wilden confirmeren, 't welck die Paus dede, en heeftse geconfirmeerdt, en dat dese Heerlijckheydt van Steyn eerst quam aen dat Collegium van Oudemunster, dat is geleden meer dan vierdalf honderdt jaer, als men schrijft 1530. soo sal 't wesen 400. jaer.

Extract uit een registter gehouden in 't klooster van de Regulieren in 't Land van Steyn. Van de Heeren van 't Land van Steyn.

In 't jaer ons Heeren 1350. soo was een edel hooggebooren man, en hiete Heer Jan van Henegouwen van Byaumont. Dese was gecomen van de rechte linie van Hollandt, en was die goede Graef Willem van Hollandt sijn jonger broeder, en hy hadde uyt de Graeffelijkheydt van Hollandt sommige goederen, als die stede van der Goude, Schoonhove, Oudewater, en sommige andere goederen, hy hadde oock mede als leengoedt van die Heeren van Oudemunster t'Utrecht dat Landt van Steyn, en was daer Heer af, en hy gaf de inwoonderen van het Landt van Steyn sommige gratien of privilegien, waer van de brieven zijn in 't clooster van Steyn, en zijn bevolen de broeders om wel te bewaeren.

Dese Heer Jan van Henegouwen een eenige edele dochter, die hy hijlickte aen den Grave van Bolois in Vrankrijck, en met dese dochter kreeg de Graef van Bolois de Heerlijckheden die Heer Jan van Henegouwen hadde, maer hy creeg daer geen kinderen by, maer hy hadde een bastert soon, die heete Heer Jan de Bastaert van Bolois, en doe dese Dochter, de Gravinne van Bolois gestorven was sonder kinderen, soo quaemt al weder aen 't Graefschap van Hollandt, dat

haer Vader Heer Jan van Henegouwen van Hollandt hadde gecregen: maer de Graef van Bolois gaf sijn soon Heer Jan de Bastaert van Bolois dat Landt van Steyn; 't welck van Hollandt niet was geeomen, en hem oock gegeven was met Heer Jan van Henegouwens dochter: Heer Jan die Bastaert van Bolois, Ridder en Heer van Treslon, creech dat Sloth van der Goude met dat Casteleynschap, by versoeck aen de Graefschap van Hollandt, en hy hadde dat Landt van Steyn by versoeck van de kercke van Oudemunster, als oock die andere Heeren van sijn tijdt plegen te hebben: en doe hy Heer was van 't Landt van Steyn, soo gaf hy ons oorlof en consent te woonen in sijn Heerlijckheydt van Steyn, om te fonderen en op te rechten een clooster van geestelijcke persoonen ter eere en love Godts, en om der zyelen salicheyt, wy vercregen oock daer af consent van den Curaet in Haestrecht Heer Huyg Ellinc, en van den eersamen Heer Vrederick van Blanckenheim, Bisschop tot Utrecht, en hier van soo hebben wy goede brieven, en dat onse clooster eerst werdt begonnen, dat was in 't jaer des Heeren 1419.

Dese Heer Jan de Bastaert hadde getroude kinderen, onder welcke oock was een die heete Heer Jan van Treslon, en die werde Canonick tot Oudemunster t'Utrecht, en Heer Jan de Bastaert gaf sijn soone Heer Jan van Treslon die Heerlijckheyt van Steyn, en men seydt doe hy het dede, dat hy sprack aldus, ick zal den eenen Paep helpen aen den andere: *Heer Jan de Bastaert sterft in 't jaer ons Heeren* 1435. *ontrent* 10 *dagen voor Alderheyligen dach.*

Doe sijn soon Heer Jan van Treslon was Heer van 't Landt van Steyn, soo confirmeerde hy ons, dat wy in sijn Landt mochten woonen, 't welck sijn Vader ons wel eer gegunt hadde, en hy gaf oock mede sommige gracien en privilegien, daer wy brieven af hebben.

Daer naer vercofte Heer Jan van Treslon by consent en believen der Heeren van Oudemunster sijn Heerlijckheyt van Steyn, die stede van der Goude in een erfpacht, hooch en laech met al sijn toebehooren om 2800. *Rhijnsche gulden, behoudelijk dat sy dat Landt voorsz. in sijn oude rechten soude houden, en niet vercorten in eenige dingen, met sommige andere conditien, en dit geschiede in 't jaer onses Heeren* 1438. *Doe worde van der stede wegen van der Goude gemaeckt een Heer van de Lande van Steyn, en hiete* Jan Woutersz, *dewelcke een welgebooren man was van de geslachte van der Goude, dese confirmeerde onse privilegien en brieven, die ons Heer Jan van Treslon Canonick van Oudemunster voortijdts gegeven hadde, en van dese*

con-

confirmatie hebben wy brieven van Jan Wouterſz. voorſz. , waer aen die ſtede van der Goude oock haer groote zegel heeft gehangen , om dat het haer wel belyefde , en ſy ons oock die privilegien gunde.

Hier nae als die ſtede van der Goude dat Landt van Steyn aen haer hadde, ſoo iſt naemaels geſchiet, dat het is verbeurt geweeſt, en dat Collegium van Oudemunſter heeft het weder aengevat , om dat die ſtede van der Goude die Heerlijckheyt hadde vercort , want ſy hadde vercort den thijns van de Lande van Steyn , en was geloſt van den geenen die ſe plegen te betaelen , oock was 't verbeurt om andere ſaecken: maer daer werdt een nieu contract en compoſitie weder gemaekt tuſſchen de Heeren van Oudemunſter, en die ſtede voorſz, alſoo dat die Heeren van der Goude dat Landt weder cregen aen hen, en ſy gaven die Heeren van Oudemunſter een groote ſomme van penningen 1000 *Rhijnſche gulden, of daer boven; deſe nieuwe brieven en voorwaerden werden gemaeckt in 't jaer ons Heeren* 1481. *op den* 19. *dach van de maendt die men hyet Januarius.*

Ick Johan van Treſlon Canonik tot Oudemunſter t'Utrecht, Heer van de Lande van Steyn en van Papecoop , doen condt en kenlick allen luyden, want die eere Gods ſeer gelegen is in dienſten der heyliger Miſſen en oeffeningen , en in gebeden der geeſtelicker en oodmoediger menſchen , op dat onſe lieve Heer Jeſus Chriſtus te meer gedanckt, geeert, en geloeft moch worden, en de devote menſchen Godt te vredelicker en devotelicker ſullen mogen dyenen , ſoo hebbe ick Johan Heer voorſz. tot ſalicheyt, minne, gunſt en liefde, die ick hebbe tot den geeſtelijcken Heeren en broeders de Regulieren voor my en voor alle mijne naercomelingen Heere van den Lande van Steyn , tot eeuwigen dage geoorloft en geconſenteert , oorloven en conſenteren met deſen tegenwoordige brieven de geeſtelijcke Heeren en broeders de Regulieren in mijne Lande en Heerlijckheden van Steyn , en alle haer naercomelingen, te woonen, te wezen, en te timmeren tot haeren nutſchap en behouf, en oock haer Conventz voorſz beſte oirbaer en proffijt binne mijnen Lande en Heerlijckheyt van Steyn voorſz, in manieren hier naer beſchreven, dat is te weten , dat de voorſz. Heeren en broeders binne mijne Lande en Heerlijkheyt van Steyn woonende ſullen mogen hebben en houden 6 *hoeven , en niet meer eygen Landts , ten waer by conſent van mijn Heer Jan voorſz. , of mijne naercomelingen , en waert dat ſy eenig landt meer dan* 6 *hoeven buyten conſent van mijn Heer Jan voorſz. of mijne naercomelingen binnen mijne Lande van Steyn vercregen, ſoo ſoude ſy dat vercregen Landt boven de* 6 *hoe-*

Brief van twee loot ſilvers.

hoeven of heuren anderen landen in den lande van Steyn, soo veel vercopen binnens jaers, na dien dat sy dat vercregen hadde, waer by dat de somme van 6 hoeven landts niet vermeerdert en soude wesen, en des soo sullen de 6 hoeven landts leggen tot beurrecht, dat is te verstaen, dat de broeders en Regulieren voorsz van haere landen sullen geven thienden, en thins, en sulcken gelden van dijcken, dammen, sluysen, sijlen, bruggen, waelen, inlagen, watergangen, en alsulcke onraet en diergelijcken als voorsz is, mogen mergen gelijck en anders geen, en des soo sullen de Heeren en broeders voorsz. voor dese vryheyt voorsz., en voor andere schattinge of beden der Heerlijckheyt van Steyn, roerende mijn Johan voornoemt of mijnen naerocmelingen Heeren des lands van Steyn voorsz. tot eeuwigen dagen geven alle jaer twee loot silvers, of payement dat daer goet voor is, in elcke tijt der betaelinge, gelijckerwijs als men in de Ecclesie van Utrecht daer voor neempt en geeft alle jaer te betaelen op St. Baven dach, of binnen een maent tijdts daer nae onbegrepen. Voort meer soo sullen de voorsz. Heeren de Regulieren my en mijne naercomelingen der lande van Steyn voorsz. houden twee paer swaenen in haere graften, of binnen onse lande en Heerlijckheyt van Steyn voorsz., die ick Johan voornoemt en mijn naercomelingen de Heeren en Regulieren voorsz. besorgen sullen, die sy sullen bewaeren met haere vruchten, gelijckerwijs of sy haer selfs waeren, en de vruchten daer af sullen sy houden tot onser en onser naercomelingen behoef ter tijdt toe dat sy eedbaer zijn, en waert dat de voorsz. Heeren en Regulieren aen de voorsz swaenen eenige cost leyden als van haver of gerst dat sal ick Johan voornoemt of mijn naercomelingen hen weder opleggen en betaelen uyt mijnen Heerlijckheyt van Steyn voorsz by haere simpelen woorden alle dinck sonder argelist, en want ick Johan Heere van den lande van Steyn voorsz. wille dat dit voor my en alle mijne naercomelinger ten eeuwigen dagen op de Heerlijckheyt des landts van Steyn voorsz vast, stade, en onverbreeckelijcken worde gehouden, soo hebbe ick mijnen zegel aen desen brief gehangen tot eenen oirconde. Gegeven in 't jaer ons Heeren 1436. op den 26. dach in December.

NB. Een hoeve lands is vier viertels, of twintig mergen; want elk viertel is vijf mergen: en alzo zijn de zes hoeven 120. mergen.

Hr. Jan van Treslong, Kanonik tot Oudemunster, verkocht in 't jaar 1438. op den . . . . sijne Heerlijkheid van Stein aan de Stad van der Goude, met toestemminge en believen der Kanonikken van Oudemunster in een erfpacht voor 2800. Rhijnsche

ſche guldens, behoudens d'oude rechten van het Land in geenen deele te verkorten. De brieven daar van gemaakt zijn hier te leezen.

Ick Johan van Treslon Canonik tot Oudemunster t'Utrecht, Heere van de Lande van Steyn en van Papecoop, doen condt en kenlijck allen luyden, dat ick voor my en mijne naecomelingen Heeren van de Lande van Steyn gegeven, geoorloft, en geconsenteert hebbe, geve oorlof, en consentere met desen mijnen tegenwoordigen brieven om Godts wille tot een eeuwige testament voor my en mijne Ouders sielen, en mede uyt minne en liefde, die ick drage en hebbe tot de geestelijcken Heeren en Regulieren, geseten in mijne Lande en Heerlijckheden des Landts van Steyn voorsz, alsoo dat sy drijvende sullen mogen houden of hem gelieft onbecroont twee paer ouder swaenen in haere grachten, en voort binnen mijne Lande en Heerlijckheden van Steyn voorsz, daer sy de vruchten, alle genot en proffijt vrijlick of hebben en gebruycken sullen tot nutschap en nootdruft haers Convents voorsz. sonder eenich wederseggen van mijn of mijne nacomelingen Heeren des Landts van Steyn voorsz. in eenigerwijs, soo hebbe ick den Heeren en Regulieren voorsz. geoorloft en geconsenteert voor my en alle mijne naercomelingen Heeren des Landts van Steyn voorsz. een waterganck te houden, en te hebben door den dijck, als van eenre zijlen, die hen voortijdts geoorloft en geconsenteert was, en gelegd wordt by mijns Heeren en Vaders tijden zaliger gedachten, welcke zijl en waterganck voorsz. sy sullen mogen regieren, verleggen en toegraeven als dat noodt is, sonder argelist, en want ick Johan Heere van den Lande van Steyn voorsz wille, dat dit voor my en voor alle mijnen naecomelingen ter eeuwiger dagen in de Heerlickheyt des Landts van Steyn voorsz, vast, stade, en onverbreeckelijck werde gehouden, soo hebbe ick mijn zegel aen desen brief gehangen in 't jaer ons Heeren 1436. op den 16. dach in November.

Beveſting by den Heere Jan van Treslon ten voordeele der Regulieren in Stein.

De Heeren van der Goude ſtelden van hunnent wegen *Jan Wouterſz* over de Heerlijkheid. Deeze bekrachtigde met ſijnen opene brief (waar aan de Stad ook haar groot zegel hing) alle de handveſten en vergunningen, door den Kanonik Hr. Jan van Treſlong verleend.

Bekrachtigd door de Stad der Goude, de Heerlijkheid van Stein bekoomende.

Hr. Jan van Treſlong ſtierf Threſorier tot Oudmunſter in 't jaar 1451, op den 31ſten van Auguſtus.

By de neven gaande lijſte blijkt het geſlacht van de mildadige, edele en vroome Stichteren des Steinſche Convents.

Lijst der jaargetijden en memorien voor Heer Jan den Bastaerd van Blois, enz. in d'Oudmunster Kerke t'Utrecht.

Memorien in 't Oudemunster t'Utrecht besproken voor Hr. Jan den Bastard van Blois en de sijnen. *Matth. Fata v. Eccl. Ultr.*

Januarius XV. *kal. memoria* Guidonis de Bloys *canonici nostri.*
Februarius II. *nonæ memoria* Guidonis de Bloys *canonici nostri.*
Martius *kal. Memoria* Johannis de Treslong *Canonici & Thesaurarii.*
VI. *Idus. Memoria* Guidonis de Bloys, *Canonici nostri.*
Aprilis *Nonæ. Memoria* D. Johannis de Treslong *Canonici nostri.*
XV. *kal. Memoria* Guidonis de Bloys. *Canonici nostri.*
Maji III. *Non. Memoria* D. Johannis de Treslong. *Canonici & Thesaurarii nostri.*
XI. *kal. Memoria* Guidonis de Bloys. *Canonici nostri.*
Junii XIII. *kal. Memoria* D. Johannis de Treslong. *Canonici & Thesaurarii nostri.*
Julii *Nonæ. Memoria* D. Johannis de Treslong. *Can. & Thesaurarii nostri.*
Augusti II. *Idus.*
Anno 1451. *obiit* D. Johannes de Treslong. *Canon. & Thes. noster.*
Septembris II. *Non. Memoria* D. Johannis de Treslong. *Can. & Thes. nostri.*
Octobris VI. *Idus. An.* 1467. *obiit* 9. *Oct. venerabilis vir Magister* Guido de Bloys. *Concanonicus noster.*
II. *kal. A°.* 1435. *ultima die Octobris obiit Dominus* Johannes *Bastardus* de Blois *miles, unde dantur Dominis* 35. *sol. Sociis* 10. *sol. Item Dominus & sociis missam celebrantibus, prout in parvo Ordinario expressatum* 15. *sol. Ita quicumque in medio Ecclesiæ &c. Et hæc recipientur de dono in* Papencoep.
Novembris II. *Idus. A°.* 1430. *mensis Octobris die* 12. *obiit Domina* Maria de Heemstede *uxor legitima* D. Johannis *Bastardi* de Bolois, *unde dantur Dominus* 35. *sol. sociis* 10. *sol. item Dominis & sociis missam celebrantibus, ut in parvo Ordinario expressatum* 5. *sol. & hæc recipientur de Dominio in* Papencoep.
IX. *kal. Memoria* Guidonis de Bloys. *Can. nostri.*
Decembr. XI. *kal. Memoria* Guidonis de Bloys. *Can. nostri.*

Besprek aan het klooster

De geregeldheid, tucht en zeden maakten de Regulieren van Stein in den eersten zo achtbaar, dat zeker vroom Priester van der Goude, *Dirk Florisz*, in 't jaar 1425. sijn woonhuis en erve Ter Goude, zaamt verscheide goederen en renten ten einde twee ofte drie vroo-

vroome Priesters Regulieren, ook uit het Land van Stein, daar woonende, des heiligen daags na Vespertijd eene Collaatsie, aanspraak deeden tot het volk. Doch deze, hun buitenleven en kloostertucht meer als het stads gewoel betrachtende, stapten in 't jaar 1443. den 24. Augusty onder den Prior, broeder *Jan Klaassen*, van deze stichtinge af, steldenze in handen der H. Geestmeesters, die ze den Fraterheeren naderhand beschikten.

om des heiligen daags na den middag te preeken. H. G. M. B. bl. 117. 118, 119.

Het getal der Regulieren kloosteren in Holland dagelijks talrijker wordende, besloot men 't jaar 1444. op den 4. May, naar de wijze van die van Windeschem in Overyssel, een kapittel op te rechten.

De Regulieren stellen hun kapittel van Sion aan.

De Conventen en Priors daar in treedende, waren na d'aanteekeninge van den *Hr. Mattheus*

1. *Frater Johannes Nicolai, Prior, totusque Conventus St. Michaelis in den Hem prope Scoonhoviam.*

2. *Fr. Johannes Nicolai, Prior, & totus Conventus domus St. Gregorii, dictæ Emmaus in terra Steyn prope Goudam.*

3. *Fr. Rudolphus Isbrandi, Prior, & totus Conventus domus St. Martini supra Donck.*

Onderhoorige Conventen. *Matth. Fata & Fund. Eccl. Traject. Fund. XII.*

4. *Fr. Jacobus de Poelgeest, Prior, & totus Conventus domus beatæ Mariæ Magdalenæ dictæ Bethania prope 's Gravesande.*

5. *Fr. Wilhelmus Obrecht, Prior, & totus Conventus domus St. Willebrordi in Heylige Loo prope Alcmariam.*

6. *Fr. Theodoricus Theodorici totusque Conventus domus St. Sepulchri Domini in Armuyden partium Walachriæ in Zelandia.*

7. *Fr. Balduinus Petri, Rector & Conventus Monialium lacus St. Mariæ, prope Leyden.*

8. *Fr. Petrus Gerardi, Rector atque Conventus Domus St. Agnetis, dictæ Josaphat in Delft.*

9. *Pr. Johannes Stella Rector & Conventus domus St. Dionysii in Amstelredam.*

10. *Fr. Wilhelmus Visscher Rector & Conventus domus St. Margaretæ in Gouda, supra Goudam.*

11. *Fr. Laurentius Vierwijck, Rector & Conventus St. Mariæ Magdalenæ in Amsterdam.*

12. *Fr. Johannes Veldert, Rector & Conventus domus St. Mariæ Ter Zijl in Haerlem S. Augustini Canonicorum Regularium.*

d'Oude gedenkschriften van 't Steynsche Convent noemen in d'openen brief dezer zamenvoeginge fol. 5. *Fr. Johannes Nicolai, Prior*

Prior B. Mariæ, totusque Conventus Syon prope Delff. Fr. Nicolaus Wit, Prior, totusque Conventus SCti Michaelis in de Hem prope Schoonhoviam. Gr. Johannes Nicolaï, Prior, & totus Conventus domus SCti Gregorii, dictè Emaus in terra de Steyn. Fr. Rudolphus Sibrandi & totus Conventus SCti Martini super Donck. Fr. Jacobus de Poelgheest, Prior & totus Conventus domus B. Mariæ Magdalenæ de Bethania in 't s Gravensande. Fr. Wilh. Obrecht, Prior & totus Conventus domus SCti Willibrordi in Heiligloe prope Alcmariam. Et Fr. Theodoricus Trici, Prior totusque domus SCti sepulchri in Arnemuiden partium Walacræ in Zelandia. Fr. Balduinis Petri Rector. Conventus Monialium Lacus SCti Mariæ prope Leidis. Fr. Petrus Gherlandi Rector atque Conventus domus St. Agnetis dictè Josaphat in Delff. Fr. Joh. Stella, Rector & Conventus domus St. Dionysii in Aemstelredam. Fr. Wilh. Visscher, Rector & Conventus St. Margaretæ in Gouda. Fr. Ghisbertus Poel, Rector & Conventus domus St. Mariæ in Gouda super Goudam. Fr. Laurent Vrouwijn, Rector & Conventus domus St. Mariæ Magdalenæ in Aemstelredam. Et Fr. Joh. Veldert, Rector ac Conventus domus St. Mariæ Zijl in Hairlem Ord. Aug. can. Reg.

Lind. Hist. ep. Dav. cap. 2. §. 1.

De vroome en yverige Steynsche klooster-voogd in den jaare 1442. het opperbewind hebbende over het gemeen kapittel der mannen en vrouwen Regulieren in Holland en Zeeland opmerkende de verslappinge reeds tegen d'eerste instellinge ingekropen, bezorgde by *Rudolph van Diepholt*, thans Bisschop van Utrecht eene verbeterde kloostertucht. d'Open brief den 31. Decembermaand des voorgemelte jaar door dien Bisschop ten dien einde vergund, begint in dezer voegen:

Acta Capituli generalis M. S. in Steyn

Rodolphus Dei & Apostolicæ sedis gratiâ Episcopus Trajectensis omnibus & singulis ad quos præsentes nostræ literæ pervenerint, salutem in Domino sempiternam. Pastoralis curæ sollicitudo continuis nos inpulsat studiis etiam iis quæ Religionem sanctam concernint intendere. Sanè dudum bonæ memoriæ prædecessor noster Dominus Fredericus de Blanckenheim quosdam Canonicos & Canonicas Regulares utriusque sexus quoddam Capitulum generale cui . . . . tanquam superior Prior præest, sicut per aliquot annos laudabiliter prefuit dilectus noster Fr. Johannes Nicolai, Prior domus & conventus SCti Gregorii, dicte Emaus in terra Steyn prope Goudam, in dicta diœcesi nostra, salubriter plantavit, ac certis privilegiis & graciis decoravit. Verum quia nullæ humanæ ordinationes seu adinventiones tam sagaciter ordinari

nari possunt, & dispensari quæ aliquando pro loco & tempore ac personarum condicionibus mutatione non egeant aut reformatione. Hinc est quod præfati Prioris, Superioris & aliorum Priorum & Conventuum Capituli antedicti piis desideriis & humilibus supplicationibus inclinati eo libentius annuimus, quo in ipsis gloria & animarum salus noscitur contineri. Eandem primariam fundationem præfati Domini Frederici subobscuram, ambiguam & minus lucidam eidem Capitulo Canonicorum Regularium, prout comperimus in quam pluribus suis partibus inpresentiarum minus congruentem, & omnem ejusdem Fundationis declarationem per quoscunque desuper confectam cassamus, annullamus, reprobamus, ac ex certa scientia revocamus, nulliusque roboris ac momenti esse decernimus, & pro infectis haberi volumus, ipsamque primam fundationem secundum tenorem & formam infra scriptos innovantes, instituentes, ac denuo declarantes. Inprimis, &c.

Deze herstelling en verbetering brachte in eene kapitulare byeenkomst in 't Convent Sion by Delft verzaamd, de zake zo verre, dat de onderhorige zo Mannen- als Vrouwen-Conventen hen in 't jaar 1444. den 4. May hen onderlings zo vast en onverbreeklijk aan een verbonden, in diervoegen zich geen een van die mochte, of konde onttrekken. *Quod ab hac colligatione, obedientiâ & unione nullum Monasteriorum nostrorum prædictorum se abstrahere, subducere, aut abscindere debeat aut posset.* *Acta Cap. Gen. M.S. in Steyn prope Goudam Littera Colligationis fol. 5.*

De Kardinaal *Nikolaas van Cusa*, een Duitscher, vermaard door sijne taalkunde, geleerdheid, welspreekendheid, en stichtelijk leeven, wierd door Paus *Nikolaas den Vijfden* ontrent het jaar 1450. in Hoog- en Neder-Duitschland ten deele om de gebreken der geestelijke en kloosterlingen afgezonden. De devootsie had den kerkeljiken groote rijkdommen gebaard, maar die hadden hunne moeder verstikt; hier door was de rechte godzaligheid, eertijds opgequeekt en onderhouden in den schoot der nederigheid en armoede, nu ver te zoeken. *Boxh. Ned. Hist. bl. 190.*

De Hollandsche Regulieren, om hunnen verbeterden Regel ongeschonden t'onderhouden, oordeelden het dienstig hen van 't Windesheimsche Kapittel t'onttrekken, en zelfs hun eigen Kapittel, met bewilliginge van den Paus, onder alle voorrechten en vergunningen van 't voorgemelte op te rechten. De Kardinaal Afgezant bezorgde hen 't begeerde, en gaf'er 1451. op den 20. September sijnen openen brief van.

De Kardinaal Afgezant vermeerderde zedert binnen 't eigen jaar ſijne kerkgunſten op herhaalde reizen, en ſchreef ten dien einde uit Zwol aan de Regulieren van Stein den 20. Auguſtus des voorſz. jaars.

Philip van Burgundien, Biſſchop van Utrecht, vernieuwde en bekrachtigde alle voorgaande inſtellingen, gegeve vergunningen, en voorrechten; en verleende dien van 't Syons Kapittel in den jaare 1518. den 30. April het recht om hunne misdaadige, en wegloopende zo manne als vrouwe kloosterlingen t'achtervolgen, in hechteniſſe te neemen, en te ſtraffen; ook daar toe de behulpzaame hand van 't wereldlijk rechtsgebied te leenen. In den jaare 1481. den 13. Januarius verdadigde Paus *Sixtus* de Regulieren van 't Syons Kapittel tegen allen overval, mishandelinge, vervremding van goederen in het tijdelijk, en ſtelde tot beſliſſers en Rechters van ſijnent wegen over diergelijke geſchillen de Benedictiner Abten van *St. Marten* te Keulen, en van *St. Laurens* in Ooſtbroek ontrent Utrecht, beneffens den *Deken van St. Marie* kerke in 's Gravenhage, zonder gemelte Kegulieren te noodzaaken deswegens voor de Roomſche Rechtbank te moeten verſchijnen.

Aanklag over den aanwas der klooſter goederen.

Het goed der kloosterlingen groeide met de vijftiende eeuw, door erfbeuren en aankoopen zo ſterk aan, dat de gemeente daar over dapper aanvongen te klaagen.

Die van Delft beſchuldigden hen in 't jaar 1409. ten Hove over hunne onverzaadelijke begeerlijkheid, door de welke deze dagelijks verrijkt, en zy verarmd, en uitgeput wierden: waar op *Wilhelm van Beyeren*, Graaf van Holland, hen dezen brief verleende: *Dat zo wat perſonen in Geeſtelijke huizen voortaan koomen zouden, en zouden niet vermoogen te verkoopen, ſulke renten, erven, ende huizingen als zy hadden; maar alleen de vruchten ende nutſchappen daar af hebben ende gebruiken hun leven lang geduurende; ende na hun dood zonden de voorſs goederen koomen en erven die twee deelen op hunne rechte erfgenamen, ende dat derde deel op den huize daar zy in ſterven zouden. Dat oock de gedachte perſonen, in de gemelte huizen hunne profeſſie doende, geene goederen noch erven van hunne doode magen zouden mogen neemen.*

Boxhorn. Ned. Hiſt. over 't jaar 1409.

Philip van Burgundien, Graaf van Holland, ſprak in 't jaar 1445. noch ſcherper taale. *Hoewel zy*, zegd hy, *aldus geordend ende begeven perſonen zijn ofte wezen zouden, zy hebben tot dezen*

tijd

tijd toe willen bewinden erven te neemen van hare Ouderen, en dat erflijk te behouden zonder weder uit te erven. En indien het alzo lange staan zoude, zonder voorzienigheid daar op te hebben, zy waren geschapen, mits dat'er zo veele zijn binnen korte jaren gemaakt, alle die Landen, Rechten ende Erven, in onzen voorsz. Landen te verkrijgen, hebben daarom geordonneerd, overgedragen ende gesloten, dat nu voortaan geen georde Lieden, van wat Orde dat zy zijn in onze Landen van Holland, van Zeeland, ende van Vriesland erven neemen zullen van haaren Ouderen, Magen, of Vrienden in eeniger manieren, noch ook meer Landen of Erven en zullen koopen noch verkrijgen by Testamenten, noch anders in onze voorsz. Landen, voor dat by Commissarissen een Overdracht ende Ordonnantie gemaakt zal zijn, hoe, en in wat schijn zy voortaan erven, ende zy hen zelven hebben zullen in de punten voornoemd.

Brand Hist. der Reform. 1. boek, over 't jaar 1445.

Deze wijze en nodige voorzorg der Graaven, deed de Wethouderen van der Goude, nu Heeren van Stein geworden, by tijds toezien, ende, op dat 's kloosters goederen tot geen overmaatigen rijkdom zouden aangroeyen, dezen bevelbrief in 't jaar 1451. op den 13den December den Regulieren toekoomen.

Ordonnantsie van de Goudsche Wethouderen wegens kloostergoederen van Stein.

Wy Schout, Borgemeesteren, ende Raaden der Steede van der Goude; doen condt, ende kennelijck allen luyden, dat wy by raaden, goeddunckcn, ende consent der gemeyner Vroetschap van onse Stede, omme alle rust, vrede ende minne houden, met onsen Poorteren ende Ondersaten van onse Landen van Steyn, op die eene sijde, ende metten Geestelijcken Heere ende Regulieren geseten in der selven Landen van Steyn, op die ander sijde, op dat hy soo veel te bet in rust ende in vreede Gode dienen mogen, ende trouwelijcker voor saligheyd onser Steede bidden, hebben wy een overdracht ende ordonnantie met hen gemaekt, roerende van die goeden diese sullen mogen hebben, en van die erffenisse die sy neemen ende beuren sullen, in manieren als hier naar beschreven staat,

Privilegie boek van der Goude, in de lade A.

In den eersten, soo sullen meer alle mede gaven, die eenige Persoonen met hen in dat Clooster brengen, daer blijven sal, maar wes daar meer waar in die mede gave dan vijff en sestigh engelsche nobels, elcke nobel vier dallef engelsche wegende, dat sal weder uyt erven als die persoon sterff, daar mede hy ingecoomen was totten eysche, ende vermaninge van de erffgenaemen, alsoo datter vijff en sestig nobelen blijven sullen, ende by medegave verstaen wy huysinge, erffrenten, ende geld, maer lijffrenten, ende wat ymand ter eere

Gods voor hen selven, ofte voor sijn ouders ziele tot een memorie, ofte ander diensten, in de heilige kercke schikte ende ordineert, en alle giften in deugden gedaen, ofte aen cleeder ofte aen schoenen gegeven, sullen vry den Clooster blijven, ende wesen ongerekent in der somme van vijff en sestig nobels voorsz. ende omme alle onmoede ende twijffelachtigheyd die in tockoomende tijden van dese medegaven gevallen mogien te verhoeden, ende om een claer verstandt daer aff te hebben, soo sal elck persoon, die ten Clooster komt voor sijn professie coomen voor twee Schepenen, ofte twee Poorteren, ende bekenne dat alsulckx medegaven, als hy ter Clooster brenget, groot ofte kleyn, goed ofte niet, ende daer sal dat Clooster een bezegelde brieff affneemen, ende nae inhoud des brieffs, sullen wy hen reght doen, ende vonnisse als dat behooren sal, sonder vertreck.

Item soo wat persoon dat met hem niet in en brockt tot een medegave 65. nobels als voorsz. staat, die sal van der eersten erffenisse daer hy inne besterft, soo veel neemen ende houden, dat die 65. nobelen vol worden gemaekt, soo veel als sijn aendeel van der erffenisse, soo gaede waer gerekent op die medegave, ende waert soo goed niet, soo sal hy van elcke erffenisse die hem verschijnt, soo veel daer aff toeneemen, dat die 65. nobels vol worden, ende wes dan daer meer is, ofte tot eeniger tijd hem meer besterve, daer sal hy sijn lijfrenten aenhouden, in manieren hier naer beschreven, dat is te weeten, dat alle erffgenaemen inbrengen sullen, ende incoomen ofte sy willen nae den reghte van der Steede met alsulcke goeden als sy uyt den boedel voor uyt gehadt hebben, ende soo sal men alle goeden, roerende ende onroerende waer dat sy gelegen zijn binnen der vryheyd van der Stede van der Goude, oft daer buyten, dien boel toebehooren, schatten by den beuren, reed geld waerdig wesende by heuren eede, naer der regten van der Steede, ende soo sullen sy hebben heuren lijfftocht van twintich penningen 's jaerlijcks eens, ende waert dat die beuren des niet vereenigen en conde, soo sal dat staen tot Schepenen schattinge, ende dat sal men doen binnen dat eerste quartier jaers, ende 't eynde dat quartier jaers, soo sal men binnen dat eerste jaer naestkoomende, die renten van die erffenisse vercregen op die selve goeden besetten, oft op ander goeden, ende daer sal men den Clooster schepenen brieff aff geven binnen de vryheyd van der Stede van der Goude, daer de Schepenen hen kennen aengehouden te weesen, ende desen lijftocht sal duyren van den sterffdagh des geens daer die erffenisse aff verschijnt een persoons leven langh, daer 't op ver-

verscheenen is, ende niet langer, ende waert dat die goeden, daer die borghtoght aff spreekt, met branden off ander kennelijck ongevalle te niet gecoomen waeren, soo sal die borghtoght aff weesen, ende dat Clooster sal sijn aendeel van dien erve houde ter dood des persoons daert mede ingecoomen is, ende ofte desen goeden niet verborcht en worden, binnen dese voorsz. tijd, soo magh dat Clooster die goeden aenvaerden, ende aentasten, ende vrye eygen houden, boel eede te eysschen ende te neemen als die een Poorter van der ander doet, nae den regte van der Stede, oock mede sal dat Clooster vry wesen van alle pond-geld.

Item dese manier van erff te neemen, sal duyren ten tijd toe, dat dat Clooster gegoet sal wesen tot vijf honderd engelsche nobels 's jaars, vry aen erffelijcke goeden, den nobel vijff dallef engelsche wegende, ende naer dier tijd soo en sullen sy geen erff meer beuren, noch daer naer taelen, met geenen rechte geestelijcke of weereldlijcke, ende waert dat saeke, dat die 500. engelsche nobels voorsz. in toekomende tijden verargert waeren, by brande oft by waeter, oft by ander blijkelijk oft kennelijck ongeval, soo sal dat Clooster weder mogen neemen alle erffenisse in manieren voorsz. ter tijd toe, dat die 500. nobelen vervollet worden, ende niet langer, ende als alsoo dat Clooster gegoed is, tot 500. nobelen als voorsz. staet, soo sullen sy daer op houden 40. persoonen, dat is te weten 25. gehabitueert, ende 15. ander.

Item soo wat goeden dat enighe persoonen voor desen tijd in dat Clooster gebragt hebben, die sullen daer blijven alsoo sy daer zijn, ende die geene die niet ingbrocht en hebben 65. nobelen, die sullen erffenissen neemen alsoo voorsz. staet.

Item soo wat renten sy nae desen tijd verrcregen hebben, binnen den vryheyd van den Stede van der Goude, die geene die den eygen van huyse off erven hebben, sullen die moogen lossen den penningk om 20, oft sy willen, voor hem selven, ende voor niemand anders, by heuren eede, ende want wy alle dese voorsz. punčten gestadigh ende vast gehouden willen hebben, soo hebben wy geloooft voor ons ende onse nacomelingen, ende gelooven mits desen onsen tegenwoordige brieve, waert dat tot eenigh tijdt den Clooster voorsz. eenigh hinder oft onreeschap geviel in eenige van dese punčten voorsz. dat wy hem dan trouwelijck bystand doen sullen ende vorderen in heuren reghten, nae uytwijsinge van desen onsen brieve, alle dinck sonder argh oft list, ende wy Prior ende gemeyn convent der Regulieren in de

Landen van Steyn voorsz., want ons dese voorsz. puncten ende ordonnantien wel genoegen ende believen, soo hebben wy geloofst voor ons ende onse naecomelinge die te houden, ende ons daer nae te reguleeren, ende daer tegens niet te doen in eeniger wijs,

Item van dese ordonnantie sijn twee brieven van woorde te woorde, alleens luydende, ende gelijck inhoudende, beyde bezegelt met onsen stede groote zegel, daer wy den eenen brief aff onder hebben, ende dat Convent voorsz. den anderen, ende waeren beyde gemaekt op Sint Lucien dagh in 't jaer ons Heeren 1451.

Ende wy Prior ende Convent voorsz. in eene oirconde onsen brieve, soo hebben wy onse Convents zegel hier mede aengehangen op datum voorsz.

In de aan de Stad gegeeven Verleybrief door 't Oudmunstersche kapittel word onder meer andere bedingen ingelast, dat *alle die geene, die van de vryheid der Stede van der Goude tot het klooster in den Lande van Stein gelegen toe, tappen, kannen uithangen, of drankers zetten om bier te verkoopen, zullen daar van excijns geeven, en betaalen der Stede van der Goude.* Indien in het *Steinsche Emmaus* bier of wijn voor geld getapt wierd (eene neering van ouds, en noch hedendaags in Duitsland, by kloosterlingen gebruikelijk) heeft dit beding den regel der Regulieren niet veel verbeterd. Erasmus althans aan den Prior *Servatius*, (die hem ernstig wedernodigde) schrijvende zegd'er van, *Litterarum isthic nullus usus. . . Quoties cogitabam de repetendo contubernio vestro, succurrebat invidia multorum, contemptus omnium; colloquia quam frigida, quam inepta, quam non sapientia Christum? Convivia quam laica? Men weet tot uwent van geen letteroeffening. . . Ik dachte noit om u weder by te koomen, of my quam de nijdigheid van verscheidene, de misachting van alle te vooren; wat flauwe redenen, wat beuzelachtige zamenspraaken worden'er niet al gehouden? hoe smaakt de taal na Christus die men daar onder malkanderen spreekt. Men brast'er niet anders als wereldsche luiden doen.* En elders, *hoc ipsum furtim erat agendum, cum palam inebriari liceat, dronken drinken mocht men'er wel opentlijk, maar studeeren niet als heimelijk doen.*

Vry bier tappen in 't klooster Emmaus.

Ep. Erasmi ed. Lond. in prologo, vitam ejus continente.

Quade gevolgen van zo eene neeringe.

Ib. l. 24. Ep. 5. Grunnio.

In 't jaar 1549. den 16den van Julius geraakte het klooster in brand, door den moedwille, zegd *P. C. Bokkenberg*, wel licht slechts door versuim van eenen Monik. Zedert hadden die Broeders niet veel lust tot het buiten leeven, maar zochten in der Goude

Het klooster in Stein verbrand in den jaare

Goude eene verblijfplaatse om veiliger onder de smoorende onlusten des Lands te mogen schuilen. Met Stads Wethouders over een gekoomen, wierd hen het klooster *der Brigittinen*, in 't jaar 1551. toegelegd. Deze na een hunner kloosteren te Zoest, tusschen Amersfoord en Naarden, de Stad uittrekkende schreidden, zo men verhaald; daar de Regulieren korts op des te vrolijker, en met groote plegtigheid inquamen, onder den Prior *Wouter Jakobsz. Maas*, een man wegens sijn beleid en deugd zeer geprezen. Het beding was onder andere, dat d'Abdisse en Conventualen te Zoest eenen Rentenbrief, doende 's jaars 239. guldens, verzekerd op 30 mergen Lands in 't Land van Stein, en verschijnende in May, gejaartekend 1551, tot laste der Regulieren, hielden.

1549. *Chr. M.S. Bokkenb.* Word na de Stad verplaatst in den jaare 1551. Alwaar zy plechtig in koomen. *Magnâ cum solemnitate migrarunt Goudam. Ibid.*

Het klooster der Regulieren, eerst der Brigittinen, stond op de Westzijde van den Raam, over de lange Willemssteeg, noch op heden het klooster genaamd, schoon daar noch brok, noch steen van kerk of klooster thans is te zien.

Hun overkoomen met de verhuizende Brigittinen.

De veranderde Religie bracht deze hervorminge wel haast te weeg: want in 't jaar 1576, op den 29den November wierd eerst de afbreuk van hun huis, staande achter hun Convent by het bolwerk opgeveild, om by den kooper geslaakt te worden. Deze was *Adrianus de Vry* voor de somme van 142. guldens, voor wien *Fijs Pietersz.* borg bleef.

M.S. by den Hr. Burgermeester Louff. Gelegendheid van hun klooster in de Stad. Geslaakt en verkogt in den jaare 1576. Stads boek.

Op den 8sten van Februarius des jaars 1580, wierden de materialen van de kerk der Regulieren, zo van hout, yzer, steen en anders, de glazen en vloer uitgezonderd, door *Pieter Jakobsz* Metselaar ter somme van 220. guldens ingekogt, *Pieter Meese*, en *Klaas Pietersz. Spelde* borg zijnde. De glazen, by de Magistraat aan zich gehouden, als elders verhaald is, wierden in 't volgende jaar 1581. in de groote kerk ten Zuide van 't koor geplaatst, en vertoonen Christus Lijden, Opstandinge en Hemelvaard. Dit en niet anders wild het bygevoegde rijmtje, zo verkeerdelijk by veelen uitgelegd, zeggen.

Verkoping der Stads goederen.

Dese twee glasen hier staende present
Zijn 't Regulieren Convent eerst toegedoght;
En als 't klooster ter neer lag heel geschent,
Nu hier belend, ende ten oorbaer gebroght.

Op

Op den zelvigen dag van Februarius wierd de schuur der Regulieren met de daar in staande Molen, zonder den grond, verkogt aan *Dirk Jansz* voor eene somme van 166. guldens.

Een' onslaakbaaren luister hebben verscheide letterkundige, uit dit klooster voortgesprooten, aan hunne queekplaatse gegeeven. Doch niemand maakte het beruchter als onze Goudsche afkomeling en letterheld *Erasmus*.

Erasmus wel eer kloosterling in 't Land van Stein. Doopregister van 't geslagt der Lethmaaten. Alwaar hy in den jaare 1492 sijne eerste Misse deed. *P.C. Bokk. Chr. M.S. ad ann.* 1465. 1487. 1492.

Deze geboren in 't jaar 1465, volgens dit register, wierd in 't jaar 1487, door dreigen en moy praaten sijner Voogden, en bedrog, hy zegd, van sijnen broeder, doch in der daad sijnen neef, den zoon van een zijner Voogden, in 't klooster van Stein gelokt, en gedrongen. Hier deede hy, naar de getuigenisse van *P. C. Bokkenberg*, in 't jaar 1492, sijne eerste Misse. *Erasmus celebrat primitias in Stein.* Dit is des te aanmerkelijker, om dat mijns weetens nergens *Erasmus* in sijne schrifte, van sijn Misse doen, meld.

Prioren en Onder-Prioren der Regulieren in Stein.

Lijst der Prioren en Onder-prioren van 't Steinsche klooster.

Jacobus Gyrardi, eerste stichter en Prior, gestorven den 16. Maart 1443.

Timannus Johannis, derde Prior, gestorven den 9. Febr. 1439.

Johannes Nicolay, vierde Prior, gestorven den 23. Juny 1464, Hy hadde zo in 't tijdelijk als geestelijk het Convent ongemeen veel goeds gedaan. *Qui & temporaliter & spiritualiter Conventui nostro ultra modum profuit.*

Johannes Christiani, vijfde Prior, gestorven den 8. Aug. 1496.

Nicolaus Werneri, zevende Prior, gestorven den 5. Sept. 1504.

Servatius Rogerius, achtste of negenste Prior, na Nonnen pater te Mariepoel by Leiden. Gestorven den 3. January 1540. te Mariepoel begraven.

Robertus Johannis Goris, tiende Prior, na Nonnen Pater te St. Margarite ter Goude, gestorven den 30. May 1565.

Henricus Henrici, elfde Prior, gestorven 1549. begraven te St. Margarite Ter Goude.

Gualterus Jacobi Masius, laatste Prior, gestorven den 25. Febr. 1595. was met veel lof 45. jaaren Prior, legd begraven in St. Jans kerke Ter Goude.

Fr. Johannes Johannis de Goes, Onderprior. Een man van uitnee-

neemende godvruchtigheid. *Vir maximæ pietatis*, gestorven den 31. January 1468. van de pest.

Fr. Johannes Bartholomei, Onderprior, gestorven den 21. Juny 1475.

Fr. Herwicus Cornelii, Onderprior, gestorven den 5. Juny 1551.

Fr. Leonardus, Onderprior, gestorven den 16. Maart 1584. begraven t'Oudewater.

Naam-rol der overgeblevene Goudsche Regulieren.

Naamlijst der overgeblevene Regulieren na de veranderinge der Religie.

Pr. Gualterus Jacobi Masius, Prior, gestorven 1595. en in St. Jans kerk ter Goude begraven.

Fr. Leonardus, Onderprior, gestorven 1584, en t'Oudewater begraven.

Pr. Nicolaus Allardi, Pr. en Can. Pater van de Magdalenen Ter Goude, gestorven 1578. begraven t'Amsterdam in 't Convent van Bethanie.

Pr. Willibrordus Gillis, Pr. en Can. Pater van St. Agniete t'Amsterdam, gestorven 1592.

Pr. Cornelius Hermanni, Pr. en Can. Pater van St. Margarite Ter Goude, gestorven 1587. begraven in St. Jans kerke.

Ged. Schr. onder den H. B. L.

Pr. Theobaldus Brunonis, Pr. en Can. gestorven 1588. begraven in St. Jans kerke.

Pr. Theodoricus Hermanni, Pr. en Can. gestorven 1576.

Pr. Hermannus Jacobi Bly.

Fr. Gyrardus Johannis, Pr. en Can. balling gestorven in Gulikerland te Zoedigem 1585.

Cornelius Diephorst laatste Regulier, sterft in den jaare 1631.

De laatste der Goudsche Regulieren was *Pr. Cornelius Adriaansz Diephorst*, deeze had sijne woonplaatse op den raam op den noorden hoek van de kloostersteeg. Hy hadde zedert de veranderinge den Pastoor en Goudsche katolijken getrouwelijk bygestaan, en veele kerkstooringen geleden, besprak in 't jaar 1603. eene plaatze voor een ouden man in het Oudenmannenhuis ter somme van 1200. guldens, liet verscheide boeken aan de Stads boekkamer, onder andere het dood-of ziel-boek van sijn klooster, en stierf op den 15den May des jaars 1631.

Oudenman-huis-boek Reg. fol. 21.

Doodlijst der Pastorye.

Steyn is nu een Hofstede cierlijk opgetimmerd, en beplant by *Cornelis Schou.*

S HET

HET
COLLAATSIE HUIS.

't Huis der Collaatsie in den jaare 1425. door Dirk Florisz. Priester, gesticht voor eenige Regulieren uit het Klooster van Stein, om in St. Jans kerke Ter Goude op de Feestdagen der Heiligen na Vespertijd te prediken. Van deze in den jaare 1443. in handen der Heilig Geestmeestere gesteld, die het den Fraterheeren in den jaare 1447. opdraagen. Eerste Fraterheeren, wie en waar van daan. Verhaal hunner instellinge; vermenigvuldigd. Haar verscheide benaaming. Lof dezer instellinge. Hunne achting en goederen Ter Goude. Overblijfzel van de H. Hildegardis, wel eer by hen berustende. Deftige schildery. Laatste der Fraterheeren overleden in den jaare 1629. Zy wonnen de kost met schrijven en drukken.

Collaatsie broeders, waar van benaamd.

In den eersten wierd'er in de St. Jans kerke des Heiligen daags na den middag niet gepredikt; dit deed zeker zielyverend Goudsch Priester, *Dirk Florisz.* genaamd, beraamen, hoe het geloovig volk door stichtige predikaatsien best onderwezen, en vermaand zoude worden. Hy oordeelde de Regulieren van *St. Augustijn* daar toe wel de bequaamste; aan dezen gaf hy tot dien einde sijn woonhuis en erve, staande en gelegen op de Spieringstraat (thans de *Lakenhal* en *'t Weeshuis*) met sijn toebehooren, sijne boeken, en eenige jaarlijkse renten, in 't jaar 1425. op den 31sten van May vrywillig over: onder beding, dat het zelvige huis van twee ofte drie vroome Reguliere Priesters zoude bewoond, en van hen 's Heiligen daags ten Vespertijd, ofte even daar na het volk dienstige vermaaningen (doenmaals *Collaatsien* geheeten) zoude voorgedragen worden. Zo nochtans, dat ingeval deze Kanoniken hier van afzagen, het huis en de vordere ren-

Besprek voor de Regulieren om in St. Jans kerke eene Collaatsie (zo noemde men de namiddaags predikaatsien op de Feestda-

renten en goederen van hen den H. Geestmeesters overgeleverd moesten werden, mits bezorgende, dat de vermaaningen door eenen bequamen persoon gedaan wierden. Al 't welke dit navolgend blijkschrift uitwijst.

gen der Heiligen) te doen, in den jaare 1425.

In den Name des Heeren, Amen. In 't jaer ons Heeren dusent vier hondert vijf en twintich, in die derde indictie, op den lesten dagh des Meymaents ontrent Vespertijt, der waerdicheyt des Allerheilichsten Vader ende onsen Heer, Heer Martijn de vijfde Paus, overmits de goddelijcke voorsienicheyt, in 't achtste jaer mijnre tegenwoordicheyt des gemeynen Notarien ende getuygen hier nae beschreven, daer toe sonderlingh geroepen ende gebeden, als dat een eerbaere ende onderscheyde man Heer Dirck Floris, ende Priester, geset onder dat Bisdom van Vytrecht, quaem uyt sijn selve by der gracien ons liefs Heere Jesu Christi, machtich ende gesont sijns gedenkenis ende redelickheyts, beyde in lichaem en verstant hebbende, een papiere ceel van der resigneringhe, ende overgevinge in sijne hande, welcke ceel hy gaf ende werpt in 't midden van ons, welcke brief inhoudende was dese naegeschreve woorden.

Brief hier van gemaakt.

In de tegenwoordicheyt uwer onderscheyen en wijse mannen ende Notario, gy die hier staende zijt, ick Dirck Florisse Priester, resigneer en overgeve met mijne onbedwonge ende vrye wille, mijn huys en erve, daer ick althans in woonachtich ben, in die Stadt van der Goude, welck huys ende erve gelegen is in de Spieringhstraet met alle sijn toebehooren, ende met mijn boecken, welck toebehooren, ende beken ick tegenwoordich voor u allen, althans hebbe, ofte naermaels geniet te crijgen ofte hebben den gemeynen Capittel der Canonicken Regulieren te samen, als by Schoonhoven ende in Delft, ende in 't Landt van Steyn, met sommige renten, als met seve ponden, gelegen in die stede van der Goude in 't Wijtstraet, ende vier ponden gelegen op de haven, naer de inhoudinge der Scheepenen brieven, welcke brieven ick voor u allen ghy die hier staende zijt, volkomentlijk met eene levende monde, ende vrye wille, resigneer ulieden ende geeft, behouwelijck eenre conditie ende voorwaerde, als dat voorgenoemde huys en erve, ende renten, met die goederen, eeuwelijck en sonder eynde blijven sullen, geestlijck gemortificeert ende gedoodt, ende dat erve sal worden bewoont naer den raedt des voorgenoemdts Capittel van twee ofte drie devote Priesteren; ofte persoonen daer sullen exerceren ende doen als gewoonelijck is heylighs daeghs te Vespertijt, ofte daer naer eenige Collatien, ofte eenige goede ver-

maningen, dewelcke oorbaerlijck, profijttelijck, ende nut menghen wesen die gemeyne volckeren, ende waer dat saecken, dat dese voorgenoemde Canunniken Regulieren dat niet en wilde doen ende volbrengen, soo soude dat huys ende erve, met alle sijne toebehooren, met mijn boecken, ende met de voorsz. renten worden geschickt ende getransfereert tot die Meesters, ofte behoeders der vergaderinge des Heyligen Geest in der Stadt van der Goude, welcke Meesters ofte behoeders sullen besorgen, dat die Collatien ende vermaninghen geschien by bequame persoonen als voore geschreve is. Ende oock waer dat saecken, dat Godt behoeden moet, dat dese Canunnicken, Regulieren, ofte de Meesters der vergaderinghe des Heyligen Geest, eenige moeyenis ofte verdriet worde gedaen, van de geene die meyne te weesen mijn erfgenamen, als dat die voorgenoemde Canunnicken Regulieren, ofte die Meesters dat huys met andere goederen met rusten niet en mochte besitten ofte gebruycken, soo kenne ick nu schuldigh te wesen, ende belijde de voornoemde Canonicken Regulieren, ofte de Meesters des Heyligen Geest, drie hondert Vranckrijckse croonen, ende op al dat hier gesprooken is, heeft Heer Dirck voorgenoemt begeert van my Notario een openbare instrument, ofte twee openbare instrumenten. Dit geschiede in de Stadt van der Goude, in 't huys daer Heer Dirck voorgenoemt woonachtich was, in 't jaer ons Heeren als voorgenoemt is, die getuygen die daer tegenwoordich waren was Heer Matthijs Hobben Priester, Jacob Janse ende Jacob Willemsz. Leeken des voorgenoemts Bisdoms, hier toe sonderlingh geroepen ende gebeden.

Onderstond,

Ende ick Aelbrecht Gerritsz. openbare Klerk des Bisdoms van Utrecht, ende Notarus, want doen alle dese voorgenoemde dingen aldus worden geschickt ende gemaeckt, was ick selver tegenwoordich met die voorgenoemde getuygen, ende hebbe gesien en gehoort alle dese dingen aldus geordineert te wesen, daerom hebbe ick een openbaer instrument met mijn eyge handt geschreven, ende daer naer gemaeckt ende gevoeght, ende hebbe mijn teecken ende mijn naem getekent als gewoonelijck is, in geloove ende getuygenis des waerheyts van desen voorgenoemden dingen gebeden ende geroepen.

De Regulieren stellen het Collaatsie huis met

De Regulieren hielden tot het jaar 1443. stede, wanneer zy het Collaatsie huis met al sijn toebehooren in handen der Heiligen Geestmeesteren stelden, volgens inhoud dezes Opdrachts, *Wy broeder Claes die Prior der Regulieren in den Hem by Schoonhe-*

hoven, ende broeder Jan Claesen Prior der Regulieren in de Lande van Steyn doen condt alle luyden, dat wy voor ons en onse gemeene Capittels wegen, overgegeven ende quijtgescholden hebben, ende mit deze onse brieven overgeven, quijtschelden ende opdragen den Heyligen Geestmeesteren binne de Goude die Huysinge, Hofstede met alle haere toebehooren, die Heer Dirck Florisse saliger gedaen en beset heeft tot die Collatie daer in te doen, ende wy die een deel jaeren bewaert hebben, ende geve over alle recht, aenseggen ende toeseggen, dat wy daer aen gehadt meugen hebben in eeniger wijs, alle dinge sonder argh ofte list, in kennisse der waerheyt hebben wy Priores in 't jaer ons Heeren dusent vier hondert en drie en veertigh, des daeghs naer onser Vrouwen Octave Assumtie.

Sijn toebehooren in handen der H. G. M. in den jaare 1443.

Doch de Heiligen Geestmeesters de goede meeninge en uitersten wille van den eersten Stichter des huis willende achtervolgen, droegen wel haast het zelvige met renten en goederen, onder 's Magistraats bewilliginge den *Fraterheeren*, anders *Hieronimianen* van Delft herwaarts ontboden, in den jaare 1447. op den 21. November, over. *P. Bokkenberg* rekend; doch qualijck 1418.

De stichting word door de H. G. M. den Fraterheeren opgedragen in den jaare 1447.

d'Open brief van den opdracht luid in dezer voegen,

Wy Henrick van Erp, Thomas van Aernem, Pieter vander Veere, Priesteren, doen condt alle luyden die desen brief sullen sien of hoore leesen, dat wy ontfangen hebben van den Heyligen Geestmeesters vander Goude, die huysinge met haere toebehooren, die wel eer Heer Dirck Florisse beset heeft die Collatie daer in te doen, in allen manieren als die principael brief daer of begreepen heeft, als hier naer van woorden tot woorden beschreven staet: Wy Burghemeesters, Scheepenen ende Rade der Stede van der Goude, doen condt alle luyden, hoe dat in tijden voorghelede, een geheeten Heer Dirck Florisse, Priester, saliger gedachte, besette tot een eeuwigh testament, de Regulieren, die huysinge ende Hofstede, met alle haer toebehooren, gelegen achter de kerck in de Spieringstraete, ende hebbe belegen met erve Gerrit Aelbrechtsz. Weeskinderen aen Zuydzijde, ende der Stede Waterschap aen de Noordzijde, tot de Collatie daer in te doen, naer inhout der Fundatie, ende want die Regulieren dese voorsz. huysinge en hofstede met alle haer toebehooren weder overgegeven hebben onse Heylige Geestmeesters ter Goude, met alle toeseggen ende recht dat sy daer aen gehadt mogen hebben in eeniger wijs, soo hebben onse Heylige Geestmeesters by consent en goetvinden van ons,

Waar gelegen.

ter eere Godts ende om Heer Dircks Florisse uyterste wille te volbrengen, dese selvige huysinge ende hofstede met alle haer toebehooren weder overgegeven, en geven over met dese onse brieven, Henrick van Erp, Thomas van Aerenhem, Pieter vander Veere, Priesteren, met de Pater van de broederen te Delft in alle manieren, als onse Heilig Geestmeesters aengekomen is. Op al dusdanige voorwaerden ende manieren hier naer heschreven, in den eersten, dat dese voorschreve broeders ende nacomelinge, die Collacie in dese voorsz. huysinge bewaren zullen, ofte doen bewaren, sonder faut na ouder gewoonte, ende voort doen in alle manieren als die Fundatie daer af begrepen heeft, des soo sullen dese voorsz. broeders ende haer nakomelingen blijven in goede simpelheyt van leven na de manieren van Zwol ende Deventer, ende en sullen geen orderen aennemen buyten consent van ons ende van haere Vaders van Overysel, ende als eene van de drie personen voorsz. die binnen de voorsz. huyse nu woonen, aflijvich geworden is, ofte uyt de huyse voorsz. getogen is, soo sullen die ander met de Pater van Delft een andere kiesen meugen in des doode ofte uytgetogen plaets, die in de voorsz. huysinge wesen sal, in sulcker manier als die ander geweest heeft. Voorts om dese voorsz. broeders te vaster in deuchden te blijven, soo sullen die Vaders van Overysel, als van Zwol, Deventer ende Ihonimus berghe een toesien en besorgh hebben tot dese huyse, ende de broeders gelijk sy doen tot hooren andere huysen, en sullen se visiteren by hen selven; ofte by andere Paters, die sy by haeren willen daer toe ordineren sullen, als gewoonelijk is. Voorts waer dat saecken (dat Godt verhoeden moet) dat dese broeders voorsz, ofte haer naerkomelingen dese voorsz. huysinghe en hoffstede met haer toebehoore tot eenigher tijdt lieten varen, ofte die niet en bewaerden naer inhout der Fundatie, soo sullen sy dese huysinge ende hofstede voorsz. met alle haer toebehooren, onse Heylige Geestmeesters (die dan ter tijdt wesen zullen, weder overleveren, als sy die ontfangen hebben, verbetert ende niet verargert, ten waer by kennelijck ongeval, soo ofte van brandt, ofte diergelijcke (dat Godt verhoeden moet) alle dingh sonder argh ofte list, ende want wy willen, dat dese voorsz. overgevinge, ende alle die voorsz. poincten ende voorwaerde stantvastelijck gehouden worden, soo hebben wy onse Stede signet aen desen onsen brief gehangen tot een oirconde der waerheyt. Gegeven op den een en twintichsten dagh in Novembri in 't jaer ons Heere dusent vier hondert seven en veertich. Ende wy Henderick Thomasse ende Pieter voorgenoemt, beloven mit dese brieve voor ons en onse mede-

medebroeders ende naerkomelinge, dese voorwaerde vast ende stantvastigh te houden. In kennisse der waerheyt, want wy selfs geen zegel en hebben, soo hebbe wy gebede onse broeders te Delft, dat sy desen brief voor ons besegelt hebben met haer zegel in 't jaer ons Heeren M CCCC *seven en veertich op sint Thomas des Apostels avont* 1447.

Zaamt met het bovenstaande gaven de Heiligen Geestmeesters den Collaatsie broeders verscheide *Rentebrieven* over, waar van in den jaare 1555, eene nette lijst, jegenwoordig ter kamere berustende, gemaakt wierd.

d'Instellinge dezer broederen nam in den jaare 1376, en aldus een en zeventig jaaren voor hunne plaatsinge Ter Goude, onder den vermaarden *Gerardus Magnus de Groot*, sijnen aanvang. Deze te Deventer geboren, deed sijne studie te Parijs, wierd Hoogleeraar der Sorbonne, en weder koomende Kanonik t'Utrecht, voorts t'Aken; doch die waardigheden en voordeelen verliet hy korts, om zich geheel en al ter onderrechtinge sijner evennaasten te besteeden, waar toe hy hem toen al onvermoedelijk begaf. Deze zielenyver deed hem in den jaare 1376. als gezegd is, eene vergaderinge van geestelijke instellen, die in 't gemeen zonder klooster-beloften en bedelen onder de gehoorzaamheid der Bisschoppen leefden, en met het overschrijven van boeken, onderwijzen der jeugd, en prediken voor het volk, hen bezig hielden. Noit wilde *Gerardus* in kerkorde hooger als tot het Diakendom klimmen. Hy schreef verscheide boeken, waar van deze drie alleen door den druk onder de schriften van *Thomas van Kempen* gemeen zijn.

Lindeborn not. Ep. Dav. c. 2. §. 106. Instelling der Fraterheeren.

Protestatio de veridica prædicatione.
Conclusa & proposita.
De studio in sacris libris.

Hy stierf in 't jaar 1384, vier en veertig jaaren alleen bereikende. Sijne instelling van den Paus goedgekeurd, nam wel haast in Nederland, zelfs in Italien en Sicilien grootelijks toe. In Holland quam ze in de jaaren 1383, te Hoorn, in den Hem onder Schoonhoven 1396, te Delft 1403, t'Utrecht 1474. enz. Verscheide gevallen deeden hen andere naamen draagen. Ter Goude noemde men ze *Paulinen*, van hunnen Schutheilig d'Apostel *Paulus*; en *Collaatsie broeders* om rede als voore. t'Utrecht, alwaar hen een deftig school ter onderwijzinge der jeugd in de taalkunde en niet min een aanzienelijke woonplaats gewierd, voerden zy

Vermenigvuldigd in Nederland.

De broeders by eenige gevallen verscheide benaamd.

den

den naam van *Hieronimianen*. In 't gemeen wierden ze *Fraterheeren*, ofte de *broeders* genoemd.

Lof dezer instellinge. *Val. Andr. Bibl. Belg. Opera Th. a Kempis in vitis Gerardi Magni &c. Est. hist. Mart. Gorc. Ep. ad Lamb. Grunnium. Stads Secreetboek Lade CC.* Drukpers by deze broeders tot hun onderhoud. Hunne achting Ter Goude. Fundaatsie ten voordeele der Collatie broeders. Besprekken ten voordeel dezer broederen. H. G. M. B.

Deze instelling heeft verscheide geleerde, en boven gemeen deugdzame mannen, zelf ter Goude (waar van elders breeder verslag gedaan word) voorts gebracht, en d'eerste gronden van wetenschap aan onzen grooten *Erasmus* gelegd; doch hy bedankt hem voorts wegens sijn opvoedinge niet zeer.

De Drukkonst in den jaare 1430. te voorschijn gekomen nam veele kloosterlingen de moeite en het voordeel van 't uitschrijven der boeken af; doch verscheide Conventen der Fraterheeren namen tot hun onderhoud het drukken en binden van boeken ter hande: onder deze waren de Goudsche Collaatsie broeders, uit wiens persse men ziet, *die historie van den H. Patriarch Joseph Bruidegom van de Maget Maria, ende Opvoeder ons Heere Jesu Christi. Geprent Ter Goude tot die Collatie broeders* 1496. *in* 8°. *Sermones Jacobi de Voragine* 1476.

In wat aanzien die broeders Ter Goude wel eer waren, kan men eeniger wijzen afmeeten uit de bezegelinge, door eenen van hen aan een *Vidimus* van *Vrouw Jakobaas* privilegie-brief gehangen.

Dat hen de gunst der gemeente niet ontbrak, blijkt uit verscheide stichtingen ten hunnen voordeele gedaan. Waar van my deze, door *Gertruids Aalbrechts* dochter hen gemaakt, ter hande is:

Wy Rectoor en gemeene broeders van 't Collacyhuys binnen der Goude, maecken kondig allen de geene die desen brief sien sullen, ofte hooren leesen, dat wy voor ons ende onse nakomelingen, beloven ende verseekeren met desen onsen eygenwoordighe brieve, te doen in dat voorsz. Collacyhuys ter eere Godts ende zaligheyt der ziele van Gertruydt Aelbrechts dochter, haere moeder, ende der geener daer sy des voor begeert een Misse ter weeck ten eeuwighe dage duerende: ende waer het saecke, dat dese Misse als voorsz. is, van de voorsz. broeders niet gedaen en werde, ende dat sy se niet doen, het waer by sterfte ofte brande, ofte by eenich kennelijck ongeval, dat dan de broeders voorsz. schuldich wesen sullen, den Heyligh Geestmeesters van der Goude alle jaers uyt te reycken ses gulden tien stuyvers nieuwe placken voor elcken gulden, daer sy de Misse, als voorsz. is mede sullen laeten doen, ter tijd toe dat die broeders voorsz. dat weder aanvatten ende zelver doen, ofte laeten doen, ende niet langer, ende

die

die voorsz. Misse en sal men niet eerder beginnen te doen dan na dat Geertruyt voorsz. aflivich geworden is, ende voorts sullen dan die voorsz. broeders ten eeuwighen dagen alle jaer Geertruydt en jaergetijden houden des avonts met Vigily, ende des morgens met een Misse voor haer ziel, en alle geloovige zielen. Ende voort sal Geertruyt voorsz. ende Henderick vander Haege, haer man, haer leven lanck, ende wie van beyde langst leeft, dat halve huys ende erve besitte, gebruycken, ende oock in woonen, dat de Collacibroeders van Geertruyt aengenomen hebben, daer sy en haer man nu ter tijdt in woonachtigh zijn, ter laetster doodt toe, ende niet langer, ende dese brieven zijn twee alleens spreeckende, van welcke die een sal leggen in die Heyligh Geest kiste, en die ander sal wesen in Geertruyt en bewaringe. Alle dinck sonder argh ofte list, in kennisse der waerheyt bezegelt met onse gemeene zegel in 't jaer ons Heeren dusent vier hondert vijf en sestigh, op den derden dagh in December.

Mr. Godevaert Sonderdank besprak in 't jaar 1426. den *broeders Regulieren in 't Collaatsie huis*, *na Collaatsie broeders*, op St. Martens avond een stoop wijn. H. G. M. B. bl. 32. verso.

Hr. Gerrid Aertsz. Priester, laat in 't jaar 1590. den H. Geestmeesters het inkoomen van twee huisjens, staande op de Spieringstraat, onder beding, dat het met het wederoeffenen der katolijke Religie, den Fraterheeren gewerde. *Ouden Manhuis-boek.*

Mr. Jan Jansz. Pater van Nazareth in de Beurtwijk te Haarlem, behandigde in 't jaar 1615. op den 9den van Julius de somme van 200. guldens, te gebruiken by het Weeshuis tot dat het Fraterhuis hersteld word als voore. H. G. M. B. bl. 110.

Mr. Roelof Jansz. Onderpastoor van der Goude, stichtde in 't jaar 1546, op den 23sten October eene beurse te Leuven in 't Collegie *het Verken*, anders *Standdonk* toen genaamd, de presentaatsie liet hy aan den oudsten der Burgermeesteren, den H. Geestmeesteren, en den Pater der Collaatsie broederen Ter Goude. Ib. bl. 36. verso.

d'Aartsbisschop *Sasboldus* gaf het Hollands Collegie te Keulen in 't jaar 1592. eenige overblijfzelen van Heiligen, wel eer Ter Goude in de Kerke dezer broederen te vinden. Van daar is na het *Collegie*, *de Hooge-heuvel* te Leuven vervoerd, onder andere eenig hoofd-haeyr van de *H. Hildegardis*: met dit opschrift: Overblijfselen der Heiligen by deze broeders.

Capilli S. Hildegardis cum aliis reliquiis. Ex Monasterio S. Pauli Gouda accepit Ill. Sasboldus. A°. 1592.

Deftige schilderye wel eer in 't Fraterhuis te zien. *Kar. van Mand. bl.* 176. Nu in 't groote Gasthuis. Geslachtboom van Klaas Jansz. Santlooper. Laatste der Fraterheeren gestorven in den jaare 1619.

In 't Fraterhuis was ontrent het jaar 1600. een uitnemend stuk door den konstrijken *Dirk Barentsz.* van Amsterdam in drie tafelen, de binnenste Christus geboorte, de rechter Mariaas sterven, de slinker haar Hemelvaard vertoonende, 't geen de Vaders van St. Katharine Gasthuis voorgemeld, in hunne zaal overgebracht hebben.

Een dezer Collaatsie broeders was *Jacobus Cornelisz. Piek*, broeder van *Jan Cornelisz. Piek*, die, als gezegd is, zedert 't jaar vijftien honderd vier en zeventig lange jaaren der Goude als Pastoor bediende. *Jacobus* was geboren den eersten May des jaars vijftien honderd drie en veertig, wierd in 't gezegde Convent Priester in 't jaar vijftien honderd negen en zestig, en stierf op den eersten Maart vijftien honderd een en zeventig.

De laatste Frater *Jan Cornelisz.* overleevende in het jaar 1629. den 20. December, besprak voor de somme van honderd guldens den kinderen van 't H. Geesthuis 's jaars op den Feestdag van *St. Paulus* bekeeringe (wel eer de hooge dag van sijn Convent) rijste bry.

HET CELLEBROEDERS CONVENT.

Instelling en regel der Cellebroeders. Hunne Conventen in den jaare 1468. Onder die, dat van der Goude het een en twintigste. Onder de vier Provinciaalen de Hollandsche de tweede. Hun eerste Kapittel Ter Goude in den jaare 1503. Waarom Alexiaanen genoemd. Hun Convent Ter Goude, Emmaus, stond op den Groenenweg, nu het Latijnsch School. Besprek aan dit Convent. Gesticht ontrent den jaare 1440.

Instelling en Regel der Cellebroeders.

C*ellebroeders* zijn eenige leken, die vry lang voor den jaare 1468. onder een dak, zonder eenen vasten algemeenen regel, ten ware de derde van St. Franciscus, door *Sixtus* de IV. opge-

opgesteld, leefden; met inzicht om alle, zo met de pest besmetten, als andere zieken, by te staan, te dienen, te bewaaken, en overleefd zijnde ter aarde te brengen, zy wierden dus genoemd van 't Latijns woord *Cellà*, *Kluis*: om dat zy als in kluizen leefden, zijnde winst en huishoudinge gemeen.

Franciscus Modius zingd van hunnen regel en bedrijf,

Cæpimus in cellis nomen, quia semper in illis
Nostra ægris gravè cura laborque vacant,
Quos, adeo haud timidè nostri est accedere amoris,
Ut neque mors telis fuget nos ipsa suis.
Illa licet regnet per rura, per oppida victrix,
Sternat & infami corpora cuncta lue.
Nos tamen intrepidi Morientum claudimus ipsa
Lumina, & hic facili contumulamus humo.

Oud Kloosterschrift van Mechelen. *Myr. de Orig. Ord. S. Aug. L. 1. C. 28. Du Cange verbo Cella.* Hunne Conventen in den jaare 1468. Onder deze was dat van der Goude het een en twintigste. Hadden vier Provincialen; waar onder die van Holland de tweede was.

't Was op 't voorgemelte jaar dat zy, den derden van Franciscus afstaande, den Regel van *St. Augustinus* aanvaarden, reets talrijk van Conventen. Een oud schrift van dien tijd teld de volgende. Een Convent te Koellen, Lovene, Haerlem, Ghendt, Mechelen, Delft, Utrecht, Bruessele, Antwerpen, Leyen, Brugghe, Amsterdam, Diest, Aken, Tienen, Heilesem 's Hertogenbosch, Halberstadt, Berghen, Heilighen bloede, of Bruynswijck, *Ter Gauwen*, Liere, Dortrick, Musen, Maestricht, Asselt, Wormbs, Veurne, Briel, St. Truyen, Nimmeghen, Bommel, Middelbourg, Emericke, Campe, Rotterdame, Deventere, of *St. Omer*, St. Thomas, Groesselaere, Meurs, *Schoonhoven*, Thielt, Triere, te zaam vier en veertig Conventen.

Zy hadden met het aanneemen van St. Augustius regel vier Provincialen, eenen van Brabant, eenen van Holland, eenen van Vlaanderen, en eenen van Saxen, en eenen Generaal, hielden om de twee jaaren een algemeen Kapittel. Hun eerste hielden zy in 's jaar 1468. op St. Margriete dag te Luyk, alwaar zy voor hunnen eersten Generaal verkoren Pater *Vranke van Limburg*.

In 't jaar 1473. bequamen zy van Romen de bevestinge van hun Orde en Regel, met de daar toe hoorende Bullen.

In 't jaar 1503. waren de gemeene Paters Kapittels gewijze Ter Gouwe op St. Jan Baptist avond vergaderd Daar wierd

Eerste Kapittel der Cellebroeders Ter Goude in den jaare 1505.

niet zonderlinx geordoneerd, als dat men by voorige instellingen zoude blijven, dat Broeder *Pieter van Nettesim*, van Keulen, Generaal zoude blijven, en dat Broeder *Otto Pater van Utrecht*, met sijn gesel broeder *Jan de Slaet* van Romen zoude haalen de zeven Kerkwijdingen, en andere dienstige vergunningen, doch Broeder *Jan* stierf onderwegen, en dus bleef het achter.

Cellebroeders, waarom Alexianen. *Morer. Dict. Histor. Sur. Vit. Sanct. ad 17. Jul.*

De naam van *Alexianen*, die men dezen Broederen geeft, koomt niet gelijk *Davitii* in sijn *Discours des Ordres* gist van *Alexius* als Instelder, maar als verkoren Schutheiligen of Patroon: want *Alexius* leefde in 't jaar 390. en aldus veele eeuwen voor 't opkoomen dezer Broederen. In een Kapittel te Middelburg in 't jaar 1506. gehouden, wierd bevolen, dat die van Brabant *St. Alexius* dag zullen vyeren. Den Hollanders en alle Provintien door wierd toegestaan hunne oude gewoonten van vyeren te houden.

Het Cellebroeders Convent van der Goude, Emmaus, waar gelegen. Is nu het Latijnsch School, en de woonstee van den Schoolvoogd.

Het Goudsch Cellebroederen Convent, *Emmaus* genaamd, lag op *den Groenenweg*, tusschen het *St. Katarine* Nonnen Klooster (waar van men thans noch den grooten uitgang, de *Koeypoort*, ziet) en het H. Geest erf, over de Paterssteeg, ter plaatze daar de Latijnsche Schoole thans gehouden, en de Schoolvoogd woond, noch tegenwoordig een vast en hecht gebouw.

Besprek aan hun Convent. H. H. G. M. B. bl. 136.

Heer *Jakob Kerstens* van Zierikzee, besprak in hunne Kapelle in 't jaar 1511. op den 1. November alle woensdag eene Misse ter eere van de *H. Maria Magdalena*, als by den volgenden brief blijkt.

Wy Pater en gemeene Broeders des Convents van St. Alexius, genoemt in Emmaus, *binnen der Goude, oirconden en kennen, dat wy ons hebben verbonden, ende verbinden ten eeuwigen dagen, te doen lesen in onse kerck, alle woensdagh eene Misse van St. Maria Magdalena, voor Heer Jakob Kerstens ziel van Zirrickzee, ende waert dat op dien woensdagh eenighe sonderlinge Feestdagh waer in de Heylige Kercke, soo sal dese voorsz. Misse houden van die Feest, behoudelijck dat die Priester in die Misse sal lesen een Collect van St. Maria Maghdalena, ende waer het saecken dat in desen dienst tot eenigher tijdt gebreck wierde bevonden, dat wy die Misse als voorsz. staet niet en deden lesen, soo sullen die Heyligh Geestmeesters in der tijt wesende, die Misse mogen van daer nemen, ende laetense doen tot eenich ander plaets daer het de Heyligh Geestmeesteren in der tijt wesende, believen sal, maer soo lange als wy den dienst wel bewaren,*

ren, soo sal men weeten, dat die Heyligh Geestmeesters ons eenen brief gegeven hebben van vijf schilden des jaars eeuwige rente, spreeckende op een huys op de Haven, genaemt de Starre, staende op den hoeck van die stinck steeeg, die wy voor die Misse ontfangen hebben, maer waer het saecken dat tot eenigher tijt dat voorsz. huys ende erve, daer dese voorsz. renten op staen verbranden, ende voor die rente verlooren brief, ende niet goet genoegh en waer voor dese voorsz. vijf schilden des 's jaers, soo sullen die Heylig Geestmeesters in der tijt wesende, verbonden wesen desen brief naer hen te nemen, ende dit voorsz. Convent eenen anderen brief te geven van alsoo veel renten, of sy sullen die vijf schilden des 's jaers op Alderheylighen dagh jaerlyks moeten betalen, ende waer het saecken, dat die Heyligh Geestmeesters in der tijt wesende, dit Convent voorsz. niet en holpen aen een anderen brief, ofte aen renten jaerlijckx uyt te reycken, soo en sal dit Convent voorsz. niet verbonden wesen desen dienst voorsz. te laeten doen, maer sy sullen die Heylig Geestmeesters aenspreecken met recht geestelijck ofte wereltlijk voor alsulckdanige uyterste willen ende testament als Heer Jacob Kerstens voorsz. den Heylig Geest gemaeckt en gelaten heeft, ende die Heylig Geestmeesters en sullen dit niet wederstaen in gheene saecken, alle dinghen sonder argh of list, in kennisse der waerheyt hebben wy aen desen brief gehangen ons Convents zegel in 't jaer ons Heeren dusent vijf hondert en elf den eersten dagh in November.

In de voorgaande lijst der Conventen, ongetwijfeld volgens het jaargetal der stichtinge opgesteld, volgd het Goudsche kort na het 's Hertogenbossche, en gaat een weinig voor het Dordrechtsche; waar uit ik ten naasten by kan besluiten, dat het Goudsche Cellebroeders Convent tusschen de jaaren 1440. en 1450. of daar ontrent zal gesticht zijn, hebbende het 's Hertogenbossche sijnen aanvang in den jaare 1436. andere zeggen 1434. genomen, ter gelegendheid van eene groote sterfte, gelijk by diergelijk voorval waarschijnelijk d'eigene broeders Ter Goude gekoomen zijn.

'T Was ontrent het jaar 1440. gesticht.

Beschrijving van 's Hertogenbosch, bl. 34. en 35.

SESDE HOOFDSTUK.

HET CLARISSEN KLOOSTER.

De Nederlandsche, insonderheid Goudsche Vrouwperzoonen, zeer kloosters gezind. Het aanzienlijkste dezer ter Goude was dat der Clarissen. Waar gelegen; wanneer gesticht. In wat jaar hervormd, en onder de Nederduitsche Minrebroeders klooster-provintsie gebracht. Had aanzienelijke dogters, en eene Abdisse. Wedervaren van de laatste. Het klooster blijft in stand tot den jaare 1592. Word verkogt. Kerk, voor heen Stads timmerwerf, geslaakt. d'Overleevende Nonnen woonen te zaamen. Waar. Besprekken aan 't Clarissen Convent.

De Nederlandsche Vrouwperzonen, Insonderheid Goudsche zeer kloostergezind. *Bentiv. relat. di Fiandra.*

Groot is in Nederland het getal der Mannen, noch grooter dat der Vrouwen kloosteren geweest. De Vrouwperzoonen *van 't Vereenigde Nederland*, zegd *Bentivoglio*, waren oulinx ongemeen kloostersgezind. Die van *der Goude* moesten in dat stuk aan geen andere wijken: talrijker waren hier na Stads gelegendheid, dan elders de kloosters der Vrouwen. Onder de Goudsche was dat der *Clarissen* zeer aanzienelijk, gelegen op de Zuidzijde van de Nieuwe Haven, met een uitgang op de Noordzijde van de Turfmerkt, wel eer de Honskoop.

Dat der Klarissen, waar gelegen, wanneer gesticht.

Eene zamenwoning van Dogters onder den derden Regel tot een Convent van dien Regel gemaakt in den jaare 1470.

Petrus d'Inguechin, Predikheer en Pastoor van der Goude, vergunde in den jaare 1470, den 10. July aan eenige Dochters van den derden Regel te zaamen wonende in een huis na St. Clare benoemd, een kapel, tooren, en altaaren te bouwen, een kerkhof te hebben, diensten te doen, en een eigen Biechtvader te mogen kiezen. De stad bekragtigde 's Pastoors vergunninge in den jaare 1475. den 18. October, als volgt:

Wy Scout, Burgermeesteren, Scepenen en Raede der Steede van der Goude, doen conde en certificeeren allen luyden mit desen onsen

opene

opene brieve, dat voor ons gecomen zijn Heyme Aelbertsz. ende Jacob Rommersz. Poorters en inwooners onser Stede voorsz. beliedende, en tugende, dat in 't jaar ons Heeren doen men schreef duzent vier hondert zes en zestig, onse genadige Heere die Grave van Charlois, nu geweldich Prins van Bourgond. binnen de Stede van der Goude, der tegenwoordich wezende uit bede van zommige devote persoonen, en by rade der Heeren die der by hem waren, door zalige gedachten mijn Heer van Brugdam, als Capitein en Castelein van der Goude, aen Heyme Aelbertsz. als Burgermeester, en Jacob Rommersz. als Scepen, en voort meer aen den anderen, die doe ter tijd met hem die Stede van der Goude regeerende, begeerde en beval hemluyden, dat zy ter eeren Gods en hem te lieve, binnen de Stad voorsz. een bequaem plaetze veursien ende ordineren zouden om daer een Clooster te timmeren, en te maken van den Susteren van die derde orde St. Francisci, dewelcke drie substanciael beloften doen naer uitweisinge der privilegien die zy van die stoel van Romen daer off hebben. Ende want ter begeerten ons genadige Heere voorsz., die ons niet te vergeeten en staet, die voorsz. Susteren een Clooster van haer Order, genoemt St. Claren, binnen onse Stede voorsz. die van outs geheten is Hontscop, begonnen, en eensdeelen aftervolget hebben by oirloff ende toelatinge der Stede voorsz., en wy hem als goede devote luyden ook begeeren in goeden dienst te promoveeren. Hierom is 't dat wy dit voorsz. Clooster, en die Susteren daer in woonende, kennen en denuncieren wetlick in onse Stede voorsz. gefundeert te wesen, en nemense in onzen protectie ende beschermenisse, en consenteehem gelijke gracien als andere Cloosteren binnen onse voorsz. Stede gelegen, behoudelick, dat sy tot geenen tijden landen, huysen, renten off possessien ontfangen, off hebben en zellen, uitgenomen 't begrip en tuynen heurs Cloosters voorsz., en alsoo veel lands daer toe als sy behoren zullen om hare beesten te weyden, daer sy haer voetzel of neemen mogen na inhouden harer fundacien, ende van des Paus bulle daer over wezende. In kennisse der waerheyd hebben wy onser Stede zegel van zaken aen dezen brief gehangen in 't jaer ons Heeren duzent vier hondert vijf en 't seventigh op den achtienden dach in October. Stads open brief.

Artur van Bourbon, opvolger van den voorsz. Pastoor *Petrus d'Inguechin*, vernieuwde d'eerste vergunninge den 1. November des jaars 1475. Gunst-brieven van Stads Pastoren.

Adam de Kraenleide, opvolger van den Pastoor *Artur*, bekragtigde

Bevesting van Bisschop David van Burgundien. tigde de twee voorgaande vergunbrieven op den 16. May 1477. onder zekere bedingen by hunne verleybrieven nader blijkende.

David van Burgundien Bisschop van Utrecht, gaf sijne toestemminge op den brief van *Adam de Kraenleide* op den 22. May des zelvigen jaars.

Dit Convent tot d'ordre der Clarissen door Innocens de VIII. in den jaare 1486. en onder den Nederlandschen Minrebroeders kloosters Provinciaal overgebracht. *Mudzaert kerk. hist. in 't jaar* 1410. *Rosw. kerk. hist. van Nederland Anno* 1490.

't Convent bleef onder den derden Regel tot den jaare 1486. wanneer Paus *Innocentius* VIII. op den 1. July het tot een Convent der Clarissen Ordre verhief, en 't recht van eene Abdisse te kiesen, gaf. Uit d'oude brieven blijkt, dat het Convent eertijds onder den *Keulschen*, en naderhand *Nederlandschen Provinciael*, stond. Fr. *Bonaventura van Mechelen*, een Nederlandsch Provinciaal gaf in den jaare 1533. een *Vidimus* van 's Paus *Innocentius* VIII. bulle.

Mudzaert feild dan, verhalende dat het Convent in den jaare 1418. zoude gesticht zijn. *Rosweidus* tast mis, zeggende, dat de verbeteringe in den jaare 1490. zoude aangenomen zijn.

Sedulius verhaald, dat dese Clarissen de verbeteringe van haren Regel in den jaare 1529. aannaamen. De gemeene man verteld, dat zekere dogter namaage van Stads Slotvoogd, na het klooster onder het geley of processie van de haare, om ingekleed te worden, gaande, ontmoet wierd van een varend' gezel, die haar zeide, dat het jammer was dat zulk een brave Dogter in 't klooster ging; waar op zy haar omkeerde, en zeide,

Indien men 't namaals gelijk zou loonen
Ik at veel liever bout als boonen,
En duurde eeuwig niet soo lang,
Ik en ging noit dezen gang.

Dogters van aanzienlijken afkomst wierden hier Religieuzen. *W. Tomb. Goudsche Arc.*

Althans deze rijmen zijn noch heden een gemeene spraak by veele Ter Goude, die ze zeggen van hare Voorouders zo gehoord te hebben. Dat Dochters van aansienelijke afkomste dit leven aanvaarden is wel geloofflelijk, te meer, om dat deze Clarissen d'eenigste Abdisse in der Goude hadden. Deze nam met de veranderinge van Regeeringe de wijk na Utrecht, en wierd van *Aart Pietersz.* (een hoofd der Vloekverwanten) in 't jaar 1573. verzocht om den Heere van *Noircarmes* te gaan vinden, en te bidden, dat 's Konings genadebrief in der yl aan de Heeren Burgermeesteren wierde afgevaardigd. Of zy na deze weder by

haare

haare Clarissen keerde weet ik niet, wel dat die des niet tegenstaande in der Goude selfs tot het jaar 1592. in haar klooster bleven. In welk jaar het op den 21. van December van Stads wegen verkogt wierd in acht gedeeltens, haar groot huis en erve, gelegen aan de Zuidzijde van de Nieuwe Haven, strekkende van vooren van de straat tot achter aan de kerke, en doorne heininge toe, met eene rente op elke party van ses gulden 's jaars. 't Eerste gedeelte aan d'Oostzijde kogt *Dirk Andriesz.* 's Heeren Dienaar voor 375. gulden, het tweede *Daam Willemsz.* Kistenmaker voor 383. het derde *Job van Proy* voor 414. gulden, het vierde *Laurens vander Perre* voor 515. gulden, het vijfde *Pieter Pietersz. Arist* voor 445. gulden, het sesde de voornoemde voor 372. gulden, het zevende *Cornelis Adriaensz.* Metselaar voor 363. gulden, het achtste *Dirk Pietersz.* Schout voor 182. gulden, dus quam van 't geheel 3044. guldens.

Haar klooster blijft in stand tot den jaare 1592. *Stads verk. boek.* Word van Stads wegen verkogt. d'Overblijvende Clarissen neemen haare woonsteede aan de Noordzijde van 't koor in den hoek van 't kerkhof.

De kerk en 't overig erf behield de Stad voor haar gemeene timmerwerf: doch de kerk bouvallig geworden, wierd in 't jaar 169. . . afgebroken en d'opstal verkogt, waar na de Stad een ruim en aanzienlijk Timmerhuis op de Nieuwe Haven van vier a vijf der oude kloosterhuizen bouwde. d'Overblijvende Nonnen het klooster ruimende, kogten van den Heer *Henrik Souburg*, gewezene Vicaris van St. Jans kerke, een huis aan de Noordzijde van het koor der groote kerke, in den hoek ontrent den kerkrooster; hier sloegen zy haar ter neder, en lieten het na haar overlijden aan de katolijke kerke van der *Goude*, ten kerkgebruike van de R. K. P.

St. Elizabeths Gasthuis keerde 's jaars 100. ponden rijst aan 't Clarissen klooster uit volgens testament van *Hermen Michielsz.*

In den jaare des Heeren 1480. verkogt *Rombout Gerritsz.* aan 't Convent der Clarissen in Hontscoop sijn huis en erve, staande op de Nieuwe Haven. *Jan Ghijsbertse de Bruyne* verkogt den Joffers van St. Clare klooster Ter Goude in den jaare 1496. een quartier van sijn huis, staande binnen Ter Goude in Hontscoop met de zusteren gemeen. *Mr. Roelof Jansz.* Onderpastoor van der Goude, maakte de Religieusen van *St. Clara* alhier in 't jaar 1546. een ℔ grooten vlaams losrenten 's jaars, tot betalinge der welke de H. Geestmeesters haar hebben toegevoegd een Rentenbrief, sprekende op *St. Margarite Convent. Lijsbeth Jans* Dogter, Weduwe wijlen *Cornelis Jans Weltevreden* liet uit *puurder liefde*

Bespreken aan dit klooster. H. G. M. B. bl. 39.

Ib. bl. 64. verso. die zy hadde tot de Religieusen en 't Convent van *St. Clara* Ter Goude in 't jaar 1543. op den 20sten van May: ten eerste, een buite romenye, of xv. karoli guldens daar voor, een tonne haring, of v. karoli guldens daar voor: op het jaargetijd van *Cornelis Jansz.* een maaltijd of zest'halve gulden daar voor: op haar jaargetijd een maaltijd of zest'halve gulden daar voor: ofte zes pond groot, die de Vaders van 't Convent besteden zouden tot inkoop van behoorlijken mondkost. Een onbekende gaf in 't jaar 1602. aan d'oude Mannen de zomme van 300. guldens, om ze by herstellinge der oude Religie aan 't Klooster der Clarissen goed te doen.

Fundaatsie brief van 't Oude Mannenhuis.

Divertje Henriks Hensbeek besprak de Clarissen, wanneer 't Convent weder opgerecht wierd 3 gulden 's jaars aan de keuke, 1-10-0, tot een recreatsie op de jaargetijden van *Annetje Jacobs Moelen* Dochter, en eene Misse, 3 gulden in de groote vasten, 1-10-0, tot een recreatsie, en eene Misse voor *Marrijtje Jacobs Moelen* Dochter, te zamen 9. guldens.

Ibid.

St. KATHARINE KLOOSTER.

St. Katharine klooster, waar gelegen, wanneer en onder wien gesticht. Onder wat regel. Wat rang het had in 't zogenaamde Utrechtsch Klooster-kapittel. Eerste Kloostervoogdesse sterft in den jaare 1464. Het getal der kloosterzusteren bepaald. Geschil en rechtgeding tusschen haare gemeene kloosteren ter eenre, en de Minrebroeders door den Paus gestijft, ter andere zijde. Kloekheid der Nonnen in haare rechtverweeringe. De tooren in den jaare 1552. verbrand. De kerk en cieraden in den jaare 1573. beroofd. De Nonnen hadden na de veranderinge haare opzichters en bezorgers. Een gedeelte van 't Klooster 1592. verkogt, het ander in een tuchthuis hervormd. Besprekken. Overgeblevene.

Het

Het Klooster van *St. Katharine* lag aan de Zuidzijde van den *Tienden* en Ooftzijde van den *Groenenweg*, ftrekte zich tot de Veften en *'t Cellebroeders* erve uit, had eenen breeden fteenen ingang of poorte, over de Patersfteeg, noch de *Koeypoort* (om dat 's Kloofters koeyen hier door in en uit wierden geleid) genaamd. Het grootfte gedeelte des Kloofters is noch in ftand. De kerk nu Stads en der armen turfhok, wel eer Stads Schermfchool, en op kermiffen 't Schouwtooneel, aan dak, Ooft en Noorder-muur bouwvallig geworden, wierd met het toorentje in 't jaar 1706. herfteld. De woonplaats of 't Cellenhuis der Nonnen, is dat ftevig en hoog gebouw 't geen nu tot een boeven en hoeren-tucht-huis gebezigt word. Boven den ingang ftaan twee rafpende boeven met dit gedicht: St. Katharine klooster, waar gelegen.

Dat gy hier ziet, is anders niet, als een vertoning zonder ftem,
Maar in het huys, daar is het kruys, des deugniets dwang, en luyaarts klem.
Hier beeld men af, daar is de ftraf, hier dreygdmen, daar gefchied de daad:
En alle beyd', is 't aangeleyd, om dat de menfch zou mijden 't quaad.

Der lekene Zufteren wafch-en plas-huizen, enz. ftaan over de Zijl aan de Veften, alwaar men ook de penitenfic-tooren of huis by het bruggetje noch onlanx zag.

Dit Kloofter nam fijne grondlegginge uit een zamenwooninge van verfcheide Goddienende Dochteren, waarfchijnelijk in 't voorfte van de vijftiende Eeuw alhier begonnen. Men vond in de veertiende Eeuw, byzonder onder 't Bisdom van Utrecht, een groot getal van zodanige zo Mannen als Vrouwen vergaderingen, dewelke zamen in ftilte eene levenswijze die hen de bequaamfte fcheen, aannamen. Deze naderhand oordeelende, dat een algemeene regel dienftiger ware, gingen te raad met God en Rechtgeleerden, byzonderlijk met den voorgemelden vroomen *Gerardus Magnus*, die reeds in Overyffel veele Vrouwenkloofters met veel vrucht beftierde. Het befluit was *d'orde der Penitenfie* van den *H. Francifcus*, 's Kloofters ftichting. *Joh. Bufchius Chr. Windem. L. 1. C. 47.* Onder het bewind van Gerardus Magnus, en regel der penitentfie.

Stat. Tertiæ Reg. Cap. Traj. Rang van St. Katharine klooster in 't Utrechtsch kapittel. *Kemp beschrijving Stad Gorinchem bl.* 146. St. Katharine wierd het groote Zusterhuis genoemd. H. G. M. B. bl. 32. Eerste kloostervoogdesse gestorven in den jaare 1464. Het getal der Religieusen bepaald door Stads Wethouderen.

nu de *derde Regel* genoemd, als de gematigste onder het bestier van Fraterheeren, of Priesters der Cleresie, en niet van Franciscaner Monikken, aan te neemen. Dus wierden ontrent 't jaar 1380. (*Gerardus Magnus* stierf 1384.) deze vergaderingen in Kloosters veranderd. Deze namen wel haast indiervoegen toe, dat ze ten tijde van de *Baselsche kerkvergaderinge* in 't jaar 1439. zeventig kloosters van haare insteilinge, en drie duizend kloosterlingen telden. Ingevolg van tijden rees het getal dezer kloosteren tot op de honderd. Zaamt maakten zy een kapittel, 't geen zy den naame van *het Utrechtsch kapittel* gaven, om dat d'instelling onder dat Bisdom begonnen, meest begunstigd, en de kloosters voor het grootste deel gelegen waren. Ons *klooster van St. Katharine* heeft sijne plaatze op de lijst van dit Utrechtsch kapittel, en volgd in rang dat van *St. Agnes* te Gorinchem in 't jaar 1401. gesticht, hoewel het in 't jaar 1426. geen klooster van den derden regel, of *St. Katharine*, maar het *groote Zusterhuis* genaamd wierd, als blijkt uit het besprek van een stoop wijn, 't geen *Mr. Godevaert Sonderdanck* op St. Martens avond aan haar liet, *ten grooten Zustershuis een stoop wijn*. 't Zelvige toond mede het grafschrift van d'eerste Stichtersse, 't welk noch over eenige jaaren in de kerke lag, en de jaartekeninge van 1464, volgens de getuigenisse van *Wilhelmus Tombergius*, aanwees. Zo dat het *St. Katharine klooster*, naar alle waarschijnelijkheid, tusschen de jaaren 1430, en 40. voor de Baselsche kerkvergaderinge met het oprechten van 't Utrechtsch kapittel, opgerecht is. Stads Wethouderen bepaalden het getal der klooster-ingezetenen, en middelen even als dat der *St. Marie op de Gouwe* en *St. Margarite*, met hunne ordonantsie in 't jaar 1466.

Geschil gerezen tusschen het kapittel van d'eene, en broeders met den Paus van d'andere zijde.

Het Utrechtsch kapittel geraakte in 't jaar 1568. met de Minrebroeders en Paus in haperinge. Die Monikken lang jeukerig na het bestier en voordeel van zo veele Kloosteren, onder voorwendinge, dat zy den derden Regel van *St. Franciscus* volgden, wilden ze met geweld hen onderwerpen. Hier toe ontbrak hen thans noch geestelijke noch wereldlijke macht. Paus *Pius* de V. zelfs kloosterling, was hun vrind, de *Hertog van Alva* hun biechteling; een deel vrouwluiden naar hun hand te zetten, scheen geen werk; doch zy wierden naderhand gewaar, dat Vrouwluiden haar recht wel manhaftiger als veele mannen weeten te verweeren. Paus *Pius* de V. slaakt in 't jaar 1568. het kapittel,

ont-

ontzet het van alle recht en gezag, maakt alle de daar onder zijnde kloosters den Minrebroeders Observanten onderhoorig, stelde *Pr. Lucas de Arenalo*, Minrebroeder, *Alvaas* Biechtvader, Apostolischen Commissaris in de zaake. d'Utrechtsche Minrebroeders dus geschoord, vallen in 't jaar 1570. zo hevig met Pausselijke bulle en *Alvaas* woede, op de Kapittelvoogden aan, dat'er aanstonds twaalf van hen, en onder die de Generaal zelfs, *Willem Herstein*, boogen, hun macht in handen van den Commissaris overleverden, en toezeiden in alles ten allen tijden vaardig te zullen gehoorzamen, onder dit beding alleen, van geen veranderinge van kap, noch verminderinge van goed. De Arenalo dreigde de volstandige Fraterheeren met de galey, ook ontquamen ze die niet dan met toezegginge van te zullen bezorgen, dat de wederhoorige Nonnen haar aan des Paus bullen zouden onderwerpen. Doch by haar vond men bet tegenstand. De kloo- ster-moeders dus getreeden, stonden tegens zo geweldige onderdrukkinge op, ja derfden zelfs in wederwraak haare Nonnen al het biechten by Monikken, den nood alleen uitgezonderd, streng verbieden. Onder deze prijsbare Voorstanderessen van haar aloud recht was ook de kloostermoeder van *St. Katharine* Ter Goude, benevens die van *Hussen*, *Almeloo* en *Griethuisen*. Men verkrijgd de beschuttinge van den Aarts-Bisschop van Utrecht tegens de Roomsche bannen en beveelen, en trekt het geding voor den Vierschaar te Romen: wat'er daar in gedaan wierd weet men niet; *Gregorius* de XIII. liet waarschijnelijk het werk steeken, waar toe, den Koning ontweldigde, 's Lands regeering buiten twijfel niet weinig heeft geholpen.

Wilh: Tomb. Goudsche Arc. M.S. de Minre-

Mannenmoed onzer Goudsche Nonnen voor haar gekreukt recht.

d'Onkosten van 't rechtgeding in 't jaar 1574. opgemaakt, beliepen 3680. guldens. Broeder *Willem van Horssen* toen Generaal, beriep t'Utrecht eene kapittel-vergaderinge, en sloeg de somme naar maat der inkoomsten over de kloosters om. Het geval dezer Religieusen leerd dat het in rechtzaaken met blind te gehoorzaamen niet te doen is, dat een schrik voor bannen en bullen zomwijlen ontijdig is, en dat men al te met kloek zijnde, best aan 't sijnen geraakt.

In 't jaar 1552. wierden deze Nonnen door den brand haaren tooren, en in 't jaar 1573. haare kerke, en veele kerksieraden quijt. Ontrent dit laatste verhaald men, dat zy in den eersten overloop haare kerkgoederen, om des te veiliger te zijn, in het

's Kloosters kerktooren verbrand in den jaare 1552.

 hert-

Kerk en kerkcieraden ontnomen in den jaare 1573.

Haare kloostervoogden.

Test. van Lijsbet Woutersz. des jaars 1529.

hert-huis, de Vrouw van de Weerd *Jan Hermansz. de Vry*, R. katolijk zijnde, verborgen: doch de storm bedaarende, vonden de Nonnen tot haar ongeluk, het geborgene goed weder te haalen, en in haar klooster te brengen; want op den korten tienden weg overviel haar het geboeft, en roofde alles. De laatste kloostervoogd was Hr. *Jan van Tin.* Van de voorgaande is my niemand dan Mr. *Lambrecht Willemsz.* Licentiaat in de Rechten bekend, deze had het bewind in 't jaar 1529. De Stad gunde deze Nonnen na de veranderinge boven haar vry verblijf en onderhoud, *Vaders en Administrateurs.*

Zy hadden na de kerkverandering Voogden en Vaders in 't tijdelijk.

Het klooster in den jaare 1593. verkogt. *Stadsboek, Verk. der Stadsgoed.*

De lange en korte Geusestraat, waar van benoemd.

Besprekken ten voordeel dezer Nonnen na de veranderinge.

In 't jaar 1579. waren *'t Gerrid Bouwensz.* en *Aart Reyniersz.* beide Magistraaten. Doch dezer bewind schijnt na het jaar 1593. geen duur meer, of althans weinig anders als den naame van een bewind gehad te hebben: want op den 3, 4, en 5den van Maart wierd by Burgermeesteren en Thresorier van Stads wegen het geheel Convent by parseelen opgeveild en verkogt. Stads verkoopboek tekend als iets toevalligs dat de grond onder 't opveilen den naam van *korte en lange Geusestraat* kreeg. Om deze straat doorgaande te maken, wierd met een d'opstal van twee huizen staande op den langen tienden weg verkogt. Niet tegenstaande deze wederwaardigheden, het klooster in en na de veranderinge overgekomen, vond men'er noch aan deze Religieuzen zo toegedane menschen, dat ze merkelijke sommen gelds verstrekten, zo aan het Oudenmannen als H. Geesthuis, onder beding, dat die, by weder invoeringe der Roomsch katolijke Religie, ten onderhoud van dit klooster en der kloosterlingen zouden besteed worden. Zo telde *Pieter Willemsz. Rommelaar* den Oudenmannen Vaders 500 guldens, om'er by wederoprechting van 't Convent weder 300. guldens aan 't zelvige goed te doen.

OudeManhuisboek Fund. H. G. M. B. bl. 100. 101.

Namen van eenige

Grooter was de gifte, die een onbekende in 't jaar 1612. op den 2. Februarius door *Jan Dirksz. Roelois*, den Oversten en Regenten van *St. Katharine* klooster tot een somme van 1600. guldens deed gewerden, ten einde by herstellinge der oude Religie, het klooster in raak en daak gehouden wierde. Onder het het getal der overblijvende Nonnen, welkers namen tot mijne kennisse zijn gekomen waren *Elisabeth Jans*, gestorven in 't jaar 1621. *Maria Henriksz.* de laatste, gestorven in 't jaar 1631. op den 13. Augustus. Zy liet 500. guldens en eenige kerkvaten en klederen na, onder beding, dat alles by herstellinge van haar Con-

Convent daar wederom besteed wierde. Onder d'eigene voorwaarden, deed eene van 't zelvige Convent door den Hr. *Corn. Diephorst*, eene zekere somme verstrekken. overleevende.

Uit een smeekschrift in 't jaar 1579, den derden September door de Vaders van *St. Katharine* den Burgermeesters ingeleverd, ziet men dat *Hillegond Jansz*, waar voor het beleggen van zes en twintig ponden verzocht wierd, in 't jaar 1562. gewield, en in 't jaar 1579. noch in levende lijven was. Eene *Klaare Minne*, wel eer Zuster in dit klooster, zegd men, dat na de veranderinge der Religie haar eerste klaare Minne in eene onklaare veranderde. En was deze d'eenigste, die men weet dat onder alle zo Mannen als Vrouwen geestelijken, haare Religie en belofte in der Goude verwierp. Eene vald van haar staat en oud geloof.

SINTE MARIE
KLOOSTER
Op de Gouwe.

d'Orde der Regulieren Vrouwperzoonen had vier Kloosters Ter Goude. Dezer oudste en aanzienelijkste was dat van St. Maria op de Gouwe. Geraakt in onlust met dat van St. Margriete. Stads regeling over het getal en goederen dezer Nonnen. Rechtgeding tegen de Stad. Het Klooster en kerk geplunderd, geslaakt, en in den jaare 1581. verkogt, benevens andere deelen en erven van 't zelvige. Een gedeelte tot een Ziek-en Proveniers-huis gemaakt. Namen der overleevende Nonnen in den jaare 1602.

De Regel der Regulieren van *St. Augustijn*, wierd in Holland niet alleen van veele Mans, maar zelfs van Vrouwperzoonen onderhouden. Ter Goude alleen waren vier Vrouwen zo kloo- d'Orde der Regulieren Vrouw-

persoonen. Kloosters als Conventen van die Orde: namelijk *Maria ter Nonne*, *St. Margarite*, *St. Magdalene* en *Agniete*.

Hadde in der Goude vier Conventen. Het oudste was dat van St. Maria ter Nonnen op de Gouwe. Onzeker wanneer gesticht. Was aanzienelijk en vermogend. Heeft onlust. Stads regeling over het getal der Nonnen en hare goederen.

Het oudste en aanzienlijkste was het eerste. Dit klooster stond op de Westzijde van de Gouwe, benoorden de brugge, nu noch de *Nonnenbrugge* geheeten, langs de Gouwe tot byna aan *Potters Poort*, voorts strektde het zich van de Gouwe tot over verloren kost aan *'t Koninks erve*. De kerk lag op den hoek by de Nonnenbrugge, had een tooren, en sijnen ingang aan de Westzijde, daar heden noch de ingang van te zien is. Door wien, of wanneer dit klooster eerst gesticht wierd, ben ik niet kundig; doch wel dat het 't eerste van St. Augustijns Regulieren alhier geweest is, dit is te zien uit sijn voorrang in 't Sions kapittel; waar uit dan volgd, dat *St. Margarite* klooster in 't jaar 1423. een Reguliere Convent geworden zijnde, dit van *St. Marie* op de Gouwe voor af gebouwd was. Het was reeds in 't jaar 1428 zo rijkelijk begoed, dat het Sions kapittel, wegens de dierte van lijfbehoeften, door d'inlandsche hoeksche en kabelliausche oorlogen over 't geheele land ongemeen groot, goed vond het *St. Margarite klooster* t'ontlasten, en in dat van *St. Marie*, de jongste en kloekste over te zenden; doch dit baarde naderhand tusschen beide deze kloosters veel onlust, en bracht aan dat van *St. Margarite* vry wat nadeels toe.

Het getal der Nonnen van *St. Marie* en hunne goederen, wierden binnen korte jaaren zo vermenigvuldigd, dat 's Stads Wethouders nodig vonden een schikkinge ontrent beide te maken. Het getal der kloosterzusteren moest niet boven de vijf en veertig aanwassen, daar twee en dertig gewielde Nonnen, de overige dertien, Priesters, leeke-zusters of andere zouden wezen. Voorts wierd yder dochter ten kloostere komende gelast, eer zy professie deede, voor twee Schepenen of twee poorters te komen, en hare medegave, die zy ten kloostere bracht, groot of klein, iet of niet, bekend te maken, en'er het klooster eenen bezegelden brief van te laten. Niemands medegaaf mocht boven de 65. engelsche nobels gaan, die minder hadde, mocht dit by tijd en wijlen door erffenisse volmaken. Bracht'er ymand meer in, dit wierd by het overlijden van de vrinden weder geerft. Wanneer het klooster 500. engelsche nobels vrye erffelijke goederen zoude gegoed zijn, als dan zoude het geen medegaaf meer mogen nemen. d'Overdracht en ordonantsie luid,

Wy

Wy Schout, Borgemeesteren, Schepenen ende Raaden der Stede van der Goude, doen condt allen luyden, dat wy by raade ende goeddunken, ende consent der gemener Vroetschap van onsen Stede, om allen ruste, vrede, ende minnen te houden, met goede vrintschap, met onse Clooster ende Convent van Sinte Marum binnen onse Stede gelegen van der Gouwe, Nonnen Regulieren van Sint Augustijns ordre, zo zijn wy met hen nu voortaen overdragen, op dat zy soo veel te bet met ruste ende vrede Gode dienen mogen, ende trouwelijk voor saligheyt onse Stede bidden mogen, soo hebben wy een ordonnantie ende overdracht met hen gemaakt, rocrende van der goeden die sy sullen mogen hebben, enden van der erffenisse die sullen beuren ende nemen, in manieren als hier beschreven staat.

In den eersten sullen voor meer alle mede gaven, die eenige persoonen met hen in dat Cloostter brengen, daar sy blijven, maar wel daar meer in die medegave is dan 65. engelsche nobels, elcke nobel vijff dalleff engelsche wegende, dat sal weder uyterven, als die persoon sterff, daar mede ingecoomen was, totter eyschinge ende vermaninge der erffgenamen, alsoo datter vijff en sestigh nobelen blijven sullen, als voorsz. staet, ende na dese medegave verstaen wy, huysinge, erffrenten, lant erve ende geld, maer lijffrenten, en wat ymand ter eeren Gods, voor hem selven, ofte voor sijn ouders zielen tot een memorie, ofte andere diensten in der heyliger kerck schicket ende ordineert, ende alle giften die in deugden gedaen, ofte aen cleder ende schoenen, aen eten ende aen drincken gegeven wesende, die sullen vry wesen, ende aen den Clooster blijven, ende wesen ongerekent in die somme van. 65. Engelsche nobels voorsz. ende om alle onmoede ende tweedrachtigheyd, die in toekomende tijden van dese medegave vallen moghten, te verhoeden, ende om een claar verstandt daar aff te hebben, soo sal elck persoon die ten Clooster komt, voor sijn professie comen voor twee Schepenen, ofte voor twee Poorteren, ende belijde alsulcke medegeven daar, als sy ten Clooster brenget, groot ofte cleyn, iet oft niet, ende daer sal dat Clooster eenen besegelden brieff aff neemen, ende na inhoud des brieffs, soo sullen wy hen reght ende vonnisse doen, als dat behoort, sonder vertreck.

Item, soo wat persoonen met hem niet en broght vijff en sestig nobelen, als voorsz. staet toe haren medegave, die sal van de eerste erffenisse, daar sy in besterven zijn, alsoo veel neemen ende houden, dat die 65. nobels vol worden gemaekt, soo veel als haer aendeel van der erffenisse soo groot waar gerekent op die medegave, ende

waer soo groot niet, soo sal dat Convent van harent wegen van alle erffenisse die haar verschijnt, soo veel toeneemen, dat die 65. nobels vol worde, ende wes daar meer is, oft tot eeniger tijt haar meer aanbesterffden, daar sal sy haar lijfftoght aanhouden, in manieren hier naar bescreven, dat is te weeten, dat alle erffgenamen in brengen sullen, ende incoomen of sy willen, na den reghte van den Steede, met alsuleke goeden, als sy uyt den boel voor gehadt hebben, ende soo sal men alle goeden, roerende ende onroerende, waar dat sy gelegen binnen der vryheyd van der Goude, ofte daar buyten den voorsz. boel toebehorende, scatten by de bueren reets geld waardigh wesende, by heuren eede, naar den reghten van der Steeden, ende des soo sullen sy hebben haer lijfftoght van 20. penningen, een's jaarlijx, alsoo lange als sy leeft, ende waert dat die bueren des niet vereenigen en conde, soo sal dat staan tot Schepenen schattinge, ende dit sal men doen binnen dat eerste quartier jaars van den voornoemden boel, ende 't eynde van quartier jaars, soo sal men binnen dat eerste halff jaar daar naastcomende, die renten van die erffenisse verborgen, op die selve verstorve eygen goeden, ende daar sal men dat Clooster Schepenen brieven aff geven binnen den vryheyd van der Goude, daar die Schepenen kennen dat Clooster aangehouden te wesen, ende dese lijfftocht sal ingaen en beginnen van der sterffdagh des geens daar die erffenisse af verscheenen is, des Persoons leven langh geduyrende, daar 't op bestorven is tot haar sterffdagh toe, na den loop van den tijd, ende waart dat die goeden, daar den borghtoght aff spreeken, met brande ofte met ander kennelijck ongevalle te niet gecoomen waare, soo sal die borghtoght aff wesen, ende dat Clooster sal sijn aandeel van die erffenisse houden ter dood toe des Persoons daar 't mede aangecoomen is, ende ofte dese goeden niet verborght en worden binnen dese voorsz. tijd, soo mag dat Clooster die goeden aantasten, ende voor eygen houden, boel eed te eyschen ende te neemen van den geene die met haar reghte erffgenamen sijn, ofte haar erffgenamen wesen sullen, als de een Poorter den anderen doet van hem naar den reghten van der Stede, oock mede soo sal dat Clooster vry wesen van alle pond-gelde ende excijsen, keuren ende omgelden, hoe die genoemt mogen wesen.

Item dese manier van erff te nemen, sal dueren ter tijd toe dat dat Clooster gegoet sal wesen tot 500. engelsche nobels 's jaars, vry aan erffgelijcke goeden, den nobel vijf dalleff engelsche wegende, ende naar dier tijd soo en sullen sy geen erff neemen, nogh daar naar

taa-

daalen, met geenen reghte, ende waart dat die 500. nobels voorsz. in toekoomende tijden verarght waren, by brande, by wateren, oft by ander blijkende ende kennelijcke ongevallen, soo sal dat Clooster wederom mogen nemen alle erffenisse in manieren voorsz. ter tijd toe dat die 500. nobelen vervult worden, ende niet langer, ende als dat Clooster gegoet is tot 500. nobelen als voorsz. staat, soo sullen sy daar op houden 45 Persoonen, dat is te weeten 32 gewielde professide Nonnen, gehabitueert, ende 13 anderen, te weten aan Priesteren, aan Leecke, Susteren ofte ander familie tot heuren dienste staande.

Item soo wat goeden eenige Persoonen voor desen tijd in dat Clooster gebrocht hebben, 't sy met giften oft met brieven, ofte loften, hoe die genoemt mogen wesen, die sullen van waarde wesen ende blijven, ende die geene, die daar niet ingebrocht en hebben 65. nobelen, die sullen erff neemen, ende houden, totter somme toe als voorsz. staat, ende want wy alle dese puncten gestadigh ende vast gehouden willen hebben, soo hebben wy glooft voor ons ende onse naarcomelingen, ende gelooven mits desen tegenwoordigen brieff, waart dat tot eenigen tijd dat Clooster voorsz. eenigh hunder creegh, ofte onreeschap geviele in eenige van die puncten voorsz., dat wy dan hen trouweken bystandt doen sullen, ende vordere in heuren reghten na uytwijsinge desen onsen brieve, alle dinck sonder argelist, ende wy Rectoir Priorinne, ende gemeen Convent van Marien voorsz. puncten wel genoegen ende believen.

Soo hebben wy gelooft voor ons ende voor onse nacomelingen, die te houden ende ons daar naar te regeeren, ende niet tegen te doene in eeniger wijs,

Item van dese ordonnantie sijn twee brieven van woorde te woorde, als eens luydende, ende gelijck inhoudende, beyde bezegeld met onse Stede groote zegel, ende mits dat Convent zegel voorsz. daar wy den eenen brieff aff onder hebben, ende dat Convent voorsz. den anderen, ende waren beyde gemaakt op sinte Luciendagh, in 't jaar ons Heeren 1466.

Tusschen de Nonnen en de Stad onstond niet lang voor de Reformaatsie over een blinden muur langs de Gouwe zich uitstrekkende, vry wat onlust. De Stad verstond de Nonnen zouden dien muur afbreeken en tot huizen maken, daar zy geen ooren toe hadden: dus raakte men over de zaak aan 't pleiten, dat voor haar onvoordeelig uitviel, zo dat zy genoodzaakt wier- *Rechtgeding tusschen de Nonnen en de Stad.*

 den

den het voorste van 't Convent tot Burgerwooninge te maken. De dwarsdaken, die men noch ziet, zijn een gedeelte der zelvige. By de veranderinge van Religie wierd Klooster en Kerk geplunderd, veele kostelijke goederen daar uitgelicht. Onder de roofvogels die de kerk open braken, was een genaamd *Maerten* de voornaamste, die zedert den naam van *Maerten de kerkbreeker* behield; oude luiden hebben opgemerkt, zo verhaald Tomb. dat sijne nakomelingen, *Maerten* naar hem genoemd, alle jong en rampspoedig stierven. De tooren zelfs van de kerke (zo hoog liep de woede) wierd door een touw aan d'overzijde van 't water gespannen, met groot gedruis in 't water getrokken, doch de kerk bleef tot het jaar 1581. in weezen, wanneer die met den grond in 't vierkant, al wat de Stad in de kerk eigen was, de vloeren, en 't portaal buiten de kerke alleen uitgezonderd, aan *Maerten Gerridsz. Verdaeck* onder borgtocht van *Bouwen Reyniersz.* voor de somme van 760. guldens verkogt wierd.

Haar klooster en Kerk geplunderd. *Wilh. Tomb. Goudsche Arc. M.S.*

Kerk geslaakt en verkogt in den jaare 1581. *Stadsboek. Verkoping der goederen.*

In 't jaar 1582. ging men op den 15den van May voort met het verkopen van 't huis, 't geen eertijds de Reventer was, opstaande zes guldens 's jaars losrenten zonder meer, toekomende een wees-kind van *Huibert Meese. Cornelis Volbersz. Broos*, bleef koper voor de somme van 757. guldens. Ten zelvigen dage wierden mede verkogt drie ledige erven, neffens den voorsz. Reventer gelegen. Het naaste aan den Reventer, kogt de voorsz. *Cornelis Volbersz. Broos* voor 295. guldens; het tweede *Pieter Leendersz. Verdaeck* voor 185. guldens; het derde en laatste *Herman Henriks Smith* voor 388. guldens. Het binnenste van 't klooster wierd voor een gedeelte ter geneezinge van zieken, in 't gemeene Gasthuis niet ingelaten, voor het ander tot een Proveniers of Kostkopers-huis opgebouwd, in den jaare 1691. heeft men dit met een deftig huis en ingang aan de Gouwe, eetzaale, en verscheide nieuwe wooningen van binnen vercierd, rijker nu van kost-gangeren, als wel eertijds van kost-eetersen. Van 't oud gebouw is niet in weezen als een brok van de kerke, in eene potbakkery, als gezegd is, veranderd. Wanneer men ontrent het jaar 1698. de zelvige verlaagde, stortde een der afbreekers dood ter neder. Zeker oud gedenkschrift meld, dat de volgende Nonnen van het Convent op de Gouwe, noch in 't jaar 1602. in levende lijve waren, *Jannetje Gerridsz.*, *Neeltje Lambertsz.*, *Marietje Henricksz*, *Lijsbet Frans*, *Marietje Dionysz.*

De Reventer en byleggende erven in den jaare 1582.

Namen der overleevende Nonnen den jaare 1602.

St. Mar-

St. MARGARIETE KLOOSTER.

Op wat jaar aangevangen. Waar, van wie, en hoe. Onder wat regel. Stads en 's Grave van Blois vergunning. Een klooster gesticht in den jaare 1411. Ingewijd 1416. d'Eerste regel veranderd in dien van den H. Augustinus in den jaare 1423. op St. Augustinus dag. De diere tijd maakt dat'er eenige verplaatst wierden by die van St. Marie. Dit baard onrust; weder bygelegd. Vergunning van den Suffragaan. Recht van begravinge. 's Kloosters jaarboek. De Nonnen schrijven boeken over. 't Klooster verbrand. Laaste Kloostervoogd sterft 1587.

Een ander Reguliere Nonnen klooster, ter geheugenisse van d'H. Margariete ingewijd, was voor de veranderde Religie, gelegen op d'Oostzijde van de Hof-of-Spieringstraat, strekte zig tot aan den hoek van de Paterssteeg, en achter op 't water van den Groenenweg. De eerste grondlegging is zoo gering als oud. *Lambertus Wilhelmi*, Regulier uit Sions Klooster, Onderbestierder dezer Nonnen, stelde op bevel van *Heymannus Florentii*, Regulier van 's Gravezande, Opper-klooster-vader van St. Margariete, in den jaare 1452. een net verhaal op van 's Kloosters stichtinge, vermeerderinge, handvesten, gevallen en Kloostervoogden, waar uit het volgende getrokken is. *Machteld Cosijns*, eene getrouwde Vrouw, versamelde in den jaare 1386. uit liefde voor den Godsdienst eenige Dochters. deze waren; *Agatha Gijsberts*, *Clara Pietersz.*, *Geertruid Jans Emouts*, en *Ava Kerstants*, bezorgde haar een woonhuis aan de westzijde van de Hof-of-Spieringstraat, thans d'oude Lombaard genaamd. Hier regelde zy deze Dogters, naar een voorschrift 't geen de *H. Francicus* aan getrouwden en ongetrouwden (gemeenlijk zijn *derden* Onder den derden Regel van

 Regel

den H. Franciscus.

Regel genaamd) had gegeven. De vergadering nam aanstonds zodanig toe, dat d'eerste woonplaats te nauw wierd, des besloot men in 't jaar 1393, na een ruimer huis aan d'over-oostzijde van de zelvige straat uit te zien, en het te koopen.

De aanwas en verplaatzing vergrootde den yver en de mildadigheid van haar eerste Stichterse *Machteld Cosijns*, zodanig, dat zy haar eige zelve niet alleen wat ze konde ontrok, om het ter aalmisse aan deze byeenwoonende te geven, maar ook zo, dat zy zomwijlen buiten kennisse van haren man en vrienden als een Bedelaaresse verkleed, langs 't Land by de Boeren om aalmisse ging, die zy dan deze arme Zusters uitreikte. Haar grootste kommer was, hoe zy best deze vergaderinge stand zoude doen houden, en gewoonlijke Klooster-voorrechten haar verkrijgen. Deze bequam ze van Stads wegen onder bewilginge des Grave van Blois in 't jaar 1396. op St. Pieters dag, als blijkt by dit volgende handvest.

Bewilging van Stads Heere, den Grave van Blois.

Wy Borgermeysters, Schout, Schepenen, en Raed der Stede van der Goude, doen condt en kennelijk allen luiden, die dezen brief sellen sien ofte hooren lesen, dat wy by consente ons liefs en gedugtige Heeren Grave van Bloys en sijnen Rade, puerlijck omme die minne Godes, en omme sijne eeuwige eere mede te vermeeren, gheven en ghonnen den armen Boghijnen, die nu ter tijt woonagtig sijn, en namaals woonen sellen in dat huys en erve, dat gelegen is in die Hofstraete, naast Symon die Legen Zuytwaarts, dat sy overmits dat sy arm sijn, vry sellen wesen, van waecken, van Graven, ende van alre schattinge en burade die op onse ztede pleghet te vallen, ende om dat sy vredelijcker en te salighlijcker voor Gode ende voor de wereldt te samen mogen leven, en des te ernstelijcker voor ons en voor onse gemeenre Stede van der Goude, soo hebben wy sommige oirbaarlijcke punten met hem geraamt ende overgedragen, die wy begeerden dat sy daar na leven, ende na haar vermogen onderhouden.

In den eersten, dat se rackelijck van leven sijn, ende onberispt van wanderingen in reynigheden, in kerstelijcker minnen malcander een hulp en een onderstant te wesen, ende afgescheyden van allen waarlijcken onnutten saken, ende onderlinge in gemeenheden alre dingen te leven. Voort soo wie daar in comt, ende goedt ofte renten buten heeft, dat sal men in 't gemeen verteeren, ende als sy hen een jaar lanc in den huisen geproeft hebben, soo wes sy dan dair ingeven, dat sal gegeven blijven in deser maten: wat hen aancomt ofte besterft boven

ven tween honderd oude schilden, dat sal bliven buten der Susterhuysen haren erfnamen. Maar des sellen die geenen dienre in bliven willen, comen mit haren vryen wille voer Schepenen Ter Goude, ende verwilcoren hen te laten den gemeen Susteren dese somme geldts vooirsz. in sulcker vormen als voirsz. staat; sonder yet daar weder te seggen, ofte te doen doen van haar ofte van haren erfnamen, mit ghenen reghten.

Voort willen wy dat sy te rechte sellen staan voor dat waarlijcker Vierschaar, oft geviel dair te geven ende te nemen, gelijckre andere gemeen waarlijcken luyden.

Voort willen wy dat se geen nieuwe Religie of Ordene an en nemen, hy en sy geprijst en gheproeft van onser Moeder der Heyliger Kercken.

Voort begheren wy dat se ootmoedigh van hare cledynge ende abyte sijn, niet der wereld te behagen, maar Gode alleen, ende den leven ons Heeren Jesu Christi, ende sijnre Heyligen altoos begheren te volgen.

Voort soo wie eens met sijn eygenre wille uytgaat, om anderswaer te woonen, of soo wie dattet verdient mit onzedigheden, dat hy daar uwt gewijset wordt, die sellen buten blijven. Voort soo sellense haar broodt winnen met harer handen binnen haren husen ende hofsteden, met sulcken wercken, als geestelijcken Vrouwen betaamt, ende tot ootmoediger nooddrufte dient. Ende geen broodt after straten te bidden, ten ware dat se die noot daar toe dronghe.

Ende dair in sellense doen ende laten by haren Prochypapen ende Biechters Rade.

Voort die onder henluiden die wijste en bescheydenste is die dingen te regieren, dien willen wy dat harer alre Maerte ende Maget hiete ende wesen, ende dat se dat huys met goede ondersceide beware en regiere na goede tamelijcker wijse. Voort soo wat die Maerte voirsz. mit vier of mit viven andere personen die langst in den huysen geweest hebben, ofte mit den meesten gevolgen overdraghet, om des huys oorbaar, ende om des besten willen, het sy den eenen te wijsen die spijse te bereyden, het sy den anderen te spinnen ofte te naeyen, of boodschappen te gaan, of ander dinck te doen, wat sy een ygelijck op sijn werck te wisen daar hy nutste toe is, het sy oock in andere Vrouwenpersoonen die Gode dienen willen in te nemen of oorlof te geven, verdienen sy 't mit onbetamelijckheden, daar sellen hen alle die anderen goedertierlijck uyt minnen mede laten genoegen. Voort en sellense niemand innemen, hy en sy vry van Ordene ende van echtschap,

ende

ende dat sijn uterste meeninge oec sy Gode te dienen na der gemeenre wisen die hy daar vindt, sonder alle sonderlijckheyt buten der gemeenten.

Voort want sy Vrouwenpersoonen sijn, ende van den waarlijcken rechten niet wel en verstaan, soo sullense een Voogdt kiesen hem te verantwoorden (creghen sy 's noodt.) Ende of hem yet gegeven worde dat te eysschen, ende tot hare behoeften te ontfangen. Voort soo wat se daar in brengen van reden goeden, en inre gemeente verteert wort, of in der ghemeener schout geleyd worde, en sy namaals uyt wouden varen, ende een ander leven leyden, ofte datse om hare onzedigheyt willen worden uytgewijst, of datse storven, dat soude men nog haren erfnamen niet wedergeven. Voirt om dat wy begheren dat se in docchden voortgaan, en in vrede Gode getrouwlijckre dienen, soo willen wy dat men hen oorlof geve en uytsette, soo wie dat eenige van dese nabeschreve punten verbonden word. In den eersten om oncuysheyt van lichame, of gave ymant sijn trouwe wech, of hielde yemandt besproocken ghesellschap heymelijk of openbaar, of dat yemant te maal hardt ende onwillich ende onvreedsaam woude wesen, desen soude men uytzetten als voirsz. is, op dat die ander gheheel geselscap te bet in vrede bleve. Voort om des te naarstelijcker voor ons te bidden, ende wy deelagtig mogen worden alre goede werken, soo willen wy hem vorderlijck ende gunstigh wesen in allen redelijcken saken. Ende hem dit geconsenteerd hebben, ende consenteeren mits desen als voorsz. is. Dat duuren sal tot goeddduncken ende wederseggen ons liefs Heersn 't 's Graven van Bloys, zijns Raads en der Stede van der Goude. Ende om dat wi willen dat dit voor ons ende voor onse nacomelingen vaste ende gestade blijven tot eenre aalmisse als voorsz. staat, soo hebben wy Borgermeysters, Schout, Schepenen ende Raad der Stede voorsz. bi consente ons liefs gedagtigen Heeren Grave van Bloys ende sinen Rade voorgenoemt, desen open brief besegheldt mit onsen seghelen. Ghegeven op Sinte Pietersdag in zullen in jaar ons Heeren M CCC *ses en negentigh.*

Word een Klooster. Tot op dit jaar toe was de vergaderingh geen klooster, maar een enkel Zusterhuis, welke het geoorloft was daar uit te gaan, ja zelfs, wilden zy, te trouwen. Doch *Machteld Cosijns* na het overlijden van haren Man, Weduwe, ende Medezuster geworden, rustde niet voor dat de kloosterregel van den *H. Franciscus* in 't gemeen aanvaard, en eene Kapelle ter gedachtenisse van d'H. Maagd en Martelaaresse *Margareta* (waar van 't Klooster sijne benaminge hield) gebouwd wierd. Van

Van deze ſtichtinge wierd t'Utrecht voor een kerkelijken Notaris op den dertienden van de Maand September des jaars 1399. een open brief en ſmeekſchrift aan den Biſſchop van Utrecht Fredericus van *Blanckenheim* gemaakt.

Conventś Kapel ter gedagtenis van de H. Margarite.

Het erf en opbouw gaf *Machteld Coſijns*, *Geertruid Emonds*, beſprak negen ponden Hollands op eene lijnbaan: *Ava Kerſtants* gaf de helft van 13. mergen in de Lande van Stein. 't Geen *Fredericus van Blanckenheim* met ſijnen gunſtbrief op den 16den dag van September des 's jaars 1399. inwilligde en bekragtigde; mits dat de Kloosterzuſters haare Paaſch-communie van Stads Paſtoor ontfingen, en het Parochierecht voorts in ſijn geheel bleef. *Hertog Albert*, *Grave van Holland*, beveſtigde met ſijnen open brief, hier navolgende de bovenſtaande vergunning.

Aelbregt, bi Gods genade Palensgraave op ten Rijn, Hertoge in Beyeren, Grave van Henegouwen, van Hollandt, van Zeelandt ende Heere van Vrieſlandt, doen condt allen luyden, dat wy dat Convent der Suſteren van penitentien van Sinte Franciſcus Oerden, die nu woonagtig zijn ende woonen zullen binnen onze Stede van der Goude in die Hofſtrate, mit hare Hofſtede, Huiſinge, ende Capelle, ende mit allen haren anderen goeden, ende renten, die ſy nu hebben, of namaals hebben zullen, behoudelijk haars regts ende voorwaarden, die onſe Stede van der Goude voirſz. in voorleden tijden met hem gemaakt heeft, in onſer ende in onſer nacomelingen beſchermeniſſe nemen, op dat zy te bet in een geeſtelijck leven in onderdanigheid Gods, ende der Heiliger kerke voir ons en voir onſe nacomelingen getrouwelijk mogen bidden; ende conſenteren hun, dat zy in de voorſz. Capelle een Capelrye mogen ſtigten, daar ſy den dienſt Gods op mogen laten doen; ende ontbieden en bevelen luden over al in onze landen gezeten, dat zy die Zuſteren voorſz. ongemoeyt laten; waar ook yemant die hun misdede, zo willen wy, dat onzen Baliu ende gerecht van der Goude, die nu zijn of namaals wezen zullen, hun dat alſo ofnemen, ende dair of alſoo corregieren, dats him een ander hoede. Ende want dat onſe Baliu en Gerecht voirſz. dat niet en corregierden, nog en berechteden, ende die ſake voor ons quame, zoo wouden wy 't aan him houden, als an den ghenen, die ons van onſer heerlijckheit verminderen wilde; ende dit ſal weſen behoudelijk ſulck rechts als ſy hebben van onſe Stede voirſz., up dat zy ons ende onſer heerlijkheid niet tegens en dragen. In oirconden deſen brief bezegeldt, mit onſe ſegbelen. Gegeven in den Hage op ten ſes en twintigſten dag

van September. In 't jaar ons Heeren M CCC. *negen en tnegentigh.*

Twaalf jaaren na dezen, wierd met goedvinden van Hertog *Willem*, Grave van Holland, dit Convent een beslooten Klooster, gelijk by dezen blijkt,

Willem bi de Genade Gods Palensgraave op den Rijn, Hertoge in Beyeren, Grave van Henegouwen, van Hollandt, van Zeelandt, ende Heere van Vrieslandt, doen condt allen luden, dat wy om Gods willen, aangezien zaligheid onzer zielen, ende om Gode dienst alle wegen te meeren, geoorloft ende geconsenteert hebben, oirloven en consenteren mit dezen brive, voir ons ende voir onse nacomelingen, Machteld Cosijns, Weduwe, mit andere goede Vrouwen en Maagden een besloten Clooster ende Convent van St. Franciscus Oerde, geheten van penitentien te fundeeren, te tymmeren, ende te volbrengen binnen onse Stede van der Goude; ende hem daar in te besluyten, laten manieren, en ordonnantien als daar toe behoort; ende nemen dit voorsz. Klooster ende Convent, mitten goeden ende perzonen daar toe behorende, in onse huede ende beschermenisse, gelijkwijs, ende in allen manieren, als wy andere Cloosteren ende Godshuyse in onse landen liggende, genomen hebben. In oirconde desen brief bezegheldt mit onzen zeghele. Gegeven tot Schoonhoven, op ten derden dag in October. In 't jaar ons Heeren duysent vier hondert ende elve.

Involgens sloot men het Klooster in den jaare 1412. op den vijf en twintichsten dag van Januarius, zijnde den Feestdag van *Paulus Bekeeringe*, en wierd de Kapel, hebbende een Altaar, alleen ter geheugenisse van de H. Margarita enz. gebouwd, in den jaare 1416, door Mathias Bisschop van Bidua, Wybisschop van Utrecht ingewijdt, waar van jaarlijks het Kerkfeest op den Sondach na St. Jacobs wierd gevierd. Men hadde den Regel van den *H. Franciscus* tot op het jaar 1423. in dit Klooster loffelijk onderhouden, wanneer een zucht tot een volmaakter leven; en strenger tucht, deze Kloostermaagden dien in een anderen van den *H. Augustinus* deed verwisselen. d'Aanleiders dezer verbeteringe waren *Theodoricus de Aer*, en voormelte *Machteld Cosijns*, beide toen het Opperklooster bewind hebbende. d'Aanneeming van den nieuwen Regel geschiede zeer plechtelijk, by toestemminge des Bisschops van Utrecht, *Fredericus van Blankenheim*, op den Feestdag van *St. Augustinus Vervoeringe*; voorts wierd het Convent ten *Capittele* der Hollandsche Regulieren, *Sion* ingelijft. 's Jaars na deze verbeteringe ging *Theodoricus* voorzegd, op den

d'Eerste Klooster-regel van den H. Franciscus veranderd in dien van den H. Augustinus in den jaare 1423. op den Feestdag van dien Heiligen.

ach-

achsten dag van St. Augustinus Feest, na een beter leven, gevolgd in 't Klooster-bestier door *Hugo Willemsz. Cnuif*, Regulier in den *Hem* by *Schoonhoven*. Drie jaaren had *Machteld Cosijns* het Klooster-bewind, onder den vernieuwden Regel als *Priorinne*, waar na zy afgeleefd, het bestier ter nederleide, en tot tweede Priorinne *Machteld Willemsz.* verkoren wierd.

d'Inlandsche Oorlogen der Houksen en Cabeljauschen, brachten ontrent desen tijd geen kleine schaarsheid en diertén in de levensbehoeften; hier door verarmde het Klooster diermaate, dat by raad en overleg der Opperhoofden van 't Capittel in 't jaar 1428. nodigh geacht wierd het zelvige te splissen, en met dat van de *H. Maria* op de Gouwe, by de Potters Poort gelegen, te vereenen; de jongste en kloekste gingen derwaarts, de oude en zwakke bleven daar zy waren; doch dit werk wierd naderhand beklaagd, doordien het veel onrust en tweespalt na tijd en wijle verwekte, en zo wel tijdelijk als geestelijk nadeel toebracht. Deze onlusten hier en gints in de Nonnenkloosters onder 't bewind der Regulieren, deeden een van 't Klooster de *Hem* dit Latijnsch gedicht, naar tijds stijl gefatsoeneerd, voor in sijn Rekenboek stellen.

By dieren tijd worden eenige Zusteren overgegeven aan 't Klooster van St. Marie op de Gouwe, 't geen onrust baard,

Inter fluctivagæ diversa negotia vitæ
Præcipuè curam mulierum crede timendam.
Qui servit Nonnis, incertis navigat undis,
Suscipitur lætè, post excutiendus amare.
Nec sequitur fructus, nisi fraus, infamia, luctus;
Si placet hæc merces, aliam non dant Moniales.
His bene mobilium conjungitur ordo sororum,
Nempe solent æquè magno sævire furore.

Doch, naar het getuigen van onsen Kloosterbeschrijver, wierd de onrust in *St. Margriete* gerezen, door de voorzichtigheid en wijsheid der Opzichteren gestild; onder deze worden geroemd *Joannes Pinardi van Haerlem*, Regulier van Stein, benevens *Sophia Hermansz.* derde Priorinne. Tentijde van hunne Regeeringe, wierd een groot gevaarte bezuidwaarts de Kapelle opgebouwd. In 't jaar 1436, verleende *Martinus* Bisschop van *Magia*, Suffragaan t'Utrecht, op den Zondach na St. Jans Onthoofdinge, dat

die weder bygelegd word.

Vergunning van den Suffragaan.

 de

de Kerkmisse verzet wierd, en gaf op dien dag aflag voor 40. dagen, in de reeds opgelegde, of verdiende boetpleginge (nu noemd men het aflaat) onder beding van verscheide godvruchtige oeffeningen, aan waare, zegd hy, en recht bekeerde boetelingen.

De Stichtersse van dit Klooster, en eerste Priorinne *Machteld Cosijns*, tot hogen ouderdom geklommen, rustde eindelijk in 't jaar 1439, in vrede. Na haar overlijden ontstont'er ter oorzaak van het misverstand tusschen den Kloostervader en Priorinne, zoo groote tweespald onder de Zusteren, dat de zelve niet, als met afdanken van beiden te heelen was. De nieuw aangestelde, bezorgden wel haast de vergrooting van 't Kerkhof, waar van Bisschop *Rudolph* hen een schriftelijk bescheid gaf.

't Klooster verdraagd met 's Stads Pastoor over sijn Kerk-recht.

In 't jaar 1449. maakte het Convent ('t bestond toenmaals uit 48. Persoonen) met de Pastoor van *St. Jans*, *Walterus van Boucbout* een verdrag over het Parochie-recht, hier in bestaande, dat in de Convent-kerk noit zoude gepredikt worden, ten tijde het in de groote kerk gedaan wierd; voorts dat het zoude 's jaarlijks den Pastoor anderhalven fransche schild op belooken Paaschen, en hunne goederen vergrootende navenand meerder geven.

Latijnsche verklaring der Psalmen door deze Kloosterzusteren geschreven. *Chron. Convent St. Margar.*

's Stads gemeene Boekkamer bewaard een boek met den titel van *Colltarius supra Psalmos*, opgesteld door eenen *Petrus Por*, Premonstreit uit *Floref*, en opgedragen aan *Joannes van Arckel* eerst Bisschop van Utrecht, en toenmaals van Luyk, op parkement geschreven in 't jaar 1454. door zeven Nonnen van dit Klooster. *Maria Joannis*, *Geza Ysenoude*, *Ava Trici*, *Jakoba Gerardi*, *Agatha Nicolai*, *Maria Martini*, en *Maria Gerardi*. *Maria Joannis* was Priorinne van 't Convent, en hadde het lesen der Pristergetijden nu langen tijd verachteloost, weder hersteld. Of het overschrijven van deze latijnsche verklaringen der Psalmen deze Zustertjens wijzer maakte in het verstaan harer Koorpsalmen, denke ik niet: echter ziet men hier uit, dat zelfs latijnsche Boeken uit te schrijven, de bezigheid van Klooster-nonnen in dien tijd was; waarlijk beter en dienstiger als het poppen cieren, en vodden knoejen der huidendaagsche Kloosterzusteren. Achter het gemelte Boek ziet men een Boeklijst der Boekerye dezes Kloosters, bestaande uit zeventig boeken.

Lijst der Boeken van 't Klooster.

Het Klooster word

Geen der Vrouwen Kloosteren leed in 't jaar 1572, by het overgaan der Stad *Goude* meer, als dit van *St. Margarite*. Onder

de

de onbehoorlijkheden, die binnen de weinige dagen, dat de *Graaf Lumey* ter Goude met sijn Manschap lag, bedreven wierden, was niet van de minste de mishandelinge aan eenige Nonnen van dit Convent gepleegt. De Geweldige, of Provoost van Lumeys benden, *Hans Aulterman*, te Frankfoord aan den Oder geboortig, ondernam met sijne medestanders het gezegde Convent daar hy in legerde, in den avond te plonderen; ten dien einde schoot hy met een vyerroer op het slot der Kerkdeure, zodanig dat het open sprong, fluks brak hy andere deuren, zelfs kisten op. Sijn moetwil liet zich dus verre uit, dat hy om aan 't Klooster-geld en goed te komen, eene afgeleefde Nonne van tachtig jaren, een strop van een schorteldoeks bande gemaakt, om den hals wierp, en wreedelijk pijnigde; doch wanneer deze geene goederen ontdekte, liepen hy en sijne maats, elk met eene brandende kaarse in de hand, na den solder (hier hing het Klooster-linnen te droogen) namen al het linnen van de touwens, en brachten het in de koeystal beneden. Alle kisten en koffers aldaar staande, sloegen ze in stukken, roofden en deilden den Kloosterbuit in den stal onder elkanderen; ter dankbaarheid staken deze verwoede den brand met hunne kaarsen in 't stroy van eenige bedsteeden, en eenige aldaar leggende papieren, waar door de vlamme aanstonds zo hevig op veele plaatzen ontstak, dat in weinig tijds niet alleen by na het geheele Convent, maar ook eenige nabyleggende schamele Burgerswoningjens, met gevaar van de halve Stad, door het vyer verslonden wierden.

door Lumeys woedend krijgsvolk verbrand.

Stads Vonnisboek.

Over al 't welke, de gemelte *Hans Aulterman*, mitsgaders een moord, door hem voorheen aan een Jood in Polen, op 's Heeren wegen begaan, aan wien hy 1500. daalders, meest in goud ontrooft hadde, en eene dievery van 500. daalders, ontrent Leipzich aan een Schotsman gepleegd, na gedaane bekentenisse alhier gevonnist wierd, om op den elfden van April des jaars 1573, buiten de Stad op de Gerichtplaatse gebragt, en aldaar naar verbeurtenisse van goederen, levendig met den viere gedood te worden. Over het vonnis zaten als Schepenen: *Govert Wittensz.*, *Mr. Hendrik Jacobsz.*, *Dirk Jansz. Lonk*, *Crijn van Raemburg*, *Willem Vos*, *Gerrid Fransz. Kegelingh*, *Gijsbert Aelbertsz.*, met *Glaude van Hombrugge*, Luitenant van den *Heere van Swieten*. Deze was de eerste gerichtspleging die na de overgave der Stad, ter Goude, geschiede.

Een gedeelte van 't Klooster verkogt. Den 20. van Junius 1584. verkogt de Stad zekere huizinge van 't verbrande Convent overgebleven, staande achter op 't water van den Groenenweg, om by den koper afgebroken te worden, mids dat de grond aan de Stad bleef. De koper was *Huyg Pietersz. Moel*, voor de somme van 163. gulden.

1587. Sterft de laatste Kloostervoogd. *Necrol. Can. Reg. Goud.* *Cornelius Hermanni*, laatste Kloostervoogd en bestierder van *St. Margarite*, overleed in 't jaar 1587. ter Goude, en wierd in St. Jans kerke ter aarde besteld.

DE CONVENTEN VAN St. MARIA MAGDALENA EN AGNES.

Twee huisen van Conversen waren'er Ter Goude, beide staande onder Sions Kapittel. Oorsprong des naams Conversen. Haare kleeding. Eerste bevesting door Paus Eugenius. Wierden van ouds te Konstantinopolen gevonden. De Goudsche wierden Huisbegijntjens genoemd, en waren Leekene Zusters. Het St. Magdaleene Convent, wanneer gesticht. Eenige besprekken aan 't zelvige. Waar gelegen. Wonder geval van dit Convent verhaald. Het ander Convent der Conversen onder den naame van St. Agnes, na het vorige gesticht voor den jaare 1454. Waar gelegen. De Kerk nu de Lombaerd..

Conversen Ter Goude onder het Sions Kapittel. Het Kapittel der Regulieren van Sion had boven de voorgemelte Nonnen-kloosters, Ter Goude noch twee Conventen, of huizen van *Conversen*, gelijk men die noemde.

Conversen waren bekeerde Zondaressen. Zy waren gekleed als We-

Weduwen, en hadden van *Maria Magdalena*, ook van *Maria van Egipten*, (beide ſpiegels van boetvaardigheid) haare levenswijze ontleend. Paus *Eugenius*, haare inſtellinge beveſtigende, ſchreef aan die van Utrecht in 't jaar 1443.

M.S. Lijſt van 't Sions Kap. door den Aartsbiſſchop Sasbold.

Domus iſta Mariæ Ægyptiacæ, infra limites parochialis Eccleſiæ S. Nicolai Trajectenſis, in qua priſtinam ſuam vitam virtuoſis ſtudent actibus expiare perſonæ ſexus fæminei, quæ carnis ſe dando illecebris ſua conſueverunt corpora immunditiis & illicitis exponere quæſtibus, Spiritus Sancti gratia ad cor reverſæ, ſæculi relictis vanitatibus, de præteritis agendo pœnitentiam, ne videantur recurrere, & in illa, poſtquam eam ingreſſæ fuerint diligenti ſtudio laudabiliter converſari, & vivere, nec non obſequia grata Altiſſimo exhibere. &c.

Waarom zo genoemd, hoedanig gekleed. *Gloſſ. Lat. du Cange.* Hare inſtelling door Paus Eugenius beveſtigd. *Matth. ſat. Eccl. Ultr.*

Lang voor die tijden had Keizer *Juſtiniaan*, en na hem Keizer *Heraclius*, huizen voor zodanige perſonen te Konſtantinopolen laten bouwen. Niemand neeme echter argwaan tegens onze Goudſche Vrouwluiden op, als of de quaadleevende hier zo talrijk als eertijds in een Konſtantinopolen te vinden waren.

Men vond ze al voorheen te Konſtantinopolen. *Procop. L. 1. de Ædif. Juſt. Theophanes.*

Het woord *Converſen*, betekend in Klooſtertaal Vrouwperſoonen die niet te Koor gaan, en Lekezuſters blijven. Men noemde ze hier *Huisbegijntjens*. Hoewel waarſchijnelijk het *Convent van Magdalene* (voorbeeld der bekeerde Zondareſſen) ſijn eerſten oorſprong uit het zamen woonen en leven der bekeerlingen (gelijk dat van Utrecht en van elders) hadde genomen.

Tweede betekening. De Goudſche wierden Huisbegijntjens genoemd.

Ik twijfele geenzints of het was mede gelijk het Utrechtſche, in of ontrent het jaar 1443. geſticht. Althans in 't jaar 1454. ſtond het'er al met huis en kerke: want in dat jaar op den 4den van Maart overquamen *Willem Wolbrandſz.* en *Margriete* ſijne Vrouw met den Pater, de Mater, en Bewaardereſſe dezes Convent, om weekelijk aan haar Altaar twee Miſſen te laten doen volgens afſpraak, ten welken einde *Willem* en ſijne Vrouw acht gepond Hollands boter aan erfrenten lieten. Naderhand maakten *Gerrid Veenman* en ſijne Vrouw *Hillegond* in 't jaar 1459. op den 19den van October aan deze Zuſters jaarlijks een goude Wilhelms ſchilde, die op hun jaargetijden door de H. Geeſtmeeſters beſteed zoude worden tot inkoop van verſche ſpijze.

Matth. fata & Fund. Eccl. Traj. Fund. 27.

Haar eerſte woonplaats was op den Kleyweg; doch die verlieten zy en verkozen eene ruimer achter *St. Elizabeths Gaſthuis*. Deze beſloeg van de Zijl af achter het voorſz. Gaſthuis, het plein,

Het Magdalene Convent waar

neer geſticht, met eenige beſprekken. H. G. M. B. bl. 127. en 128. verſo. Ib. bl. 29. Waar gelegen. Wonder geval in 't zelve gebeurd.

nu de Verkenmerkt, de grond van 't tegenwoordig peſthuis, en wat voorts tot aan de veſten toe zich uitſtrekte. Het laatſte overblijfzel tot op onze tijden was een hoog ſteengebouw, van zommige aangezien voor de geweʒene kerke, zich ſtrekkende van de Nieuweſteeg af tot aan de Winterſteeg toe, doch afgebroken is nu in wooningen voor Proveniers, behoorende aan *St. Eliſabeths Gaſthuis*, vermaakt. De *kleine Kronijk van Holland*, *Zeeland*, *en Vrieſland*, t'Amſterdam gedrukt in 8°. verhaald dat in 't jaar 1503. de Duivel in menſchelijke gedaante in *St. Marie Magdalene Zuſteren-huis* binnen der Goude, zich vertoonde, daar de Zuſters zeer mede gequeld en verlegen waren; doch dat die Duivel eindelijk wegbleef.

St. AGNIETE CONVENT.

Tweede Convent der Converſen van St. Agnes, onder het Sions Kapittel. *Lijſt van 't Sions Kap. M.S. Sasb.* geſticht na dat van St. Magdalene voor den jaare 1454. H. H. G. M. B. bl. 30. Ib. bl. 34. verſo. Waar gelegen.

d'Eerſte *Converſen* verkooren tot haar voorbeeld eene bekeerde Zondareſſe *Magdalena*, de tweede namen eene *Agnes*, van de oude Kerkleeraars aan de Maagden altoos tot een ſpiegel voorgeſchreven. Dat deze mede Regulieren waren onder 't Kapittel van Sion, ziet men uit de Lijſt van 't zelvige Kapittel, in de welke de *Goudſche Agnieten* onmiddelijk de *Magdalenen* volgen. Hier uit blijkt dat dit Convent na dat der Magdalenen geſticht wierd. Uit zekere kleine gifte, waar by *Gerrid Veenman* en *Hillegond* ſijne Vrouw, aan dit Convent der *Agnieten* XIIII. plakken 's jaars maakten, blijkt dat het reeds in 't jaar 1459. geſticht was. Nader is ons van den Stichter, of 't jaar der ſtichtinge niet gebleken. *Machteld Proyen* beſprak dit Convent in 't jaar 1539. op den 30. Maart zes ſtuivers 's jaars op den Witten donderdag.

Het *Agnieten* Convent lag aan d'Ooſtzijde van den Kleyweg, en begreep alles wat tuſſchen de *St. Antonis*-ſtraat, Nieuweſteeg, Verkenmerkt, en 't Agnieten watertje gelegen is. 't Geen nu de bank van Leening is was de kerk, en d'oude gebouwen in *St. Antonis* ſtraat wijzen noch heden de verdeelde cellen aan, 't huis op de Noorderhoek van gemelte ſtraat aan den Kleyweg was de Brouwery, de huizen aan de Zuidzijde van de Nieuweſteeg begrepen onder een dak, waren ſtallingen voor de koeyen. De nu ter dier ſtede ſtaande huizen en erven brengen 's jaars de Stad 10, 12, en zommige meer guldens in erfpacht op.

HET

HET KLOOSTER DER BRIGITTINEN, EN HET CONVENT VAN St. BARBARA.

De Conventen der Brigittinen, en van St. Barbara. Brigittinen door wie gesticht, van wien bevestigd. Haare eerste Klooster, Kou-water, by 's Hertogenbosch, gebouwd in den jaare 1434. Dat van der Goude, Marie-sterre genoemd, gesticht op de Westzijde van den Raam, tusschen de jaaren 1434. en 1466. Verkogt uit gebrek, in den jaare 1551. aan de Regulieren van Stein. De Brigittinen trekken al weenende de Stad uit. Het Convent van St. Barbara gesticht ontrent den jaare 1530. en begiftigd door Klaas Jansz. Sandlooper.

d'Orde der *Brigittinen* is éene vergadering van Mannen en Vrouwen, onder den titel van *St. Salvator*, door de H. Weduwe *Brigitta* ingesteld, en Paus *Urbanus* bevestigd. De Mannen worden door eenen *Prior*, de Maagden door eene *Abdisse*, die het oppergezeg des Kloosters hadde, geregeerd, beider woo- Brigittinen door wie gesticht, van wien bevestigd.

Haare eerſte Kloo-ſter in den jaare 1434. by den Boſch.
Mudzaert 2. deel der Kerk Ned. Geſchiedeniſſen.

wooningen door eenen muur afgeſchoten. Het eerſte Klooſter het geen deze orde in Nederland bouwde, was dat van *Marie-* of *Koude-water* by 's Hertogenboſch, in 't jaar 1434. door een' Edele Weduwe van Holland, *Milla van Kampen*, by gelegendheid, zo men verteld, van een wonder-geval ter dier plaatſe ontrent het geſnor en getimmer van byen binnen eenen korf. d'Eerſte Religieuſen quamen uit *Burgundien* van *Beſançon*. Dit Klooſter heeft'er verſcheide andere in Nederland voortgequeekt. Onder deze was dat van der Goude, *Marie-ſterre* genaamd. Het lag wel eer op de Weſtzijde van den Raam over de Langewillemſteeg, noch heden (ſchoon'er ſtaak noch ſtal van overig is) *het Klooſter* geheeten. Op de lijſt der Brigittiner Klooſteren word het jaar dezer ſtichtinge niet aangetekend; doch doordien het Goudſche voor dat van Dendermonde in den jaare 1466. onmiddelijk geplaatſt word, is 't geloofbaar, dat het tuſſchen de jaaren 1434, en 1466. zal gebouwd zijn.

Uit dit ſproot het Brigittinen Ter Goude, Marie-ſterre genoemd, tuſſchen de jaaren 1434. en 1469. geſticht op de Weſtzijde van den Raam.

Het Convent der Regulieren in 't Land van Stein in 't jaar 1549. afgebrand zijnde, verkogten de Goudſche Brigittinen haar Klooſter en erve aan deze Regulieren. Onder het koopbeding word een renten-brief gevonden, 's jaars 239. verrentende in May, geveſtigd op 30. mergen lands in 't Land van Stein ten voordeele van d'Abdiſſe en Conventualen van *St. Brigitta* te Zoeſt buiten Amersfoort, 't Klooſter wierd *Marieburg* genaamd, geſticht door *Jakob van Gaesbeek*. De rede van deze verkopinge zal haare nooddruft geweeſt zijn. Althans dat deze Klooſterlingen onder de meeſt-of welvermogenſte niet en waren; is te zien uit twee gevallen, beide t'Utrecht gebeurd.

Zy verkopen uit gebrek haar Goudſch Convent aan de Regulieren van Stein.
Hort. L. 2. Rer. Ultr. f. 37. Notæ Marg. ad Hort. Heda, en Lap. not. Matth. Fata & Fund. Eccl. Ultr. L. 1. Fund. 24.

In 't jaar 1484. was aldaar een Klooſter onder den naam van *Marie-wijngaard* geſticht, doch reeds in 't jaar 1525. zo behoeftig, dat het in een' algemeene belaſtinge der geeſtelijken, beneffens de Bedelmonikken vry geſproken wierd. Het ſtond met haar in 't jaar 1583. t'Utrecht zo ſlecht, dat de Wethouderen het volgende bevel gaven: *Alzoo die van der Brigittinen Convente in groote ſchulden verloopen zijn, ſonder middel te hebben om die te vervallen, en te betalen, ſoo is by den Rade geconſenteert, dat men heurlieder kerke, of eenige andere huyſingen die ſy ontberen mogen, ſal verkopen om haerlieder ſchulden daar mede te betalen.*

Onze Goudſche Brigittinen verlieten echter haare woonplaatze en ſtad met bitter gevoelen; want men verhaald, dat ze in 't jaar 1551. al weenende vertrokken.

St.

St. BARBERS CONVENT.

't Blijkt uit oude Geslachtregisters van der Goude, dat'er geweest is een Convent van Dochters die de Zusters van St. Barbara genoemd wierden. *Klaas Jansz. Santlooper*, getrouwd aan *Stein de Bleixter*, Dochter van *Klaas Gerrid Klaasz.*, Burgermeester van der Goude, in den jaare vijftien honderd vijftien, *deze*, zegd het Geslagtregister, *stichte het Convent van St. Barbera in der Gou, en heeft het met veel inkomste versien.* En voorts: *in 't jaar vijftien honderd veertig op Maria Hemelvaerdag, is Jannetje Klaas Santlooper, Suster en Nonne geworden in St. Barber Convent Ter Gou. Den tweeden May vijftien hondert zestig is overleden Jannetje Klaas Santlooper, Suster en Dochter van St. Barber Convent Ter Gou, en is begraven in St. Jans kerk by haar Vader en Moeder.*

Het St. Barbaraas Convent. Geslachtboom van Klaas Jansz. Santlooper. Gesticht ontrent den jaare 1530. Begiftigd.

Den achtsten May des jaars vijftien honderd zes en zeventig stierf *Ysbrand Michielsz. Backer*, wiens Vrouw was *Diever Klaas Santlooper, hy is na de katolijke gewoonte begraven in St. Jans kerke by sijn Vrouw en haar Vader en Moeder, hy heeft in 't jaar vijftien hondert en zeventig sijne goederen verdeeld aan het Convent van St. Barber, en belast dat eeuwig den Officiant van St. Barber na de eerste Misse ten grave sal komen bidden, en heeft een steen doen maken in de muur van de kerke over het graft daar sijne Vrouw met haar Vaders en Moeders namen in gegraveert zijn, met de verbintenisse van den Officiaat van St. Barber tot eeuwige memorie. 1571.*

STADS GEMEENE KAPELLEN.

Het ruim en groot kerkgevaart van *St. Jan* in 't midden van de stad gelegen, was ten gerief der toen zijnde inwooneren, zonder meer Buur- of Parochie-kerken, over genoeg.

Menigte Kapellen Ter Goude.

Doch hun getal aangroejende, rechtden zy eene menigte van kleine kerk-plaatzen, die men *Kapellen* noemd, tot groot nadeel der Parochie en Hoofdkerke, en verslappinge van den Godsdienst op. Om welke rede de zesde kerkvergadering te Parijs in

Nadeel derzelve. *Conc. Par. VI. L. 3. c. 6.*

 't jaar

't jaar 829. tegen de Kapellen zich aankantde, en beval, *men hadde het bezoeken der kerk-huisjens, gemeenelijk Kapellen geheeten, na te laten, en de Hoofd-kerken om Misse te hooren, en 't ligchaam en bloed des Heeren t'ontfangen ingewijd, en geen andere met godvrucht te bezoeken.*

DE NOOD GODS KAPEL.

Een der aanzienelijkste Kapellen dezer stede was op de Westzijde van de Haven, by de Nood Gods steeg, ten Zuiden der aldaar leggende houte brugge, voor een gedeelte op de Kay, en met sijn Koor of achterste deel met kopere tralien afgeschoten van het vordere, in 't water van de Haven gebouwd, voorzien met tooren, uurwerk en klokken. Deze was den aan 't kruis gestorven Zaligmaker nederleggende in den schoot sijns Moeders, toegewijd.

Men verteld, dat een wondergeval aanleidinge tot deze stichtinge gaf. Verscheide maalen had men (zo men het geloven mag) een beeld, waar by de Nood Gods, of de van 't kruis afgenomen Zaligmaker vertoond wierd, ontrent deze plaatze in 't water gezien, waar door men zich oordeelde aangemaand, om ter geheuggenisse van 't verbeelde eene Kapel aldaar te stichten.

Doch de rechte oorzaak dezer stichtinge is waarschijnelijk geweest, om den doorvaarende en in de Haven leggende Schippers gelegendheid tot het bywoonen van den kerkendienst, en 't doen hunner gebeden te geven. En waarlijk d'aanmerking van den gekruisten en korts daar na verrezen Jesus, konde niet als overdienstig zijn aan duizend doodsgevaar loopend vaarend volk, om hun geloof en hope te versterken.

Op den 17den van September des jaars 1578. wierd deze Kapel opgeveild om afgebroken te worden, onder beding, dat de kooper alleenlijk zoude genieten alle materialen van hout, yzer, steen, lyen, en anders daar van komende, mitsgaders de vloersteenen en d'Autaarsteen, zonder dat hy den grond verder mogte roeren, de stad hield aan haar alle de klokken, zo groote als kleinen in den tooren hangende; mitsgaders het uurwerk of horlogie, het positief of orgel, en alle d'aankleeven van dien, al het welke tot profijt van de stad zoude blijven.

Stadsboek. Verkoping der stads goederen.

De

De kooper was *Cornelis Jasperſz.* van Leiden voor de ſomme van 264. guldens, waar voor *Adriaan Corneliſz.* Snijder borg bleef.

Van deze Kapel is geen gedenkteken meer overig, dan dat de ſteegen, eertijds op die uitkomende, d'eene de *korte*, d'andere *de lange Nood-Gods-ſteeg* worden genaamd; en dat de huizen, voor welke deze Kapel eertijds ſtond, vry zijn van 't onderhouden der ſteene kay in de haven, zo verre als de Kapel ſtrekte.

DE JERUSALEMS KAPEL.

Op den Noorderhoek van de Patersſteeg achter het kerkhof bouwden (zo men verhaald) twee Broeders, beide inboorlingen, en Jeruzalems gangers, een Kapel na het voorbeeld van 't heilig graf des Zaligmakers te Jeruſalem: thans het niet eens geworden over het ſtellen van de deur, zoude een van hen eene tweede tocht na Jeruzalem hebben gedaan, om op nieuw ter dier plaatze alles nauwer af te zien. Doch deze vertelling is zo zeker niet als wel dat den afbreuk der zelvige noch heden aan den muur te zien is, dat de deur aan 't Weſten (gelijk d'ingang van 't H. Graf) der Kapelle tegen het kerkhof over geſtaan heeft, en de nevens gelegene ſtraat en brugge haren naam van de Kapel, en niet van de *St. Paulus kerk*, of *'t Collaatſie-huis*, hoewel nader aan de zelvige gelegen, en aanzienelijker, voerd; waar uit men mag giſſen, dat deze *Jeruzalems Kapel* al voor 't ſtichten van de St. Paulus kerk en huis; dat is voor 't jaar 1447. opgericht was.

De Jeruzalems Kapel door twee broeders geſticht, aardig geval over 't ſtellen van de deur. De daar ontrent leggende ſtraat en brugge na de Kapel genaamd.

Zy diend tegenwoordig den Aalmiſſeniers of Arm-meeſters tot een kamer om te vergaderen, en d'aalmiſſen uit te deelen.

Men ziet in de zelvige noch Oude-kerk-ſchilderkonſt.

ONZER LIEVE VROUWE KAPEL.

Onzer *Lieve Vrouwe Kapel* (anders *Kerk* in oude ſchriften) ſtond wel eer aan de Zuidzijde van de Nieuwe Haven op den hoek van de *Vrouweſteeg*, die'er noch den naam van voerd. Zy ſtrekte zich van den tooren ooſtwaards tot aan de Zijl van Snapperdels einde, in deze Zijl ontdekte men in 't jaar 1684. d'oude grondveſten. d'Oude luiden hebben verhaald, dat de Kapel pas

voor den veranderden Godsdienst gebouwd, wel eer drie panden breed was, haar dak-nock quam tot aan de hoogte der tooren-klokken. Deze alleen in stand gebleven, is tot aan sijn bovenste plat onder het uurwerk 124. trappen hoog, ten deele steene, voorts ladder-sporten. Over weinig jaaren is desen tooren tot gerief van dat afgelegen gedeelte der stad met een uur- en slagwerk voorzien.

Van ouds diende deze Kapel beneffens die van St. Barber op werkendagen gelijk de Gasthuis-kerk op Zon- en Feest-dagen tot een openbare plaatze van onderrechtinge voor arme Dochterkens. Waar over deze ordonnantie was:

Ordonantie van der schoole van den arme kinderen binden der stede van der Goude.

Item men zal alle wercke dagen openbaar schoole houden in onse Lieve Vrouwen Kerck op die Nuwe Haven, en in zinte Barbaren Capelle, ende in elcke kercke oft Capelle zullen wesen drie persoonen om die kinderen te leeren lesen, spelden, ende principalicken haar geloeff, ende ander goede gebeden,

Des Sonnendaachs zal men openbaar schoole houden in de kercke van Sinte Katrijnen Gasthuys.

Tot dese schoole zullen toesicht hebben vier Maachden ofte Vrouwen, die alle die renten ende alle die aalmissen ontfangen, die tot dit werck van Caritate gegeven zullen worden, om daar mede te loonen den gheenen die den arbeyt in den schoolen zullen gedaan hebben, die oock gehouden worden alle jaars goede rekeninge te doen voor den Pastoor in der tijt, ende voor den outsten Borgermeester en voor den outsten Weesmeester, die in 't voorgaande jaar afgegaan zy, die elx hebben zullen van de rekeninge te hooren en onderteyckenen een dubbelde stuver,

Item, oft gebeurde dat yemant van de voorsz. Maagden of Vrouwen offlijvich worden, zoo zal een ander in der plaatse gestelt worden by den voorsz. Pastoor, Burgermeester, Weesmeester, en die ander drie Vrouwen ofte Maagden, sonder wiens advijs in nieuwe zaken niets gedaan zal worden.

Ende oft gebeurden, dat deze schoole te niete quame, dat God verhoeden wil, off andere leeringe aldaar geleert worden, dan dat oude Catolijke geloof, zo zullen die jaarlicxse renten onder den huysarmen, die noit gebeden en hebben, gedistribueert worden by advijs van den voorsz. Pastoor, Borgermeester, Weesmeester, en die voornoemde Vrouwen.

Item, op dat alle deze brieven wel bewaart zoude worden, zoo zal

zal men alle dese brieven ter Weeskamer brengen, die daar uyt niet gelicht en zullen worden, dan by gemeen consent van alle die bovengeschreven perzoonen.

St. JAKOBS KAPEL.

St. Jakobs Kapel stond van ouds op de Westzijde van den Raam, niets is'er thans van overig als een erf ombouwd met slechte wooningen, *St. Jakobs erf* genaamd. De Remonstranten hadden hier in den jaare 1623. den 27sten Januarius een' slechten kerkgang; want zy, door een Engelschen aldaar gehuisvesten soldaat ontdekt, en in sijn kromtaal, *ik zal schiet*, gedreigd, namen eenige pannen, brakenze, en zondenze ten venstere in; hier raakten de vensters en de Soldaten met geladene vyerroers op de straat, doch met steenen afgewezen, haast aan 't deinzen.

St. ANTHONIS KAPEL.

De *H. Anthonius*, oude en bekende Woestijnier, had in de straat, na hem de *St. Teunisstraat* genaamd, ter sijner gedachtenisse eene Kapel aan de westzijde langs het water heen. De naby gelegene Verkenmerkt en Zeugenstraat hebben waarschijnelijk aanleidinge tot het opbouwen dezer Kapelle gegeven. Een Verken of Zeuge wierd van ouds by het beeld van dezen Heiligen tot een zinnenbeeld gesteld, tot een vertoog, hoe hy d'aanvallen des Duivels geleden en overwonnen heeft, waar op d'eenvoudige oudheid dezen Heiligen tot een beschutter van dat Vee verkoren heeft. Deze Kapel, en alle de daar toe behoorende huizen, zonder nochtans den grond te roeren, wierden in 't jaar 1577. op den 7den Februarius aan *Cornelis Jaspersz. van Leiden* voor 345. gulden, d'erven en gronden gekomen van *St. Anthonis Kapel* den 28, February 1592. verkocht. Verkoping der erven en gronden van St. Anthonis Kapel. *Stadsverk. boek.*

Eerstelijk drie erven, leggende aan de Cleywech, tusschen de St. Teunisbrug en Steeg, elcx ontrent 16. roedevoeten, en achtien 15. roede voeten, mits dat op yder erf zal getimmert werden twee vierkanten lank, en twee vierkanten hoog. *Elbert Gerridsz.* heeft gekocht het eerste erf op den hoek lank 40. roede voeten, voor de somme van 377. gulden. *Jacob Joosten* Metzelaar, *Ib.*

zelaar, het tweede erf lank 42. roede voeten, voor 255. gulden.

Pieter Adriaansz. Olieslager, heeft gekocht het derde erf lank 43. roede voeten voor 290. gulden.

Noch zijn verkocht 8. erven ten einde van de drie voorgaande, over het Convent van de Agneten, leggende de 7. elcx voor aan de straat, breet wezende ontrent 16. roede voeten, en achter ontrent 14. en een halve voet: en het achterste leggende aan de Brugge ontrent 20. roede voeten, strekkende al voor van de straat tot aan de stede watergank, mits dat daar op yder een vierkant zal werden getimmert.

Jacob Joosten is kooper gebleven van 't eerste erf van achteren voor de somme van 116. gulden.

Andries Henriksz. Kousemaker, is kooper gebleven van 't tweede erf voor 107. gulden.

Cornelis Cornelisz. Both is kooper gebleven van 't derde erf voor 93. gulden.

Jan Huibertsz. Kaaskooper, is koper gebleven van 't vijfde erf voor de somme van 89. gulden.

Dezelve is kooper gebleven van 't zesde erf voor 80. gulden.

Aelbert Cornelisz. Houtkooper, is kooper gebleven van 't zevende erf voor 82. guldens.

Frans Jansz. Mosselman, is kooper gebleven van 't achtste erf voor 92. gulden.

Van de Kapel is thans niets te zien, op d'erven langs het water staan verscheide huizen.

St. REMIGIUS KAPEL.

Aan d'Oostzijde van de korte Gouwe, op den hoek van de Noordzijde der Nieuwe Haven (het Galgeveld genaamd, om dat het Gerecht wel eer hier ter plaatze geschiede) was eene Kapel ter geheuggenisse van den grooten *Remigius*, Bisschop van Rheims, en Apostel van Vrankrijk.

In 't jaar 1566. op den 16den September verkogt de stad deze Kapel, onder beding, dat de Brugge in sijn geheel zou blijven. De kooper was *Dirk Pietersz.* voor de somme van 51. guldens, sijn borg *Gerrid Pietersz. Vroesen.* 't Eenig gedenkteken dezer Kapelle is, dat de naaste Valbrugge *St. Remigius* Brugge geheeten word.

St. JOOSTS

St. JOOSTS KAPEL.

Op d'Ooſtzijde van de Gouwe aan den zuiden hoek van de Groenendaal ſtaat noch in wezen eene Kapel, met tooren en uurwerk ontrent 33. treden lang, 12. breed, ten tijde der Katolijken, ter gedachteniſſe van den *H. Juſtus* of *Judocus* ingewijd, *St. Jooſt* gemeenelijk genaamd. Deze Kapel had wel eer ontrent Pinxteren haar kermisfeeſt, 't welk tot op 't jaar 1672. noch met 't ſtellen van kramen, enz. gehouden wierd.

De twee daar aanhoorende en achterſtaande huizen wierden in 't jaar 1585. op den 10den April voor de ſomme van 300. guldens verkogt aan *Cornelis Andrieſz. Conink*, ſnijder. *Stads boek, verkoping der goederen.*

De Kapel, lange jaaren ontakeld, diende voor een Stads turfſchuur tot het jaar 1681. wanneer de Heeren Burgermeeſters de zelvige aan de Luterſchen van d'Augsburgſche Confeſſie voor 400. zilvere ducatons overdeeden. Deze de Kapelle vernieuwd en met geſchilderde glazen en tafereelen vercierd hebbende, deed *Clemens van Bijleveld* den eerſten kerkendienſt in de zelvige den 18den October op *St. Lucas*, toen Zondag in 't jaar 1682.

Een der twee huiſen, het grootſte achter de Kapel was het Schoolhuis voor jongetjes.

St. BARBERS KAPEL.

De *St. Barbers* Kapel ſtond in 't einde van de *St. Simon en Judasſtraat*, tuſſchen de Keyzersſtraat en den Raam, lang binnensmuur 61. breed 43. en een vierde voet. Deze Kapel met den grond wierd in 't jaar 1581. op den 3den November van ſtads wegen (den tooren en den opgang ter ooſtzijde, uitgezonderd die de Stad aan haar hield, om bequamelijk op en af te gaan) aan *Mr. Aelbert Eimbertſe Klouck* verkogt voor de ſomme van 164. guldens, met belaſting van ſeven groot 's jaars, waar voor *Claus Thomiſz.* en *Wilhem Hermanſz. Feel*, kuiper, borgen ſtonden. *Stads boek, verkoping der ſtads goederen.*

Arie Duyf, *Aart Verharſt* en *Cornelis Clock* verkogten de Kapel in 't jaar 1661. den eerſten May aan *Huibert*, timmerman, voor de ſomme van 700. guldens; waar van de renten 26. gul-

dens 's jaars aan behoeftigen van 't geslacht uitgereikt worden.

Van de Kapelle is niet overig als de tooren, en de plaats daar wel eer het Altaar, en thans paarden staan. Het tusschen vak of beuk der kerke wierd omtrent het jaar 1690. met drie woninge bebouwd.

By deze Kapel aan 't koor op den hoek van het steegje, stond wel eer eene schoolplaats voor dochterkens (thans een wagenhuis) de *Schoole van St. Barbara* geheeten.

Dirk Cornelisz. van Oudewater, anders *Hensbeek*, liet by uiterste wille in den jaare 1562. aan *St. Barbare Schoole in de keysersstraat*, vijftig guldens.

DE KAPELLEN VAN
St. OLOF, en S. JOB,
buiten de Stad.

Boven de acht in de Stad staande Kapellen, waren'er twee buiten. Eene stond buiten Dijkspoort op den kant van d'Ysel, waar van 't huisje, in 't welk de gemeene landssluis word opgewonden, noch een overblijfzel is.

De naam dezer Kapelle word verscheidelijk opgegeven. *Snoy* geeft ze dien van *Olivarius*, oude aantekeningen dien van *Olanus*, andere, 't geen ik 't waarschijnelijkst achte van *St. Olof*, ofte *Odulphus*. Zo bekend als deze Heilig in onze Nederlandsche kerkboeken is, zo onbekend en onvinbaar zijn *Olivarius* en *Olanus* elders op eenige lijst der Heiligen.

Snoy L. 12. Rer. bat. sub Phil.

De zelvige Schrijver meld van eene tweede buiten de Stad staande Kapelle, zonder te zeggen waar. Dat ze buiten Potterspoort lag is ontwijfelbaar, eenige zeggen tusschen het Moordsche verlaat en de Wachterstraat, alwaar in onzen tijd eene potbakkery is geweest. Een oud Gedenkschrift plaatst die omtrent het huis der liefde, nu Stads Herberg, zo dat deze Kapel de zelvige *der Lazarissen* wel licht zal geweest zijn; waar toe ook de naam van *St. Jobs*, die zommige haar geven, diend. *Snoy* noemd ze *Hierocomus* Kapel, doch deze Heilig is weder nergens te vin-

Snoy ibid.

vinden. De zelvige verhaald, dat die van 't Sticht met de hoekſen aanſpannende in 'tjaar 1488. der Goude onder eenen Broekhuiſen van Rotterdaam wederkeerende, by verraad meenden t'overrompelen. Zy beſtonden de gemelte buiten Kapellen, den aanſlag mislukt zijnde, in d'aſſche te leggen. Vijf ſchippers medeplichtig, wierden Ter Goude achterhaald; uit de kerkelijke ſchuilplaatzen geligt en onthalſt. *Boxhorn* zegd, dat zulks ontrent dien tijd wel meer op bevel der Graven geſchiede.

Snoy ibid.

Boxh. Ned. Hiſt. over 't jaar 1459.

ONZER LIEVE VROUWE
HUISJE in HONSCOOP.

d'Oude Godsdienſtigheid der Katolijken ſtichtde niet alleen kerken, kapellen, maar bouwde ook hier en daar langs de wegen, zo binnen als buiten de ſteden eenige kleine vertrekjens, alwaar zy dan beelden, voornamelijk van den gekruiſten Christus, of ſijne gezegende Moeder ſtelden, niet om die t'aanbidden; maar om nedergeknield, ondertuſſchen by de ſtraat zelfs te gedenken aan de voornaamſte geheimeniſſen des Chriſten geloofs, God den Heere voor die te danken, en de medeelinge der genade en verdienſten des Zaligmakers, in, en door die voor ons verkregen, ootmoedelijk te verzoeken.

Een zodanig plaatsje was Ter Goude, 't geen men *Onzer Vrouwe Huiske op Honskoop* noemde.

Dit ſtond tuſſchen de Vuil en Vrouwe-ſteeg aan de Noordzijde van de Turfmerkt, toen voor dat gedeelte *Honskoop* (gelijk de Zuidzijde tuſſchen de Gouwe en Vuilſteegsbrugge *Teeve-koop*) genaamd, dichte by de Sprinkwijker, nu Vuilſteege.

Tot verlichten van het L. Vrouwe Beeld in dit Huisje ſtaande, waren in 't jaar des Heeren 1421. op den 12den Junius bezet een pond 's jaars op een huis en erve, ſtaande in Honskoop op den Ooſten hoek der Springwijker ſteege. Mede tien ſchellingen 's jaars op een huis in de Nayerſtraat.

H. H. G. M. B. bl. 149. verſo, en 150.

De tien naaſte buuren aan beide zijde van Springwijk eigen huis en erf hebbende, waren gemachtigd om eenen Man uit hen te kiezen, die de voorſz. renten inmaande.

GEDICHT
Op het ſlaaken van
KERKEN, KLOOSTEREN,
EN
KAPELLEN.

Wat in den ouden tijd wel eer
Dees dikke muuren heeft geboud;
En wat die onlangs ſmeet om veer,
Gelijk de bijl een' boom in 't woud,
Dat vald my zwaar te melden, die
Maar ſchaars door zulk een nevel zie.

'k Vertrouw nochtans d'inwooners feil
Is oorzaak van 't gebouw ſijn val,
Zo ver' ik recht de waarheid peil;
En yder ſteen des puinhoops zal
Een' tong verſtrekken, die ons zegt
Hoe 't met de zaak' geſchapen legt,

Ons melden, dat de overdaad,
De ledigheid, de huichelaary,
De geilheid ('t allerſnoodſte quaad)
Zeer weinig van die bende vry
En onbeſmet gelaten had,
Die dat aanzienelijk huis bezat.

En daar ik vaſt met mijnen geeſt
Blijf hangen aan dit puin en ſtof,
Zo dunkt my dat men daar in leeſt
Met letteren vry groot en grof;
Dat vruchtbare aard' onvruchtbaar word
Als haar' bezitter God verkort.

Miſſchien ook dat hen, wien het dak
Van deze huizen ſtond te hoog,
De Tempelſchennis niet ontbrak,
Maar hen door brein en zinnen vloog;
Daar alles wat men waardig hield
Werd neergeworpen en vernield.

't Is zeker dat in al dit werk
De hand des Heeren word beſpeurd,
Die zo rechtvaardig is als ſterk,
En 's menſchen zondigen by beurt
Tot nut en heil bewerken kan,
Ten ſpiegel ſteld voor meenig man.

SEVENDE HOOFDSTUK.

Eenige Goudſche vroome, Godzalige, en hoogloffelijke Mannen.

ONs der Goude is niet alleen een vruchtbare Moeder van veele voortreffelijke verſtanden, maar noch gelukkiger voedſter van uitneemende vroome Mannen, en pronkt met een reeks der zodanige, boven de volkrijkſte Nederlandſche ſteden.

d'Uitgelate moedwil en afgrijzelijke vinnigheid van den Graaf *Lumey*, die by wildernisse en euveldaad groeide, fockte met ſijn averecht voortreden krijgsluiden aan, die hunnen Overſten in ſchand en ſchelmerye geleeken, en daar toe brachte, dat zo hy, als ſy in den jaare 1572. tegen meeninge van den Prince (een *Hoofd Nederl. Hiſt. 6. boek.*

Brand Hist. der Reform. 13. boek.

Vorst van groote bescheidentheid in 't stuk van Religie, en noit van verstand, dat men ymand in sijn geloof en conscientie zoude dwingen, veel min met vyer en zwaard vervolgen) verscheide Geestelijke en Kloosterluiden niet alleen overvuil mishandelden, maar zelfs het leven benamen. Onder dezen hadden verscheide Goudschen rijkelijk hun aandeel en kruislot.

Een reeks der zodanige uit ontwistbare Schrijvers. Judocus van Schoonhoven,

De berugte *Petrus Opmeer*, hun tijdgenoot, van wien de hooggeleerde *Estius* zegd: *vir singularis doctrinæ, dat het een Man van zeldsame geleerdheid en wetenschap was*, plaatst onder deze Mannen *Judocus van Schoonhoven*, *Aelbrechts* zoon ter Goude, in den jaare 1535. uit een aloud en zeer vermaard, eenige zeggen edel geslagt, geboren; (*Pars* in sijne *Rhijnsburgse Oudheden* bl. 371. teld op de naamrol dier edele Abdye Juffrouw *Caturina van Schoonhoven*, Heer *Jans* dochter uit Brabant 1555. Juffrouw *Jenne van Schoonhoven*, Heer *Henriks* dochter 1476. Juffrouw *Maria van Schoonhoven*, Heer *Henriks* dochter 1565.) in sijn jeugd in de goede konsten en letteren t'Utrecht onder den letterkundigen *Georgius Macropedius* onderwezen, begaf hem ter studie, zonderlinge der Mystike, of bespiegelende Godgeleerdheid; waar toe hem het eenzaam Klooster-leven het dienstigst scheen; des aanvaard hy dat der Karthuiseren, hooggelijk by den *H. Bernardus* geroemd.

Karthuizer Monik by Delft,

Ontrent vijf honderd schreden Oostwaarts van de stad *Delft*, hadde *Frank van Borselen*, Graaf van *Oostervant*, vierde Man van Vrouwe *Jacoba*, Gravinne van *Holland*, een Karthuizer Klooster, aan een vermakelijk bosch gestigt: 't was hier ter plaatze dat onse *Judocus* het kleed en dien Regel aannam met veel innigheid des geests, godzaliglijk den Heere nagt en dag ter opwekkinge en stigtinge sijner Kloosterbroederen diende. Doch d'inlandsche beroerten, inzonderheid het landen der zoo genoemde Geuzen, en 't bezetten van den Briel stoorde in 't jaar 1572. de rust en 't buiten leven dezer Kloosterlingen, invoegen zy veiligheids halven in de Stad gedrongen wierden. Thans zag men de Delfsche Burgerye hunne poorten en vesten die zy bewaarden, den rovers openen.

wijkt met sijn medekloosterlingen in Delft.

Judocus na den vrydom sijner eenzaamheid zuchtende, verzocht en krijgd van sijnen *Prior Joannes van Enschede* verlof om na Utrecht, alwaar een aanzienlijk Karthuizer Klooster aan de Vecht, byna een half uur van de Stad lag, te keeren. Sijne reize schikte

hy

hy over ter Goude, ten einde sijne vrienden te begroeten, maar de Goddelijke voorsienigheid schikte hem eene gelukkiger reize na onsterffelijke vrienden: want nauwlijks *t'Ouwerschie* gekomen, wierd hy van eenen tuinman verraden, door de uit den Briel overgekomene rovers aangetast, van de wagen gehaald, in een schip gesmeeten, en zo na den Briel gevoerd; aldaar aangeland, word hy onder veel gegabber en geschers ten huise van *Aumale* (wel eer Kanonik te Luik) thans voor *Lumey* (te *Dordregt* ter dagvaart) Stadsbevelhebber, gebragt.

Schikt sijn reis over derGoude, doch word t'Ouwerschie van de Geuzen gelicht, na den Briel vervoerd, en voor Aumale gebracht,

Aumale over tafel, nodigd den gevangen Kloosterling ten dis, al schuimbekkende van boosheid, met een ysselijk gebaar. *Judocus* schaamroot sijn oogen na d'aarde, maar 't hert ten Hemel slaande, deed geen mond open. *Aumale* verstaande dat hy een Kathuizer Monik was (eene levenswijze hem van ouds bekent) beval hem vleesch te eeten, waar op *Judocus* hem antwoorde, *dat hem zulks wegens sijne Klooster-regel verboden was; neem dan*, zeide hy, *dezen beker (een geroofden kelk) en drink'er de wijn uit die'er in is; geenzints* voerde daar op den gevangenen in, *want dus soude ik het bloed des Heeren smaat doen;* voortgaande in sijne redenvoeringe, droeg hy hem Gods wraak over *Nabuchodonosor* wegens diergelijk schelmstuk te voor; doch de wreedaard sijne vrymoedigheid niet lijdende, last de Rakkers hem in de gevankenisse te werpen. Hier vond hy eenen Priester, aan wien hy met groote tederheid des gemoeds sijne feilen beleed.

die hem nodigd tot vleesch eeten, en na tot drinken uit een geroofden kelk; Judocus dit weigerende, word ten kerkere,

's Anderen daags beveeld *Aumale*, men hadde den Monik die geen vleesch had willen eeten, op te hangen. Na de galg geleid wordende, riep eene vrouw, *moet dan deze voortreffelijke Man ook gedood worden? wat heeft hy misdaan of bedreven? wat misdaan*, zeide zekere blaffer, *'t is een Monik*. Zo haast quam de verwezen niet op de merkt, of het krijgsvolk schaart zich; d'een zeid, *ik heb dezen Monik by den kop gevat;* d'ander, *ik heb hem braaf afgedekt;* een derde, *ik heb hem uit den hoek gehaalt:* weder een ander, *ik heb* Aumale *tegen hem opgehitst*.

en ter dood gedoemt. Sijn bejegeningen onderwegen.

Judocus ter plaatze der doodstraffe gekomen, buigd sijne knyen, vouwt sijne handen, en stort onder veele zuchtingen sijne gebeden. Sijne ziel ontslagen van 't lastig pak des lichaams, vloog ten Hemel den 31. Julius des jaars 1572. veertig dagen na d'overrompeling van sijne Vader-stad, en twee en twintig na het ombrengen der Gornikomsche Martelaren, in het zeven en dertigste jaar sijns ouderdoms.

Ten galge gaande, sijn laatste gedrag. Sterft. *Zieblijsw. beschr. van Delft* 357.

De

Word na de mishandelinge begraven.
Est. Hist. M. Gorc. L. 1. C. 27.
Treurig uiteinde van Aumale.

De woede dezer wreedaarts was met het ombrengen van dezen Godzaligen niet verzadigt langer als na gewoonte laten zy hem ophangen, den strop afgesneden zijnde, vald hy ter neder, en wierd op het kerkhof van *St. Catharine* Klooster onder d'aarde gedolven. Men zegd, dat *Aumale*, het naakt uitgeschudde lijk ziende, zoude verzucht hebben. Deze *Aumale* wierd naderhand op ordre van den *Prins* te *Delft* onthalst.

Dus maakt onze inboorling dat de Karthuizer Ordre, die het aan geen lelien ontbrak, noit roozen zal derven.

Lumey vermeesterd Schoonhoven.
Hoofd N. b.
Woeid tegen de aldaar zijnde Kloosterlingen.

Lumey in d'eerste Staatsvergaderinge van Holland te *Dordregt* voor algemeenen Stedehouder van den *Prins van Orangien* aangenomen, door de Staten aangepord, wierp zich in 't laatste van September des jaars 1572. met vier en twintich vaandels voetknechten en eenige ruiters voor *Schoonhoven*, 't geen hem na het aanbrengen van drie stormen wierd ingeruimd, onder beding, *dat niemand ter oorzake van Religie moeyelijkheid zoude aangedaan worden*: doch hy dacht, der Stad meester zijnde, nergens minder als op sijn woord en eed, want wel haast begon hy sijne gewoonelijke woede tegens de Geestelijken.

P. Opm. C. 6.
Est. Hist. M. Gorc. L. 4. C. 9.
Dirk Gerridze Zoon van der Goude, deerlijk in sijn slaap omgebracht.

Westwaards onder *Schoonhoven* aan de *Lek*, lag wel eer een aanzienelijk Klooster van Regulieren, *St. Michiels-berg*, anders *de Hem*, genaamd. De Kloosterlingen om hen tegens de stroperyen der rovenden te veiligen, waren in de Stad geweken; doch deze wierd in stee van hunne schuilplaatze, hunne moordkuil. De liefde tot een afgesonderd leeven deed oulincx veele wereldlijke hun vertrek nemen na wel gestichte Kloosters, alwaar zy, zonder eigentlijk Leeden der Vergaderinge te zijn, het Kloosterkleed en Regel aannamen, *Donati*, vrywillige genoemd.

Een dezer *Dirk Gerridze van der Goude*, een eenvoudig en opregt man, met sijne Kloosterlingen van 't Klooster *den Hem* in *Schoonhoven* gevlucht, had sijn verblijf in een Nonnen Convent van *St. Elizabeth*; alhier 's nachts terwijl hy sliep van *Lumeys* graauw overvallen, ('t was den elfden) wierd hy door vier en dertig steeken deerlijk afgemaakt.

Jacob Kruik van der Goude en andere aangehouden en verzekerd.

's Anderendaags hielden de Kloosterhoofden aan; men versekerde zich van *Cornelius Symonius*, of *Simons Zoon*, Oversten Prior van 't Klooster, een achtbaar man, en van eene zonderlinge voorzichtigheid; van *Jacobus Cruquius*, *Cruik van der Goude*, onder-

Onder-overſte, over de 58. jaaren oud, en *Cornelius Reynerius* van *Schoonhoven.*

Het huis van ſtads Geheimſchrijver *Johan Govertſz.* (uit wiens mond men naderhand nette kenniſſe van 't voorgevallene bequam) wierd hen ter hechteniſſe gegeven: in een ommezien viel een gerit boeven hen op 't lijf, die met hagelbuien van ſchamperheeden en ſcheldwoorden met alle ſmertelijke mishandelingen vermengt, hen overſtroomden.

Cornelius Symonius verkundſchapt ſijne bloedverwanten, deze kopen hem voor de nagt met groote geldzomme vry. Doch des te yſſelijker ſtormen moeſten de twee overige afwachten, geen ſchimpreden, geen vuiſtſlagen, geen voordere quellingen van dezen ruwen hoop ontbraken thans, dus verre, dat zy voor den dag gebragt, den Burgeren pas kenbaar waren. Worden mishandeld.

Vroeg morgen ſtuuwt men ze na den geweldigen, en betigt hen dat zy vergiftigde musketkogels in hunne kléderen verſtoken hadden: men brengd'er quanſuis eenige, om de betichtigen te bekragtigen, te voorſchijn, en ſchreeuwd gruweldaad! moord! op het getier ſchieten Engelſche en Franſche krijgsknegten toe in der yl na de hoofdwagt, en voorts na *Lumey*: zy vorderen ze ter dood, hy verwijſt ze op ſtaande voet. Ter dood verwezen,

De reis na de galg ſcheen hen te lang, des rukt men ze na een Notenboom aan de ſteene brugge voor 't Raadhuis, waar aan men 's morgens een Franſchen overlooper had opgeknoopt. Onderwewegen ſtond *Cornelius* Moeder, zo op dat pas met hare dogter van *Delft* van haren zoone *Bartholomeus*, Prieſter en Kerkmeeſter van St. *Hippolitus* kerk t'huis gekomen. *Cornelius* haar in 't oog krijgende, riepze toe: ***zie lieve Moeder en waarde Zuſter, hoe ik onverdiend ter galge geſleept word: laat niet na God te bidden, dat hy de zonden mijner ſlibberige jeugd vergeeve.*** Onder den boom gebragt, begind de *Goudſche Cruquius* ſijn aanſpraak tot het omſtaande volk; hier onder bevond zich *Martinus Bottere*, met wien *Cruquius* voorheen jok en ernſt gehouden hadde; ſoo als *Cruik* hem ziet, zegd hy: ***mijn waarde Vriend, heb ik u oyt met woorden of werken beledigd vergeef het my.*** Dog wanneer *Bottere* zoude antwoorden, beklemde hem de mond. Aan den voet des ladders vald *Cruquius* ter aarde, doet knielende ſijn gebed, beveeld God vol van geloof en vertrouwen ſijne ziele, en ſmeekt voor ſijn vervolgers en moorders! ***Vader vergeef het hen, want ſy weten niet wat ſy doen;*** dus hebben zy

en ter galge gebrocht.

Spreekt tot de omſtanders.

Doet ſijn gebed,

en sterft. beide hangende aan eenen tak, den Franschman in 't midden met een borstschrift der vergiftigde kogels, het leven door een gelukkige dood afgeleid.

Ysselijk tooneel! de verstikte menschen hingen en kromde met hunne swaarte in plaats van 't vrolijk oogst de telgen, tot dat de stroppen afgesneden zijnde, de lijken ter neder plotsden, die tot den avond beroofd van kleederen, terwijl hunne zielen omhangen wierden met onsterffelijke op eene schendige wijse bloot lagen.

De drie verwurgde lijken, benevens dat van den vermoorden *Dirk Gerridsz.* wierden aan den ingang van *St. Elizabeth* kerk ter aarde besteld.

Gaspar Arnouds zoon Regulier van Schoonhoven. *Est. ibid. P. Op. ibid.*

Ontrent dezen tijd sloeg het baldadig krijgsvolk de hand aan eenen der medekloosterlingen *Gaspar Arnoldius*, of *Arnoudszoon*, Cleeflander van *Dinslaken*, een Man in 't bloejen van sijn leven, en een verstand van groote verwachtinge, aan wien het bezorgen der altaren en kerkgoederen was aanbevolen.

Dezen buit beloerden de rovers, en meenden zy door hem in te te slokken; doch wat tormenten en pijnen zy beleiden, noit wilde hy deze hen ontdekken: des binden zy hem aan den staart van een paard, en sleepen hem den weg uit tot der Goude.

Na der Goude aan eene Paardestaart gesleept. Op den Yssel in een Visschers schuit gebeult, en aan de spriet verhangen.

Den avond was gevallen, en stads poort gesloten; doch voor de stad lag in den Yssel een visschers schuit ten anker, derwaarts wenden zy het met hunnen gesleurden en ontschokten gevangen: geheel den nagt was niet als beulen en pijnigen het weerwerk en vermaak; doch den volgenden morgen *(P. Opmeer* zegd van *St. Simon* en *Judas dag)* ontrent tien uuren, om *Lumey* thans op het slot een smakelijk ontbijt ter ontnuchteringe voor te disschen, binden de wreedaards den weerloozen Man met een touw om den hals aan de spriet van het schip, en heischte hem geswind op, onder een erbarmelijk gekerm, 't geen God en menschen om hulp riep, terwijl de Graaf, die het van 't Slot beoogde, zeide, *dat het recht en wel gedaan was.* Het lijk, 't geen eenige uuren aan de spriet bleef hangen, wierp men naakt in den Yssel, en dreef eenige dagen met ebbe en vloed gints en herwaarts, tot dat het in de biezen verslingerd, eindelijk daar verrottede.

Het lijk in de stroom geworpen, verrot in de biezen. *Est. L. 4. C. xi. P. Opm. C. 7.*

Thans was der *Goude Lumeys* krijgsvolk ten getalle van 2500. na d'overmeesteringe van *Schoonhoven* even stout als moedig ingelegerd; alle huisen der burgers, insonderheid der kerkelijke en kloosterlingen met hen opgepropt, leeden, doch meest die der kloo-

ſterlingen ongemeen overlaſt, zo dat zy gedrongen hen elders verſcholen.

Voor het Convent der *Fraterheeren*, anders Collaatſiebroeders hier voren beſchreven, ſchaarde op eenen namiddag een bende krijgsknegten, alle even moedwillig, te zaam; ten Kloostere ingedrongen, wierd alles gewijd, ongewijd, geſchonden, gerooft, verbroken, en nauwlijks was'er een hoek voor de broeders vry; het naby gelegen Nonnen *St. Margriete* Klooſter was door hun vyer ter puinhoop verdelgd; des beraamd *Joannes Rixtelius* in Braband, ontrent *Helmont*, in een klein Dorp geboren, Klooſterbroederen-voogd, een ſpiegel van godvrucht, pas het vel, zoo mager was hy, hebbende over de beenen, letterkundig, en doorleezen in de gewijde ſchriften, om met zijnen huisbezorger, dien zy *Procurator* noemen, *Adrianus Textorius Lamberts* zoon van der *Goude*, den voorigen in godvrucht en zeden gelijk, in wetenſchap niet onervaren, en met den *Deurwachter B. Arnoldus van Delft*, *Lumey* en *Aumale*, op het Slot verſlag van den overlaſt te doen, en weeringe te verſoeken.

Lumeys beſetting in der Goude tuchteloos ongeregeld.

Joannes Rixtelius Oppervoogd der Goudſche Collaatſiebroeders, en Adrianus Textorius Lamberts zoon gaan om verlichtinge van overlaſt

Onderwegen ontrent de *Spieringſtraat* ontmoet hen een perzoon, wiens gezag grooter als ſijn Religie was, en vraagd, *waar heenen?* Verſtendigd werwaarts, waarſchuwd hy hen voor het openſtaande gevaar, en port dien tocht af. De *Deurwachter* ſlaat hier op den wech na het Klooſter, doch *Joannes* en *Adrianus* dien na het Slot, en den Graaf, op, vol van die eenvoudige liefde, die alles volgens den Apoſtel gelooft, en alles hoopt.

Zo haaſt zetten zy geen voet in 't Slot, of *Lumey* met ſijne tuchteloose Spitsbroeders zietze, en in een ſchaterlag uitbarſtende, zegd: *ey zie! wat is dat? de ſchapen lopen van zelfs den wolf in den mond.*

Lumeys zeggen op hunne inkomſte.

In der yl, als een wolf taſt, en vald hy deze ſchapen aan, zonder een woord van hun aanbrengen te hooren, zegd *Eſtius*, gebied hy ſijn Volk hen aan te doen, doch *P. Opmeer* verhaald, dat hy hen liet ſpreken, gehoord hebbende te gemoed voerde: *gy ſchijnd wel Prieſters;* en daar op ſijn lijfwacht gebood hen in eene kamer op te ſluiten, overleggende met *Aumale* en andere, hoe beſt tegen den avond ſijn moed aan hen te koelen. Beide de ſchrijvers ſtemmen echter zamen in 't verhaal der vordere uitvoeringe.

Worden ſchandelijk mishandeld.

Een aangehitſt Rot vald toe, rukt en ſcheurd de kleederen, alle den twee geeſtelijken van 't lijf, jaagd met den degen, dag en hellebaard hen dus naakt de voorplaats op en neder, drijfdze de valbrugge over tuinwaarts in.

Nu zie ik zeide *Rixtelius*, dat Christus schapen ten proye der wolven zijn overgegeven; zullen wy dan, dus kermde *Adrianus*, onverdiend schandelijk ons leven aan eene galg eindigen? waar op Rixtelius; *heden mijn broeder is het de geboortedag van twee doorluchtige Martelauren, Crispus en Crispinianus, onder Diocletiaan en Maximiniaan, te Soissons in Vrankrijk met den sweerde omgebragt; het lijden dezer helden moet ons aanwackeren tot geduld, kloekmoedigheid, volstandigheid en andere deugden. Wat! beeldge u in dat men ons qualijk handeld? lijden wy wat voor Christus name, morgen zullen wy onder sijne bloedgetuigen een dierbaren loon ontfangen; gy mist denkt gy anders.*

Den 25. October,

en moordadig afgemaakt.

Meer willlende zeggen, worden zy rondom besprongen, gekapt, gehouwen, doorstoken, gekerft, en dus gehavend ter doorne hegge ingejaagd, of om beter te zeggen, bloed- en geesteloos ingesleept. Men verhaald, dat het moordrot ziende, dat'er nog eenig leven in *Rixtelius*, *Estius* zegd, in beide was, ten einde zy hunne bloedrol op het onmenschelijkste zouden uitspeelen, hunne lighamen open scheurden, het ingewand en het noch heigend' hert daar uitrukten; dus verlieten deze gezegende zielen hunne aardsche inwooninge, om eene betere hemelsche te beerven.

De lijken

De Moordenaars dolven de lijken daar ze lagen onder wat drek en aarde; men verbood den burgers eenig nazoek van hen te doen, zelfs iets van hen te reppen, doch dit deed de mommelinge in de Stad meerder worden, dat zy omgebracht moesten wezen.

Mr. Pieter van Asperen, thans Burgermeester, ontzach zich niet opentlijk dit euveldaad te vloeken, en 't liep onder de gemeente zo hoog, dat alles tot openbaren opstand tegens *Lumey* en de sijnen scheen te zullen uitspatten.

afgeëischt,

Acht dagen waren'er nu verlopen, wanneer zekere zeer deugdzame en niet min kloeke Maagd *Maria Frans Dogter*, de lijken van den Graaf eischt, en door bemiddelinge van den Slotvoogd *Adriaan van Swieten*, bekoomd.

worden statelijk ter aarde besteld.

't Was tegen den avond, dat menze ontgroef, waschte, en met Klooster-gewaad aangedaan, na hunne kerke, onder eenen toevloed van tellooze menigte overbracht. Die dit bywoonden en zagen, verklaren voor waarachtig, dat de lijken over de zeven dagen, onder wat dreks gedolven, niet alleen geenen stank, maar zelfs een aangenamen geur van zich gaven; ja dat'er noch versch bloed van hunne hoofden afdroop.

De lijkstaatsie verrichte *B. Antonius van Utrecht*, een man van tach-

tachtig jaaren, na het welke de lijken voor het Hoog-altaar wierden bygelegd. Dus wierden zy, die elkanderen in 't leven beminden, door geen dood gescheiden.

Onze hooggeleerde Gornikomer *Estius*, verhaald, dat *Rixtelius* van de landinge der Geuzen verstendigd, dikmaale tot zekeren Priester, sijnen Vriend, zeide: *mocht ik de martelkroone eens waardig zijn!* hoorende met verwonderinge hoe kloek en volstandig de Gorkomsche Martelaaren gestreden hadden, verzuchtde, en zeide hy; *och of ik eens stierf de dood der rechtvaardigen, en mijn laatste het hunne gelijk wierd!*

Hun Marteldood verheerlijkte met een zoetvloeiend gedicht de groote Poeët en letterkundige *Cornelius Schonæus*, Latijnsche Schoolvoogd te *Haarlem*. Cornelius Schonæus vereerd hun Marteldood met sijn gedicht.

Der Goude was noch van *Lumeys* bezettinge niet ontruimt, of 't koste op nieuws eenen anderen Kloosterbroeder het leven. De *Guardiaan* der Goudsche Minrebroederen *Antonius Musculus* en sijn Vicaris, waren des Graafs hegtenisse en woede t'allen gelukken ontsnapt; d'overige Kloosterluiden hadden hen gints en herwaarts by vertrouwde burgers versteken; onder andere een by zekere *Lijsbeth Henriks*, op den hoek van de *Keisersstraat*, over de lange-brugge; ten haren huizen was een Hopman ingelegerd, van sijne huiswaardinne ten sijnen genoegen opgepast en gediend. Een ongenoemde Minrebroeder. Door achteloosheid,

De boef onder schijn van eenige wedergeldinge ten haren wille, verzekerd de goede Vrouwe, dat hy al wat hy vermogt, ten haren bestel was; *al waare het, dat gy eenen Priester verbergde, wees gerust*, zo sprak de wreede veinzaard, *ik ben tot sijnen dienst en zal hem helpen.* aan eenen Hopman van Lumey,

d'Onnozele sloof, na verloop van tijd met den krijgsman ter tafele gezeten, lapt achteloos uit, dat'er een Minrebroeder in haar huis verschool; *laat hem maar voor den dag komen*, antwoord de Hopman, *en met ons eeten.* Hoe ontsteld de Monik was, hy moest den schuilhoek uit; doch aangezeten, had hy weinig lust tot eeten, waar op d'ander: *eet Monick, eet, morgen zult gy hangen* (ten huidigen dage een gemeen zegwoord Ter Goude) van tafel opstaande, leid hy hem ter gevankenisse, alwaar men hem dien zelven avond zeer onmenschelijk pijnigd, doch de gepijnigde kreukte niet, want niets van 't geen men hem door geweld meende af te perssen openbaarde hy. 's Anderendaags 's mergens was sijn vonnis gestreken, waar op hy antwoorde, *Deo gratias, de Heer zy gedankt*, ging gerust en wel gemoed, met gevouwene handen en neergeslagene oogen, in sijn schuilhoek bekend gemaakt, word ter Goude voor 't Raadhuis opgeknoopt. Na Cyprianus voorbeeld.

gen, biddende, galgewaarts, waar aan men op de markt ontrent den middag voor het Raadhuis hem ophing, zeggende voor het laatste; *Heere Jesus ontfang mijnen geest.*

Het Minrebroeders Klooster voorts geplunderd.

In der yl wierd hier op het Klooster der Minrebroederen ter plunderinge overgegeven.

De Noord-oort van *Holland* de Zuider in den opstand den loef afziende, hadde in 't vervolgen en ombrengen der Kloosterluiden het spoor geopend.

Alkmaar had zo haast na het ontzetten van *Enkhuisen* en *Hoorn* geen vremde krijgsbenden ingenomen, of de Kloosterluiden, inzonderheid de Minrebroeders, moesten het bekopen.

Adrianus van der Goude, Minrebroeder t'Alkmaar benevens andere gevangen.

Daniel Arendonk, Zeeuw van geboorte, Gardiaan van het Klooster, en *Cornelius van Diest*, Kloostervoogd van *St. Clare* buiten *Alkmaar*, wanneer een deel uitgelatene moedwilligen ter kerke ingevallen, hen beide by hunnen gordel weg sleepten. *Joannes Nardenus* amptgenoot van den voorgaande, en Kostermeester van den Minrebroederen kerke, door verbaastheid gints en herwaarts loopende, wierd met *Adrianus van der Goude*, lekenbroeder gevat, en te kerkere gerukt.

Na Enkhuisen gesleept.

Deze na eene driedaagsche hechtenisse, wierden met *Ludovicus van Arquennes* uit *Wals Braband*, pas twee jaaren d'ordre ingelijft, en *Engelbrecht ter Hoog*, alle op wagens gesmeeten, over *Hoorn* na *Enkhuisen* vervoerd, en aanstonds ter galge veroordeeld. 's Mergens even na der Zonne opgang, doet de Bevelhebber *Adrianus* voor hem brengen, en bied hem lijfbehoudenisse aan, wil hy sijne medgezellen opknopen: waar op de grijzaard, door sijnen ouderdom eerwaardig, zich dus liet hooren: *sterven kan ik, maar beul te zijn der geenen die my in 't geloof en alle Christelijke deugden hebben geoeffend, is my onmoogelijk.*

Gelast om sijne broeders op te hangen.

Word eerst het weigerende met den strop verdaan.

Sijne vrymoedigheid wierd klakkeloos ('t was ontrent vijf uuren) met den strop voor 't Raadhuis, beloond: hem volgden d'andere op het spoor, welkers lijken buiten de Noorderpoorte ter plaatze daar de Visschers hunne netten droogen, wierden op den oever geworpen, door slijk en zeedrek overgolft, naderhand op eene onbekende plaatze begraven.

Guilelmus van der Goude Minrebroeder,

De laatste der Goudsche kruisgenooten in tijd, doch geenzints de minste in verdiensten is, *Guilielmus Foppens Foppensz.* van der Goude.

Deze te *Leuven* in 't Klooster der Minrebroederen opgequeekt, in bezondere geleertheid, en deugd, Priester ontrent het jaar 1565. ingewijd,

gewijd, was na *Dordrecht* verzonden, om het preekampt aldaar te bekleden; doch die Stad omgezet zijnde, week hy in 't jaar 1572. na *Breda*, en in 't volgende na *'s Hertogenbosch*.

Verzocht van eenige Geertruidenbergsche goede Vrienden om in hunne Stad te prediken, staat het toe, vermaand de Burgers door twee predikaatsien zeer ernstelijk.

Alhier hield hy zich op, wanneer den 31sten Augustus des jaars 1574. de Stad beklommen en verrascht; toen spatde de tuchtelooze moedwille tegen de bezettelinge, maar wel meest tegen de Priesters en Monikken uit. Onder de laatste was *Guilelmus*, een der aanzienlijksten; gevangen en geveterd word hy voor den geweldiger geleid, onderwijl het geboefd niet anders schreeuwde, als *voort met den Monik, hangt den Monik op: dit uw onstuimig geraas*, antwoorde *Guilelmus* (met een onverschrokten moed) *ontzet my niet, uwe beulen-taal kan my geenzints vervaarden, noch van 't rechte spoor afleiden. Doe dan met my dat uw goeddunkt, ik ben bereid ten offer geslagt te worden, daar geschied my niet, als 't geen God wild gedogen.*

Deze heldentaal ontstak den bloeddorst dier moedwilligen diermaten, dat zy hem op staande voet kluisterden, en in 't huis van den Bevelhebber opslooten.

Hier vond *Guilelmus* eenen Ordergenoot *Joannes Vogelzang*, bestierder van een Nonnen-klooster dier Stad, jammerlijk aan 't hoofd gewond, en half naakt. Zoo haast zag hem Guilelmus niet, of van blijdschap verrukt, roept hy uit: *ik danke u Heere Jesus Christus, dat ik in uwe oogen waardig bevonden ben de schennisse dezer gevankenisse en boejen te dragen, ik danke u dat gy my hier zend om deelgenoot van de kroone uwer Heiligen te worden. Geef my sterkte, op dat ik in mijne belijdenisse volherde, en geen listen my van uw woord afleiden.*

Drie dagen hadden de twee kerkelingen met het belijden hunner zonden en bidden tot God overgebracht, wanneer *Adriaan Cok* van een Regulier in den *Donk* onroomsch Kerkbedienaar ter plaatze ingetreden, riep: *waar is de schelm van een Monik, die sijnen valschen Godsdienst en Afgoderye niet wild verzaken? Hier ben ik*, zeide *Guilelmus, dien gy zoekt. Ik ben*, hy wederom, *van Stads Bevelhebber gelastigd, om uw wegens uw valsch geloof t'onderzoeken.* Daar op aan 't twistredenen zonder ordre, aan 't schelden van 't Avondmaal, en andere Sacramenten, om 's Mans geloof over hoop te werpen, 't geen *Guilelmus* zo bondig beweerde, dat *Adriaan* niet anders wiste te zeggen, als: *weg, weg met dezen fiel; maak u gereed om te sterven, morgen zult gy hangen.* Hier by stond *Guilelmus* Moeder Weduwe,

word van Leuven na Dord gezonden om te prediken. Wijkt by omzettinge der Stad na Breda en 's Hertogenbosch, verzocht preekt te Geertruidenberg. De Stad word verrast. *Est. L. 4. app. P. Opm. C. 15.* Guilelmus gevat en gevangen,

duwe, *Haasje uit ter Goude* by haren zoone gevlucht.

Krijgd ſijn doodvonniſſe.

Den volgenden dag 's mergens ontrent acht uuren komt hem een Hopman zeggen: *maak u klaar, zo moet gy hangen.* Aanſtonds op ſijne knien bid hy: *Heere Jeſus, die voor my den bitteren dood geſtorven zijt, verſterk my op dit uure, geef my volſtandigheid, op dat ik ook voor u ſterve, en my geheel en al voor u geeve; ſta my by in dezen uitterſten nood.*

Sijn gebed.

Ter nauwer nood eindigde hy ſijn gebed, of de gerichtsdienaar treed in, en bind ſijne handen, die hy hem gewillig toeſtak; onderwijlen den Heere Jeſus dus dankende: *Heere Jeſus, die u om mijnen 't wille aan een kolomme ter geeſſelinge liet binden, ik danke u dat gy my waardig acht om voor uwen naame gebonden te worden. Doe my de genade om te volherden, zonder dat de ſchrik voor 't ſterven, of erglist des Duivels my doed waggelen.*

Hier op zich na den Dienaar keerende, zeide hy: *wat toefd gy? rep u, Chriſtus mijn Bruidegom verwagt my:* ter gerichtplaatze gekomen, en den ſtrop om den hals hebbende, verheft hy ſijne ſtemme op 't hoogſte des ladders als eene bazuin, zo datze de Stad, vry klein, doorklonk, biddende: *Heere vergeeft het hen, want zy weten niet wat zy doen!* *weten wy niet*, zegd een uit den hoop, *wat wy doen? Wy drayen u den ſtrop om den hals.* Hier op d'omſtanders aan 't bulderen: *men behoorde zo eenen met vier paarden van een te ſcheuren*, doch de Scherprechter van den Bevelhebber gelaſt om zich te ſpoeden, ſtiet hem af onder 't zeggen, *Heere in uwe handen beveele ik mijnen geeſt.*

Uit het geſlagtregiſter van Pieter Claaſz. de Swaan in den jaare 1609. door ſijn kleinzoons zoon Reynier Janſz. de Swaan, toen 60. jaaren oud, opgeſteld.

Dus eindigde deze Goudſche inboorling, oud ontrent drie en dartig jaren, op den 4den van Septembermaand des jaars 1573. ſijn leven.

Pieter Hercksz. wiens Vader was *Herk Janſz. van Medenblik*, en Moeder *Maria Pieterſz. de Swaan*, is zeer deerlijk en ſchandelijk vermoord, ter oorzake dat hy Prieſter was, door toedoen des Graafs *van der Mark*, ofte dolle Graafs Zoldaten; A°. 1572. in 't beginzel van de troubles binnen der Stede van der Goude.

Hoofts Nederl. Hiſt. bl. 237.

Ik ſluite de lijſt onzer Goudſche dapp'ren met de woorden van den *Ridder Hooft*, by gelegendheid der Gornikomſche gebruikt: de ſmaad, de mishandeling en overvuile vinnigheid gepleegd aan deze geeſtelijken, bewijzen, dat het aardrijk geen ongedierte zo fel voed als de menſch is, die gereeden van de boosheid ſijner woede luſten, teffens God en ſijne eere vergeet.

Brandhiſt. der Ref. 10. *boek.*

Vervloekte handel zegd *Brand*, die den Prins zelf klachten en tranen koſten.

R E-

REGISTER
der
HOOFDSTUKKEN,
In het EERSTE DEEL *verhandeld.*

I. *Hoofdstuk.*

II. *Hoofdstuk.*

III. *Hoofdstuk.*

IV. *Hoofdstuk.*

V. *Hoofdstuk.*

VI. *Hoofdstuk.*

VII. *Hoofdſtuk.*

VIII. *Hoofdſtuk.*

IX. *Hoofdſtuk.*

X. *Hoofdſtuk.*

XI. *Hoofdſtuk.*

XII. *Hoofdſtuk.*

XIII. *Hoofdſtuk.*

REGISTER

der

HOOFDSTUKKEN

In het TWEEDE DEEL *verhandeld.*

VII. *Hoofdftuk.*

EYNDE.

prenten compl.
GM

